
E·LIBRIS·CLEMENTIS·R·MARKHAM·ET·AMICORUM·
CHRISTIANA MILITIA
TRIA JUNCTA IN UNO

IHS
VERIDICVS
CHRISTIANVS:
Auctore P. IOANNE DAVID,
Sacerdote Societatis IESV.
Venite filij,
AVDITE ME
Timore Dñi docebo vos. Psal. 33
Securis ad radicem posita est. Matt. 3.
Dixi iniquis; Nolite iniquè agere. Ps. 74.
Ventura interrogate me. Isa. 45.
ANTVERPIÆ
Ex officina Plantiniana,
cIↃ. IↃcI.

REVER^{MO} IN CHRISTO DOMINO,

D. PETRO SIMONS,

EPISCOPO IPRENSI VIGILANTISSIMO,

Domino ſuo cum primis obſeruando,

IOANNES DAVID, *Soc. Ieſu Presbyter*

L. M. D D.

CONSCIA eſt R^{ma} V.D. me aliquot abhinc annis Bruxellæ Diſticha centum, noſtro ſcripta idiomate, in gratiam Catechiſticæ Iuuentutis edidiſſe, quæ Fidei vitæq́. Chriſtianæ ſummam continerent. Ea ipſa deinde ſcholiis quibuſdam, atque adeò centum in æs inciſis iconibus illuſtrare viſum eſt; vt, qui lecta intelligerent, eadem quaſi ſubiecta oculis viderent: & rudiores, quæ aliàs non poſſent, ipſo ſaltem intuitu legerent. At dum, omnibus ad rem comparatis, cum typorum inciſoribus Antuerpiæ de libro quoque ipſo imprimendo tranſigerem; eâ demum lege illi tantum onus ſuo periculo ſuſcipere voluerunt, ſi etiam Latino ſermone vulgaretur, prout in breui ad Lectorem proloquio ſum expoſiturus.

In quas præter opinionem redactus anguſtias, neceſſitatem (vt aiunt) in virtutem mihi vertendam exiſtimaui, potiùs quàm eouſque productus labor irritus ca-

deret. Sumsi igitur calamum; &,quòd vrgerer, opus hoc vniuersum summa celeritate, ac trimestri penè decurri: quod vel tacente me, vt properatam olim illius tabellam Apelles, ex ipso stylo cognoscas. Et hic est liber ille, cuius in litteris ad me tuis, XII. Februarij proximè elapsi, si meministi, mentionem faciebas; cuiusq. editionem mihi literis illis vehementer commendabas: quia scilicet illius argumentum aliorum relatu didiceras; populoque Christiano & Catholico vtilem fore consideres. Quod futurúmne sit, & quam quantámve vtilitatem liber hic sit allaturus, Deus nouit: equidem de illa re statuere nec audeo, nec possum.

Sed quia iudicium tuum, vt nosti, semper magni feci, ex quo tuam, quam dico, recepi epistolam; seriò mihi de editione cogitandum censui; quando præsertim, cùm tuo iudicio planè congruere didici multorum clarorum ac doctorum virorum sententias, qui librum viderunt; meque vniuersi ad eam editionem magnoperè sunt hortati. Qua quidem in re, magnam mihi atque adeò opportunam occasionem vltrò oblatam, mirificè gauisus sum, animi mei erga R^{mam} V. D. hoc qualicunque officio declarandi; necnon subito præmaturoque huic operi, aduersus sinistros si qui essent interpretes, patrocinij comparandi. Quàm meritò hác affectus mei, & singularis inter nos amicitiæ contestandæ ansam arripuerim, nôrit is, qui omnes vitę nostræ partes, studia, habitationes, muniaque discusserit. Siquidem quàm amœna illa fuit, & quasi necessitudinis præsaga maioris, intimo quodam diuinioris affectus sensu condîta animorum morumque concordia,

&

& ſuauis ęqualitas Louanij in Theologorum Collegio contracta! Vbi,tametſi multis me ſpatiis,ætate,ſapientia,morumq́.grauitate antecederes; eò tamen moderationis pro tua modeſtia deſcendiſti, vt mihi par videreris: quemadmodum eminentioris ſtaturæ quiſpiam ſe ad ſocij ſui breuitatem ſolet in congreſſu demittere. Inde,cùm per glorioſæ memoriæ Venerabilem virum, D. CORNELIVM IANSENIVM, ad recèns erectam Gandauenſis Epiſcopatus ſedem tendentem, Louanio ſacræ Theologiæ candidatus abriperer; neſcio quî euenerit, vt non multo pòſt, ab eodem quoque, ob ſingulare pietatis atque eruditionis teſtimonium, ad Eccleſiæ illius dignitates perhonorificè euocareris. Rurſum itaq; iiſdem non modò mœnibus,ſed etiam tecto menſaque ſociati, quantam experti ſimus veræ amicitiæ vim,quę in Virtute conſiſtit,nõ eſt huius loci & temporis dicere:cuius vel ſola recordatio nõ modicam etiamnũ mihi in Dño adfert voluptatem.

Aliud deinde ſecutum eſt,non animorum,ſed corporum locorumque diuortium: cuius magna ex parte hæreſis in Flandria inualeſcens occaſionem dedit: cùm ego paulò antè Cortraci in patrio ſolo adminiſtrationi ſcholæ vrbanæ, ac deinde alteri (vt vocant) portioni Curæ paſtoralis ad D. Martini præficerer. Nec hîc quidem te diu deſideraui eiuſdem Curæ paſtoralis in altera portione conſortem: eò te videlicet perilluſtri Comite de Mansfelt ſeniore (poſtquam is Cortracum ex hæreticorum ac rebellium tyrannide, ceu Regij exercitus ſub Illmo atq.inuicto Parmenſi Duce, ſupremo Belgij Gubernatore, Præfectus fortiter ac feliciter eripuiſſet)

puiſſet) ad populi Cortracenſis inſtructionem Duaco, vbi adhuc in voluntario agebas exilio, euocante. Ita hîc etiam, præter cetera coniunctionum vincula, iam quaſi ſub vnum iugum colligati, agrum Dominicum, pari paſſu, licet impari merito, colebamus. In quo quidem munere, illud recordor, tacito quodam humanitatis pacto inter nos obſeruatum, vt & R^ma^ V.D. mihi tanquam in officio antiquiori, & ego viciſſim R^mæ^ V.D. vt verè ſeniori, præceptori, ac patri, deferremus: indiuiſamq. animorum concordiam, nouis ſemper fomentis, cõtra inimici pacis machinationes, aleremus. Quòd verò vnà quoque, quũ ego aliquot annis Cortraco, tu verò Gandauo exularemus, in Gallias profecti ſimus, Lutetiamque, & alias quaſdam regni illius pręclaras vrbes vidimus; ac præſertim auguſtum regiumq. cœnobium D. Dionyſij Galliarum Apoſtoli, mõtemq. ſanctorum Martyrum vicinum venerati ſimus: non hîc commemorandum putarem, tanquam non magni admodum rem momenti, niſi hîc etiam Petrus & Ioannes ſic vnà coniuncti fuiſſent, vt nuſquam penè viderentur (duorum illorum Apoſtolorum inſtar) potuiſſe à ſe mutuo ſeparari; donec tandem ex reſidentia Cortracenſi, à clementiſſima diuini Numinis bonitate, ego quidem ad Societatem IESV, V. autem R^ma^ D. ad Iprenſis Epiſcopatus apicem euocati diuellimur.

Hæc ſemina, hi progreſſus amicitiæ noſtræ; quã nec locorum interualla, nec hęreſis, ac rebellionis ſęuiſſimæ tempeſtates, neq. denique diſpar vitæ ratio vlla ex parte hactenus conuellere imminueréve potuerunt. Nunquã enim, teſte D. Auguſtino, vera fuit amicitia, quę deſinere po-

re potuit: ęterna est enim, si vera est. Cùm itaq. nostram hanc verã fuisse, tot argumentis cognouimus: æternam quoque, & hîc, & in illa beatorum patria fore confido.

Quare, sit hoc munusculum & necessitudinis nostrę velut publicum monimentum, ac tessera; & nominis etiam vestri clypeo, vt initio dixi, tegatur aduersus ea omnia, quæ nouis cuiusq. modi libris ab iniquis ferè rerum æstimatoribus obiici solẽt. Perspectissima namq. est R^mæ V. D. cùm in omni humanioris literaturę genere eruditio, tum in altiorum sacrorumq. studiorum palæstra dignitas ac præstantia: quam vitæ sanctioris sinceritate; & pastorali, cùm in ouibus pascendis, tum in arcendis lupis, vigilantiâ egregiè videmus cumulasse. Quæ me sanè ratio & causa commouit, non solùm vt librum hunc R^mæ V. D. dedicarem: verùm etiam vt prædictam epistolam tuam, qua me ad libri editionem hortatus es, in ipso operis vestibulo, huic Dedicatoriæ subiunctam excudi curarim: vtpote multis refertam eruditis egregiisq. sententiis & doctrinis. Eo videlicet consilio, vt ita quoq. liber paulò prodiret ornatior cultiorque, atq. adeò commẽdabilior Lectori: omnino confidens, id tibi nequaquam ingratum fore; cùm bona & sincera intentione, ad maiorem Dei gloriam, quam pariter hîc ambo spectamus, à me factum sit.

Ego interim, quantum in me erit, pro R^mæ V. D. incolumitate, & prospero sanctę functionis successu orare non desinam: vt factus forma gregis ex animo, quum apparuerit Princeps pastorum CHRISTVS, immarcescibilem percipias gloriæ coronam. Gandaui, xxx. Octobris, M. DC.

EXEM-

EXEMPLAR EPISTOLÆ
R^MI D. D. PETRI SIMONS,
EPISCOPI IPRENSIS;
Cuius meminit ſuperior Dedicatoria.

VDIO, te, R^de Pater, librum quendam iamdudum habere prę manibus, plenum bonę doctrinæ & ſalutaris ſapientiæ, inſcriptum VERIDICVS CHRISTIANVS. Hunc etſi nec integrum, nec partem eius aliquam viderim; tamen cùm argumentum quod tractat, quidve contineat, quid doceat, ab aliis bona fide acceperim, temperare mihi non potui, quin te ad celerem ac maturatam editionem, pro veteri noſtra neceſſitudine, paucis exſtimulem.

Epheſ. 5. Dies nunc mali ſunt admodum, vt vas illud electionis ait: & in noſtrum hoc ſeculum longè magis quadrat, quod de ſuo
1. Ioan. 5. olim dicebat Ioannes Apoſtolus: *Mundus totus in maligno poſitus eſt.* vt vehementer huiuſmodi doctrinis, medicamentis, antidotis opus habeamus, qualia VERIDICVS tuus ſuppeditat. Quibus nimirum homines, & aduerſus vafras, noxias, peſtiferaſque hæreticorum impoſturas muniantur; & ad mundi immundi, caduci, fallaciſque odium, & contemtum prouocentur. Quod aliis verbis, ac breuioribus dici poteſt; Rectè credere, quod præcipit verbum Dei; & benè ſanctèque viuere. Quidquid huc facit, & aliquam præcipuè ſingularis gratiæ laudem habet, qua legentis animum capiat: vt ſolent (abſit verbo fictio omnis & adulatio) quæ abs te proficiſcuntur; maturè in lucem edenda, & quaquauerſum ſpargenda ſunt; vt citò proſint plurimis. Procliues ſunt homines ad omnia ſcelera, ruuntq. præcipites, ſine mente, vel timore vllo, quò cæci eos affectus rapiunt. Exundant vndique, velut agmine facto, mira & damnabili fœcunditate, malorum vitia, inſtar noxiarum herbarum. Nunquam hîc paſſim

ita

ſta regnarunt hæreſes omnis generis: malum per ſe longè maximum, cunctorum fons aliorum malorum. Nunquam ſic graſſatæ ſunt in exitium miſerorum mortalium artes magicæ, artes verè infernales, incantamenta, veneficia, & his ſimilia. Nunquam hominibus in ore fuit tantum nefandorum iuramentorum, periuriorum, blaſphemiarum in Deum, in Sanctos eius, in ſacra omnia. Nunquam itidem ſic palàm, & ſine fronte, vel pudore vllo, peccatum in Præcepta ſecundæ tabulæ Legis Diuinæ. Vt iure meritoque in nos dici queat illud Iſaiæ: *Tranſgreßi ſunt leges, mutauerunt ius, dißipauerunt fœdus ſempiternum.* Nam quo vnquam tempore auditum, de tot cædibus, homicidiis, latrociniis, proditionibus? de tot tamque fœdis adulteriis, ſtupris, obſcœnitatibus? de tot furtis, rapinis, incendiis, ſacrilegiis? de tot falſis teſtimoniis, enormibus mendaciis, nefariis calumniis? vt de bellorum ſtragibus, damniſque incredibilibus, quæ hinc enaſcuntur, nihil commemoremus. Scelera noſtra nunquam deſinentia pariunt nobis bella continua: bella rurſus, infelici ac perpetua viciſſitudine, maria nobis ſcelerum & flagitiorum generant. Quid ergo de nobis, ac de rebus noſtris tam deploratis ſperandum, niſi quiſquis aliquid Dei gratiâ quoquo modo præſtare poteſt, ad opem ferendam feſtinus accurrat, tanquam ad ingens & commune incendium reſtinguendum? aut velut ad nauem quaſſatam, laceram, rimis & fiſſuris plenam, vndique aquas trahentem, & ſubmerſioni proximam, fulciendam & conſeruandam?

Iſaiæ 24.

Eia igitur, Pater Dauid, (vt te familiariter & ſolito more appellem) porrige languentibus & moribundis medicinam conuenientem & paratam. Prodeat in medium VERIDICVS tuus, qui depulſa è mentibus & moribus hominum tam tetra, tamque multiplici falſitate, claram omnes, puram, & ſalutiferam Fidei & Vitæ veritatem doceat. Hîc, hîc demum reperiemus, ſpero, quod Poëta Lyricus mihi ſemper viſus fuit aliquanto maiore quàm par eſt arrogantia, parumq. verè dixiſſe, de doctrina Epiſtolarum ſuarum:

Feruet auaritiâ, miſeraq; cupidine pectus? *Horat. 1. Epiſt. 1.*

Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poßis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? ſunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, iners, vinoſus, amator;
Nemo adeò ferus eſt, vt non miteſcere poßit:
Si modò culturæ patientem commodet aurem.

Hæc, inquam, & his maiora, ex VERIDICI tui lectura & cultura potiori iure expectamus. Quæ cùm ita habeāt: ne, quæſo, diutiùs pecces in exhortationes illas graues & præ-
Luc. 11. claras arcanarum literarum, quæ ſic habent: *Nemo accendit lucernam, & in abſcondito ponit, vel ſub modio; ſed ſuper can-*
Eccli. 10. *delabrum: vt, qui ingrediuntur, lumen videant.* Et, *Sapientia abſconſa, ac theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque?* Illam potiùs imitare naturalem omniq. dignam laude bonitatem
Sap. 7. Diuinæ æternæque Sapientiæ: *Quod ſine fictione* (inquit) *didici; ſine inuidia communico: & honeſtatem illius non abſcondo.* Sic te clementiſſimus Deus, ſtudiaque, pioſque conatus tuos, magis hîc ſemper magiſq. benedicat: ac demum cæleſtis ęternæq. benedictionis (dubito, an citò an ſerò velim dicere) conſortem faciat. Ipris, die xij. Februarij, M. DC.

Tuus

Petrus Simons,

Epiſcopus Iprenſis.

IN

IN VERIDICVM CHRISTIANVM

Hendecaſyllabon.

VITAM quæ faciant beatiorem,
Cauſa eſt peruetus, omnium ſophorum
Docto puluere ventilata quondam:
Sed, nulli ſatis expedire nobis
Hac vnam potuere veritatem.
At tu, ſi cupis, ô amice Lector,
Quantumuis puer, inſolensq́ue rerum,
His cornicibus eruiſſe ocellos;
Fatalemq́ue tuæ ſalutis vrnam
Stipari melioribus tabellis:
Non prurigine curioſitatis
Caterua eſt tibi conſulenda vatum,
Non oneirocrita, augur, aut haruſpex,
Non pullarius, atque cheiromanta,
Magíve, aſtrologíve, dæmonéſve:
Hunc, hunc VERIDICVM *roga reuoluens:*
Et dicet tibi veriora veris.
Dicet; non titulis, honore, formâ,
Auro, deliciis, auis, amicis;
Sed ſeptem Fidei ſacræ columnis,
Sed virtutibus innocentis æui,
Puro pectore, moribus pudicis,
Mente haud immemori Nouiſſimorum;
His, inquam, paribusq́ue contineri,
Vitam quę faciant beatiorem.

I. D. C.

ADMONITIVNCVLA AVCTORIS.

DVM opuſculo hoc Teutonicè confecto, cum typorum æneorum inciſoribus, etiam de totius libri impreſſione agerem: ea lege ipſi totum in ſe recepêre negotium, vt eandem lucubrationem Latinitate donandam curarem. Itaque præter expectationem, dum illi formas æreas magnis impenſis parant, & ſemeſtri ſpatio abſoluturi ſperantur; ego, ne in mora eſſem, currente calamo, Latinam interea verſionem expediui. In vertendo autem eâ vſus ſum libertate, quam mihi meo iure in proprio opere deberi exiſtimabam: vt, quocunque luberet modo, à Teutonico deflecterem, adderem, demerem, mutarem: vtrumque quaſi primarium opus exhiberem; nec alterum propriè alterius verſio cenſeretur. Latinitatis verò, in tanta acceleratione, qua ne reſcribere quidem licuit, eam duntaxat habui rationem; vt, ſi nulla eſſet (quam quidam nimis affectatè requirunt, præſertim in iſtiuſmodi argumento) tenerior elegantia; nulla quoque eſſet, quod equidem ſciam, horridior inamœnitas: ſed ſeruato ſtyli vſitati candore, rei præcipuè ipſius commendaretur vtilitas. Quare, bone Lector, boni conſulas noſtrum conatum velim; in quo non literam ſpectes, ſed ſpiritum; & bonam in re bona voluntatem. Vale.

PRÆFA-

VANDO *communem hodie hominum vitam, agendíq. rationes attentiùs perpendimus, quosdam ita in aliorum videmus vtilitatem ac salutem incumbere, alios è diuerso, tanto studio aliis moliri perniciem & malum; vt ad hoc esse nati videantur. In hisce tam diuersis hominum studiis, hoc luce meridiana clariùs expressum cernimus, quod inquit Sapiens :* Vnus Eccli. 34. ędificans, & vnus destruens : *quodq; in rei olim veritate, & nobis in figura, tempore Nehemiæ accidit; Iudæis muros Hierusalem ædificantibus, & circumiacentibus æmulis eosdem satagentibus demoliri.* 2. Esdr. 4.

Ad eorum laudē & commendationem, qui se proximorum auxilio impendunt, illud facit, quod ex Platone cōmemorat Orator : Non solùm nobis nati sumus. Cui & illa diui Pauli sententia conuenit: Nemo nostrûm sibi viuit. *Nam Dei in primis obsequio; tū propriæ atq. proximorum deinde vtilitati ac saluti studendū est. Quemadmodum idem ille Apostolus se nobis in exemplū statuit, dum ait :* Omnibus omnia factus sum; vt omnes facerem saluos: *quod & alij, illo ipso dicto, factiq; imitatione ducti, post eum expresserunt. In illos verò, qui aliorum seductioni & exitio operam nauant, vera ac seuera illa vibrabitur Salomonis sentētia:* Homines pestilentes dissipant ciuitatem. *Prauis siquidem suis suggestionibus, molitionibus clandestinis, & exemplis omnia pessundant: & sunt non rarò causa ruinæ, ac Reipublicæ Regnorumq; vastationis. De his meritò Tullius: Nulla detestabilior est immanitas, quàm eorum, qui lacerant scelere patriam, & in ea funditus delenda occupantur.*

Cic. 1. Off. Rom. 14. 2. Cor. 5. 1. Cor. 9. Prou. 29. Cic. 1. Off.

Istiusmodi homines æquè hostes humani generis fas est dicere, atque olim Timonem illum Atheniensem; qui ita omnium hominum affectabat interitum, vt summo mortales omnes, & se quoque odio fatali prosequeretur. At verò, cùm Alcibiadem aliquando, adhuc puerum, obuium haberet, plenis eum vlnis amplexus & exosculatus est. Rogatus ecquid præter morem puero illi tanta demonstraret argumenta beneuolentiæ & fauoris, fertur respondisse; amare se illum puerum, quòd præuideret, ipsum quandoque Atheniensibus magnorum malorum causam fore: qua spe mirificè pascebatur; acerrimus alioquin hominum osor & hostis : quod eiusdem appellatio, ducta παρὰ τοῦ μισανθρωπεῖν, *indicabat.* Baptista Fulgos. lib. 9. ca. 11.

Dignum, vt aiunt, patellâ operculum, dum alter alteri adeò opportunè factus est obuiam. Nam Alcibiades iste tam suspectæ fuit Sabell. li. 1. cap. 3.

ab adolescentia indolis; vt dum aliquando, etiamnum puer, ad Periclem auunculum ductus, subtristem illum conspicaretur; Ecquid est, inquit, auuncule, quòd doleas? Illo respondente, angi se animo, quòd curati à se Propylæi rationem, minùs aptè profusæ pecuniæ, exposcenti populo reddere non posset: quinimmò, inquit, cogitandum tibi potiùs, quo pacto non reddas. Arripuit statim vir prudentissimus puerile consilium: patriámque adeo graui finitimorum populorum bello implicuit, vt solicita de salute imperij ciuitas, aliò mentem conuerterit. Sícque Alcibiades se gessit denique, vt patriam suam, cui ad faciliorem ruinam puer viam strauerat, vir factus euerterit.

Fulgos. ibidem. *Timon autem ille tam immanis & inhumanus extitit, vt, cùm hortuli sui ingentem ficum, de qua se multi Athenienses suspenderant, nunc extendendæ domus gratiâ esset incisurus; priùs in Senatum venerit, palámque edixerit: Si quis vitæ tædio affectus suspendium cogitaret, festinaret ad laqueum, priusquam arborem exscinderet. Heu ferinam hominum indolem! At eorum magis execranda rabies, studiumq; perniciosius, qui vel pestilenti doctrina, vt hæretici; vel prauis consiliis, & exemplis, vt politici, malíque Christiani, alios in irreparabilem animarum iacturam ignesq; sempiternos pertrahunt.*

Quapropter, sicut perniciosum Reipublicæ eorum est studium, qui in aliorum desudant interitum; ita vtilis & probanda cumprimis eorum est industria, qui omnes ingenij sui neruos ad hoc intendunt, vt quæ virtutis ac salutis sunt, maius ac maius semper in proximo incrementum accipiant. Quod fit, dum alij prædicationi verbi diuini insistunt, alij piis admonitionibus quos possunt ad meliora exhortantur, alij Ecclesias, Monasteria, Collegia, Scholas, & pias eiusmodi Institutiones, quæ ad Dei gloriam & animarum salutem ampliandam pertinent, promouere contendunt: denique alij, iuxta status vel officij sui rationem, bonorum tranquillitati consulunt, hominúmque improborum coërcent vesaniam. Quos inter, minimè in postremis habendi sunt, tametsi postremo eos loco recenseam, qui vitæ probitate & innocentia, seu facula in caliginoso hoc mundo prælucente, per virtutum tramitem, quoscunque imitari volentes ad æternæ vitæ patriam perducunt.

Visum itaque mihi fuit, ad maiorem Dei gloriam, animarúmque auxilium, in tanto (prô dolor!) pereuntium numero, manum tam pio operi, vnà cum tot strenuis operariis, quibus præcipuum hoc opus

&

& onus incumbit, adhibere: vt exiguus hic meus conatus, quem pro mea facultate in commune conferre possum, tantillum saltem subsidij tantæ moli adijcere queat, quo vel deerrantium quispiam ad rectam orbitam reuocetur; lapsusve erigatur; aut in lubrico nutabundus firmiùs gradum figat: vel saltem, qui stat, perq; veram fidem viam mandatorum Dei rectus inambulat, in bono confirmetur; animeturq; ad reliquum capti itineris alacriùs prosequendum, & ad finem vsque perseuerandum.

In hanc rem, aliquot abhinc annos, certa quædam Interrogata, seu Quæsita, cum Responsis, per disticha centum, Teutonico Rhythmo, Fidei vitæq; Christianæ Summam complectentia, in gratiam Catechisticæ Iuuentutis concinnaram: cuius institutio, inter Ecclesiasticas functiones non infima, mihi semper valdè cordi fuit. Atqui cùm pro earundem Quæstionum elucidatione breuem commentariolum describerem, quo saltem constaret quid rei continerent, & vnde ipsa Interrogatio subiectaq; Responsio desumtæ essent, maioris spe lucri Christo totius messis domino corradendi; accidit, vt opere sub manu succrescente, illud opinione prolixius euaserit.

Quæcunque ad Catechismum vel doctrinam Christianam pertinebant, ea ferè paucis complexus sum: memoriæ potiùs iam olim perceptorum refricandæ gratiâ, quàm nouo eadem pertractandi studio, quæ à tam multis hactenus copiosè felicitérque essent explicata: ad quos, qui maiori instructione Catechistica indigent, censui remittendos. Si quando tamen horum quædam latiùs quàm cetera eiusdem generis extenderim; factum id est, quòd illa tali fortè modo non essent antea declarata. Quamobrem etiam accidit, vt Capita quædam longiùs exspatientur, quædam verò contractiora sint: non quòd in breuioribus esset penuria materiæ; sed quòd illa minùs viderentur necessaria; vel aliunde, vt dixi, eorum notitia haberi facilè posset: illis interim iussis excurrere, quæ hac nostra adeò deploranda tempestate vtiliora, magisq; necessaria esse sperabantur.

Vt vt est, quò scribentem ardor impulit, & spiritus fuit in rotis; eodem plenis velis & equis secutus sum, quousque mea mihi conscientia testabatur, me zelo diuini amoris, & salutis animarum moueri; & ad malorum conatus, quà possem, reprimendos, & omnium bonorum studia indefessè promouenda. Huic nimirum meæ quoq; intentioni imputandum erit, si quid minùs solidè, minusq; ornatè vel ordinatè scriptione deduxi, quàm vel res ipsa, vel accuratus fortè Lector exigeret. Eum nihilominus interea oratum velim,

lim, vt grato animo quidquid id est accipiat; sicut & Deo omnipotenti acceptum fore confido. Cui cum Propheta Regio, præparatis iam
1. Paral. 29. *ad templi ædificationem rebus necessariis, dico:* Scio, Deus meus, quòd probes corda, & simplicitatem diligas: vnde & ego, in simplicitate cordis mei, lætus obtuli vniuersa hæc.

Quod ad ordinem in hoc libro seruatum attinet, hoc præcipuè spectatum est, vt à principio Sapientiæ, velut primo beatitudinis acquirendæ gradu, per credendorum agendorumq́ue notitiam & praxim, ad mortis ceterorumq́ue Nouissimorum felicem exitum, Lector Christianus, vt lachrymabilis huius exilij viator, tranquillè perduceretur.

Quòd autem libro ipsi VERIDICI CHRISTIANI *nomen indiderim, ratio est: quia hoc nostro sæculo, ita in hoc feruntur homines, vt consilium auxiliumq́ue ab eo requirant, qui & Christi & Christianorum iuratus est hostis: hoc est, à dæmone, & infelicibus ipsius membris ac seruis, Magis, Veridicis, quos diuinos nuncupant, & id genus diabolicis hominibus. Quod virus quò inter Christianos grassatur latiùs, eò euidentiori est indicio, magnæ ab æterna veritate, & à vero Saluatore Christo discessionis: deficiente primùm Fidei fundamento, tum superexstructo vitæ ædificio labascente.*

Ea autem pestis ita hodie mundum infecit, adeoq́ue cum ceterorum vitiorum sentina imbuit, vt totus in maligno positus, demersioni proximus esse videatur; ac, nisi citò manus vndecunque auxiliatrices porrigantur, suimet mali mole in profundum ruiturus. Quapropter, cùm tanta nunc mortales teneat sciscitandi consulendiq́ue cupiditas, & in omni propemodum aduersitate ac necessitate, ad mendaces veridicos spiritumq́ue erroris recurratur; operæpretium me facturum existimaui, si veracem Christianumq́ue ac diuinum VERIDICVM *exhiberem; qui tutò & citra scrupulum adeatur: rogeturq́ue quidquid res vel vsus postularit. Indubitata siquidem me spes tenet, fore vt vel in particulari, vel vniuersè, ad ea quæ animo candido quisque percontabitur, fideliter tutoq́ue respondeat: tam ad ea quæ ad benè feliciterq́ue viuendum pertinent, quàm quæ ad salubriter moriendum. Quorum præsidio per vitæ præsentis ærumnas & incommoda, æternam calamitatem euadere, & ad iucundissimam illam perennemq́ue cælestis gloriæ coronam liceat peruenire: quò vt ego quoque pertingam, beneuoli Lectoris precibus submissè adiuuari deposco.*

VERIDI-

ICONES AD VERIDICVM CHRISTIANVM

P. IOANNIS DAVID
E SOCIETATE IESV.

ANTVERPIÆ
Apud Philippum Gallæum.

ANNO
CIↃ. IↃCI.

Quod ſibi principium poſuit Sapientia vera ?
Numinis, infixum ſummiſſo in corde, Timorem.

Welck is d'oprecht beghin: om tot Wysheyt te comen?
De Vreese Godts; met sin: Sonder dies te becomen.

Diuine Sageſſe, Donne moy addreſſe, Pour aller a vous ?
Commenc' a refraindre, Ton coeur, et a craindre, De Dieu le courroux.

VERIDICVS CHRISTIANVS:

Auctore P. IOANNE DAVID, Societatis IESV Sacerdote.

CAP. I.

Quod ſibi Principium poſuit Sapientia vera?
Numinis infixum ſummiſſo in corde Timorem.

VOTIDIANVS humanæ vitę nos vſus docet, veriſſimè id initio Metaphyſicorum dictum eſſe à Philoſopho: Omnes homines naturâ ſcire deſiderant. Id enim non ſolùm in communi illa rerum in dies occurrētium inueſtigatione, quæ vel viſu, vel auditu, vel alio quopiam ſenſu exteriore perfici ſolet; verùm etiam, quæ in ſeria cuiuſcumque diſciplinæ acquiſitione conſiſtit: per quam doctus quiſpiam, ſapiémve dici conſueuit. At ſumma ac principalis Sapientia, in Dei, ſuique cognitione ponenda eſt: pro qua ita oraſſe legimus D. Auguſtinum: Deus ſemper idem, nouerim me, nouerim te. De Dei cognitione ſic ipſe Chriſtus, Dei filius: *Hæc eſt vita æterna; vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & , quem miſiſti, Ieſum Chriſtum*. Hæc eſt ratio & ſcientia, ceu certum medium, quo ad vitam perueniatur æternam; veram Dei rerumque diuinarum habere notitiam; per Ieſum Chriſtum, Filium eius vnicum: eique luci, vt vitæ duci inhærere. Quod ad ſui ipſius cognitionem attinet (quæ ita

Ariſtot. 1. Metaph.

Vera Sapientia.

Auguſt. Soliloq. lib. 2. cap. 1. tom. 1.

Ioan. 17.

A cum

Diogen. Laert. lib. 1.

Basil. Homil. ad adolescentes, quomodo ex Gentilium doctrinis proficiant.

cum priori illa Dei notitia coniuncta est, vt vix separari possit) notatu dignum est, quod olim Ethnici apud Delphos templo Apollinis aureis literis inscribebant, γνῶθι σαυτόν: Nosce teipsum. Quo innuebant (liceat Christiano ex Gentilium cœno gemmas Christi colligere, reique meliori inserere) excellentissimæ id esse scientiæ, vt quæ in Deum primariè quadret: quamque nemo mortalium, nisi speciali diuinæ sapientiæ illustratione & munere donatus, accipere posit.

Ierem. 15.

Isaiæ 7.

Ad hanc quoque maximam præstantissimamque Sapientiam referri debet boni malique discretio. De qua tam sublimiter ipse omnium Dominus sentit, & loquitur; vt homines hac facultate pollentes os suum appellare minimè dubitet. Ita enim is per Prophetam: *Si separaueris pretiosum à vili: quasi os meum eris.* Os enim naturâ suâ, & gustandi tangendique facultate in esculentis nociua repudiat; & in expromenda sensati cordis sententia, occultiore quodam sensu à prauis recta secernit. Proinde eodem spectat, æternum à temporaneo; quod ad animam pertinet, ab eo quod corpus concernit, aliaque similia toto cælo distantia ritè diiudicare; & quod in iis dignius est, viliori anteferre: paucis, reprobare malum, & eligere bonum.

Eccli. 6.

Quia verò parui refert, scire bonum, & non facere; nosse distinguere, nec tamen eligere quod præstantius est; nemo rectè sapiens vocetur, qui in his saporem non inuenit, neque bonis delectatur: quod vel ipso eius nomine solo constare potest. Sapiens siquidem quis dicitur à sapiendo; vt & Sapientia. Sin autem non sapit; quomodo sapientiâ præditus, vel sapiens esse dicetur? Hinc Ecclesiasticus: *Sapientia doctrinæ, secundum nomen est eius: & non est multis manifesta.* Ratio est: quia; Scire volunt omnes; sed scitè viuere pauci: sapientes dici, sed non sapere, neque verè sapientes esse: bonum scire; sed neque id affectu complecti, neque effectu exprimere.

Interrogatio itaque erat, quódnam esset principium, & quasi primus ingressus ad veram hanc Sapientiam. Respondetur, quòd Timor Numinis. Id sacra scriptura quamplurimis asserit locis: & quidem tribus quatuórve, ijsdem planè cum Psalmista verbis; qui sic habet: *Initium Sapientiæ Timor Domini.*

Timor Domini initiũ Sapientiæ.

Psal. 110.

Prou. 1. & 9

Eccli. 1.

Primùm timetur Deus, vt Dominus; & tandem vt Pater. Timor namque primus, seruilis; qui solam pœnam pro obiecto habet, per initialem, quo simul & pœna, & Domini offensio timetur; & per filialem, quo sola patris indignatio respicitur, ad reuerentialem perducit: quo timore etiam sancti omnes Dominum timent. Atque ita timor seruilis tandem charitatem inducit, sicut seta, vel acus filum: vt loquitur D. Augustinus; & post eum alij. Vt autem filum non traijcitur, nec intrat, nisi transeat seta, vel acus; ita charitas, vbi subintrauit, sicut dicit D. Ioannes, foras mittit timorem: seruilem

1. Ioan. 4.

lem

lem illum scilicet. Timor autem reuerentialis manet cum perfecta etiam charitate; non solùm viæ, sed etiam patriæ. hoc est, in sanctis huius vitæ, quæ via est ad alteram; & in sanctis, vitæ æternæ possessoribus. Id indicat Propheta Regius: *Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi.* Psal.18.

Rectè igitur Timor Domini initium Sapientiæ vocatur: quia, vt ipse testatur Sapiens: *Timor Domini expellit peccatum*: quod est veræ Sapientiæ: & cum initio acquirendæ, & iam quasi primus quidam effectus acquisitæ. Quocirca apposité D. Basilius seruilem timorem Isagogicum, hoc est, introductorium appellabat. Et quis non animaduertat, exempli gratiâ, quàm manifestè eo vsus est ipse etiam Domini nostri præcursor Ioannes; dum eo peccatores percellebat, vt ipsos à ventura ira fugere doceret, & per veram pœnitentiam ad saniorem mentem conuersos ad Christum adduceret, in quorum cordibus per timorem Christo Domino viam præparasset? Ita hodieque fit, vt quod solo pœnæ metu malum omittebatur, vel fiebat bonum; id deinde ex mera boni dilectione, malique odio perficiatur: iuxta illud Poëtæ: Eccli.1. Basil.Homil.in Psalmum 32. Matth.3.

Oderunt peccare boni, virtutis amore:
Tu nihil admittes in te, formidine pœnæ. Horat.lib.1. Epist.1.

A In totius huius tractatus dilucidiorem explanationem, referri potest, quòd dum olim Dominus populo suo Israeli per Moysem Decalogum daturus erat, primùm curabat, vt in monte Sinai audirentur tonitrua, micarent fulgura, nubesque eum densissima operiret, & clangor buccinæ vehementissimè perstreperet, ac mons omnis fumigaret; adeò vt populus vniuersus, qui erat in castris, ingenti timore corriperetur. Ita enim initio necessarium erat; vt per timorem illum, & Legi pronunciandæ attentiùs aures præberent, eidemque obseruandæ animum magis applicarent. Hinc nimirum Moyses idipsum illis indicauit, dum præ formidine extremum sibi vitæ periculum imminere arbitrarentur. *Vt probaret vos* (inquit) *venit Deus: & vt terror illius esset in vobis; & non peccaretis.* Eadem est ratio, cur ferulis, & virgis, suus in scholis sit locus: quo scilicet rerum illarum timor pueris principium sapientiæ & probitatis ingeneret. Neque puerorum tantùm ratione, ac teneræ ætatis erudiendæ causâ, terror ille est vtilis, siue in scholis ad scientiã, siue domi ad formãdos mores, virgâ ob id plerumq. eminentiori loco conspicuâ; verùm etiam in Republicâ populus ipse hoc modo sub disciplinâ, & in officio continetur; Iudice non sine causa gladium portante, vt ait Apostolus: Itaque, *Si male feceris, time.* Eodem facit, quòd non modò in publicis extra Vrbem viis, sed etiam in medio foro patibula erecta aliquando conspiciantur: vt improbi hoc metu velut insipientes à malis deterriti, effe- Exod.19. Terror Legis. Exod.20. Rom.13.

cti tandem prudentiores ſponte ſua & à malo declinent, & etiam amore recti diſcant facere bonum.

Polybius. Prædictis concinnè iungi poteſt, quod Polybius de natali Platonis ſolo recenſet; quem vt aptiſſimum tradendæ diſciplinæ, ſapientiæque acquirendæ locum delegerat: cui *Academia* nomen erat, vnde & altiorum ſtudiorum ſcholæ, ſeu Vniuerſitates, Academiæ deinceps dictæ ſunt. Rationem facti Platonis, & eiuſmodi loci ad ſtudia electi ſubiicit idem auctor, his verbis: Quia ex frequenti terræmotu ſæpe colliditur [hic locus] exiſtimabat vir prudentiſſimus efficaciſſimum hoc fore medium, vt à malis auditores deſciſcentes, meliora capeſſerent; & ita aptiores eſſent ad ſapientiam amplexandam. Timor enim (inquit) ſicut modeſtiæ cognatus eſt, ita familiaris eſt ſapienti: quia ſcilicet mentem componit, & humiliat.

Academiæ origo.

Notandum, ſicut initium ſapientiæ verè Chriſtianæ, eſt timor Domini; ita gradatim, vt dixi, illo ad perfectiora tendente, etiam abſoluta mandatorum Dei obſeruatio, & vitæ ſanctitas, timor Domini dicitur. Ita habet Sapiens: *Deum time, & mandata eius obſerua: hoc eſt omnis homo.* Id eſt, illa eſt omnis & conſummata ſapientia, & felicitas, ac demum optimum, quod homo hîc optet; eive in hac vita poſſit accidere. Hinc optimi quique, & perfectiſſimæ vitæ viri, vt Iob, Tobias, Zacharias, Simeon, iiſque hoc æuo ſimiles, timorati, timentéſque Deum appellantur.

Eccli. 12.

Quod in reſponſione habetur [infixum] ſua non caret energia. Nam vt quis per timorem ad ſapientiam veniat, infixum illum cordi ipſius eſſe neceſſe eſt; nec leui vento afflari, difflarique: ſic enim nec attenderet, neq. in animum quidem induceret meliora meditari. Attamen, ſi timor ille non ſtatim ad cordis meditullium penetret, oportet ſaltem vt is qui eruditur, morbis & aduerſitatibus ceu flagellis foris afflictus, ictus ſapiat; & inde ad cor redeat. Erit alioqui, vt qui percuſſi non dolent, neque verberibus, nedum minis vllis, percelluntur. In tales ſiquidem non cadit facilè timor Domini, neque principium hoc ſalutare ſapientiæ: verùm inſtar incudis, crebris malleorum ictibus, magis magiſque obdureſcunt.

Quòd autem cor timẽtis Dominum [ſummiſſi] vocabulo inſignitur; innuitur, hominem Chriſtianum & timentem Deum, quando iam hoc felici initio ad laudabilem vitæ probæ & ſanctæ ſapientiam perductus eſt, gloriari in eo non debere, neque faſtu aliquo, ex virtutum concepto fœtu, turgere: ſed eo humiliùs de ſe ſemper ſentire, quo altiorem earum gradum conſcenderit: iuxta prudens illud Sapientis conſilium: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus.* Quia quemadmodum eo ſe ampliùs quiſpiam per humile oſtium tranſiturus inclinare debet, quo eſt ſtatura ſublimior, quod puſillis à natura

Eccli. 3.

cautum

cautum est: ita quo quis maior est virtutum altitudine, eo humilior esse debet sui æstimatione; vt per angustam cæli portam transeat. *Nisi (enim) efficiamini sicut paruuli; non intrabitis in Regnum cælorum.* *Matth. 8.*

Oratio pro timore Domini, & sapientia obtinenda.

Domine Iesu Christe, æterna Patris sapientia, quandoquidem te necdum diligo vt patrem, neque verè vt Dominum timeo: confige timore tuo carnes meas, & cor meum: vt timore charitatem inducente, per hoc tandem initium, ad veram sapientiam, mandatorumq́; tuorum obseruationem, & ita ad vitam perueniam sempiternam. Amen.

CAP. II.

Quis magnos toto orbe Sophos Sapientior anteît?
Qui probus est: Habet hęc solidā Sapiētia laudem.

Quis verè Sapiens.

PERIT hæc interrogatio, quod superiori capite tractabatur: A hominem scilicet Christianum optimā debere atq. excellentissimam quærere sapientiam: rogatque, quisnam omnibus sophis, seu sapientibus sapientior esse existimādus sit: talibus videlicet, qui sapientię suę apicē in eo constituunt, quòd multa & magna sciāt, alta & sublimia speculentur, de variis rebus mirāda loquan- B tur; quales fuerūt olim Philosophi, Poëtæ, Oratores: quales etiamnum quidā Christiani, quibus multa cognoscere est animus, sed pauxillum opere exequi. Qui omnes circa excelsam scientiæ disquisitionem ita C detinentur, vt puteum æternæ damnationis, ad quem per malam vitam tendunt, ante pedes patêre non videāt, nec verò deuitent. sic olim Thaleti Milesio senicula exprobrabat, quòd dum fixius cæli astrorumque cursus motionesq. perpenderet, puteum in quem incidit, ante pedes minimè videret. His non absimile est, quod D. Augustinus, iam conuersionem in cubiculo cordis sui secum meditans, Alipium inuadens exclamat: Quid patimur? quid est hoc? quid audisti? (audierant enim Potitianum duorum Aulicorum, ex lectione vitæ S. Antonij conuersorum, stupendam mutationem narrantem) Surgunt indocti (inquit) & cælum rapiunt: Et nos, cum doctrinis nostris, sine corde; ecce vbi volutamur in carne & sanguine.

Laert. lib. 1. Thales Milesius.

Augustin. Confess. lib. 8. cap. 8.

E quibus rectè conficitur, illum esse omnibus sapientiorem, qui probus est; & qui virtutum viam graditur, quæ ad vitam ducit: solus namque bonus sapiens: quia tali arte summum adipiscitur bonum: quod prudentissimæ est sapientiæ. Et quandoquidem timor Domini hominem ad virtutem adducit, quæ prauum vitat, & sectatur bonum; rectè initium talis cœpti vocatur, tanquam summi optimique consilij, & præcipuæ sapientiæ. His consonat Iob Prophetæ sententia: *Timor Domini, ipsa est sapientia: Et recedere à malo, intelligentia.* Quæ & Gregorius Nazianzenus valde suis verbis illustrat, dum ait: Prima sapientia, est vita proba & honesta. Et apud Deum pura mens: per quam puri puro iunguntur; & sancti sancto sociantur.

Iob 28.

Gregor. Nazianz. Orat. in plag. grād.

Hæc Sapientia (cuius primò principium inuestigauimus, & qua quis omnibus sapientibus sapientior est iudicandus) omnem superat thesaurum, nulloque mundi pretio æstimari potest; estque planè incomparabilis. Hoc testatur clarissimè ipse Sapiens; immò ipsamet Sapientia, hoc elogio verè Regali: *Præposui illam Regnis, & sedibus: & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius. Nec comparaui illi lapidem*

Sap. 7.

pretiosum:

Quis magnos toto orbe ſophos Sapientior anteit?
Qui probus eſt, Habet hæc ſolidam Sapientia laudem.

Wie is warachtich Wys; wyſer dan alle wyſe?
Die leeft naer Godts bewys: Wel weerdt datmen hem pryſe.

Qui est le plus ſage, Que voye noſtre aage, En aucuns quartiers.
Celuy, qui pourmeine, Par la droite pleine, Des diuins ſentiers.

pretiosum: quoniam omne aurum, in comparatione illius, arena est exigua: & tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Rationem subdit: *Infinitus enim thesaurus est hominibus: quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei; propter disciplinæ dona commendati.* Nam eiusmodi sapientia præditi sic se suaque omnia secundùm Dei legem componunt, vt ipsi placeant, & summi ipsius amici fiant, cui etiam seruire Regnare est: quod & Iob copiosè probat.

Sapientiæ pretium inæstimabile.

Iob 28.

Hinc olim Ethnici non temerè, scientes tam pretiosum munus non sine Numine obtineri; quodq. sine Dei præsidio & ope nihil præclari suscipi conficique posset: antiquorum illorum Philosophorum consilio, & hortatu, in templorum suorum ianuis, Sapientiam tanquam Nympham vel Diuam aliquam pulcherrimam appingebant, verbis hisce subiunctis: Vsus me genuit: peperit Memoria: Sophiam me vocant Græci; vos Sapientiam. Ego odi homines stultos.

Polybius.

Alphonsus Arragonum Rex pretium huius Sapientiæ nequaquam ignorabat, dum quodam tempore à familiaribus rogatus, quî fieri posset, vt tantæ potentiæ, tantarumque opum Rex ad paupertatem aliquando deueniret: sapienter respondit: Si sapientia, inquit, venditaretur. Tacitè innuens emturum eam se; plurisque facere, quàm omnes diuitias, omniaque mundi regna. Neque immeritò; Spiritu sancto idipsum de Dilectione his verbis attestante: *Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.* Quasi dicat, tam parui æstimabit omne quod dederit, respectu rei comparatæ, vt nihil se impendisse arbitretur, gratisque tam pretiosam rem coëmerit.

Panorm. in Procem. li. 3. de reb. gest. Alphonsi.

Cant. 8.

Apprimè his congruit, quod antiqua Francorum Chronica referunt, quomodo videlicet studia Sapientiæ, cultioresq. disciplinæ primùm Parisios peruenerint. Temporibus siquidem Caroli Magni duo sapientes viri, Ioannes Mailrosus, & Claudius Clemens, circiter annum 791. cum mercatoribus ad Galliæ littora appulerunt. Qui cùm nullas, vt alij rerum temporalium negociatores, merces exponerent, admirantesque ob id homines illos conspicerent, cœperunt præconum more clamare: Si quis est auidus sapientiæ; veniat ad nos; & accipiat eam: nam apud nos venalis est. Cumque hoc iteratò, crebriusque inclamarent; stultos illos atque deliros esse quidam arbitrati sunt. Verùm, dum id Flacci Albini operâ (is enim cum ipsis Venerabilis Bedæ quondam discipulus fuerat) ad Caroli Magni aures perlatum esset; vocati rogatique sunt illi antehac inauditi mercatores, num verum esset, quod promitterent: illisque annuentibus, asserentibusque quòd inæstimabilem illam Sapientiæ mercem, Deo adiuuante, tradituri essent, candidè eam desiderantibus, digneque suscipientibus: percontatus est porrò Rex, quo pretio ea venalis esset, quantive

Chronicon Arelatense. Speculum Aquilin.

Studiorum Parisiens. initium.

quantive liceret. Tria se illi deposcere significabant, cùm alioqui pretium eius esset inæstimabile. Primùm, conuenientem expromendæ merci locum: deinde, capacia pro vasis ingenia: tertiò, victum & amictum, sine quibus non viuitur. Gauisus supra modum Rex, vtrumque apud se retinuit: eoque initio cœpit ita Gallia, & in primis Parisiensis ciuitas, omni bonarum disciplinarum genere florere, vt cum Athenis ipsis, aliisve sapientiæ sedibus, non vereatur contendere.

In veræ autem Sapientiæ commendationem, & encomium (per quam vt iam dictum est, homo benè faciendo, Deo appropinquat, omnesque humanæ scientiæ gradus transscendit, diuinè sapiens) illud quoque non inconuenienter adduco, quod de septem suis Sapientibus tantopere iactãt Græci: vt & hac ratione studiosam sed Christianam Iuuentutem doceam, ex prophanis sacra quædam elicere; quæ illis non nisi à Deo, omnium largitore, occulto quodam nobisque profuturo consilio indita fuerunt. Id quoque D. Paulum fecisse constat, & D. Hieronymum eius occasione sic interpretatum. Nominatim dum ad Corinthios scribens, versum Menandri cuiusdam adducit: (*Corrumpunt mores bonos colloqui prava.*) Et dum Areopagi Atheniensibus Poëtæ vnius ipsorum verba produxit (*Ipsius enim & genus sumus,*) suoque instituto prudenter applicuit. Attexamus igitur & illud septem Sapientum elogium nostræ telæ; sed pectine Christiano discretum. Id sic narrat Max Valerius. A piscatoribus in Milesia Regione verriculum trahentibus quidam iactum emerat: extracta deinde magni ponderis aurea Delphica mensa, orta controuersia est: illis piscium se capturam vendidisse affirmantibus; hoc Fortunæ ductus emisse dicente: qua contentione, propter nouitatem rei, & magnitudinem pecuniæ, ad vniuersum eius ciuitatis populum delata; placuit, Apollinem Delphicum consuli, cuinam adiudicari mensa deberet. Respondit illi esse dandam qui sapientia ceteris præstaret. Tunc illi consensu, Thaleti mensam dederunt: ille cessit eam Bianti: Bias Pittaco: is protinus alij. deinceps per omnem septem Sapientum orbem, ad vltimum, ad Solonem peruênit: qui & titulum amplissimæ prudentiæ & præmium, ad ipsum Apollinem transtulit. Hactenus Valerius. Vnde natum adagium: Tanquam ex Tripode. Quasi dicat: puta oraculum; tamque indubitatum, atque à Deo profectum. Nostra autem Christiana sapientia, vt quæ diuina sit, non tantùm Sapientum illorum eminentiam, sed etiam tripodes, & cortinas, & oracula, toto quod aiunt cælo ita excellit, vt nec vmbra huius illa omnia dici censerive possint.

Septem Græciæ Sapientes.

1. Cor. 15.

Act. 17. Aratus.

Val. Max. li. 4. cap. 1. Plutarchus in vita Solonis.

Cicero epist. ad Brutum.

Quod in Responsionis posteriore hemistichio habetur [habet hæc solidam sapientia laudem] præter iam dicta huc spectãtia, notari etiam

etiam debet; laudem hanc, tum ab animo, tum ab ore huiusmodi Sapientis procul esse debere: proprio enim laus sordet in ore. Non vtique hæc benè consistunt: Sapientem esse, & laudem sectari, nedum seipsum laudare; vt neque seipsum vituperare. Hinc prudens Dionysius Cato, de moribus ad filium, sapienter monuit, vtrumque reprehendens.

Laude dignum esse, non, laudē quærere, laudabile est.

Nec te collaudes, nec te culpaueris ipse.
Hoc faciunt stulti, quos gloria vexat inanis.

Dionys. Cato lib. 2. Distich. 17.

Talium enim quidam virtutes suas, rectéque facta dilaudant; alij verò, satis animaduertentes hoc nimis manifestæ esse stultitiæ, planè in aduersam partem inanis gloriæ ventis vela expandunt; vt captent eo cautiùs auram popularem, quo magis euitare videntur; suumque ob id occinunt vituperium, suisque se verbis deprimunt: ore quidem in contrarium nitentes, sed corde eôdem velificantes; & tandem in eundem cum prioribus stultitiæ scopulum impingentes, diuersis licet viis.

Qui probus est igitur, is & magnos toto orbe sophos sapientior anteît, & verè laudemque decusque meretur. Idque eò magis, quò minùs se ipse effert, vel laudem appetit: subscribente Salomone: *Laudet te alienus; & non os tuum.*

Prou. 27.

Oratio, ad prudenter probeque viuendum.

DEus, à quo omne datum optimum, & donum perfectum est, cùm nihil ex nobis boni habemus; ab inani nos, quæso, & inflante scientia protege, vt quæ neque te neque se ipsa cognoscit: sed illam nobis largire sapientiam, quæ in æterni boni dilectione & inquisitione consistit; vt ad illud per virtutum semitam pertingere valeamus. Amen.

CAP. III.

Stultitiæ palmam stultis quis præripit ipsis?
Dęmona qui mauult dominũ, quã ferre Tonãtem.

Cic. Epist. lib. 9. ad Papirium.
Stultorum plura genera.

MVLTA sunt stultorum genera: vt & Cicero, vnus istorum, è sapientissimis tamen vnus suo more, disertè testatur. Stultorum, inquit, plena sunt omnia. Nam tametsi illos communiter stultos vocamus, qui sensibus & cerebro minuti sunt, egentque elleboro; inque delirij signum, aurito cucullo caput inserunt; tamen longè plures alîus generis stulti reperiuntur: quod quotidiano loquendi modo exprimimus, dum quempiam incusantes dicimus: quàm stultus est, qui id agat! stultus est, qui istuc eat: stultus qui id permittat: atque ita deinceps, vt nemo nescit. Quam stultitiæ rationem, si frequenter tam in nobis ipsi, quàm in aliis notaremus; sæpenumero insipientiam nostram detegeremus, etiam dum nobis de prudentia magnopere blandimur. Nam, (veluti D. Gregorius rem acu tangit) Tanto quis stultior, quanto plus conatur sapiens videri. Neque quisquam alijs sapiens videri studet, nisi priùs sibi talis videatur: dumque ita desipit, se ipse decipit. Possetque tam lepidus saperda cum Seneca dicere: Si quando fatuo delectari volo; non est mihi longè quærendus: me video. Apertè indicans, vnumquemque si se & sua diligenter excutiat, abundè inuenturum, in quibus, tamquam imprudens & stultus, reprehendi posset, stultusque dici.

Gregor. 18. Moral. cap. 25.
Seneca.

Matth. 25.

Omitto hîc imprudentiam virginum illarum fatuarum, quæ pauxillum olei in exterioribus tantùm lampadibus sumentes, quò hominum oculis vtcunque facerent satis, lucemque aliquam intuentium luminibus obijcerent, nullam olei bonorum operum, ac meritorum prouisionem in cordium lagunculis habebant, quò Diuinæ Maiestatis oculi solent introspicere. Consultò etiam magnam illam cogitationum, verborum, actionumque nostrarum inconstantiam prætereo; cùm tamen istiusmodi omnes, stulti nomine, Sapiens depingit: *Stultus vt luna mutatur.* Heu quàm constans inconstantia in rebus nostris cernitur, in tota vita nostra, & in nobis ipsis, si agnosceremus! Nolo hîc vehementer vrgere puerilitatem nostram merè infantilem: de qua tamen nos D. Paulus tam sedulò præmonet: *Nolite pueri effici sensibus: sed malitia paruuli estote.*

Eccli. 27.
1. Cor. 14.

Omitto, inquam, hæc omnia, ceteraque eiusmodi: sed ingens illa, damnabilis, atque execranda dementia, quæ hodie vbique ferè locorum, omni ex parte exundat, nunquam satis deplorari potest: quam

Stultitiæ palmam ſtultis quis præripit ipſis?
Dæmona qui mauult Dominum, quàm ferre Tonantem.

Wie is warachtich dwaes; dwaſer dan eenich ſot?
Soo wie liever (eilaes) den duyvel dient, dan Godt.

Quelle eſt la folie, La plus aúilie, Des fols de tout rang?
Celle qui meſpriſe, De Dieu la maiſtriſe, Pour ſeruir ſathan.

quam nescio quibus loquendi modis sufficienter describam. Nónne stultus est ille, qui carissima sibi oculorum lumina eruit? qui se prudens volensque in casses diaboli induit? qui tunicam pluris quàm corpus suum facit? qui corpus æstimat pluris quàm animam; terramque pluris quàm cælum? cœnum auro præfert, & excrementa gemmis? qui æterna temporaneis postponit; & is sibi sapiens videtur? Nunquid conuictæ manifestæque est stultitiæ, maiorem asini sui curam habere, quàm suimet? Illum bellè comere, splendidéque induere; se verò nudum relinquere? Illum opiparæ mensæ admouere; & interim inedia macerari, & fame confici? Illum molli lecto deponere, seque eius loco, laboribus, oneribusque vectandis fatiscere? Quis talem non vt dementem rideat; vtque omni scommate dignissimum exsibilet; seu potiùs non vt mente captum deploret? Spiritus noster in nobis Domini vicem gerit, aselli autem ipsum corpus. Et quid horum omnium erga illos duos, non ita vt dixi, inuerso prorsus agimus ordine? & quis recogitat, seque vt stultum detestatur?

Pessimum stultitiæ genus, Peccare.

Deinde, quæ maior insania, quàm sibimet ex stramine, & sarmentis, pice & resina illitam pyram vel ædiculam struere; in qua viuus perennibus flammis concremetur; quod peccator facit? Quis furor perniciosior, quàm cæli sibi præcludere ianuam; & inferni voraginem non tantùm horrendè sibi dilatare, verùm etiam nouam, quantum in se est, gehennam condere, & noua tormenta cudere, quibus meritas in perpetuum dementiæ suæ pœnas luat, ignéque infernali densam tantæ fatuitatis rubiginem excoquat secundùm illud Prophetæ: *Ponat te Dominus sicut Sedeciam, & sicut Achab, quos frixit Rex Babylonis in igne, pro eo, quòd fecerint stultitiam in Israel.* Ierem. 29.

De huiusmodi stultis talem fert Sapiens sententiam: *Stultorum infinitus est numerus.* Eccl. 1. Significans verò de quo stultorum genere loquatur, hoc præmittit: *Peruersi difficile corriguntur.* Illos namque eosdem stultos vocat, quos peruersos, & præ peccatorum duritie, emendatu difficiles contestatur.

Clara igitur iam satis euadet ad interrogationem responsio. Stultis omnibus illum stultitiæ palmam preripere,

Dæmona qui mauult dominum, quàm ferre Tonantem.

A Id faciunt stulti illi, de quibus meminimus; nempe peccatores. Tantundem enim est, atque si Deo Saluatore repudiato, dæmonem humani generis hostem colerent. Nam qui volens peccatum mortale perpetrat cum perfidis Iudæis, electo ad vitã Barabba, Christum morti destinat, atque à se repellit. Salutem namque suam reijcit; & mortem, damnationemque animæ suæ, sciens lubensque ample-

Iob 22. amplectitur. *Dicunt Deo* (vt est in Iob) *Recede à nobis: scientiam viarum tuarum nolumus.*

Salomonis infatuatio. 3. Reg. 11. cap. Stultitiæ huius exemplum in Rege Salomone velut in speculo, licet contueri: qui ex tantæ dignitatis gradu apud Deum, in tantam, per mulierum infatuationem, vilitatem, cæcitatemque delapsus est; vt se dæmoniorum cultui dediderit, iisque publicè litarit; templis etiam & aris idolorum cœtui erectis. Hunc in modum insaniunt, quotquot impiè viuunt, & ad nequissimam illam stultitiam peccando deueniunt. 1. Reg. 25. Lu. 12. Talis stultus fuit & Nabal; talis & ille Euangelicus, minimè Euangelicus: & quicunque sub istorum signis militant: bibones, epulones, iracundi, fastuosi, insatiatæ libidinis & auaritiæ, & id genus homines vitæ nequioris. B

Quæ namque maior insania, quàm Deo optimo domino spreto; cui omne seruitium, & nos ipsos nostraque omnia infinitis debemus modis; quique post innumera in nos collata beneficia, & postquam se nobis in socium, in cibum, & in pretium dedit, etiam tandem in præmium daturus est; hoc inquam, suauique eius iugo ceruicibus excusso, teterrimum salutis nostræ inimicum dæmonem, tyrannum sæuissimum, in dominum sponte deligere? Illum, inquam, cui nihilominus nunquam facturi sumus satis, neque ad votum plenè valemus obsequi: cui totis viribus resistendum erat: quique nihil vnquam nobis boni præstare poterit, sed hîc odio summo persequitur, sempiternis cultores suos postea tormentis fœneraturus: maiórne toto in orbe stultitia & insania?

Sabell. lib. 4. cap. 9. Corinthiorum dementia. Corinthij olim non stulti solùm, vt refert Sabellicus, sed dementes etiam habiti, qui non suam, non Romani populi virtutem metientes, sed præsentem animi affectum, Romanorum legatos, stercoris iniectu, pro concione violarunt. Peperit itaque iniuria illa Corinthiis excidium. Sed quid illa temeritas, ad eam, qua homo vilissimus, neq. sua vilitate, neq. diuina maiestate cõsiderata, sed affectui soli indulgẽs, Dei vultum in anima sua, peccati fæcibus obruit; & tam stulto ludo se inexstinguibilibus gehennæ ardoribus obnoxium reddit?

Sabell. ibid. Claudij stultitia. Claudio Principi velut ingenita fuit stultitia, sed nihil vnquam stolidius fecit, nec tota vita quidpiam minùs consideratè, quàm quòd Domitium Neronem adoptauit, cùm Britannicum legitimo toro natum haberet, quem Imperij hæredem potuit instituere: verùm pellectus osculis Agrippinæ coniugis, facem illam adoptione accendit, qua non solùm propria ipsius domus, sed Roma, & totus orbis conflagrauit, vt idem Auctor narrat. At peccator ipse semet, ex filio Dei, diaboli filium facit: & quantum in ipso est, cælum & terram, & quidquid illis continetur, æternis inferni incendiis tradit: quod longè detestabilioris est insaniæ.

Athe-

Athenienſes aiebant ſe purgare ciuitatem cùm ex illuſtribus viris vnum aliquem oſtraciſmo ex vrbe eijciebant: ceterùm rogati ab Ariſtide, quo ſuo merito ſe tali afficerent ignominia: reſponſum: Quia ferre non poſſumus, te vbique bonum prædicari. At peccator maiori adhuc laborat veſania: dum non ſolùm neque ipſemet bonus, vel doctus eſſe vult, neque tales tolerat; verùm etiam ſe ipſe, cùm Regni cæleſtis ſit hæres, exulem eiuſdem, & extorrem facit. Nam, vt dicit D. Auguſtinus; Deum derelinquere, idem eſt quod perire. Et Baſilius: Paradiſus patria noſtra eſt. Quid igitur niſi extremæ eſt amentiæ, dum peccator viuens videnſque perit, cùm per peccatum à Deo & à ſalute ſua recedit? Quibus conſentit quod Sapiens de ſapiente & ſtulto interrogat: *Quid habet amplius ſapiens à ſtulto; niſi vt pergat illuc, vbi eſt vita?*

Ibidem. Athenienſium veſania. *Auguſt. Soliloq.* *Baſil. de Virgin.* *Eccls. 6.*

In parum perſpicaci hominum iudicio, parua interdum diuerſitas, inter eiuſmodi ſtultos peccatores, & inter probos verè ſapientes ſtatuitur; immo non rarò illi iſtis præferuntur: ſed in rei æquitate, magna & inexplicabilis eſt differentia, dum id à quo totum dependet attenditur. Nam peccator ſtultâ ſuâ & inconſultâ vitâ eò vadit, vbi non eſt vita; ſed æterna mors, & ſempiternus horror inhabitat. Sapiens verò, quia viam & veritatem tenuit, vitæ quoque æternæ hæredium obtinebit.

Iob. 10.

Oratio contra peccati ſtultitiam.

QVandoquidem, Domine Deus, vniuerſa noſtra perditio, & cæcitas per primam illam primorum parentum inſipientiam in mundum venit, dum per peccatum, te derelicto, ſerpenti aures præbuerunt; Nos, quæſumus, à maxima illa peccatorum ſtultitia, toto vitæ noſtræ curriculo dignare tueri; vt tibi, qui vita noſtra & ſalus es, in æternum valeamus adhærere. Amen.

CAP. IV.

Ergóne bruta adeò ſteterunt præcordia cuiquam?
Qui vitijs ſeruit: ſordet cui ſplendida Virtus.

Peccator, diaboli cultor.

NTERROGATIO iſta tacitè indicat, multos quidem eſſe, qui ſpreto Deo, dæmoni ſeruiant; ſed quòd præ rei indignitate, neque ipſi de ſe ita ſentiant, tantíve rem faciant, multoque minùs pro talibus ab aliis haberi velint. Quis enim non inficietur, vllóve modo fateatur, ſe diabolum colere? & quod grauius eſt, diuino Numine ſpreto; tametſi verè ita faciat, & libenter faciat? Proinde reſponſio hæc oſtendit quínam tam malè ſani exiſtant, ſubditque: Qui vitijs ſeruit. Eadem quidem cum ſuperiori capite dictis res eſt: ſed quomodo, qui peccat, diabolo ſeruiat; hîc diſtinctiùs ob oculos ſtatuetur.

Luc. 15. Filius prodigus.

Quàm graphicè iſtud in filio prodigo expreſſum videre eſt! Is namque eò inſipientiæ venit; vt paterna domo obedientiaq. neglecta; patris A amore, ſolicitudine, tutela, dignitate, & omni denique felicitate contemtis; ierit ſe perditum: vni ciuium tenebroſæ huius regionis, hoc eſt B diabolo adhærendo; & luxurioſæ vitæ damnabili exitu, porcos hoc eſt fœdos prauoſq. affectus ieiunè & inaniter paſcẽdo: quem qui imitantur, haud dubiè facto declarant, ſe lubentiùs diabolo ſeruire, duro domino; quàm amantiſſimo patri, Deo. Rei autẽ veritas ex eo patet: quoniam ſicut Deo ſeruiunt, qui ipſius voluntati morẽ gerunt; ita diabolo, qui quod vult ille faciunt. *Ipſe eſt rex ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ.* hoc eſt, ſuper omnes in peccatis degentes; quorum principes ſunt, qui cum ipſo præcipuè in ſuperbia, omnium peccatorum regina, conueniunt.

Iob 41.

Equi diaboli. *Chryſoſt. Homil. 24. in Matth. & Aug. Hom. 7. in Apoc. Proſp. lib. 2. de vita contempl. ca. 5.*

Quòd autem tales Diabolo ſubſeruiunt & obſequuntur, clariſſimis verbis oſtendit D. Chryſoſtomus, dum ita loquitur: Peccatores ſunt equi diaboli. Nam ſicut equus domino ſuo in portãdis oneribus, in trahendo curru, & in vectando ſeruit; illumq. ſeſſor fræno in quam vult C partẽ inflectit ad nutum: ita regit peccatorẽ diabolus pro ſuo arbitrio.

Audi, quæſo, quomodo ad hanc indignitatem exclamet D. Proſper. O facinus inauditum! Suaui iugo Chriſti contemto, ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium inclinatione ſuſcipimus. Ita ille. Hoc nos ſcilicet imperio dæmon, vt ferreo fræno, quocunque lubuerit, per vitiorum præcipitia rapit. Ecquod maius veriuſq. emotæ mentis indicium, quàm ab optimo Domino deſciſcere, & immaniſſimo carnifici ſponte nomen dare? Cui illud ſummo iure congruit quod de Holoferne legimus: *Nec iſta tamen facientes, ferocitatem eius pectoris mitigare potuerunt.*

Iudith 3.

Exem-

Ergone bruta adeò ſteterunt præcordia cuiquam?
Qui vitijs ſeruit : ſordet cui ſplendida Virtus.

Wie worter toch ſoo ſot, en ſoo onwys bevonden?
Die tgoet, en Godts ghebodt, verlaet, en leeft in ſonden.

Y auroit il teſte, D'homme ſi mal faite?, Sens ſi abatu?
Celuy qui ſe gliſſe, Au bourbier du vice, Foulant la Vertu.

Exemplis duobus, huc aliunde depromtis, seruitium istud diabolo per peccata præstitum, manifestius reddemus. Narrat Cassianus de quodam, suppresso tamen nomine, quòd adhuc superesset, quem diabolus diutiusculè ludificauit. Is noctu ad eum ventitans, & cellam splendore illustrans, multaque ei occulta verè reuelans, vt postremò in erroris foueam incautum præcipitaret; nihil illi vltrà ad promerendum gloriæ culmen deesse dixit, præter Abrahæ obedientiam: proinde, Deo iubente, ne dubitaret filium quem secum habebat in holocaustum offerre. Credidit miser: sed, dum præter consuetudinem cultrum in cote subigeret, & vincula expediret; continuò pueri mens mali præsaga suspicari id quod erat, ac subinde quid ille acturus esset, semotior quàm ab eo comprehendi posset, spectare cœpit: cumque iam aduersum se insurgentem vidisset, nihil moratus, se proripuit, & fuga salutem petijt. Ecce, quò se miser vesaniæ, fallaci diaboli fræno, duci permiserat, malæ eius suggestioni obsequendo, sicut equus, & mulus.

Cassianus Coll. 1. ca. 7. Illusio diabolica.

Alius debitâ obedientiæ paupertatisq. sorte non contentus, magno labore desudabat, vt tugurium suum laxius paulo ornatiusq. redderet, quàm communis consodalium ratio ferebat: dumq. aliquando ferueret opus, superueniens Senior, inuenit illum ingenti malleo saxum grande diuerberantem; volentem illud minuere, & vsui suo aptum reddere: viditque diabolum, in forma Æthiopis, manus manibus applicantem, ictus singulos dirigentem, & adiuuantem; quiq. totis viribus, atque consilio opus curiosa mente conceptum strenuè promouebat. Accedēs vir sanctus propiùs rogauit, ecquidnam ageret: Lapis hic (inquit) nobis multum facessit negotij, & vix illum confringere valemus. Rectè, inquit Superior, dicis (nobis) & (valemus) nam solus non es in hoc opere: sed cooperatorem habes, qui tibi non tam seruit, & opitulatur; quàm imperat, & dominatur: teque facere compellit quidquid voluerit, iuxta proprij tamen sensus tui peruersam cupiditatem. Dum visibili fraus ista specie detegitur, simul innuitur quid quotidie latenter peragatur, quando diaboli iussis per peccatum obtemperatur.

Cassianus Coll. 9. ca. 6. Alia illusio diabolica.

Oratio ad amoliendam dæmonis seruitutem.

Domine omnipotens, clementissime Deus, & pater dulcissime, qui animas nostras è diabolica seruitute liberasti; nos, quæso, ab omni peccatorum impugnatione defende; vt omne maligni spiritus consilium, & auxilium detestari valeamus, & tibi toto corde seruire. Amen.

CAP. V.

Quid mage præcipites auido nos inuehit Orco? Hortatus: Exempla: Duces sociíque malorum.

QVAMVIS nemo ad locum illum infernalium tormentorum deueniat, nisi libero arbitrio, propriaq. volútate, qua peccatum commisit; multæ tamen sunt occasiones, & adminicula, quę hominem ad peccatum & ad damnationem inducere, & quasi orco præcipites inuehere, non ineptè dicuntur. Interrogatur igitur, quæ eiusmodi præcipuę sint occasiones, hominē incautum, & maximā fermè pereuntiū partem, in animæ dispendium pertrahentes. Tria eiusmodi potissimùm recēsentur: malū Consiliū, Exemplū, & Cōsortium.

Consilium malum. Nota satis per se sunt singula, paucis idcirco verbis perstringenda. Primum est, Consilium malum; quod tametsi cōmuniter dicatur consultori pessimum, ipsūm tamen à culpa immunē non reddit, qui illud admittit, & exequitur. Eiusmodi praui suggestores diabolū in serpente imitantur, qui pessimū Euæ consilium dedit, inobedientiam suadendo, & ad vetiti fructus esum adhortādo. Iam verò, cùm nō solùm adeò fragilis sit, verùm etiam tam corruptæ exinde naturæ homo, vt suapte nequitia, absque consultore, exemplo, vel duce, in malum, & æternam mali pœnam ruat (velut Iudas, qui è contrà optimum consilium, exempla optima, & optimum consortium habebat, in ipsa Saluatoris nostri persona, & Apostolorūm collegio) quanto magis malum gliscit, quantoque pronius præcipitium, quando homini per se in interitum propēdenti fertur auxilium? Quídnam hoc est aliud, quàm, quod dicitur, verè oleum camino addere? Quocirca, sicuti eximium est opus misericordiæ, dubitantibus sanum rectumque consilium dare: ita peccatum est alienum, & opus serpentinum, prauè aliis consulere. Et sicut illud cælesti gloria, ita istud gehenna rependetur. A

Genes. 3.

Exēplum malum. Alterum est, malum Exemplum, eò deterius priori, quò efficacius. Qui namq. facto exemplum mali præbet, alteri quasi viam ad infernum ostendit; & quot vicibus, vel etiam vitiis, id facit; tot ei quasi passibus ad ignem æternum præit. Lucidum in re tam obscura & tenebricosa exemplum prębebat suo armigero primus Israelis rex Saul: se suo gladio innixus perfodiens; famulo id confestim eodem planè modo imitante. Rectè Poeta: B

1. Reg. 31.

Segnius irritant animos immissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Horat. art. Poet.

Homo instar simiæ ad imitandum pronus est; atq. ideò quàm bonum atq. efficax est, alicui ad virtutem præire; tam perniciosum est, ac pestilens, aliis in malum exemplo esse. Vnde alioqui profectum putamus,

Quid mage præcipites auido nos inuehit Orco?
Hortatus: Exempla: Duces ſocijque malorum.

Wat brenghter, metter daet, den mensche meest ter hellen?
Quaen raedt: Exempel quaet: en quade Meghesellen.

Quest-ce qui nous meine, Pluſtoſt a la geine, Du gouffre infernal?
C'eſt la Compaignie, Le Conſeil, la Vie, De ceux, qui font mal.

mus, quòd prioribus sæculis tot hominum myriades, vitæ sanctioris ac quasi cælestis in terra studio & cultui se tradiderunt? quòd vastissimæ solitudines, deserta horroris antea plenissima, & cubilia draconũ, in densissimas colonias, & quasi ciuitates, propter anachoretarum, eremitarum aliorumque monachorum frequentiam versa sint? quòd tot monasteria virorum virginumq. erecta? oppida ipsa præ religiosè viuentium multitudine, cœnobiorum formam sumsisse quandoque viderentur? Vnde, inquam, tantæ tamque stupendę in bonum mutationes, nisi per exempla sanctorum? In quemcumque diuinitus minimus sanctimoniæ igniculus inciderat; statim ille ad aliorum exemplum in magnam flammam exurgebat. Harum rerum plenæ sunt vitæ Sanctorum, & Scriptura sacra.

De pereuntium per aliorum exempla multitudine, par est ratio. Sed hoc summa deploratione dignum, quando qui aliis bona exempla dare deberent, mala subijciunt. Lapidem illi ponunt, vt dicitur, in quem
C alij impingant: ipsimet sic effecti lapis offensionis, & petra scandali. *1. Petr. 2.*
Hi sunt parẽtes, pręceptores, omnésq. seniores & superiores mali. Qui in cõspectu populi (inquit D. Gregorius) malè viuit; quantũ in illo est, *Gregor. in Pastor.*
eum à quo attenditur occidit: quãto igitur grauius, si is etiam imitetur!

D Tertium est, malum Consortium. Istud prioribus perniciosius est; *Consortiũ malum.* quia prauus consultor malum suggerit: qui exemplum dat, facto viam ostendit, & præit: sed tertius ducit, comitatur, & quasi manu alterum secum ad interitum rapit. Dicunt qui istiusmodi sunt consortij: *Marsupium vnum sit omnium nostrûm.* *Prou. 1.* dumq. sese mutuo confœderant, & in malis patrandis implicant; etiam se mutuo, colligato quasi nexu, ad inferna trahunt. Sicut dicit D. Bernardus; Qui socij laboris, & participes mercedis sunt. *Bern epist. 3.* Periculum, & perniciem praui consortij ita D. Chrysostomus manifestat. *Chrysost. super Matt.* Rerum natura sic est (inquit) vt quoties bonus malo cõiungitur, nõ ex bono malus melioretur, sed ex malo bonus contaminetur. Sic vnum pomum facilè centum bona corrumpet: sed centum sana nunquam vnum corruptum efficient bonum. Verissimè ille: Vuaque conspecta liuorem ducit ab vua. *Iuuenal. Satyr. 2.*

Viderint nunc adolescentuli illi, & alij, qui nulla se ratione à perditorum contubernio patiuntur auelli.

Oratio, pro fuga mali consortij.

Domine Iesu Christe, qui via, veritas, & vita es; Duc, & doce me, & vitam mihi concede; vt euitatis omnibus, quæ consilio, exemplo, & consortio nocere possent; per viam rectam, quam nos docuisti, nobis ostendisti, & præambulasti, ad cælestem patriam valeam peruenire. Amen.

CAP. VI.

Peius letiferi vitem quid peste veneni?
Hæresin: Hanc Stygiæ nidus confouit Echidnæ.

Ex præcedenti capite didicimus, è tribus, quæ hominem in animæ perniciem trahunt, tertium esse efficacissimum, malum scilicet consortium: Nunc autem quæritur, quódnam malorum sodalitiorum, vt perniciosissimum, præ cæteris fugiendum sit. Quia verò nihil ferè homo peste peius odisse solet, quòd illa, inter omnia corporis contagia, & citiùs contrahitur, & difficiliùs curatur, & atrocissimè sæuit, hominesq. è medio tollit: ideo hîc interrogatur, quid peste peius vitandum sit. Respondetur, Hæresis: & ita res habet: quia quanto dignior, maiorisque pretij est anima, quàm corpus; tanto magis illius quã huius pestis & mors fugiẽda est. A B

Heresis, peste magis fugienda.

In maiorem huius contagij detestationem securioremque fugam, Deus nos mirabili olim præmonuit, & solicitè præmuniuit exemplo: quando lege lata cauit præcepitque; vt quicumque maculatus esset lepra, haberet vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum; ac contaminatum se ac sordidum ipse clamaret; solusque extra castra habitaret: quæ omnia ad hoc faciebant, vt noti & ad cutem vsq. perspecti, tutiùs vitarentur, neque quemquam fœtido suo halitu, nimiáve vicinitate inficerent. Hanc in tam præsenti periculo cautelam, propiùs viuaciorique adhuc terrendi modo Christus ipse renouauit, latensque virus apertè detexit, dicens: *Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium; intrinsecus autem sunt lupi rapaces.* Cuius attentionis & fugæ etiam Apostolus Ephesios commonefecit ijsdem ferè verbis: *Attendite vobis, & vniuerso gregi: Scio quòd intrabunt lupi rapaces in vos, non parcentes gregi.* Quid posset ad diligentem accuratamque hæreticorum fugam efficacius adhiberi; quàm lupi rapacitatem ac ferociam obiicere? Quis cum lupo commercij aliquid habere velit? immò quísnam eo conspecto non illico sibi fuga consulat? Nam licet (quod quidam temerarij in sui facti purgationem obtendunt) Deo facile sit lupum in agnum conuertere, non ideò tamen ille mihi minùs pro lupo vitandus est, quamdiu est lupus. Cùm ex lupo Deus ouem fecerit eum qui lupus fuerat; tunc pro oue habebo. Interim dum lupus est, quod luporum est facit; rapit & dispergit oues; neq. parcit gregi. Pro tali igitur eum habebo, & fugiam aut non sapiam. Immò non solùm non comedam cum eo; sed nec aue ei dicam, nec eum dignabor salute per viam, ne pestilenti suo halitu, virus mihi aliquod afflet, quo etiam penetralia pectoris mei inficiat. nam *sepulcrum patens est* C

Leuit. 13.
Matth. 7.
Act. 20.
Psal. 5.

guttur

Peius letiferi vitem quid peſte veneni?
Hæreſin: hanc Stygiæ nidus confouit Echidnæ.

Wat moetmen van al die, meer ſchouwen dan de peſte?
Arrheyt der Ketterie; ghebroeit in Duyvels neſte.

Y at il de reste, Rien de plus funeste, Que peste, ou poiſon?
Ouy; c'eſt l'Hæreſie, Qui a prins ſa vie, Au nid du demon.

guttur eorum: linguis suis dolosè agebant. Venenum aspidum sub labiis eorum: Psal.13.
quod est insanabile. Et sermo ipsorum semel in aurem admissus, vl- Deut.32.
teriùs semper vt cancer serpit: qui morbus, nisi infecta pars exscinda- 1.Tim. 2.
tur, etiam incurabilis est. Quod quoniam ipsi non ignorant, nihil adeò exoptant, nihilque ita simplicium auribus occinunt; quàm, venite, audite tantùm; quid audiuisse nocebit? valde (inquiunt) malum esse oporteat, quod ne audire quidem liceat. Et verum aiunt: quia enim hæreticorum vox tam pestilens est, vt ne in summas quidem aures admitti debeat; ideo nequaquam eas ipsorum virulētis linguis præbere volo: immò neq. eodē cum ipsis loco præ metu cōsistere.

Ioannes Apostolus & Euangelista, lauandi semel gratia, balneum Euseb.lib.3.
ingressus, cùm vidisset ibi Cerinthum hæreticum, continuò exsiliens cap.22.
discessit dicens: fugiamus hinc, ne & ipsa balnea corruant, in quibus Cerinthus lauatur: vti etiam euenit. Samosateni Catholici eo- Tripartit.
dem spiritu quo D. Ioannes ducti) aquam omnem ex balneo procul Hist.lib.7.
effundi, nouamque inferri curarunt, priusquam lauarentur; eò quòd cap.16.
Eunomius hæreticus priori illa fuerat lotus. Ipsimet pueri Christia- Theod.li.4.
ni hoc zelo moti, in foro pila ludentes, quòd illa sub Lucij hæretici cap.14.
asinum transierat, & pedem aselli fortè attigerat, vt contaminatam per ignem illic excitatum putarunt expiandam. Magna & admiranda fuit tunc temporis super fuga pestis huius, Christianorum solicitudo, & magnanimitas, omnibus etiam rebus ob id aliquando derelictis. Eam ob rem D. Paulus in Tito omnes seriò monuit Christianos. *Hæreticum hominem post vnam & secundam correptionem deuita, sciens* Tit.3.
quia subuersus est, qui eiusmodi est: & deliquit, cùm sit proprio iudicio condemnatus. Quod eo studiosiùs cuique curandum est; quia, vt alibi dicit, seductores sunt errantes, & in errorem mittentes: Et hos deuita. 2.Timot.3.

Ex quibus omnibus clarum est, quàm temerè insipienterque illi faciant, qui cum hæreticis audacter conuersantur: animas suas è pilo suspendentes, & periculo certissimæ corruptionis exponentes. Quid enim calcarius, pannorumque inalbator à carbonario exspectent, si cum eo ineant contubernium, quàm, vt quidquid album reddere studuerint, denigretur? Ita & Sapiens præcauet: *Qui tetigerit picem, in-* Eccli.13.
quinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Sic de hæresi, aliisque vitijs. Et si qui hominum superbi dici merentur, ij in primis hæretici sunt: nam & mater ipsorum superbia est; vt infrà dicturi sumus.

D Quod in responsione adijcitur [Hanc Stygiæ nidus confouit Echidnæ] indicatur, quòd serpens infernalis, & hydra diabolica, inuentrix, incentrix, & origo omnium hæresium, & hæreticorum pater diabolus sit. In cuius argumentum, S. Apostolus Iacobus de doctrina ipsorum sic per Spiritum sanctum contestatur: *Non est hæc scien-* Iac.3.

tia de sursum descendens: sed terrena, animalis, diabolica. Atque ita ex eo bene infertur, hæresim ex inferno in mundum prorumpere; qui quasi nidus & sedes est Satanæ; vbi illa, & id genus alij pestiferi fœtus foti, infeliciter tandem in mortalium perniciem excluduntur: sicut prolixiùs id proximo capite prosequemur.

Pestes admirandæ.

Verùm, vt quod præcipuum huius est capitis, hæresim peste magis fugiendam, clarius adhuc reddamus; exempla quædam subiiciemus. Commodo Romanorum Imperatore regnante, Romæ tanta fuit pestis, vt vno die sæpenumero ad 2000. hominum absumerentur. Multi, non solùm in vrbe, sed etiam ferè sub omni Imperio Romano peribant; cùm malefici homines res oblitas venenis quibusdam, pretio atque mercede adducti, in alios conijcerent, vt innumerabiles homines interirent. Difficile haud dubiè fuit, illud virus euitare; sed vt multo atrocior est pestis hæreseos, ita etiam longè subtiliùs, & faciliùs homini aspergitur, quàm quouis modo pestis illa corporalis, & quæuis epidemia. In eo etiam spiritualis hæc pestilentia est corporali perniciosior, quòd in corporali hoc saltem remedij est (licet durum & horribile) vt pars tabida exscindatur. Vt D. Augustinus refert: Prouerbium Punicum est: Pestilentia ante ostium venit, & nummum quærit: Duos illi da, & ducat se. Cùm pestis venit (inquit D. Augustinus) optamus pustulam fieri, & citò spondylum facere; vtque citò aliquam particulam corporis tollat, & cum illa recedat, ne venenum ipsius totum corpus occupet, & animam petat. Sed qui veneno hæreseos infecti sunt, hoc insuper laborant malo, vt curari nolint; eosque pro inimicis habeant, qui saniora consilia proponunt.

Dion Nicæus & Xiphilinus in vita Commodi.

Augustin. Prouerbiu Punicum de peste. *Sermon. 24. de verb. Apost.*

Et hinc fit, dum rabies hæc tam leui negotio contrahatur, tamque difficulter admittat remedium; vt latiùs quandoque serpat, grasseturque crudeliùs quàm vllæ vnquam pestilentiæ quantumuis memorabiles, morbíve palabundi: quales fuere, non tantùm Dauidis tempore; sed & D. Gregorij; vt vix vllus remanserit, qui officij quippiam præstare posset. & D. Augustini tempore in Africa, quando in solo Masinissę regno 800000. (Eutropius nongenta millia dicit) perierunt. Et ita aliis mundi partibus.

1. Reg 24. *Greg. epist. 127.*

Gregorius Thaumaturgus, qui montes transtulit, paludes exsiccauit, fluuiorum exundantiam infra ripas coërcuit, dæmonia ex Idolis, & humanis eiecit corporibus; qui à D. Basilio Moysi aliisque Prophetis, & Apostolis præ sanctitatis eminentia comparatus fuit; breuiter, qui ex eo nomen obtinuit Thaumaturgi, quòd mirabilium signorum operumque patrator existeret; ille pro præcipuo habuit signo, omniumque maximo miraculo, infidelitatis, & hæreseos exstirpationem. In hoc siquidem agendi modo, singulari Dei benificio fretus, admirandam exhibebat efficaciam, ac virtutem planè diuinam tanquam

Gregorij Thaumaturgi signũ maximũ. *Greg. Nyss. Rufin lib. 7. Hist. ca. 25.*

tanquam contra contagium omnium virulentissimum, & quasi contra malum humanis viribus inexterminabile. Vt non immeritò ei sanctissima Dei genitrix virgo Maria, cum beato Ioanne Euangelista, apparuerit, sancto Apostolo mandans, vt ipsum hunc D. Gregorium in rebus fidei, maximè quæ ad mysterium Diuinitatis pertinebant, instrueret: præsertim ferâ illâ siluestri pessimâ, Paulo Samosateno, vineam Christi quaquauersum dissipãte, anno circiter Domini 233. sicut Gregorius Nyssenus & Nicephorus memoriæ prodiderunt. Hinc pro excellentissimo omnium, quæ vnquam gesserat, hoc ipse reputauit, & meritò, quòd, cùm diem vitæ extremum clausurus, rogasset, quot adhuc superessent in ciuitate Neocæsariensi infideles, responsumque esset, adhuc septemdecim: Deo gratias, inquit; totidem erant fideles, cùm accepi episcopatum. *Nicephorus lib. 6. ca. 17.*

Eam insuper ob causam omni pestilitate magis fugienda est hæretica prauitas, quòd diabolicis vtatur artibus, ad homines fallendos. Ideoque rem acu tangebat sanctus ille Polycarpus martyr, cui cùm hæresiarcha Marcion occurreret, rogaretque blandis verbis eum vt serpens Euam aggrediens, num se nosset: Agnosco, inquit, primogenitum satanæ. Exemplo quemque docens, quanta sit diligentia & constantia congressus hæreticorum fugiendus. *Ireneus contra hæres. li. 3 ca. 3. Eusebius li. 4. cap. 13.*

Oratio ad hæreticam pestem euitandam.

O Iesu Christe, pastor optime, ouiumque tuarum singularis amator; Ecclesiam tuam, quæsumus, à luporum rapacitate defende; vt contagione hæreticæ prauitatis euitata, in sincera Christianæ Religionis veritate viuere & mori mereamur. Amen.

CAP. VII.

Quem mihi tu nidum? res haud indigna rogatu. Tartara, lucifugas, nigro cum pectore, siluas.

Nidi varij.

VEMADMODVM animal quodlibet libenter circa nidum vel cubile suum versatur; ita etiam fieri potest, vt sicuti ex nido animal, ita ex animalis genere nidi ratio cognoscatur, ex quo tale animal prodijt. Quia sicuti columbæ & turtures, non in serpentum vulpiúmve fossis & antris fouentur, vel in lucem excluduntur, ita nec agnelli, nec capellæ in lustris cubilibúsve luporum vel leonum fœtantur: neque è contrà feræ illæ bestiæ in ouilibus, pastorúmve tuguriolis pariuntur; vbi non rarò mitibus illis animalculis commune cum hominibus est domicilium, victusque communis: & hac via nidum hæresios, quem inuestigamus, deprehendemus.

Ioan. 8.

Ipsemet Dominus noster apertè dicit, mendacium à diabolo esse: tanquam quod ex eo genitum, & propagatum sit. *Cùm loquitur mendacium* (inquit) *ex propriis loquitur.* Fructum hunc eius esse declarans. Sicut aranea, totum quod foris operatur, ex putridis suis visceribus, vt fœtum, educit. Quod adhuc clariùs exprimit Dominus, dum ait: Quia mendax est; & pater eius: mendacij scilicet. Mendacij igitur patre inuento, (cuius hæresis primas tenet iure quodam primogenituræ) facile est iam nidum nosse, vel lustrare latibula, vbi id genus volucrum, serpentum, & draconum progignantur, & circum quæ versentur crebriùs; vt domestica. Hoc enim pacto, & pueri nidulos auicularum detegunt, deprehenduntque, dum illas volitantes sessitantesque obseruant; & passim testaque lutoque insectantur; donec natiuum suum ipsæmet sua frequentatione prodant locum. Ita hîc; Si diabolus mendacij & in primis hæresios pater est; ergo nidus eius infernus est.

Nidi heresios triplices.

I. Infernus.

Hoc dicit Responsio, quæ tres præcipuè nequitiæ huius nidos designat, sed qui ex primario hoc proficiscantur. De hoc grandi nido dici posset, quod Psalmista de ardeæ vel herodij nido testatur; postquam simplicium & Dei filiorum modestiam ac humilitatem passerculis comparasset (quod aliàs facit frequentiùs) ita ait: *Herodij domus dux est eorum.* hoc est, præsidet omnibus nidis, tanquam dux & princeps eorum. Tametsi non dicam istud de hoc tartareo proditum nido, dico tamen de eo dici posse. Dum enim in malum accipitur, haud dubiè primarius est omnium infernus; qui etiam bonis cœtibus, ipsique adeò Ecclesiæ dominari præsumeret, si tam ad manum esset posse, A

Psal. 103.

quàm

Quem mihi tu nidum? Res haud indigna rogatu.
Tartara, lucifugas, nigro cum Pectore, Siluas.

Welck is toch deſen neſt? de ſake is weerdt te vraghen.
Hell; en boos herte-peſt: als boſſchen oock, en haghen.

De quelle voirie, Vient ceſte furie, Queſt-ce que ce nid?
Cachots de l'Auerne, Boys, hayes, cauernes, Coeurs gros de deſpit.

quàm velle adiacet. Sed prouidit præcauitque Ecclesiæ suæ ab huius nidi ducatu & viribus Christus, dum ait: *Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.* Matt. 16.

In principe hoc omnis mali nido, mendacia, errores, sectæ, dissidia, schismata, & quicquid Ecclesiam Christi molestat, confouetur, & inde procedit. hîc omnia cuduntur instrumenta & machinæ, quibus boni in hac vita exercentur, tentantur, impugnantur. Sed & his modus à Deo, ne noceant, positus est: vt per Prophetam ait: *Omne vas, quod fictum est contra te, non dirigetur: & omnem linguam resistentem tibi in iudicio iudicabis.* Isaiæ 54.

B Ex primario hoc barathri nido ascendunt monstra infernalia in mundum, & nidificant in hominum malignorum cordibus: quemadmodum D. Ioannes de Iuda apertè testatur: *Cum diabolus iam misisset in cor, vt traderet eum Iudas.* Significans, eum quasi semen quoddam, vel ouum posuisse in corde Iudæ, ex quo pessimus ille fœtus pullusque proditionis ac traditionis Christi tandem excluderetur. Ita idem ille serpens antiquus in cordibus hominum, tanquam nidis quibusdam secundariis, virus erroris hæretici ponit, inde viperarum genimina clandestino fotu alturus, & suo tempore in lucem proiecturus. Ita D. Gregorius: Diabolus in reproborum cordibus quasi in antro suo latet. Et quemadmodum animalia, siue volucria, siue terrestria, non nidificant, neque cubilia eligunt, nisi vbi loci commoditas inuitat; ac tum eundem sibi magis accommodum reddunt: ita neque diabolus vsquam sibi in cordibus hominum sedem vel nidum deligit, nisi vbi vtcunque præparatum & per præcedentem nequitiam accommodum locum considerat; præsertim vbi serpentinam hæresios sobolem fouere ac nutrire desiderat: tum quoque loci reperti aptitudinem suis adhuc magis vsibus accommodat: sicut capite insequenti sumus ostensuri, ex malis nimirum Christianis hæreticos fieri. Prædictis consonant verba Domini ad Iob, dum ait; in Behemoth diabolum exprimens: *Sub vmbra dormit, in secreto calami, & in locis humentibus.* In illis qui sub vmbra Christiani hominis nequiter viuunt; & in cordibus vanorum hominum, qui calamo & arundini similes sunt; & in humentibus, hoc est luxu, crapula, & huiusmodi carnali concupiscentiâ diffluentibus hominibus, dormit, requiem inuenit, nidificat, & damnabile germen suscitat omnis mali pater diabolus. De secundo hoc nidi genere fusiùs Isaias: *Erit cubile draconum: & occurrent dæmonia.* Vt solent bestiæ, tum escæ quærendæ gratia, tum vicissim fouendi fœtus necessitate, tum alias multas ob causas, circa nidos & cubilia volitare, discurrere, sibi mutuo occurrere, vltro citroque commeare. Item: *Et pilosus clamabit alter ad alterum.* Veluti in tam grato opere sibi inuicem congratulantes, conspirrantes, & optimè conso-

II. Cordi i prauorum. Ioan. 13. Gregor. Moral. 27. cap. 17. Iob 40. Isaiæ 34.

consonantes: *Ibi cubabit lamia.* In talibus nequam cordium nidis, etiam immanis illa fera, serpensque versutissimus sedem figet. Qui, teste D. Gregorio, & Hieronymo, formosam fœminæ referens faciem, quo blandiùs aggreditur, hoc certiùs sæuiusque incautum ferit; tantæ crudelitatis, vt nec proprio parcat fœtui. Caluinistarum rectè indolem referens, qui blando primùm sermone hominum demulcent aures; sed quando non satis ex voto succedunt omnia, tantam adhibent sæuitiam, truculentiam, & vindictæ immanitatem, vt nunc nidum hunc infernalium monstrorum, hæreticarum inquam viperarum, soli ferè possideant; illi saltem prædominari velle videantur. Audi, quomodo & sequentia Prophetæ verba, factiosæ huic Caluinistarum sectæ conueniant: *Et inuenit sibi requiem.* non enim antea cessant à mille moliminibus, nunc astu vtentes, nunc aperta malitia, donec omnia vbique locorum suam ad normam redegerint: vt vel seducti ipsorum prauitati consentiant, vel pareant subiugati: tunc inueniunt sibi requiem; alioqui non est quòd quisquam cum eis pacem speret, vllámve concordiam.

Gregor. lib. 33. cap. 24. Moralium. Hieron. in cap. 4. Threnorum.

III. Latibula.

Quod ad tertium nidi genus attinet, in quo spiritus erroris, & mendacij pater diabolus, hæresium colubros parit, & confouet, hoc in lucis, antris, & latibulis consistit; vbi eiusmodi fæx hominum sua conuenticula celebrat. Vt prædocuit Christus: *Omnis qui malè agit, odit lucem; & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius.* Hinc fit, vt hæretici, dum diabolus eis misit in cor; & quasi nequitiæ concepto semine fœcundati turgescunt; vt cum Eliu (hæreticorum typum gerente) apud Iob, dicere possint: *Coarctat me spiritus vteri mei: & venter meus, quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas nouas disrumpit:* tum solicita scrutantur indagine, si quos inuenire queant, quibus in secretiora loca seductis virus suum instillent: tunc eos ibi videas conspirantes, conferentes capita, & ranarum more fæculentis suis seminibus, quasi glutine cohærentes: clàm sua omnia perpetrantes, donec opportunum tempus illuxerit, quo pestiferum fœtum in omnium conspectum producant, totumque, si fieri potest, aerem incestet. Tunc cum gallinis mirando omnia replent strepitu, tanquam partu posito, & re ex voto gesta. C

Ioan. 3.

Iob 32.

Concilium illud pestiferum Ariminense eiusmodi nidum referebat; in quo, sub specie legitimæ Synodi, sub Constantio Imperatore hæretico, Ariani hæretici, Valens in primis & Vrsacius, mira Catholicos Episcopos fraude ac nequitia circumueniebant, & prætextu ineundæ concordiæ fallacibus æquiuocationibus, & amphibologiis, quasi reti concluserunt: adeò vt non solùm Christi diuinitati planè derogaretur, atq. etiam Nicæna Synodus ac fides orthodoxa damnata prorsus videretur; sed, quod est amplius, vt inquit D. Hieronymus,

Socrat. li. 2. cap. 19. Seuerus lib. 2. an. 359. Conciliabula hæreticorum.

Ingemuit

Ingemuit totus orbis, & ὁμουσίου vocabulo abolito, ſeſe Arianum eſſe miratus eſt. Interim ſoluta illa fraudulenta conuentione, hæretici ſtatim malitiam detexerunt: Valens enim & Vrſacius Ariani, cœperunt palmas ſuas iactitare, & triumphum canere. Verùm, Deo non dormitante, qui cuſtodit Iſrael, Eccleſiæ paulò pòſt ſuccurrit, qui numquam illam deſerturus eſt. Nam ſub Damaſo Pontifice Concilium Romæ celebratum eſt, in quo Nicænæ Synodi fides, atque decreta denuo ſtabilita & confirmata fuerunt. *Hieron. contra Luciferianos.*

Huiuſmodi nidus fuit etiam Concilium illud hæreticum Seleuciæ celebratum. Et aliud eiuſdem farinæ, Conſtantinopoli, per hæreticum Imperatorem Conſtantinum Copronymum, contra imaginum ſacrarum venerationem coactum. *Paulus Diaconus li. 22. Hist.*

Tale latibulum erat ſpelæum illud in Synodi ſpeciem Epheſi conflatum, vbi Dioſcorus totius tragœdiæ choragus & factionis hæreticæ anteſignanus, ſanctum Flauianum epiſcopum latronis more trucidauit. Quæ Synodus, ob id, & propter fraudulentam violentamque procedendi rationem, ληστρική, hoc eſt prædatoria, iure dicta fuit; quia verè, iuxta Chriſti dictum, fecerant eam ſpeluncam latronum. *Niceph. lib. 14. cap 47.* *Matth. 21.*

Hæc de tribus nidorum hæreſios generibus dicta ſufficiant; vt quiſquis norit, ex inferno, ceu maximo nido (Patre ac fautore diabolo) hæreſim in corda prauorum hominum, vt ad ſecundum nidum aſcendere; deinde in tertio nido latebrarum, lucifugorumque locorum confoueri, & in fœtum perfectum erumpere; ſibi, quantum animæ ſalus cara eſt, ab omnibus caueat; ac peſte peiùs oderit.

Caueat inquam ſibi, ne obſtreperæ iſtæ, erroneæque hirundines ſub tecto ipſius nidificent, ne calentibus ſuis ſtercoribus præcipuum eius lumen (fidei ſcilicet) exſtinguant; quod nunquam aut non niſi amariſſimæ pœnitentiæ felle, vt diuino remedio, recuperetur. *Tob. 2.*

Oratio contra concilium impiorum.

DEus, qui nos in Eccleſia tua ſancta, ſicut gallina pullos ſuos, ſub alas miſericordiæ tuæ congregaſti; ab omni nos erroris atque nequitiæ defende conſortio, ne nos magnus ille gehennæ nidus abſorbeat, ſed regni cæleſtis ſocietas in æternum adoptet. Amen.

CAP. VIII.

Quod genus Hæreticus? quę fæx? quo belua vultu? Catholici vappa: & fidei desertor auitæ.

NEMINI mirum videri debet, quòd istud, & quidem eo modo, hîc interrogetur: quia nulla toto orbe fera tam effera, tam horrendum monstrum, neq. res aliqua tã deploratæ nocentię, neq. malum cui tam malè queat adhiberi remedium, in Republica Christiana, quàm hæreticus. Multa, inquit D. Hieronymus, in orbe mõstra sunt. Centauros, & Sirenas, vlulas & onocrotalos in Esaia legimus. Iob Leuiathan & Behemoth mystico sermone describit. Cerberum & Stymphalidas, aprumq. Erymanthium, & leonẽ Nemeęum, Chimæram atq. Hydrã multorum capitum narrãt fabulæ Poetarum. Cacũ describit Virgilius. Triformẽ Geryonẽ Hispaniæ prodiderunt. Sola Gallia mõstra nõ habuit: sed viris semper fortissimis, & eloquẽtissimis abũdauit. Exortus est subitò Vigilãtius, immò Dormitãtius, qui immũdo spiritu pugnet cõtra Christi spiritum. Hactenus D. Hieron. Sed si iam adhuc in terris viueret Christianus ille Hercules, & monstrorum horum domitor Hieronymus; quantum obstupesceret cõspecta Caluinistica hydra, ceterisque portentis, quibus scatet, quæque in alias Regiones euomuit Gallia, aliæque nonnullæ Prouinciæ. A

Hieron. ad-uers. Vigi-lant.

Hęreticus, monstrum monstrorum.

Operæ igitur pretium fuerit, quęrere, ac nosse, quod monstri genus, quidve tandem sit hæreticus. Vt genuina hæresios, & hæreticorum noscatur origo, sciendum est, omnes qui sacro tincti baptismate, Christi doctrinam per Apostolos prædicatam tenebant, primùm discipulos & fideles, ac etiam fratres dictos fuisse, qui deinde primùm Antiochię vocati sunt Christiani: siue Iudæi essent, siue Græci, siue alterius cuiuslibet nationis. Quando verò iam aliqui se ab illorum consortio, sponte sua vel per falsos fratres seducti segregabãt, aliamq. doctrinam sectabantur; illi sectæ nouæ nomẽ dabant nouũ, vel nomẽ illius à quo seducebãtur, cuiusq opinionẽ sequebãtur, sortiti sunt, vt à corpore reliquo secti, & alterius sectatores. Excpli gratiâ, à Menandro Simonis discipulo Menãdriani: ab Ebione Ebionitę: à Cerintho Cerinthiani: à Marcione Marcionistę: sicut nostro infelici ea parte seculo, à Luthero Lutherani, à Caluino Caluinistæ, ac sic deinceps. Qui verò primariæ ac Apostolicæ cõgregationi, hoc est, Ecclesiæ Christi adhærebant, non ab illo Apostolo, illóve Episcopo, à quo conuersi, vel baptizati erãt, denominabantur; sed primum & commune toti corpori nomen retinebant, Christiani videlicet. Qui præterea postmodum Catholici dicti sunt, ab illa vniuersitate, qua fides Christi omnẽ locũ, omnes nationes, & omnia tempora comprehendit: talisq. ad finem vsq. mũdi futura est.

Act. 11.

Hæreticorum origo.

Nullus

Quod genus Hæreticus? quæ fæx? quo belua vultu?
Catholici vappa; et fidei desertor auitæ.

Wat is een Ketter plet: wat is een Haeretyck?
Een vuyl verdorven let: verloochent Catholyck.

Quest-ce l'heretique? De quelle boutique, Et de quel aloy?
C'est vn Catholique, Meschant, rogue, inique, Et traistre a la foy.

Nullus itaque, his positis, propriè dicitur hæreticus, qui non fuerit aliquando verus Christianus: estque eiusmodi, qui fidem Catholicam reliquerit, & ab illa deficiens, ab Ecclesia & Deo extorris, & apostata
B factus sit. Qui Christianismum suum quasi pedibus calcat, sanctoque
C spiritu à se abacto, spiritum nequam in se intromisit. Alioquin etiam
D hæreticus dici posset, qui hæreses sustinet, tametsi nunquam fuisset Christianus.

Quod Responsio vappam Catholici vocet hæreticum, tantundem est, ac si diceret corruptum Catholicum, vt vappa corruptum vinum est. Quia, vt dicit D. Basilius: Si quis hæresim Ecclesiæ putredinē dixerit, à veritate non aberrarit. Quibus cōforme est, quod D. Augustinus habet, ex malis corruptisque Christianis hæreticos fieri. Vita siquidem peruersa ad hæresim adducit: & sicuti hæresis ex vitæ nequitia gignitur, ita & ipsa mille alias nequitias parit: quemadmodum ex
E carne corrupta vermes oriuntur, & illi ex se alios progenerant; simulque omnia peruertunt, nisi debito remedio præuertantur. Hæreticus itaque est Catholici vappa seu corruptio, & Corporis Christi (quod est Ecclesia) membrum corruptum, atque à reliquo corpore desectum: sicut pars carnis putrida & pūtida exscindi, abiicique solet, vt quæ sana sunt præseruentur. Sicut apposité vrget D. Hieronymus. Resecandæ sunt putridæ carnes: & scabiosum animal à caulis ouium repellendum est, ne tota domus, massa, corpus, & pecora, ardeat, corrūpatur, putrescat, intereant. Arrius in Alexandria (inquit) vna scintilla fuit; sed quia non statim oppressus est, totum orbem eius flamma populata est.

Hæreticus q̄ id? Basil. Hexæm. hom. 2. Augustin. Hieron. li. 3. in epist. ad Galat. ca. 5.

F Quòd autem hæretici velut lapides & fragmenta ruinarum Eccle-
G siæ sint, ex quibus ipsorum architectus diabolus nouam absque cæmento synagogam contra domum Dei suscitare conatur; sed tantùm indigestus aceruus lapidum est, subdolo ipsorum studio de Christi Ecclesia decidentium, vel violenter erutorum, quibus in speciem aliquid semper moliri videntur: hoc ex Tertulliano disertè audiamus. Ipsum, inquit, opus eorum, nón de suo proprio ædificio venit, sed de Veritatis destructione: nostra suffodiunt, vt sua ædificent. Quidquid de his legimus, & præcipuè quidquid nostris oculis conspeximus, illa omnia huius rei fidem faciunt euidentem.

Tertull. de præscript. hæret.

Oratio, pro Fidei Catholicæ constantia.

INeffabilis tua, ô Christe, dilectio, nos ex inimicis amicos, & ex membris diaboli, Corporis tui membra confecit: Da nobis, quæsumus, constantiæ gratiam, vt à teterrimo hæreseos veneno defensi, neque vitæ huius amore, neque mortis metu, aliquando à te separemur. Amen.

CAP. IX.

Quid dæmon? Erebi quid inaſpectabile monſtrũ? Angelus; altiuoli corruptus labe tumoris.

QVIA tanta eſt inter hæreticum & dæmonem affinitas, vix fieri poteſt, vt, quando vnius fit mentio, de altero etiam non moueatur; tanquam qui optimi ſint contubernales. Ideo poſtquam quid eſſet hæreticus interrogatum eſt, etiam quid ſit dæmon quæritur: quia ſi vnum noris, æquum eſt vt noris & alterum. Huc etiam ſpectat, quòd in ſequentibus aliquot interrogationibus, è plurimis aliquot ſaltem ſymbola, & argumenta coniunctiſſimæ cognationis inter hæreticum & diabolum conſignemus; vt ſibi Catholicus ab vtriuſque decipulis diligentiùs caueat.

Diabolus quid monſtri; & quare beſtia vocetur?

Quòd verò diabolus monſtrum Erebi, vel beſtiæ nomine vocitetur, hoc nemini mirum videri debet: Nam ſi homo propter peccatum iumentis inſipientibus comparatus, illiſque ſimilis factus eſt: quare etiam non multo magis diabolus, qui peccatum inuenit, beſtiæ nomen ſortietur? Hinc enim & in primæua illa in Euam machinatione, in forma ſerpentis ſe exhibuit: & in quamplurimis interea in Sanctos attentatis inſultibus, omnes propè ferarum, viliumque animalium figuras & voces imitatus eſt. A

Pſal. 48. 1. Ioan. 3. Geneſ. 3.

Hinc etiam ſacra Scriptura, innumeris fermè locis, malignum ſpiritum, non ſolùm communi beſtiæ nomine nuncupat, ſiue in veteri, ſiue in nouo Teſtamento, & ſpeciatim in Apocalypſi S. Ioannis; verùm etiam, leonem, vrſum, ſerpentem, draconem, lupum, vulpem, & id genus, in particulari illum appellat: quò eius vel ferociam, vel fœditatem, vel inuidentiam, vel violentiam, vel ſæuitiam, vel calliditatem manifeſtet. B

Cap. 12. & 13. Apoc.

Et quid apertiùs in hanc ſententiam dici poſſit, quàm quod Apoſtolus Petrus ingerit ne neſciamus? *Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.* Quocirca ſobrios eſſe admonet, & vigilare, eique in fide fortiter reſiſtere. Diuus Ioannes Chryſoſtomus ſcopum punctumque attingit, tribus verè verbis: Diabolus mala beſtia. Cuius malitiam, ſæuitiamque, nec non abiectam vilitatem, vt diſtinctiùs cognoſcamus, audiamus quid D. Gregorius dicat. Diabolus, inquit, aliis leo, aliis formica. vnde & Myrmicoleon ab eo nuncupatur. Idque tribus aut etiam pluribus modis verum eſſe dignoſcitur. Primùm, quia diuerſarum illarum beſtiarum figuras aſſumit; tum, quia inuiſibilis interdum voces illarum tantùm, & conditiones imitatur; poſtremò, quia in tentationibus, & impugnationibus, tamquam

1. Pet. 5. Chryſoſt. Homil. 31. ſuper Geneſ. Gregor. li. 5. Moral. c. 17.

leo

Quid dæmon? Erebi quid inadſpectabile monſtrum?
Angelus, altiuoli corruptus labe tumoris.

Wats duyvel, meer noch min? wat is een helsche beeſt?
Een arch verdorven sijn: verloochent enghels gheeſt.

Queſt-ce que le diable, Qui tant effroyable, Touſiours nous combat?
C'eſtoit vn bon Ange, Qui par pauure eſchange, Deuint Apoſtat.

leo terribilis videtur aliquibus, aliis verò vt formica contemtibilis apparet; pro sustinentium vel pusillanimitate vel fortitudine.

Nomen igitur bestiæ diabolo conuenit multis de causis. Nam licet, vt rectè D. Dionysius dicit, omnes suas dotes naturales diabolus etiam post lapsum integras retinuerit; ac propterea, neque natura sua bestia est, neq. per peccatum mutatus in bestiam; propter irrationabilem tamen peccati naturam, & propter nequitiam malitiamque ferinam, quam assumit, quaque vtitur, etiam bestiarum ad hoc formam induendo, meritò potest & debet bestia & monstrum appellari: immò Behemoth, hoc est, bestia bestiarum. Huc enim facit quod dicit D. Chrysostomus, rem augendo: Satan ex hominibus bruta facere studet: immò verò feras; quin potiùs dæmonas. Et facit verè.

Dionys. Areop. De diuinis nom.

Chrysost. Homil. 50. ad populum Antioch.

A Responsio apertè dicit (quod & sequenti capite tractabitur) angelum illum esse corruptum labe superbiæ, & apostatam euasisse. A Deo namque in principio, nobilissima creatura, ac spiritus cælestis creatus, Deo non adhæsit; sed per inanem gloriam ac complacentiam, in propria pulchritudine superbiens, peccauit; & ex cælorum altitudine, in inferiora hæc loca, & in profundum abyssi deiectus est. Ex angelo lucis, in diabolum, satanam, ac principem tenebrarum mutatus. Nobis miseris interea mortalibus mille struens insidias; & mille oppugnans machinis, inuidia illum exstimulante. Lapsus ipsius è cælo, in capite XXV. specialiter tractabitur.

His prælibatis, deinceps dilucidè demonstremus, quanta sit hæreticorum cum diabolo propinquitas & similitudo; tam in origine & studio fraudulento, quàm in acri bonorum diuexatione, & damnabili demum exitu. Idque facturi sumus, intuitu præsertim necessitatis & vtilitatis, quem tam contaminatum hæresibus sæculum, iure suo videtur exigere.

Oratio contra complacentiæ tentationem.

INuidus draco diabolus, & angelus tenebrarum, me vereri facit, & ad te confugere, Domine Deus Exercituum: Da precor ita tuæ semper maiestati, pro collatis in me beneficiis ac donis gratias agere, vt tanto me in omnibus geram humiliùs, quanto plura ac maiora recepisse cognoscar; possimque in perpetuum de tua bonitate gloriari. Amen.

CAP. X.

Dæmoni & Hæretico, quid quadrat ritè duobus?
Ille Polo, Hic fidei sacrata corruit arce.

Diaboli, & Hæretici affinitas.

T recta de quopiam cognitio habeatur, sciaturque quid de illo sentiendum sit, permagni interest nosse, vnde is profectus sit, vel à quibus ducat originem. In cuius rei testimonium, quando eò ventum est, vt de illo dicatur, sicut Iudæi iniquè de Christo: Nouimus eum, & scimus vnde sit; actum ferè est de ipsius apud illos existimatione. Ideo hîc interrogatur id, ex quo prima & manifesta hæretici origo cognoscitur; in quo etiam cum spiritu nequam eleganti symmetria consentit. Quid igitur in his duobus congerronibus notatu dignum est? Respondetur: Diabolum è cælo corruisse; hæreticum verò ex Ecclesia. Ac si A
In lapsu. dicam: Quemadmodum Lucifer cum turba sequacium spirituum, è cælestibus sedibus prolapsi sunt, mutatique in dæmones; ita hæreticum ex Ecclesia decidisse; eoque lapsu ex Catholico factum hæreticum. Sic D. Gregorius: Apostatæ angelo similis efficitur homo, qui hominibus esse similis dedignatur. Quod, sicuti omnibus superbis accidit; ita maximè omnium superbissimis hæreticis. Vt etiam nulli alij sunt, vel vnquam futuri alij diaboli, quàm qui aliquando boni fuerunt angeli: ita nulli alij sunt, fuerunt, erúntve vnquam hæretici (propriè loquendo) quàm qui aliquando Catholici, & Ecclesiæ Christi membra fuerunt. Nam qui nunquam baptizati veríque Christiani fuerunt, sed in hæresi nati eam quoque sustinent; tametsi hæretici dici possint, qua hæresim sustinent; potiùs tamen Ethnici & pagani dicendi videntur: hæretici verò propriè ab Ecclesia prolapsi.

B

Gregor. in Pastor. part. 2. cap. 6.

In causa ruinæ: superbia. Quemadmodum etiam maligni spiritus, propria culpa, & suamet stimulante superbia, eò perfidiæ & profligationis deuenerunt: ita & hæretici, diabolica suggestione permoti, in hanc tam fœdam ruinam deuoluti sunt: succinente illis semper diabolo, quod Christo ingerebat: *Mitte te deorsum.* hoc est, in præceps ab Ecclesia te deijcito: vt etiam tum super templi pinnaculo stabat, cùm hæc diceret. C

Luc. 4.

In iactura. Et sicut veternosi illi angeli, è summa sua felicitate ac beatitudine deciderunt, quando cælestis regionis extorres facti sunt; ita & hæretici omni sua felicitate se spoliarunt, quando Ecclesiam, velut suum in terris cælum, & Arcam extra quam nemo saluari potest, tam perfidè dereliquerunt. D

Deinde, quemadmodum satanica turba ita polo exturbata, alios semper

Dæmoni, et Hæretico, quid quadrat rite duobus?
Ille polo, hic fidei, ſacrata corruit arce.

Wat moetmen in Vyandt, en in Ketter bemerken?
Deen valt uyt ſhemels pandt, en dander uytter kercken.

Quelle reſemblance, Se trouue en la chance, Des deux Apoſtats?
L'un quite l'Egliſe, Lautre par vantiſe, Du ciel donne en bas.

ſemper ad ruinam impellere conatur, eidemque malo implicare; ita & hæreticorum hoc ſtudium eſt; ſicuti in proximo capite declarabitur. Idcirco, vt oſtendatur quanta ſit diaboli & hæretici ſimilitudo, quamque ſit ferè res eadem; quod Propheta diabolum interrogat, hoc nos iiſdem verbis hæreticum poſſumus interrogare, in tantæ veſaniæ, præſumtionis, & perfidiæ deteſtationem: vt qui ob hæc meritò tam ignominioſam fœdamque deiectionem ſuſtineat. Sic ait Propheta: *Quomodo cecidiſti de cælo, Lucifer?* (Luther, inquam) *qui mane oriebaris: qui dicebas in corde tuo: Aſcendam.* Hæc ratio facti tam infandi, hæc culpa, quod in ortus tui principio nimis citò ſurrexeris in te; & in proprio decore te per ſuperbiam exaltaris. Hæc quoque ratio eſt ruinæ omnium; qui è cælo terreſtri, quod eſt Eccleſia, per errorum præcipitia corruunt: ſuperbia ſcilicet, & nimia de ſe præſumtio. Sic D. Auguſtinus ſcitè, & breuiter dicit: Superbia eſt mater omnium hæreticorum. Cui adſtipulatur quod dicit D. Cyprianus: Non aliunde obortas hæreſes, aut nata ſchiſmata, quàm quòd ſacerdotibus, Dei vicem gerentibus, ab vniuerſa fraternitate non obtemperatur. Hinc & in veteri Teſtamento ſic præcipitur: *Qui autem ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo; ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Iſraël: cunctuſq; populus audiens timebit; vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.*

Innocendi nequitia.

Iſaiæ 14.

Superbia, eſt mater hæreticorum & dæmonum.

Aug. lib. 2. de Geneſ.

Cypr. epiſt. 55. & 69.

Deut. 17.

Ex iam dictis euidenter innotuit, quàm pares ſint, & vniformes, dæmon & hæreticus, & in lapſu, & in cauſa lapſus: quæ eſt nimirum ſuperbia, præſumtio, & propriæ excellentiæ cupiditas, vſque ad contemtum Dei, & Eccleſiæ, omniſque poteſtatis ſublimioris. Iuxta illud Sapientis teſtimonium, quo ait: *Initium ſuperbiæ hominis, apoſtatare à Deo: quoniam ab eo qui fecit illum, receſſit cor eius: quoniam initium omnis peccati eſt ſuperbia.* Audire hîc lubet diuum Gregorium his mirè conſonantem. ſic enim habet ſuper verbis illis libri Iob, vbi de amicis eius agitur [Venerunt de loco ſuo.] Hæreticorum quippe locus (inquit) ipſa ſuperbia eſt: quia niſi priùs in corde intumeſcerent, ad prauæ aſſertionis certamina non conuenirent. hinc, contra ſanctam Eccleſiam ex ſuperbia mouentur.

Eccls. 10.

Greg lib. 3. Moral. ca. 13. in 2. ca. Iob,

Mirari ſæpè ſoleo, ecquid tandem cauſæ eſſet; quòd noſtri temporis hæretici tam acerbis mordacibuſque modis Diuum Gregorium præ omnibus ſanctis patribus inſectarentur. Dudum id tantùm cauſæ ſubeſſe arbitratus ſum, quam ipſi quoque non diſſimulant; quòd diuinum Officium ita reſtituerit, ratumque fecerit, præcipuè tremendi Miſſæ ſacrificij, vt primarius ob id auctor ab ipſis & inſtitutor confingatur. Verùm dum ad Moralia eius, ſuper librum Iob, oculos reflecto, mirari deſino, etiamſi mille illum modis hæretici ferociùs inceſſerent. Nam pudendam ipſorum originem, faſtuoſum progreſſum,

Hæretici cur tãtopere D. Gregorium inſectentur.

Amici Iob hæreticoru figura. Iob.13. sum, superbiam, inuidiam, hypocrisim, fraudulentum ingenium, sinistrum iudicium, & exitum infelicem, ita in tribus illis fictis amicis Iob, ad viuum depingit, & pro merito tractat; ostenditque esse fabricatores mendacij, & cultores peruersorum dogmatum: vt etiamnum post perspecta hæc omnia in ipsis ad oculum, non possint accuratiùs describi. Sed ad propositum redeamus. Diabolum sibi non solùm hæreticos, sed & quoscunque potest, per præcipitationis iactantiam affines facere, vt ex alto gratiæ statu ruant, etiam euidenti exemplo constabit.

Cassianus Coll. 2. c. 5. Illusio diabolica. A Cassiano relatum legimus, Heronem senem in Thebaidis deserto annos quinquaginta commoratum; suo tamen non Patrum arbitrio vixisse. Hic ergo à dæmone laudatus, cùm eum à Deo missum ad se de cælo angelum credidisset; credidit etiam quod ab illo audierat: Se scilicet tanti iam apud Deum meriti esse, vt, si ex arduo aliquo loco ad imum rueret, corpus eius affligi lædíve non posset. Itaque immemor scriptum esse: *Deut 6.* *Non tentabis Dominum Deum tuum:* sed potiùs in perniciem suam illud imprudenter amplectens: *Matth. 4.* *Angelis suis mandauit de te; In manibus tollent te, ne offendas ad lapidem pedem tuum:* noctu surrexit, & in puteum haud modicæ altitudinis se præcipitem misit. Ad sonitū casus exciti fratres seminecem extrahunt: & cùm rem didicissent, à dæmonio illusum affirmant. Sed ille in sua credulitate pręsumtuosaq. superstitione perdurās, die tertio pòst, vita defūctus est.

4. Reg. 9. Iezabelis lapsus. Iezabel, intrante Iehu, iussu eius per fenestram præcipitata, à canibus deuorata fuit: sed qui per superbiam ab Ecclesia in præceps ruunt, ab infernalibus canibus, & æterna morte depascuntur. Hos nimirum canes infernales aggrediuntur, debentque cum æterna morte depasci: eò sanè crudeliùs, quò & horum canum dentes acerbiores sunt, & in animam quoque sæuientes pœnæ æternæ truculentiores.

Fulgos. lib. 1. cap. 1. Insaniæ huius præcipitijque genus etiam in Assasinis (gentis nomen est) corporaliter adumbratum legimus. dum illi se in signum promtæ obedientiæ solo suorum dominorum nutu eos deuocantium, etiam ex præruptissimis rupibus turribusque celsissimis dant præcipites, & occidunt. *Luc. 4.* Mitte te deorsum: diaboli cautio. Ita secundùm animam hæretici, iubente diabolo: (*Mitte te deorsum*) ab Ecclesiæ Catholicæ fastigio, in errorum infernique barathrum læti desiliunt.

At techna ista fraudulenta diaboli meritò notanda mihi videtur. Illos siquidem ipse primùm in sublime rapit per superbiæ fastum; & quasi supra Ecclesiam statuit: dum sibi se plusquam Sacerdotes omnesque Doctores sapere persuadent: omnemque quasi ab alto despectant potestatem; & iam omnia sub pedibus suis strata arbitrantur. Sed quò illos in suis oculis exaltat sublimiùs, eò profundiùs illos in damnationis voraginem præcipitat.

Huc

Huc etiam referri potest, quod Nicephorus accidisse narrat circa annum Domini 437. Iudæus quidam Moysem se esse, à Deo in Cretam cælitus missum, confinxit: vt eius loci Iudæos ipse per mare, perinde atque olim Israelitas per rubrum sinum, duceret. & passim insulam ipsam anno toto peragrans, vt se illum esse crederent, suasit: atque vt opes quas haberent, pecuniasque & possessiones omnes aspernarentur, cohortatus est: se illos per mare, non aliter quàm in arida, in promissionis terram ducturum est pollicitus. Die constituta ipse eos in summum quendam scopulum in pelagus excurrentem duxit: atque inde conijcere se in mare veluti natantes & vrinantes iussit. Qui id fecerunt, deinceps non apparuerunt: quidam etiam præcipitio saxis illisi interierunt: iamque omnium desperata salus erat, nisi Christiani piscatores ac mercatores, hos quidem extraxissent, illos ne idem attentarent prohibuissent. Pseudo-Mosem suum illi comprehendissent; at ille confestim disparuit: quo facto magnam suspicionem præbuit, se dæmonem quempiam sub humana specie exstitisse. *Niceph. lib. 14. cap. 40.* Moyses fictus, seductor.

Quandoquidem igitur ex auditis constat, tantam esse inter diabolum & hæreticum congruentiam & paritatem; quis non videat, sicut D. Apostolus monet de vno, dicens: *Nolite locum dare diabolo*: ita nec loci quid dandum hæretico, sed æquè vtrumque esse fugiendum? Vitandi namque ambo sunt, vt animarum nostrarum hostes, proditores, & prædatores crudelissimi: de quo sequēti capite fusiùs disseretur. *Eph. 4.*

Oratio, pro Regni cælestis possessione.

DEus, qui contra Luciferi de cælis lapsum, hominisq; de Paradiso eiectionem, Regnum cælorum in terris constituisti, hoc est Ecclesiam tuam sanctam: ita nos quæsumus in hoc tua ope geramus, vt illud in cælis æternum consequi mereamur. Amen.

CAP. XI.

Viribus at, paribusq́. animis, quid pugnat vterque?
Ad Phlegetontæas animos auertere flammas.

TRITVM sermone prouerbium est: Aues concolores simul A volitant. neque enim corui cum columbis; & multo minùs accipitres miluiq́. cum pullis gallinarum conueniunt. Ita & in bigis aut quadrigis, equi, quoad fieri potest, non solùm eiusdem magnitudinis & fortitudinis, verùm etiam cõcolores pariformiumque macularum coniunguntur. Eo modo & diabolus nullum B magis sibi consortem quàm hæreticum, toto orbe potest reperire; ad moliendum malitiamque suam intendendam contra Dei gloriam, Ecclesiæ tranquillitatem, & salutem animarum. Quia licet omnes impij homines ipsius sint administri, & filij; sunt tamen hæretici, vt primogeniti, ita & charissimi fidelissimique, ob tam singularem in multis cum suo patre diabolo similitudinem; sicut præcedenti capite declaratum est.

Diaboli & hæreticorum coniunctum studium.

Non immeritò itaq. interrogatur modò, quídnam paribus viribus animisque vterque pugnet; quod sit præcipuum ipsorum studium; quod opus; quod vna voluntate & molitione conantur exantlare. Dicit enim appositè Auctor moralis: Pares cum paribus facillimè congregantur. Et Plato: Similis simili semper hæret. D. Gregorius verò, vt diuino spiritu illustratus, penitiùs rem introspiciens, propiusq́. determinans, inquit: Diabolus cum reprobis vna persona est. Vnde & Dominus ipse de Iuda, cui iam tum optimè cum satana conueniebat, inquit: Ex vobis vnus diabolus est. Cumque reprobi vocabulum nemini post dæmonem ita vt hęretico conueniat, (iuxta Apostoli testimonium sic ad Titum scribentis; *Quia subuersus est; cùm sit proprio iudicio condemnatus*) constat, neminem adeò vnam cum diabolo esse personam, atq. hęreticum. Nunc igitur, quid agunt isti ambo coniunctim? C Animas pariter ad gehennæ flammas pertrahunt. Omnem siquidem adhibent operam, vt peruersis doctrinis, pestilentibus consiliis, imposturis, pollicitationibus; & quando blandis sermonibus nil promouent, adhibitis etiam violentis machinis, mortales in certam animarum perniciem impellant. D. Gregorius sic de diabolo in particulari loquitur. Diabolus est lupus, oues dilanians. Quid autem sit hæreticus, quis ignoret? qui, dum etiam pro meliore sua veste ouinam assumit pellem, nihilominus lupus rapax manet. De similibus loquitur Apostolus: *Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi.* Suntq́. isti, mendaces illi magistri, de quibus

Cato. *Plato.* *Gregor. li. 4. Moralium. cap. 14.* *Titi 3.* *Homil. 13. in Euang.* *Matth. 7.* *Act. 20.*

S. Petrus:

Viribus at, paribusq; animis, quid pugnat vterq;?
Ad Phlegetontæas animos auertere flammas.

Seght ons: wat doen dees twee, al met versaemder handt?
Sy sleypen deur het bree, de sielen naer den brandt.

Que fait leur malice, Quand elle se glisse, Sur nostre terroir?
L'un rend l'ame morte, Et lautre l'emporte, Au profond manoir.

D S. Petrus: *Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum auaritia habentes, maledictionis filij.* Hi item sunt, quos Propheta Ezechiel suis depingit coloribus: *Qui consuunt puluillos sub omni cubito manus: & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis, ad capiendas animas.* At audi quo fine. *Et cùm caperent animas populi mei, viuificabant animas eorum*; vitam scilicet & beatitudinem eis certò addicentes; & interim, mentientes populo E meo, credenti mendaciis: atque ita speculo propriæ complacentiæ fascinatos ad interitum ducentes. Hæc diaboli & hæreticorum fallacia; hoc vtrorumque damnabile studium. Siq́ue lubet etiam alium Prophetam impostores istos describentem audire, dicat Hieremias, quid de his sentiat. *Inuenti sunt* (inquit) *in populo meo impij, insidiantes, quasi aucupes, laqueos ponentes, & pedicas, ad capiendos viros. Sicut decipula plena auibus, sic domus illorum plena dolo.* Vtq́ue dolos versipellium istorum aucupum detegamus, audiamus D. Gregorium verba similia apud Iob explicantem. *Absondita est in terra pedica eius; & decipula illius super semitam.* sic ait: Inimicus generis humani vniuscuiusq. mores, cui vitio sint propinqui, considerat: & illa opponit ante faciem, ad quæ cognoscit faciliùs inclinari mentem. Ibi ergo decipulam ponit, vbi esse semitam mentis conspicit: quia illic periculum deceptionis F inserit vbi viam esse inuenerit propinquæ cogitationis. Quis autem non videat, id ita, quasi ex eius præscripto, obseruare hæreticos, pelliciendis simplicium animis in erroris nassam & laqueum? Hoc breuiter, sed efficaciter dicit Apostolorum Princeps: *Pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos qui paululùm* (non satis) *effugiunt.* Vt itaque Christianus, in fide stabilis, ab istis non pelliciatur in errorem; non satis est paululùm ab illis fugere, sed multum, & omnino illos vt iuratos animarum hostes auersari necesse est, hæreticum, inquam, æquè atq. diabolum.

2. Petr. 2. — *Ezech. 13.* — *Ierem. 5.* — *Gregor. Moral. li. 14. cap. 7.* — *2. Pet. 2.*

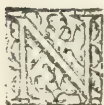
Oratio pro animarum tuitione.

O Iesu, nostrarum amator animarum, mille nobis struit insidias, cum omnibus suis ministris, inimicus noster diabolus: Ita nos quæsumus ab eius technis, & ab hæreticorum tuère fallaciis, vt in fide radicati, coronæ fidelium consortes esse possimus, Amen.

CAP. XII.

Quis ſeſe in laqueos facilè induet hæreticorum?
Immemor, hos ſẽper dare verba, & vendere fumos.

Ab hæreticis qui facilius decipiantur.

EMO libenter decipitur, etiam qui fors alios paratus aliquando eſſet fallere. Quocirca, quantum ſibi quiſque cauet ne decipiatur; tantum illum poſtea malè habet, ſi nihilominus deceptus fuerit; vnde dictum illud vulgare: Non mihi ſecundò imponet. doctus ſum. Et illud adagium: Piſcator ictus ſapit. Dum volens hamo piſcem capere, ipſe imprudens à ſerpente in calcaneo mordetur: cogitat apud ſe: aliàs ero circumſpectior.

Mirum itaque meritò videri debet, quid cauſæ ſit, cur homines ſe ita cateruatim ab hereticis permittant decipi, cùm ſit iſta nocentiſſima omnium, & maximè deteſtanda deceptio. *Fruſtra* (inquit Sapiens) *iacitur rete ante oculos pennatorum.* neque vllum vnquam animal, cui tenduntur inſidiæ, ſe ſponte in laqueos induet; ſicuti videmus ſimplices mortales in caſſes hæreticorum ruere. Quî fit? quis hìc latet error? A

Prou. 1.

Hæretici ſemper mentiũtur.

Reſponſio dicit, hoc genus hominum ita ab hæreticis decipi & ſeduci facilè; qui non ſunt memores, neque cogitant illos ſemper verba dare, & fumos vendere, hoc eſt, mentiri, & imponere. Si quis enim ſciret, ſibi cum impoſtore eſſe negotium, & cum homine mendaci; non vtique illi fidem neque etiam aures daret; certus, neminem vnquam magis falli, quàm qui nimiùm fiſus ſit. B C

Atqui dicat aliquis; hæretici multa ex ſacris Scripturis proferunt, aliaque quamplurima loquuntur, quæ vera ſunt; quo pacto igitur ſemper mentiantur? Non inficior; frequentem faciunt verbi Dei mentionem, & Capitula ſacræ Scripturæ glomeratim iactitant, multaque interdum vera proferunt, fateor; dicit tamen rectè Reſponſio, eos ſemper mentiri; quia ſemper mens & intentio ipſorum eſt, fallere, & ſimpliciores à veritate ſeducere. Sicut & verè dicitur mendax, & mentiri diabolus, etiam vera loquens; quia id ipſe per veritatem molitur, quod mendaces per mendacium: mentiri ſcilicet & fallere. Ideóque & mendax eſt, & mendacij pater: Et hæretici, eius filij; quia faciunt opera patris ſui, diaboli. Et quandoquidem ipſi quoque in Veritate non ſteterunt; neque cum Chriſto permanſerunt, qui veritas eſt; neque Eccleſiæ, quæ columna eſt, & firmamentum veritatis, adhæſerunt; ſed exierunt, & à veritate alieni facti ſunt; quid aliud quàm mendacium loqui poſſunt, etiam verbis veritatis, quibus mendacium & fraudem ſuam conuelant? Subdola autem ipſorum ſermocinatio, veri ſpecie adornata, & ita fucato prætextu in aures intromiſſa, non minùs audientium

Ioan. 8.

Quis sese in laqueos facile induit hæreticorum?
Immemor, hos semper dare verba; et vendere fumos.

Wie laet hem, op het punct, van Ketters lichst bedrieghen?
Sulcks, die niet en dunckt, dat Ketters altyt lieghen.

A qui plus dammable, Sont les sottes fables, De ces Hughenots?
A ceux, qui n'aduisent, Qu'en tout ce qu'ils disent, Mensonge est enclos.

dientium animos inficit, quàm hausta pleno ore cicuta, aliúdve toxicum corpus interimit.

Quocirca rectè dicit Ecclesiasticus: *Qui citò credit, leuis est corde.* Eccli.19.
Non enim frumenti aceruus, neque graues turgentésque tritico spicæ facilè vento rapiuntur; sed ventosæ & inanes stipulæ, & paleæ leues: ita qui in fide parum radicati sunt, parumque habent ponderis in morum grauitate illi statim nouis fidem adhibent, & inconstantiæ vento tolli se sinunt ex area Ecclesiæ. Maximè verò ita accidit, quando animus per vitiosum affectum, & malam vitam, ad eiusmodi à fide defectionem propendet. Quia, vt Cæsar inquiebat; facilè homines credunt, quod desiderant. Cæsar. Idque facilè ignem concipit, quod ariditate sua est facile ad flāmam: & candela adhuc fumigans illico flammā arripit.

Conficitur ergo è prædictis, de hæreticis dici posse, quod D. Paulus de Cretensibus. *Cretenses semper mendaces; malæ bestiæ*, meritoque eis, Tit. 1. etiam vera dicentibus, non magis quàm mendacibus credi oportere. Vt nec verè lupum inclamanti creditum fuit, eò quòd toties antea per dolum & imposturam idem occlamarat. Vnde rectè dicitur: Qui Arist. mentiri consueuerit; facit vt neq. cùm verum dixerit, sibi credatur.

Qui simulata veri adumbrataque similitudine ab hæreticis falli nolunt, Fulgosius li. 9. ca. 16. meminerint, quomodo Cambyses per Smerdem magum deceptus fuit: qui & fratris nomen, & vultum ad viuum exprimebat; eoq. fuco, Cambyse regno exuto, se ille eo vestiuerat, iamq. quietus possedisset, nisi fraus per Othanis filiam detecta fuisset, deprehensusque Smerdes magus magnus impostor. Smerdes ille auriculis priuatus nō esse is qui fuerat creditus. Ita, si benè attendatur; & carere auribus, & vbiq. malè audire, & honore spoliati reperiantur, qui vt verbi Dei præcones, at ministri satanæ, mendaciis suis & imposturis homines dementant, & in perniciem trahunt.

Oratio, contra spiritum erroris ac mendacij.

QVandoquidem per errores ad vitam æternam non venitur; nos quæsumus, Domine, ab erroris & mendacij defende spiritibus: vt & in veritate permaneamus, & promissa Veritatis præmia valeamus obtinere. Amen.

CAP. XIII.

Quî fucũ faciunt, mera quamquã oracula fundãt? Quâ ſolet arte, horum Stygius Doctorq́. Paterq́ue.

Pſal. 115. Hæretici, etiam dum verum dicunt, mentiuntur.

NON eſt mortalium quiſquam, tam in dicendo vero felix, quin lingua quandoque labatur: vt dicit Pſalmographus; *Omnis homo mendax*. Verùm quia hæretici, vt dictum eſt, etiam dum vera dicunt mẽtiuntur; ſiue dum ex ſacra Scriptura, ſiue dum in familiari colloquio agunt: idcirco noua iſtud interrogatione mouetur; vt omnium oculis ſubiiciatur, eos hac in parte A magiſtrum patremq́ue ſuum diabolum imitari.

Bernard. in epiſt. Hæreticorum magiſter diabolus.

Dicit in primis S. Bernardus, quoad dæmonis magiſterium: Diabolus ſcandalorum magiſter. B Quàm rectè magiſtri ſui ſectentur veſtigia diſcipuli hæretici, ex hoc conſtare poteſt: quia nullum pernicioſius maiúſve ſcandalum, quàm hæreſis; nulla immanior deuaſtatio, & fœdior ruina, quàm ab Eccleſia Chriſti deficere, & alios vt viuos lapides inde conuellere, ac ad ſectariorum aceruos aggregare. C Hi ſunt, de quibus S. Paulus ſic ſcribit: *Spiritus autem manifeſte dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocriſi loquentium mendacium.* Ecce, doctores hæreticorum dęmones ſunt: qui mendacium in hypocriſi, hoc eſt, fuco veritatis obtendunt. Et quia ſcientes volenteſq́. errant, & in errorem ducunt; ideò rectè addit Apoſtolus, eos cauteriatã habere conſcientiam; hoc eſt, quaſi candenti ferro aduſtam, obduratam, factamq́. inſenſibilem. Hæc de doctoratu diaboli.

1. Timot. 4.

Pater hæreticorum diabolus. *Ioan 8.*

Quod ad paternitatem attinet: præter id quod præcedenti dictum eſt capite, hęreticos eſſe filios diaboli, quia opera eius faciunt; & ita, iure reciproco, diabolum ipſorum eſſe parentem: etiam ex D. Auguſtini verbis id haud obſcurè deducemus. Dum illa Chriſti verba explicat: *Diabolus mendax eſt, & pater eius*, talem facit comparationem: Quomodo Deus pater genuit filium, Veritatem: ſic diabolus lapſus, genuit quaſi filium, Mendacium. atque ita, cùm ſit pater mendacij, etiam mendacium hominum pater eſt. Cumq́. ſint in hac generatione primarij ac primogeniti, hæretici: non immeritò patrem ſuum ita per omnia referunt, vt rectè à quibuſdam, diaboli incarnati, nominentur. Sunt etenim: quia & ingenium, & mores, & loquela id manifeſtum faciunt. Foras igitur canes, ſic latratu ſuo templum Domini conturbantes. D

Auguſtin.

Sulpitius in vit. S. Mart.

Sanctum Martinum Turonenſem Epiſcopum communis hominum hoſtis ludificare conatus eſt, ſtupendo ad hoc vtens prætextu. Aureo enim diademate, & purpureo ſuperbus indumento, ei occurrẽs, Regem

HÆRETICORVM PARENS ET MAGISTER DIABOLVS. 13.

Qui fucum faciunt, mera quamquam oracula fundant?
Qua ſolet arte, horum ſtygius Doctorq́ꝫ, Paterq́ꝫ.

Hoe lieght een Heretyck, al ſeght hy ſchoone waer?
Dat is Duyuels practyck: Syn meeſter, ende Vaer.

La Verité ſainte, Eſt elle vne feinte, Quand ell'eſt en eux.
Ouy; c'eſt de leur Maiſtre, Ce viel ſerpent traiſtre, Vn tour malheureux.

Regem ſe Chriſtum eſſe, & ad iudicandum mundum deſcendiſſe, aſſeuerabat. At verò & diabolicæ arrogantiæ gnarus, & manſuetudinis Domini memor Martinus; Haud talem, inquit, venturum ſe pollicitus eſt Chriſtus; ſed cum omnibus Paſſionis, quam pro nobis ſuſtinuit, ſignis, cum ſpinea corona, vulnerumque cicatricibus, & ipſo victoriæ ſuæ trophæo, cruce: cùm talis apparuerit, eum adueniſſe credam. Immundus ergo ſpiritus verbis veritatis victus, diſparuit. Luculentus acceſſerat, lutulentus fæculentuſque abiit: vt nullam illi lucem, niſi apparentem atque imaginariam credas. Ita aggrediuntur hęretici quos venantur, ſpecie fulgentis ſpiritus, omnia iudicantes: aſt dum paternæ hæredes indolis, humilia, aſpera, crucemque ſpirantia deteſtantur, ſe produnt.

Diabolus S. Martino apparens.

Sed aſtum diabolicum in hæreticis ex vngue inueſtigemus. Poſt D. Hieronymi obitum, hæreſiarcha quidam Sabinianus, opuſculum execrandi dogmatis à ſe confectum, quo ſuo errori adſciſceret auctoritatem, ſimplicioreſque ſub veri & recti pallio deciperet; & arte diabolica in errorem pelliceret, à D. Hieronymo editum aſſeuerabat. Eum autem falſitatis palàm arguens Siluanus Nazarenſis Epiſcopus, ſpopōdit, niſi librū illum die craſtino ipſe Hieronymus oſtento manifeſto reprobaſſet, tum ſe pœnam capitalem ſubiturum: ſin è cōtrà, idē ſupplicium pro mendacio Sabinianus referret. Accepta cōditio. Conuentum poſtridie ad Eccleſiam: nulloq. ſigno apparente, Siluanus ex pacto ad ſupplicium cogitur: præbet ceruicem; at præſto fuit D. Hieronymus, tenuit ſpiculatoris manum: moxque ad hæreticum conuerſus, acerrimè corripuit; doli, ac fallaciæ conuincens. Abiit viſio, & maius ſequutum eſt miraculum. Sabiniani caput, nemine percutiente, ab humeris auulſum, in terram procidit. Hæc Cyrillus coram ſe Hieroſolymis ita acta tradit. Sic hæretici diabolum vt doctorem & patrem in fraudibus imitantur: ſed ita etiam cum ipſo confunduntur.

Cyrillus. Sabellicus lib. 5 cap. 4. Exemplū certaminis Catholici Epiſcopi cum hæretico.

At nunc reſtat, vt modum etiam in veritate mentiendi, apertiùs explicemus; quod ſequenti fit capite.

Oratio contra ſimulationis vafriciem.

O Ieſu, qui æterna Patris es Sapientia, nos quæſumus contra verſipelles fictorum ſpirituum defende præſtigias; vt neque angeli lucis obtentu diabolus, neque eius miniſtri nos veri rectiq́ʒ deludant imagine; ſed in tua fide ac charitate perſeueremus. Amen.

CAP.

CAP. XIV.

Ergóne mentiri valeat quis, vera profando?
Subdola cuî vero mens insidiatur ab ore.

Quomodo quis, verū dicendo mentiatur.

De mendacio, & mendacibus, in cap. 51. ex professo tractabitur: hîc autem nobis solùm ostendendum est, quî fieri possit, vt quis verum etiam loquendo mentiatur; præsertim iuxta nostrum propositum, id in diabolo & filiis ipsius hæreticis considerando. Clarum in primis est, mentiri illum, qui aliter ore loquitur, quàm cogitat corde, dum quidpiam asserit. fieri autem posse, certum est, vt verum quidem labiis proferat, sed in mente falsum existimet: atque ita materialiter dicet veritatem, formaliter tamen mentietur. Exempli gratia, dicat quis alteri, cui debitor erat: satisfeci tibi: & ponamus, ita se rem habere: ipse tamen verè in conscientia id ignorans, putet se non satisfecisse; & tamen id asserit: certum est illum mentiri, etiam si verum dicat. quia ore dicit, ita: & corde cogitat, non. Quòd autem verum sit quod loquitur; non ex mente eius est. sed casu accidit: vt, dum mentiri intendit, verum tamen dicat. Ita etiam accidit, vt quis è diuerso falsum dicendo, non mentiatur; quando nimirum, quod simpliciter profert, verum putat: quia os foris proloquens, cum animo intus cogitante consentit: quòd autem aliter se res habeat quàm dicit, non mentiendi studio, sed errore opinionis id accidit. Verè quidem is dici potest, non dixisse verum; non autem, mentitus fuisse. Mendacium siquidem, iuxta Ciceronem, est falsa verborum prolatio, cum intentione fallendi. Quando autem ipse mendacij pater diabolus, siue hæretici, etiam ex sacræ Scripturæ fluento, vera depromunt; mentiuntur nihilo minus: quia falsa & fallax est eiusmodi etiam verorum verborum prolatio, cum intentione fallendi facta. Ore veritatem loquuntur; & corde interim meditantur mendacium. Vnde sapienter Sapiens: *A mendace quid verum dicetur?* Ac si dicat, quod nos iam diximus: Mendax semper mentitur, etiam dum verum loquitur. Quia quando veritatem per se gratam, amabilem, & acceptabilem obtendit; non ideo facit, vt illa acceptetur, & foueatur; sed tantummodo, vt sub simplici eius velamine, obtrudat mendacium: hominesq. simplices, speciosa veritatis fronte pellectos, decipiat. Mētitur itaq. vafer, & subdolus, etiam dum vera proloquitur. Ad hæc, quando Præceptum Domini attendimus quo mendacium prohibetur; videmus in eo præcipuam fraudis, & deceptionis haberi rationem. Sic enim dicit Dominus: *Non mentiemini*. In quo autem mendacij primaria consistat natura & vis, declarat, per sequentia verba prio-

Cicero. Mendaciū quid?

Prou. 24. Mendax mentitur semper.

A B C

Leuit. 19.

Ergóne mentiri valeat quis vera profando?
Sub-dola cui vero mens insidiatur ab ore .

Hoe canmen soo ghereet, waer spreken, nochtans lieghen?
Alsmen met Waerheyt d' cleedt, ander soeckt te bedrieghen.

Se peut il donc faire, Qu'ensemble on profere, Bourde et Verité?
Ouy; quand par Vray-dire, On pretent seduire, La simplicité.

ba priora dilucidans: dum ſubdit: *Nec decipiet vnuſquiſque proximum ſuum.* Istud D. Auguſtinus appoſitè confirmat, hunc in modum: Mentientis proprium eſt, aliud in lingua, aliud in pectore habere. Atque ita, iuxta præcedentia interrogata & reſponſa, mentitur ille, quiſquis duplicitatem & dolum in corde concipit, etiam ſi verum in ore reſonaret. Et hoc videtur etiam Homerus clarè voluiſſe dicere, dum ait: Mendacium, veritatis opus aliquando eſt. Quia ſcilicet veritate, veluti inſtrumento, vtuntur impoſtores, vt mendacium fabricent; & deceptionem, quam corde alunt, ope veri, in actum deducant.

August. in Enchirid.

Homerus.

D Quid aliud actitabat malignus ſpiritus, dum ita Chriſto Redem-
E ptori noſtro acclamabat? *Scio te, qui ſis: Sanctus Dei. Increpauit illum Ieſus, dicens: Obmuteſce, & exi ab eo.* Quid ita? non quod falſum diceret; ſed per veritatem fallere conaretur, & eos qui crederent vera dicenti, etiam in mendaciorum credulitatem induceret, itaque deciperet: quod eſt mentientium. Iſtud D. Chryſoſtomus valde diſertè conteſtatur. Diabolus, inquit, interdum vera dicit, vt mendacium ſuum
F rara veritate commendet. Hæc eſt planè eadem hæreticorum vafrities; ſiue in ſuis debacchationibus, ſeu etiam in communi congreſſu. Qui inſtar propolarum doloſorum, merces viliores melioribus obtegunt; & quiſquilias, ſub rerum vtilium vmbra, carè venditant: Biblia ipſa ſacra, ſed deprauata, producunt; in pleno cœtu ea magno turgentes faſtu legunt; nudum textum, purum putum Dei Verbum, & merum Verum ingeminant; vt dum miſeri auditores, ad veritatem os & aures aperiunt, nugiuenduli illi blaterones, virus ſuum veri tegmine obuolutum cumulatius ingerant. Atque ideo, ſicuti cum Patre diabolo, à veritate exciderunt in mendacium: ita quidquid loquuntur, ſiue verum ſiue falſum ſit, mentiuntur: quia mendacij naturam veritas induit, dum per illam deceptio intenditur. Deinde, quemadmodum Nox manet nox, tametſi lampades aliquot, vel tedæ colluceant: ita hæretici, cùm non ſolùm in tenebris, ſed etiam ipſi tenebræ ſint; & quidem Ægyptiacis illis palpabilibus denſiores, & pluſquam Cimmeriæ, vtpote infernales; nox ipſa errorum, & ipſiſſima mentium cæcitas; quid obſtabit, quo minus omnia quæ ad ipſos pertinent, quæque ab ipſis procedunt, ſiue vitam ſiue doctrinam ſpectes, & ipſos denique quantos quantos, mendacium appellemus? Inſuper, ſicut magos & maleficos rectè dicimus, & verè ſunt, tametſi ſacris quibuſdam ad malum tum verbis tum rebus abutantur: quidni hæreticos mendaces & impoſtores vocitemus, etiamſi ad ſuas præſtigias ſacra & vera aliqua verba vſurpent? Cumque veridici & diuini vocentur, qui tamen vt plurimum falſum dicunt; & dum verum aliquando proferunt, mentiuntur tamen, quia decipiunt: quare non dicentur mendaces hæretici, licet interdum dicant quod verum eſt, vt

Luc. 4.

Chryſoſt. ſuper Matth.

Hæretici mentiũtur etiam dum verum dicunt.

Exod. 10.

Veridici mendaces.

mendacio ſuo muniant viam, & auctoritatem concilient? Si tamen quiſpiam hæreticos ob id veridicos eſſe dicendos occinat, quia quandoque verum dicunt: per me licet vt commune hoc eis nomen cum dæmoniacis illis diuinatoribus ſit; qui, vt dixi, contrarium rei nomen ſortiti ſunt; veridici dicti, cùm ſint mendaces; veritate mentientes, & animas perdentes. Sic etenim æquè homicida cenſendus eſt, qui quempiam pane occiderit, atque qui gladio.

Quæ cùm ita ſint: quis adeò hebes ſit, vt non videat quanto ſibi ſtudio à talibus ſit pſeudoprophetis cauendum? In horum enim omnium
3.Reg.22. ore reſidet ſpiritus mendax, vt ipſemet de hoc fallendi ſtratagemate apud Dominum gloriatur. Nunc, tametſi perinde ſit, ſi quando necem aliquis mihi intentet, ſiue eam ſpiculo ſiue poculo eſt illaturus: non tamen perinde cauetur; quòd poculum, vitæ atque amicitiæ potiùs quàm inimicitiæ & mortis ſit ſymbolum. Verùm quando iam certò conſtat, hæreticos veritatis prætextu melle litum veneni poculum circumferre, mortemque certam intendere: quis adeò demens, qui lætus admittat, & cum plauſu exhauriat, immò etiam vel ſummis attingat labris? Auertat Deus, vt ipſorum virulentæ veritati aures aliquando præbeam, tametſi præ meis foribus ſua proſtituere inciperent. ſcri-
Exod.23. ptum eſt enim: *Mendacium fugie*. Nociturum eſt ſiquidem, etiam ſuaui veritatis melle oblitum. Dicit etenim Salomon, fucum omnem de-
Prou.20. tergens: *Suauis eſt homini panis mendacij: & poſtea implebitur os eius calculo*. Dum mendax falſum veri ſimilitudine condit; quaſi panem obtrudit: ſed quando deceptio aliud quàm creditum fuit operatur; tunc panis ille, quaſi in lapidem verſus, pro vita, quam nutriendo daturus ſperabatur, mortem quæ non cauebatur, inferre percipitur. Ita ſpecie verbi veritatis ineſcatos hæretici fallacia latentis intus erroris occidũt.

Sed & è profanis aliquid hiſtoriis attexamus, quod fraudem iſtam
Gel. lib.15. cap.22. Aſtus Sertorij. vtcunque colluſtret. Q. Sertorius, in Iberia, hinnulum candidæ ceruæ aluit, cicuremque reddidit; adeò vt accedentem ſequeretur, & cum aſcendente in tribunal ſimul aſcenderet, atque os adduceret. Perſuaſit igitur barbaris, animal hoc ſacrum eſſe Dianæ; deamque per illud omnia prædicere, ſociamque in bellis præſto eſſe. ſtuporem barbaris iniecit qui eum adorabant; omneſque ad eum, quaſi diuinis viribus ſeptum confugiebant. En artificium hæreticorum, ſi applices.

Fulgoſius lib.7. cap.3. Aſtus Mahumetis. Mahumetes, falſus propheta, & ſceleratæ legis auctor, præter plurima alia quæ magno aſtu confinxit, vt diuinitatis opinionem apud barbaras nationes captaret, hoc quoque egit. Columbam ita commodè aſſuefecit, vt ipſi apud rudes populos conciones habenti in humerum inuolaret, roſtroque aurem peteret, ex qua ille eam paſcere conſueuerat. Populi credidere, ipſo ita affirmante, in columbæ forma Spiritum ſanctum cælitus deſcendere, vt eum, quæ dicenda eſſent, moneret.

moneret. Ita hæretici omnes, ſe Spiritu ſancto afflatos aſſeuerant; & eius inſtinctu oracula promere: cùm ſpiritu tamen diſſenſionis agitentur: & Spiritus ſanctus vniformis ſit. Huc ſpectat etiam, quod complures eorum, quo facilius ſimpliciores vtriuſque ſexus in errorem inducerent; ſocias ſibi mulieres adiunxerunt; quarum conſiliis & oraculis, ſeſe vti profitebantur. Ita Simon magus Helenam, Carpocrates Gnoſticorum Princeps Marcellinam, Apelles & Seuerus Philumenam, atque alij alias. At de hæreticorum cum patre Diabolo affinitate; parilique eorum etiam veritatis obtentu, fallendi ſtudio, eorumque fuga hactenus. Nunc de Chriſtiano, & ad Chriſtianum hominem pertinentibus diſſerendum. Aſtus hæreticorum. Catalog. hæret.

Oratio contra mendacium, & dolum.

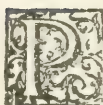
DEus, qui nec mentiri, nec fallere potes, quem neque quiſquam poteſt decipere: præſta, quæſumus, vt te pro norma imitantes, & nemini fraudem faciamus, & nemo nos in animæ noſtræ perniciem dolo valeat circumuenire. Amen.

CAP. XV.

Dic, age, Christicolę augusto quis nomine dignus? Qui Verbo Factoque sui vim nominis implet.

Christiani boni descriptio.

OSTQVAM iam hæreticum hominem ita penicillo ad viuum depinximus, vt quiuis eum facilè dignoscat; & quantum animæ salus ei cara est deuitet: restat, vt quis sit dicendus Christianus, quisque eo nomine dignus sit audiamus. Quid enim proderit homini, si hæreticum norit oderitque; & ipse interim non sit bonus Christianus? Diabolo namque perinde est, qua ratione miseros mortales in tartarum trahat: siue fidei siue bonæ vitæ defectu. Itaque in hanc rem modò incumbamus, vt quantum instituti huius feret ratio, quid Christianus sit, quidque sit eius officij, edisseramus. In primis notandum, in Interrogatione, paulò, immò multo plus peti, quàm quid sit Christianus: quæritur enim, quis dignus illo sit nomine; aut quis bonus sit Christianus. Christianus in genere ille dicitur, atque Catholicus: Qui Baptismatis Sacramento initiatus, Iesu Christi veri Dei atque hominis salutarem doctrinam in eius Ecclesia profitetur; neque sectis, vel opinionibus vllis ab Ecclesia Catholica alienis adhæret: sicut ex professo in Catechismo traditur; sub qua descriptione etiam mali Christiani continentur. Nostra verò interrogatio quærit, Quis dicendus sit bonus Christianus; quia talem instruere hoc opere est constitutum. Rectè responsio: Qui verbo & A
facto nominis sui vim implet: hoc est; qui fidem Catholicam profite- B
tur, & iuxta eam vt Christianum decet viuit. Ista est autem inter C
vtriusque conditionis Christianos differentia: quòd priores illi fidem veram, vt arboris radicem habent: sed illa sola non saluabit eos, quia fructibus arboris (bonis inquam operibus) instar infrugiferæ illius ficulneæ destituti sunt. Posterius verò descripti Christiani, de quibus in proposita quæstione tractatur, Fidem veram, & insuper per charitatem operantem seruant & exercent. Isti per omne genus vti- D
lium, bonorumque animalium, arborumque bonarum, in sacra Scri- E
ptura significantur. Hanc distinctionē rigida sententia statuit D. Cyprianus. Christianus, inquit, nemo rectè dicitur nisi qui Christo moribus (prout valet) coæquatur. Nihilo mitius Sanctus Augustinus super hac Christianorum diuersitate exercet iudicium, his verbis: Christiani nomen ille frustra sortitur, qui Christum minimè imitatur. Rationem reddit: Quid enim tibi prodest vocari quod non es; & nomen tibi vsurpare alienum? Et verè ita est. Quid enim hoc alicui conferat, quòd faber, agricola, vel mercator vocetur; immò, quòd Comes,

Act. 11.

Christiani mali, qui?

Cyprian. de 12. abus. cap. 7. August. de vit. Christ.

Dux

Dic age: Christicolæ augusto quis nomine dignus?
Qui Verbo Factoq; sui vim nominis implet.

Seght nu wie datter net, den Naem van Christen heeft?
Die Christus Leer, en wet, belydt, ende beleeft.

Qui porte l'enseigne, Qui est vrayment digne, Du nom de Chrestien?
Qui suit la loy sainte, De coeur, non de feinte, D'oeuvre, et de maintien.

Dux, Rex, Imperator, ſolo ſit nomine, & nihil eorum ſit in re? Verùm vt paulò penitiùs indignitatem iſtam intueamur, qua Chriſtiani nomine inſigniti, nihil minus quàm quod audimus facimus: Pictores nos eſſe puta, non iam dici tantùm: quia Chriſtiani dicimur, & ſumus; Chriſtique imitatores, ſed non recti. Effinge itaque pictores plurimos ad tabellas ſuas ſedere, & in Chriſtum oculos coniicere, vt debitis eum coloribus adumbrent; ſiue ſanctè in terris conuerſantem, ſiue orantem in horto, ſiue denique flagellatum, crucem geſtantem, aut etiam Cruci affixum: interim, pictorum alij, loco iam dictorum, pingerent Chriſtum vel adoratum à magis, vel aquam in vinum mutantem, vel multiplicantem panes, vel ingreſſu Hieroſolymitano triumphantem, vel in monte Thabor ſplendore gloriæ radiantem, & eiuſmodi ſpecioſa, grata, placentia; in quibus libentius multi eum, quàm in contemptu, paupertate, & paſſionis opprobrio, & patientia imitentur: alij, quod peius eſt, pro Chriſto Iudam proditorem delineent & effingant: alij (horreo ſcribens) etiam cacodæmonem in cordis ſui tabella, pro Chriſto, depingere non erubeſcant, interim Chriſti exemplar contemplantes; vt pictores effigiem cuiuſpiam efficturi, viuum ſolent prototypon inſpicere. Qui verò horum omnium Chriſtum optimè expreſſerit, ille optimus eiuſmodi pictor & Chriſtianus cenſendus eſt. Alioqui, dignus ſit, qui hac ſeuera D. Auguſtini cenſura verberetur, dum ait: Deprehenderis, & detegeris Chriſtiane: quando aliud agis, & aliud profiteris: Fidelis in nomine, aliud demonſtrans in opere. Itaque iuxta Apoſtoli monitum: *Aſpicientes in auctorem fidei, & conſummatorem Ieſum*; fideles ipſius ſimus imitatores.

Chriſtiani, vt pictores, Chriſti imitatores.

Auguſt. de ſymb. ad Catech lib. 4. cap. 1.

Hebr. 12.

Oratio, pro Chriſtianiſmo benè ſeruando.

GRatias tibi ago Domine Ieſu Chriſte, ſponſe animæ meæ, quòd me ad tantam dignitatem exaltaris, vt tuus ſeruus, amicus, frater, & tui corporis membrum effectus ſim: Da, ita nomen hoc Chriſtiani, tam eximium, condignis actibus adimplere; vt tecum aliquando in cælis, tanquam tibi cohæres, valeam collætari. Amen.

CAP. XVI.

Hoc opus in quinas aliquis mihi digere partes.
Prima Fidē: altera Spem: pars tertia tradet Amorē.

Distributio doctrinæ Christianę.

OSTVLAT interrogatio vt doctrina Christiana in prçcipuas quinque partes distribuatur: quarū tres in subiecta responsione ponuntur, duæ verò reliquæ sequenti capite tradētur. Has omnes quidam Catechismi sub quatuor complectūtur; non expressè annumeratis septem Sacramentis: sed illis sub reliquarum numero comprehensis: quod eodem recidit. Quia verò hîc non Catechismum ex professo tradere, sed succinctè eius memoriam, in animis eorum qui eum tenēt, refricare, & hac ratione, quasi strata via, ad Christianum in iis quæ officij eius sunt informādum procedere est animus: hinc quædam aliquando alio modo alioque ordine pono, quàm methodus Catechistica solet obseruare, vt in Præfatione clariùs scopum meum indicaui.

Quinque itaque partes ponimus Christianæ disciplinæ, vt verè totidem sunt, totidemq; in omnibus, qui Catechismū tradunt, reperiuntur explicatæ. Fides nimirum, Spes, Charitas, sancta Ecclesiæ Sacramēta, & Iustitia Christiana. Meritoq. in iis quæ fidei sunt, homo Christianus ante omnia instructus esse debet: Fides enim vt radix arboris est, ex qua boni fructus exspectantur. Fundamentū est etiam ædificij illius, quod tota vita sua homo per bona opera cōstruere debet in hoc mundo, cuius fastigiū vsque in cælū pertingere necessum est; aut alioqui frustra omnem suū hîc impenderit laborē, & sumptū, igniq; vniuersa tradentur. Et videre debet quid superædificet, vt monet Apostolus. Quia si quis superædificat super fundamentum aurū, argentū, lapides pretiosos, ligna, fœnū, stipulam; vniuscuiusq; opus manifestum erit: Et vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Debet, quod amplius est, domus hæc pluuiā, flumina & ventorū violentiam sustinere; quibus ingruentibus, si fundamentum firmū non est, corruet; & futura est ruina eius magna; sicut Dominus noster Christus fundamentū, lapis angularis, & architectus sapientissimus ipse prædixit; exemplarque viuum in se præbuit. Hoc igitur capite de tribus primis partibus doctrinę Christianę Fide, Spe, & Charitate, in genere: & proximo de duabus reliquis: quia vnico versu omnes quinque constringere fuisset difficile: tunc singulæ sigillatim tractabuntur.

Matth. 3. 7. 12.

Gregor. Moral. 18. cap. 6.

1. Cor. 3.

Matth. 7.

Virtutes Theologicæ.

Tres istæ Virtutes, Fides, Spes, & Charitas, ideo Theologicæ vocantur, tum quia à Deo nobis infunduntur, tum quia ad Deum diriguntur. Nemo enim has alio modo quàm diuinitus infusas accipere

potest;

Hoc opus in quinas aliquis mihi digere partes.
Prima Fidem; altera Spem; pars tertia tradit Amorẽ.

Dat yemandt desen boeck in dryuen my bedye.
Gheloof, en Hope cloeck, en Liefde: dat syn drye.

Dis moy les cinc choses / Que Dieu at encloses / Dedans ceste loy?
La seure Esperance / Et l'Amour immense / Et la saincte Foy.

poteſt; neque illas aliò quàm in Deum dirigere. Si namque proximum diligere iubemur non niſi in Deo, & propter Deum id faciendum eſt. De his ſic dicit Apoſtolus: *Nunc manent, Fides, Spes, Charitas, tria hac.* 1.Cor.13.

Vis & operatio trium harum Virtutum, in homine his prædito, tali ſchemate, quaſi ob oculos poſſit conſtitui. Ponamus nos videre (quod A & huius capitis pręfert imago) hominem iacẽtem ac ſomno preſſum, B quem virgo diuina ac ſplendida, Fides nimirum, excitet, illuminet, & cæleſtem eminus ei gloriam contemplandam exhibeat: Alia tũ etiam C fulgida & ſydereæ venuſtatis, Spes videlicet, quæ ei caput ſubleuet, ſtatuat in pedes, certa ei proponens media, ad ea quæ fides oſtenderat conſequenda; quæque deſiderium horum, ſpemq; obtinendi omnia ipſi ingeneret: Et tertia demum reliquis maior, ſtupendo quodam ni- D tore micans, quaſi iubare ſolari inardeſcens, nempe Charitas, quæ hominem ita fide colluſtratum, & in ſpem erectum, totum incendat moueatq;: manus eius pedeſq; in opus adaptãdo; ad omnia illa gnauiter peragenda, quæ ex fide agẽda didicerat, quæq; per ſpem obtinere certò confidit. Eadem item Virgo illa flammea, clauem ei in manus tradat, qua ſibi in cæleſtẽ Regiam ingreſſum cõciliet. Ecce tibi in hoc homine ſpeculum veri Chriſtiani: qui fidem habeat, per charitatem operantem & ſpem non confundentem. Quia verò in genere hîc diſciplinæ Chriſtianæ mentionem fecimus, non erit abs re, in maiorem dignitatis eius commendationem, aliquid adducere. Ariſtippus percontanti, qua re eſſet melior euaſurus filius ſi eum curaret litteris erudiendum: Vt nihil aliud, inquit, certè in theatro non ſedebit lapis ſuper lapidem. Quanto igitur magis homini Chriſtiano curandum erit, ne rerum ſuæ profeſſionis ignarus, in templo lapis ſuper lapidem ſedeat? Quò etiam ſpectat Theodoſij dictum, filios ſuos Arſenio erudiendos tradentis: Imperium ſe eis traditurum, ſi mores vitamque ſuam ad diſciplinam, & leges Dei componerent. Quanto igitur ſtudio hæc amplexanda eſt nobis, ne regno cælorum excludamur?

Fidei, Spei, & Charitatis operatio.

Laert. lib. 2. cap. 8.

Lapis ſuper lapidem.

Nicephorus lib. 12. cap. 23.

Oratio pro doctrinæ Chriſtianæ progreſſu.

Domine Ieſu, Magiſter bone, qui Apoſtolos tuos in vniuerſum miſiſti mundum, vt docerent omnes gentes; omnibus, qui doctrinæ tuæ tradendæ inſiſtunt, ſpiritum tuum largiri dignare, vt & gloriam tuam, & ſalutem animarum dignè valeant promouere. Amen.

CAP. XVII.

His superadiicias, quæ bina ex ordine restant.
Sacramenta: dein; Ius officiumque piorum.

SICVT capite antecedente de tribus prioribus doctrinæ Christianæ partibus in genere actum est; ita modò de reliquis duabus agendum erit. Sunt autem hæ: Sancta Ecclesiæ Sacramenta, & Iustitia Christiana.

Septem Sacramenta. Cùm dubium non sit, hominem ea potissimum causa & cōditum, & redemptum, vt Deo seruiat, & tandem vitam æternam possideat; certum est, Sacramentorum cognitionem & vsum, in homine Christiano efficere, vt accepta ex Iesu Christi meritis gratia, in eo cultu & seruitio exerceatur, conseruetur, & promoueatur. Sunt enim sacrosancta hæc mysteria quasi vasa gratiam Dei continentia, eamque nobis impertientia. Neque ob id satis fuit Christo, vt pro nobis mortis subiret supplicium; verùm etiam certa quædam media voluit instituere, quorum legitimo vsu ipse nobis merita suæ mortis applicaret; & viuificæ resurrectionis participes faceret. Quid enim profuerit, si medicus pharmaca præscribat, immò & conficiat, quæ cōtra morbi acerbitatem ordinata sunt; nisi illa etiam suis locis applicentur; & vt opus est sumantur? Id & Samaritani erga semiviuum nos docet industria; (Luc. 10.) & vsus quotidianus attestatur. A

Salutaria ista nostrarum animarum remedia, Sacramentis contenta, quæ & redemptionis nostræ pretiosa sunt pignora, à Domino nostro Iesu Christo, tanquam à nostro Samaritano profecta, ac instituta sunt. Vt verè, & gratanter dicere ei possimus, quod Iudæi per similitudinem improperij obstrepebant: (Ioan. 8.) *Nónne benè dicimus nos, quia Samaritanus es tu?*

Iustitiæ Christianæ officium. Christianæ autem Iustitiæ officium, in fuga mali, bonique consectatione consistit: quod iisdem propemodū verbis, quàm plurimis sacræ Scripturæ locis exprimitur. Nominatim Regio Propheta sic dicente: (Psal. 36. & 33.) *Declina* (& aliàs, *diuerte*) *à malo, & fac bonum.* Et D. Petrus ostendens quantum ab hoc officio dependeat, inquit: (1. Pet. 3.) *Qui vult vitam diligere, & dies videre bonos* (qui vult cælo frui) *declinet à malo, & faciat bonum.* Vocatur autem officium Iustitiæ Christianæ, quia æquum & iustum est, vt Christianus id obseruet: tum etiam, quia qui facit hanc iustitiam, iustus est. Sed de his latiùs & speciatim cap. 23. B

Quia verò iam aliquoties diximus in his duabus partibus, tribusque aliis præcedenti capite propositis, totam comprehendi hominis Christiani institutionem & disciplinam; nō importunè me facturum

arbitra-

His ſuperadijcias, quæ bina ex ordine reſtant.
Sacramenta: dein Ius officiumque Piorum.

Laet dander twee voor prenten, int hert daer toe bereyt.
De ſeuen Sacramenten, en Chriſten Rechticheyt.

Dis auſsy de grace, Le ſurplus qui face, Parfaits les Chreſtiens.
La Iuſtice entiere, Et le ſeptenaire, Des ſaints Sacramens.

arbitratus sum; si, vt in illo, ita etiam in isto capite, aliquid proferam quod in communi ad doctrinæ huius illustrationem pertineat: quæ verè & formam & perfectionem homini Christiano congruentem præscribit.

Socrates aliquando interrogatus, quódnam esset pulcherrimum animal; dixit: Homo doctrina ornatus. Quæ autem inter tot doctrinarum genera, meliùs, excellentiusq. hominem ornare queat, quàm Christiana; quæ non tãtùm mores foris excolat, intus acuat ingenium, & intellectum illustret; verùm etiam animam suo auctori quàm simillimam reddat; diuinumq. efficiat suum hospitem & possessorem? Huic bene quadrat quòd idem aliquando Philosophus, cùm intellexisset, quendam ex familiaribus suis studiosè curantem; vt imago ipsius similis fieret: Tu, inquit, vt tibi similis lapis fieret, curasti: at ipse, ne lapidi similis fias, non curas. Putabat autem sapientissimus ille vir, eos lapidibus haud absimiles esse, qui literis animum non exornarent. Ita sermone primo Maximus, & Auctor proximè adductus. Quid de talibus dicturi sumus Christianis, qui nec minimum quandoque vel sciunt vel faciunt, quod Christianum decet?

Anton. in Melissa par. 1 ser. 50. Animalis pulcherrimum.

D. Augustinus, occasione eius quòd Ethnici calumniarentur doctrinam Christi aduersam esse Reipublicæ, omnibus modis ostendit, eam esse honestissimam, vtilissimam, ac planè Reipublicæ conseruãdæ necessariam. Nec tantùm, inquit, propter ciuitatis terrenæ concordiam; verùm etiam ad salutem sempiternam adipiscendam, & æternam cuiusdam populi cælestem diuinamque Rempublicam: Cuius nos (inquit) ciues efficit Fides, Spes, Charitas. Posteaq. subiungit: Fides ergo, non nocuit Reipublicæ, sed multum profuit. Nec propter fidem Christi puniti fuerunt Romani; sed propter peccata sua. Sic & Deus suos quoq. punit, quando tam salutarẽ doctrinam non obseruãt.

August. Epist. 5. ad Marcellinũ.

Oratio, pro augmento Religionis.

PLanta in cordibus nostris, quæsumus Domine, veram fidem, spem firmam, & ardentem charitatem; vt per debitum sanctorum tuorum Sacramentorum vsum, Christianæ iustitiæ officium adimplentes, cum omnibus Sanctis tuis remunerari mereamur. Amen.

CAP. XVIII.

Quem posuit Fidei nobis Ecclesia campum?
Symbolon articulis bis sex quodcunque coegit.

Gregor. Homil. 19. super Ezech.

ON solùm, quod à D. Gregorio rectè dictum est, Fides, Spes, & Charitas, spiritualis ædificij portæ sunt: verùm etiam Fides in primis ianua nostræ salutis est, sine qua Deum inuenire, & inuocare, Deo seruire, & placere, nullus in hac vita potest. *Credere enim oportet accedentem ad Deum*; inquit Apostolus. *Qui verò non crediderit, condemnabitur*; &, *iam iudicatus est*, ex Christi sententia. Fides autem est Dei donum & lumen, quo illustratus homo firmiter assentitur, atque adhæret iis, quæ vt credantur, sunt diuinitus reuelata, & ab Ecclesia nobis proposita. Notandum igitur, Fidei nomine, virtutem aliquando intelligi per quam quis credit, & Fidelis nuncupatur: aliquando verò per fidem, ipsa credenda intelliguntur; in qua significatione Fidem Catholicam vocamus, quam tenet, suisque tradit Ecclesia. Fidem, vt virtutem, iam definiuimus; Fidem, vt credendorum seriem, summatim in Symbolo Apostolorum comprehensam omnes nouimus.

Hebr 11. Marc 16. Ioan. 3. Fides, quid? — A

Symbolũ Apostolorum.

Apostoli siquidem, tanquam præcipui post Christum Christianæ fidei fundatores, priusquam ab inuicem separarentur, vt Euangelium prædicarent omni creaturæ; Symbolon hoc confecerunt, tanquam omnium credendorum epitomen & synopsin. non solùm vt ipsi vbique & semper docerent vniformiter; hominesque rudiores ad fidem addiscendam tanta breuitate redderent faciliores; verùm etiam, vt signum quoddam esset euidens, quo Christiani ab omnibus impiis, qui vel nullam vel non rectam Christi Fidem profitentur, discerni possent. Hic enim velut tessera militari, omnes Christi Fideles, toto orbe diffusi, ab omnibus sectis facillimè secernuntur, ac dignoscuntur; siue Iudaica illa sit, siue Ethnica, Mahometica, Hæretica, Athëistica, seu quæuis denique alia, si qua alia excogitari queat. B C D

Dignum sanè opus his auctoribus, in quo mirum dictu quàm breuiter, & quàm neruosè, tota rerum credendarum substantia contineatur. In primis Deum vnum esse, & tres in Diuina Trinitate personas. Patrem omnium creatorem; Filium, mundi Redemtorem; & Spiritum sanctum, Ecclesiæ sanctificatorem, & rectorem: Ecclesiæ, inquam, quæ est Fidelium omnium congregatio, & sanctorum in ea communio. In qua, velut in vera Arca veri Noe reperiri debet, quisquis saluari & vitam æternam ingredi desiderat. In hunc autem finem, in Symbolo & doctrina Christiana Fidelibus Sapientia proponitur,

Quem posuit Fidei nobis Ecclesia campum?
Symbolon articulis bis sex quodcunq; cöegit.

Wat hebben wy daernaer, dat het Gheloove aengaet?
Dat int Symbole claer, oft twelf artyclen staet.

Pourroit on protraire, La Foy salutaire, En peu de papier?
Ouy; car le Symbole, La tient en son rolle, Pour ne l'oublier.

ponitur, quæ in se simplex & humilis est & tamen summam celsitudinem ac scientiæ sublimitatem complectitur, non tantùm iuxta grani sinapis parabolam, sed etiam iuxta traditam ab ipso Domino Philosophiam, quando ait: *Estote sapientes, sicut serpentes; & simplices, sicut columbæ.* Quod etiam quasi quoddam Apostolorum, omniumq. Christianorum symbolum & insigne est; quod vtroque in omnibus membro constare debet. alioqui qui altera illius parte priuatur, necesse est vt in via, qui Christus est, claudicet. Nam si simplicitate careat columbina & sapiens est, astutus est: si citra serpētis sapientiam simplex est, ignauus potiùs, & fatuus censendus erit. Sapientiæ, & Simplicitatis coniunctio. *Matt.10.*

E

Christus Dominus noster in primis sapientiam hanc, cum simplicitate coniunctam mirè exercuit; & post eum Apostoli, eius efficacia omnem seculi potestatem, omnem sapientiam, ac malitiam, Fidei, & cruci Christi, subiugando. Hanc Sancti imitati sunt. S. Spiridion nobis omnium instar, exemplo esse poterit: qui hac sapienti simplicitate garrulum pertinacemq. Philosophum miro modo in Cōcilio Niceno confusum conuertit; præsertim Symbolum Fidei recitando; & tum rogando: Quid dicis ad hæc Philosophe? Credis? credidit & baptizatus est, & plures cum eo. Vt & Alexander Episcopus Constantinopolitanus alium quendam Philosophum fecit obmutescere: aliosque alij. *Nicephor. lib.8.ca.5.* Spiridion Philosophum superat.

Omittendum non est, quomodo Petrus Martyr ordinis S. Dominici, contra amicorum voluntatem puer Symbolum didicerit: & inter hæreticorum eum trucidantium gladios idem illud, iam adultus, exspirans recitarit. Petrus Martyr. *Surius tomo 2.*

Oratio pro Fidei stabilitate & perfectione.

Deus qui Apostolos tuos sancto tuo replesti Spiritu, & ita illuminasti, vt Fidem omnem duodecim articulis complexi sint: Da nobis quæsumus, vt eodem quoque Spiritu ditati, & in Fide inueniamur stabiles, & in actione deuoti. Amen.

CAP. XIX.

At quibus exercenda Spei fiducia nostræ? Conceptaque Deo prece; Virgineaque salute.

Spes in quibus exerceatur.

HAC interrogatione quæritur non quid sit Spes, neque vnde ea oriatur; sed in quibus se exerceat, quídve in doctrina Christiana habeamus, quò se vis spei nostræ exerat. Alioqui scimus, Spem esse virtutem diuinitus infusam, per quam, A certa cum fiducia, nostræ salutis & æternæ vitæ bona exspectantur: & quæcunque etiam ad eam obtinendam nos adiuuant. Ex fide, per Dei gratiam & bonitatem, Spes in cordibus credentium oritur. Per fidem siquidem homo ad cognitionem Dei rerumq. cælestium pertingit: Deiq. bonitatem, qua hominem ad tam beatum finem condidit, tamq. magna & multa pro ipso fecit attendens, sperare incipit; & in Deo omnem suam fiduciam ponere. Frustra enim alioqui Deo Deiq. verbo fidem adhiberet, nisi etiam spem gratiæ salutisq. per ipsum consequendæ conciperet; & quasi iacta anchora in eo conquiesceret.

Oratio ex Spe.

Quia tamen Spes illa & fiducia, non illam quam fides habet certitudinem; sed cum metu de opposito coniunctam: hinc se sperans ad orationem conuertit; & ad ea quæ spem illam fulcire, & multum promouere solent: qualia sunt, frequens bonitatis ac beneficiorum Dei, præsertim Christi passionis, recordatio; & puritas conscientiæ, vitiorum fuga, virtutum exercitatio, ac sanctorum Sacramentorum frequens vsus. Alioqui, hæc negligere & sperare, præsumere est: ac vanè se de confidentia in Deum efferre.

Oratio Dominica. Luc. 11.

Quia verò quæcunque tum in cælestibus, tum caducis ac transeuntibus hisce bonis speranda, & vt ad salutem conducibilia, exspectãda B sunt, Dominica oratione continentur; hinc potissimùm ad eam confugit Christianus: & quascunque ad Deum fundit preces, in illa fundatas ac radicitus hærentes agnoscit. Nihil enim (inquit D. Augustinus) quantùm existimo inuenies, quod non ista Dominica contineat & concludat oratio. Hæc à Domino nomen sortita est, quia eam ipse sacro suo ore prodidit, & discipulis orandi modum requirentibus, admirabili eam sapientia præscripsit: quam & nobis omnibus, ad spei nostræ & petitionum explicationem, nouerat profuturam. Huius explicatio cuius est obuia: ideóque hac prætermissa, ad salutationem Angelicam properamus: cuius occasione, cùm toto hoc opere vix aliàs detur, fusiùs aliquanto Deiparæ Virginis commendatione nos modò recreemus. C

August. Epist. 121. ad Probam, cap. 12.

Salutatio Angelica.

In primis notatu dignum, quàm congruè & concinnè, hæ duæ orationes

At, quibus exercenda Spei fiducia nostræ?
Conceptaq; Deo prece: Virgineaq; salute.

Wat heeft de Christen leer, op Hope t'onser spoedt?
T'ghebedt van onsen Heer, en dan d'Enghelsche groet.

Qui de l'Esperance, Nous monstre l'essence, Et le maistre-but?
De Dieu la priere, De sa Vierge-Mere, Le diuin salut.

D tiones ferè ſemper copulentur; vt Orationi Dominicæ Angelica ſalutatio ſubiungatur. Atqui hæc duo præclarè conueniunt: dantque admirandum pariter depromta ſaporem. Quidni panem eſſe dicam Dominicam orationem,& cæleſte iſtud Aue, fauum mellis? vt meliorem dent iſta guſtum pronunciantibus, quàm quælibet deliciæ eas ſumentibus. Non immeritò huc adducam illud Numerorum de ſuaui cæleſtis Mannæ eſu; dum facerent ex eo tortulas ſaporis quaſi panis oleati: ſubiecerim ego; panis melliti.

Cæleſte ferculum.

Num. 11.

Salutationem hanc Angelus Gabriel è cælo attulit, quando à Deo miſſus, ſanctiſſimam illam ſemperque virginem Mariam ſalutauit; ei denuncians, quòd filium Dei eſſet de Spiritu ſancto conceptura, modoque prorſus admirando eũdem paritura. Qui aſſumta ex Virgineo corpore naturæ noſtræ ſubſtantia, tamquam fructus ſaluberrimus, & ſuperbenedictus, genus humanum eſſet redemturus; quod per infelicem illum vetitæ arboris fructum primorum parentum culpa perditum, & morti æternæ obnoxium factum fuerat. Hoc nobis in mentem reuocant pia illa S. Elizabethæ verba, dum Dei matrem ſalutaret, prophetico ſpiritu pronunciata: *Benedictus fructus ventris tui.* Quæ verba verbis Angelicis & Euangelicis addita, cum adiuncta ſanctorum Patrum, totiuſque Eccleſiæ à Spiritu ſancto edoctæ concluſione; plenam vſitatamque hanc ſalutationem reddunt. Verba autem Eccleſiæ auctoritate adnexa, ſunt hæc: Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus; nunc & in hora mortis noſtræ. Amen.

D. Virginis Mariæ encomiũ.

Luc. 1.
Deut. 28.

Fructus huiuſce Salutationis à Fidelibus frequentatæ, ſunt complures & eximij. Primùm maximi illius beneficij memores reddimur, quod Deus per Deiparam virginem in filio ſuo voluit inchoare, & in generis humani redemtionem benignè conferre. Deinde inexplicabilis eſt exiſtimationis diuæ Virginis clariſſimum encomium, quam diuina bonitas pereunti mundo prouidit, & gratiæ inuentricem, vitæ genitricem, ac reparatricem omnium, vt nouam Euam pro veteri illa merè morientium matre, clementer exhibuit. Vt mirum nemini videri debeat, ſi Chriſtiani id non ignorantes, etiam à pueris, Orationi Dominicæ hanc diuinam ac ſolatij pleniſſimam ſubiiciant Salutationem. Fructus enim haud exiguus etiam iſte eſt, quem ex hac Fideles conſequuntur; dum quidquid à Deo per Chriſtum Dominum noſtrum obtinere deſiderant, præſtantiſſimæ huius Aduocatæ patrociniis atque interuentu non dubitant promereri. Nam vt rectè D. Bernardus: Mariam venerari vult, qui totum nos habere per Mariam voluit.

Fructus Salutationis Angelicæ.

Bern. in Natiu. B. Mariæ.

Sed nouiſſima melliflux huius Salutationis ac orationis verba paulo penitiùs attendamus. Meritò profectò adijcimus: Ora pro nobis peccatoribus, nũc & in hora mortis noſtrę. Ipſa ſiquidem ſtella maris,

Mariæ cur mortis noſtræ hora commendata.

 amari

amari huius sæculi, est. In quo turbido pelago pereunt plurimi, pauci euadunt. Idcirco, qui in vitæ suæ fluxu & nauigatione, in hoc sidus, Deo vt polo proximum, coniiciunt oculos; qui sacratissimam Mariam cogitant, honorant, inuocant, & quà datur, imitantur, ad ipsius exemplum, vitæ suæ nauem & cursum dirigentes; illi non iactabuntur vanæ glorię vento, non frangentur scopulis aduersorum, nec absorbebuntur Sirenæa voragine voluptatum: sed prosperè vela facient, attingentq́. portum quietis æternæ. Sicut audacter dicit D. Bernardus: Ille solus, ô virgo beata, tuas laudes sileat, qui te fideliter inuocatam, senserit vnquam in suis necessitatibus sibi defuisse. Maria, inquit idem, si piè à nobis pulsata fuerit, non deerit necessitati nostræ. Et quid mirum? Gratia enim plena & superefluens, quomodo non ad leuissimũ ictum exundabit? Si phialam vino plenam contigeris, parúmve impuleris; liquor supereffluet. Ideoque in plenam, Spiritu sancto superueniente, descendit ille, in quo est plenitudo diuinitatis & gratiæ, & de cuius plenitudine omnes accipimus; vt illa nobis supereffluеret.

Bern. in serm. *Coloss. 2.* *Ioan. 1.*

Horam autem mortis, singulari solicitudine, hac D. Virginis tutela muniri oramus, quia tunc maxima premitur moriens necessitate; tum ob deficientis naturæ angustias, tum propter futuri exitus incertitudinem, tum etiam ob hostis nostri, tunc maximè sæuientis insultus. Habet enim, teste D. Ioanne, tunc iram magnam; sciens, quòd modicum tempus habet. Sed, benedictus Deus, qui, ne daret nos in captionem dentibus illius beluæ infernalis; tot vndique concurrentibus anxietatibus, singulari præeminentia hac matrem suam Virginem Mariam donauit; vt homini morienti, eius patrocinium imploranti, & solatio esset, & præsidio. Ac rectè quidem: sic enim in mundi primordio, ab ipso omnium cõditore Deo, in prolapsi iam generis humani solamen, prænunciatum fuerat: *Tu insidiaberis calcaneo eius.* Tu quidem, versute coluber, etiam vitæ hominis extremo, vt calcaneo, strues insidias, vt retrorsum ruat, nequeatq. resurgere in posterum; sed in desperationis barathrum cadat. At erit misero refugium, & auxilium singulare. Inimicitias ponam inter te & mulierem; & inter semen tuum, & semen illius. Et ipsa conteret caput tuum. Hinc optimè D. Bernardus: Si criminum immanitate turbatus, si conscientiæ fœditate confusus, si iudicij horrore perterritus, si barathro desperationis absorptus es; Mariam cogita, Mariam inuoca. Non recedat à corde, non recedat ab ore. Nam ipsam rogitans non erras; ipsam cogitans non desperas: ipsa protegente, non metuis.

Apoc. 12. *Genes. 3.* *Bernardus in serm.*

Quæ cùm ita se habeant, quis non illam toto vitæ suæ decursu deuotè colat, vt in mortis articulo sentiat patronam? Huc spectat frequens illud campanæ signum, quo statis diei temporibus Fideles ad D. Virginem salutandam, Christiq. incarnationem & mortem mente.

memo-

memorandam inuitantur. Eò etiam referendus eſt ſanctus ille Roſarij recitandi vſus: quem dum obſeruamus, non ſolùm Deiparæ Virginis laudes, & dignam celebramus venerationem; ſed & Domini noſtri Ieſu Chriſti inexhauſtam beneficentiam, in redemtionis humanæ munere exhibitam; ac æterni Patris immenſum per hæc in nos beneficium, ac incomprehenſibile S. Spiritus opus, magna cum gratiarum actione commemoramus. Adeò vt honos iſte ac quinis alius beatiſſimæ Virgini exhibitus, in totius ſacratiſſimæ Trinitatis honorem ac laudem tendat.

Quandocunque igitur Angelicum hoc elogium, Diuam Virginem ſalutantes, efferimus; omni curandum eſt diligentiâ, vt, quantum fieri per infirmitatem humanam poteſt, eam quam in Gabriele fuiſſe ſcimus deuotionem, reuerentiam, & charitatem, in cordibus noſtris excitemus. Vt hoc pacto, illum etiam in ipſa beatiſſima Dei matre Maria erga nos affectum & amorē prouocemus, quo accenſam fuiſſe non dubitamus, quando hæc eadem cælo profecta verba Angelo loquente accepit. Immò, ſi fieri poteſt, ita nos hanc Salutationem obeamus, eamq́ue ita ipſa ſuſcipiat, ac ſi iam primùm Angeli Gabrielis ore manantem acceptaret. Vt verè cum Eccleſia ei dicere poſſimus; Sumens illud Aue Gabrielis ore. Quemadmodum notum eſt naturaliter illis vnumquemque dictis maximè permoueri, quæ olim aliquando prolata, ſingularem in animo audientis affectum motumq́. pepererunt: neque dubium, quando cor illud D. Virginis æſtuans charitate, his verbis piè pulſatur, quin nouo ac vehementi modo ſaucietur, ad exaudiendum, conferendumq́ue, quod piè poſtulatur.

Aue Maria, deuotè pronunciandum.

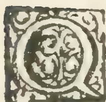
Oratio ad habendam Spei firmitatem.

Bonitas tua, benigniſſime Ieſu, hic nobis gratiam eſt elargita, & in futuro promiſit gloriam: proq́, his aliisq́ ſalutaribus donis nos docuit exorare: quare nos fiducialiter agere, quæſumus, & doce confidere; vt non ſolùm hæc ore & corde poſtulemus, ſed amodò quaſi ſpe teneamus. Amen.

CAP. XX.

Hæc quoq. prome, quibus vis ignea ſpirat Amoris.
Quod Natura iubet; Deus; atq. Eccleſia mater.

Charitas quid?

VANDOQVIDEM Deum, in omnibus, & ſuper omnia, & propter ſe ſolum, diligere debemus, vt qui vnus ſummum æternumq. bonum exiſtit: deinde proximũ propter Deum; vt qui inter nos, omnes Adæ filij ſumus, eandemq. Dei gratiam & gloriam nobis conciliabilem habere poſſumus: rectè Charitas dicitur virtus diuinitus infuſa, quâ ſincerè diligitur propter ſe Deus, & proximus propter Deum. Hinc etiam Charitas eſt velut ardor quidam cordis inflammati: quia qui credit & ſperat, is etiam à Deo hoc igne incenditur, ad tam bonum dominum amandum, omniaque ad debitum eius cultum & honorem facienda, quęcunque ei grata ac placida fore nouit; ſiue ea diuinã ipſius maieſtatem, ſiue noſtram noſtrique proximi ſalutem concernant. A B

Lex triplex.

Vniuerſa, in quibus ſe Chriſtianus, quoad hunc amorem, debet exercere, triplici lege continentur; Naturæ, Dei, & Eccleſiæ; ſicut Reſponſio clarè oſtendit: quæ tamen omnes vim Legis Diuinæ aliquo modo ſortiuntur.

Lex Dei per Moyſem.

Dei Legem illam communiter vocamus, quam Moyſes in monte Sinai, in duabus tabulis lapideis, à Deo accepit: quam Chriſtus etiam poſtmodum in mundum veniens renouauit, confirmauit, & perfecit. Dicebat enim: *Non veni ſoluere Legem, ſed adimplere.* Venit, quod amplius eſt, ſcribere eam digito ſuo, hoc eſt, Spiritus ſancti gratiâ, in cordibus Fidelium; ſicut per Prophetam promiſerat: *Dabo legem meam in viſceribus eorum: & in corde eorum ſcribam eam.* Quod & D. Paulus enucleat pro rei dignitate, dum ait: *Epiſtola eſtis Chriſti, ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus.* Iuxta promiſſionem Dei olim per Ezechielem factam. *Auferam cor lapideum de carne eorum: & dabo eis cor carneum: vt in præceptis meis ambulẽt.* Per cor lapideum; durum, & ad mandata Dei inflexile intelligitur: per carneum verò; non carnale, nec cereum in vitia flecti; ſed ad nutum facile, & obſequens in bonum. C

Matth. 5. *Ierem. 31.* *2. Cor. 3.* *Ezech. 11.*

Eccleſiæ præcepta. & Lex gratiæ.

Præceptis Eccleſiæ elucidantur ex parte mandata Dei, habentque à Deo vim ſuam, & efficaciam. Nam voluit Chriſtus, vt Eccleſiæ obediretur: Apoſtolica quoque & Eccleſiaſtica mandata ſeruarentur. Obedientia autem hæc Eccleſiæ præpoſitis debita, hoc nititur fundamento, quod Chriſtus ipſe hiſce verbis poſuit: *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos.* Item; *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.* D

Ioan. 20. & 17. *Luc. 10.*

Item:

Hæc quoq; prome, quibus vis ignea ſpirat Amoris.
Quod Natura iubet: Deus: atq; Eccleſia Mater.

Wat hebben wy daer by, dat trect op Liefde pure ?
Godts thien gheboden wy; der Kercke: en der Nature.

A quel exercice / Cognoit on l'office / De la Charité ?
A ce qu'on procure / Ce que Dieu, Nature / L'Egliſe a mandé.

Item: *Si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus.*

Quia verò hæc fusè, & dilucidè à Catechistis tractantur; obiter tantùm attigisse sufficiat. De lege autem Naturæ paulo pluribus agere est animus, quòd illa, ex parte, iam extra omnem naturam eliminata videatur.

E Lex Naturæ vt quæ omnia comprehendit, quæ tum homini fugienda, tum facienda sunt, his paucis verbis continetur: *Declina à malo, & fac bonum*: ad quæ omnia reliqua præcepta referuntur. De hac lege, ita ad Romanos Apostolus: *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt.* Exempli gratia hoc proferre possumus, quod D. Augustinus ait: Furtum punit lex tua, Domine: & lex scripta in cordibus hominum. hoc est, Lex per Moysem à Deo data, & Lex Naturæ à Deo cordi humano naturaliter indita. Ita & Iob, instinctu ductuque rationis naturalis, non tamen citra mouentem Dei gratiam, quæ in primis semper est necessaria, iustè ac religiosè viuebat, vt dicit Scriptura: *Erat simplex & rectus, ac timoratus, & recedens à malo.* Atque innuens, quòd Legis huius Naturalis impulsu, ac directione, sua omnia faceret, sic ipse ait, vt qui solum Dei instinctum, internum habeat directorem: *Vestigia eius secutus est pes meus: viam eius custodiui, & non declinaui ex ea.* Hæc notitia, & agendi ratio, duobus modis homini à Deo naturaliter manifestatur; primò, interiùs infundendo lumen; altero, proponendo (vt inquit D. Thomas) suæ sapientiæ signa exteriora velut quædam Dei vestigia, sensibiles scilicet creaturas. Iuxta illud Apostoli: *Inuisibilia ipsius, a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur*: quia in illis, sicut in quodam libro, Dei cognitio legitur, & voluntas.

Lex Naturæ. *Rom. 2.* *Augustin.* *Iob 1.* *Iob 23.* *Rom. 1.*

Itaque neque vsquam vnquam ab initio vel verbo tradita, vel scripto mandata fuit Lex ista Naturalis, sed ita in cuiusque corde impressa reperitur: tamque aliena tamen hodie est ab hominum moribus, vt intus in corde, & foris in manibus considerata, ruborem cuique mortalium meritò inferre debeat. Scriptam postea legimus, tam in veteri quàm in nouo Testamento; duobus quasi membris, quoad proximum nostrum, constantem. Dixit Tobias filio suo: *Quod ab alio oderis fieri tibi; vide ne tu aliquando alteri facias.* Vicissim Dominus noster: *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines; & vos facite illis.* Duo ista membra, vnicam solummodo legem condunt, quæ hoc intus loquitur: Fac alteri sicut tibi factum velles: iuxta rectam scilicet rationem. Sunt namque aliqui adeò ab omni ratione deuij, vt inordinato quopiam appetitu, & mala animi libidine sibi nonnulla fieri optent, quæ certò in animæ perniciem vergant: hæc eadem tamen non liceat alteri etiam sic optanti præstare. Exempli gratia: Si quis (vt fit prô

Tob. 4. *Matth. 7.*

dolor!) ita poculis excipi cupiat, vt inebrietur; is non debet alterum paribus excipere poculis: quasi dicat: Cuperem mihi fieri; faciam & illi. Et sic de omnibus malis, siue libidinis, siue gulæ, siue iniustitiæ affectibus, qui omnes rectæ rationi dissentiunt. Talia tantùm sub hanc Naturæ obligationem cadunt, quæ cum Deo, conscientia, ac recta ratione consistunt.

Lex Naturæ, antiquissima.

Hæc omnium prima atque antiquissima est legum, quia in ipsa hominis creatione eidem est ingenita, atque infusa: hanc in se quisque reperit, simul atque ad vsum aliquem rationis venit. Natura, Deo auctore, huius magistra est, & doctrix; etiamsi nunquam quidquam audiretur, legeretur, vel in scholis disceretur. Tantæ est tamen illa præstantiæ, vt per illam valeat homo & peccatum fugere, & erga Deum, ac proximum, exercere charitatem: quando, Dei gratia illum stimulante ac mouente, quid in corde suo scriptum gerat, attenderet, illudque sequi vellet.

Quocirca, si hodie homines eam penitius legem inspicerent, crebriusque animo reuoluerent; non essent tam tardi in operibus charitatis proximo impendendis; neque tam duri atque implacabiles, si quando alterum alter offendit. Non essent etiam tam promti atque alacres, ad aliis detrahendum; & ad alienos defectus exaggerandos, potiùs quàm extenuandos. Hinc ipsa etiam experientia teste, in nobis sentimus; vt quantum nos malè habet, dum vitia nostra à quoquam in lucem proferuntur; tantum nos vice versa delectet, quando aliorum defectus & maculas aliis possumus explicare & prodere.

Si quando mali quid gessimus; sepultum hoc, ac quasi densissimis ignorantiæ tenebris occultatum optemus: at è contrà quando proximus noster, vel in minimo cespitauit, etiam fortè vbi peccatum nullum inest, id tamen toti mox mundo velimus perspectum: neq. cessamus, quantum in nobis, donec veniat in lucem. Delectat nos si proprium vitium occultetur; sin verò prodatur, mœrore afficit. Et è contrà, cùm eadem vtriusq. esse deberet ratio, torquet nos alieni defectus silentium, & euulgatio mirè delectat, & recreat. Quid hoc rei est? Aliud præterea nihil, quàm defectus charitatis, & quædam Legis Naturalis obliteratio.

Legis Naturæ efficacia.

Non possit propterea homo præsentius remedium, & magis promtum speculum optare, in quo statim, quid sibi tali casu agendum sit, videat, præcipuè erga proximum, hoc est, quemuis hominem, quàm protinus cogitare: Quid mihi, si tali sim loco, factum velim? Si quid mihi tale accidisset, fecissémve; quid optem? num taceri, tegi, excusari? an verò eliminari, vulgari, & exaggerari? Si tali essem in necessitate, qualis hunc illúmve constringit; quid mihi fieri desiderem? Sine dubio, laboranti succurri optem. Quare, sic faciam huic proximo, vt mihi

mihi cuperem fieri. Quod, si ita actu ipso verè adimpleremus; id omne studium, omnem librorum lectionem, disputationem ac Philosophiam superaret. Nam quod legis, audis, aut etiam theoricè speculatis; elabitur facilè, neque etiam volenti occurrit: at ista lex & lectio, semper in corde scripta viget; & conspicua est ad nutum volentis intueri, signatum est lumen istud super nos, quasi inexterminabile: estq. homini ad manum, instar tabellæ ac pugillarium memoriam refricās. Quid ergo dicturi sumus, quòd Lex ista ita à cordibus hominum videtur euanuisse, aut erasa funditus; atque si nunquam eis tale quid inscriptum insculptumque fuisset? Quid hinc aliud colligamus, quàm ipsam Naturam deficere; diemque illam ingruere, in qua libri illi, in quibus Lex ista scripta est, aperientur, & ex quibus in conspectu totius vniuersi, vnusquisque iustum iudicium, & digna factis præmia est accepturus? Tum demum intelliget mundus, quanti fuerit momenti, vel Legem saltem Naturalem adimplesse, per Dei gratiam, qui eam Naturæ indidit; quando audietur & videbitur, solam dilectionem fraternam, atque opera misericordiæ vel factæ, vel neglectæ, pondus ferendæ sententiæ sustinere. *Psal. 4.*

Oratio pro charitate augenda.

Spiritus sancte Deus, Patris, ac Filij charitas inexplicabilis, igne amoris tui, quo vniuersam terram illuminasti & accendisti, corda nostra adurere dignare: vt per mandatorum tuorum obseruantiam, inter filios Dei munerari mereamur. Amen.

CAP. XXI.

Ecquid opum Christo sancita Charismata seruant?
Nostræ non opibus Pretium venale salutis.

OMNIBVS hoc Christianis est notissimum, *quòd non corruptibilibus, auro vel argẽto, redemti sumus* (vt inquit D.Petrus) *sed pretioso sanguine, quasi agni immaculati, Christi*; *qui*, (vt Paulus ait) *dedit Redemptionem semetipsum pro omnibus*. Hoc pretium nostræ salutis in Sacramentis, velut pretiosissimis vasis, Christus reposuit; quæ gratiam quam significant, etiam continent, conferũtque: ac sunt quasi viuifica instrumenta, quibus Deus salutem nobis morte sua partam, in nobis quotidie salubriter & efficaciter operatur. A

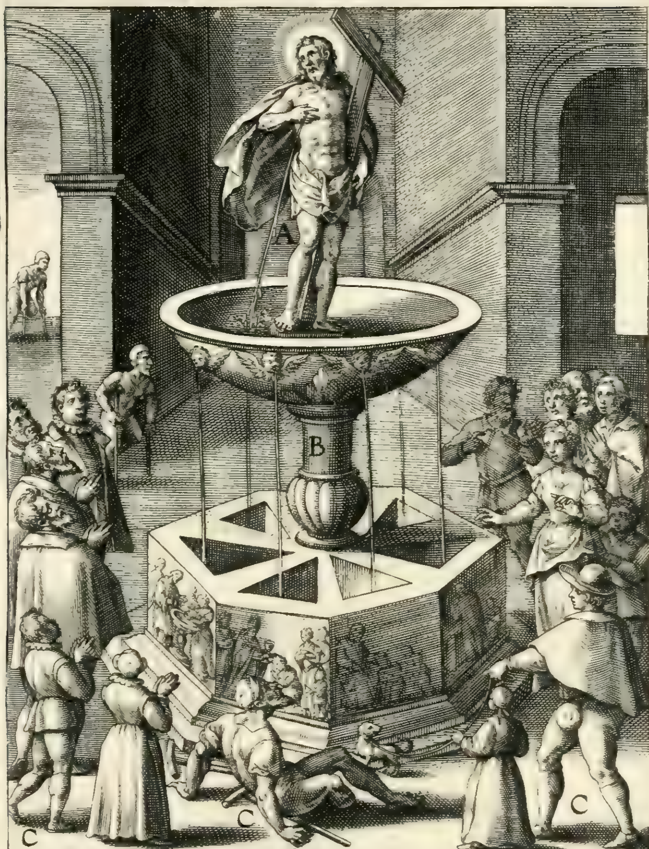
1.Pet.1. *1.Tim.2.* Sacramenta, Salutis pretium.

Sacramentum quid? Est autem Sacramentum diuinæ & inuisibilis gratiæ externum & visibile signum, à Christo institutum, vt per id quisq. Dei gratiam accipiat atque sanctificationem. Vt exempli causâ, in Sacramento Baptismi, exterior ablutio, efficax & signum ablutionis interioris: vtpote testimoniũ præbens indubitatum, quòd anima spiritualiter purificetur, dum corpus exterius, cum certa verborum forma, aqua abluitur.

His salutaribus remediis nobis benignissimus Dominus noster prospexit, suaq. gratia potiri fecit, ab initio vitæ vsque ad finem eiusdem. Per Baptismum, statim atque in mundum nascimur; & per sacram Vnctionem, vbi ex hoc seculo sumus migraturi: intermedio vitæ nostræ tempore per hæc eadem charismata nobis consulit, quacunque in re ad salutem animæ nostræ atque perfectionem opus fuerit. *Zach.13.* Adeò vt sint nobis instar fontis patentis, in medio domus Dauid, hoc est Ecclesiæ, qui septem saliens scatebris omnium seruit necessitatibus: vt quantuscunque sit peccator; quantumuis sordidus, saucius, æger, excæcatus, pauper, catenatus, grauatus, & oppressus fuerit; remedium hîc suo inueniat malo. Vt malum nullum sit tam immedicabile, cui in Ecclesia non inueniatur medela; vsq. ad extremũ vitæ spiritũ. B C

Quocirca, non est quòd quisquam, tametsi peccatorum pondere prægrauatus, tentationibus carnis, & dæmonis insidiis appetitus, animum despondeat: dummodo facti pœniteat, & veniam ac gratiam expetat, ad sancta hæc animæ remedia, spe magna recurrat, ijsque debitè vtatur. In his namque omnis spes viæ, & vitæ, ac demum ipse omnium nostrûm Saluator.

Ierem.8. Alioqui, si neglexerimus, meritò rogare nos poterit illud Prophetę: *Nunquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi?* ac si dicat animæ, quoad salutem iam deploratæ, peccatis pressę, & damnationi ob id obnoxiæ: vnde ista fœditas, vulnerumq. exulceratio ex peccati lue? nunquid

Ecquid opum Chriſto ſancita Chariſmata ſeruant?
Nostræ non opibus Pretium venale ſalutis.

Wat ſyn de Sacramenten, van Chriſtus ingheſtelt?
Ons ſalicheyts preſenten: eelder dan goet oft ghelt.

Combien d'energie, Recoit noſtre vie, Des ſaints Sacramens?
Le prix et la grace, Du Rachapt ſen paſſe, Aux eſprits croyans.

quid non fuit in Ecclesia tali malo remedium? aut medicus spiritualis, à Samaritano summo constitutus, defuit? Fuit proculdubio, etiam pro omnibus mundi morbis, & vulneribus, & millies pluribus. Rogat itaque consequenter: Quid itaque non est obducta cicatrix filiæ populi mei? quare igitur, ô anima fidelis, curata non es à peccatorum tuorum plagis, cùm ita restaurari potueris, vt nec cicatrix quidem, hoc est memoria ad confusionem esset remansura? Quid respondebitur? Ratio alia non suberit, quàm quòd fluentibus huius septiformis fontis gratiæ riuis vsa non fuerit. At dices, quis quantúsve horum est vsus?

Sacramentorum vsus efficit vt continua sit gratiæ, & promissionis Christi in Ecclesia fruitio, familiæ eius recta ordinatio, & indeficiens corporis eius mystici, hoc est Ecclesiæ, conseruatio. Per Baptismum siquidem regeneramur; sicuti Natiuitas in vita mortali initium hominis est. Per Confirmationem augemur, & roboramur. Eucharistia nutrimur, & reficimur; sicut cibo corporali homo secundùm carnem pascitur, viresq. restaurat. Per Pœnitentiam spiritualiter à peccatorum morbis vulneribusq. curamur, & sanamur. Ordinis Sacramentum ad necessariam salutarium mysteriorum & ministeriorum dispensationem, spiritualemq. filiorum Dei multiplicationem pertinet. Matrimonium ad humani generis propagationem, Ecclesiæ augmentum, & electorum consummationem confert. Postremò, per Extremam Vnctionem, infirmus, quatenus ei expedit, in ægritudine recreatur, peccatorum in primis onere leuatur, ac in extrema illa lucta, nouo Spiritus sancti robore armatur; vt quando in exitu anima ab hoste communi acriùs impugnatur, singulari etiam gratiæ consolatione fulciatur. Sic tota vita sua homo Christianus sanctis Sacramentis adiutus, feliciter ad vitam transit immortalem.

Sacramentorũ vsus, & fructus.

Oratio, cum gratiarum actione pro munere Sacramentorum.

LAus, honor, & gratiarum actio, in perpetuas æternitates, Domine Iesu Christe, qui verè Agnus immaculatus es, qui per mortem tuam animarum nostrarum pretium ac remedium statuisti; quæsumus, vt illa in nobis semper, ad vitæ æternæ fructum, valeant operari. Amen.

CAP. XXII.

Quâ mihi fas tantos illinc excerpere fructus?
Crede: Cole: & castus cælestibus Vtere donis.

Tria ad fructum Sacramentorum necessaria.

RIA potissimum, ad fructum ex sacratissimis Sacramentis referendum, sunt in nobis necessariò requisita. Primum, indubitata fides; qua credamus, illa à Christo ad nostram salutem instituta, gratiam illam, quam significãt, verè etiam continere; & ritè vtentibus conferre. Secundum, venerari, & in maximo honore nos illa habere debere. Tertium, debito esse modo, ab Ecclesia vsurpato, illis vtendum.

Fides.

Hæc tria continet paucis responsionis versiculus. Quoad primum, præter iam dicta, credendum firmiter, septem illa numero omnibus antiquæ Legis Sacramentis virtute & vtilitate antecellere; verbo & elemento, hoc est, certa verborum forma, & re externa vt materia, constare: ministrum illa idoneum requirere: in ministro rectam debere esse intentionem; & fidem in suscepturo; & si quæ alia huius generis.

Reuerẽtia.

Exod. 30. Isaiæ 52.

Quoad secundum, reuerentiam scilicet debitam; meritò tam sancta pignora in honore habenda sunt. Quia si sanctificari eos oportebat, qui vasa veteris sacrificij laturi erant; eaque magna cum circumspectione, præ reuerentia, contingere; quanto magis res ipsas sanctas, quarum omnia præterita vmbræ tantùm erant? Huc spectant etiam cęrimoniæ, & ritus illi externi, tum ad rem ipsam aliquatenus explicandam, tum etiam ad maiorem reuerentiam Sacramentis ipsis adhibiti. Honos autem iste in venerabili Sacramento Eucharistiæ reliquorum venerationi supereminet; vt & ipsum Sacramentum omnium summum ac præcipuum est; quia auctorem omnium reliquorum, & Dominum ipsum continet. Ideoq. istud non solùm dum sumturi sumus, sed etiam vbicunque asseruetur, exhibeatur, vel quocunque deferatur, latriæ cultu adoramus. Quem in finem, dum ad ægrotos defertur, nolę signo, & prælata face monetur populus, in genua procidere, debitumq. cultum exhibere: quod tali ritu non obseruatur, quando sacrum oleum, ad extremam Vnctionem conferendam, defertur. Quia in Sacramento Corporis Domini, hoc etiam peculiare est, præ reliquis; quòd in se, etiam extra vsum, consistat, & permaneat: reliqua verò, in ipso actu tantùm quo conferuntur, vim nomenq. Sacramenti obtineant. Hinc etiam, per eminentiam sacratissima Eucharistia, nomine communi, Sacramentum appellatur.

Vsus debitus Sacramẽtorum.

Iam verò, quod ad tertium in Sacramentis vtente requisitum, attinet; vt scilicet debito id modo faciat; habet vnumquodque præscriptum

Quâ mihi fas, tantos illinc excerpere fructus?
Crede: Cole: et castus cælestibus Vtere donis.

Tot salicheytô vermeeren, Wat dientter toe ghedaen?
Ghelooft: en houdtse in eeren; en wiltse wel ontfaen.

Que conuient il faire, Pour a tel mystere, Bien nous apprester?
Foy, et reuerence, Pure conscientie, S'y doibt apporter.

ptum ritum,quo illud ſuſcipiendum eſt;tam quoad animi, quàm quoad corporis conſtitutionem. Neque enim illa ſunt parui facienda, quæ contemta ſacrilegos faciunt. Licet enim interdum exteriora reuerentiæ ſigna,& cęrimoniæ,ex cauſa remittantur,vel etiam omittantur; ſine tamen ſacrilegio contemni non poſſunt; ad cultum ſiquidem Sacramentis debitum pertinent. Interior verò honos, qui in conſcientiæ maximè puritate, rectaque animi compoſitione conſiſtit;omnino deeſſe non poteſt.

Quoad honorem qui S. Sacramentis exhibendus eſt, meritò dici poteſt,præcipuum omnium, Deoq. acceptiſſimum, in vſu digno conſtitutum eſſe, illorum præſertim quæ ex frequentatione laudem vtilitatemque maiorem conferre ſolent. Hoc enim maximæ eſt gratitudinis argumentum,debitiq. honoris indicium; quando collata beneficia gratanter acceptantur,& hilari animo in vſum deducuntur. Et è contrario, vitio vertitur;& dedecus danti inurit,iramque prouocat ſi quis beneficium repudiet,vel accepto non vtatur: etiamſi alioqui verbis ac vultu,gratitudinis & honoris ſigna exteriora prætenderet. Rectus vſus Sacramentorum honor præcipuus.

Quocirca ſanctis Dei myſteriis honorem extremis labiis, geſtuque aliquo corporali exhibere, illiſque non vti, exiguum ſanè eſt gratitudinis argumentum;nihilque proderit in rei veritate. Non enim instituta illa ſunt,primaria Chriſti intentione,vt honorentur; ſed vt tempore & loco illis vteremur. At, quia omni honore interim digniſſima ſunt; ſunt ideo ex conſequenti etiam honoranda. Viderint igitur illi, qui prætextu huius maioris honoris,ac reuerentiæ, rarò confitentur & Corpus Chriſti ſumũt,quod & ſemper ita,eo modo facturi eſſent, niſi præcepto Eccleſiæ ad ſemel in anno communicandum, compellerentur. Manna tales cõſiderent, ſingularem veri panis angelorũ figuram. Sic de eo ſcriptũ legimus:*Ianuas cæli aperuit, & pluit illis manna:*ad quid? ad honorandum? ad ſumma cum admiratione & veneratione exclamandum, *Man hu*? *Quid eſt hoc*? Mirandum verè, & in honore habendum,quod & ideo honorificè in vrna aurea, in arca inaurata,in tabernaculo aſſeruari à Deo iuſſum eſt:optimè: ſed præcipuè; *ad manducandum.* Ita Corpus & Sanguinem Chriſti diuino cultu honoramus, ſed primarius honos in vſu conſiſtit. Vnde non ſatisfaciunt Chriſti intentioni,qui prætextu honoris & reuerentiæ,ab vſu ſe excuſant. *Pſal.77.*

Oratio ad S. Sacramentis benè vtendum.

O Mitiſsime Ieſu,vere animarum noſtrarum Samaritane, da nobis gratiam, quæſumus, vt in ſacrorum Sacramentorum fide,cultu,atque vſu,exacti atque alacres inueniamur; quia in illis, ſpes,ſalus,& vita noſtra conſiſtunt. Amen.

CAP,

CAP. XXIII.

Quomodo Christiadũ explebo iustũq. bonũque? Deteriora fuge: & prudens meliora sequare.

Iustitia Christiana. 1.Pet.3. 1.Pet.2. 2.Cor.5.

MAGNI momenti sententiam huic proposito conuenientem profert D.Petrus Apostolus. *Iustus*(inquit) *pro iniustis mortuus est*. Quare,nisi (sicut antè dixerat) *vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus?* Quod & D.Paulus asserit: *Pro omnibus mortuus est Christus: vt & qui viuunt,iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.* Item, *Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit:vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.*

1.Pet.3. Psal.33.& 36.

Officium Christianæ iustitiæ in eo consistit, quod dicit Apostolorum princeps, ex Psalmista. *Qui vult vitam: declinet à malo, & faciat bonum.* Quemadmodum ex arbore steriles rami resecantur, vt noui succrescant surculi; vel aliunde assumti meliores inseruntur: ita homo A
Christianus, quæ igni nouerit deputanda, dimittit; & quæ vitæ æternæ pręmio scit remuneranda,assumit.Huc etiam spectat quod D.Paulus; B
Exspoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum, qui secundùm Deum creatus est in iustitia. Æquum & iustum est, vt cui facultas datur,veste noua accepta,veterem,tritam, laceram,atq.obsoletam abijciat: ita iustitiæ est consentaneum, vt Christianus Christo induto,veterem hominem deponat. Sicut serpenti exuta per angustum aliquem saxi meatum veteri & rugosa pelle,noua succrescit; sic peccator per pœnitentiæ Sacramentum,vetustate peccati deposita,iuuentutem renouat; & in nouum mutatur hominem. C

Coloss.3. Eph.4.

Via arcta & spatiosa. Matth.7.

Iustitiæ huius Christiano homini debitæ exercitatio (qua deteriora deuitat vel deponit,& sectatur meliora) non incongruè solet,Christo ipso Præceptore, spatiosæ viæ,& arctæ comparari;dum illâ vitatâ, ista eligitur. Spatiosa siquidem, quæ vitiorum est, ducit ad perditionem,& multi sunt qui intrant per eam; arcta autem ducit ad vitam;& pauci sunt,inquit Dominus,qui inueniunt eam:quia scilicet non quærunt. Solebat istud Pythagoras ad oculum suis in Y. Græco proponere, vitæ humanæ cursum in ea designando; dum qui vitiis essent dediti,per latam viam quasi sinistram literæ partem ingrederentur, & ad interitum properarent:qui verò virtutis tramitem tererent, per angustiorem dextrorsum eiusdem literę callem incederẽt, in fine coronandi. Documentum,re vera,etiam Christiano Philosopho dignissimum. D E F

Litera Pythagoræ.

Virgilius Epigr.

Littera Pythagoræ discrimine secta bicorni,
Humanæ vitæ speciem præferre videtur.

Tristem tandem illorum exitum, qui plausibilem illam spaciosamque viam

Quomodo Chriſtiadum explebo iuſtumq; bonumq;?
Deteriora fuge: et prudens Meliora ſequare.

Waer in is onſer daet Rechtveerdicheyt ghelegghen?
Int laten van het quaet: En in het goet te pleghen.

Quelle eſt la Iuſtice, Et le bon office, Du parfait Chreſtien?
Quil prenne bien viſte, De tout mal la fuitte, Et quil face bien.

viam ingressi, terribili postea fine gaudia sua & voluptates terminant, viuo penicillo depingit beatus Iob: *Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos; & in puncto, ad inferna descendunt.* Iob. 21.

Ad vitæ sanctitatem, ac Iustitiæ huiusmodi Christianæ studiũ, nos satis sufficienterq. exstimulare deberet, quod D. Ioannes Apostolus tam honorificè super hoc boni studio statuit: *Qui*, inquit, *facit iustitiam, iustus est: sicut & ille* (Deus) *iustus est.* non minùs nos horribili sentẽtia ab illo spatiosæ viæ ingressu deterrẽdo, dum subdit: *Qui facit peccatum, ex diabolo est.* Quid hîc dubij subesse queat, vtrũ horum sit eligendũ? An iustitia, (seu virtus, per quã quis Deo similis efficiatur; an verò malũ & iniquitas, quæ eum quasi diabolũ, vtpote ex diabolo profectũ, constituat? Citra omnem hæsitationẽ, meliorem elegerunt sortẽ omnes illi, qui, relicta priori mala consuetudine, meliora cõplexi sunt. Nihil hîc dubitauit Matthęus, nihil Zachęus, telonarij, publicani, plenisq. quod aiunt velis iniquitatem antea consectãtes, sed via sua, Christo illuminante & vocante, benè considerata, ab illa mox pedem retulerunt, rectisq. Christi vestigiis institerunt. Ita Saulus ex persecutore Ecclesiæ, Apostolus Christi factus est. Sic Maria Magdalena, ex lebete phiala facta; & ex vase contumeliæ, in vas translata gloriæ est. Ita Augustinus & hæresios Manichæorum, & dissolutioris vitæ detestata insania, & Episcopus, & Religiosus, & doctor Ecclesię est factus. Quidni & Mariam Ægyptiacam hîc commemorem, quę ex vulgari veluti vitiorum cloaca, sanctissima Christi cultrix effecta est? Quid vetat etiam Pelagiam annumerare, quæ præ pœnitudine se vitiorũ pelagus nominans, in cælestẽ sponsi Christi paradisum, & spiritualis voluptatis hortum est conuersa? Quæ, vt pro effœminata fœminei sexus vilitate, masculum induens animũ, generosa pœnitẽtię ac virtutũ facinora tutiùs exantlaret; virili etiam assumto habitu, vastam ingressa solitudinem, ad mortẽ vsque ita Christo seruiuit. Sic Æthiops pellem suam, & pardus varietates suas mutat: quando, qui malũ didicerũt, eo relicto incipiunt benè facere. At de his distinctiùs in sequenti capite disseremus.

1. Ioan. 3.

Conuersionis veræ, à peccatis exempla.

Sabell. lib. 5. cap. 5.

Ierem. 13.

Oratio ad bonæ vitæ studium sectandum.

Bonum & malum, ignem & aquam, cælum & infernum, mihi Domine Deus ante oculos statuisti, libertatémque dedisti eligendi: Tua me quæso semper gratia conseruet, & adiuuet; vt relictis malis, quæ recta sunt eligam; eámque constanter, quæ ad vitam ducit, viam ingrediar. Amen.

CAP. XXIV.

Quæ fugiēda mihi mala sunt, cane peius & angue? Peccatum: Et quidquid peccato porrigit ansam.

Noxiorum omniū nocentissimū Peccatum.

Hoc à natura homo accepit, vt quidquid sibi noxium fore formidat, euitet & oderit. Nocentissimum autem omnium est peccatum, quodq́ue maximum homini inferat detrimentum: sicuti in 84. capite latius ostensuri sumus; vbi quid maximo damno sit inquiritur. At nunc quid sit peccatum, audiamus.

Tria peccatorum genera.

Originale,

Peccatum, teste D. Augustino, est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei. Tria sunt peccatorum genera. Primum, quod Originale vocamus, à primo generis humani parente transfusum, in conceptione nostra contrahimus, & in eo omnes nascimur. Ita tamen vt hinc Diuam virginem, Dei matrem, tāquam ab omni peccato præseruatam excipiamus; & sanctos quosdam, qui licet in Originali peccato concepti, in vtero tamen matris ab eo liberati, & sanctificati sunt; vt fuit Ieremias, Ioannes Baptista aliiq́ue. Alterum est Mortale, seu mortiferum peccatum; quod videlicet contra Dei seu proximi charitatem committitur; ita dictum, quod vitam spiritualem eripiat, ac mortem animæ peccanti inferat. Mors etenim ista à Deo Deiq́ue regno separat; & æterno eum supplicio dignum facit, qui illud perpetrarit. Tertium peccati genus est Veniale; quod quidem non contra Dei proximiq́ue charitatem fit, sed aliquomodo contra Dei voluntatem. Id ita vocatur, quod eius à Deo venia facilè impetretur, vtpote quod hominem Dei inimicum non efficit. Errant proinde, qui ob id quotidiana eiusmodi peccata dici arbitrantur, quòd quotidie, quantumuis etiam grauia sint, committantur; vt qui quotidie ebrij sunt, quotidie iram, inuidiam, & magnam iniustitiam exercent, lites serunt, cędes moliuntur; sed quotidiana Teutonicè, venialia vocantur, quia sine his vix viuitur, iuxta illud Iacobi: *In multis offendimus omnes.* & illud Sapientis: *Septies in die cadit iustus, & resurgit.* Solent ista volanti per aëra pulueri comparari, quem haud facilè effugias, at excutias facilè.

Mortale,

Veniale.

Iacob 3.

Prouer. 24.

Peccatum hoc mortem non infert animę, ideo nec mortale dicitur; sed spiritum obnubilat, virtutē impedit, & retardat; atque exercitium Christianæ religionis, salutisq. profectum remoratur. Sicut atomi & volantes puluisculi hominem non excęcant quidem, sed obtutum impediunt, aciem hebetant oculorum, & tandem eò cæcitatis adducunt, si non obstatur, vt carissimum lumen amittatur: ita venialia peccata, quamplu-

Quæ fugienda mihi mala ſunt, cane peius, et angue?
Peccatum: Et quidquid peccato porrigit Anſam.

Welck is dat ſelſaem quaet; dat ons ſoo ſeer bevlect?
De ſonde; en alſulck ſaet, dat ons tot ſonde treckt.

Quel mal veus tu peindre, Qui ſoit tant a craindre, Plus que nuls tormens?
Peché: et en ſomme, Ce qui tire l'homme, Aux debordemens.

quamplurima etiam, licet mortale vnum nunquã constituant, ad mortale tamen tandem sui neglectu deducunt.

Peccatum tam monstrosum quid, adeò inane, tamque damnosum est, vt vix sciatur, cui rei meritò debeat comparari. D. Iacobus Apostolus in Canonica sua Epistola, viam vtcunque nobis strauit, vt aliquam saltem peccati delineationem ob oculos statuamus, illud deuitare volentibus; dum sic ait: *Concupiscentia, cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò, cùm consummatum fuerit, generat mortem.* suggestione enim diaboli, primum quasi peccati semen, praua ingesta cogitatione in animo, siue etiam mundi aut carnis tentatione concipitur; tum delectatione, quasi secundo ad peccatum gradu, fouetur, dum animo adlubescit; & demum proprio assensu, dum in peccatum voluntas allecta deliberatè consentit, perficitur. Ex hoc tum consensu, peccatum ipsum consummatum vitâ æternâ priuat, & illâ quam ex Deo habebat homo; & insuper morti perpetuæ obnoxium facit. Peccatum, monstrum. A Iacob. 1.

Possit etiam ista, super modo loquendi Apostoli, depingi peccati effigies; rudi saltem Minerua adumbrari, ne nullam eiusmodi habeant B peccatorum amatores horroris ac fugæ occasionem. Arborem aridam imaginemur, cuius radicem serpens liuido dente demordeat; atque ita, succo in virus mutato, medullitùs infecta, mortem mortisque inuentorem diabolum proferat. adeò mortifera, ac diabolica res est, si C res dici debet, peccatum; talemque facit peccatorem. Qui in fructu igitur tam detestando tamque damnabili voluptatem capit; viderit num tam deplorandi fœtus mater esse desideret, tam infelix, ac miserabilis; quæ id pariat, quo sibi æternam à Deo diuulsionem, ignemque inexstinguibilem acquirat. Peccati figuratio.

Dum igitur in confesso est, peccatum cane peius & angue fugiendum, execrandumque esse; sequitur, id omne quoque sedulò vitandum, quidquid ansam peccato porrigere noscitur: vt sunt occasiones omnes, præsertim temporis, loci, & personarum, quę ad peccatũ viam muniunt, inuitant, ac quasi manu ducunt. Eiusmodi etiam sunt omnia illa, ex quibus hostis animarum diabolus, aut corrupta etiam carnis nostræ natura, primum fomitem tentationis ad peccatum arripiunt: sicuti etiam principium omnis sinistræ ad peccatum motionis cordi ac curę esse debet, peccatum ipsum euitare cupientibus. Quem- D admodum enim puer, cui præcipitur, caueat ne in ignẽ, vel in aquam cadat; haud dubiè, satis non facit, si à lapsu solùm sibi cauendum existimat; idque tum primùm, quãdo iam labat & nutat, casui proximus; E tunc enim sera nimis cura est: sed etiam ab omnibus periculis, & quæ ad lapsum inducunt, sibi debet prospicere: qualia sunt, iuxta ignem vel aquam ludere; ignem transilire, titiones ex foco arripere; per ripæ littorisue crepidinẽ cursitare; flumina vel mare futili ac rimosa scapha Peccatum fugiendum præ omnibus malis. Occasio peccati fugienda.

 tanquam

tanquam ſcirpea rate traijcere; noctis vnius glaciem percurſare, & ſexcenta ſimilia. Fallitur, certum eſt, quiſquis ſic cum puero cogitat; mihi peccatum prohibitum eſt; ne in adulterium, fornicationē, vel furtum, aliúdue quodcunque delictum incidā: ergo reliqua omnia, modò à lapſu mihi caueam, non eſt quod tantopere declinē. Quia ſi tunc tantùm ſibi à lapſu cauere cogitat, quādo iam ad illum propenſus hæret & cadere incipit; ſtultè ſe in certū periculum mittit. Si enim præcipitia lubricitatem, fragilitatē, impulſionem, hoc eſt, periculum, immò vt veriùs dicam, lapſum ipſum, ante lapſum nō deuitat, quomodo ſibi à lapſu, cùm iā labitur, cauere poterit? Hęc eſt vafri illius colubri primęua nequitia; quâ, quidquid ad lapsū inducit, incuriæ pallio tegit; & quanto magis ad miſerorum ruinam properat, tāto minus, quicquid deterrere à caſu poterat, animaduerti permittit: facitque, vt niſi cùm iam ruunt, periculum non videant. Hæc eſt etiam temeritatis noſtræ iuſta punitio, vt qui malum imminens pręuidere noluimus, per ea, quę pręcurrebant, pręſens illud iam vitare nequeamus, licet in ipſo lapſu horrore quodam concutiamur. Diſcant itaque leues illi adoleſcentes, & adoleſcentulæ, qui hoc tantùm ſemper in animi ſui cuſtodia verſant: Non licet id mihi; peccatum eſt: Nolo eò me deijcere, neque tam mei eſſe immemor; ſic honoris iacturā facere; ita animæ meæ ſalutem parui pendere, vt hoc cōmittam: Nequaquam: fas non eſt: abſit à me. Rectè id quidem; ſed non ſatis ad cautelam: quia etiam his omnibus non obſtantibus, quotidie videmus eiuſmodi, ex mentis ſuæ ſpecula, in profundum talium quoque peccatorum prolabi, quæ tam fixè ſibi fugienda pręſumſerant; quia occaſiones, prænuncios, pręambula, & pręludia, (ſi ludum, animæ perniciem vocare liceat, cùm verè ipſis inſtar ludi ſit) non euitarunt. Sunt enim liberiores intuitus, attactus, oſcula, collocutio familiarior, pereūtis virginitatis, & iamiam moriturę principia, vt loquitur D. Hieronymus. Si quis enim tantùm cogitet; cauendum mihi ne vulneratus occumbam, néue inopinata me mors abripiat; & interim nec iacula, nec mille alia mortis ſpicula, etiam dum poſſit, euitat; ſine dubio, ſtultus eſt, ſi tunc mortem fugere velit, quando iam ſtricto gladio hoſtis iugulo imminet, aut letale poculum influit.

Vafrities diaboli pericula tegentis.

Pereuntis virginitatis principia.

Hieron. in vita S. Hilarionis.

Id autem eſt diſcriminis inter pericula huiuſmodi corporis atque animæ, tempori præcauenda, quòd ad corporalia mala declinā da prę monitore non ſit opus, ſatis enim illa præuiſa fugiuntur; in ſolis verò miſeræ animæ periculis vt plurimum ſerò ſapimus. Rectè itaque vtrumque præſcribitur fugiendum; & peccatum; & quod peccandi anſam præbet.

Peccati horror.

Seneca.

Quoad peccatum ipſum, quàm illud ſit homini Chriſtiano abominandum, vel ex ſola illa Senecæ ſententia, notatu digniſſima, colligi poteſt: Etiam ſi ſcirem Deos ignoſcituros, & homines ignoraturos; adhuc, pro-

huc, propter peccati vilitatem, peccare dedignarer. Generosum verè, & omnibus Christi cultoribus dignum animum, sanctamque superbiam! adeò vt, tametsi homo verè Christianus Gygis annulo potiatur (cuius ille præsidio, pala intra palmum versa inuisibilis, vt Plato, Cicero, alijque commemorant, & Reginæ vim intulit, & Regem trucidauit, Rexque ipse Lydię factus est) omnemque habeat mali perpetrandi licentiam cum impunitate coniunctam; nolit tamen (quod verè officij Christianæ Iustitiæ est) peruersum quidquam meditari. Gygis annulus. *Plato lib. 2. de Republ.* *Cic. 3. Offic.*

Quoad occasionis, & ansæ mali fugam, constat experientiâ magistrâ, quanti sit momenti, illam vel studiosè declinasse, vel oscitanter neglexisse. Vnde enim vulgatum illud, atque omniũ ore tritum prouerbium; Occasio facit furem? Multi siquidem nunquam furari in animum inducerent; sed, occasione oblata, furantur. Occasio facit furem.

Quæritur, Aegysthus quare sit factus adulter?
In promtu causa est: desidiosus erat. *Ouid. lib. 1. de Rem.*

Otium occasio lapsus ei fuit; aliis aliud: vtpote potus, satietas, incautus adspectus, nimia familiaritas. Hinc prudentes parentes, ac superiores omnem suis subditis præscindunt peccandi occasionem. Eua quomodo in serpentis casses incidit? occasiones non vitauit, sed amauit periculum. Ita Dina per occasionem, stuprum passa est. Giezi Elisei famulus per occasionem, auarus, fur, & sacrilegus euasit. Atque ita in ceteris. Vix vnquam musculus, auicula, vel pisciculus caperẽtur, nisi è muscipula, tendicula, & nassa escam peterent, & periculo per occasionem se exponerent. Sic ferè de omni peccatorum lapsu, & captura. Aegysthus adulter. *Genes. 34.* *4. Reg. 5.*

Oratio pro peccatorum fuga.

PEccatum, ô Domine Iesu mors omnium est nostrûm, & pernicies, ideóque illud, tu qui vita es nostra, morte tua absorbuisti: Da nobis gratiam, sic peccatum omne vitandi, vt etiam quidquid in malum hoc inducit, valeamus declinare. Amen.

CAP. XXV.

Quis sese primus scelere incestauit iniquo? Lucifer, æterna Veri statione relicta.

Lucifer primum peccatum commisit: in cælo.

LVCIFER supremus ille, ac splendididissimus angelorum, primus primum omnium peccatum procudit, qui alios complures cælestes spiritus ad consensum pellexit, simulque secum cælestis patriæ exsortes fecit. A

Statim enim atque Deus, omnium conditor, cælestem hanc nobilissimamque angelorum naturam crearat; Lucifer pulchritudinem, nobilitatem, atque eximiam naturæ suæ dignitatem perpendens, seseque magnificè intuens quòd ceteris creaturis antecelleret; neque verò agnoscens quam à Deo acceperat gratiam, neque media quibus ad consummatam supernaturalemque beatitudinem pertingeret; efferri cœpit, & cupiditate fastuosa incitari, ad locum illum summum, & Christi humanitati debitam excellentiam, propria sua virtute occupandam; quæ in sacro eloquio Dextera Dei nuncupatur. Hocq. suum B præsumtum votum affectatamque ambitionem aliis angelis indicauit; quasi diceret, (quod Spiritu sancto per Prophetam reuelante cognouimus) *In cælum ascendam: supra astra Dei exaltabo solium meum: Similis ero Altissimo*. Et eodem momento, mox angeli boni ac sinceri ad Deum se conuertentes, eiusque gratiam contemplantes, & ex fide, Christi passionem præuidentes, cui à Deo sublimis ille locus, atque officium Mediatoris iure consignaretur debereturque; prauum illud, furtiuum, ac sacrilegum cœptum, Luciferique ausum iniquissimum detestati sunt, eique restiterunt: eoque facto in bona illa ad Deum conuersione confirmati, perfectique, Deo inconcussè adhærentes, ab ipso pariter clara sui vultus visione, ceteraque æternæ beatitudinis fruitione donati sunt.

Isa. 14.

Mali verò angeli, hoc est, à Lucifero persuasi, & seducti; (ex singulis, vt creditur, choris aliqui; simul fortè tertiam totius angelici exercitus partem facientes) ad eius imitationem suæ quoque pulchritudinis facti speculatores; ac supernaturalem, quæ eis adhuc deerat, beatitudinem non attendentes; sed per naturalem propriam virtutem, Luciferique vt mediatoris ope id præsumentes, eique ob id consentientes, conspirantes, & adhærentes, iusto omnes Dei iudicio, cum duce suo, cælo sunt exturbati, & in infernum præcipitati. Iuxta illud Prophetæ: Deo ita per ipsum loquente: Dicis ô Lucifer, *Ascendam*: Non ita, sed, C *ad infernum detrahêris; in profundum laci.*

Isa. 14.

Porrò Lucifero eiusque asseclis veluti pertinaciùs agentibus, neque

Quis ſeſe primus ſcelere inceſtauit iniquo?
Lucifer: æternâ Veri ſtatione relicta.

Wie waſſer vock ſo ſot, die eerſt ſonde heeft ghedaen?
Lucifer: die in Godt, noch Waerheyt, en bleef ſtaen.

Scait on la matrice, D'ou vient la malice, Du premier peché?
C'eſt l'orgueil damnable, De ce miſerable, Du Ciel trebuché.

que illico cedentibus, ſanctus Michael archangelus, ſanctus Gabriel, ſanctus Raphael, & tota fidorum ſpirituum potentia ſe rebellibus opponentes, eos cæleſtibus ſedibus exegerunt. Idque eſt quod Chriſtus innuebat: *Videbam ſatanam ſicut fulgur de cælo cadentem*. Cauſamque ruinæ tam infandæ ſatis apertè deſignauit cùm aliàs diceret: *Homicida erat ab initio: Et in Veritate non ſtetit*. Seſe etenim, & quotquot eius venenum hauſerunt, Deumque ipſum, quantum in ſe fuit, ſpirituali quodam modo internecioni dedit. Id quoque erat, quod D. Ioannes in admiranda ſua Apocalypſi conſpexit: *Viſum eſt aliud ſignum in cælo: Et ecce Draco magnus, rufus, habens capita ſeptem, & cornua decem. Et cauda eius trahebat tertiam partem ſtellarum cæli*. Poſtea addit. *Et factum eſt prælium magnum in cælo. Michael & angeli eius præliabantur cum dracone. Et draco pugnabat & angeli eius, & non valuerunt: neque locus inuentus eſt eorum amplius in cælo. Et proiectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui vocatur diabolus, & ſatanas; qui ſeducit vniuerſum orbem. Et proiectus eſt in terram: & angeli eius cum eo miſſi ſunt.*

Luc. 10.
Ioan. 8.
Apoc. 12.

Hæc eſt prima illa atque damnabilis peccati perpetratio; & Luciferi tanquam tantæ temeritatis auctoris, omniſque adhærentium cateruæ de cælo deiectio: à qua mox in gehennæ ignem, non quidem ab æterno, ſed ex tempore, tum ſibi ſuiſque miniſtris præparatum, demerſi ſunt.

Ex eo tempore ſpiritus illi nequam, qui Dei permiſſu in caliginoſo hoc aëre pendentes in electorum exercitium relicti ſunt, infirmum genus humanum quaſi ingenito odio mille artibus ad peccatum tentare, & illicere cœperunt: tum extrinſecus mala ſuggerendo, tum infirmitate domeſtica, ac propriæ imbecillitatis in malum procliuitate, in noſtram ipſorum perniciem abutendo.

Diaboli ad exercitium hominum hîc relicti.

Poſt primum itaque peccatum à Lucifero eiuſque conſortibus in D cælo commiſſum, etiam paulo pòſt in terris, per primos parentes, inſtigante diabolo, malum eſt perpetratum. Ex quo ſequitur, ſi primum peccatum in cælo ab angelis; ſecundum in Paradiſo à protoplaſtis in iuſtitia originali conditis factum eſt: quanto ſtudio, nos fragiles, longa vetuſtate deprauati, tot infirmitatibus ærumniſque circumuenti, ac repleti; tot inſidiis, tantis machinis, tam atrociter aſſidueque impugnati; in loco tam lubrico, tenebroſo, totque periculis expoſito, peccata, & quidquid ad peccatum poteſt inducere, vitare debeamus.

Secundum peccatũ in Paradiſo cõmiſſum eſt.

Dignum obſeruatu, ac ſummopere admirandum, quàm ſubtiliter hominibus peccata ſubrepant, occaſionibus præſertim cuniculos agentibus. Vt nec ſanctitas, neque potentia, neque ſapientia tutum immunemque ab eorum reddant inſidiis. Nec enim Dauid, vir ſecundùm cor Dei; nec Samſon, hoſtium terror, leonum domitor; ne-

Tentationis vehementia.

que

que orbis miraculum, sapiens Salomon, peccati machinamenta sic suspecta habuêre, vt non succumberent. Quid nos, neque sancti, neque fortes, neque sapientes, præsumemus? Quid, vbi, vel quando non verebimur?

Deinde, quemadmodum primum peccatum in cælesti (vt dictum est) & primum in terrestri paradiso commissum, ex superbia vt malo quodam fonte manauit; ita ferè semper superbiæ stimulis homo agitatur, quando ad peccatum lacessitur. Illa siquidem se omnibus certo modo peccatis miscet, aliquando planè euidentérque, aliquando verò perobscurè, & quasi in recessu quodam se occultans. At sceleratæ huius impugnationis, per gloriæ propriæ appetentiam, qua & diabolus primùm ictus (Ero, inquit, similis Altissimo) & generis nostri parentes, quasi in prima stantes acie prostrauit, ingesto eodem prorsus telo (Eritis sicut Dij) & quotidie adhuc ex eadem pharetra tela depromens nos incessit, exempla aliquot proferamus.

Gloriæ cupiditas causa peccati.

Cùm frater Leonardus cogitationum suarum talium stimulis tacitè impeteretur; circumuentus fuisset, nisi maturè qui eum eriperet inuenisset. Beatum namque Franciscum asello insidentem ipse pedes comitatus mente voluere cœpit, quanto ante illum quondam ierit generis nobilitate, potentiaque sæculari. Franciscus spiritu sancto edoctus, vt intellexit gliscentem in præcordiis comitis tumorem, statim desiliens, asellum se illi cedere dixit, séque potiùs pedibus iter facturum, eò quòd obscuriore loco natus esset. Agnouit frater ille insolentis cogitatus culpam sat apertè obijci: & miratus deprehendi potuisse, ad pedes eius prouoluitur supplex: pertæsúmque peccati cautiùs deinceps humilitatis propositum seruaturum promisit.

Bonauent. in vita S. Francisci. *F. Leonardus.*

Verùm quantis lacrymarum, penè dixerim, fluminibus deplorandi sunt illi, qui hoc œstro perciti, medicam non admittunt manum! sed cum aculeo diabolicum simul hauserunt venenum, quo pestis illa tumido sẽper animo confota magis ac magis inualescit: iuxta illud Propheticum: *Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper.* Iulianus apostata cùm lethali vulnere, incerto auctore telo diuinitus directo percussus, in Perside ad fluminis ripam iacêret, tametsi se ob spretam Christi Religionem mori in extremo vitæ tempore ipse confiteretur, séque à Nazareno victum agnosceret; consilio tamen cum sacerdotibus sacrilegis inito, se clàm in fluuium præcipitare voluit, vt diuinitus raptus videretur. En primæuam, quam dixi, incensam superbiæ cupiditatem. Sed cum auctore diabolo in profundum inferni demersus est.

Psalm. 73. *Nicephorus li. 10. ca. 37.* Iuliani apostatæ arrogantia.

Menecrates medicus, cùm morbos quosdam desperatos, ac parum curabiles sua arte sanasset, ipse morbo insanabili (de quo ago) cœpit laborare; Iouem Deorum summum seipsum appellans. Vnde cùm ad Philippum Macedonum regem scripsisset, tali vsus est exordio: Phi-

Ælian. lib. 12. de var. hist. Menecratis medici vanitas.

lippo

lippo Menecrates Iupiter ſalutem. Ad ea cùm reſpondiſſet Philippus, in hunc modum orſus eſt epiſtolam: Philippus Menecrati ſanitatem. Significauit autem latenter, hominem non eſſe ſanę mentis, qui ſe Deum eſſe fingeret.

Quid de Herodis quoque inſana gloriæ cupiditate dicemus? titillationem Luciferi ſe & ſenſiſſe & fouiſſe facto teſtatus eſt. *Statuto namque die veſtitus veſte regia ſedit pro tribunali, & concionabatur ad populum. Populus autem acclamabat: Dei voces, & non hominis. Confeſtim autem percuſsit eum Angelus Domini, eò quòd non dediſſet honorem Deo: & conſumtus à vermibus exſpirauit.* De Antiocho quoque nimiùm inſoleſcente ſuperbiâ, idem ferè legimus. *Qui ſibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, ſupra humanum modum ſuperbia repletus, & montium altitudines in ſtatera appendere, humiliatus ad terram*, ſcaturientibus è corpore vermibus, nec propriũ ferens fœtorem, ſic moriens dixit: *Iuſtum eſt, ſubditum eſſe Deo: & mortalem non paria Deo ſentire.* Facilius igitur peccatum peccatiq́ue occaſiones tempeſtiuè vitare, quàm Dei manus effugere: & præſertim ferream illam & longam æternæ damnationis virgam.

Herodis affectatio. Act. 12.

2. Mach. 9. Antiochi preſumtio.

Oratio contra ſuperbiæ ambitioniſq́. vitium.

ADmirabile & iuſtum iudicium tuum, Deus, ſuper Lucifero eiuſq́; ſequacibus manifeſtè monſtratum eſt: Corda noſtra, quæſumus, ab omni præſumtionis incentiuo defende, vt tibi humiliter ſeruientes, conſtanter etiam adhærere mereamur. Amen.

CAP. XXVI.

Crimina cur censes quædam capitalia dici?
Cætera Lernæa velut hinc ceruice resultant.

Deut. 7.

Septem peccata capitalia.

VEMADMODVM septem erant in veteris Testamenti A tempore Gentes & Regna, quæ filiis Israel ingressum in Promissionis terram prohibere conabantur: ita sunt se- B ptem præcipua peccatorum genera, quæ filios Dei ab introitu in promissam terram viuentium, hoc est, Regnum cælorum arcêre contendant. Et sicut opus erat, robur illarum gentium armata manu conterere, & ita debellatis illis, tranquillè, terram lacte ac melle manantem possidere: sic necesse est. septem hæc capitalia regna, saluti nostræ repugnantia, fortiter pugnando deuincere; & ita in supernæ patriæ, omni suauitate atque vbertate abundantis, requiem introire.

Matth. 11. *Regnum* enim *cælorum vim patitur: & violenti rapiunt illud.* Ad hoc autem, obseruandum illud aduersus hæc vitia est, quod erga Gentes illas Do-

Deut. 7. minus obseruari populo suo præcipiebat. *Percuties eas, vsque ad internecionem: non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earum, neque sociabis cum eis coniugia. Quin potius hæc facietis eis: Aras eorum subuertite, & confringite statuas, lucosq; succidite, & sculptilia comburite. Quia populus sanctus es Domino Deo tuo.* Quid aliud tanta hac seueritate clemens Dominus, qui & inimicos diligi vult, significare intendit, quàm vt nullum nobis cum capitalibus istis inimicis, peccatis inquam, esset commercium? Ne fortè cogitaremus, simul hæc duo posse consistere: & Domino seruire, & Mammonæ; vitia ac virtutes colere. Vsque ad internecionem tam praua est exterminanda generatio: habet enim quodque horum capitalium vitiorum (quod liquet è Catechismo) stirpem suam, pestilentemque genealogiam. Habet Superbia suas filias, & suas habet Auaritia, & ita de reliquis: vt & virtutes primariæ his septem oppositæ suas habent prosapias. *Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam ipsius accipies filio tuo,* inquit ibidem Dominus: *quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & vt magis seruiat dijs alienis.*

Ne autem animum in superandis prauis istis peccatorum quasi nationibus, præ numero & potentia earum, despondeamus, audi quæso, quid solatij contra hoc sais dederit Dominus: *Si dixeris in corde tuo; plures sunt gentes istæ, quàm ego; quomodo potero delere eas? Noli metuere: sed recordare, quæ fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni. Non timebis eos, quia*

Bernard. Homil. 4. super Missus est. *Dominus tuus in medio tui est, Deus magnus & terribilis: ipse consumet nationes has.* Audite D. Bernardum regum horum hostilium proteruiam formidantem, & opem diuinam inuocātem. Veni Domine Iesu, aufer

scandala

Crimina cur censes quædam Capitalia dici?
Cetera Lernæâ velut hinc ceruice resultant.

Waerom werden die seuen Hooftsonden soo ghenomt?
Want sy den oorspronck gheuen, daer dander quaet uyt comt.

D'ou vient que les crimes, Tirez des abysmes, Sont dits Capitaux?
De ce que leur teste, Produit et reiette, Mille et mille maux.

ſcandala de regno tuo, quod eſt anima mea; vt regnes tu, qui debes, in ea. Venit enim auaritia, & vindicat in me ſibi ſedem. Iactantia cupit dominari mihi. Superbia vult mihi eſſe Rex. Luxuria dicit, Ego regnabo. Ambitio, Detractio, Inuidia, & Iracundia, certant in meipſo, de meipſo, cuius ego potiſſimùm eſſe videar. Solatij itaque magni loco eſt, quòd Deus in medio noſtri eſt, quando bonam conſcientiam habere conamur. Et quod additur: *Ipſe conſumet nationes has, in conſpectu tuo paulatim, atque per partes.* Magnæ eſt prudentiæ hoſtem ſuum paulatim comminuere: vitia ſenſim in nobis expugnare. Vitia in nobis regnum affectant.

C Septem hęc capitalia peccata, ſeptem illa capita ſunt draconis illius *Apoc. 12.* rufi; quem Ioannes in ſua Apocalypſi deſcripſit, vt capite ſuperiori, Luciferi cauſa, protulimus. Suntque ſeptem illa dæmonia, ad pecca- *Marci 16.* tum nos pellicientia, quæ in peccatorum multitudine è Maria Magdalena eiecta fuerunt. Quæ dum vacuam animæ noſtræ domum in- *Luc. 11.* habitatum veniunt; faciunt poſteriora peiora prioribus: niſi per inhabitantem Spiritum ſanctum, qui eſt dulcis hoſpes animæ, & per
D verum virtutum ornatum ſpiritus ille nequam & ſerpens verſipellis excludatur.

Contra capitalia, habemus in pręſidium virtutes ſeptem oppoſitas; vt cuique facile eſt, virtutem ſuam cuique vitio opponere. Superbiæ Humilitatem, &c. Septem quoque dona Spiritus ſancti, nobis in bello tam acri conſilium, robur, & arma ſuppeditantia. Et præ omnibus viuifica ſeptem Chriſti Sacramenta, quæ certam nobis victoriam pariunt: in ſeptem cornibus Agni manifeſtata Ioanni: & in ſeptem tubis præſignata. Varia ſeptena præſidia contra ſeptem vitia capitalia.

Capitalia hæc ſeptem peccata vocantur, non quòd ſemper mortalia ſint; quia leuis inanis gloria, leuis animi ad iram commotio, &c. venialia ſunt tantùm: ſed ſic vocantur; quòd ſint veluti fontes, vel capita reliquorum: è quibus reliqua omnia vbertim, abundanterque ſcaturiunt.

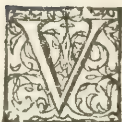
Oratio contra ſeptem peccata Capitalia.

O Ieſu, vere Ioſue, per deſertum mundi huius nos ad terram cælorum promiſſam ducis, vbi omnis boni eſt abundantia; ſed à ſeptem peccatis capitalibus magnum patimur impedimentum: In adiutorium noſtrum intende, quæſumus; vt illis ſuperatis, eo valeamus peruenire, vbi pax vera, & requies eſt æterna. Amen.

CAP. XXVII.

Cur ais in Sanctum commiſſa piacula Pneuma? Numinis aduerſa bonitati fronte quòd obſtant.

Peccata in Spiritum ſanctũ ſex.

T quanta ſit ſex peccatorum in Spirirum ſanctum commiſſorum peruerſitas, quæque nominis ratio, clariùs intelligamus; donorum ac fructuum S. Spiritus benignitatem, munificentiam atque vtilitatem paucis antè in memoriam reuocemus: tunc enim manifeſtiùs videbitur quantæ ſit indignitatis, tam pium ac bonum Dominum, tam liberalem benefactorem, non ſolùm offendere, ſed etiam contemnere & impugnare, quando eius clementiam, dulcedinem, ac largitatem attenderimus.

Iſaiæ 11. Septem dona Spiritus ſãcti.

Sunt in primis ſeptem præclara Spiritus ſancti dona, quæ à Propheta Iſaia recenſita, Chriſto attribuuntur eorundem largitori. Super Chriſtum requieuerunt, & ab ipſo, ceu fonte omnis gratiæ, in alios, quibus ſuum elargitur ſpiritum, deriuantur. Sunt autem: *Donum Sapientiæ, donum Intellectus, Conſilij, Scientiæ, Fortitudinis, Pietatis, ac Timoris Domini.* His donis, tanquam oleo gratiæ Chriſtianus delibutus, adiuuatur, ad alacriùs, faciliùs, cumque interno animi guſtu virtutes omnes exercendas, & ad promptiùs mandatorum viam percurrẽdam: ſicut currum videmus benè inunctum, fortibus equis tractum; omnique adiutum adminiculo, celeriùs rapi: & nauem velociùs mare peruolare, ſi benè vncta, proſpero vento, & prudenti ſit prædita gubernatore. Cùm alioqui & currus ſtridêre ſub onere, & gemere præ moleſtia quaſi audiatur, ac præ difficultate murmurare, ſubſidere, figi: ac nauis vel huc illuc deflectere, impingere; vel, quod peius eſt, fatiſcere, ac naufragium pati videatur. ita hominis vita, ſi ſancti Spiritus gratia ac donis, ipſoque demum rectore deſtituatur. *Sed vos* (inquit Ioannes) *vnctionem habetis à ſancto.* A

1. Ioan. 2.

Duodecim fructus Spiritus ſancti. *Rom. 8. Gal. 5.*

Sunt præter hæc etiam fructus eiuſdem S. Spiritus mirifici, qui præcipui duodecim numerari ſolent; vt à D. Paulo cenſentur: *Charitas, Gaudium, Pax, Patientia, Longanimitas, Bonitas, Benignitas, Manſuetudo, Fides, Modeſtia, Continẽtia, Caſtitas.* Idcirco hi fructus Spiritus ſancti appellãtur, quòd vbi ille eſt, hæc & eiuſmodi operatur, ac producit; ſicut arbor fructus ſuos facit, ex quibus etiam dignoſcitur. Sic & malignus ſpiritus fructus malos ex carne, ceu mala arbore progignit, qui valdè amari, & noxij ſunt, mortem guſtantibus adferentes. At fructus Spiritus ſancti, ſpiritus boni, recti, ac principalis, dulces, boni, ac viuifici ſunt; in omni opere bono dulcedinem ſuam oſtendentes.

Tanta igitur benigniſſimi Numinis perſpecta benignitate, & in nos muni-

Cur ais in ſanctum commiſſa piacula Pneuma?
Numinis aduerſa bonitati fronte quod obſtant.

Wat ſyn ſonden ghedaen, teghen Godt Heylich Gheeſt?
Alſulcke die weerſtaen, Godts goetheyt aldermeeſt.

Quand dicton ſe faire, Qu'un peché contraire, Soit au Saint Eſprit?
Lors qu'on contremine, La bonte Diuiné, Contre elle despit.

munificentia ac bonitate, en quàm indigna, ac omnibus modis detestanda illorum vesania est, qui non iam ex ignorantia, aut infirmitate, sed ex mera malitia tam bonū offendūt Dominum. Quid dico, offendunt? qui bonitatem eius excludunt, repudiant; eique, quod est caput, quasi aperto Marte refragantur ac resistunt, ne ex vitiorum cœno eximantur, néve facti meliores, cælo tandem inserantur. Hoc est contra Spiritum sanctum peccare: hoc est oblatam Dei munificentiam & gratiam contemtim abiicere: hoc est, iuxta Christi verbum, peccare inexpiabiliter, vt nec in hoc, nec in futuro sæculo remittatur. Non quòd vllum sit peccatum, cuius sit in hac vita desperanda remissio, modò pœniteat reum facti, rogetque veniam vt oportet, qui illud commisit; sed quòd difficulter ad remissionem veniatur, cùm gratiæ condonare volentis obsistitur. Quidam ita morbi incurabiles vocantur; non absolutè, sed propter curationis difficultatem, & raritatem; præsertim, si medicorum consiliis & conatibus resistatur. *Matth. 12.*

Hac enim lege (vt egregiè P. Canisius in suo Catechismo) nobiscū agit Deus, vt nec gratiam in terris, neque gloriam in cælis tribuat aliis, quàm qui peccatum detestantur agnitum, & præter id, bonum sibi proponunt, rectumque eligunt vitæ institutum. Ceterùm in hisce peccatis desunt hæc duo, & insuper id abiicitur, quo Spiritus sanctus, pro sua gratia, hominem à peccando solet reuocare. Hinc aut nunquam, aut raro in gratiam cum Deo redeunt, qui sic peccant. *P. Petrus Canisius.*

Nominatim autem in Spiritum sanctum peccare tales dicuntur, quia gratia & bonitas Spiritui sancto specialiter, ceu fonti bonorum attribuuntur; sicut potentia Patri, & sapientia Filio. Hinc qui in Patris potentiam peccant, per infirmitatem peccare dicuntur: qui in Filium, per ignorantiam. At in Spiritum sanctum peccant, qui ex malitia. Petrus ex infirmitate, contra Patrem: Saulus ex ignorantia, in Filium: at ex malignitate, in Spiritum sanctum peccarunt Pharisæi, Iudas, aliique.

Oratio pro Spiritus sancti gratia obtinenda.

EFfunde super nos, clementissime Domine, Spiritum tuum sanctum, vt nunquam eius immensæ bonitatis gratiam offendamus; sed multiplicibus eius donis aucti & collustrati, videamus quæ agenda sunt, atq. eadem alacriter adimpleamus. Amen.

CAP. XXVIII.

Quis demens alieno accersit crimine culpam? Peccanti accedens auctor fautorque malorum.

Peccata aliena nouem.

ERITÒ aliena quædam peccata vocantur, cùm tamen verè sint propria: quia licet aliorum manibus operaque perficiantur, nobis tamen etiam imputantur, nostrasque conscientias damnationis coram Deo reas constituunt; quòd cum iis qui illa committunt, in aliquo, ad peccata ea concurrimus, eisque communicamus. Hoc est, quod dicit Apostolus: *Ne communicaueris peccatis alienis.* quodque Psalmista Deum orat: *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo.* Nouem ista modis præcipuè committuntur: Consilio, Iussione, Consensu, Irritatione, Laudatione seu Adulatione, Reticentia culpæ alienæ, Conniuentia vel Indulgentia, Participatione, ac praua Defensione.

1. Timot. 5. Psal. 18.

Dolendum, tam frequens & commune hoc esse multis malum, & à tam paucis æstimari, immò ne quidem animaduerti: cùm omnes hoc prætextu in peccatorum istorum cœno & liberè volutentur, & securè permaneant, quòd dicant tantùm, vel etiam solùm cogitent: Ego non feci. Hoc puerorum est, quando consodales se inuicem pugnis, saxis, A
vel etiam cultellis impetiuerunt; aliis interim consilium, atq. animum B
dantibus, laudantibus ferociores, aut saltem neque impedientibus cùm possent, neque deferentibus ad eos, quorum esset ex officio tales insolentias castigare: solent tunc tales incentores, & multis aliis modis in malũ hoc concurrentes, se purgare, ac dicere: Ego non feci. Stultum est, neque culpam excusat. Alius peccatum fecit, & tu peccato illius communicando, etiam peccatum contraxisti. Vtinam non etiam C
adulti, ac parentes eiusmodi reperiantur, qui ita excæcati sunt, vt videant pueros peccantes, & non prohibeant, nec castigent, quin potiùs adulentur, & applaudant nequitiis suorum. Qui potest & debet malum impedire; peccat, si non facit.

Puerilis excusatio.

Solent & fures sese excusare; furtumq. in quod concurrunt, tegere; D
dum qui abstulit, dicit, Non habeo; qui verò habet, Ego non abstuli; qui excubias egit, vel alio modo iuuit; Ego non sum furatus. Ita his tricis mundus plenus est; & nemo considerat, quòd se ipsum palpet, & decipiat: cui nexui & receptatores furum, & furtorum coemtores sunt impliciti. Et ita de omnibus alienorum peccatorum speciebus. Sic Pharisæi se incontaminatos custodiebant, vt putabãt: ita & Pilatus lauabat manus, dicẽs: Innocens ego sum: Et milites iussa dominorum exequebantur; ita nemo fecit; & interim omnes in culpa sunt. Sed qui eum

Furum fucus.

Quis demens Alieno accerſit crimine culpam?
Peccanti accedens autor, fautorue malorum.

Wie iſt, die hem miſgaet, int ſtuck van vremde ſonden?
Die in eens anders quaet, ock weerdt beſmet ghevonden.

Quand ſuis-ie coulpable, Du crime execrable, Cõmis par autruy?
Lors que tu le porte, Ou en quelque ſorte, Tu conſens a luy.

eum tradidit, Iudas & concilium impiorum, maius peccatum habebat: neque tamen Pilatus, neque milites innoxij.

Adagium Belgicum est, etiam aliis vsitatum; Tantum facit qui pedem tenet, quàm qui vitulum excoriat; vel etiam iugulat. Sicut & Saulus non minùs S. Stephanum lapidauit, qui omnium vestes custodiendo, omnium etiã manibus cooperabatur; quàm qui facto ipso in eum torquebant lapides. Nemo igitur sibi nimium hoc velamento blandiatur, quo se modo mundus fallit, quòd immunem se à noxa existimet, quia ipse opere malum hoc non perpetrauit. Cùm hoc notatu dignum sit in alienis hisce sceleribus, quòd qui peccatũ fecit, culpæ reus est sine dubio; & qui aliquo horum nouem modorum illi peccato communicat, eidem obnoxius est culpæ, neque minor propterea est noxa, quòd eadem vtrumque, & plures simul contaminet: sicut è contrà dicimus, vna fidelia duos dealbari parietes; ita multi eadem pice contaminantur. Vnde etiam fit, vt quando peccati talis occasione, restitutio aliqua facienda est, æquè qui communicat malo, atque qui malũ commisit obstringatur: quoad damnum illud, quod, nisi ipse concurrisset in alienum peccatum, non fuisset illatum.

Saulus vestimenta tenens. *Act. 7.*

Vnde etiam constat, omnes illos (vt dicitur) sine hospite computare, qui peccata sua, vt debita sic contracta, extenuãt. Rectè autem ac prudenter facit, quicunq. nõ ita aliena hæc tenet vt ea ignoret, incautusq. in illa quotidie impingat: verùm à quo ita sunt aliena, vt nullam cũ eis ineat familiaritatem; sed quasi in extremas mundi oras relegata refugiat, & à se ableget. Hoc tanto rectiùs, quanto maiori à Deo improperio confunduntur, quibus dicitur, in vno, omnium nomine: *Si videbas furem, currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas.* Quàm execranda pestis illa inter Christianos, eorum, qui vt in compotatiunculis & comessatiunculis portionem aliquantulam non dico conferant, sed accipiant, perditissimas obeunt functiones; adulteriis, scortationibus, & stupris subseruientes, de quibus Propheta: *Posuerunt puerum in prostibulum, & puellam vendiderunt pro vino, vt biberent.* Alieni non sunt in criminibus, neque in tormentis futuri sunt alieni.

Restitutio in peccato alieno.

Psal. 49.

Ioel 3.

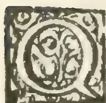
Oratio contra peccata aliena.

PVrissime ac sanctissime Domine Iesu, qui peccatorum nostrorum maculas in te suscepisti, tuoq; eas sanguine eluisti: conscientias nostras, quæsumus, ab omni occulta delictorum coinquinatione & alienorum peccatorum communicatione conserua, vt tibi tanto meliùs placere & seruire possimus, quanto ab his fuerimus alieniores. Amen.

CAP. XXIX.

Crimina quid, quorũ ferit altũ Clamor Olympũ?
Ocyus vltrices depoſcunt Numinis iras.

Peccata clamantia quatuor.

VIA in ſacræ Scripturæ voluminibus reperitur, eſſe peccata quædam adeò atrocia, tamq́ue manifeſtæ improbitatis, vt diuinam iram & vltionem inſigniter iis, à quibus committuntur, accerſant, hinc illa clamantia in cælum nominantur. Clamor autem ille non eſt aliud, quàm enormis eorum grauitas intuitu Dei, & intoleranda inhumanitas intuitu proximi. Clamant hæc peccata per ſe, ratione ſuæmet indignitatis; & ratione iniuriæ in proximum illatæ: clamore eorum ita oppreſſorum, quando præſertim apud humanos iudices non exauditi, neque defenſi, ad ſupremum iudicem Deum confugiunt; eiq́ue ſuos gemitus, lacrymas, & ſuſpiria repræſentant. A

Duplex cauſa clamoris.

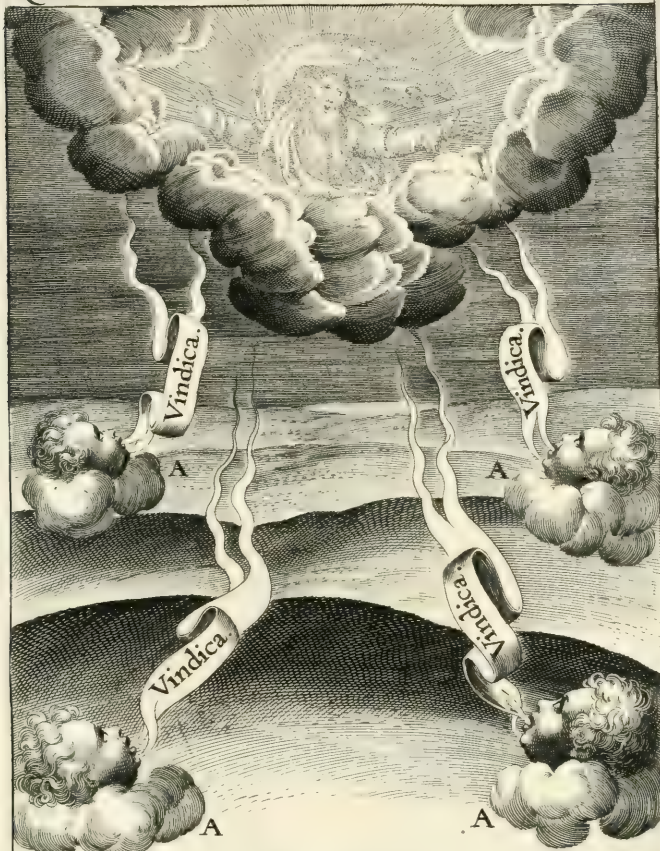
Quatuor eiuſmodi è ſacra Scriptura numerantur: Homicidium voluntarium: Peccatum Sodomiticum: Oppreſſio pauperum: & Merces operariorum defraudata. Quanti horroris ſit, quantæq́ue immanitatis, audere aliquod horum perpetrare; qualis, quantúſve ſit eorum clamor, in cælum aſcendens, quamq́ue terribiles pro his plagæ meritò timendæ ſint; ſigillatim exemplis, è ſacra pagina prolatis, ad oculum patebit capite proximè ſequenti.

Dei prouidētia contra horrorem clamantium peccatorũ.

Neſcio vtrum magis mirandum ſit; an, reperiri poſſe homines adeò extra omnem Dei timorem, atque humanæ rationis vſum poſitos, qui tam exſecranda audeant attentare; an verò, Deum tali, hac in veſania, vti voluiſſe prouidentia, vt ſcelera hęc, quodam quaſi clamore, ad thronum eius, atque aures acceſſum haberent; quibus alioqui oppreſſi inopes, & omni ope deſtituti, ſuccumberent. Pluſquam ferina ſiquidem eſt quorundam in proximos ſuos ac fratres crudelitas; quando, vt ſibi videtur, ex voto ipſorum gliſcit impietas; videntq́ue impunè ſe fraudem facere poſſe, ſi lubeat; nemine exiſtente, qui vel prohibeat, vel vlciſcatur. At benè eſt, dum, Deo ita prouidente, clamando & implorando, ſaltem à Deo impetrari poteſt auxilium.

Aures Dei apertæ ſemper & intentæ ſunt ad hunc clamorem miſerorum, ad ſe præ neceſſitate confugientium: quantoq́ue moratur diutiùs, tanto fortiùs ferit dum venit. quemadmodum enim in arcu, diutiùs quidē moratur ſagitta, quo profundiùs attrahitur; ſed tum etiam acriùs emittitur: ita ira Dei, qua arcum ſuum tendit & parat; grauiùs ſæuit, quo diutiùs dilata fuerit.

Ita habemus in ſacra Scriptura de oppreſſione filiorum Iſraeł in Ægypto:

Crimina quid quorum ferit altum Clamor Olympum?
Ocyus vltrices deposcunt Numinis iras.

Seght ons voor, wat de vier Roepende sonden maken.
Godts tooren, als een vier, werken, en roepen Wraken.

Que fait vne offence, Qui crie vengeance, Au plus haut des Cieux?
Que la dextre rouge, De Dieu plustost bouge, Pour lancer ses feux.

Ægypto: *Ingemiscentes filij Israel, propter opera, vociferati sunt: ascenditq; clamor eorum ad Deum, ab operibus: & audiuit gemitum eorum.* Miramur interdum vnde plagæ, tribulationes, afflictionesque inexspectatæ nobis superueniant; tanquam imber inopinato ingruens, & instar ruentis tempestatis, tum quando quis in particulari percellitur, tum etiam quando ciuitates, aut integræ etiam regiones, & regna vastantur: & non cogitamus Deum hæc immittere, longæ quidem tolerantiæ suæ pertæsum, nostræ verò malitiæ semper in peius proficiētis memorem; quique vocem gemituum, & clamores oppressorum exaudijt tandem: dum nos interim surdum egimus; aurésq. ad preces pauperum obturauimus; & oculos auertimus ab ipsorum lacrymis, & miseria. Hoc ipse satis innuit, dum per fidelem suum Prophetam sic dicit: *Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exsurgam, dicit Dominus.*

Exod. 2.

Psal. 11.

Quàm grauiter eorum ferientur aures, qui ad eiulatum pauperum & afflictorum non magis mouentur, quàm si brutum animal vociferetur. Horum crudelium dux & patronus meritò Perillus ille consignetur, qui Phalaridi placere volens, bouem ei æneum confecit, in quo cùm dirè vrerentur inclusi, clamor eorum bouis mugitum referebat, non lamentabilem hominis vocem, misericordiam atque opem suppliciter implorantis. At scilicet dignam omnes hi mercedem cum illo accepturi, nisi ante diem iræ & mortis suæ emollescant, conuertanturque: vt sicut ille tauro suo primus iniectus fuit; ita ipsi propriæ suæ immanitatis condignas citra misericordiam luant pœnas.

Valerius Max. lib. 9. cap. 2.
Perilli inhumanitas.

Oratio contra 4. peccata in cælum clamantia.

VOx orationum nostrarum ascendat ad te, Domine, per medios omnium delictorum nostrorum clamores: neque quid peccata nostra loquantur & postulent, sed quid miseriam nostram tuamq; immensam deceat benignitatem, attende. Amen.

CAP. XXX.

Quis sese hic clamor cælo illætabilis effert?
Flagitium, execrandũ oculis Diuumq́ hominumq́.

Clamor peccatorũ vehemens.

VAM intolerandam necesse est istorum esse facinorum malitiam, quæ de se clamorem quendam illætabilem expromere censentur, quo diuinam iustitiam ac vindictam implorent, vt quibus condigna in mundo non reperiatur punitio! Vt meritò forsitan metui possit, propterea precum nostrarum vocem ad Dei aures non penetrare, accessu arceri, vel quoquo modo non exaudiri; quòd tam vehemens sit peccatorum istiusmodi, hodie inter mortales grassantium, vociferatio; vt aures Dei præoccupet, & exilem orationum nostrarum sonum obtundat, & superet. Hoc est, quod in persona omnium id agnoscentium, & deplorantium, apertè fatetur Isaias: *Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos, & Deum vestrum: & peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiret.* Et postea clariùs: *Multiplicatæ sunt iniquitates nostræ coram te; & peccata nostra responderunt nobis. Conuersum est retrorsum iudicium: & iustitia longè stetit: quia corruit in platea veritas, & æquitas non potuit ingredi. Et vidit Dominus; & malum apparuit in oculis eius.* Ecce peccata præoccupant oculos, aures, totamque Domini faciem: &, si velint nostræ supplicationes accedere, peccata respondent nobis: quid hîc agitis? Nihil hîc vobis nobiscum commune: quid nobis cum vestris clamoribus? clamamus nos fortiùs, quàm omnes vestræ postulationes: Recedite. Immo diuidunt inter nos & Deum nostrum, maceriam quasi ex se intermediam construentes. Hinc istæ lacrymæ, miseris hisce temporibus, quibus Respublica Christiana, tantis impensis, tot annorum bellis, tam longa precum continuatione, nequit in pedes assurgere: sed quoties vtcunque alleuari videtur, toties iterum ferè fœdiùs relabitur. Huic autem malo satis magno, hoc accedit deterius, quod sicut parum & à paucis admodum animaduertitur, & perparum emendationis apparet; ita metuendum est vel nouum semper à Deo parari flagellum, priùs quàm vetus attritum consumptumq́ sit; vel (quod Deus auertat) Regionem Religione priuandam. At nunc, vt præcedenti capite promisimus, quodque præsens exigit tractatus, singula Clamantia scelera exemplis sacræ Scripturæ ex ordine collustremus.

Isaiæ 59.

Genes. 4. Homicidium voluntarium. I.

Quoad primum, horrendam sanguinis Abel vociferationem testatam habemus: postquam enim Cain aduersus eum consurrexit, eumque interfecit; ait Dominus ad Cain: *Vbi est Abel frater tuus? Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terrâ. Nunc igitur, maledictus* A

eris

Quis ſeſe hic Clamor cælo illetabilis effert?
Flagitium execrandū oculis Diuumq;, hominumq;.

Welck is dat groot miſbaer, en roep, van ſulck beklaghen?
De booſheyt groot, en ſwaer onrecht; niet om verdraghen.

Que fait, ie vous prie, Le peché qui crie? A il ſentiment?
Il cri par nature, Lors que ſon ordure, Put enormement.

eris super terram; quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui, de manu tua. Ecce peccatum præ sui horrore & immanitate, quasi à Deo remotissimum, & incognitum; præ clamoris tamen vehementia ad aures Dei peruenit.

B Secundi exemplum habes, in verbis Domini, ad Abraham; dum ipsi tres apparuerunt, & vnum adorauit, vnumque allocutus est. Dixit itaque Dominus: *Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus est. & peccatum eorum aggrauatum est nimis.* En (vt in primo) clamorem; quem punitio quoque subsecuta est: quia pluit Dominus super quinque ciuitates, hoc flagrantes flagitio, sulphur, & ignem. *Genes. 18.* Sodomiticum peccatum. II.

C Tertium in Exodo per Dominum expressum legimus, dum ait: *Viduæ & pupillo non nocebitis.* sub quibus omnes inopes & miseri comprehenduntur, alieno indigentes auxilio, miserandique, non opprimendi. Si læseris eos, vociferabuntur ad me: & ego audiam clamorem eorum: & indignabitur furor meus. Et hîc peccati elucet immanitas, & clamor, & vltio diuina. *Exod. 22.* Pauperum oppressio. III.

D Quartum in Deuteronomio ante oculos statuitur, & Diuus Iacobus in sua epistola districtè redarguit. Sic dicit Dominus: *Non negabis mercedem indigentis; sed eadem die reddes ei pretium laboris sui, ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum; & reputetur tibi in peccatum.* D. autem Iacobus hoc pacto inuehitur in tales. *Ecce, merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat; & clamor eorum in aures Domini Sabaoth introiuit.* *Deut. 24.* Mercedis detentio. IIII. *Iacobi 5.*

O quanto consultius est, opera misericordiæ in proximum exercere, quæ nõ iram, sed misericordiã in die iræ à Dño implorent, & impetrẽt! Heu quàm dedecet ista immanitas Christianos; quę & apud Gentiles semper fuit detestabilis! Superauit auorũ memoria ceteros mortales sæuitia Tamberlanus, Scytharũ rex: qui rogatus aliquando, quid tantum sæuitiæ indulgeret, & quòd nulli esset exorabilis: toruo adspectu respondisse dicitur: An tu me hominem putas; & non Dei iram potiùs, ad hominum perniciem in terris agentem? Hoc quidem oppressi sic in sui solatium interpretari possunt; sed interim oppressores ipsi non euadent maiorem extremamque Dei iram. Virga enim opere suo perfuncta datur vrenda flammis. *Sabell. lib. 8. cap. 3.* Tamberlani crudelitas.

Oratio ad auertendam Dei iram.

Sanguis peccatorum nostrorum vindictam super nos apud te flagitat, benignissime Domine, sed sanguis Christi filij tui fortiùs gratiam inclamat. Non igitur secũdùm peccata nostra facias nobis, sed respice in faciẽ Christi tui, & miserere nostri. Amen.

CAP. XXXI.

Quæ bona Christiadis patranda? edissere paucis.
Omnigenum pietatis opus: mellitaque Virtus.

Facienda bona.

ICVTI ex bona arbore fructus boni desiderantur, & exspectantur; ita requirit à nobis Deus bona opera. Alioqui, vt quid terram occupet arbor infructuosa? Succide illam, dicit Dominus in quadam parabola. Ad quid succidatur, nisi vt in ignem mittatur? quemadmodum alibi idem: *Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cælestis, eradicabitur*. Et de vitis palmitibus manifestiùs: *Si quis in me non manserit, mittetur foras, sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet*. At Christiani boni, Dei plantatio sunt, & palmites fertiles: qui purgantur vt plus fructum adferant. Opera bona, & virtutes fructus sunt arboris, ex quibus & arboris bonitas agnoscitur; iuxta Domini dictum: *Omnis arbor bona, fructus bonos facit. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*. Vt autem vnusquisque cautiùs sibi attendat, néve seipsum fallat, existimans satis sibi suppetere temporis, ad malam vitam in melius mutandam licet non id modò adeò anxiè meditetur; seséq. nimium affligat, licet fructus paucos bonos, aut nullos, aut etiam quod peius est malos proferat, vita sua effreni, & dissoluta: audiamus quomodo præco & præcursor, immo vox ipsa Domini auribus nostris intonet, ne quis sibi in malo, ne quidem in sterilitate boni, nimium attribuat securitatis: *Iam securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*. Ecce, vt vno eodemque ore loquuntur, & Dominus & seruus. Quis igitur non studeat omnibus modis vitam suam bonis virtutum actibus exornare; vt si fortè, hora qua non putarit, arbor eius excidatur, non in ignem mittatur, sed dignos Paradiso cælesti fructus protulisse inueniatur?

(Margin: Luc 13. — Matth. 5. — Ioan. 15. — A — B — Matth. 7. — Matth. 3.)

Virtutes mellitæ.

Quòd autem in Responsione, mellita virtus describatur, hoc innuitur, quod res verè habet, virtutes esse dulces, & mellita quasi omnia pietatis opera. Nam, si qua in illorum principio percipiatur amaritudo, illa non tam in ipsis virtutibus, bonisque operibus est, quàm in nostro palato febricitantium instar corrupto. Sensualitas, naturæ corruptæ tarditas, & acedia, difficultatem quam in se sentit, in virtutibus esse malè iudicat. Dulciores interim re vera sunt virtutes melle & saccaro. nec mirum, cùm instar saccari, & mellis, ex sacri eloquij arundineto, & cælestis plantæ vbertate promanent. Sic dicit Propheta Regius: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel ori meo*. Non in auditu tantùm, sed in gustatu, & comestione: hoc est, in verbi Dei,

Psal. 118.

diui-

Quæ bona Chriſtiadis patranda? ediſsere paucis.
Omnigenum Pietatis opus: Mellitaq; Virtus.

Nu, gheeft ons ſeker werck, want goet, datmen doen moet.
Dat is Verdienſtich werck: ende alle dueghden ſoet.

Quel bien doy-ie faire, Pour a Dieu complaire, En ce bas ſeiour?
Fay oeuure pieuſe, D'une main ioyeuſe, Et pleine d'amour.

diuinæque voluntatis adimpletione. Si enim auditores verbi mellitum quid ac suaue percipiunt; quid de factoribus æstimabimus? Si tamen fatendum quis putet, Virtutibus aliquid acerbitatis inesse; hoc tantùm in earum, vt ita dicam, cortice consistit: vt proinde nihilominus dulces dici debeant. Sic enim & communi prouerbio nuce dulcius dicimus, quidquid admodum dulce indicare volumus; cùm tamen nux & membranulam habeat amaram, testam duram, & exteriorem corticem amarissimum. Si quis amaritudinem experiatur, eam duntaxat percipit, donec ad nucleum peruenerit.

Acerbitas virtutum in quo?

C Ita & Virtutes communiter in excelsi mõtis Vertice dicuntur dege-
D re; ad quas non nisi magno labore perueniatur. Quem verò laboris &
E molestiæ tædet; is à cœpto delabitur ascensu, & in præceps ruit.

Virtutes arduæ.

Scientiis id quoque, eandem ob causam, solet attribui: quæ in sui principio amaritudinem aliquam præ se ferunt. Non immeritò Romani ob id, templum Virtutis, & templum Honoris sic construxerant, sibique coniunxerant; vt ad istud non nisi per illud daretur accessus: hoc facto ostendentes, neminem ad honoris & gloriæ culmen pertingere, nisi qui antea insigniter se in virtute exercuerit. Vnde & ille versiculus non importunè adolescentibus occini solet, dum molestiam illam primam molestè ferunt:

Valer lib. 1. cap. 1.

Templum Virtutis, & Honoris.

Dulcia non meruit, qui non gustauit amara.

Item illud Platonis: χαλεπὰ τὰ καλά: Difficilia, quæ pulchra.

In Hippia & in Cratylo.

Hæc igitur altera est Iustitiæ Christianæ pars, bonum facere: virtutes, ac pia opera, homine Christiano digna, exercere. Virtutum autem præcipuæ sunt tres illæ Theologicæ; Fides, Spes, Charitas; & deinde quatuor Cardinales: Prudentia, Iustitia, Temperantia, & Fortitudo. sic dictæ, quòd omnes aliæ in his velut cardinibus versentur: quibusque vniuersa operis boni structura innitatur. Præter hæc sunt & opera misericordiæ, de quibus postea.

Virtutes Theologicæ tres: & Cardinales quatuor.

Oratio ad impetrandam virtutum actionem.

E*Xtende, quæsumus Domine, manum tuam, vt è vitiorum cœno ereptus ad Virtutum præstantiam merear peruenire; nec me fragilitas, nec ignorantia, nec malitia, illarum dulci fruitione despolient, sed cum illis in cælesti curia liceat collætari. Amen.*

CAP. XXXII.

Sic legem mihi ſtringe, breui vt portetur in vngue.
Sũma eſt legis; Ama: fac hoc, & factus ad vnguẽ es.

Triplicis Legis vnitas.

VT iſtud quaſi ante conſpectum tuum conſtitutum contemplêre; ponè, te tres arbores conſpicari, tria legum genera repræſentantes. Vna ſit arbor Naturalis, Legem Naturæ referens; ex qua Cor dependeat, in quo ab ipſa mundi origine Lex iſta deſcripta fuerit. A Altera arbor ſit ſtipes, de quo Moyſes in deſerto iuſſu Domini ſerpentem æneum ſuſpendit: imaginare te ex hac arbore duas tabulas lapideas appenſas videre, in quibus Decalogus deſcriptus fuit. B Poſtrema denique ſit arbor Crucis, & Chriſtus illi affixus, cum libro Legis Euangelicæ, quæ verè Lex eſt gratię; quam digitus Dei, Spiritus nimirum ſanctus, Fidelium cordibus ſolet inſcribere: quæque omnes alias leges renouat, implet, & perficit. C Quibus & Eccleſiæ præcepta comprehenſa cognoſcuntur. Hæc tertia, arbor omnium excellentiſſima; quia nulla ſilua talem profert, fronde, flore, germine. Vnde etiam & Lex, vt dixi, omnium eſt abſolutiſſima.

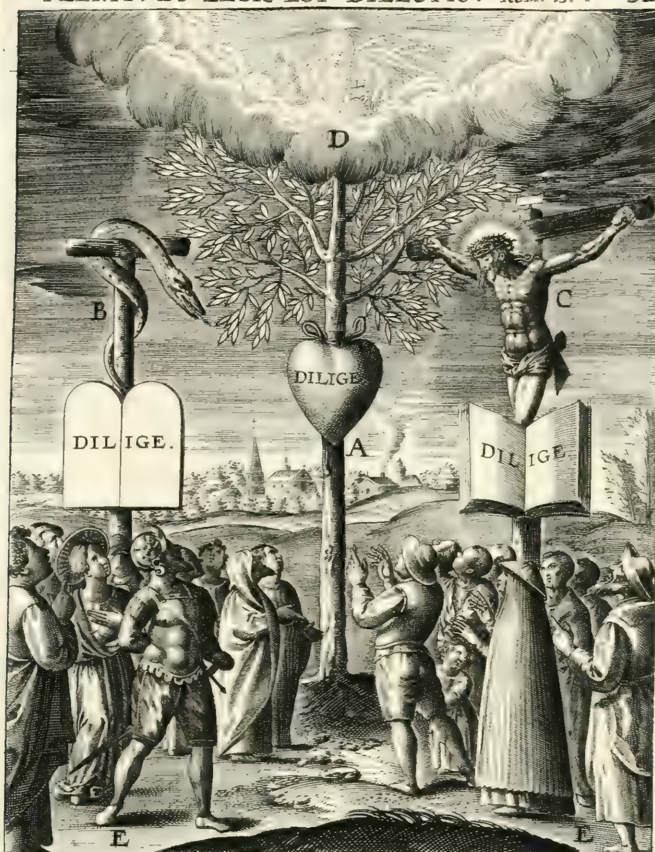
Hæ tres arbores, hoc eſt, tres Leges, per illas figuratæ, vno ore hoc vnum loquuntur, & mandant, tanquam in quo omnia præcepta, & quidquid homini obſeruandum eſt, continetur: Dilige; ſeu Ama. In tres illos libros, tribus illis affixos arboribus, omne hominum genus, oculos, atque animos coniectos habere debet; vt ſecundùm breue illud ipſorum dictamen, quod & dictamen eſt Conſcientiæ, in omnibus ſe dirigant, vitamq. ſuam inſtituant.

Legis diuinæ beneficium.

Notatu verè digniſſimum, homini præſertim Chriſtiano, quo pacto D omnipotens, atq. idem benigniſſimus Dominus, humanum genus, E vt Rempublicam ſuã, vti eiuſdem alicuius ciuitatis incolas, ſuaui moderetur gubernaculo. dum omnes ita in vnum colligauit, ſibique ita inuicem obſtrinxit; vt facillimum, iucundiſſimum, atque vtiliſſimum ſit, tali lege, quam ſuis præſcripſit, conuiuere; eidemque communi omnium Domino ac conditori ſeruire; vt etiam tandem eiuſdem eſſent ciuitatis cæleſtis Hieruſalem futuri conciues in cælis. Vna omnibus ad hoc data lege quæ & omnes inter ſe, & cum ipſo omnium Domino, ſuauiſſimo amoris vinculo conſtringeret.

Vt autem Lex illa, & quidquid ſuis præcipere volebat, faciliùs poſſit adimpleri; omnia quæ Moyſi valdè prolixè & multipliciter fuerat locutus, ſub denarium numerum redacta, in duabus lapideis tabulis deſcripſit; à quibus cetera omnia præcepta dependerent, quæ alioqui,

PLENITVDO LEGIS EST DILECTIO. *Rom. 13.* 32.

Sic legem mihi ſtringe, breui vt portetur in vngui?
Summa eſt legis, AMA: fac hoc, et factus ad vnguem es.

Beſluyt ons in een woordt, al het gheheel ghebodt?
Bemint: dats goet, en cort: Van de gheboden tſlot.

La loy ſainte et pure, De Dieu et Nature, Giſt elle en vn mot?
AYMÉZ: c'eſt la ſomme, Qui peut rendre l'homme, Entier et deuot.

vt ita dicam, erant innumera. Decem autem illa, Decalogi nomine insignita, iterum in duo contraxit; quod ipsemet Christus Legislator, ac Saluator noster testatus est; dum rogatus à Legis doctore: Quod esset mandatum magnum in Lege; respondit: *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est* (inquit) *maximum, & primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum, sicut teipsum.* Addidit: *In his duobus mandatis vniuersa Lex pendet, & Prophetæ.* Quod communiter tribus ferè verbis dici solet: Diliges Deum super omnia, & proximum tuum, sicut teipsum.

Decem præcepta ad duo rediguntur. *Matt. 22.*

Iam verò, duo ista præcepta, in quæ omnia ad vnum redacta sunt, ita in vnicum, vt ex ipsis Domini verbis audisti, coalescunt, & colliquescunt; vt in veritate dici possit: Quæcunque Deus vnquam præcepit hominibus, aut etiamnum præcipit, in hoc solo verbo comprehendi: Dilige. Nam, tametsi verum sit, vnum præcipere vt diligatur Deus, alterum vt proximus: tamen vtrumque verè non est aliud, quàm, Dilige: vtrumque præceptum charitatis, & dilectionis. Summa, præcipimur diligere. Quin etiam ita hæc duo in vnum coincidunt, vt qui vnum implet, impleat & alterum: quique in vno delinquit, in altero etiam deficere inueniatur.

Duo præcepta in vnum coalescunt; Dilige.

Rectè igitur dicimus, cum responsione ad interrogationem data, Ama, vel Dilige, summam esse omnium legum & præceptorum; vt quasi breuissimo vngue constricta teneantur. Dicit eam ob rem audacter & fidenter D. Augustinus: Dilige, & quiduis fac, ac si dicat: Si hoc vnicum verbulum rectè obseruaueris, & feceris; in nullo poteris offendere, quidquid egeris. Hocque est, quod D. Paulus conformiter asserit: *Plenitudo Legis, est Dilectio.* Item: *Finis Præcepti, est Charitas.* Dilige igitur, & Legem implesti.

Augustin. de Verb. Dom. *Rom. 13.*

Viderit iam, quisquis fuerit, qui Legem Dei non adimpleuerit, quid suæ negligentiæ & torpori sit excusationis prætexturus; quæ tam facilia, tam dulcia, tamque pauca sunt, vt vno verbo comprehendantur, eoque suauissimo: vt meritò tota Lex, verbum Legis, sit appellata. Meritò propterea dixit, scriptoque tradidit D. Ioannes, quod ex Dominici pectoris fonte potarat, & longo iam experimento didicerat: *Hæc est enim charitas Dei, vt mandata eius custodiamus. Et mandata eius grauia non sunt.* Idemque Apostolus, quem Iesus amabat plurimum, rectè sciens omnia à sincera dilectione dependere, nihil aliud ferè vel dixit, vel scripsit; quàm de diligendo, vel quod dilectionem saperet. Vsque adeò, vt cùm Ephesi moraretur (inquit D. Hieronymus) vsque ad vltimam senectutem, & vix inter discipulorum manus ad Ecclesiam deferretur, nec posset in plura vocem verba contexere; nihil aliud per singulas solebat proferre collectas, nisi hoc: Filioli, Diligite

1. Ioan. 5. Sancti Ioannis concio quotidiana; Diligite. *Hieron. in Epist. ad Galatas.*

ligite alterutrum. Tandem discipuli, & fratres qui aderant, tædio affecti, quòd eadem semper audirent, dixerunt: Magister, quare hoc semper loqueris? Qui respondit dignam Ioanne sententiam: Quia præceptum Domini est: &, si solum fiat, sufficit. Vnde apertè videmus, in Dilectione omnia comprehendi.

August. lib. 1. Confess. cap. 5. Huc facit, quòd D. Augustinus, & facilitatem, & dulcedinem huius verbi Dilectionis admirans, sic ipsi Legislatori dicit: Quid tibi sum ipse, vt amari te iubeas à me; & nisi faciam, irascaris mihi, & mineris ingentes miserias? paruáne est miseria, si non amem te? Sine dubio, magna est afflictio, Dei Dilectione destitui, siue qua eum diligimus, siue qua ab ipso diligimur; quæ se inuicem consequuntur. Hinc bene dici solet: Qui Christi amore vulneratur; dolor est illi quando inde sanatur. Pessimè siquidem cum illo agitur, qui amoris huius telis nunquam configitur. *Augustin. lib 9 cap 2. Conf.* Vnde idem Augustinus mirè sibi de dulcibus istis plagis congratulans, inquit Domino: Sagittaueras tu Domine cor meum charitate tua. Sic & nos sentiremus, & loqueremur, si cum sanctis illis saperemus; sique cum D. Bonauentura ex animo *Bonauent.* diceremus: Nolo Domine sine vulnere viuere; quia te video vulneratum. Si namque bis nostri amore vulneratus ipse fuit; immò nos eum *Cant. 4.* vulnerauimus: vt sponsæ animæ nostræ dicit: Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum: primùm scilicet, amore, deinde ferro: quid minus nos possumus, quàm illum qui prior dilexit nos, semel saltem redamare, eoque amandi modo, velut suauissimo vulnere transfigi, quod animam ab omni peccatorum vulnere liberare & viuificare potest? A

Nos quoque igitur, si sapimus, mellifluum illud verbum, Dilige, cordibus nostris inscribamus, immò vt surculum vitalem ei inseramus. *Vettonica flos.* Experientia enim docet, si vettonicæ floris radici caryophyllum inseras, simulque complantes, flores omnes eius odorem referre, vnde & nomen apud Belgas propterea sortiuntur ipsi flores. Ita tota vita nostra, omnisq; actio, & sermo spirabit odorem hunc Dilectionis tam diuinum; si odoriferum hoc germen cordibus nostris benè insertum fuerit, tanquam semen, medulla, ac substantia omnium *2. Cor. 2.* mandatorum. Et erit nobis odor vitæ in vitam; vt inquit Apostolus. Nobis ex fructus ipsius proprietate, & proximis ex odore boni exempli, vitæ æternæ occasio.

Genes 22. Quo modo Abrahæ magni illius patris cordi verbum hoc insculptum erat; qui eius efficacia vnigenitum suum dilectissimumque filium, ad nutum Dei suis erat manibus immolaturus! *2. Mach. 7. Septem fratres Machabæi.* Quid de septem illis fratribus Machabæis dicemus; qui nec minis, nec pollicitationibus, à Dilectione, Lege Dei contenta, auelli potuerunt? Cutis capitis, cum ipsa cæsarie, viuentibus videntibusque reuelli potuit; sed hoc Di-

lectionis

lectionis symbolum ab eis non potuit auferri. Dilaniati, secti, frixi sunt in sartagine; sed amor exstingui nequiuit. Certi, vnà potiùs cum matre quiduis pati, quàm non amare in lege sua, eum qui legem dederat. In puncto hoc solo omnia sarta tecta vsque ad mortem tuebantur. Hoc ipsum iam præmaturo quodam vigore in ipsis pullulabat, quod postmodum de se suique similibus dicebat Apostolus: *Quis* Rom.8.
nos separabit à Charitate Christi? neque mors, neque vita. Et quid mirum, dum rem benè expendimus? hic est enim ignis ille, quo ipse Christus primùm ita flagrauit; vt pro inimicis non tantùm orare, sed & mori Luc.12.
dignatus sit; tum quem venit in terram mittere, non vt extingueretur, sed arderet, aliosque etiam accenderet. Hoc ardens Stephanus, simi- Act.7.
les etiam moriens scintillas eiaculatus est, pro illis orans, qui ipsum lapidabant. Hoc æstu correptus Paulus pro fratribus Iudæis anathema Rom.9.
fieri paratus fuit.

Stupendus fuit hic amoris Dei & proximi ardor in omnibus Sanctis; qui non tantùm animo, sed frequenter ipso facto sese in seruitutem, in captiuitatem, in mille tormenta & mortes mille, pro aliis tradiderunt, certissimo argumento, verbum hoc, Dilige, totum cor ipsorum possedisse.

Oratio pro vera Dilectione impetranda.

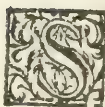
PAratum cor meum, Deus, paratum cor meum: dulce hoc Dilectionis verbum illi inscribere dignare: vt delectabile hoc Dilectionis præceptum tenendo, te super omnia diligam, & proximum meum sicut meipsum. Amen.

CAP. XXXIII.

Quid Superûm pacem ætheriâ citò deuocat arce? Dextera larga inopi: Ieiunia: Vota precantum.

Tria Dei iram pacantia.

ICVT peccata Deo diſplicent, eumque ad iram & vindictam prouocant; ita virtutes, atque opera bona placent ei; eiuſq. furorem placant. Nullum enim valentius, præſentiuſq. remedium, ad reddendam nobis propitiam Diuinam maieſtatem; quàm ex vera peccatorum pœnitudine, per vitam meliorem, ad ipſum conuerti. Sunt inter omnia, tria potiſſimùm bonorum operum genera; ad quæ Chriſtiani, in omni neceſſitate, ac ingruentibus ob peccata plagis, ſolent confugere: ſiue per famem, peſtilentiam, & bellum, ſiue per peculiarem aliquem morbum, tumultúſve Regionum, ſuę iracundiæ manifeſta dat argumenta Dominus Deus. Hæc ſunt tria illa, quæ tunc maximè illi malo opponuntur; quibuſque communiter placari ſe ſinit Diuina bonitas: videlicet: Oratio, Ieiunium, & Eleemoſyna Hæc ſunt præſidia illa, quæ, quaſi ex diuini iudicij arcano depromta, amicis Dei, Tobiæ ac familiæ eius, Raphael Angelus reuelabat, dicens: *Bona eſt Oratio, cum Ieiunio, & Eleemoſyna: magis, quàm theſauros* A *auri recondere.* Oratione enim mens ad Deum eleuatur, illiuſque ſub- B ſidio ad ipſum confugitur, tanquam medio promtiſſimo & efficaciſſi- C mo, dum res vrget. Vt autem ipſa Oratio alacrior, fortiorque ſit ad impetrandum; vtrimque quaſi fulcris propriis, Ieiunio, atque Eleemoſyna ſuſtentatur; ſicut Moyſi oranti manus graues, per Aaron & Hur ſuffulciebantur, ne laſſarentur. Immò & cor hominis ad Deum D orantis, Ieiunio atque Eleemoſyna adiutum, alis quaſi duabus ad cælum volare dici & fingi poteſt.

Oratio, Ieiunium, & Eleemoſyna.

Tob.12.

Exod.17.

Auguſt.

In his tribus, concludit Diuus Auguſtinus omnem propemodum Iuſtitiam Chriſtianam, dum ſic ait: Hæc iuſtitia hominis in hac vita: Ieiunium, Eleemoſyna, Oratio. Ieiunium enim non corporale tantùm eſt, ſed & ſpirituale, idque præcipuum, quo à peccatis abſtinetur, & virtuti inſiſtitur. In Oratione hoc maximè eſt laudis apud Deum, & maximi meriti, quod ex clauſo cordis cubiculo, ac intimo ſpiritu procedit. Quoad Eleemoſynam, illa non tantùm omnia opera miſericordiæ corporalia comprehendit; ſed etiam, & præſtantiori modo, ea quæ ad ſpiritum pertinent. Vt opera miſericordiæ corporalia ſunt hæc ſeptem: Eſurientes paſcere, potum dare ſitientibus, operire nudos, captiuos redimere, ægrotos inuiſere, hoſpitio peregrinos ſuſcipere, mortuos ſepelire: ita ſpiritualia totidem ſunt iſta: Peccantes corrigere, ignorantes docere, dubitantibus rectè conſulere, pro ſalute proximi

Opera miſericordiæ corporalia, & ſpiritualia.

Deum

Quid Superûm pacem ætherea͡ cito deuocat Arce?
Dextera larga inopi : Ieiunia: Vota precantûm.

Wat werken aldermeest Godt tot ghenade spoen?
Vasten: Bidden met gheest: ende vor Aelmoessen doen.

Qu'est ce qui plus presse, Le Seigneur, quil laisse, Sa iuste fureur?
La priere bonne, Le Ieune, et l'Aumonne, Faits d'un tendre coeur.

Deum orare, consolari mœstos, ferre patienter iniurias, offensam remittere. Opera hæc ex alienæ miseriæ in corde nostro compassione procedunt; quod etiam nominis ipsius ratio nobis testatur.

Tria illa, Oratio, Ieiunium, & Eleemosyna, ad quæ velut fontes reliqua bona opera referuntur, homini Christiano valde familiaria esse deberent: hæc enim ex fide viua proficiscuntur, hæc Iustitiam Christianam commendant, augent, atque consummant. Quique se hac vita durante in his non exercuerit, ei postea manus & pedes ligabuntur; hoc est: omnis facultas, & occasio benè merendi auferetur, & proiicietur in tenebras exteriores. Ibi tum ieiunabit ab omni gratia & consolatione, & pœnis satiabitur inexplebiliter. Pro eo quòd hîc non orarit, ibi clamabit & non exaudietur: misericordiam petet, & non impetrabit, quia non fecerit misericordiam: vlulabit, stridebit, blasphemabit. Ibi tum cum diuite epulone guttam aquæ flagitabit; sed non accipiet; quia nec micam dederit in eleemosynam pauperum. Itaque *iudicium erit sine misericordia, ei, qui non fecerit misericordiam.* Iac. 2.

In exemplum singulorum trium benè obseruatorum obiter dici possit: primùm quod D. Iacobus de Helia, qui erat homo similis nobis, passibilis; & tamen oratione cælum clausit & aperuit. Moyses manum Dei oratione cohibuit, ne suos internecioni traderet. Per ieiunium idem Legem accepit: per ieiunium Samson datus: Achab iram Dei placauit. Israelitæ, & Iudith nominatim, ieiunio ebriosorum exercitum deleuerunt. Anna ieiunans Christum videre meruit. Ipse Christus ieiunio tentatorem vicit, docuitque nos vincere. Daniel Nabuchodonosori eleemosynam, vt extremum remedium, consuluit. S. Gregorius in pauperibus Angelos, & Angelorum Dominum fouit & pauit. Petrus Telonarius proiecto ex indignatione in pauperem pane, iudicij districtionem euasit: tandem omnia dedit, & se in opera misericordiæ impendit & expendit venditum.

Orationis exempla. Iac. 5.

Exempla Ieiunij.

Exempla Eleemosynæ.

Oratio pro operum misericordiæ exercitio.

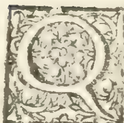
QVandoquidem te toties Domine per peccata nostra ad iracundiam prouocamus; optimum nobis, quæsumus, propitiandi te, modum ostende; quò sic orationi, ieiunio, atq. operibus misericordiæ insistamus; vt in tempore angustiæ misericordiam consequamur. Amen.

CAP. XXXIV.

Quanta Eleemosynæ virtus, dum vita superstes? Vnda velut flammas, scelerum sic obruit vndas.

Eleemosynæ virtus.

Genes 6.

VANDO cœperunt peccata multiplicari super terram, cumque omnis caro viam suam corrupisset, hoc est, cùm iam omne genus peccati in hominum vita grassaretur, & totus quasi mundus sceleribus esset obrutus; immisit Deus A diluuium, ingentem illam aquarum vim, quæ quindecim cubitis montibus supereminerct. Quo facto indicare visus est, quanto peccatorum incendio, concupiscentiæ præsertim, atque libidinis, mundus conflagraret; cui restinguendo stupendus ille cataclysmus esset necessarius. At, benignitate eius immensa, omnia sub tempus gratiæ in melius commutante, sibi rectiùs consultum volentibus, suauiorem, B vtilioremque crimina diluendi viam ostendit; nimirum per eleemosynam, & opera misericordiæ.

Rogatur igitur, quanta sit Eleemosynæ virtus. Natura enim homines potiùs accipere, quàm dare parati sunt: amissumque ferè existimant, quod aliis largiuntur; nisi vel præcedens meritum, vel commodum inde exspectatum, animo meticuloso faciant satis. Dicit tamen optimus veri censor Apostolus, & quidem ex verbo Domini Iesu: *Beatius est magis dare, quam accipere*: nominatim de eleemosyna faciens mentionem, eamque commendans. singularem igitur illa virtutem habere debet.

Act. 20.

Eleemosyna extinguit peccata.

Eccli. 3.

Tob. 12.

Aug. in ser.

Responsio dicit, illam sic vndas obruere scelerum, velut vnda flammas. C Hoc Sapiens innuit, dum ait: *Ignem ardentem exstinguit aqua: & eleemosyna resistit peccatis.* Huc illud quoque spectat, quod præcedenti capite ex Tobia de Raphaele attulimus: Eleemosynam dare, melius esse, quàm thesauros auri recondere. *Quoniam eleemosyna* (quod omnes mundi gazæ non valeant, *à morte liberat*, æterna scilicet. *Et ipsa est, quæ purgat peccata: & facit inuenire misericordiã, & vitam æternam.* D. Augustinus in hanc planè sententiam descendit. Magna, inquit, eleemosyna, quæ ardentium criminum globos, beneuolentiæ suæ fonte refrigerat, & irriguo largitatis, obruit incendia delictorum. Non quòd eleemosyna vlla peccatum mortale in homine deleat, citra Pœnitentiæ Sacramentum, saltem in voto, si confessarius non suppetat: nam Christus Pœnitentiæ Sacramentum tam necessarium peccatis à baptismo remittendis instituit; quàm pro originali baptismum.

Sed eleemosyna hac ratione peccata exstinguere dicitur, quia venialia delere potest, & præparat peccatorem ad pœnitentiam grauioribus

Quanta Eleemoſynæ virtus, dum vita ſuperſtes?
Vnda velut flammas, ſcelerum ſic obruit vndas.

Wat cracht heeft, voor de handt, d'Aelmoes ghedaen alhier?
Sy bluſt den ſonden brandt; ghelyck het water vier.

Y a-il lexiue, Qui puiſſe d'eau viue, Lauer le peché?
Par aumonne a l'aiſe, Com'par eau la braiſe, Il eſt étanché.

ribus peccatis necessariam, ad confitendi voluntatem, & ita tandem ad confessionem, plenamque peccatorum absolutionem. Singulare huius exemplum fuit Cornelius ille Centurio; qui *erat vir religiosus ac timens Deum, cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi Cæsariensi. Vidit* ille *Angelum Dei ad se introeuntem, dicentemq;: Corneli, Orationes tuæ, & Eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam, in conspectu Dei.* Ecce cùm Gentilis esset, & ob id peccator, bona illa opera, præsertim misericordiæ, licet mortua ei occasio fuerunt ad Christi notitiam, fidem, peccatorumque remissionem perueniendi.

Act. 10. Cornelius Centurio.

Exstinguit etiam eleemosyna peccata, quando illa post confessionem, in satisfactionem, vt tertiam Pœnitentiæ partem, datur. Alioqui peccatum (vt dixi) mortale, nunquam neque eleemosynis, quantumuis amplis; etiamsi quis omnia sua daret pauperibus; neq; vllis lacrymis, precibus, vel externis pœnitentiis, sine Sacramento Pœnitentiæ, vt Christi fixa ordinatione, remitti, vel exstingui potest. Quod dico, quia solent se quidam hoc pallio fallere, dum secreta peccata confiteri erubescunt, eaque eo quo dixi modo tacitè conantur eluere. Prosunt autem pia illa opera ad animum emolliendum, & præparandum ad pœnitentiam, & debitam confessionem, ac remissionem.

Quod in Interrogatione ponitur, [dum vita superstes] nihil hoc indicat aliud, quàm hîc esse merendi locum proprium. Eleemosynæ per alios pro mortuis factæ per modum suffragij prosunt haud dubiè; sed defunctorum non augent meritum. Qui eleemosynas per testamentum & ex legato facit; meretur quidē multum, sed non tantum, ceteris paribus, quantum is qui, dum ipse adhuc vti possit, se illis abdicarit: sicut vulgariter dicitur, speciosum est lumen, quod præfertur, viamque collustrat, præ illa lucerna, quæ post tergum gestatur: præcipuè dum via tenebrosa, lubrica, & insidiis plena esset: qualis via vitę huius est. Singulares Eleemosynarij fuere, D. Gregorius, Ioannes Patriarcha, Eleemosynarius vulgò dictus, S. Martinus, S. Nicolaus, S. Paulinus, & infiniti alij.

Oratio pro dono Eleemosynæ impetrando.

TV temetipsum ô mitissime Iesu, pauperem effecisti, & nobis cælestes opes, & te totum elargitus es: Excita cor nostrum, ad te in hoc pietatis studio imitandum; vt hîc Eleemosynis peccata nostra restinguamus, & pro temporalibus accipiamus æterna. Amen.

CAP. XXXV.

Quis maior, quàm qui debellat viribus vrbes?
Cui cupidos animos rationis frena coercent.

Præstantissimum fortitudinis genus, sui victoria.
Liuius.

SOLENT homines gloriæ studiosiores in fortibus actibus, & præclaris facinoribus gloriari, multumque laudis ponere. Hinc & Romani, qui in omnibus suis rebus, gloriæ stimulis acti, decus & honorem spectabant, dicere præ tali cupiditate solebant: Fortia agere & pati, Romanum est. Vtq. huic æstui A fomitem semper subiicerent, quo hoc rerum eximiarum studium in iuuenum, virorumq. fortium animis aleretur, augereturque, coronas varias habebant, quibus qui quidpiam præclarè gessissent, pro cuiusque merito, decorarentur: virtutis enim vberrimum alimētum est honos. Istud à Pericle, ab Atheniensibus duobus oleæ connexis ramulis caput redimito, initium sumsisse testatur Valerius Maximus. Inter Romanas, Ciuica corona dignitatem præcipuam obtinebat, quā ciuis ciui, à quo seruatus fuerat in prælio, testem vitæ salutisq. perceptæ dabat; eaq. fiebat è fronde querna; quoniam cibus victusq. antiquissimus quercus fuisset. Huic aureæ, murales, pinnatæ, mucronatæ, rostratæ, vallaresq. cedebant. Illâ namq. donatus, perpetuò eam gestare poterat: & ad ludos eunti, à populo, & Senatu vniuerso assurgebatur.

Coronæ Romanæ, variæ.

Val. Max. Li. 1. cap. 3. Item lib. 5. cap. 10.

Gellius li. 5. cap. 6.

Nouum genus coronæ, & gloriæ.

At Dux militiæ nouæ, maiorisque gloriæ commendator, ac dator Christus, qui per contemtum, & humilitatem, totius mundi, ac Principis eius superbiam superauit, fortemq. armatum nouo pugnandi modo debellauit, ille nos aliam docuit fortitudinem, nobilioresq. promisit coronas, in cælesti Regia percipiendas, quàm fuerunt illæ Romanæ, & quæuis aliæ. Ita id olim præuiderat prædixeratq. Propheta Regius: *Non in fortitudine equi voluntatem habebit, nec in tibiis viri beneplacitum erit ei. Beneplacitū est Domino super timentes eū.* super mites & humiles corde.

Psal. 146.

Rogatur igitur, quis maiori sit laude dignus & verè maior eo, qui vi- B
ribus vrbes arcesq. debellat; qui pro rebus terra mariq gestis, vel quo- C
uis modo & loco, à mundo corona, triumpho, omnique laude dignus D
censeri consueuit. Respondetur optimè, iuxta Sapientis quoque sen- E
tentiam: *Melior est patiens viro forti; & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium.* Ita Dauid animum suum coercuit, dū in spelunca, suorum F
hortatu, Saulem erat perfossurus, nisi se cohibuisset. Et aliàs, cōceptum G
in Nabal facinus, mitigato dictis Abigail furore, refrenabat; ne eum, cum tota familia funditus, prout statuerat, exterminaret. Ita quando coram arca saltauit, & à Michol despectus fuit: quam sui victoriam, D. Gregorius omnibus aliis eius splendidis trophæis mirè præponit.

Prou. 16.
1. Reg. 24.
1. Reg. 25.
2 Reg. 6.
Gregor. Moralium. lib. 27. cap. 27.

Vt

Quis maior, quam qui debellat viribus vrbes?
Cui cupidos animos rationis fræna cöercent.

Wie iſſer vromer Vurſt, dan die veel ſteden wint?
Die ſynen moedt, en luſt, onder de reden bindt.

Ceux qui ſont habiles, A prendre des villes, Sont ils les plus forts?
Non: c'eſt le courage, Qui donte ſa rage, Aux plus grands efforts.

Vt autem eiusmodi nostræ cupiditatis essemus victores, ab initio Deus homini liberam suæ voluntatis atq. arbitrij fecit potestatem: vt, quo esset in victis maior ignominia, eo maior esset in vincentibus gloria. Sic in vno Cain, omnibus mortalibus dixit: *Sub te erit appetitus tuus: & tu dominaberis illius.* Huic consonat quod dicit Ecclesiasticus: *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui.* Item: *Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum; quod placuerit ei, dabitur illi.* Vnde benè dicit Prosper: Non caret regia potestate, qui corpori suo nouerit rationabiliter imperare. Relictus enim proprio suo arbitrio, vt si velit, ad malum extendat manum homo; dum huc impellentibus prauis naturæ motibus resistit, & sibi legem ponit, Rex suarum est affectionum, magnamque acquirit victoriam.

Libertas arbitrij. *Genes. 4.* *Eccli. 15.* *Prosper.*

Quia verò magni momenti est actus ille, & planè heroicus, hinc optimè ille: Animum rege: qui nisi paret, Imperat: hunc frenis, hunc tu compesce catenis. Quod idem aliis verbis, alioque tropo, dicit Dominus noster: *Regnum cælorum vim patitur; & violenti rapiunt illud.* Vis enim omnis & violentia, in praua ac tarda natura superanda consistit.

Horat. lib. 1. Epist. *Matth. 11.*

Agesilaus Lacedæmoniorum Rex, pluris quoque æstimabat, animi affectus domare, quàm munitissimam aliquam ciuitatem armata manu expugnare. Opportunè admodum ad hæc Seneca: Si vis omnia tibi subiicere, subiice te rationi: multos reges, si te ratio regat. Quod & Claudianus magno verborum ac sententiæ consensu asserit, dum ait: Tunc omnia iure tenebis, Cùm poteris Rex esse tui. Quocirca, vt clarissimè ipse vides, poteris Christiane Lector, hac animi fortitudine, magnum illum Alexandrum longè superare: qui, cùm visus sit totum sibi terrarum orbem subiugare, proprios tamen hostes, cupiditatem inquam, iram, & ebrietatem sibi nequiuit subiicere, neque Rationi suum imperium tueri saluum. Vt rectè de Hercule Mantuanus: Omnia cùm domuit, Veneri seruiuit & iræ. Tu verò, & magnis, & maximis illis maior esse reuera potes; & excellentiorem ob id coronam promereri.

Agesilaus. *Seneca.* *Claudianus.*

Oratio ad affectus animi domandos.

Postquam diuinæ tuæ maiestati inobedientes fuimus, aduersa nobis facta sunt omnia, & nos nobismetipsis graues: Da nobis, Domine, sapientiam & virtutem, animi nostri motus ita sub ratione moderandi, vt terram corporis nostri, sub tua obedientia in pace possidentes, terram aliquando viuentium possidere mereamur. Amen.

CAP. XXXVI.

Quid mage Christiadas Virtutis ad ardua ducit? Concio: Ritè piare animũ: & sacrosancta Synaxis.

Suetonius cap 7. in Octauio. Semper Augustus, Christianus. *Augustin. super Psal. 119. & Ser. 15. de Verb. Apost.* *Bernardus epist. 253.*

ELEBRE ac planè heroicum Rom. Imperatorum dictum fuit: [semper Augustus] vt inde etiam vox illa, Augustus, vim & locum Imperialis nomenclaturæ obtinuerit. Verè A nomen hoc, homine Christiano dignissimum, cui tam necessum est in vitæ ac virtutum via semper procedere, ac proficere; vt cessare non detur. Ita D. Augustinus: Quantumcunque profecerimus; nemo dicat: Sufficit mihi; iustus sum. Qui hoc dixit, remansit in via; non nouit peruenire. Vbi dixit: Sufficit mihi; ibi hæsit. Immo (quod est amplius, cessare, ac gradum sistere, retrocedere est. Sicut in nauigio contra fluminis ictum tendente, semper opus est progressum moliri, aut aquæ ipsius defluxu in decliue sponte defertur. Hoc est quod S. Bernardus dicit: Nolle proficere, non nisi deficere est: non progredi, est regredi.

Et quia (sicut Cap. xxxi. diximus) arbores sumus, quas Pater cælestis plantauit, dum in filio eius Iesu Christo baptizati sumus, debemus semper crescere, altiùs radices mittere, latiùs extendere ramos, robustiores fieri, pluribus frondibus, floribus, & fructibus ornari, & onerari. Adeò semper Augusti in virtutum Regno, vt quantum fieri potest, nulla sit vsquam virtus, nulla gratia, nihil bonæ ædificationis, cuius non simus cupidi, & studiosi æmulatores: semper ad maiorem sanctimoniam, & vitæ perfectionem adnitentes: victoriæ sanctæ, in praua nostra natura domanda, vitiis natiuis, contractaque mala consuetudine, atque omnibus defectibus superandis, atque exstirpandis, tenaces persecutores. Hoc opus, hic Christianorum est labor, ac digna tanto Imperio generositas.

Tria præclara ad virtutem incitamenta, & præsidia.

Ad hoc autem quàm optimè peragendum, nimirum, vt iuxta nominis atque officij Christiani dignitatem & exigentiam, debellatis omnibus vitiis, vitiosisque affectibus, vt Regni sui hostibus, in sui contemtu, Diuino cultu, amore virtutum, perfectionis studio crescat, proficiatque, vt tandem viuat, non ipse, viuat autem in ipso Christus ipse. Quæritur in Interrogatione, quid homini Christiano hunc ad finem maximè possit conducere. Respondetur, Nihil ad hoc vtilius A efficaciusque, quàm frequentiori concionum audiendarum, faciendæ peccatorum Confessionis, ac sacrosanctæ communionis vsui assuescere. Maximo siquidem sunt hæc præsidio, augendarum virtutum, ac salutis promouendæ studiosis.

Quod

Quid mage Chriſtiadas Virtutis ad ardua ducit?
Concio: Rite piare animum: et ſacro ſancta Synaxis.

Secht, wat den Chriſten gheeſt, in deughden doet vermeeren.
Dwoordt Godts: de Biecht: en meeſt, theylich Lichaem ons heeren.

Quel poinct nous auance, Plus a l'eminence, De perfection?
Confeſſer au preſtre, De Dieu le repaiſtre, Hanter le ſermon.

B Quod ad Verbi Dei auditionem attinet, clarum est, quàm sit illa ad virtutum, vitæque sanctioris incrementum vtilis ac necessaria. Ex hac siquidem discimus Dei voluntatem, quidque in nobis eidem reluctetur, quod ad illam velut ad normam conformandum est. In verbo Dei attentè audito, videmus velut in lucidissimo speculo, quid nos deceat dedeceátve; neque tantùm maculas conscientię nostræ in illo conspicimus, verùm etiam certa ibi media illis eluendis nobis suppeditantur. Huc referri potest, quod Propheta Regius accommodè concinit: *Declaratio sermonum tuorum illuminat: & intellectum dat paruulis*. Humilibus enim Dei sermo, quid ipsis desit ostendit; & quo pacto idipsum adimpleant, demonstrat ad amussim. Vnde rectè per eundem dicitur: *Lex Domini immaculata conuertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam præstans paruulis.* Item: *Lucerna pedibus meis verbum tuum: & lumen semitis meis.* Qui enim, quæ in concionibus audit, obseruat; lumen infallibile sequitur, ne ambulet in tenebris, ne erret per deuia, & ne in lubrico labatur: sed veritatem & viam tenendo, ad vitam æternam perueniat.

Concionis efficacia.

Psal. 118.

C Quòd autem frequentiùs peccata sua per Pœnitentiæ Sacramentum abstergere, magnum adferat adiumentum, ad virtutem in homine Christiano cumulandam, hoc fortè quibusdam, à Confessione stultè abhorrentibus, persuasu difficile videretur, sed tamen luce meridiana clarius est, si vel humanam rationem consulueris. Ingentia enim portare pondera, saxum pedibus alligatum trahere; compedibus catenisque constringi, mille remoras & offendicula sustinere, non tam sunt iter agenti impedimento, quàm vnicum peccatum mortale hominem Christianum impedit, quò minùs in via Domini progrediatur. Hic etenim non tantùm dicta illa obstacula patitur, sed insuper vsque ad verticem in limo profundi fixus hæret, immò lethaliter vulneratus iacet. Et hoc insuper maioris mali incommodum sustinet, quòd communiter peccatum vnum, aliud quamprimùm ad se peccatum trahat, nisi mox illud per Confessionem eximatur. Frequenter autem peccata fateri, ad hoc non solùm conducit, vt conscientiæ vultus purior nitidiorque conseruetur; verùm etiam præmunit, & roborat, ne citò in peccatum vllum mortale labatur; meliusque se contra venialia præseruet; & ad ampliorem gratiam promerendam, maioresque in virtutibus progressus faciendos, reddatur alacrior.

Confessionis vtilitas.

Qui verò ad tam accommodum, per Confessionem crebriorem, auxilium, tardiores sunt; considerent saltem ædium suarum pauimentum, quod non solùm sæpè versum, nitidum, & à minimis quoque sordibus seruatur immune; verùm è contrà, si rarò scopas adhibuerit, tantas contrahit sordium cœnique incrustationes, vt iam

Rarò confitentium inertia.

non ſcopis, ſed ligonibus & ſecuribus opus ſit, ſi illas velit amoliri. Ita illis accidit conſcientiis, quæ ſcopas Confeſſionis rarò euerrendis peccatorum ſordibus ſolent adhibere. Hinc etiam fit, vt vix ſciat Sacerdos, quomodo tales ſic obſoletas, ſicque obductas conſcientias debeat tractare. Ipſis verò, ſic conſtitutis, tandem ſerò ſatis, at necdum ſatis pœnitentibus, hoc accedit miſeriæ, vt præ moræ magnitudine, & multitudine peccatorum excæcati, etiam maxima & grauiſſima quandoque peccata vel non videant, vel viſa contemnant, & nihili faciant: tamque pauca & parua ſibi eſſe confitenda exiſtiment, quàm qui octauo quoque die, aut etiam crebriùs confitentur, qui ſtatim etiam minimum peccati venialis puluiſculum detergere ſatagunt.

Vana excuſatio rarò confitentium.

Quòd autem nonnulli idcirco frequentiorem Confeſſionem refugiant, quia, vt aiunt, neſciunt quid dicturi ſint; parum certè in ratione fundata eſt iſthæc ratio. Quis enim eſt mortalium, qui ne ſemel in ſeptimana vel menſe peccet venialiter? Immò quis non frequenter hoc modo delinquat in die: cùm ſepties, hoc eſt ſæpiùs, in die cadat iuſtus? Quando autem confitetur pœnitens, quod ſe feciſſe recogitat, etiamſi vnum tantùm veniale peccatum haberet, materiam habet confitendi, & abſolutionem obtinendi. Nam licet non habeat, quod neceſſum ſit confiteri, habet tamen quod poſſit confiteri, eiuſque occaſione, ſupra remiſſionem, etiam gratiam nouam abundantem obtinere. Quis non libenter eò frequenter, immò quotidie eat, vbi, quod debebat, debitum agnoſcendo, remittatur, & inſuper ei pecunia vel merx pretioſa in ſinum adiiciatur?

Alia, æquè friuola.

Alij, æquè prudentes negotiorum ſalutis ſuæ adminiſtri, ſe à crebra peccatorum confeſſione ſolent excuſare, quòd ſemper eadem ferè peccata confitenda recurrant, eoſque propterea pudeat, tam ſæpè eandem cantilenam Sacerdoti occinere. Puerile planè eſt & iſtud: quaſi verò laudabilius ſit, ſi quotidie grauia, noua, & inaudita habeant quæ pro confeſſione recenſeant. Vel, quaſi mirum hoc videri debeat, ſi claudus, ea parte qua claudicat, veſtes ſuas ferè ſemper commaculet, ibique ferè ſit ſemper quod defricet. Vtque vitio ſine nemo naſcitur, & quiſque ſuas habet infirmitates, quibus in via mandatorum Dei claudicat; ita mirum eſſe deſinit, ſi ea ex parte offendat frequentiùs, ibique vt plurimum inueniat quod corrigat. Ita malæ herbæ ſæpiùs euellendæ ſunt, quia ſemper repullulaſcunt. Ita qui circa ignem verſantur, ſe crebriùs adurunt: qui acutis inſtrumentis communiter vtitur, ſe non rarò, ſaltem leuiter ſauciat. Ita quibus aſcendendum, currendum, vel ſemper ferè iter agendum eſt, ſe circa pedes vel defœdant, vel etiam lædunt. Hinc etiam nemo miratur, ſi circa eiuſmodi partes ferè quotidie habeant quod agant,

ſeu

ſeu purgandi, ſeu curandi, reſtaurandiq́ue gratiâ. Eadem eſt ratio purgandæ, curandæ, reparandæq́ue per Confeſſionem animæ, circa illa, in quibus præ infirmitate, vel alia ex cauſa, frequentiùs tali ſtudio indiguerit.

D Tertium, quod Reſponſio dicebat valde ad profectum in virtutibus faciendum accommodum, eſt ſacra Synaxis. Et quid in eo dubij eſſe queat quin ita ſit, cùm ipſe, qui ibi ſumitur, via ſit, quam inambulare debemus: veritas, quæ nos errare non ſinat; & vita, ſine qua nec viuere, nec mouere nos valeamus, & per quam ad vitam tendamus æternam? Ipſe eſt viaticum noſtræ huius peregrinationis, quo deſtituti deficeremus in via: quo freti viuimus, valemus, valentioreſq́ue in dies efficimur. Fructus Communionis. *Ioan.* 14.

Quod autem, vt de Confeſſione diximus, etiam ab hoc cæleſti epulo ſe quidam prætextu maioris reuerentiæ, deuotionis, & id genus fucatæ rationis, ſubducunt; fidem dictis illorum aliquam adhiberem, ſi tales, poſt omnem moram, etiam anni integri tergiuerſationem, & poſt omnem ſuum annuum apparatum, maiori cum deuotione ac reuerentia accedere cernerem. Sed videas tunc maximam confuſionem, turbationem, & diſſolutionem; tam in Sacerdotibus, qui id dolenter adſpiciunt, quàm in tali hominum turba, qui ad annalem illam deuotionem tam tumultuariè concurrunt. Adeò vt omnis ferè talium deuotio, erga Sacramentum hoc auguſtiſſimum reuerentia, ac præparatio, (vt miſerandam iam confeſſionem omittam) in optimis vel nouis, aut etiam alienis veſtibus aſſumendis conſiſtat; in quibus, vt alienis plumis, glorientur; plateatim poſtea obambulantes ſpectatum eant, ſimul ſpectentur vt ipſi. Ineptia ſe à Communione ſubtrahētium. Prępoſtera quorūdam deuotio.

Ad hanc quoque reuerentiam pertinet, quòd eo die (iuxta ſterilem illum deuotionis corticem) ne digitum quidem vlli rei domeſticæ, etiam humilitatis, vel maximi meriti, boniq. officij admouere dignentur: ac ſi ante fores deſidere, fabulari, per ciuitatem curioſè diſcurrere, cum conſodalibus gregatim vagari, magis cum Chriſti dignitate concordet, quem ſumſerunt, quàm debitis humilitatis obſequiis eo die domi inſiſtere. Summa, eò ſpectat talium talis deuotio, vt quem per annum diſtulerunt admittere, momento citiùs ex animi penetralibus exturbent. Hoc ſtudium conſiliumq́ue vafri ſerpentis, nobis tam ſpecioſo artificio rem eam ſubmouentis, quam ad virtutis augmentum tam nouit efficacem. Quod dum infidelitate, aut aperta malitia, craſſáve negligentia nequit efficere, præte tu id maioris, vt dixi, deuotionis ac reuerentiæ perficit. Quo pallio, ſimplices ſe non ſolùm à tam ſalutari exercitio, cum dolenda animæ iactura propulſant; verùm etiam ſe meliùs facere arbitrantur iis, qui Angelicis iſtis deliciis fruuntur frequentiùs; vt qui tantam tam tremendo myſterio non deferant

Diaboli versutia circa Cõmunionẽ.

ferant reuerentiam. Videte quæso, quò prolabamur, dum per eum seduci nos sinimus, quem proditorem, hostem, ac animarũ nostrarum odiosissimũ nouimus insectatorẽ. Qui primæuo illo nostræ felicitatis odio agitatus, ferre non potest, nos, qui ex terra conditi sumus, tametsi fragiles atque infirmi, panem tamen Angelorum manducare, quo se ille indignum reddidit: nosque assiduo cælestis huius edulij vsu, eam in spem, atque aptitudinem proficere, vt tandem etiam cum ipsis Angelicis ciuibus cælestem Hierusalem incolamus, sedesq. quibus teterrimi illi spiritus extorres facti sunt, in æterna beatitudine occupemus.

Viderit nunc, quisquis hoc commentum sequi volet, quantum in salute sua curanda momentum ponat. Hoc enim, inter tot strata- *2.Cor.11.* gemata, vnum est, quibus se diabolus in Angelum lucis transfigurans, prætextu boni, bonum nostrum vnicum euertit. Ipsi siquidem susque deque est, quo modo, quáve via nos in certam animæ perniciem adducat; siue manifesta nequitia, siue specie maioris boni fucata. Vt hæc est, prætextu maioris deuotionis ac reuerentiæ, rarò confiteri, rariùs sacram Synaxim sumere: & interim efficere, vt longè maiori cum tepore, dissolutione, & irreuerentia acccedatur, dum per annum procrastinatum est. Tam enim odio sunt hosti nostro piæ istæ exercitationes, vt etiam se adorare illa, paratus sit fingere, si spes sit tali fraude omnia euertendi.

Augustin. Confess. lib. 5. cap. 13. D. Ambrosij auditor Augustinus. Concionis vis.

Vt autem tria hæc salutis promouendæ media exemplis collustremus, primùm occurrit, quàm consultè & prudenter sancta Monica inter multa consilia & cœpta, quibus vt filium suum Augustinum Christo pareret, vsa est, etiam illud in medium protulit, vt ipse audiendo Dei verbo, sancto præsertim Ambrosio mellitis illud labiis propinante, daret operam: quod & fecit, & optatum inde fructum retulit. Nec mirum: quia non solùm viuum per se & efficax est verbum Dei, sed & peculiarem habet energiam, dum spiritu illo, quo est præditum, prolatum fuerit, & auribus cordis haustum. Deinde prȩter propriam, quam initio dixi, operationem, etiam ad duo alia, nimirum ad Confessionem, & Communionem adducit. Neque frustrà *In vita S. Bern. Sur. Tom. 4.* S. Bernardus matri suæ grauidæ, per catellum latrantem, & S. Dominicus per canem, facem ore gestantem, totumque Orbem incendentem præmonstratus est. Per latratum enim concionatorum & homines à malo absterrentur, & ad virtutes incitantur: atq. ore eorundem ignis ille profunditur, qui hominum corda collustret, & accendat ad sanctè viuendum.

Confessionis efficacia.

Confessio verò ita hominem in alium commutat virum, vt idem non appareat, sed prorsus nouus, qui secundùm Deum creatus sit. *Marulus li. 4. cap. 11.* Id frequenti arreptitiorum experimento percipitur, dum illi aliorum manifestant facinora, etiam interdum valdè occulta: quæ illi, quibus obiecta

obiecta sunt, mox vt confessi sacerdoti fuerint, & ad eos qui malignis arrepti spiritibus ea antea propalarant reuersi, nihil vltra, quod sibi exprobandum sit, audiunt.

Venerabile Altaris Sacramentum dignè sumtum, cælestem ac diuinum facit hominem, iuxta diuinam cibi huius cælestis atque Angelici conditionem, ac præstantiam. Vnde & factum est aliquando, vt aliqui hoc cibo supersubstantiali pasti, citra omne aliud nutrimentum vitam duxerint sanam ac sanctam. Sicut nominatim de Liberali Heliodori Altinensis Episcopi discipulo legitur, (vt alios aliasque omittam) qui vitalem hunc panem singulis diebus Dominicis percipiens, reliquos dies absque esu potuque peregisse perhibetur. Tria igitur hæc strenuè exerceat, qui ad Virtutum arcem contendit. **Communionis energia.** *Marulus lib. 4. ca. 12.*

Oratio ad vtiliter Verbum Dei audiendum, Confitendum, & Communicandum.

OS meum, quæso Domine, aures, & cor, tua gratia, aperi, munda, & possidè; vt sanctum tuum Verbum auribus audiendi audiam, peccata mea perfectè confitear, & tecum te dignè sumendo sic vniar, vt vitam habeam, & abundantiùs habeam in æternum. Amen.

CAP. XXXVII.

Virtutísne viâ populari absterrear aurâ?
Vrge iter vsque tuum: discerpant cetera venti.

Qui se diuino cultui parant, obloquia patiuntur.

PTIME hæc Interrogatio cum præcedenti quadrat; qui namque in animum induxerunt, vitam suam in melius commutare, & ad Virtutis arcem contendere; maioremque ad hoc concionibus audiendis operam dare, crebriùs peccata confitendo detergere, ac Dñicæ mensæ se consortes facere; illis communiter hoc oboritur in primis prælij ac velitationis, vt obloquia hominum, iudicia temeraria, & etiam irrisiones, pro rei nouitate, sustineant. Itaq; non tantùm in se hoc sentiunt molestiæ, quod cuiusq. bonæ rei principio, ex difficultate prima percipitur; sed etiam hominum garrulitate eis remoræ obtenduntur, dum in similitudinē improperij, virtutis inceptæ viam, morumq. in melius mutationem obiiciunt. Dico in similitudinem improperij: quia verum improperiū in virtutem & probitatem non cadit. Ideoq. dum cuiquam bonum rectumque exprobratur, vt quòd pius, sobrius, modestus, bonæ conscientiæ, ac timēs Deum sit; similitudo tantùm improperij est, & laus potiùs indubitata. Fatentur istud ipsimet eiusmodi subsannatores, in inferno positi, seroque suam temeritatem complorantes. *Hi sunt* (inquiunt) *quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati!* Propterea tantum abest, vt ob popularem hanc sinistram auram, & ob cauillos gannitusque mundanorum hominum, à bono quispiam cœpto desistere debeat, vt etiam eo magis illi sit in via virtutum insistendum maioriq. alacritate atq animo progrediendum. Ex hoc namq. improborum obloquio, velut certissimo indicio, constat haud dubiè bonum hoc esse debere, quod à malis impetitur: à Deo id esse oportet, quod diabolo & mundo tam contrarium est; vt graue eis sit, etiam ad videndum. Huc accedit diuini eloquij comprobatio; & omnium Dei ministrorum atq amicorum testimonium, & exemplum; vitæ meliori intendere, ac meliora semper sectari, esse laudabile.

A — B — Similitudo improperij laus est. — *Sap. 5.* — *Sap. 2.*

Optimè itaque dicit Responsio: Vrge iter vsque tuum. sicut dicit ille: Quo pede cœpisti sic benè semper eas. Discerpant cætera venti. hoc est: Quid homines vani ac ventosi super id iactitent, dictiténtve, ne curaueris. Inuenias siquidē aliquos ita parum stabiles, tamq. inconstantes, vt optima etiam cœpta, immò apertam Dei vocationem ad vitæ sanctioris statum reiiciant, ob ridiculam hanc, & plusquam puerilem vanorum hominum oblocutionem; quam inaniter metuunt, solùm secum cogitantes: Quid dicēt homines? si vitam, vestē, vultum, cultum,

Ouid. 1. Tr. Eleg. 8. — Vanum dictum; Quid dicēt homines?

A RECTO ABSTERRERE NON DEBENT OBLOQVIA.

Virtutiſne viâ, populari abſterrear aurâ?
Vrge iter vſque tuum: diſcerpant cetera venti.

Moetmen, om tvolckś ghesecht, de deucht en tgoet verlegghen?
Siet ghy naer uwen wech: maer niet, watmen sal segghen.

Faut il pour le rire, Du monde, et ſon dire, Rompre ſon deſſein?
Suy touſiours tes erres, Ne te chaillant guerres, De ſon caquet vain.

cultum,mores,honores,& ſtatum mutem: ſi in Religione ali qua, mundo abdicato, Dei me ſeruitio deuoueam; quid dicetur de me? Ecquid quæſo dicetur. Et quis quid dicet? Optimi quique factum laudabunt, Deo agent gratias, & ad imitandum fortè exſtimulabuntur exemplo. Mali maledicentia ſua & obloquio rem magis confirmabunt; teſtatumq. facient, ſanctum & diuinũ eſſe, quod ipſi ita auerſantur. Sic ille Philoſophus, cui cùm diceret aliquis: Malè de te loquuntur: Credo, inquit, ſed mali. Æquè enim magnæ eſt laudis, & à bonis laudari, & vituperari à malis. Nam vt dicit Seneca: Malis diſplicere, laudari eſt. *Seneca.* Rectum enim eſſe neceſſum eſt, quod cum torto & prauo non conuenit. Quamobrem debet quiſque ſibi ſuæq. ſaluti conſulere, neq. dictis hominum moueri, quãdo boni quidpiam conceperit animo; ſed ſi dubitat, rem omnem cum expertis, & benè in eo genere verſatis expendere. Primùm, maiorem Dei gloriam, animæ tuæ ſalutem, & rei conceptæ cum his aptitudinem attende: neq. quid dicturi ſint homines, vel obliquè conſideres.

C Hìc tu mihi equum generoſumq. caballum imitare qui licet omnes totius plateæ atque oppidi canes eum allatrent, imperterrito ſuo atque animoſo paſſu procedit, contemtis omnibus: tantumque abeſt, vt propterea gradum figat, cœptumq. iter retexat turpiter, aut eo lentiùs prorepat, vt potiùs maiores animos induat, generoſioriq plauſu tellu-

Equus generoſus nil canum latratus moratur.

D rem pulſet, iterq. ſuum conficiat. Per ipſum ſanè licet latrẽt canes, ferratoſq. eius ſectentur & mordeant calces, quouſq libebit; redeantque ſponte domum dum latrando mordendoque defeſſi ſunt: ipſe interim eos nil moratur. Videaſq. canes etiã eo vehementiùs tranſeunti tibi oblatrare ac baubari diutiuſq. inſequi quo plus curaueris: ſin negligas, ſponte tacent domumq. ſuam repedant. Ita in bono propoſito proſequendo, contra hominum latratum cordato eſt Chriſtiano faciẽdum.

E An me canum latratus à bonis abſterreat? Quin & ruſticanam aliámve mulierem in huius capitis typo expreſſam tibi imitandam propone. Quídnam agit? quod agunt eiuſmodi, quæ gallinis alendis dant

F operam? Oua ſtudioſè in ſinũ è nido colligit. Gallinæ interim, & ipſe etiam gallus gallinaceus garritu & clamoribus omnia complent. An illa propterea à cœpto deſiſtat? nihil minus. Cogitat quippe. Veſtra vobis garrulitas permittitur; at mihi hæc oua cedent. Vos quod veſtri eſt muneris facitis, ego quod mei, curo. Ita cuiq. ſalus ſua curæ eſſe debet: nemo autem ſtultis hominum iudiciis vel obloquiis moueri.

Nam ſicuti ſalua conſcientia neque velis neque poſſis malum facere, etiam toto id tibi mundo ſuadente; ita nec bonum, quod teſte eadem conſcientia tibi faciendum eſt, debes omittere; etiamſi mundus reclamet, vel obloquatur quiſpiam. Dic talibus ſaltem, quod Titus Tacitus Metello ſibi obtrectanti: Facile eſt in me dicere: cùm non ſim *T. Tacitus.*

reſpon-

Maledicentiæ tolerantia: responsurus. Tu didicisti maledicere; ego, conscientia teste didici maledicta contemnere. Si tu linguæ tuæ dominus es, vt quicquid lubet effutias; ego aurium mearum sum dominus, vt quicquid obuenerit, audiant inoffensæ. Quod sine dubio, nos Christiani, perfectiùs obseruare deberemus, quàm tales, qui lumine fidei, & gratiæ dono caruerunt. Scimus etenim certò, sicut nos, coram Deo, totius mundi patrocinium non excusabit, si propria accusarit conscientia; ita nobis nihil obfuturam hominum omnium refragationem, si iuxta Dei nutum, ac propriæ conscientiæ testimonium, processerimus. Quo illud Augusti etiam spectat, Benè agere, & audire malè, Regium esse; ac duplicis meriti; ex operis boni præstantia, & patientia linguæ maledicæ.

Tob.2. Tobiæ exemplo; Quid de Tobia dicemus, qui vxoris propriæ exprobrationem, & petulantem in maledictis linguam toleranter audiuit; atque si ob eleemosynarum, operumque misericordiæ laudabilem piumque vsum, in cæcitatem illam temporaneam incidisset? Sic & ante luminis priuationem ipsi eadem atque alij plures improperarant: at non propterea destiterat mortuos sepelire, pascere famelicos, mœstos consolari, & concaptiuis monita salutis dare. Sciebat vir ille sanctus, non esse bonum opus ob maleuolorum dicacitatem omittendum. *Iob 2.* Exemplo Iob. Ita neque Iob à recto virtutum tramite deflexit, tametsi etiam ab amicis, miris dicteriorum modis lacesseretur. Sed quo in speculo id expressiùs nobis, quàm in tota Domini nostri Saluatoris vita optemus exhibitum? Is enim non tantùm aliquando corporaliter insidias ei & mortem molientibus Iudęis, sed & blasphema lingua maledicentibus, per medium illorum ibat: nobis exemplum præbens, ne vel latum vnguem ob hominum maledicentiam à recto deflectamus. *Luc.18.* Id vidit vel cæcus ille secus viam: tantum enim abest, vt ob increpantis turbæ voces à cœpta Christi inuocatione destiterit, vt etiam eo magis ac magis opem eius implorarit.

Niceph. lib. 11. cap. 36. Moyses latro conuersus. At nunc mihi meritò considerandus veniat Moyses ille Maurus, monachus. Hic postquam latrociniis Ægyptum agitauerat, Anachoretarum inibi vitam contemplatus, monachus factus est, Isidoro Abbati se tradens instituendum. Quid egit? quid animo voluit? quídnam dicerent homines? præsertim ipsius congerrones, collatrones? Minimè gentium. Longè fixiùs in tam præclaro cœpto gressum firmauit, quàm vt tam inani ac friuolo sibilo se loco moueri permitteret. Quinque etenim & septuaginta annos Deo in solitudine seruiuit: sex annos cella inclusus permansit ad multam noctem stans orabat, pane tantùm & aqua sustentabatur. Deinde charitatis operi se accingens, noctu peragrabat solitariorum tuguria, hydriasque ipsorum aqua replebat, vt procul haustum petentibus laborem leuaret: peracto officio, tacitus redibat. Sic faciendo, qui priùs homicidiis infamis fuerat, factus est sanctitate clarus: & qui quondam rapinis terram infestarat, regnum

cælorum

cælorum vi alia rapuit. Interea temporis, dum ille eundo, redeundo, per deserta vagando, in priorum contubernalium incidit occursum & manus; quid egit? quid cogitauit? num illum mutatæ vitæ, cœpti melioris, habitus noui, operum humilitatis, suique propositi puduit? num ipsis eum deridentibus, ad pristina reuocantibus, aures præbuit? cessit? destitit ab instituto? Nequaquam profectò. Quin immò quamplurimos eorum ipse ad suum pellexit consilium; & quemadmodum candidatus hic Maurus in se pellem mutarat Æthiopis, ita & eos docuit leopardi maculas deponere, & secum monachorum vitam viuendo, deposito cameli gibbo, per foramen acus transire. Eius in Martyrologio memoria celebratur 28. Augusti. Ita & de S. Guilhelmo referre nihil impedit, qui à S. Bernardo ad vnionem Ecclesiæ reductus, & ad peccatorum pœnitentiam permotus, quando iam & statu & mutato habitu, vitam planè aliam ducens, eremita factus, thoracem ferreum, quem contra Ecclesiasticam vnitatem gesserat, nunc super nudo corpore in sui castigationem summa cum pœnitudine atque humilitate gestaret, & in totius mundi conspectu totus in alium virum mutatus esset: si tum ei in mentem venisset, aut vllo modo attendisset, quid vel amici vel mundus dicerent; citò sanè manum ab aratro Euangelico remouisset, & respexisset retrorsum. Verùm è contrario ita cœptis institit, mundo frustrà reclamante, vt quamplurimos ad sui imitationem permouerit: Ordoque inde sit institutus VVilhelmitarum, anno Domini 1155. Dicat igitur quicquid volet mundus; tu, quid tibi sit facto opus, attendito.

S. Guilhelmus.

Surius tom. 1. Febr. 10.

Oratio pro constantia in virtutibus seruanda.

QVandoquidem sine te, ô dulcissime Iesu, neque recti quidquam cogitare, nec incipere, nedum perficere valemus; fac nos in virtutibus stabiles, & da gratiam ita omnia obstacula superandi, vt viam salutis inoffenso pede ambulantes, virtutum præmia consequi mereamur. Amen.

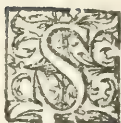

O CAP.

CAP. XXXVIII.

Quæ nos infesto circumstant agmine pestes?
Mūdus ouās: Satanasq́. furēs: Caroq́. intimus hostis.

Tres animæ nostræ hostes: Caro, Mundus, Dæmon.

Si homo, Dei pacem atque amicitiam saluam sibi conseruasset, nullum ipse hostem, præter diabolum, habuisset; qui inuidere quidem, non autem nocere potuisset. Sed, quando à debita Deo obedientia discessimus, omnia nobis contraria facta sunt & aduersa; & nosipsi molesti nobis. Hoc illis beati Iob verbis clarè exprimitur, dum ait: *Peccaui: posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihi metipsi grauis.* (Iob 7.)

Tres præcipui sunt hostes, hominem ad peccatum incitantes, eiusque salutem acriter impugnantes: Caro, Mundus, & Dæmon. A
(1. Ioan. 2.) Qui à D. Ioanne alio loquendi modo produntur: *Omne*, inquit, *quod est in mundo, concupiscentia carnis est, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Horum omnium Princeps & Rex diabolus est. Nam etsi tres isti, per se singuli, turmam atque aciem peculiarem constituant, quò in nos omni ex parte impressionem faciant; meritò tamen totius prælij huius tam infesti dux & imperator diabolus dicitur, quia alij sub eius quasi castris & signis militant aduersus hominem. Expeditio ista rectè in libro Iob designatur, vbi sic legitur: (Iob 1.) *Chaldæi fecerunt tres turmas, & inuaserunt camelos, & tulerunt eos, necnon & pueros percusserunt gladio.* B

(Iob 7.) Dicit idcirco idem Sanctus miseriam huius vitæ considerans: *Militia (seu tentatio) est vita hominis super terram.* Adeò vt mundus totus campus dici possit, vbi conflictus committitur; vitæ decursus, tempus belli: quo durante pugnandum est, & corona promerenda. Inspector Deus, qui & auxiliator fortis; daturus, post adeptam victoriam, æternæ gloriæ triumphum. Sic D. Paulus ait; (2. Timot. 2.) *Nemo coronabitur, nisi legitimè certauerit.* Quemadmodum enim via filiorum Israel per desertum, continua cum hostibus pugna fuit, quibus debellatis, in terram promissam triumphatores ingressi sunt: ita vita nostra, assidua cum nostris hostibus est decertatio, qui nos & à dextris & à sinistris infestantes, ab ingressu patriæ cælestis arcere conantur: atque non nisi omnibus istis ritè pugnando superatis, promissam illam lacte ac melle manantem supernorum ciuium regionem, ac coronam gloriæ, possumus obtinere.

Hoc interim solatij habemus, nihil nobis esse timendum, etiamsi consistant aduersum nos terna hæc castra, etiamsi insurgant in nos

tres

Quæ nos infeſto circumſtant agmine peſtes?
Mundus ouans: Sathanáſq; furens: Caroq; intimus hoſtis.

Die dry vianden fel, welck ſynſe, die ons quellen?
De weerelt: t'Vleeſch rebel: en den Prince der hellen.

Quel ennemy tache / Sans treue et relache / Sur nous trionfer?
La Chair fretillarde / Le Monde, et la darde / Du Prince d'enfer.

tres istæ turmæ, quamdiu tuta intus conscientiæ quies & tranquillitas conseruatur. Sicut enim echinus aut ericius, surrigens vndique setas, in medio adlatrantium canum liber conquiescit, ita bona conscientia, innocentiæ tecta velamine, inter omnium hostium insultus & insidias, immunis, & tuta est.

C — Echinus, bonæ conscientiæ typus.

D — Hostis I. Caro. Eua. Nabal.

Primi tanquam domestici hostis, Carnis inquam, pugna in Eua primùm nobis figurata fuit, quæ Adamum blanditiis ad Diuini mandati transgressionem pellexit. Deinde etiam in stulto illo Nabalo satis expressam habemus carnis rebellionem, qui commoditati suæ, & ventri pascendo, ac gulæ seruiens, cetera parùm curabat; hebes, deses, ingratus, cor suum crapula & ebrietate grauans, sibiq. eo modo infelicem atque inopinatam mortem accersens. De quo ipsa eius vxor Abigail rectè dicebat: *Stultus est Nabal, secundum nomen suum: & stultitia est cum eo.* Ita & caro: vna quasi manu, florum, sertorumque redolentium amœnitate prætensa, altera gehennæ incendia occultè comportans, vt fallaciter hominem incautum illis inuoluat: interim voluptatibus dans operam, & iucundè in certam perniciem ruens: non recogitans momentaneum esse quod delectat, æternum verò quod cruciat. Figura carnis non incongrua & Goliath fuit: qui, instar turris carneæ, spiritum, in Dauide figuratum, persequitur; & castris Dei magna cum proteruia insultat. Magna sanè & periculosa est hæc cum hoste domestico pugna. Inimici hominis, non tantùm vicini, amici, & domestici eius; sed & ipsemet homo suus hostis est. Quid enim tam tu, quàm spiritus tuus, cum carne tua & sanguine vnum eundemque constituens hominem? Hostem tuum in te circumfers, eodem tecum non tantùm vestimento tegis, eodem cubili componis, eadem tecum dignaris mensa; verùm etiam eum foues, pascis, defendis, & fortem facis contra te. Hostem agnoscis, vt hostem pateris, & vt amicum habes; & quo eum tractas humanius, eo ferociùs insurgit. *Scio* (inquit Apostolus) *quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum.* Et vnde ista quæso nobis in carne rebellio? Ex primi parentis peccato. Vt enim omnes in Adamo eramus, ita in eo omnes peccauimus, & Deo fuimus inobedientes. Pro pœna autem commissi, inter infinitas alias miserias, etiam fomitem peccati, & ad malum propensionem, iure quodam hæreditario sumus consecuti; vt caro resistat spiritui, bellumque lethale duarum quasi gentium, proprio gestemus in vtero. Quod D. Paulus apertè ita testatur: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Cuius rebellionis acerbitate commotus, in se omnium nostrum deplorando miseriam, sic exclamat: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius:* aut vt dissoluar, & sim cum Christo; aut illud saltem in seruitutem redigam? *Gratia per Iesum*

Margin: 1. Reg. 25. — 1. Reg. 17. Goliath. — Mich. 7. Matt. 10. — Rom. 7. Vnde carnis rebellio. — Rom. 7.

Christum Dominum nostrum. Si multi periculosam hanc carnis luctam attenderent, longè solicitiùs huic tam perplexo negotio inuigilarent: non ita se vino somnoque sopiri permitterent; non carnem hanc tam delicatè & gulosè infarcirent; non ollam istam, in qua, iuxta puerorum Propheticorum contestationem, mors est, sic semper succenderent, neque oleum adderent camino: quin potiùs, vel lacrymarum fluminibus ignem exstinguerent; vel per abstinentiam foco fomenta subtraherent; vel, quod amplius est, ollam totam de flagrante flamma deponerent; consortio hominum, totique mundo mittentes nuncium, & vitæ se sanctiori, atque à turbis remotæ, consecrantes. Id haud dubiè consultius crederent, quàm cum impuro hoc carnis incentiuo, incendio tradi tandem sempiterno.

4. Reg. 4. Mors in olla.

Mundus, hostis ij.

Secundo inter hostes nostros loco Mundum constituimus, qui, E prima fronte, miro etiam stratagemate hostilitatem omnem, quantum potest, dissimulat; at interim internecioni certæ dat operam. Vna quasi manu misero mortali monilia, torques, coronas, gazas, honores, & summam denique felicitatem protendit: at alterâ latenter pauperiem, seruitutem, omnimodam miseriam, & certum tandem interitum subinducit: fœdam faciem læta larua condecorans, vt in blandientem tantùm vultum intendentes securiùs decipiat. De mundi astutia, vanitate, & digno contemtu ex professo LXXV. Capite, & aliquot sequentibus tractabitur: hìc paucis, de Mundo, vt hoste animæ nostræ iuratissimo.

Mundi nomine quid intelligatur.

Per Mundum intelligitur vanitas, malitia, inconstantia, nequitia, fallacia, fraudulentia, & stultitia hominum talia amantium: quin immò, tales homines ipsi, Mundi nomine nuncupantur. Quorum quandoquidem caput & Princeps diabolus est, rectè Princeps mundi vocatur, hoc est improborum, ac mundanorum hominum. Hoc modo interrogat D. Augustinus: Quare peccatores nomine mundi appellantur? Quia dilectione mundi inhabitant mundum.

Augustin. Serm. 49. de temp.

Varia mundi hostilitas.

Mirando, atque adeò miserando nos modo impugnat Mundus; ridendo, adulando, multa promittendo, palpando, & mira dilectionis atque honoris indicia prætendendo. Cuius, in fucato isto ac blandienti hostilitatis genere, præcellens figura Ioab fuit; qui Amasæ occurrenti blandè dixit: *Salue mi frater. Et tenuit manu dextera mentum Amasæ, quasi osculans eum. Porrò Amasa non obseruauit gladium, quem habebat Ioab, qui percussit eum in latere, & effudit intestina eius in terram.* Sicut & Iudas osculo Saluatorem nostrum vendidit, prodidit, tradidit. Sic & mundus facit, mellita sua blandiloquentia, fraudulenta laudatione, adulatione, arridenti facie, ac splendidis promissis, quasi osculo improuidum inescando, prodendo, & morti æternæ tradendo. Aduigilandum est igitur cuique eò attentiùs, quò tam fictus fucatus-

2. Reg. 20. Ioab.

Iudas proditor.

fucatusque inimicus difficiliùs caueri potest. Ita D. Augustinus: O munde immunde, fallax & proditor! Nunquid non periculosior es blandus, quàm molestus? Nunquid non magis timendus es dum allicis, quàm dum spernis? Blandus enim, vt amicus excipitur, quando autem agit hostiliter, tunc vicissim vt hostis fugitur. *Aug. Serm. 31 ad frat. in eremo.*

Et hoc pro more habet, vt quando blandimentis nihil efficit, tunc ad sannas, scommata, irritamenta; & demum ad apertam persecutionem hostilem conuertatur. Dum vulpina nihil pelle proficitur, leoninam induit, incipitque furere aduersum innocios. Vtque tunc tutior est homo, quando illum mundus aperto Marte persequitur, quia ab illo tunc sibi tanquam ab hoste cauet: ita consultum est, vt ne quis à mundo fallatur, vincatúrve, illum potiùs aduersantem sibi, quàm blandientem eligere. Tunc enim certi sumus, & mundum nobis hostem esse, quod semper est, & Christum amicum & protectorem: qui id nobis prædixit, & hoc modo solatus est: *Si mundus vos odit: scitote quia me priorem vobis odio habuit.* Ecce dum aduersum nos, vt hostis consistit mundus, iuxta Christum stamus, cuius & mundus iuratus est hostis. *Si de mundo* (inquit) *fuissetis; mundus, quod suum erat, diligeret: quia verò de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Et vos amici mei estis. In mundo quidem pressuram habebitis: sed confidite; ego vici mundum.* Vulpinæ pelli leonina successit. *Ioan. 15.* *Ioan. 16.*

F. Tertius hostis est Diabolus; qui, vt omnium Princeps, duos alios, per se alioqui satis noxios, suis castris adhibet; vt & per carnis illecebras, & per mundi insidias, miseros mortales in peccatum certamque perniciem pertrahat. Primùm quidem mali suggestione, deinde ad delectationem incitando; & postremùm, si vllo pacto potest, ad assensum permouendo: qui dum in re graui tribuitur, peccatum mortale committitur, etiam si re ipsa in actum non deducatur. Rei autem exiguitas, vt & alia aliqua circunstantia efficere potest, vt veniale tantùm existat. Diabolus, hostis iij.

Ex quibus omnibus liquidò constat, quàm non satis securè in vtramque, vt dicitur, aurem dormire liceat, tot vndique circumstantibus hostibus, insidias mille, & mille insultus struentibus, sed, quòd tanquam strenui milites vigiles excubias agere debeamus, & semper quasi in acie armis accincti stare: eam circa partem, fideliorem custodiam firmiusque præsidium collocando, vbi arcem nostram nouimus infirmiorem. Nam & hostis noster eò quoque oculos, atque animum conijcit; ibique frequentiores applicat machinationes. Singulorum siquidem discutit ingenium propensionem, mores, infirmitates: qua ex parte faciliùs inuadi, expugnarique queant; vt faciunt exploratores; quod & Ioseph fratribus suis, tentandi gratia, obiiciebat, dicens: *Exploratores estis, vt videatis infirmiora terræ venistis.* Vigilãdum contra hostes. Hostis industria. *Genes. 42.*

nistis. Exploratiſque omnibus, diabolus ibi ſtruit inſidias, vbi faciliorem fore victoriam conſiderat: & licet aliis ex partibus, vbi in homine munitiora tutioraque ſunt omnia, certo ſtratagemate ſimulatos intentet aſſultus, huic tamen debiliori præcipuam admouet impugnationem, quam & loci conniuentiâ, & defectu præſidij, videt præ ceteris expugnabilem.

Hoſtis cōditiones. Habet hic hoſtis omnes conditiones, quæ in acerrimo inimico conſiderari & timeri conſueuerunt. In primis, veteranus, & inueteratus eſt, iamque propemodum ſenis annorum millibus hanc bellandi artem exercuit. Aſtutiſſimus, fortiſſimus, impudentiſſimus, & mille artifex eſt: naturalia enim, quibus pollebat vt Angelus, etiamnum retinet, iiſque modò in noſtram perniciem abutitur. Malus eſt, vt etiam mali nomine diabolus intelligatur. Superbus, adeò & Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Hinc valdè præſumtuoſus; audax in attentando, & in perſequendo pertinax. Indefeſſus, arena non cedens, tametſi non rarò ſuperetur. Si fugam ſimulat, pugnam reſtaurat ardentiùs. Inuidus eſt, malitioſus, impudens, & imperterritus. In omni certaminis genere, aſtu bellico, & ſtratagemate verſatiſſimus ac verſutiſſimus.

Præſidia contra hoſtes. His tamen, Deo laus, non obſtantibus, modò vigiletur attentè, fidelis adhibeatur cuſtodia, præſidia dicta adhibeantur, & ſit de cetero ad illum recurſus in omnibus, ſub cuius ſigno, Crucis vexillo, in ſacro Baptiſmate inaugurati, omnes militamus; hoc eſt, ad Ducem noſtrum, hoſtiumque noſtrorum victorem Chriſtum, pro belli directione, virtutis incremento, & diuino auxilio confugiamus; nihil eſt, quòd minaces hoſtium moremur manus; non eſt quòd terreamur; aut in minimo animum deſpondeamus: quia fortior eſt, qui nobiſcum eſt, quàm qui contra nos. Benè ideò nos monet Apoſtolus:
Eph. 4. *Nolite locum dare diabolo*. quaſi dicat, State, ne cedite, in aliquo ei con-
Iac 4. cedentes, vel conſentientes. Quin potiùs, vt D. Iacobus ait, *Reſiſtite diabolo; & fugiet à vobis*. Quid minùs miles in conflictu faciat, quàm vt ſtet, non cedat, figat pedem? Hoc reſiſtere, hoc pugnare, hoc
1. Pet. 5. eſt victoriam conſequi. *Aduerſarius enim noſter diabolus*, tametſi *tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret*, Crocodili tamen mores obtinet; qui, vt fugientes inſequitur, ita fugit ipſe inſequentes ac reſiſtentes. Vnde rectè præſentiſſimi remedij loco ſuggerit D. Pe-
Fides, victoria. trus, ſupradictis verbis ſubnectens: *Cui reſiſtite fortes in fide*. Fides noſtra eſt, Chriſtum illum debellaſſe, eiuſq. contudiſſe vires; ita vt nihil nobis nocumenti queat inferre, niſi nos ei in malum, conſenſum præbuerimus. Quando namque deſiderabilem illum in Chriſto bolum, latente intus diuinitatis atque innocentiæ hamo, iniquo & auaro rictu momordit, & morte illum turpiſſima atque indigna affi-

ciendo

ciendo deglutiuit; ita tum liuidas suas fregit fauces, ita dentes effracti, ac molares omnes contriti sunt, vt deinceps factus edentulus, non amplius mordere, sed labris blandiri tantùm ac lambere valeat. Non enim potis est quenquam ad peccatum nolentem impellere, sed nouit tantùm blandis suggestionibus illicere, & suauiloquentiæ fallaciis, quasi in laqueum dulcibus sibilis aues inducere. Vt & in Christo ostendit, dum non illum deturbare conatus est, sed tantùm blandè hortans dixit: *Mitte te deorsum*. Et quandoquidem hoc à libera nostra voluntate dependet, & proprio arbitrio, alia non est re in hac lucta opus, quàm vt cum diuina gratia bonam custodiam super munitione cordis nostri constituamus; non consentiamus in malum, & resistimus. *Hæc est victoria, quæ vincit mundum*, carnem, & diabolum, *fides nostra*. Ne te victum dederis, & vicisti. 1. *Ioan.* 5.

Cani quoque, ob id, catenato solet comparari diabolus: qui vt latret, ringatur, frendeat dentibus, propriis se saucians morsibus sanguinolentos protendat rictus, teque quasi inuasurus insultet; certus tamen es, quamdiu intra catenæ extentæ spatium te non immittis, illum ne hilum quidem tibi posse nocere. Si dentem tibi, vel vnguem infixerit, certè non est quòd cuiquam alij quàm tibi imputes: quia intra facultatis eius nocẽdi limitem, ac quasi ipsius horizontem te ingessisti, extra quem futurus eras immunis. Hinc est etiam quod semper in omni tentatione consulitur, vt principium cautè obseruetur, quo neglecto, non facilè consequentia euitentur. Cani catenato comparatur diabolus.

Ex eo namque tota ferè dependet belli prosecutio, & victoria. quod alia similitudine nos egregiè docet Isidorus, dum sic ait: Diabolus serpens est lubricus: cuius si capiti, hoc est primæ suggestioni non resistitur; totus in intima cordis, dum non sentitur, illabitur. Vigili ideò, vt dixi, custodia opus est, plusquam magnis multarum copiarum viribus. Nam, sicuti prouido sagacique in specula oculo vigilis, meliùs aliquando ciuitati prospectum est, hostem eminus videndo, detegendo, & solo campanæ pulsu arcendo, priusquam accedat propiùs; quàm mille armatorum millibus, dum iam hostis vel per mœnia illapsus, vel per portam intromissus est: ita in omni ad peccatum impugnatione, quæ per tentationem fit, attentâ in principio curâ, insidiarum detectione, ad arma conclamatione, ad Deum per preces refugio, concessorumque præsenti præsidio plus efficitur; quàm omnibus aliis quibuscunque modis & mediis, quando iam serpenti malo in cor, per delectationem, & præsertim per consensum, concessus ingressus est. Qui minimo æris sono, vel tubæ clangore, aut etiam vocis clamore, arceri procul poterat non admissus; si intra limina pedem ponat, quantæ molis, quanti sanguinis, qualium erit copiarum, admissum eiicere? ferè actum semper est, quando eò ventum est. *Isidorus lib. 3. cap. 5. de summo bono.* Vigiliæ bonæ securitas.

Hinc

Simile à literis proditoriis. Hinc etiam sicut, quando proditoriis blandisque literis, in ciuitatem vel castra ab hoste submissis, ducum aduersariorum ciuiúmve animi ad defectionem solicitantur; consultum planè est, dum id scitur, vel etiam subolendo timetur tantùm, litteras eiusmedi non aperire, nec vel inscriptionem legere, immò vel non accipere, vel eis acceptis, & in focum coniectis, nuncio suspendium minari, si redeat: ita tutissimum prorsus est, primas tentatoris blanditias ne vel adspectu dignari, auersari inscriptionis titulos, attributos honores, promissas opes, & quicquid animum in malum possit inflectere. Alioqui, si explicare clausas inceperis litteras, considerare quæ splendidè appinguntur, ponderare promissa, incipies affici, volesque ad calcem perlegere, & periculum facere. Actum est, in nassam ingressus es, specie boni inescatus, non facile erit reuocare pedem, & euadere. Obseratas itaque litteras, totamque tentationem in ignem charitatis Christi coniicito; & nuncio, hoc est sensualitati, minare suspendium, teque illam per pœnitentiam castigaturum, & cruci Christi affixurum, si simile vnquam deinceps attentarit.

Stratagemata varia hostis nostri. Non erit inconueniens, stratagemata hîc diaboli præcipua ponere, vt nota meliùs caueantur. Interdum enim, more militari, exiguo se ostentat numero & robore, præcipuis copiis post montem aliquem inanis gloriæ, ob virtutis alicuius speciem, aut post densam vitiorum

I. siluam in insidiis latentibus; vt eò fidentiùs in certaminis campum pellectos, immissâ totius exercitus potentiâ, opprimat. Sic Diotimus contra Lacedæmonios, Cæsar contra priscos Gallos, & plures alij actitarunt. Neque nimis timendus est hostis, neque vice versa nimium contemnendus.

II. Aliquando fugam simulat, vt te vel securum vel temerè insequentem, & à fronte & à tergo surgentibus insidiis, interimat. Ita in bonum, Dei instinctu, fecit Iosue contra ciuitatem Hay: & Israel contra tribum Beniamin, quam castigare debebant.

III. Aliquando magnam ostentat hostis potentiam, vt terreat ac percellat imbellem. Sic D. Antonius stupendos incursus sustinuit, & omnes diaboli machinas superauit. At periculosissimum est, quando subdolus animarum nostrarum impugnator, pauentem conscientiam horrendo indefessoque tentationum tumultu fatigat, & obruit.

IIII. Nonnunquam hostis tesseram signúmve militare alterius partis assumit, vt in accessu amicus appareat, tutiusque omnem tunc discindat aduersum exercitum. (*Polyæn. li. 1.*) Ita Darius profligatorum hostium exuuias & insignia suorum aptauit humeris, & ita in reliquam hostium partem immisit. Ita Corœbus (*Virgilius 2. Æneid.*): Mutemus clypeos, Danaumq. insignia nobis Aptemus. dolus, an virtus, quis in hoste requirat? Sic diabolus salutem, quietem, & omnimodam prosperitatem nostram, vt amicus, se quærere simulat, vt maiorem in ruinam præcipitet; sicuti Euæ per serpentem omnia bona

&ma-

& magnifica optare videbatur; Eritis ſicut dij. Ita S. Iulianæ ſe veterator in Angelum lucis transfiguratum exhibuit, dicens, Chriſtum iubere, vt illa potiùs dijs Gentilium ſacrificaret, quàm in cruciatibus deficeret. Obſtupuit illa tali nuncio, & dubitans, quidnam eſſet, à Deo ſibi certius indicari poſtulauit. Mox diuinitus inſpirata manu illum apprehendens, vinculis conſtrictũ verberibus affecit; & inſidiatorem in inſidiis deprehenſum cõfuſum abegit. Ita callet igitur hoſtis noſter omnes artes, atq. vniuerſa ſtratagemata, quæ vnquam vel terreſtri, vel nauali in prælio excogitata fuerunt; ſed fidelis miles Chriſtianus, in Deo ſuam ponens fiduciam, omnes hoſtilitates & carnis, & mundi, & diaboli ſuperat, & in Domino exultabundus triumphat.

Sur tom. 1. Marul. li. 5. cap. 7. S. Iuliana. Diabolus transfigurat ſe in Angelum lucis.

Oratio contra tres animæ noſtræ inimicos.

R*Ex regum, & Domine dominantium, atque exercituum Deus, ex omni parte impugnor, & vim patior vndique; caro rebellat, mundus mihi vult dominari, & diabolus in me imperium vendicat: Adiuua me, Deus, vt continuam huius vitæ militiam legitimè certando conficiam, & æternæ gloriæ coronam ſecurus accipiam. Amen.*

CAP. XXXIX.

Quod miseris tutamen erit discrimine tanto?
Gratia: Libera mens: & præsidis Alitis arma.

Tria rara præsidia contra hostes.

DMIRANDA verè Dei prouidentia, & bonitas, qui nos in medio hostium nostrorum nequaquam inermes, auxilioque A destitutos deseruit; sed ita de omnibus, quæ ad pugnam pertinent, prouidit; vt meritò dicere possimus, fateríque debeamus, prælium hoc spirituale, omnemque hostium nostrorum conatum, potius ad armorum nostrorum laudabile exercitium, & ad maioris victoriæ triumphique promerendi occasionem facere, quàm ad aliquod nostrum damnum, vel incommodum. Id haud dubiè experientia edocti testantur omnes; non tantùm, qui conflictu peracto feliciter, nunc coronis partisq. tropæis fruuntur in Ecclesia triumphante, hoc est in cælo; verùm etiam, qui in militante adhuc, incerti de belli exitu, luctantur.

Vexillum crucis.

Optimè nos ideò animatos esse oportet; neque à conscisso sanguinolentoq. Christi vexillo vnquam deficere, neque loco nostro, quem in castris Ducis nostri nacti sumus, tantillum discedere; sed magnâ constantiâ cum pugnace illo hostium nostrorum antagonista dicere: *Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me.* Ac si vir virum legeret, diceremusque, quod communiter tali casu dici solet: Tu pedem tuum meo pedi coniungito, sis mihi commilito, & auxiliator; & veniat qui volet. Sicut apud Isaiam legimus: *Stemus simul: quis est aduersarius meus? accedat ad me.* Quod Apostolus Paulus claris verbis dicit: *Si Deus pro nobis, quis contra nos?* Estque Deus, sine dubio, cum omnibus qui cum ipso sunt, hoc est, qui studet ipsi placere, & in eius gratia stare.

Iob 17.

Isaiæ 50.

Rom. 8.

Vilitas hostium nostrorum.

Quæritur igitur, quod tutamen sit miseris, tanto in discrimine. Verum quidem est, si rem ipsam introspiciamus, vt se habet, fæx tantùm est, velut lixarũ hominumq. nihili, hostilis iste noster exercitus, & carnis, & mundi, & Principis etiam tenebrarum: de quo sic meritò Propheta: (vt ex vno omnes norimus) *Audiuimus superbiam Moab; superbus est valde: superbia eius, & arrogantia eius, & indignatio eius, plusquam fortitudo eius.* Sed nos nostrâ socordiâ, meticulositate, negligentiâ, & pręcipuè innatâ ad malum procliuitate, hosti nostro imbelli addimus animos & vires; arma ei ex nobis ipsi subministramus, damus accessum, pectus telis ipsius nudamus, arma & scutum deiicimus. Sicuti de Regis Catholici hostibus hæreticis, nostrâ ignauiâ proteruientibus, & ob peccata nostra quandoq. fortioribus, victoribusque dicere possumus.

Isaiæ 16.

Vt

Quod miſeris tutamen erit, diſcrimine tanto?
Gratia: Libera Mens: et præſtitis Alitis arma.

Wat hulpe vinden wy teghen alſulcke iacht?
Godts grati: Wille vry: en dan d'Enghelſche wacht.

Hé Dieu! quel remede, Quel ſecours, quelle aide, Encontre ce Camp?
La grace du Pere, L'Ange tutelaire, Et l'Arbitre franc.

Vt & D. Hieronymus: Proh pudor! noſtris peccatis Barbari fortes fiunt: noſtris vitiis Romanus ſuperatur exercitus. *Hieron. Epiſt. 3.*

Quandoquidem igitur inſolentes nobis hoſtes noſtri plus ſatis faceſſunt negotij; & in magnum quotidie diſcrimen coniiciunt; quod tutamen, quid auxilij patrocinijque hos contra habemus? quid armaturæ? Arma militis Chriſtiani graphicè apud D. Paulum deſcripta habemus, vbi Epheſios in Chriſti armamentarium inductos ſic inſtruit: *Accipite, & induite vos armaturam Dei, vt poſsitis reſiſtere in die malo, & in omnibus perfecti ſtare. State ergo ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam Iuſtitiæ, & calceati pedes, in præparationem Euangelij pacis: in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſsitis omnia tela nequiſsimi ignea extinguere: & galeam ſalutis aſſumite: & gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei.* Neceſſariæ ſunt iſtæ omnes Chriſtiano militi conditiones; vt in primis ita in veritate conſiſtat firmus, ac ſi ea præcinctus foret: ita tum operibus iuſtitiæ ac virtutum veſtitus, ac ſi loricâ, variis inter ſe connexis anſulis contextâ, munitus ſit: atque ita in Euangelicæ vitæ paratus obſequium, vt qui calceatus, paratus ad iter eſt: Fidei etiam ſoliditate ſic contra omnium hæreticarum diabolicarumque ſagittarum ignitarum iactum obtectus, ac ſi clypeo aliquo impenetrabili obumbretur: Caput item, ſalutem ſcilicet animæ, ſic in omnibus contuendo, ac ſi galeâ protectus eſſet & caſſide, quæ ex ſpe ſalutis conflata eſt. Verùm, quia athleta Chriſti, non defenſiua ſolùm arma, ſed & offenſiua, quibus hoſtem impetat, habere debet: hinc gladio etiam ſingularis S. Spiritus adſtipulationis, quem ſacrum Dei verbum ſuppeditat, inſtructum illum eſſe conuenit.

B — *Armatura militis Chriſtiani. Epheſ. 6.*

Præter recenſita, è Paulina munitione depromta præſidia, Tria alia præclara ſuppetiarum genera, in Reſponſione conſignata videmus. In primis peculiare eſt contra hoſtes auxilium, Diuina gratia. Sub qua omnia illa comprehendi debent, quæcunque à Deo impetramus, in ſalutis noſtræ protectionem, contra hoſtes eam impugnantes: ſiue per ſancta Sacramenta, ſiue per preces noſtras, Eccleſiæ, Sanctorum, & per merita id obtinemus: quocunque nos etiam modo Deus ſolatur & adiuuat, aut etiam liberat, ſecundùm quod dicit Propheta Regius: *Domine, quid multiplicati ſunt, qui tribulant me! multi inſurgunt aduerſum me. Multi dicunt animæ meæ: Non eſt ſalus ipſi in Deo eius. Tu autem Domine ſuſceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.* Et vt alibi: *Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, conſolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* Auxiliũ igitur, vt iam dixi, gratiæ Diuinæ multiplex eſt, ſiue illã per certa media ab ipſo in Eccleſia inſtituta, vt ſunt præcipuè Sacramenta, ſiue eam ſimpliciter inſtillet animo, ſiue etiam precibus, operibuſque pietatis permotus elargiatur, afflictum conſolando, confirmando, modum ſuperandi ſuppeditando, aut quocunque modo,

C — Præſidium I. Gratia Dei. — *Pſal. 3.* — *Pſal. 93.*

pro indigentis necessitate & deuotione viderit expedire. De hac gra-
Philip. 4. tia sic D. Paulus gloriatur: *Omnia possum in eo, qui me confortat.* Ac propterea postquam ter Dominum rogauerat, vt stimulus carnis ab ipso auferretur, & pro responso audierat: *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur:* cœpit, quod amplius est, in infirmitatibus suis gloriari, & exultare, ob gratiam quæ infirmitati adiuncta erat, eiusque occasione ei à Deo dabatur. *Libenter*, inquit, *gloriabor in infirmitatibus meis; vt inhabitet in me virtus Christi. Cùm enim infirmor, tunc potens sum.*

Ambros. serm. 25. Hoc ipsum tribus verbis dicit Ambrosius. Christiana infirmitas fortitudo est. Neque obscura est ratio. Sicuti enim, si puer paruulus, quoties in discrimen veniret, statim à fortiori iuuaretur, cuius custodiæ & protectioni commissus foret, fortior potentiorq. esset ad sustinendum resistendumque, oborta necessitate, quàm si citra insultum illum solus sibi relinqueretur: ita nobiscum agitur per gratiam Dei, in quacunque anxietate nobis assistentem. Adeò, vt plus lucremur in nostra infirmitate, ita per Dei opem confortati; quàm sine Dei gratia, cum omni nostra prudentia & potentia queamus efficere. Benè ideò dicit

Augustin. super Epist. ad Rom. D. Augustinus: Homo tunc peccatis vincitur, dum viribus suis iustè viuere conatur, sine adiutorio liberantis gratiæ Dei. Qui verò Dei gratiam in primis præuenientem, tum comitantem, & assistentem amplectitur, tenet, nec dimittit; ille inexpugnabilis est. Quocirca op-

Chrysost. super Genes. timè D. Chrysostomus ait: Gratia Dei, murus inexpugnabilis. Dicitque eam ob rem, benè animatus, & hac arce fretus Christianus, cum

Psal. 26. imperterrito hostium domitore Dauide: *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo.*

Sara Abbatissa. Petr de Natal. Huc in exemplum adferri potest Saræ Abbatissæ Thebaidis victoria, quam Christi gratia de carne ac satana gloriosè, per humilitatem, & spem in Christo firmam, reportauit. Cùm cogitationes eius ad libidinem incitare soleret diabolicæ malignitatis suggestio, nunquam, vt recederet tentatio orauerat, sed vt illa assiduè oppugnaret, & ipsa semper vinceret. In hoc carnalis lasciuiæ bello per annos tredecim fortiter contendit; sed tandem, aliquanto acriùs impugnata, quàm vt sustinere posset, clamauit ad Dominum Iesum Christum, & superauit inimicum: ita vt oranti apparens dæmon diceret: Vicisti me, Sara, vicisti. At illa nihil sibi ex hoc laudis vendicans; Non ego, inquit, vici te; sed Dominus meus Iesus. Ex quo discimus, in omni tentatione, ad Dei gratiam, atque opem confugere; & præ humilitate debita, omnem ei victoriam acceptam ferre: sic Ioab Dauidi, expugnata ci-

2. Reg 12. uitate Rabbath: *Veni obside ciuitatem, & cape eam: ne nomini meo adscribatur victoria.*

Præsidium II. Libertas arbitrij. Secundum contra hostes animæ nostræ auxilium, etiam à Deo nobis concessum, est Liberum arbitrium: per quod, sicuti in præcedenti D

Capite

Capite disseruimus, cum Dei adiutorio & gratia, & malum fugere, atque bonum eligere, ac facere possumus. Itaque, quandoquidem hostis noster, quicũque fuerit, nihil nobis inferre potest incommodi nisi voluerimus, consensumq́ue præbuerimus: certum est, libertatem arbitrij ac voluntatis, Dei gratia motam, & actam, adiutamq́ue, impenetrabilem esse contra hostilia tela thoracem; & probatam munitionem contra omnes incursus: vt hac protectus, in conspectu hostium frementium, stare queas imperterritus, vt inuulnerabilis Aiax. Quod optimè D. Ioannes Chrysostomus breuiter dicit, & fusè prosequitur: Nemo læditur, nisi à seipso. *Chrysost.*

De voluntatis libertate, præstantia, ac dignitate, vide plura in Capite XLIII. vbi de tribus animæ potentiis agitur ex professo; & cur Voluntas mallei symbolo designetur.

E

F Tertium cõtra hostes auxilium, est Angeli custodis patrocinium ac tutela. De hac, sequenti Capite peculiariter acturi sumus, eò quòd hæc Angeli tutelaris custodia benè tractatum singularem mereatur; tum vt ea ignorantibus meliùs innotescat, tum vt ad eam rectiùs norint confugere. Præsidium III. Angeli tutela.

Vt sub finem tamen huius Capitis specimen aliquod exhibeam huiusce auxilij, quod ab Angelo nostri custode percipimus, præambulam quasi sequentis Capitis D. Apostoli sententiam hîc subiiciam. Sic enim habet: *Nónne omnes sunt administratorij spiritus: in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capient salutis?* Hîc siquidem totius militiæ nostræ scopus, vt corona aliquando gloriæ potiamur, qua in re magno sunt nobis præsidio, contra hostes salutis nostræ æmulos, Angeli tutelares. *Heb. 1.*

Oratio pro adiutorio in militia spirituali.

DIxisti, ô zelotes amator animarum, Domine: Qui non est mecum, est contra me: pedem meum iuxta tuum ponam, quia tu adiutor fortis es: Voluntatem robora; largire gratiam atq. Angelo meo manda de me: vt neque caro, neque mundus, neque infernus ipse perterreat. Amen.

CAP. XL.

Ecquâ aliâ nobis ope Custos aliger adstat? Acta Deo nostrasque preces patronus adornat.

Angeli custodis officium.

QVANDOQVIDEM hi versus de Angelico tantùm erga nos officio mentionem faciunt, de solo illo etiam hîc ex professo tractabimus; vbi de custodia particulari, omnique salutari ministerio, quod homini ab Angelo custode impenditur, ob oculos statuetur. Idque eò potissimùm, quòd non pauci vix semel in anno, immò aliqui fortè ne in vita quidem sua aliquādo, Angeli sui boni implorent auxilium, aut etiam recogitent, se tantum à Deo præsidij habere: quod negligentiæ genus vehementer periculosum & perniciosum est, in tam morosa vitæ huius militia, & malitia hostium insatiabili.

Hieron. super Matth. lib 3.

D. Hieronymus vnâ propemodum sententiâ, & Angeli custodis officium, Deique in nos ob id beneficium, & implicitè quid nostri vicissim erga eum sit muneris, ostendit; dum sic ait: Magna dignitas animarum; vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis, in custodiam sui, Angelum deputatum. Si tantæ apud Deum dignitatis nostræ sunt animæ, quo loco nos eas habere debebimus, quantiq. præsidium tantum pendere? Istud in Christi Saluatoris nostri, Regisq. Angelorum verbis radicatum videmus, quando tam districtè interminabatur, ne paruulis per malum exemplum offendiculum poneretur, néve in minimo illis iniuria, quòd paruuli essent, fieret; ad terrorem, inquit: *Angeli eorum in cælis semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est.* Ac si dicat: Angeli illi, qui paruulis à Deo dati, & in tutelam concessi sunt, etiam eâdem operâ, in Dei Patris mei consistunt præsentiâ, parati ipsorum contra vos causam agere, querelas deponere, & vindictam, si opus est, exposcere, atque suos clientes vlcisci, si vllam eis intuleritis iniuriam. Hoc officij Angelici etiam D. Paulus apertè describit, dum sic interrogat: *Nónne omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi; propter eos, qui hæreditatem capient salutis?*

A

Matth. 18.

B

Hebr. 1.

Vnde Angeli tutela incipiat.

Ministerium hoc Angeli tutelaris ab ipso hominis ortu incipit; nam quamdiu in vtero matris est, sub materni Angeli custodia iure esse censetur. Durat autem, donec eò homo peruenerit, vbi æternaliter est mansurus, siue in cælo, siue in inferno: tametsi enim malus sit, nunquam tamen interea temporis ab Angelo totaliter deseritur.

Circa tria versatur Angelicū in nos officium.

In tribus potissimùm consistit bonum hoc Angelorum officium:

1. Custodiunt, & deducunt nos in via vitæ huius, vt viatores:
2. Bona consilia suggerunt; orationes, & actus nostros Deo offerunt; nosque

Ecquâ aliâ nobis ope cuſtos Aliger adſtat?
Acta Deo, noſtráſq; preces, patronus adornat.

Wat doet den Enghel meer, tot ons hulp, en verſterken?
Hy verſchoont voor den Heer, ons ghebedt, en ghewercken.

Quell'aultre aſſiſtence/ Noſtre inſuffiſance/ De l'Ange reçoit?
A Dieu il preſente/ L'oraiſon feruente/ Et tout oeuure droit.

nosque in hoc benè Deo seruiendi munere adiuuant, vt Dei cultores:
3. Et tertiò, nos contra omnia aduersa defendunt, vt milites.

Primi officij Angelici eximiam habemus in veteri Testamento figuram, in Angelo populi Israelitici duce per desertum, donec in promissam terram inducerentur; noctu columnam ignis, vt facem procedentibus præferendo, vel ad quod opus erat noctis tenebras in lucem conuertendo: interdiu in columna nubis, ducatum dum incedendum erat præstando; & contra æstum pro vmbraculo, ac metandorum castrorum, quiescendique indicio, seruiendo. Hoc est quod Moysi Dominus promittebat: *Ecce, ego mittam Angelum meum, qui præcedat te; & custodiat in via, & introducat in locum, quem præparaui.* Nihil manifestius optari possit, in quo descriptum & figuratum videamus officium, quod nobis bonus noster Angelus, in via vitæ huius per horridam mũdi huius vastamq. solitudinem ambulantibus exhibet: donec in supernum illum locum perueniamus; quem non tantùm ab origine mundi, verùm etiam speciali solicitudine atque amore, nobis ascendens in altum Christus præparauit; quod tam ex animo suis quos in finem dilexit, indicabat, dicens: *Vado parare vobis locum.* Exod. 14. 1. Officium Angeli. Exod. 23.

C Núc audiamus, immò videamus potiùs ad oculum, quàm dilucidè hoc ipsum custodis ductorisq. Angeli ministerium, in Tobiæ historia demonstratũ sit: siue in ducendo, custodiendo, & reducendo Tobia iuniore, eiusq. gerendis negotiis; siue in senioris cæcitate curanda. Quę omnia inter se grati lætique commemorantes, posteris, quasi seriem tantorum beneficiorum ab Angelo perceptorum contexentes, memoriale constituerunt. Ita igitur Tobias iunior patri roganti, quid gratitudinis ergò dare possent viro illi sancto, qui eum deduxerat, hoc est Raphaeli, quem necdum Angelum esse cognouerant: *Pater* (inquit) *quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit esse beneficiis eius? Me duxit & reduxit sanum: Pecuniam à Gabelo ipse recepit: Vxorem ipse me habere fecit: Et dæmonium ab ea ipse compescuit: Gaudium parentibus eius fecit:* F *Meipsum à deuoratione piscis eripuit: Te quoque videre fecit lumen cæli: Et bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad hoc poterimus dignum dare?* Quis non existimet, se potiùs quotidiana quæ ab Angelo percipit ministeria recensita vel adumbrata spectare, quàm quod alteri acciderit, per exemplum audire? Speculum meritò hanc historiam dixerim; in quo, qui hactenus ignorarint quid ab Angelo custodę beneficij quotidie accipiant, contemplentur. Tob. 5. &c. Tob. 12.

Ita etiam Angelus Dñi in somnis apparuit Ioseph, illum excitans, ad fugam in Ægyptum ob metum Herodis ineundam tempestiuè pręmonens, qui & speciatim pueri Iesu, ac matris eius Mariæ curam custodiamque iniunxit; & se dum tempus esset redeundi, significaturum id ipsi apertè indicauit, neque obscurè se viæ ducem fore pro- Matth. 2.

misit. Ecce, non solùm ipse Ioseph Domini custos, custodem Angelum habuit: neque sola etiam Domina Angelorum, ac Domini mater Maria, verùm etiam Christus ipse Angelico dignatus est vti ministerio: quod adhuc manifestiùs post turpem tentatoris abscessum accidit, quando *Angeli accesserunt, & ministrarunt ei*: & quando in horto oranti *apparuit Angelus de cælo, confortans eum*. Licet enim Saluator noster Dominus Iesus proprium Angelum non habuerit custodem, vt cæteri habent hominum, eò quòd ipse non eguerit (tametsi enim viator, etiam comprehensor erat) vti tamen, quod dixi, Angelorum ministerio non est dedignatus. Luculentum exemplum Angelici officij est & illud, quod in Actis Apostolorum legimus, vbi, postquam Apostoli à Principe Sacerdotum in publicam coniecti essent custodiam, *Angelus Domini per noctem aperiens ianuas carceris, educensq́ eos dixit: Ite, & stantes loquimini in templo plebi.*

Matth. 4. *Luc. 22.* *Act. 5.* *Act. 12.*

2. Officium Angeli tutelaris.

Secundum officij genus est, dum recta nobis consulunt, & Deo preces atque opera bona commendant. Suggerunt namque hominibus bona consilia, vt noxia deuitent, & meliora sectentur. Intellectum quoque hominis collustrant, voluntatem in bono corroborant, cor ad deuotionem & charitatem incendunt, & ita in ceteris, quæ corporis animæque vtilitati conducunt, auxilio sunt singulari. Orationes nostras frigidas, & oculis diuinæ maiestatis alioqui inacceptas ardenti sua deuotione accendunt, & adhibitâ suarum precum efficaciâ commendant. Quod dum faciunt, quasi in thuribulis aureis thus nostrum inamœnum, Deo gratum faciunt. Vt etiam D. Ioanni reuelatum fuit, vbi inter alia expressè testatum videmus, thus illud quod Angelus thuribulo aureo offerebat Deo, orationes fuisse Sanctorum. D E

Apoc. 8.

Ita & Tobiæ Raphael Angelus indicabat, quid officij iam antea ei in hoc genere præstitisset, dum sic ait: *Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per die in domo tua, & nocte sepeliebas eos; ego obtuli orationem tuam Domino.* Quin & ipsimet Angeli pro nobis orant apud Dominum, neque tantùm nostras ei offerunt preces. Sic apud Zachariam Prophetam pro ciuitate Hierosolymitana aliisque interpellantem audimus Angelum: *Domine exercituum, vsquequo tu non misereberis Hierusalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es, iste iam septuagesimus annus est?*

Tob 12. *Zach. 1.*

3. Officium Angelicū.

Tertium officij genus est, quando nos ab aduersis non tuentur tantùm, verùm etiam pro nobis contra omnia aduersantia depugnant & nos adiuuant. Hinc præterquam quòd tam euidens habemus custodiæ testimonium, dicente Propheta Regio: *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.* quod suprà & in populo Israelitico per Angelum noctuque diuque factum audiuimus; & in Tobia, qui ab inuadente F

Psal. 90.

dente pisce custoditus fuit; & nos quotidie ab inuasore diabolo per Angelum custodem conseruari liberarique in illo vt in speculo conspe imus: etiam decertantem pro nobis contra hostes nostros tam animæ quàm corporis in figura spectare licebit. Quando etenim Pharaonis exercitus Israelem persequebatur exeuntem, Angelus, qui *Exod.* 14.
præcedebat castra Israel, conuertens se venit & stetit inter castra Ægyptiorum & castra Israel: & toto quidem noctis tempore ita Israelem ab Ægyptiis tuebatur, vt ad se inuicem non valerent accedere sed dum populum Israeliticum per mare rubrum transeuntē insequi Pharao præsumeret, in profundum maris demersus est; adeò vt virtutem hanc Dei sentientes Ægyptij clamarent: *Fugiamus Israelem: Dominus* 4.*Reg.* 19.
enim pugnat pro eis contra nos. Stupendum quoque auxilium fuit ac verè militare præsidium: quando vnus Angelus nocte vna in propugnationem ciuitatis sanctæ Hierusalem, percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia.

Admirabili etiam modo per Angelum contra hostes hostilesq. flammas in fornace Babylonica, tres illi viri singulares Dei cultores illæsi conseruati sunt: Angelus excussit flammam ignis de fornace, & Chaldæos ipsos foris stantes interfecit. Ita etiam Iudith Angelo duce & superbum vicit Holofernem, eiusque desectis ceruicibus totum confudit exercitum; & salua atque intacta cum spoliis ac triumpho reuersa est. Sic illa Deum laudans id protestabatur: *Viuit Dominus, quoniam custodiuit me Angelus eius, & hinc euntem & ibi commorantem, & inde huc reuertentem. Et non permisit me Dominus ancillam suam coinquinari: sed, sine pollutione peccati, reuocauit me vobis, gaudentem in victoria sua; in euasione mea; & in liberatione vestra.* Sic Angelus conclusit ora leonum & Danielem per Habacuc miro modo refocillauit, victoremque constituit, ęmulis ipsius in momento coram eo ab iisdem leonibus deuoratis. Angelus ostendit Agar ancillæ Saræ fontem scaturientem, cuius solatio & ipsa & eius filius Ismahel à proximo mortis periculo fuit conseruata. Iosue vidit in agro Ierichontino Angelum euaginato gladio stantem, in auxilium ipsius accinctum. Orante Eliseo vidit eius puer pauidus montem plenum equorum & curruum igneorum, in circuitu Elisei; in signum, plures cum ipsis esse quàm cum hostibus.

Dan. 3. *Iudith* 13. *Dan.* 14. *Genes.* 21. *Iosue* 5. 4.*Reg.* 6.

Simile huic est, quod in Vitis patrum in hunc ferè modum legimus. Beato Abbati Moysi quodam tempore tam vehementem intulit impugnationem fornicationis dæmon, vt quietus in cella sua nequiret diutiùs permanere. Contulit se itaque ad sanctum Abbatem Isidorum, ac violentiam insultus huius acerrimi magna cum animi mœstitudine narrauit. Cumque è Scripturis sanctis Abbas Isidorus testimonia proferens eum consolaretur, eumque vt in suam cellulam reuerteretur rogaret; isque vt id faceret non posset induci: tunc illum *Vit. Patrum.*

Abbas Iſidorus ſecum ad ſuæ manſiunculæ ſuperiora perduxit, eiq́ue dixit: Reſpice ad Occidentem & vide. Vidit autem verſus illam mundi plagam innumerabilem dæmonum multitudinem vehementer cum furore perturbari, & quaſi ad prælium præparatos in conflictum turmatim ruere,& pugnare. Dixit ei iterum Abbas Iſidorus: Reſpice iam ad Orientem. Cumq́ue eam in partem attentiùs oculos coniiceret,vidit innumerabilem ſanctorum Angelorum frequentiam, ſplendentemq́ue ſuper lumen ſolis cæleſtium virtutum exercitum. Ait tum ei Abbas Iſidorus: Ecce, quos in Occidente vidiſti, ipſi illi ſunt, qui etiam Sanctos Dei impugnant. Quos verò verſus Orientem conſpexiſti, hi ſunt quos in adiutorium ſeruis ſuis mittit Dominus exercituum Deus. Cognoſce igitur, quòd plures nobiſcum ſint, quàm cum illis,ſicut dixit Eliſæus Propheta. Vt & S.Ioannes ait: Quia maior eſt, qui in nobis eſt, quàm qui in hoc mundo. His auditis confortatus in Domino ſanctus Abbas Moyſes reuerſus eſt ad cellulam ſuam, gratias agens, & glorificans Domini Ieſu Chriſti potentiam & bonitatem.

2.Mach.11. Iudas Machabæus ferocis Lyſiæ proſtrauit exercitum, tali fretus *2.Mach. 3.* præſidio: *Apparuit* ſiquidem *præcedens eos eques in veſte candida, armis aureis, haſtam vibrans.* Ecquod ſplendidius exemplum Angelici auxilij deſiderari queat, contra hoſtilem peruicaciam, quam in terribili illa caſtigatione Heliodori videre eſt, quando ſacros templi theſauros ſpoliaturus aduenerat? Cùm enim veniſſet Hieroſolymam, conceptum animo ſacrilegium perpetraturus; neque Oniæ precibus & lacrymis iuſtaque proteſtatione, neque totius populi lamentis, ac miſeranda ciuitatis facie, neque adeò loci ſanctitate motus, à cœpto poſſet dimoueri; iamq́ue in templo ad ærarium cum ſatellitibus accederet: omnes, in primis qui ei parêre auſi fuerant, ruentes, in diſſolutionem & formidinem conuerſi ſunt; & tum in ipſum vindictæ diuinæ oſtenſio accidit euidentiſſima. *Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens ſeſſorem, optimis operimentis adornatus: iſq́; cum impetu Heliodoro priores calces eliſit: qui autem ei ſedebat, videbatur arma habere aurea. Alij etiam apparuerunt duo iuuenes virtute decori, optimi gloriâ, ſpecioſiq́; amictu: qui circumſteterunt eum, & ex vtraque parte flagellabant ſine intermiſsione multis plagis verberantes. Subitò autem Heliodorus concidit in terram; eumq́; multa caligine circumfuſum rapuerunt, atque in ſella geſtatoria poſitum eiecerunt. Et is, qui cum multis curſoribus & ſatellitibus prædictum ingreſſus eſt ærarium, portabatur, nullo ſibi auxilium ferente, manifeſta Dei cog-* *Act. 12.* *nita virtute.* Herodis inſolentia etiam ab Angelo apertè fuit caſtigata: dum enim voces Dei, Deiq́ue gloriam populo acclamante præſumſit, *confeſtim percuſsit eum Angelus Domini, eò quòd non dediſſet honorem Deo; & conſumtus à vermibus exſpirauit.*

Infinita eiusmodi sunt, tum in sacris Bibliis tum in historiis Ecclesiasticis Vitisque Sanctorum exempla, quibus clarum est, quàm strenuè Angeli commissis sibi clientibus patrocinentur; proque illis, quando opus est contra hostiles nequitias decertent. Adeò vt neque in vita neque in morte, sua nos ope destituant, donec ad vitam perduxerint æternam. Et quidem reprobis assistũt donec iudicio particulari tristem illam æternæ damnationis sentẽtiam acceperint: electis verò, vt dixi, donec in ęternam requiem commigrarint. Huius exemplum in Lazaro videmus, de quo dicitur ab ipso Domino: *Factum est vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ.* Lymbus hic erat patrum, in quem Patriarchæ, Prophetæ, omnesque veteris Testamenti Sancti à morte recipiebantur; donec Christus ad inferna illa loca descendens inde eductos secum velut triumphale tropæum in cælum ascendens eueheret. Animæ, quæ modò limbi loco ad purgatorium transeunt, ibi à suis Angelis consolationem accipiunt, etiam ipsorum interdum precibus liberantur, & in æternam gloriam finaliter deducuntur, Deoque præsentantur; ibique tum cessat eorum erga illas officium.

Quousque se extendat Angeli custodis obsequium.

Luc. 16.

Fortè absurdum non sit, dicere, Angelum custodem hoc quoque in hac vita homini impendere officij, vt eum etiam terreat corripiatque, eique quasi obsistat in malo, quod alioqui esset patraturus; tametsi non asseram. Exemplum huius videtur in Balaam vtcunque designari, qui vidit Angelum stantem in via euaginato gladio, postquam per os asinæ ab eodem Angelo terrefactæ stupendo modo correptus non acquieuerat. Ita videntur & Angeli nostri, vt in bona via deducere, recta consulere, à malis tueri, in omni aduersitate defendere; ita etiam, si rectis consiliis aurem non præbemus, neque blandis monitis à malo nos abstrahi sinimus, aliquando etiam nos terrere, vel cœptis nostris malis obsistere.

Angeli boni obsistũt malis conatibus.

Num. 22.

Restat nunc, præmissis omnibus benè consideratis, docere quid nostri erga bonos Angelos sit muneris, vt eos tanto magis in nos habeamus addictos & affectos. Honorem in primis magnum eis debemus ac reuerentiam: vt vel solo ipsorum intuitu quocunque in loco sumus, hoc attentare vereamur, quod etiam homine quolibet communi vulgaríve præsente nolimus præsumere: vt benè monet D. Hieronymus. Deinde gratos nos esse oportet erga Angelum custodem, pro tot tantisque beneficiis, quibus nos quotidie afficit: debetque hęc gratitudo per obedientiam, boni que eius consilij & ductus exsecutionem demonstrari. Hinc nobis dictum putare debemus, quod Moysi Dominus de Angelo, Israelis per deserta duce, dicebat: *Obserua eum: & audi vocem eius. Nec contemnendum putes. Quia non dimittet, cùm peccaueris. Et est nomen meum cum illo.* Fieri namque solet, vt quod non

Triplex nostrum erga Angelum custodem officium:
1. Honor.
2. Gratitudo.
3. Obedientia.

Exod. 23.

videmus, non magni etiam faciamus facileque contemnamus: ideò fide diuinæ assertionis hæc iudicij nostri debilitas est solidanda. Neq. alienum est à sentētia paulo superiùs posita, de Angelica correptione, dum non acquiescimus, quod hîc quoque audimus: *Non dimittet, cum peccaueris.* Non te ideò sua custodia destituet; nec etiam incorreptum sinet si contemseris. *Sin audieris vocem eius, & feceris omnia quæ loquor*; (ipso vobis hæc suggerente) *inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te. Præcedetq́ te Angelus meus, & introducet te.* Loquamur igitur & nos gratanter, sicut D. Bernardus de hoc Angelorum ministerio variis locis locutus est: Benignus es Domine, qui non es contentus nostra fragilitate murorum, sed ipsis hominum custodibus Angelicam quoque custodiam supponis. Vnde meritò eiusdem verbis ita excitemur: Quoties ergo grauissima cernitur vrgere tentatio, & tribulatio vehemens imminere; inuoca custodem tuum, directorem tuum, adiutorem tuum, in opportunitatibus. Non enim dormit, nec dormitat quidem, qui custodit Israel, etiamsi interdum ad tempus te deserere videatur. Quantam igitur reuerentiam erga Angelum tuum, quantamque dignitatem animis nostris verba illa infundere atque imprimere deberent: *Angelis suis Deus mandauit de te!* Quocirca in omni loco, non in templo tantùm, sed etiam in secretissima cubiculi parte, Angeli nostri præsentiam, assistentiam, custodiam, & directionem cordi habere, & ante oculos quasi statuere deberemus: vt optimè idem: In quouis diuersorio, in quouis angulo, Angelo tuo reuerentiam habe.

Bern. de Angelis.

Psal. 90.

Simus deuoti, inquit, simus grati tantis Custodibus; redamemus eos quantum possumus: ipsi enim amant nos, quia nos Christus amauit. Angelo autem nostro debemus reuerentiam pro præsentia; deuotionem pro beneuolentia; fiduciam pro custodia. Et verè, etiam præter has omnes præstantissimas rationes, maxima nobis est ratio, de tantis præsidibus comitibus & salutis nostræ administris gloriandi & congratulandi; cum quibus, si ductum eorum sequimur, cælestibus ciuibus & gaudiis æternis sumus aliquando perfruituri. Heu quàm raró id multi perpendunt! immò quàm multi & dies & menses & annos præterlabi sinunt plurimos, Angelo custode ne quidem semel salutato, neque vllam ei vnquam gratiam pro tanto ministerio habentes! Timeo quoque ne sint non pauci Christiani ita rerum salutarium ignari, tamq́ue hac in parte ignaui, vt vix tota vita sua semel cogitent vel sciant, tantum sibi in misera hac vitæ valle concessum præsidium. O quàm iucundum quamq́ue eis in mortis articulo atque adeò in iudicio futurum esset salutare & opportunum, si bonorum Angelorum secuti fuissent consilium; atque ita eorundem tunc frui possent solatio, patrocinio, atque adiutorio, in extrema illa atque deso-

Bernardus super Psal. Qui habitat in adiut. &c.

deſolatiſſima peccatoris conſtitutione! Alioqui quiſque apud ſe expendat quanta ſit illa futura animæ miſerrimæ anxietas, quando ſe non ſolùm ab omnibus hominibus & ab omnibus Angelis ac Sanctis videbit deſtitutam, verùm etiam Angelum proprium à Deo ſibi in cuſtodem deputatum, aduocatum, patronum, protectoremque vnicum, ſibi iam videbit aduerſantem; eoque ampliùs, iuſtæ ſeueri iudicis ſententiæ ſubſcribentem, eam iuſtam, dignam confirmantem; & tali modo, eum quem cuſtodiendum ab initio receperat, iam finaliter iudicantem & condemnantem! Quàm durum, quàm triſte, quàm horrendum eſt hoc futurum! Iuſtum tamen, quia qui hîc neglexerit adiutorem, talem meritò tunc paſſurus eſt deſertorem ac repulſorem. Hîc igitur Angelum noſtrum honoremus, oremus, & audiamus; vt in tempore deſolationis extremæ amicum ac protectorem ſentiamus.

Anxietas morientium qui Angelorum ſuorum curam neglexerunt.

Oratio ad Angelum noſtrum cuſtodem.

O Sancte atque Angelice ſpiritus, qui in mei cuſtodiam à Deo deputatus es, ita me in via vitæ huius deduc, & protege, preceſq; meas & actus Deo commenda: vt emenſo peregrinationis huius curriculo, te duce, in cæleſti Hieruſalem tecum gaudere promerear. Amen.

CAP. XLI.

Præcipe alexicacon præsens, mala vt obuia pellam.
Crux formata manu: Precis igneũ, ac missile telũ.

Christianum nunquam inermem esse conuenit.

CVM quamplurimi sint nobis hostes, & inopinatos non raro insultus sustinere necesse sit, instar militum nunquam inermes nos esse conuenit. Et tametsi non omnia semper penes se arma miles habeat, gladium tamen & pugionem aut simile quid paratæ armaturæ circumfert assiduè; tum cui statim manum applicet, si quis eum ex improuiso fors adoriatur; tum etiam ob id tantùm, quia miles est. A

Duo ad manum, tutelæ gratia: 1. Signum Crucis. 2 Breuis oratio.

Quia igitur homo Christianus miles est, & vita nostra militia; quęritur, quod ei contra omnia aduersa, præsertim inopinato occurrentia, præsentissimum remedium sit, & quasi arma promptissima, ad quæ sine mora prosiliat. Duo eiusmodi in Responsione describuntur: Signum Crucis: & breuis atque efficax Oratio. Vsus enim ipse atque ipsa necessitas nos id docet. dum siquidem horrendum repentè intonat tonitru, vel crebra ruunt fulmina, fragor subitus, vel ventus oboritur; dum improuido lapsu ruimus, vel simile quid terret, percellit, ac repentè nos concutit, signum crucis obiicimus, & breuem eiaculamur orationem; quod etiam homines timorati, in graui oborta tentatione, animæve periculo ingruente, piè solent vsurpare. Hoc etiam vsuuenit, quando quis oscitat, sternutat, vel syncopen patitur, se ilico crucis signaculo munit; quique ei adstant, benè precantes dicunt, Seruet te Deus, Deus te adiuuet, vel, benedicat. B C D E

Beda. Durandus li.6.ca.125.

Apud Ecclesiasticos enim scriptores legimus, tam repentina aliquando lue correptos fuisse homines, vt vel screando, vel sternutando conciderent. Quin & supplicationes diei S. Marci, quæ Litaniæ maiores nuncupantur, ob hanc similemque calamitatem primùm institutæ creduntur. Ex tali se cruce signandi pia Christianorum consuetudine, etiam accidit, vt Iulianus Apostata Christicolarum sanguinem dæmoni deuoturus, cum magicis satanæ cultoribus speluncam tartareis eiusmodi mysteriis aptissima adyta ingressus, dum iam cœpto incantationum tenebricoso negotio, maligni spiritus comparêre inciperent, rei nouitate & horrore perculsus, de more se signo salutari, etiam nesciens, & ex mera tantùm consuetudine muniens, omnem mox dæmonum cateruam absterruerit, & quidem cum fanaticorum illorum infernaliumque ministrorum indignatione.

Theodor. Hist. Eccl. li. 3. cap 3.

Signum Crucis, Signaculũ.

Signum Crucis, signum Filij hominis est, hoc est Christi Iesu, atque ita signum Christianorum, nobis ad multa seruiens. Signaculum est

Præcipe alexicacon præsens, mala vt obuia pellam.
Crux formata manu: Precis ignêum ac missile telum.

Wats ons ter handt, en thuys, teghen al dat ons let?
Voor schildt, het heylich Cruys; voor sweerdt, een vort ghebedt.

Contre ces alarmes, De quel baston d'armes, Me doy-ie seruir?
La Croix salutaire, Auec la priere, T'en peut garantir.

est in primis, quo Christus velut magnus Dominus vasa sua omnia, instrumenta,& quicquid ad ipsum pertinet, signat. Pro munimine etiam atque armis est eo vtentibus. Hoc præterea fidem nostram profitemur, vt breui symbolo: siue mysterium sanctissimæ atque indiuiduæ Trinitatis adspicias, siue Christi incarnationis, passionis & salutis nostræ secreta consideres. Vis & efficacia huius signi ex ipsa Christi cruce & primariè ex ipso Domino Saluatore nostro, qui in cruce pependit, deriuatur. Hinc antiquus ille serpens signum eius quo semel victus fuit ita formidat, sicut canis baculum immò vmbram baculi timet, quo semel luculenter vapulauit. Vsus se cruce signandi ab ipso Ecclesiæ exordio Apostolorumque temporibus fuit notissimus: vt S. Dionysius, Clemens, Apostolorum coætanei & discipuli, Tertullianus, Irenæus, Iustinus, & plures alij constantissimè attestantur. Quin & tradunt, quomodo primi illi Christiani se suaque omnia crucis signo muniebant; cibum, potum, vestes, opus, cubile, exitum, ingressum, frontem, pectus, libros, epistolas, & demum vniuersa, actusq. omnes; præsertim dum aliquid aggrediebantur, siue iter, siue orationem, siue confessionem, verbi diuini auditionem, ceteraque, sicuti pios adhuc Catholicos videmus obseruare, omnesque meritò in vsu habere consultum est.

Armatura.

Eius mysterium.

Vis eius.

Vsus vetus.

Quòd autem hæretici id nihil morantur, multo minùs & nos ipsorum cauillos sannasque morari debemus. Dicant centies si velint, per nos licet, ad nihil hoc signum conducere, quàm ad muscas à facie vel cibo abigendas. Fatemur ad hoc valere, meliori quàm ipsi existimant sensu & efficacia, sed etiam ad plura. Beelzebub Principem vel Regem aut dominum muscarum sonat: illarum scilicet, quæ suauitatem vnguenti Christianitatis exterminant, vbi desidere permittuntur. Illis infernalibus muscis abigendis aptissimum flabrum ventilabrumque est Crucis signaculum, Christianorum in manibus semper præstò: quod ipsi spiritus nequam sæpè fatentur; quia experiuntur quàm crux illa illos discruciet, proindeq. oderunt vt malam crucem.

Hæreticorum cauilli recutiūtur.

Beelzebub, Princeps muscarum.

Tempus interim aliquando veniet, quo signum hoc in cælo sole splendidius refulgebit, quando Dominus ad iudicium venturus est. Tunc omnes isti irrisores, contemtores, & inimici Crucis Christi, videbunt in quem, sub crucis titulo, linguarum suarum iacula confixerunt: quodque illis confusioni & tormento vel adspectu solo futurum est, hoc piis Crucifixi cultoribus admirando erit solatio. Attendendum potiùs quid tunc futurum, quàm quid dicatur modò; debetque eò magis hæc deuotio se signandi in bonis augeri, quò eam Crucis osoribus magis improbari videmus. Statim itaque ad crucis clypeum confugiendum est, quando exteriùs vel interiùs aduersi quidpiam nos inualerit. Audiamus D. Hieronymum id confirmantem: Si ingressi fuerint

Signū hoc in iudicio apparebit.

Hieron. in epist.

fuerint ad te latrunculi per oculos; per adſpectum crucis perime eos.
Num. 21. Ac ſi diceret: Sicuti filij Iſrael in deſerto, quando ab ignitis ſerpentibus inuadebantur, adſpectu ſerpentis ænei in ligno pendentis curabantur; ita tu in omni tentatione ad Christum crucifixum confugito,
Ioan. 3. cuius æneus ſerpens ille figura fuit; quemadmodum idipſemet poſtmodum declarare dignatus eſt. S. Auguſtinus huic benè conſonat:
Auguſt. epiſt. 5. Crux, inquit, Chriſti, contra fluuium horrendæ nequitiæ adiutorium ſingulare. D. Ioannes Chryſoſtomus rem adhuc magis amplificat,
Chryſoſt. dum ſic ait: In cruce omnes inueniunt virtutem. D. Ioannes Da-
Damaſcen. lib. 4. maſcenus non illiberaliùs de tanto præſidio loquitur: Crux Chriſti, inquit, eſt ſcutum & arma, & trophæum aduerſus diabolum: infirmorum baculus, paſtorum virga, conuertentium manuductio, proficientium perfectio, animæ ſalus & corporis; omnium malorum auerſio, omnium bonorum cauſa. Breuiter, vis omnis admirandæ illius Crucis Dominicæ in ſigno eiuſdem renouatur, dum piè illo vtitur Chri-
Ezech. 9. ſtianus. Quod præſtantius ſignum, iuxta exemplum ſigni *Tau* apud Ezechielem, quàm ſignum Crucis; quo in fronte muniti, tanquam ibi ſigno *Tau* in fronte virorum gementium & dolentium ſuper cunctis abominationibus quæ fiunt, ab internecione per Angelos Dei iuſ-
Exod. 12. ſu facta euadunt immunes? Sic & à percutiente Angelo in Ægypto intacti relicti ſunt, quorum poſtes & ſuperliminaria agni ſanguine ſignata fuerunt: quod in figura ſanctiſſimæ Crucis, & agni immaculati Chriſti accidiſſe cognouimus. Attendat ſibi quiſquis ſapit, ne ſignum hoc ei deſit in vita, omni actione, in morte, in iudicio: & gaudebit ridebitque in die nouiſſimo, aliis ſine vllo ſolatio lacrymis irremediabilibus complorantibus. Sit illi igitur ſignum crucis inſtar ba-
1. Reg. 17. culi Dauidis, quem ſemper habebat in manibus, vt ſcriptura teſtatur.

Orationis breuis efficacia. Alterum armaturæ genus, quod ſemper ad manum eſſe debet, eſt breuis oratio; vt ſuprà dicere cœperam: quales ſunt iſtæ: Deus adiuua me, Salua me Domine, Ieſu bone conſerua me, Deus propitius eſto mihi peccatori; Sancta Maria, ora pro nobis; O mater Dei, memento mei: vel ſimiles. Non ita hîc breuis oratio commendatur, vt prolixa vel etiam breuis crebrò repetita improbetur; aut vnius ad alteram odioſa aliqua fiat comparatio: verùm hoc tantùm nunc in breuis orationis gratiam profertur, quòd ſicuti in omni ſubitâ animi vel corporis trepidatione & periculo, præſentiſſimum eſt homini Chriſtiano refugium ſe ſigno Crucis ſignare; ita etiam corde ad Deum eleuato, breui ac quaſi eiaculatoria oratiuncula ſe armare. De hac di-
Eccli. 35. cit Sapiens: *Oratio humiliantis ſe nubes penetrabit: & donec propinquet, non conſolabitur: & non diſcedet, donec Altiſſimus aſpiciat.* Eiuſmodi in primis eſt Oratio Dominica; vel illius pars aliqua neceſſitati conuenientior. B

Iam, ſicuti Crux Chriſti clypeo, ita gladio poſſet Oratio comparari. C

Præſer-

præſertim illi gladio quo Ioab ferè ſemper accinctus incedebat: nam ſi æquè ſemper eo benè fuiſſet vſus, artificium erat laudabile. De illo ſic legimus: *Qui fabricatus leui motu egredi poterat, & percutere.* Sic in promtu arma hæc ſpiritualia eſſe homini Chriſtiano deſiderandum eſt, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus, & contra omnes mundi huius aduerſitates. Ita teſte D. Augaſtino Sancti in Ægypto facere conſueuerunt. Ita ſanctus Petrus cùm mergi inciperet: *Domine, adiuua me.* Item aliàs: *Domine ſalua nos, perimus*; cùm nauis operiretur fluctibus. Ita & nos faciamus: mirabimurque vicinam planè ac præſtò eſſe Domini præſentiam (ſicuti D. Antonius ab hoſtibus repentè liberatus) quem fortè procul abſentem arbitrabamur.

2. Reg. 20.

D. Auguſt. ad Probam. cap. 10.
Marci 14.
Matth 8.

Sic namque de D. Antonio legimus: dum verbera terroreſque perferret, lucem diuinitus apparuiſſe, qua expauefacti dæmones diffugêre; Antonium verò eo ſplendore recreatum erexiſſe ſe, & quaſi præſentem Dominum adſpiceret, dixiſſe; Vbi eras? reſponſumque accepiſſe: Aderam, Antoni; ſed euentum pugnæ præſtolabar: quam quoniam imperterritus immotuſque viriliter ſuſtinuiſti, manet te victoriæ tuæ indeficiens in cælo triumphus.

Athanaſ. in vita S. Ant.

Oratio in omni anxietate & periculo.

INfinita ſunt animæ corporiſq́ue pericula, malorumq́ue ingruentium miſeranda ſurreptio: Eripe me Domine ex hac neceſſitate; ac per ſignum crucis ab omnibus malis me defende; vt omni perturbatione ſemota, libera tibi valeam mente ſeruire. Amen.

CAP. XLII.

Da quinos Sensus, animum in prærupta trahentes. Vis Oculi: Tactus: Gustus: Vis Naris: & Auris.

Quinque Sensus.

MIRANDA verè Quinque Sensuum conditio, & hinc etiam admirandi quidpiam innuit ipse interrogandi modus, dum ait: animum in prærupta trahētes: quia re vera ita est. Sic enim à lapsu primi nostri parentis sensus nostri omnes immutati & inuersi sunt, vt, qui nobis ad id à Deo concessi fuerant, vt ipsorum adminiculo Conditorem nostrum & faciliùs agnoscere, & perfectiùs amare eique meliùs seruire possimus; nunc vice versa negotium facessant pelliceantque in contrarium. Adeò vt vix aut rarissimè peccet homo, aut Deum in aliquo offendat, quin sensuum quispiam, vel etiam plures in culpa esse, & prima quasi peccati occasio deprehendantur. Vt non immeritò Quinque Sensus quinque illis probaticæ piscinæ porticibus, in quibus omne genus languidorum iacebat, possint comparari. Quisquis enim aliquo peccati morbo correptus est, in aliqua harum porticuum, vel visus, vel auditus, vel tactus, vel ceterarum aliqua reperietur. Quinque sunt item portæ ciuitatis nostræ, quam à Deo custodiendam regendamque accepimus: quacunque illarum hostis ingressus fuerit, actum est: animam trucidat, & spoliat ciuitatem. Sunt & iuga boum quinque, qui iterum iterumque probandi sunt, & nunquam dicunt, Sufficit: adeoq. quamplurimos occupant & distinent, vt horum occasione & prætextu se à cæna cælestibusque nuptiis excusent. Quinque item sunt satrapæ Philistinorum, quos Deus Israelitico populo in prælij exercitationem superstites reliquerat: sicut Scriptura dicit: *Vt erudiret in eis Israelem, & omnes qui non nouerant bella Chananæorum: & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi.* Chananæi diabolum figurant, qui nobis inuidet nobisque semper infestus est, idque potissimùm per quinque has nationes Sensuum nostrorum adnatorum. Vt propterea magnam Deo debeamus gratiam, quòd tam bonam nobis consignarit custodiam, tamque fidele vt diximus præsidium, in portarum harum totiusque ciuitatis conseruationem.

[Margin notes: *Ioan 5.* Quinque porticus. (A) — Quinque portæ. (B, C) — *Luc 14.* Iuga quinque. (D) — (E) *Iudic. 3.* Quinque Satrapæ.]

1. Reg. 17. Quinque lapides Dauidis.

Non sine causa neque citra mysterium, elegit sibi Dauid quinque limpidissimos lapides de torrente, quibus superbum blasphemumq. gigantem erat prostraturus; cùm nostra hæc caro, ipsaque Sensualitas tanquam proteruiēs Goliath quispiam nos per quinque sensus mirificè conterreat & fatiget. Neque absque diuino consilio factum est, quod Christus Saluator noster, vt verus Dauid, quinque præcipua

vulnera

Da quinos Senſus, animum in prærupta trahentes.
Vis Oculi; Tactus: Guſtus: vis Naris; et Auris.

Noempt der Vyf ſinnen voor, die ons ſoo veel ſpels maecken
Sien, Riecken, en Ghehoor, Ghevoelen, ende Smaecken.

Dites moy par ordre, Qui ſont tel deſordre, Les ſens vicieux.
L'ouye, et la touche, Le gouſt de la bouche, Le fler, et les yeux.

vulnera in suum sacratissimum corpus admittere voluerit. Horum enim illi quinque lapides figura præcesserãt; & pera Dauidis in quam illos mittebat, mortalem Christi carnem velut mortalitatis nostræ saccum figurabat. Quinque hæc limpidissima Christi stigmata diaboli caput comminuerunt, vires ipsius attriuerunt, & nos effecerunt fortes: vt ipsorum efficaciâ ac virtute, per sancta Sacramenta præsertim ad nos emanante, & quinque sensus nostros ab omni offensione seruemus, & illis ad Dei gloriam nostramque salutem rectè vti valeamus. Adeò vt si quando illi insurgant, ad peccatum conentur illicere, mortemque animæ nostræ hoste intromisso moliantur, supra rationem, intellectum, totamque animæ gubernationem studeant dominari; & omnia ad suam voluptatem atque arbitrium aperta perfidia pertrahe-
F re præsumant: tunc tanquam veri Iosue, Christi Iesu discipuli & fra-
G tres, quinque hos sensus vt rebelles reges in speluncas suas se abdere compellamus, terga vertere, se continere, & à cœpto desistere. Sic Iosue victore quinque Reges fugientes se in spelunca abscondebant: quod cùm ei nunciaretur, ait: *Voluite saxa ingentia ad os speluncæ, & ponite viros industrios, qui clausos custodiant.* Dumque hostes suos, (stante ad id per diem integrum iussu ipsius sole) deuicisset, præcepit Iosue dicens: *Aperite os speluncæ, & producite ad me quinque Reges, qui in ea latitant. Ponite pedes vestros super colla eorum: nolite timere. Percussitq; Iosue, & interfecit eos; & suspendit super quinque stipites, fueruntq; suspensi vsque ad vesperum.* Ita facimus, quando per virtutem quinque vulnerum Iesu Christi, quinque sensus nostros vt Reges dominari volentes, per continentiam restringimus, & quasi in suis antris latitare compellimus; donec data meliori opportunitate, eosdem per iustum examen excutimus, & quasi ex latebris prodire cogimus, ac per bonam confessionem eductos foras, Principibus nostris, hoc est, Rationi, Voluntati, Fidei, Spei, & Charitati præcipimus, vt pedibus suis substernant; sibi vt æquum est subijciant, & cogant parêre rebellantes. Immò etiam per veram mortificationem quasi morti tradant, vt deinceps non ampliùs sibi suæque sensualitati neque peccato viuant; sed (quoad hæc omnia) sint merè mortui: & vsque ad vitæ vesperam Christo confixi cruci; quæ per quinque stipites illos rectè fuit figurata. At nunc de singulis Sensibus, paucis in particulari disseramus.

Quinque Christi vulnera. — Quinque Reges rebelles. — *Iosue 10.* — Continentia. — Examen consciẽtiæ. — Confessio peccatorũ. — Mortificatio.

Quoad Visum, qui Sensuum princeps est: præter communem satisque notum illius vsum, meritò nos eius auxilio, tot mirabilium scilicet creaturarum operumque Dei consideratione, permoueri debemus, ad maiorem sapientiæ, bonitatis, potentiæque diuinæ admirationem: & ita vicissim ad maiorem nostri confusionem, humilitatem, debitamque submissionem; ad abundantiorem eius laudem, gratitudinem erga illum, & dilectionem. Nunc verò, quæ nostra est

Visus.

Eius corruptio. infelicitas, contrarium potiùs agimus. Oculi namque nostri, in Eua fructum vetitum curiosiùs contemplante corrupti, qui nobis vt lucerna vel fax quæ præfertur euntibus, ad hoc seruire debebant, ne vsquam offenderemus vel impingeremus; hi demum ipsi sunt, qui nos, vt latentes exploratores, decipiunt fraudantque maximè. quique hostis nostri obsequuntur insidiis, vt ea ex parte prodamur, qua maximè ipsorum præsidio securos nos esse oportebat.

Remediū eiusdem. De oculorum custodia, periculo, & damno, ex professo Cap. LXVI. tractabitur; vt & de remedio. Hîc obiter remedium attingemus, ne malum tantum immedicatum prætereamus. In tam malefidi ministerij oculorum antidotum (si tempori applicemus) multa horrenda & tristia oculis haurire dignatus est Christus, & in visu multa pati; tandemque innocua illa lumina, in quæ Angeli desiderant conspicere, fœdè obligari passus est. His contra indebitum oculorum nostrorum vsum toleratis, rectum eorundem docens vsum, sæpissimè in vita sua oculos in cælum sustulit; vt nos, sursum dum viuimus aspiciendo, eum imitati, etiam in morte oculos securè demittendo, & in pace quiescendo eundem imitemur; spiritu nostro feliciter in manus Patris commendato.

Auditus. Auditus quoque nobis ad hoc auxilio esse deberet; vt per omnia quæ audimus, ad maiorem Dei cultum & obedientiam prouocemur & excitemur. In Auditus commendationem valdè facit quod dicit

Rom. 10. Apostolus: *Fides ex auditu.* Ecce, id sine quo impossibile est placere Deo, aurium ministerio percipitur. Organum sine dubio magnæ

Auditus corruptio. æstimationis per quod salus infunditur. Eheu, quàm sunt aures nostræ per pestilentem illum serpentis anhelitum mendacia nobis suggerentis deprauatæ! Ex eo tempore sagaces ad malum audiendum re-

Matth. 11. tinendumque facti sumus, & surdi ad bonum. Non habemus aures ad audiendum, vt Christus Dominus clamabat, quia obaudire nesci-

Exod. 32. mus. Omnes, proh dolor! inaures nostras aureas, cum Hebræis mulieribus, in vsum diaboli contulimus; diabolo quàm Deo potiùs au-

Genes. 3. res præbentes Hinc etiam fit vt dum corripimur, cum Adamo latebras quæramus, & ficulneis nos foliis obumbremus. Aures læsæ & debiles talem non ferunt auditum; vt lippientes oculi non ferunt solem.

Remediū Auditus. Ad sensus huius alexipharmacon spirituale, multa in auditu pati voluit Dominus: tot agnomina, irrisiones, calumnias, blasphemias, ac innumeras truculentarum vocum inclamationes; quæ aures eius purissimas dirè crudeliterque flagellabant. Oremus eum, vt digitum

Marci 7. suum dextrum, Spiritus sancti gratiam, auribus nostris inserat, easque sanet. Immò, quandoquidem dextram cum Malcho auriculam amisimus miseri, seruata sinistra ad malum patula; oremus eum, vt amissam nobis de nouo restituat.

Gustus etiam in Adamo & Eua corruptus est, vt rectè D. Bernardus: Saporem boni perdidimus ab ipso penè exortu generis nostri. Et interim palati semper vitio laborauimus; malè discernentes in cibis spiritualibus,& in corporalibus gustu abutentes. Sicut enim in his nihil ferè placet quàm quod sensus titillet; ita & in illis non salutaria, sed suauia ac cupita delectant. Hinc accidit, vt mortem, quæ in olla carnis huius est,non gustemus, nec euitemus: quod filij tamen Prophetarum tam luculento nobis exemplo præfigurarunt. Hinc tam multi mortem animæ per gulam deglutiunt: & non nisi serò sapiunt sentiuntque, quid plenis faucibus hauserint. Percontatur Iob admirabundus: An poterit comedi insulsum,quod non est sale conditum? aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?

Gustus. *Bern super Cant Serm. 85.* *4. Reg. 4.* *Iob 6.*

In huius vitij remedium voluit Christus amarum passionis bibere calicem; vino myrrhato cum felle mixto, atque aceto potari, & quidem in ardentissima siti extremoque vitæ spiritu. Recordemur absinthij eius & fellis; nostrumque cibum & potum amaritudine passionis eius temperemus, nec facilè excedemus. Sobrij simus: & saporem in spiritali ponamus edulio præcipuum. Sermo Dei, oratio, admonitio fraterna, Sacramentorum vsus,nostrum delectent palatum cordis, & oris palatum ex his emendabitur. De his etiam Cap. LXVII. differetur.

Remediū Gustus.

Odoratu diuites & nobiles plus peccare solent quàm vulgares:dum illi curiosis, suaueolentibus, & delicatis odoramentis se oblectare satagunt & in illis gloriantur. E diuerso autem abhorrere solent à pauperum infirmorumque domiciliis, & hospitalia ac pia interdum loca ob id studiosè defugere.

Odoratus

In antipharmacon, etiam in Odoratu pati voluit medicus animarum nostrarum; præsertim in monte Caluariæ: vt nobis magis cordi & curæ esset bonus odor virtutum coram Domino, quàm fragrantia vestium rerumque aliarum mundanarum. Nam certum putatur, eos qui hîc semper benè redolere desiderant, à morte tetriùs olituros; & in inferno,nisi pœnitentiam egerint,arsuros acerbiùs. Exemplo solus esse potest Antiochus, qui postquam nimis accuratam sui in omnibus curam habuerat, nihilque quod ad mundi oblectationes faceret in se desiderari passus esset; non tantùm à vermibus viuus consumptus est,sed tanta fuit fœtoris ipsius intolerantia,vt non solùm exercitus totus illo grauaretur, sed nec ipse eum in se ferre vltrà posset.

Remediū Odoratus. *1. Mach. 9.*

Nunc ad postremum Sensuum, Tactum dico,veniendum est; qui, quemadmodum non vnum tantùm corporis membrum vel partem occupat, sed per totum corpus extenditur; ita etiam longè plura sunt peccata, quæ per hunc sensum quàm per quemuis alium committuntur. Primum tactu peccatum fuit, quando primi Parentes ad lignum

Tactus. Origo mali Tactus.

vetitum manus suas extenderunt. De quo ligno ita Adam vxori suæ Domini præceptum erat interpretatus (quia ante eam conditam datum fuerat) vt inde tentanti ad esum serpenti responderet: *De fructu ligni, quod est in medio Paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus; & ne tangeremus illud.*

Genes 3.

Per Tactū multipliciter peccatur:

Leuit. 13.

Quàm frequenter quamque multiplici modo nos interea tactu fœdauerimus, quotidieque nos hoc sensu inquinemus, abundè nobis id frequentes illæ veteris Testamenti lotiones & iterata toties baptismata demonstrarunt: vt enim mille modis statim immundi censebantur; ita multoties iis & corpora & vestes, & vasa mundanda erant. Hinc non ineptè toties quis in anima maculari iudicatur, quoties peccat; quia peccatum fœda animæ labes est, quam quasi ex attactu rei vetitæ peccando contrahit: sicut qui carbones vel picem tetigerit, ab illis inquinatur.

Circa tria præcipuè.

Tactu præcipuè circa tria ista peccatur: circa impudicitiam, quocunque modo illa in actum corporalem deducitur; circa iniustitiam, qua quis rem alienam furto aut vi tollit; vel quoquo modo inuito vel inscio domino iniquè retinet: tum etiam in percussione, & quacunque eiusmodi iniuria: addo, in vestium vel cubilis nimia mollitie. Denique innumera sunt ferè, nisi ita circumscribantur, quæ per tactum vitia committuntur.

Multiplex remedium Tactus.

Iam, vt multiplex est Sensus huius offensio & peccatum; ita multiplici illud remedio Christus Dominus noster curandum iudicauit. Hinc in omnibus sacratissimi corporis sui membris membrorumque articulis singularem quandam pœnam sustinuit. Inter quas istæ pręcipuè notandæ sunt: Vehemens illa totius corporis in ingressu horti concussio, agonia sudorem vndique sanguineum exprimens, dura apprehensio, ligatio, vellicatio, maxillæ percussio, & colaphi infiniti, capillorum & barbæ conuulsio, consputatio, flagellatio, coronatio, gestatio crucis, frequens vestium cum vulnerum renouatione detractio, crucifixio, & post mortem pretiosi lateris perfossio. Adeò vt benè Probatica piscina, Christus passus dici mereatur, & factus sit: in qua iuxta Græcum vocabulum velut oues in sacrificium omnes abluimur; & prout in speciem Latinè Probatica sonat, in qua, vt omni ex parte probata & approbata, sanamur à quacunque detineamur infirmitate. Habet, vt antea dixi, nostra Piscina quinque sensus, vt porticus quinque, in quibus iacet omnis multitudo languentium peccatorum. Habet è contrà hæc salutaris nostri Redemtoris piscina eminentes porticus quinque: hoc est quinque præcipua vulnera ad nostram salutem. Hîc omnes nostrorum quinque Sensuum infirmos, cęcos, claudos, aridos, & quotquot peccatis obstricti sunt, deponamus. Aquæ motę sunt, nihil est quòd Angelum aliquem exspectemus; omni

Quinque porticus piscinæ, etiam spiritualis in Christo.

tempore

tempore feruet admirandæ huius piscinæ salubritas. In hanc sensus nostros totos demergamus, vt illis iam sanis receptis, ita ad nostram salutem, eiusque qui illos nobis dedit deinceps vtamur gloriam, vt vbi redierit rationem nobiscum initurus, dicere ei possimus: *Domine, quinque talenta tradidisti mihi: ecce, alia quinque superlucratus sum.* Quod fit potissimùm, quando salutari sensuum externorum vsu, etiam quinque internos seu spirituales adipiscimur; vt iam in anima etiam verè videamus, audiamus, sentiamusque. Tunc dicturus vicissim est Dominus: *Euge serue bone & fidelis; intra in gaudium meum. Eris potestatem habens supra quinque ciuitates:* per quod regia Regni cælestis gloria declaratur & datur. *Matth. 25.* Quinque talenta. Quinque ciuitates. *Luc. 19.*

Quid oberit, si hunc de quinque sensibus tractatum cum mystica quinque filiorum Mathathiæ interpretatione concluserimus? Hîc enim hominis & quinque sensuum vt filiorũ debitam constitutionem contemplabimur. Mathathias, donatus à Domino (sic enim sonat hoc nomen) quinque filios habuit, qui populi Dei duces essent contra hostes suos. Sic dedit nobis Dominus quinos sensus, quorum præsidio animam nostram contra eius inimicos tutaremur. Nomina siquidem filiorum Mathathiæ non malè Sensibus conueniunt. Primus erat Ioannes, in quo est gratia; per quem, Visum cui plurimum gratiæ inest, possumus intelligere. Addo, toties in Scripturis legi; Inueniam gratiam in oculis tuis. Secundus Simon, obedientia vel auditor mœroris, apertè Auditum designat, qui obedientiæ fidus est præcursor; vnde obedire dicimus, quasi obaudire. Tertius Iudas, confitens vel glorificans, Gustum potest denotare: ex quo confessio sequitur & laus dulcedinis Saluatoris: *Gustate & videte quoniam suauis est Dominus.* Qui quidpiam gustat, statim iudicium suũ declarat. Quartus erat Eleazar, Deus meus adiutor, Tactum significans: quia Deus pater filium tangendo, & vt pastor percuteretur permittendo, adiuuit nos ne in æternum periremus. Eius liuore siquidem sanati sumus: liuor autem ex tactu. Quintus Ionathas, columbæ donum, per quem Odoratum accipere possumus. Quia vnde bonus odor Christo in eius Ecclesia, nisi ex dono columbæ, hoc est Spiritus sancti? Ipse est enim vnctio & pretiosum vnguentum replens totam domum fragrantissimo odore. *1. Mach. 2.*

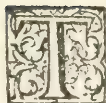
Oratio pro bona quinque Sensuum directione.

QVinque mei Sensus, Domine, quos in salutis meæ subsidium mihi contulisti, magno meo malo infidi mihi rebellant, & in certam, si sequar, perniciem ducunt: spiritu tuo bono illos quæso reforma, vt illis ad tui nominis gloriam, & animæ meæ salutem vti valeam, & eorum ductu vitam inueniã sempiternam. Amen.

CAP. XLIII.

Vimq́. animæ triplicem, cæleſtia munera, pandas.
Vis memorans: Intellectus: ſua cuique Voluntas.

Tres potentiæ animæ.

TRES iſtæ potentiæ animæ, Memoria, Intellectus, & Voluntas, earumq́ue officium, tribus Nymphis animæ obſequentibus poſſint comparari, quemadmodum etiam in imagine figurantur. Memoria in primis, velut theſaurum animæ abſconditum & clauſum tenet in ſinu, tanquam archiuum à Deo factum eiuſque curæ commiſſum. Intellectus, tamquam vis aliqua ſpiritualis, theſaurum illum aperit, reſque in eo reconditas manifeſtat. Et Voluntas ex eo depromit, quodcunque pro rei temporíſve opportunitate, animæ arbitrio ſederit placueritve: relictis interim ibi aliis variis rebus benè cuſtoditis, quæ ſuo etiam tempore, dum vſus feret vel neceſſitas poſtulabit, expromentur. Depromta è Memoriæ ſcrinio (Intellectu priùs recluſa pandente) Voluntas animæ tradit, in eius ad quodcunque voluerit obſequium: nunc virtutem hanc, nunc illam: aliquando miſericordiæ diuinæ recordationem, quandoque verò Iuſtitiæ: interdum mortis meditationem ob oculos ſtatuens, ſubinde iudicium, aut gloriam cæleſtem, aut etiam æternam damnationem. A B C D

Auguſtin. Confeſſ. li. 10. cap. 8.

Deſcriptio trium potentiarum.

Poſſunt etiam tres animæ facultates hac ratione deſcribi. Diabolus certò ſciens, non aliter quàm voluntate hominis conſentiente peccatum committi poſſe, vt quæ inter animæ potentias intimum palatij receſſum regat, & à qua tota animæ gubernatio dependeat, ſicut à Rege in ſuo regno; vt ad Voluntatem pertingat eamq́ue ad conſenſum in
malum pelliciat, ab aliquo ſenſuum exteriorum communiter inci- 1
pit, qui, vt videmus, quaſi portæ, vel etiam ianitores ſunt, in extre- 2
mitatibus corporis ſuas habentes ſtationes: cuiuſmodi ſunt viſus, au- 3
ditus, tactus, reliqui. Per ſenſus autem (quando non ſtatim excludi- 4
tur) tranſit cum mala ſua tentatione & ſuggeſtione ad phantaſiam ſiue 5
imaginationem, tanquam per aulam aut atrium, vſque ad longum periſtylium velut ambulacrum, vbi non tam exacta habetur ratio euntium & redeuntium, præſertim in magnis ædibus & aulis. Verùm ſi inoffensè & impunè vlteriùs ad memoriam vſque pertingere poteſt, ibiq́ue quaſi certam formare cogitationem; eoque ampliùs ita penetrare vſque ad intellectum, velut vſque ad interius intimo proximum cubiculum, vbi ratio reddi & certa notitia dari debet, priùs quàm ad intima acceſſus & audientia obtineatur: tunc ei nihil amplius ſupereſt, quàm vt in intimum penetrale concedat, vbi voluntas præſidet; à cuius arbitrio totum dependet: ſiue vt propoſitis aſſenſum præbeat,

Vimq; animæ triplicem cæleſtia munera pandas.
Vis Memorans; Intellectus; ſua cuiq; Voluntas.

Welck is der crachten bandt, onſer ſielen, dryvoedich?
Memorie; en Verſtandt; en den Wille drymoedich.

Quel eſt ce ternaire, Par qui l'ame opere, En moins dun moment?
C'eſt la Souuenance, La toute-Veullance, Et L'entendement.

præbeat, fieriq́ue determinet quod petitur; siue vt cum auctoritate repellat, aut vt minimum, eò vnde venerat remittat. Eiusmodi namque proditoriæ suggestiones, ac diaboli ad peccatum tentationes, sunt instar exploratorum, hostiumq́ue subornatorum, qui subintrant, vt mactent, & spolient; quiq́ue deprehensi, iure suspendi, vel alio mortis genere affici consueuerunt. Hoc facimus, dum per arbitrij libertatem, & voluntatis imperium, eiusmodi irrepentes latrunculos emissariosq́ue non admittimus, sed in crucem arreptos sustollimus, prauam nostram inclinationem & diaboli suggestionem, per Christi passionem & crucem in nobis supprimentes & exstinguentes. *Gal 5.*

A Tres istæ facultates igitur seu potentiæ animæ appellantur Memo-
B ria, Intellectus, & Voluntas. Sunt namque etiam velut tria propugna-
C cula & castella quædam, quibus ciuitas hæc nostra, quæ ex anima con-
D stat & corpore, communitur. His saluis, benè custoditur ciuitas, hoc est, homo totus, & regitur benè: vt rectè Ecclesiasticus: *Funiculus triplex difficile rumpitur.* Quamdiu enim hæ arces sibi benè subseruiunt, & saltem Voluntas inuicta manet, nihil homini nocere potest: quia Deus cum ipso est. *Eccli. 4.*

Potest & alio modo trium harum virium describi conditio. Memoria Scriba est intus residens. Illa siquidem regestum, aut vt ita dicam, registrum tenet omnium quæ transiguntur, instar Secretarij. Vt dicit Cicero: Memoria est signatarum rerum in mente vestigium. Idem: Rerum omnium thesaurus, Memoria. Ex quo thesauro, vt Capitis huius initio dixi, quæ vel vsus, vel necessitas, vel temporis ratio postularit, ad Voluntatis arbitrium in obsequium animæ depromuntur. S. Bernardus, vt Christianus, nostro proposito accommodatiùs hac de œconomia proloquitur. Ostiarius, inquit, Voluntatis sit recordatio cælestis patriæ; & ad thalamum rationis custos adhibendus, recordatio gehennæ. Excellens haud dubiè vis est & thesaurus memoriæ, ad hoc homini à Deo concessæ, vt in ea salutaria quæque recondat, tempore opportuno velut è loculo depromenda, & in vsum deducenda. Sed, quod dolendum est, quàm inanes bonorum sunt sæpè istæ cellulæ tanti thesauri; & quàm plenæ interim omnium vanitatum, omnis stultitiæ, insaniæ, turpitudinis, & malitiæ! vt mitissimè cum Elegiographo dicam, Plenus sacculus est aranearum. Eiusmodi sunt istorum hominum memoriæ, qui neque è concionibus, vel librorum piorum lectione; neque ex bonis colloquiis, diuiníſve inspirationibus boni quidpiam retinent. His enim, quibus memoria prauis abundat rebus, instar infundibuli est ad bonum: in quo nihil hæret, sed quidquid infunditur defluit. Vt vulgò de his, qui memoriæ defectu laborant, dici solet, aurium vnâ hauriunt, alterâ effundunt. Fœdas verò cantiunculas, dicteria, scurrilitates, detractiones, & id genus virulen-

Memoria. *Stobæus.* *Cicero 1. Tusc. Quæst. & 2. de Orat.* *Bernard in paru. serm.* *Catull.*

tias, & celerrimè capiunt, & retinent mordicus, etiamsi tantùm obiter semel occinantur. His pleni, hæc & regurgitant. Quid enim ex vase aliud expectes quàm quo repletum est? Tales memoriæ nidi sunt aptissimi, in quibus maligni dæmones pessima quæque fomenta reponant, vanitatem maximè & impudicitiam.

Beati igitur & prudentes sunt, qui Memoriam suam instar gazophylacij custodiunt; in quod nihil præter res pulchras, bonas, pretiosas, honestas, & diuinas recondant; tum ad illas ibi accuratè conseruandas, tum ad suo tempore depromendas, & opportunis vsibus applicandas. Hunc in modum Christus ipse loquebatur: *Omnis scriba doctus in regno cælorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua & vetera.* iuxta rei scilicet vtilitatem.

Matth. 13.

Intellectus.

Intellectus vis est animæ, per quam homo velut per lumen res inspicit & cognoscit, quæ ipsi per aliquem sensuum offeruntur. Ita de hoc Aristoteles: Intellectus est lumen quod Deus Animæ infundit. Sanctus verò Ambrosius sanctiùs & spiritualiùs, hoc pacto: Intellectus spirituale donum. Quod & pro effectu Intellectus accipi potest; quando scilicet per vim istam animæ (quam Intellectum vocamus) aliquid intellectu difficile perspicimus & intelligimus. Hoc donum humilibus, iuxta Psalmistæ testimonium, conceditur; sic enim ait: *Intellectum dat paruulis.* Et alibi: *Intellectus bonus omnibus facientibus eum.* Quod & Saluator noster ipse testatur, & Patri cælesti confitetur: *Confiteor tibi Pater cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus* (scilicet in oculis suis) *& reuelasti ea paruulis.*

Aristot. *Ambros.* *Psal. 118.* *Psal. 110.* *Matt. 10.*

Voluntas.

Voluntas principalis est animæ potentia, sine qua neque peccatum, vt sic dicam, est peccatum; neque virtus virtus est. Sic D. Augustinus: Voluntas est qua peccatur, & qua rectè viuitur. Tamque illa est libera, vt cogi compellive ad id quod nolit nequeat. In hanc sententiam D. Bernardus: Voluntas nostra non cogitur: & propterea sola meretur vel demeretur. Efficit namque vt coram Deo mereamur, per id quod rectè voluntarieque agimus, & ab illo pro merito coronemur. E contrà demeremur, & punitioni sumus obnoxij, quando per liberam nostram voluntatem in malum consentimus. Sin autem ad aliquid compellimur inuiti & nolentes, per meram vim & violentiam, voluntate non consentiente, tunc nec in bono opere meritum, neque vllum est demeritum in malo. Præclarè, vt omnia, idem Aurelius, Voluntatis asseuerans libertatem: Nihil tam in nostra est potestate, quàm ipsa Voluntas. Verè mirabile, si attendamus. Nulla eam externa vis aut potentia potest inflectere. Hinc excellentissima est Voluntatis oblatio, inter omnia quæ nos rerum nostrarum Deo offerre queamus sacrificia. Hanc Religiosi omnes offerunt, dum non solùm vota Castitatis & Paupertatis emittũt, sed etiam Obedientiæ.

Aug lib. 1. Retract. cap. 9. *Bernard. de gratia & lib. Arbitrio.* *August. li. 3. de lib Arb* Voluntatis oblatio.

tiæ. Quo facto suam voluntatem exuunt, & alterius, Superioris scilicet (quem Dei loco habere debent) induunt: propriam cum ipsius voluntate commutantes: seque in præcipua sui parte, Voluntate inquam, in holocaustum immolantes, & igne Charitatis quasi in nihilum, vt omnia in Deo lucrentur, redigentes; quæ vera est holocausti natura. Per volūtatem etiam, se totum homo alterius potestati subiicit gubernandumque tradit, plena sui facta alteri potestate; quemadmodum ciuitas aliqua, clauium traditione, Principis alicuius dominio subiicitur & consignatur. Absque enim hac Voluntatis submissione ac plena traditione, neque vera potest esse submissio, neque recta gubernatio. Vnde constat quàm grauiter errent seque ipsi fallant, qui splendido obedientiæ titulo gloriantur, ac se Religiosos esse existimant, quando nihil minùs quàm voluntatem suam Superioris voluntati subiiciunt: sed potiùs Superioris voluntatem ad suam quoquo modo inflectunt.

In voluntatis liberæ (qualis est in primis bonorum Religiosorum hominumque verè Christianorum) commendationem, hunc in modum Doctor mellifluus: Voluntati nec leges imperant, nec Principes dominantur: libera est; & maximè, si spiritu ducitur: quia vbi spiritus, ibi libertas. Veruntamen, veternosi serpentis inuidiâ, quemadmodum memoria nostra peruersa est, & facta velut vas fractum & perditum, quod nullis ferè aliis vsibus aptum est quàm sordibus, vanitatibus, & nequitiis coaceruandis: Intellectus verò instar fuliginosæ laternæ ita obfuscatus & detortus, vt ad nihil valere videatur quàm ad scelera, fraudes, & mille malas artes adinueniendas; ad bona verò & sancta, nescio qua laborat inopia lucis, & caligine: ita Voluntas præcipuè est deprauata atque Adæ lapsu læsa, vt ab ineunte hominis ætate ad malum potiùs prona sit quàm ad bonum. Ad bonum siquidem tam tarda tamque inepta facta videtur, vt magni sit laboris multique consilij ac negotij, priusquam ad rectam normam redigi queat. Vnde fit, vt ita omnia ad suum nutum inflectat, suisque subiiciat legibus, vt promittere ausit D. Bernardus: Cesset voluntas propria, & non erit infernus. In quid enim exerceat infernus & ignis gehennæ suam sæuitiam, quàm in malam voluntatem? Peccatum namque flammæ infernalis est pabulum: immò, vt rectiùs dixerim, fundamentum: Si peccatum tollis; nil est quod infernus exurat, nec est quod ipsemet existat quidem: peccatum autem non est, si mala voluntas tollitur. Mala voluntas Deum impugnat, & in eum insurgit: Paradisum spoliat, & ditat infernum. Nostram igitur voluntatem in Dei voluntate constituamus, ne mala sit: dicamusq. ore, & opere; Fiat voluntas tua & non mea. Posside bone Domine meam memoriam; intellectum illumina; & dirige voluntatem: alioqui po-

Bernard. Voluntas inuicta.

Malæ voluntatis mala. *Bernard. serm. 1. in Septuag.*

Matth. 26.

tentiæ animæ meæ potentem in me exercebunt tyrannidem , & mei dominabuntur. Tibi, ô Deus, trado omnia possidenda & gubernanda vt ita ad maiorem tuam gloriam, & meam salutem, animæ meæ deseruiant; cui in præsidium & subsidium cuncta largitus es.

Non erit abs re, si quasi corollarij loco in figuræ ac typi Voluntatis explicationem pauca prædictis adiecero.

Voluntatis potentia. Voluntas optimè grandi illi ferreo & trabali malleo comparatur, quo Fabri ligna seu tigna ac trabes ictu violento compingunt; & omnia, ad quæcunque adhibuerint, eius vehemētiæ cogunt cedere & obsequi ad nutum: vnde rectè à tundendo tudes dicitur & apud fabros ipsos nostrâ linguâ (**Willeken**) Voluntas, malleus ille appellatur; quòd quæcunque vult faciat, nihilque ei obsistat. Quantæ sit potentiæ & efficaciæ voluntas, non solùm in illis elucet, qui stante voluntate, ad id quod nollent cogi nequiuerunt, etiam tota mundi potestate concurrente; verùm etiam in illis, qui è contrà, res maximè arduas & quasi impossibiles effecerunt, voluntatem suam sub alterius voluntatem obedientiæ vi redigentes. E

Martyrum inuicta voluntas. Priorum exempla in martyribus omnibus fulgêre cernuntur. Torqueri, vri, mergi, dilaniari potuerunt; sed, vti quidpiam quod Dei legi repugnaret admitterent, cogi nequiuerunt. Ceruix mucrone præscindi potuit: at ne minimùm inflecti vel conniuere, ad profanam idolorum adorationem. Tus eis in manus obtrudi potuit, & supra ignem dextræ teneri, atque ex eis tus in ignem decuti; sed compelli nequiuerunt, vt ipsimet sponte sua turis vel tantillum idolis adolerent. Vtque vnum pro omnibus nominatim adducam, cuius hodie 12. Martij festum in Ecclesia celebratur: S. Petrus Martyr, Diocletiani Imperatoris cubicularius, dictum nostrum facto comprobet. Is, cùm de martyrum suppliciis conquereretur, martyr effectus est. Suspendi, cædi, extendi, vnguibus excarnificari, sale & aceto conscissis in vulnera membris perfricari, lentoque igne torreri potuit, sed à proposito ac fide auelli non potuit, voluntate contra omnia diaboli machinamenta rupis instar immotâ & inconcussâ perstante.

S. Petrus martyr.

Effectrix mirabiliū voluntas obediens. Exempla alterius generis efficaciæ, per voluntatem obedientiæ iugo submissam exhibitæ, infinita commemorem, ex quibus nihil voluntatis libertati per obedientiam constat decedere; sed potiùs augeri ad bonum, reddique efficaciorem. Adeò vt impossibilia naturę perficiat: vt sunt, leęnam arripere, & ad Superiorem id iubentem adducere: super aquam ambulare: saxa & rupes loco mouere, & eiusmodi sexcenta. Omnia Voluntas potest, vt ita dicam; & ad nihil cogi potest.

Gregor. 2. Dial. 7.

Egregiè profectò nos Deus ornauit, qui triplici hac facultate, velut tribus robustissimis ducibus, militiæ nostræ præsidium auxit & communiuit. Dum etenim nobis in vita hac hostilibus armis vndique cincta

cincta gratiæ fluentis incessanter est opus, quo sitim nostram restinguamus, ardorem temperemus, & irrigemus innatam terræ salsuginis ariditatem; vt ita tandem per mille malorum ingruentium agmina perrumpentes, ad cælestis gloriæ coronam triumphantes conuolemus; haud dubiè magna est trium talium robustorum præstantia, qui non obstantibus vndique periculis, optata nos potiri faciunt felicitate. In Dauide id non obscurè adumbratum videre est: de quo sic legimus: *Dauid erat in præsidio: porro statio Philistinorum tunc erat in Beth-lehem. Desiderauit ergo Dauid aquam de lacu, & ait: O si quis mihi daret potum aquæ de cisterna, quæ est in Beth-lehem iuxta portam! Irruperunt ergo tres fortes castra Philisthinorum, & hauserunt aquam de cisterna Beth-lehem, quæ erat iuxta portam, & attulerunt ad Dauid.* Magni itaque faciendum triplicis facultatis animę munimentum & auxilium ad salutem consequendam. 2. Reg. 23.

Oratio pro recto trium potentiarum animæ vsu.

DAtor optimorum datorum, Domine, tribus animam meam ditasti muneribus ac potentiis; sed mihi non rarò recusant obsequium: Ostende potentiam tuam, & munda Memoriam, Intellectum illumina, & corrige Voluntatem: vt anima mea, tantis adiuta præsidiis, alacrius salutem suam valeat operari. Amen.

CAP. XLIV.

Quid ſigna octo volunt Vitæ præſaga Beatæ? Teſſera ſunt, quibus æthereas Deus aſſerit arces.

Vera Beatitudo.

NON vt omnes beati eſſe deſiderant, ita veræ beatitudinis viam ſeruant. Multi de Beatitudine & ſummo bono diſputarunt; ſed omnes præter Chriſtianos à ſcopo aberrarunt. Quod vnus Crœſus non tam à Solone verbis, quàm ab euentu rebus ipſis edoctus abundè teſtatus eſt; cùm ſe beatiſſimum aliquando arbitratus, à Cyro captus, & pyræ impoſitus, verum eſſe didicit, quod ei antè dixerat Solon: Neminem ante mortem beatum dici debere.

Herodot. lib 1.

Chriſtiani autem octo recenſent Beatitudines, quas Chriſtus primùm diſcipulos ſuos in monte docuit: *Beati pauperes ſpiritu; quoniam ipſorum eſt Regnum cælorum.* & ita de aliis. Harum explicationem (vt de reliquis ſimilibus quæ ad Catechiſmum pertinent hactenus obſeruamus) non intendimus; cùm ex aliis quamplurimis ad manum ſit: ſed tantùm iuxta Interrogationis formulam, in genere, quid de illis ſit ſentiendum oſtendemus. Sunt autem iſtæ velut certæ rationes & conditiones, quas qui haberent, beatos Dominus ipſe pronunciauit. Modo illo loquendi indicans, per illas, vt certas quaſdam vias, ad æternam beatitudinem peruenturos. Hîc enim nemo aliter, quàm ſpe æternæ felicitatis, & mediis eò pertingendi beatus dici verè vel eſſe poteſt.

A

Matth. 5. Octo Beatitudines.

B

Reſponſio ſatis hoc ipſum quod doceo manifeſtè demonſtrat. Qui has conditiones in octo Beatitudinibus propoſitas habent, velut teſſeram ferunt, qua freti in cælum intromittantur, & ſint in æternum beati. Quis hinc non videat quàm ſit propterea gnauiter illis vita hac durante incumbendum?

Doctrinæ cæleſtis nouitas.

At nouæ huius & nunquam antea auditæ doctrinæ admirandum ſecretum paulo accuratiùs introſpiciamus. Quid enim abſtruſius minuſque ſimile vero humanis ſenſibus, quàm in paupertate, deiectione ſui, luctu, & perſecutione ſummam beatitudinem, immò vel felicitatem tantillam conſtitui? Ideoque rem paulo altiùs petentes, admirandam hanc Chriſtiani hominis Philoſophiam tandem excutiamus. Meminiſſe oportet, nos, dum Dei obedientiâ & gratiâ per peccatum excidimus, culpâ noſtrâ ex Paradiſo exturbatos, quaſi pullos auium è noſtro nido, vbi optimè nobis erat, noſtro merito excidiſſe. *Sicut auis fugiens, & pulli de nido auolantes*; inquit Propheta. Nunc verò quemadmodum pulli ita nido delapſi in mille periculis ſunt, & quaſi

C

D

Iſaiæ 16. Simile ab auibus è nido delapſis.

Quid ſigna octo volunt Vitæ præſaga beatæ?
Teſſera sunt, quibus æthereas Deus annuit arces.

Waerom ſyn ſoo ghenoemt, die goed' acht Salicheden?
Om datmen door die roemt, ter glorieuſer vreden.

Des ſaintes eſtudes, Des beatitudes, Qu'en aprennons nous?
Le chemin qui l'Ame, Conduit au thalame, Du Celeſte eſpoux.

quasi certo discrimini expositi, vt vel fame intereant, vel deuorentur à bestiis, vel ab hominibus conculcentur: ita nobiscum agebatur; vt in medio hostium nostrorum, in tantis miseriis & infirmitatibus degentes, certum æternumque in dies expectaremus interitum, quamdiu nec via nec ratio suppeteret ad nidum vnde excideramus remeandi. Quocirca, sicut pullorum talium mater, de ramo in ramum, de tecto in tectum volitat & saltat, certum solicitumque edendo cantum, quo illos alliciat & paulatim reducat incolumes: ita Christus Dominus noster varios & mirandos saltus fecit, nos quæritans, & voce blanda cecinit, quò meliùs sequeremur inuenti. Sic D. Gregorius: Ecce, vt nos post se currere faceret, quosdam pro nobis saltus dedit. E cælo in terram, ex sinu Patris in sinum Matris, inde in præsepe, inde, per varios alios saltus quibus & montes & colles transiliit, saltauit in crucem; de cruce in sepulchrum, inde in infernum, inde & è sepulchro iterum in terram, ex terra denique in cælum, vnde vt gigas exiuerat ad currendam viam. Vtque nos eò eundem sequeremur, vbi æterna sumus beatitudine perfruituri; non saltus tantùm, sed & cantus miros dedit: octo nimirum istas Beatitudines, inter alia infinita. Vtque naturalissima, ac planè propria matris pullorum perditorum vox esse debet, vt intelligant, moueantur, & sequantur: ita propriissima, vt ita dixerim, hæc Christi Saluatoris nostri est cantio, ac propterea mundi cantilenæ contraria. Adeò vt tutò ipsum super hac voce sequi possimus, & ob eam rem etiam præ tanta felicitate ac securitate, vocari ex hoc tempore beati. De huiusmodi vocis ductu & sequela sic ipse Dominus: *Oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. Alienum non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt vocem alienorum.* Sciunt Christi Fideles dictum à Domino: *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt.* Sed Christi vox Beatitudines istas præcinentis nota, grata, & fidelis. Qui igitur æterna beatitudine in cælis frui desiderat, hæc seruet, quæ viæ instar eum ad beatitudinem ducent. Nam vt dicit D. Gregorius: Quærenda est gloria Dei per vias eius.

[Margin notes: E; *Gregor. Homil. 19.*; Saltus Christi varij.; Cantus Christi efficax.; *Ioan. 10.*; *Isaiæ 3.*; ✠; *Gregor.*]

Oratio pro octo Beatitudinum fructu obtinendo.

O *Misericordissime Iesu, salus vnica, & Saluator mundi, tua nos gratia & benedictione rigare dignare, vt ita hic octo Beatitudinum fructum carpamus, vt in Regno tuo beatitudine perfruamur æterna. Amen.*

CAP. XLV.

At, nónne hos Mundus, mera ſeu ludibria, ſpernit?
Delirat, nec vera videt, nec iudicat æqua.

Error iudiciorum de vera beatitudine.

SICVT iſtud Caput præcedenti ſubſeruit, ita mirum videri non debet, ſi iiſdem initio veſtigiis, quæ tunc poſui, nunc proſequar. Omnes, vt dixi, beati eſſe deſiderant, ſed non æquè omnes in quo vera beatitudo conſiſtat, intelligunt. Hinc Gentiles omnes excutiebant angulos, ſummum bonum ac beatitudinem ſcrutantes. Aliqui in diuitiis eam conſiſtere arbitrabantur. Vnde Crœſus Soloni diuitiarum ſuarum copiam oſtentans, eum rogabat, vt cœpi dicere, an ſe quiſquam beatior eſſet? cumque Solon reſpondiſſet, neminem ante mortem beatum dici debere, Solonem tanquam ſtultum hominem, qui præſentem felicitatem parui faceret, à ſe dimiſit. Mox expeditione contra Cyrum Perſarum Regem ſuſcepta, captus regnoque exutus, rogoque vt cremaretur impoſitus, clamare cœpit: O Solon, Solon, Solon! Cyrus admiratus ignotum vocabulum, poſtquam cauſam remque omnem didicit, Crœſum ab incendio liberauit, & apud ſe toto vitæ tempore honorificentiſſimè habuit, humanæ inconſtantiæ ac miſeriæ documentum. Alij ſummam felicitatem in voluptatibus, luxu, crapula & ebrietate conſtituunt. ſicut Epicurus tenuiſſe & docuiſſe putatur. Vnde, licet ipſe ſummum bonum in animi voluptate reponeret, vitæ alioqui continentiſſimæ, (non autem, vt Ariſtippus, in voluptate & ſagina corporis) quotquot tamen interea ventri & gulæ ſeruierunt, Epicurei, ſeu Epicuri de grege porci vocati ſunt. Tales ſunt Venerei, Bacchici, Epulones, Lurcones, ac tricongij nepotes, quorum Deus venter eſt; & qui in terra ſuauiter viuentium commorantur.

Herodot. lib. 1. Solon & Crœſus.

Epicurei.

Horat. lib. 1. Epiſt. 4.

Talium, iuxta ſtultam mundi opinionem, deſcribit Pſalmographus beatitudinem, vt quæ in proſperitate, rerum terrenarum affluentia, bonorum honorumque cumulis, cateruis amicorum, filiorum, famulorumque frequentia conſtituta credatur. Ita Pſaltes: *Filiæ eorum compoſitæ; circumornatæ vt ſimilitudo templi. Promtuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtoſæ, abundantes in egreſſibus ſuis; boues eorum craſſæ. Non eſt ruina maceriæ, neque tranſitus, neque clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum, cui hæc ſunt.* Sed perinde atque ſi ſuum ipſe ſuper hac re dicat iudicium; *Beatus,* inquit, *populus, cuius Dominus Deus eius.* Ille enim populus, qui Deum verum colit, & patrem ac Dominum habet, omnibus modis longè beatior eſt. Ipſe enim ſuos longè aliter quàm mundus docet. Chriſtus namque non tranſitoriam feli-

Pſal. 143.

At nonne hos Mundus, mera ceu ludibria, ſpernit?
Delirat: nec vera videt: nec iudicat æqua.

De Weerelt houdt den ſpot, met ſulck; als ſnoo, en ſlecht.
De Weerelt die is ſot: ſ'en weet niet wat ſy ſecht.

Toutefois la race, Du mondain rechaſſe, Et hait ceſte voix.
Le Monde radotte, Et ſon humeur ſotte, N'entend pas ces loix.

felicitatem, sed æternam spectat beatitudinem. Hinc dicit: *Beati pauperes*: & è contrario: *Væ vobis diuitibus: quia habetis consolationem vestram. Beati qui esuriunt & sitiunt.* Contrà: *Væ vobis qui saturati estis: quia esurietis. Beati qui lugetis.* Contrà: *Væ vobis qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Beati qui persecutionem patiuntur.* Contrà verò: *Væ vobis cùm benedixerint vobis omnes homines.* Hinc benè per Prophetam tam vanis hominibus clamauit, & nunciauit: *Populc meus, qui te beatum dicunt,* non solùm *te decipiunt* (quod dixi) verùm etiam, *ipsi viam gressuum tuorum dissipant.* adeò vt talibus insistentes vestigiis, nunquam ad cælestem sitis beatitudinem peruenturi. Quod D. Augustinus apertè profatur, in tam stultorum hominum confusionem; dum ait: Mundus inimicus est iis, quos beatos facere videtur. Quid igitur dicemus de iis, quos beatos tantùm dicit & iactitat? *Luc. 6.* *Isaiæ 3.* *Augustin. Quæst. 115.*

A Quare optimè dicit Responsio: Mundus delirat. Dum octo istas Beatitudines ridet, immò vt infelicitates detestatur: nescit verè quid dicat; quia malè iudicat. Dicit namque malum bonum, & bonum malum; tenebras lucem & lucem tenebras; amarum dulce, & dulce B amarum. Voluptatem virtutum nihili facit, immò vt tristitiam & amarulentiam refugit; acerbam interim & laboriosam mundi oblectationem amœnitatem vocat, & mirè commendat; suosque ita sectatores miserè decipit. Mundus delirat. *Isaiæ 5.*

Ideoque instar stultæ mulieris depingi potest mundi vanitas; quæ C bilancem habeat, cuius partem vnam (in qua, quæ virtutum & piorum operum sunt, continentur) admota manu eleuat vt nullius mo- D menti, partem verò oppositam, vbi vanitates, voluptates & illecebræ mundi repositæ, tanquam grauia, magnique ponderis deorsum premit; vt hæc prioribus illis maioris esse præmij stultis persuadeat. Et interim stulta non animaduertit, se bona eleuando, cælo propinquiora facere; vana verò & praua deprimendo, tanquam quæ magni mo- E menti sint, inferno reddere viciniora, vt verè sunt. Non recogitat enim F mundus, Deum contrariæ esse sententiæ, aliusque naturæ; vt qui humiles exaltet & se exaltantes humiliet. O mundi stultitiam! quàm parum quid dicas attendis! At quid mirum? per opacam enim crassæ tuæ ignorantiæ caliginem, per lutulentam spissitudinem tuarum sordium, & per cæcam noctem tuæ vanitatis, ac immedicabilem amoris tui stultitiam, non remotiùs vides, vt dicitur, quàm nasus tuus protenditur: hoc est, quàm sensualis illa appetitus tui sagacitas, quâ creaturas velut olfacis appetisque, se extendit. Quod extra carnalis tuæ sapientiæ limites est positum, quodque supra te est, id est vltra narium tuarum peripheriam vel horizontem, non id sapis, neque id vllo tibi modo probatur: immò etiam quoad eiusmodi quæ virtutem & spiritum redolent, in propria causa oculis, olfactu, ac gustu laboras, vsque Mundi delineatio. *Simile quid apud D. Gregor. moral. li. 32. cap. 7.*

ad imum cordis tui fundum. Quid mirum igitur, si de sublimi hac, cælesti, ac diuina doctrina atque octo Beatitudinum Philosophia, tam temerè tam stultè, & tam contrario planè modo iudicas & loqueris? Quamobrem i, & tuo more, vt voles, non illos beatos sed miseros dicito, quos ipsa Veritas & Sapientia diuina ex certo decreto beatos asserit.

Terreni cælestia nō capiunt. Matth 5. Verùm vnde, obsecro, in re tantâ tam distorta mundi sententia? vnde ista nox, hebetudo & tam dolenda cæcitas? Hinc scilicet malum, quòd, quando Christus sublimem istam sapientiam suis tradebat Apostolis, promiscuum vulgus ipsum in montem cum Apostolis non sequebatur. Ambros. lib. 5 in Lucam. Vt benè S. Ambrosius notat: Turba non sequitur ad excelsa: non ascendit ad sublimia. Non enim quærunt mundani homines, tametsi à longè Christum sequantur, & Christiani nomine gaudeant ea quæ verè spiritualia ac cælestia sunt. In inferioribus infirmiores, Christo in altiora ascendente, remanebant. Ita communiter, fæx hominum vulgarium, ex quorum colluuie mundi persona conflatur, planis, facilibus, commodis, terrenis, cœnosis, & corporeis gaudent. Illa sola afficiunt, illa eos humi defixos tenent. Atque vti nec altiora capiunt, ita nec faciunt. Hinc peruersum de melioribus altioribusque iudicium. Iob 28. Istud scitè Iob testatur: *Sapientia non inuenitur in terra suauiter viuentium.* Mirari igitur nemo debet, sæculi huius homines improbare & irridere quod non capiunt, cuiusque pretium ignorant. Sic enim & barbari, extremæque mundi plagæ homines pretiosissima quæque vilipenderent, quorum nullam prorsus haberent notitiam: crepundiis interim aliisque reculis in cælum sublatis. Ideoque, vt peregrinam hanc doctrinam nobis Christus Iesus æterna Dei Sapientia reuelaret, è summo cælo descendit; & in terra constitutus, è turbarum strepitu in montem cum electis Discipulis secessit: eamque sedens, maioris auctoritatis indicio, tradidit; & quidem non sine præuia magna maturaque deliberatione, vt inquit Euangelista: *Aperiens os suum*: vt qui antea Prophetarum ora resoluerat, nunc tanquam rem ipsam ipse coràm proferens, os proprium aperiret: ac veluti ex diuino alabastro totius mundi medicamentum depromeret. Christi vis attractiua. Oleo atq. vnguento hoc cælestium beatitudinum effuso, mirum quàm eius fragrantia mundum repleuerit vniuersum, quamque multorum corda permouerit. Adeò vt innumeri adolescentuli & adolescentulæ, quibus adhuc integer erat, & à mundi voluptate ac vanitate liber atq. immunis affectus, tam nouo afflati odore, statim quò se tam suauiter trahi sentiebant, secuti sint. In his horumque similibus hoc adimpleri visum est, quod sponsa Canticorum sponso suo dilecto ex dilectis Christo, huius fœcundæ doctrinæ magistro, gratulabunda præcinebat, dicens: Cant. 1. *Oleum effusum nomen tuum: propterea adolescentulæ dilexerunt te.* Propterea

mecum

mecum per te tractæ, & quasi diuino artificio incantatæ, post te currunt in odorem tuorum vnguentorum.

Quàm est iucundum per Sanctorum Vitas discurrere, & videre quanto cum ardore Christum dulciter trahentem secuti sint! Quid hîc D. Dominicum, D. Thomam, D. Bernardum, & quamplurimos alios magni stemmatis adolescentes commemorem, qui spreto secularium honorum, totiusque mundanæ altitudinis culmine, Christum humilia ac despecta docentem elegerunt? Reges & Reginæ hac sancta illecebra capti, se beatos in eius inuentione confessi sunt. Videte S. Agnetem, S. Cæciliam, S. Catharinam, & multas alias, Regiæ stirpis adolescentulas, quæ pro Christo omnia regna mundi, omnemq́ue eorum ornatum, regales nuptias contemserunt, mortem potiùs quàm à proposito cederent, subeuntes. Paulam Romanam illam nobilem matronam cum filia Eustochio aliisq́ue pluribus considerate, quæ D. Hieronymi temporibus hac dulcedine captæ totum mundum cum omnibus suis delectamentis nauseabundæ repudiarunt. Id testantur hodieq́ue quotquot re ipsa percipiunt & experientia docti agnoscunt, summam esse etiam in terris beatitudinem, æternam illam quantum hîc licet prægustare & assequi. Stulti interim mundi amatores aliter loquuntur & iudicant, quia veræ beatitudinis gustu carent.

Ridicula meritò mundi insipientia, vt qui vmbraticis animum deliciis pascat, spretis interim quæ ad veram solidamq́ue hominis voluptatem ac beatitudinem pertinent. Sic ridiculus ille Rom. Imp Heliogabalus principibus suis ad opiparum scilicet conuiuium inuitatis fictas pictasque proposuit epulas. Sic insano illi & præ nimio fastu deliro Menecrati medico diuinitatem affectanti, Philippus Macedonum Rex soli ad mensam separatam adhibito acerram & suffitum apposuit: reliquis cum Rege splendidè epulantibus & Iouem famelicum ridentibus. Hæc est, inquam, inanis illa ac vana mundanorum beatitudo modis omnibus miseranda. *Ælianus var. Hist. lib. 12.*

Oratio ad stultum mundi iudicium contemnendum.

Domine Iesu, sponse animæ meæ, ita cor meum salutaris tuæ doctrinæ inesca dulcedine, vt mihi mundi deliciæ fastidio sint: vtq́; velut tui dilectione inebriatus, post te incessanter currere, & contemto mundo cælestem beatitudinem valeam obtinere. Amen.

CAP. XLVI.

Prætextam pueri quid bullâ suauiùs ornet? Pareat: Ora premat: castus Pudor imbuat ora.

Iuuentutis habenda ratio.

DOLESCENTIA instar plantulæ vel teneræ arbusculæ est, A quæ dum flexilis est, in eam quam voles partem duci debet: alioqui quando in grandiorem arborem excreuerit, quod incuruum fuerit nequibit corrigi. Frangas tum potiùs quàm flectas. Et quoniam Christianorum liberi non solùm sicut & Gentilium filij, nouellæ plantationes in iuuentute sua sunt; verùm etiam sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ paternę; & velut palmites in B lateribus domus, quorum mater, pręsertim mater Ecclesia, vt vitis abundans est; ideò tanto maius damnum & dedecus est, si illi à prima ætate non diligenter exculti, bona disciplina instructi, bonisque exemplis vt stipitibus fulti fuerint. Videas enim alioqui generosos illos ramusculos in terram dependêre, & cum omni spe fructuum in luto volutari, pedibusque transeuntium conculcari; neque vnquam ad meliora assurgere. *Prouerbium est; Adolescens iuxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea.* Quod Poeta eleganter: Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu. Debent propterea pueris optima quæque à teneris instillari. Difficile est enim veterem canem assuescere loris: sed dum tenellus catellus est, buccella panis quodcunque volueris etiam cum voluptate docebis. Discretione tamen magna est opus in pueritia informanda; quod ratio quoque ipsa naturalis ostendit. Sunt namque pueri instar laguncula, cuius angusto orificio C non nisi pauca simul licet instillare; alioqui, quod osculum illud non capit, in terram delapsum perit.

Psal. 143. *Psal. 127.* *Prou. 22.* *Horat. lib 1. epist. 1.*

Discretio in pueris formandis.

Inter multa quibus mollis illa ætas imbui debet, rogatur hoc Capite D quæ præcipua sint, quibus præditus puer euadat ornatior, quàm si prætextâ, & quidem bullis ornatâ, refulgeat. Responsio dicit, tria hęc esse: Obedientiam, Taciturnitatem, & Pudicitiam seu Verecundiam. E Sumtum istud est ex tractatu S. Bernardi, quo adolescentes informat F & ad morum probitatem exercet. Tres inquit, virtutes sunt, quæ pue- G ris adolescentibus magis congruunt: Verecundia taciturnitas, & obedientia. In his adolescens, iuxta nominis significationem, debet in dies crescere, adolescere, & proficere, sicut idem Sanctus ibidem fusiùs docet.

Tria decent pueros. *Bern. de ord. vit.*

Vt rem istam meliùs iuuentuti inculcaremus, sub triũ virginum typo tres istas virtutes in imagine expressimus; quę puerum magno datis muneribus afficiunt ornaměto. In primis, Obedientia ei par pulchro- E rum

1. Obedientia.

Prætextam pueri quid Bullâ ſuauius ornet?
Pareat: Ora premat: caſtus Pudor imbuat ora.

Welck ſyn dry Seden ſyn, die de Jonckheyt betamen?
Swyghen: Ghehoorſaem ſyn: en ſedelyck hun Schamen.

Quelle modeſtie, Sied mieux a la vie, Des ieunes enfans?
Honte, auec Silence, Soupple Obeiſſance, Qu'on doibt a tout temps.

rum calceorum offert, vt promtus sit ad ambulandum dum iubebitur, & ad viam mandatorum Dei currendam: addit chirothecas benè ornatas, in signum voluntariȩ operationis virtutũ, & obsequij prȩcipiendorum quibus manus magis cohonestantur, quàm pretiosis chirotecis & annulis aureis; atque ideò munera hæc corona ornantur, vt quæ sint laude & præmio digna. Obedientia magno est iuuentuti ornamento, eique planè necessaria, quia instructione indigent, quod sine obedientia fieri nequit: Discentem enim credere & obedire oportet. Solent *Aristot.* pueri tabulæ rasæ comparari, in qua aliquid sit pingendum; seu libro nouo, cui quis multa pulchra cupit inscribere: velut etiam ligno aut lapidi, aut alteri materiæ, ex qua imago aliqua pulchra sculpi debeat. Quæ vt fiant, debent illa omnia obedientiæ speciem in pueris formandis necessariam exprimere, vt certè faciunt. Sinunt namque se illa tractari, disponi, verti, reuerti, apponi, deponi, prout operis necessitas & artificis voluntas exegerit. Alioqui oleum & operam perderet, si illa eius nutui non obtemperarent. Rectè propterea Aristoteles: Quanto quis diligentiùs obsequitur, tanto maiorem gratiam obtinebit. *Aristot.* Vt in imagine, ita in iuuentute, dum formatur. D. Bernardus pro- *Bernard.* piùs ad Christianæ institutionis finem collimans, inquit: Obedientia amica salutis. satis hoc dicto innuens, fieri non posse vt alicui cum salute conueniat, qui cum obedientia non inierit gratiam. Quâ enim viâ ad salutem perueniat, qui citra obedientiam incesserit?

F Taciturnitas, vt altera decora virgo, iuuentuti librum tribus clau- *2. Taciturnitas.* sum signaculis coronâ decoratum offert; hoc indicio, silentium atque oris (vt libri clausi) custodiam, laudem magnam promereri. Digitum ori admouet, taciturnitatem signo exprimens, iuxta notum hemisti- *Iuuenalis Sat. 1.* chium: Digito compesce labellum. De taciturnitate, præsertim quàm *Eccli. 32.* illa iuuentutem deceat, ita Sapiens: *Audi tacens; & pro reuerentia accedet tibi bona gratia. Adolescens, loquere in tua causa vix. Si bis interrogatus fueris; habeat caput responsum tuum.* Taciturnitatem, & si quando loquendum est, breuitatem commendat. Ex quibus constat, maximè hoc iuuentuti obseruandum, quod omnibus in genere præscribit Apostolus: *Sit omnis homo velox ad audiendum; tardus autem ad loquẽdum.* *Iac. 1.* Vnde imitandum meritò pueris proponi solet Samuelis exemplum: qui cùm adhuc puer ter Domino appellante ignoraret, quid esset; totiesque ad Heli sacerdotem promtè recurreret, tandem ab illo instructus, iterum vocante eum Domino, respondit: *Loquere Domine; quia audit seruus tuus.* *1. Reg. 3.* Ac si dicat: Ego, vt puerum bonum atque obsequentem seruum decet, tacens audiam: & quodcunque mandaris expediam. Diuus Bernardus inquit: Multos noui, quos locutos fuisse, sed *Bernard.* non quos tacuisse pœniteat. Quod & versu morali Cato Dionysius affirmat: *Nam nulli tacuisse nocet: nocet esse locutum.* *Cato lib. 1. Distich. 12.*

3. Verecundia. Verecundia non de bono, sed de malo intelligenda est: quæ quouis G loco & tempore, atque in omnibus rebus modestiam, decentem pudorem, atque honestatem præ se ferat. Sic enim comparatus esse debet, qui huic ornamento acquirendo dat operam, vt D. Pauli sententiam semper præ oculis habeat, qua dicit: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Rationem bonam addit: *Dominus enim propè est*. Non solùm ita accipiendo, vt de incerto & singulis momentis expectando aduentu, in morte & ad iudicium, intelligatur; verùm etiam de eius præsentia, atque oculo, nos & nostra omnia, vsque ad cordis imum, intuitiuè contemplante.

Philip. 4.

Plato. *Apud Diog. Laert. lib. 6.*

In Verecundiæ commendationem audiamus quid Plato sentiat. Pudor, inquit adolescentiam decet. Et Diogenes, videns adolescentem rubore perfusum, Confide ait fili; hic enim est virtutis color. Et verè miranda res, magnaque virtus erubescentiæ; vt, cùm quis alicui irascitur, si eum rubore suffundi considerarit, ignoscat. Sic D. Augustinus: Mitigat iudicem pudor reorum. Non ita dum quis pallescit. Hinc Cato senior: Magis mihi placent iuuenes, qui erubescunt, quàm qui pallescunt. Quomodo dictum hoc Christianos adolescentes mouere, & animo ipsis sedere deberet; vt qui penitiùs lumine fidei collustrati introspiciant, quàm Ethnici! Nam pudor Fidelium (si ex fide, vt debent, procedunt cælum, non tantùm hominum obtutum, ante oculos habet: & non solùm quid pulchrum & decens sit, sed quid diuinæ maiestati placeat, animæque saluti prosit, attendit. Nam si Plato dixit: Inter homines pudentes versatur Deus: quid Christianus dicturus & cogitaturus est, & iuxta id facturus? Pudor, vt inquit Chrysostomus, frænum vitiorum est. Pudore igitur, vt fræno, à vitiis homo abstrahitur, & eodem ad Deum adducitur, eique coniungitur.

Augustin. *Cato senior apud Plutarch.* *Chrysost.*

Obedientiæ exempla.

Nunc singula exemplis pauculis adornemus. Quoad obedientiam, præter innumera tot Sanctorum Sanctarumque obedientiæ specula, sine qua nihil fuisset omnis vitæ sanctitas ac virtutum præstantia, omnium exemplorum & Sanctorum Solem, solum Christum Iesum in medium proferamus qui se in paruulo illo ob id in medio Discipulorum, & omnium nostrûm, collocauit. Obediens is fuit Patri vsque ad mortem & matri, patrique putatitio per omnia, quæ subditum ac morigerum filium decent; testante id Euangelista: *Erat subditus illis.* Mariæ & Ioseph scilicet.

Luc. 2.

Taciturnitatis exempla. *Laertius lib. 8.*

Quoad Taciturnitatem, notatu dignum quod de Pythagora legitur. Is quinquennij silentio discipulos suos obstringebat, priusquam in schola loqui vel disserere possent: ne sibi mutuo præmaturis disceptationibus caput obtunderent. Toto hoc tempore, audiendis auditisque retinendis dabant operam: vt sapientiam inciperent, non præsumtuosa & temeraria garrulitate; sed decenti & modesta taciturnitate.

tate. Immeritò siquidem è vase hauriatur, priusquam ferè quidquam infundi cœptum sit. Eiusmodi præcoces sermocinatores cloacis vel canalibus, non autem conchis solent comparari. Canalis enim statim quod accipit reddit concha verò nihil emittit, donec plena ipsa fuerit.

Papyrium prætextatum adiiciam; qui de more in curiam à patre ductus, rem ibidem tractatam, silentioque creditam, ita & precanti & minanti matri occultauit, vt à Senatu publicè ob id laudatus fuerit; datumque vt vni puerorum omnium curiam ingredi posthac liceret. D. Thomas Aquinas studiis adhuc dans operam, naturâ taciturnior, bos mutus à sodalibus per risum vocabatur. Bos iste mutus, inquit magister eius Albertus Magnus, talem mox edet mugitum, vt sonum ipsius totus admiraturus sit mundus. *Sabellicus li. 1. cap. 3.* *Sur. tom. 2.*

Pro pudoris exemplo, hoc tantùm breuitatis studio proferam; Persas seuerissimis legibus cauisse & obseruasse, ne adolescentiores vel verbis, vel gestibus manuum, vel oculorum nutibus, aut alio quopiam modo quidquam committerent, in quo pudor desiderari videretur, essetq. contra honestatem. Adeò, vt capite lueretur, si hominem nudum aliquis conspexisset; ac si immane scelus esset perpetratum. Verecūdiæ exempla. *Alexander ab Alexand. li. 2. cap. 25.*

Vtinam parentes Christiani liberos suos tribus hisce monilibus atque ornamentis animi præstantissimis studeant exornare: imitenturq. vel Octau. Augustum, qui filios quidem non genuit sed adoptauit, quos ita instrui & exerceri fecit vt proprios ad omne bonum. Quin & filias legitur in lanificio curasse institui; proculdubio etiam in tribus hisce virtutibus, sine quibus nulla recta potest esse Iuuētutis educatio. *Polyb.*

Oratio pro Iuuenibus, ad pudoris custodiam.

Tanquam ouis coram tondente se obmutuisti, piissime Domine; vsque ad mortem fuisti obediens; & in cruce magnam pro nobis passus es confusionem: Da mihi triplicem hanc in flore iuuentæ meæ virtutem, vt me pariter gaudiis inserant sempiternis. Amen.

CAP.

CAP. XLVII.

Impia quid meruit soboles, onerosa parenti?
Ipsis vt rapidi populent caua lumina corui.

Honor parentibus debitus.

T ostenderet Deus quanto in honore habendi essent parentes, postquam tribus primis Decalogi præceptis de honore sibi suoque nomini & cultui debito constituisset; statim præcepit Parentes honorari; idque non tantùm externa reuerentiæ exhibitione, sed potissimùm interna quadam animi æstimatione, obedientia, & dum opus est, sustentatione. Hos enim præcepti ordine, & præcipiendi modo, vt etiam naturâ magistrâ docemur nobis Dei loco habendos esse parentes, præsertim spirituales Superiores, in omnibus quæ Dei ordinatione ad ipsorum erga nos officium pertinent: adeò vt in Dei cedere constet iniuriam, siquando debitus honor parentibus non defertur: quod ex istis Ecclesiastici verbis satis clarè cognoscitur: *Qui timet Dominum, honorat parentes: & quasi dominis seruiet his, qui se genuerunt.* Vnde sequitur, non timere Dominum, qui parentes non honorat eisque non obedit. Decius Imperator cùm filium Imperiali diademate proponeret insigniri, renuit filius dicens: Vereor, ne si id fiat, dediscam esse filius: malo non esse Imperator, sed humilis filius, quàm Imperator, & filius indeuotus. Imperet pater meus, meum imperium sit, parere humiliter imperanti.

Eccli.3.

Parentibus graues quid mereantur.

Alexand. lib.3.cap.5.

Intoleranda sine dubio res est, ita naturalem affectum, immò vt A
veriùs dicam, naturam ipsam exuere, vt quis proprios parentes auer- B
setur, fastidiat, & indignè contristet. Rogatus Solon, cur nullas leges aduersus eos qui parentes verberassent constituisset: Quòd nullos, inquit, tales extituros existimabam. Quæritur igitur hac Interrogatione, (quandoquidem qui parentibus onerosi sunt reperiuntur) quid tales mereantur? In veteri Testamento quando filius parentibus inobe- C
diens erat & contumax, ab iisdem accusatus lapidibus obruebatur.
Responsio dicit, quod Salomon inquit: *Oculum, qui subsannat patrem, &* D
qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corui de torrentibus: & comedant eum filij aquilæ. hoc est, meretur suspendium. Talis namq. communiter est esca, quæ eiusmodi volucribus, talibus stipitibus exponitur. Et licet non semper eò perueniant, digni erant tamen; neque ipsorum virtuti tribuendum est, si euadant. Immane namque est, durum esse erga eos, quibus post Deum debemus quòd sumus: neque maternorum in partu dolorum recordari, crudele est. Ciconiæ, si attendimus, maiorem nos docent humanitatem: dicuntur enim iuniores parentes suos effœtæ iam senectæ & pēnis propriis fouere, & tergo

Deut.21.

Prou.30.

Ciconiæ. *Ambros. Hexæm. li.5 cap.16.*

inter

Impia quid meruit ſoboles oneroſa parenti?
Ipſis vt rapidi populent caua lumina corui.

Wat plaegh verdienen ſy, die haer ouwerd bedrucken?
Dat haer de rauen vry, hun ooghen beyd' uytplucken.

Qui de Pere et Mere, Les yeux ne reuere, Quel ſera ſon fouet?
Qu'un corbeau arrache, Les ſiens et dehache, Son corps au gibet.

inter volandum gestare, ac eosdem pascere. Hîc meminisse licet filiarum illarum quæ aliquando parentes suos in carcere lacte suo pauerũt: vt alterius, quæ matrem inedia condemnatam ita sustentauit. Quæ quidem pietas iudices flexit, vitamq́ue parentibus impetrauit. Digni sunt profectò vecordes, degeneres, & ingrati in parentes filij, non tantùm vt coruos in cruce pascant, verùm etiam vt tartarei corui, dæmones scilicet, illos in Cocytum infernalemq́ue æternorum cruciatuum torrentem abripiant; vbi discant quid sit parentes contemnere & contristare. *Solinus li. 1.* *Valerius Max. lib 5. cap. 4.*

E His in exemplum Absolon esto: qui postquam patri suo Dauidi rebellis domi bellíque fuisset; cumq́ue solio regiaq́ue vrbe expulsum, etiam toto Regni corpore eum ad mortem persequeretur, & in fugam actus, mulo cui insederat subitus perfugiente, à densa quercu penderet imbellis, à Ioab tribus lanceis perfossus interiit, lapidibusq́ue in tumuli speciem congestis obrutus, omnibus sui similibus proteruis filiis de se exemplum meritæ castigationis reliquit. Vt autem istud etiam de omnibus Senioribus & Superioribus intelligendum sciatur, aliud *2. Reg. 18.* Absolon.

F æquè horrendum & spectabile. Cùm ascenderet Eliseus in Bethel per viam, *pueri parui egressi sunt de ciuitate, & illudebant ei, dicentes: Ascende calue, Ascende calue. Qui cùm respexisset, vidit eos, & maledixit eis, in nomine Domini: egressiq́; sunt duo vrsi de saltu, & lacerauerunt ex eis quadraginta duos pueros.* Documento illi fuerunt, tales hîc mereri à bestiis discerpi, & à tartareis postea vrsis ac leonibus deuorari. *4 Reg. 2.* Pueri puniti diuinitus.

Huiusce tam iustæ ac meritæ maledictionis exemplar datur in pessimo illo Cham Noe filio dyscolis omnibus pueris contemplandum. Cùm enim nudatus casu iaceret in tabernaculo pater dormiretq́ue, vidit nequam ille Cham velanda patris sui esse nudata. Neque ipse tantùm quasi per risum contemtumq́ue infandum irreuerenter adspexit; sed & fratribus suis id nunciauit, non sine paterni honoris iniuria. Ipsi verò pro pia tuendi pudoris industria à patre benedictionem acceperunt: scelestus autem ille Cham à patre experrecto fuit maledictus. *Genes 9.*

Oratio ad debitum parentibus honorem præstandum.

DEus, qui post debitam tibi reuerentiam & obedientiam parentes nostros honorare præcepisti, da mihi gratiam ita corporales ac spirituales parentes venerandi, vt promissam talibus patriam & terram viuentium, longæuus & æternùm promerear possidere. Amen.

CAP. XLVIII.

Maiores quid agũt, quibus haud censoria virga est?
Tartareis alimenta parant sua pignora flammis.

Genes. 8. Educatio naturam corrigit.

AMETSI sensus & cogitatio humani cordis, vt ipse Dominus testatus est, in malum prona sint ab adolescentia sua, magnoperè tamen à parentum pendet industria & cura, naturæ deprauatæ malitiam corrigere; & vitium per bonam educationem in virtutem commutare. Hinc veridicus Salomon: *Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ effugabit eam.* Verè mirabile est, qua corporis parte Natura docuerit pueros virgâ cædendos, vt sapientiores euadant & meliores. Non super pectus & cor; vbi stultitia (teste Sapiente) requiescit in pueris; nec super caput, nec super ventrem; sed planè opposita corporis plaga, procul à corde sita, vt cuique notum est; perinde ac si posteriori illa microcosmi regione moraretur sapientia: factoque illac per virgarum strepitum insultu, sapientia inde emigrans, sursumque versus cor ascendens, illinc stultitiam pelleret, & cor vt propriam sapientiæ sedem occuparet; atque ita pueri per ætatem insensati, sapientes fierent per disciplinam. Noui ego ante complures annos puerum, cui neque morum probitas, neque litterarum studiũ cordi erant. Rogatus ab eius auunculo; quid remedij? consilium quod iam dixi dedi; prolatâ illâ pueroque persuasâ (vt ingeniosus alioqui erat) suprà citatâ Salomonis sententiâ. Credidit puer, si stultitia in corde, vbi sapientiæ sedes est; haud dubiè sapientiam alibi esse oportet. Ibi virga adhibeatur, & sapientia loco cedens ascendet: illa autem ascendente fugabitur ex corde stultitia, & solio suo sapientia potietur. Primâ datâ post dies aliquot occasione, factum est periculum; rogatus ab auũculo sub virgarum ictibus puer, quidnam affulgeret spei: iam incipere sapientiam loco moueri, & adscendere, respõdit. Tam felici auspicio re illa aliquoties repetita, tandem accrescentibus annis ita in probum doctumq. euasit adolescentem; vt nihil nisi summam & ab eius auunculo & à præceptoribus laudem de illo audiuerim, iamque adeò in virum egregium sit euectus. Hæc allusione quadam, & animi gratia dixerim de loco, vbi natura docente puerorum castigatio fieri consueuit, sacrâ etiam Scripturâ satis suffragante. Rectè propterea idem Sapiens: *Qui parcit virgæ, odit filium suum: qui autem diligit eum, instanter erudit illum.* Instanter, hoc est, continua pro rei temporisque opportunitate, solicitudine & curâ. Magnâ siquidem est opus in regenda adolescentia discretione; magno in discernendis ingeniis aptisque cuique remediis iudicio.

Prou. 22. Vbi pueri castigandi.

Exemplũ lepidum & efficax.

Prou. 13.

Sicut

Maiores quid agunt, quibus haud Cenſoria virga eſt?
Tartareis alimenta parant ſua pignora flammis.

Welck is d'ouwers beſtier, die ſoo de roeden ſparen?
Dat hun kinders van hier, al voor den duyvel varen.

Trop de conniuence, Nuit elle a l'enfance, Du ieune poupin?
La main par trop douce, Du pere le pouſſe, A mauuaiſe fin.

Sicut enim ligna quædam lenta sunt, & ad flectendum obsequentia, quædam verò duriora rigidioraque; ita ingenia puerorum diuersa sunt. *Præuaricatores quasi spinæ*, inquit Scriptura, *quæ non tolluntur manibus. Et si quis tangere voluerit eas armabitur ferro, & ligno lanceato.* 2.Reg.23.

A Interrogatio rogat quid agant parentes, qui suos non castigant, dum merentur scilicet. Neque frustra id ita quæritur. Quia tam stultos interdum reperias, qui se bonos parentes existiment, quòd mites, quòd blandi, quòd indulgentes sint. Sicut communiter pueri perditi, tales bonos parentes, è contrà qui castigant, malos censere consueuerunt: sed id puerili insipientiæ tribuitur: parentes autem ipsi rectiùs iudicare deberent. Parentes nimis indulgentes.

Responsio dicit, tales filiorum suorum damnationi dare operam; efficereque, vt pignora, quæ genuerunt, aptissima fiant æternæ flammæ materia. Et verè ita est. Audite Sapientem, id pulchrè declarantem:

B *Noli subtrahere à puero disciplinam.* Rectiùs enim aliquando panem quàm virgam puero subtrahas: nec minùs quàm cibi distributio, necessaria est ad educationem opportuna correctio. Hinc addit Sapiens: *Si enim percusseris eum virga, non morietur.* Ergo si non percusseris, morietur: quia quod ad vitam erat necessarium subtraxisti. Perinde ac si dicat: Percute audacter virga dum peccat puer; non inde morietur: deinde per hoc efficies, ne in Iustitiæ sæcularis manus incidat, & pro meritis mortem luat; si tu à teneris eum rectè castigaris: & (quod est caput) etiam à morte æterna eum es protecturus. Hinc ibidem subdi- Prou 24. Impunitas ad infernũ sternit viam.

C tur: *Tu virga percuties eum: & animam eius de inferno liberabis.* Nónne verè magnæ virtutis ac potentiæ est, nobili hoc virgarum germine animas ab inferno liberari? Maioris certè miraculi est, si benè consideretur, quàm dum Moyses suæ virgæ potestate filios Israel per mare rubrum perduxit incolumes. Nam virga ista ex inferno animas liberat. Quid enim, qui te præseruat ne in gehennam venias, minùs facit, quàm si te ex inferno manu eductum eripiat? Immò maioris beneficij loco habendum est, vt quis præcaueat ne in abyssum illam incidas, quàm si illapsum educere posset. quia fuisse in inferno, etiam minimo temporis spatio, inexplicabilis est tormenti: qui te ergo tempori priusquam patereris eripuit, à tantis pœnis præseruauit. Qui autem eriperet postquam iam aliquamdiu tormenta perpessus es, etiamsi ne sequentia toleres efficiat, à perpessis tamen eximere non valet. Maioris est admirationis quidem, ex inferno quempiam eripere postquam iam incidisset, sed maioris est beneficij, impediuisse ab initio ne eò veniret: quod Salomone attestante per maturam puerorum castigationem efficitur. Parentes igitur, qui defectu necessariæ correctionis filios suos ab inferno non liberant, perinde faciunt, atq. si ad infernum ducant. Sinunt namq. eos impunè perpetrare, quò illuc perueniant. Virgæ castigatoriç maius miraculum, quàm virgæ Moysis & Aaron.

1.Reg 4. Heli pro indulgentia punitus.

Talibus parentibus Heli sacerdotis punita à Deo conniuentia exemplo esse debet. Dum enim post tot tamque manifestas de Ophni & Phinees filiorum suorum impia & impura vita querelas, nihil nisi blanda verba adhiberet; ipse cum illis vno die horrendas pro tanta disciplinæ remissione luit pœnas. Illi ambo in prælio cæsi sunt: Arca Dei quam portabant, à Philisthæis capta est: & ipse Heli hæc audiens *cecidit de sella retrorsum iuxta ostium, & fractis ceruicibus mortuus est.*

Gregor. li.4. Dial.cap.18.

Primarium huius tractatus exemplum in imagine expressum, habet D. Gregorius; de puero quinquenni, indulgenter à parentibus educato: qui quandocunque aliquid aliter quàm vellet accideret, maiestatem Dei blasphemare consueuerat. Tandem in sinu blandi patris, dæmones instar Æthiopum vidit ad se rapiendum accedere: & clamans blasphemansque expirauit. D

Agrippina Neronis mater. Sabellicus li.4.cap.9.

At exemplo vno atque altero etiam ex profanis prolato rem dilucidemus. Agrippina Domitij Neronis mater, dum ambitiosè nimis imperium illi adstruit, Chaldæos sciscitata an imperaturus esset filius, futurum comperit vt is demum imperaret; verùm ita vt matrem interficeret: Interficiat, inquit, modò imperet. Quid aliud eiusmodi factitant parentes, qui & suam & suorum filiorum perniciem ac damnationem ante oculos, quasi certò contemplantur, nec quidquam mouentur, modò illos videant diuitiis ac honoribus affluere?

Matrum stultus amor.

Sabellicus li.3 cap 4.

Cùm tertio bello Punico ex omni Carthaginensi nobilitate lectissimi adolescentes obsides in Siciliam mitterentur, eos matres fletu & lamentatione querula sunt ad naues vsque prosecutæ. Tunc ex his quædam à filiorum complexibus auulsæ, vbi oram solutam viderunt, nauimque portu egredi; dolore stimulante in subiectos fluctus desiluerunt. Ita videas non paucos parentes, tam stultè ac perditè suas proles amantes; vt se viuentes videntesque in certum animæ discrimen coniiciant, ob suam in eos nimiam indulgentiam. Vitia enim filiorum amore excæcati vel non vident, vel si tam crassa sint vt nequeant conniuere, blandè agentes viam ad maiora per impunitatem sternunt: & se vnà cum illis in mare malorum æternorum præcipitant.

4.Reg.23. Idolo Moloch immolantur frugiperdæ.

Eò à vera Dei lege desciuerant Iudæi plerique, vt filios suos & filias idolo Moloch per ignem consecrarent. Vtque gemitus clamorque puerorum in igne pereuntium non perciperetur, magnus tympanorum strepitus excitabatur. Locus autem ipse à tympanis Tophet nominabatur, quod tympanum significat. Dicebatur etiam Conuallis filij Ennom, vel Gehennom, vnde & Gehennæ vocabulum, à loci fœditate, horrore, strepitu, & incendio, pro inferno desumptum est. Ita Parentes illi omnes, filios & filias suas idolo Moloch & incendio gehennæ tradunt in sacrificium; qui illos suæ voluntati & libertati in malum permittunt, neque dum peccant corrigunt.

Aliud

Aliud Spartę pro more habebant, qui pueros suos ante aram ad sanguinem vsque flagris cædebant; non vt occiderent, sed vt probos robustosque efficerent, qui non leuiter ob pericula & verbera in bello cederent; sed aduersa omnia forti animo contemnerent. Id asserit ipse Cicero, qui se adstitisse & ne vel vnum ingemuisse testatur. Ita enim edocebantur, inquit. Immò assuesiebant, scapulas & latera constanter obtendere ingruentibus & crebrescentibus ictibus, donec qui cæderent fatigarentur. Istud & Seneca de iisdem sub Lacedæmoniorum nomine non citra laudem refert. *Cic. Tusc. Quæst. li. 2.* Spartarum filij laudati.

Aliter quoque, quod amplius est, Rhacones ille, qui filium suum, è septem minimum natu manibus post terga reuinctis, ob nimiam insolentiam iudicibus morte plectendum obtulit. Et re ad Artaxerxem relata: perstitit pater in sententia, dicens: Lactucas domi meliùs crescere, amaris surculis amputatis. Ob quam Iustitiæ sinceritatem, & constantiam, à rege in regiorum iudicum collegium adscitus est: filio seuerè correcto à rege dimisso. *Ælianus lib. 1. in fine.*

Opportunè hîc & illud de Cornelia Gracchorum matre subiiciam: quæ, cùm Campana quædam matrona apud illam hospitaretur, & ornamenta sua pulcherrima sæculi illius illi ostenderet; traxit eam sermone, quousque è schola redirent liberi: Et, hæc, inquit, ornamenta mea sunt. Ostendens, benè educatos probosque pueros magno esse thesauro & ornamento parentibus. *Val. Max. li. 4. cap. 4.*

Oratio parentum pro filiorum salute.

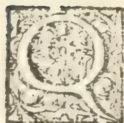
DIxisti Domine clementißime sinite paruulos venire ad me: Da mihi cor & sapientiam, ita pueros mihiq; commissos dirigendi; vt & illos ad te adducam; & ego interim foris non permaneam: sed simul tecum in cælesti gloria collætemur. Amen.

CAP. XLIX.

Quid bona discingens teneros Matercula natos?
His laqueum molli perituris stamine ducit.

Arist. Ethic 8.

VIA matres naturâ teneriori affectu proles prosequuntur A quàm patres, teste Philosopho: ideò etiam eas perdere magis consueuerunt; & vt rectè dicam, stulto amore odisse plus quàm patres. Ita simia solet; quæ præ amore fœtus B suos tam arctis constringit amplexibus, vt enecet interdum. Eam ob causam hîc peculiaris de matrum indulgentia mouetur quæstio. Vtilitatem castigationis, & subtractæ virgæ dispendium, vnâ eademq. sententiâ innuit Sapiens, dum ait: *Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem, qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam.* Eâdem operâ satis subindicat, matres vt plurimum in culpa esse, si quando C pueri malæ frugis sint, & in malo adolescant: partim quòd ipsæmet rarò illos castigent, partim quòd nec à patre castigari permittant, sed puerorum impunitatem etiam acriter aliquando propugnent.

Simia præ amore præfocat prolem.

Prou. 29.

Matrum stultus amor.

Quin, quod amplius est, tam stultæ interdum matres reperiantur, D quæ non solùm ipsæ nihil adhibent, neque à marito quippiam adhiberi patiuntur, verùm etiam, quæ non ferant vt pueri à Præceptoribus in scholis, etiam æquissimè meriti, castigentur. Quòd si præter illarum opinionem, bonum eam in partem præstetur officium, indignantur scilicet, amouent à scholis illis pueros, mitioribusque tradunt ludimagistris, qui eos palpent, & cauda vulpina si opus est, virgarum loco demulceant. Audiamus, quæso, quàm secus animati in suos fuerint liberos Lacedæmonij. Magno erat apud illos dedecori, dum puer in scholis castigatus domum reuersus conquereretur, si parens eundem non iterum domi corrigeret. Quin immò quisquis vsquam puerum etiam externus peccantem cerneret & non puniret, eiusdem culpæ reus iudicabatur. Atque ita dum ætas illa tenera & domi & foris, & à parentibus & à Præceptoribus, & à quocunque qui eos in facto offenderet, quotiescunque peccabat, pœnas dabat; fiebat vt semper apud Lacedæmonios & proba esset iuuentus, & viris pollerent egregiis, ad priuata & publica gerenda munia aptissimis. Sic enim videmus pomaria pulchris & frugiferis abundare arboribus dum surculorum benè inserendorum diligens habetur ratio, dumque quamdiu flexiles sunt diriguntur.

Lacedæmonij in suos filios rigidi obseruatores disciplinæ.

Et vnde hoc nostro tam deplorato sæculo iuuentus tam dyscola & peruicax, & hinc tam exigua præclarorum virorum expectatio, nisi quia parentes nimis suis prolibus indulgent? nec castigant eos ipsi, nec permit-

Inopia probæ Iuuentutis inopiam proborum virorum parit.

Quid bona diſcingens teneros Matercula natos?
His laqueum molli perituris ſtamine ducit .

Wat doen die moeders op, die haer kinders bederuen?
Sy ſpinnen ſtrick en ſtrop, daer ſy aen ſullen ſteruen.

Que fait la main molle, D'une mere folle, A ſon ieune fol?
Pire qu'un Barbare, Elle luy prepare, Vn triſte licol .

permittunt castigari. non dico iam ab ignotis aut vicinis, sed neque à Pręceptoribus,qui in educando non exiguam parentum partem sustinent. Vnde alioquin illud tritum vulgi dictum, dum quis vel digitulo cuiusquam attingit pueros: Cæde quos alis? Et inter triuiales Ludimagistros: Si cædo, perdo. Vident enim se nullos tandem in schola sua retenturos discipulos, nisi disciplinæ vigor & iustus rigor remittatur. Sicut enim vermiculi in capite acutum fugiunt pectinem, eoque se vt in asylum recipiunt, vbi scabiosa pars capitis à pectine libera est; ita ad eas confugiunt scholas delicatuli illi, vbi vix quid virga sit, notum est. Quæ igitur spes restaurandæ aliquando per viros doctos & virtute præstantes Reipublicæ, tam Ecclesiasticæ quàm ciuilis? Meritò omnes huic negotio intendant. Etenim si semen, vel etiam herba corrumpitur, quæ spes segetis erit?

Iuuentutis pernicies impunitas.

E Responsio dicit, eiusmodi stultam matrem laqueum filiis suis nere F & nectere, quo aliquando miserè pereant. Dum nimirum ante oculos videt omnibus se vitiis à pueritia deuouentem filiolum; tempus, ingenium, occasionem, & omnia denique ad scientiam ac virtutem præsidia dissipantem; & non impedit: adblanditur, in malo fauet, sibi in iis complacet. Non facilè eò inhumanitatis credo veniat mater, vt filij collo laqueum adaptet: id tamen faciunt quæ ita vt dixi perdunt. G Boetius de quodam Lucretio narrat, cui filius Sanguineus nomine: is propter sæpè indulta, sæpeq. patre intercedente remissa delicta, suspendendus, patri extremum dicturus vale, nasum dentibus præscidit, dicens: si me à teneris castigasses, non huc denique deuenissem. De matre idem narrari solitum: sed perinde est, cùm vtriusque parentis intoleranda blanditia æquè reprehendatur. En quàm leue est huius comparatione id quod canit Poeta: Blanda patrum segnes facit indulgentia natos. Quando verò iam ad Græcum Π. perducti & euecti sunt, tunc denique & parentes & filij sapiunt: tunc è scala circumstantibus prædicant, hoc ferè semper assumpto themate: Felix, quem faciunt aliena pericula cautum. Sed sapientes & prudentes sunt, qui tempestiuè potiùs quàm serò sapiunt, & virgula tantilla tantum auertunt malum.

Mater stulta laqueū filio nectit.

Boetius de disciplina Scholarium.

Bapt. Mant.

Rauis. Dialog. 2. Epicur.

Oratio pro parentibus & filiis.

O Dulcissime Iesu, qui vt nos omnes Dei filios faceres, filius hominis fieri dignatus es: Da gratiam tuam parentibus omnibus, vt ita filios suos diligant, vt ipsorum animas suasq; custodiant.

CAP.

CAP. L.

Quem mihi ceu Pyladẽ aut fidũ cõplectar Achatẽ? Libera te cuius perstringit lingua merentem.

Amicorũ necessitas; Delectus.

QVAM sit bonum atque optabile amicos habere, optimè dum illis carendum est cognoscitur: adeò vt nemo sit, qui non libenter habeat amicos; sed in bonis ac fidis amicis à fictis & vmbraticis discernendis difficultas non est exigua. Quia verò homines plerumque tam stupidè hac in parte errant, vt fidissimis amicis reiectis hostes animarum suarum capitales pro amicis deligant: eapropter hîc quæritur, quis optimi amici loco habendus censeatur, instar Pyladis alicuius aut Achatis. Dicit namque Sapiens, prudenter in tam ambiguo negotio consulens: *Multi pacifici sint tibi; & consiliarius sit tibi vnus de mille.* Idcirco is ipsus in eodem capite, postquam multa amicorum genera produxit in medium, quorum parua aut nulla habenda sit ratio, tandem ostendit, quis bonus amicus censeri debeat, quantique sit faciendus. *Amicus fidelis,* inquit, *protectio fortis: qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum.* Pergit in eiusdem descriptione & commendatione, dum addit: *Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti, contra bonitatem fidei illius.* Et tametsi hæc etiam de amicorum fide & sinceritate in rebus temporalibus & politicis dicta accipiantur, iuxta dictum illud notissimum; Amicus certus in re incerta cernitur. & vt Poeta;

Eccli.6. — Amicus verus. — *Mimographus.*

Cùm fueris felix, multos numerabis amicos,
Tempora si fuerint nubila, solus eris:

Ouid. Trist. li.1. Eleg. 8.

Præcipuè tamen Sapiens primariam illam atque optimam inter amicos fidem describit, quæ in eo elucet, vt alter alterius salutem atq. animæ incolumitatem diligat: quod consequentibus ibidem sententiis satis manifestum facit.

Verus amicus vitia in amico odit.

Quantum verò tam fidus amicus te diligit, tantum odit quidquid tibi incommodat & nocet; præsertim quod saluti animæ tuæ plurimum nôrit officere, quod quidẽ est peccatum. Hinc rectè subdit prudens animorum medicus, Sapiens iam citatus: *Amicus fidelis medicamentum vitæ, & immortalitatis.* A Ac si dicat: Nosse desideras, quis optimi amici loco & nomine mihi dignus æstimetur? Is fidelis amicus est, qui tibi medicinæ loco seruit, si quando aliquid in actionibus tuis vitæque sit moribus, quod nec rectum nec sanum fuerit, sed saluti animæ tuæ cum primis nociuum: quique te per tam fidam amicitiam ad animæ salutem & vitæ beatæ immortalitatem conatur adducere. Nunc videamus quàm apposité cum hoc loquendi sacræ Scripturæ modo

D.Au-

Quem mihi ceu Pyladem aut fidum complectar Achatem?
Libera te cuius perſtringit lingua merentem.

Wien moet ick hoen, nae raedt, voor mynen beſten vriendt?
Die u beriſpt van quaet; en ſtraft, als ghy't verdient.

Qui m'eſt plus fidele, En amour, en Zele, De tous mes amis?
Celuy qui te tanſe, En blammant l'offence, Que tu as commis.

D. Augustini sententia congruat. Ita is inquit: Amicus est similis medico: medicus non amat ægrotum, si non odit ægritudinem. Atq. ideò, vt ægrotum liberet, morbum persequitur, seque tota sua industria illi opponit. Amicus fidus non est, qui amici vitia palpat, idq. amat ac probat, quod ei quem se amare dicit, nocentissimum est. His conforme est quod D. Gregorius dicit amici vocabulum explicans. Amicus, inquit, animi custos dicitur. Non autem custoditur, qui in medio vitiorum tanquam certorum discriminum & hostium tranquillè dimittitur, nec vel semel periculi in quo versatur admonetur. Amicus pro amici incolumitate & salute precatur, idque magni beneficij loco haberi consueuit. At corripere peccantem, plus esse quàm orare, testatur Chrysostomus. Si igitur orantem pro te, amicum habes, vt meritò debes; multo magis eum, qui te dum peccas corripit, amicum oportet iudicare. Nam quid tibi oratio alterius proderit, si in malis perseueraris? At si quis te reprehendit, arctiùs te stringit vt corrigaris. Quique hoc officij erga te exhibet, idem amoris tibi symbolum ostendit, quo Deus erga charissimos suos filios vtitur: vt testatur Sapiens: *Quem diligit Deus corripit.* Quod & Apostolus similibus ferè verbis; quibus & addit: *Quis enim filius, quem non corripit Pater?*

August. in serm. *Gregor. lib. Moral. 27. cap. 8.* *Chrysost. super Act. Apost. Homil. 24.* *Prou. 3.* *Heb. 12.*

B Et quódnam clarius efficaciusque testimonium optari possit, optimum illum censendum amicum qui te corripit, quàm quod Christus ipse suppeditat, dum ait: *Corripe illum: si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.* Quid hoc est (inquit D. August.) Lucratus eris fratrem tuum si te audierit? ergo perierat, si non corripuisses. Quis melior maiorque amicus possit effingi, quàm qui animam tuam lucratur, hoc est, ab æterna perditione præseruat, & cælestis beatitudinis facit hæredem?

Matth. 18. *August.* Optimus amicus, qui corripit delinquentem.

Respondetur igitur, fidissimi illum amici loco habendum tibi, qui C te merentem monuerit, & liberè quod dedecet reprehenderit. Dauid rex à Propheta Nathan correptus eo modo fuit, quando in apertum peccatum fuerat lapsus; eumque propterea pluris fecit, habuitque vt suæ salutis amantem longè chariorem. E contrà verò, velut hostem auersando eum qui peccanti adularetur, & loco correptionis, laudis verba proferret, ita aiebat: *Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non inpinguet caput meum.* Ita patri consentit filius: *Argue*, inquit, *sapientem, & diliget te.* In signum, inter beneficia reponi correptionem; sapientem item esse qui corripientem amicorum albo inscripserit; stultum verò qui talem oderit & grauatè tulerit. Sicut D. Paulo accidebat apud Galatas: *Ego*, inquit, *inimicus vobis factus sum verum dicens vobis? Testimonium tamen perhibeo vobis, quia si* D *fieri potuisset, oculos vestros eruissetis & dedissetis mihi.* Ita & Herodes capitalis Ioannis Baptistæ fiebat hostis, quia eum adulterij reprehendebat; cùm tamen alioqui eum dilexisset sicut D. Marcus testatur: *Herodes*

2. Reg 12. Nathan. *Psal. 140.* *Prou. 19.* *Gal 4.* S. Paulus.

Marci 6. *metuebat Ioannem, sciens eum virum iustum & sanctum: & audito eo multa faciebat.* Sic & Christus à Scribis & Pharisæis aspera odia magnasque inimicitias sustinebat, quia eos redarguebat. Qui tamen corripientem se persequitur, persequitur amicum suum: eoq. ostendit, neque se sibi amicum esse, sed hostem, atque ita malè sanum. Proinde, nónne mirum est, nos tanta in rebus salutis hebetudine laborare, cùm in temporalibus ceteroqui in negotio minimè dissimili simus sapientes? Si aberranti à via quisquam in campis occurrerit, errorisque admonito rectam viam ostenderit; gratiam ei est habiturus magnam, tantum abest, vt iniquo animo id laturus sit. At si quis nos admonuerit, quòd malè ambulemus vt in cælum perueniamus, aliamque esse viam ingrediendam docuerit nisi in tartaream specum errabundi ruere velimus: æquanimiter id ferre nequimus, eius conspectum fugimus, & quasi odisse incipimus tam fideliter amantem. Pari modo accipimus æquissimo animo, si quis admonuerit, quòd nigrâ fortè maculâ infecta sit facies; aut quòd inuerso modo vestem induerimus; aliúdve sit quod nobis pudorem pariat, si eo modo in hominum conspectum prodierimus: moniti gratanter audimus, domum recurrimus, quodque deuenustabat illico tollimus atque emendamus. Suggerat autem nobis quisquam, quod in anima, vita, moribusq. culpæ alicui & iustæ reprehensioni obnoxium est; ocyùs excandescimus, ex amico admonitor inimicus efficitur, & beneficium in iniuriam vertimus: certissimo, dum ita accidit, argumento, nos optimos nostros amicos minimè nosse; & instar puerorum insensatorum illos nobis amicorum loco haberi, qui nobis, etiam cùm malè fecerimus, applaudant. Rationem huius in nobis varietatis quærenti alia non succurrit, quàm Superbia scilicet. Vt enim propriæ æstimationis & excellentiæ amantes, illos amamus, qui ad superbiæ nostræ cumulum aliquid videntur adiicere: (vti agunt, qui nos eorum admonent, quæ coram hominibus verecundiam aliquam erant allatura, vt in publicum denigrata procedere facie; veste malè composita, vel lacinia nescio qua inconcinnè dependente) ita illos è contrà odimus, qui superbiæ nostræ cristas amputare atque imminuere videntur: quales (tametsi perperam) censentur omnino hi, qui nos imprudentiæ, malæ vitæ, luxus, & similium accusant & monent, per quæ fastus ali videbatur, & elatus in malis animus confoueri. Vide, vt sapimus.

Ioannes Baptista. Christus.

Nemo ferè fert æquanimiter corripientem.

A dissimili.

Damno à dissimili.

August. super Ioannē. Secus D. Augustinus loquebatur: Si me possis docere quod nescio; non solùm te verbis, sed & pugnis cædentem deberem patientissimè sustinere. Simile quid Diogenes dixisse narratur. Is Athenas ad Antisthenem profectus, ab eo frequenter repulsus est (nullum enim discipulum recipiebat) adhærente tamen ei Diogene, baculo tandem se eum percussurum & à se repulsurum minatus est: vltrò ille baculo subie-

Laertius li.6. cap.2.

ſubiecit caput, dicens: Cæde ſi vis; at nullum inuenies baculum tam durum, quo me abs te abigas, dum aliquid dixeris. Viderimus igitur nos, qui ne quidem verba, nedum verbera ferimus. Quantum gratiæ amici correptio mereatur, ſuo nos exemplo doceat licet Philippus Macedonum rex. Cùm enim ille in publica captiuorum auctione ſederet, ſublata veſte parum decorè: quidam eorum qui vendebantur exclamauit: Parce mihi Philippe, paternus enim tibi ſum amicus. Philippo verò interrogante: Quî vel vnde, mi homo, conflata hæc eſt amicitia? Tum ille: Volo, inquit, propiùs accedens dicere. Quum admiſſus eſſet, quaſi arcani quippiam dicturus, Demitte, inquit, chlamydem aliquantulum: nam ad iſtum modum indecenter ſedes. Tum Philippus: Hunc, inquit, ſinite abire liberum; neſciebam enim illum tam mihi beneuolum & verè amicum eſſe. Non offenſus eſt rex tantus admonitione ignoti hominis & captiui: beneficium in correptione non amarũlentiam attendit, & ideò amicum agnouit & libertatis præmio ornauit. Quanto rectiùs id fiat erga ſalutis noſtræ ſtudioſos?

Plutarchus. Philippus Macedo.

Faceſſant igitur procul adulatores; qui tantum abeſt vt officio veri amici fungantur, vt etiam à D. Auguſtino apertis perſecutoribus nocentiores cenſeantur. Hinc aptam facit Plutarchus inter Patroclum & adulatores comparationem. Sicut Patroclus, inquit, in bellum proditurus reliqua quidem Achillis arma ſibi ſumſit, ſolam haſtam vt grauem ac præualidam non attigit: ita adulator omnia veri amici ſymbola imitatur, præter ſolam admonendi libertatem.

Aug. ſuper Pſalm.

Plutarch. in Moral.

Oratio pro iis qui nos ad meliora cohortantur.

Vitæ noſtræ decurſus, pijſſime Domine, in aſſiduo ferè lapſu & reſurrectione conſiſtit, tum ob noſtram infirmitatem, tum viæ lubricitatem, & latentes inimici noſtri inſidias: Da precor nobis eam ſemper animi ſinceritatem, vt pium nos cohortantium ſtudium gratanter accipiamus, ipſiq́ue ob id mercede fruantur æterna. Amen.

CAP. LI.

Num fas est rebus mendacî obtrudere fucum?
Os mendax animam linguæ mucrone trucidat.

Mendacem esse, parui fit; at dici mendacem, intolerabile videtur.

DMIRATIONE verè dignum, tam parui æstimari, mendacium confingere, & tanti è contrà fieri, cuiquam mēdacium impingere. Mentiri enim commune quamplurimis: sed æquanimiter ferre, vt cuiquam dicatur; Mentiris; inauditum. Ac si maioris culpæ foret, hoc audire dici quod facimus, quàm idipsum committere. Perinde ac si peiùs nos habeat, quòd quis dicat, Cadis: quàm quòd verè cadimus; atque adeò lapsus ipse.

Furis & mendacis affinitas.

Chrysost.

Quanti constet, Mendacem vocitari, vel hinc constat, quòd nesciant homines honoris scilicet sui cupidiores, quo pacto quóve malo id sint vindicaturi. Imò tam grauatè id ferunt, tantæque est ignominiæ, vt trito dicatur adagio: Exhibe mendacem, exhibeo furem: quo A significatur, vtrumque idem ferè esse, & se mutuò vt plurimum consequi. B Nam sicut qui furatur, mentiri non rarò consueuit: ita qui mentitur, proximus est vt & fur fiat. Dicit D. Chrysostomus: Mentiri furantem necessarium est. Et aliàs idem sic inquit: Fur mentitur, ac peierat. Furtum sine mendacio vix consistit. Adeò vt furari & mentiri coniugata sint, ac velut sorores; tamque propinquè sibi mutuò coniunctæ; vt qui cum vna contraxerit, ab altera remotus esse nequeat.

Eccli. 20.

Non licet mentiri.

Isaiæ 28.

Hier. 9.

Nunc igitur, quandoquidem tam intolerabile videtur, furem mendacémve dici; immò & mendax interdum deterior fure censeatur; vt inquit Ecclesiasticus: *Potior fur, quàm assiduitas viri mendacis*; nónne mirum est, tam parui fieri, mentiri & verè mendacem esse? Interrogatio idcirco satis innuit, tam exiguam esse apud homines fœdissimi nocentissimique huius mali notitiam; vt etiam dubitare multi videantur, an fas nefásne sit mentiri, & vtrum sit consultius, verum an falsum dicere. Quod tanto vtiliùs mouetur, quia hodie aliqui ex professo ita mendaciis omnia sua inuoluunt, vt glorientur, se toti mundo palpum obtrudere & fumos vendere. Iuxta illud quod apud Prophetam iactitāt: *Posuimus mendacium spem nostram: & mendacio protecti sumus.* Qui enim praua agunt, restat vt illa mentiendi studio tueantur. In quo se adeò exercent, vt dicat de hisce alter eodem spiritu: *Extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij: docuerunt enim linguam suam loqui mendacium.*

Sap. 1.

Propterea etiam & Responsio maximum quod illa ex plaga oritur C malum promulgat. nimirum quod dicit Sapiens: *Os quod mentitur occidit animam.* Quàm penetrabile telum lingua mendax, quæ non vulnerato corpore instar fulguris animam trucidat! At inter mendaciā distin-

Num fas est, rebus Mendacî obtendere fucum?
Os mendax animam linguæ mucrone trucidat.

Waert goet dat ick al vondt, van lieghen my ont-hiele?
Iaet: Want voorwaer de mondt, die lieght, die doodt de siele.

Que fait, qui ne songe, Iamais qu'a mensonge, Sans en faire cas?
Sa malheureuse ame, De sa propre lame, S'enuoye au trespas.

distinctione est opus. Tria siquidem sunt mendaciorum genera. Est mendacium *iocosum*, quod nulli nocet, sed delectandi causa profertur; estque semper peccatum veniale, neque minimum. Alterum est *officiosum*, quod non solùm absque alterius iniuria dicitur, sed etiam alicui prodest. Et hoc semper veniale peccatum est: priore tamen leuius. Tertium est mendacium *perniciosum*, quod cum alicuius iniuria & nocumento profertur: & hoc est peccatum mortale ex suo genere. Efficitur autem istud veniale, ex subreptione, qua quis inopinatò in illud prolabitur: vel propter imperfectionem actus; siue propter nocumenti illati exiguitatem. Mendacium quod contra Religionem & Fidei veritatem fit, grauissimum est & perniciosissimum; vt quod contra diuinam veritatem committitur. Hoc est hæreticorum falsorumque doctorum mendacium; etiam malitia sua mendacium illud superans, quod in quouis contractu, testimonio, iudicio, iuramento, & etiam in votis Religiosorum committi possit: quod tamen in singulis illis iam recensitis, peccatum mortiferum efficere in confesso est.

Aristot. Tria mendaciorum genera.

Mendaciū Fidei, pessimum omnium.

Atquid dicemus de peccati illius genere, quod Flandricè; (**om een beter**) Gallicè; (*pour vng mieulx*) hoc est, vt ita vertam, pro maiori bono, vel maioris boni gratiâ admittitur? Non sunt alia mendaciorum genera, quàm tria illa superiùs distincta: illudque de quo iam quæritur, mendacium officiosum est; estque, vt dixi, peccatum; tametsi minimum illorum. Sed in eo consistit error puerorum, seruorum, ancillarum, & aliorum, ita penè mentientium vt iurgia litesque euadant aliasque molestias, quas, si rem vt est faterentur, oborituras præsentiunt; quòd oculos in molestias illas, vel etiam in iram alterius inde secuturam coniiciant, non autem in peccatum, quod ipsi mentiendo committunt: quòd si vice versa facerent, viderent maiori bono sibi fore, si veritatem dicant vitentque peccatum, & in molestias incurrant; quàm, si læsâ conscientiâ suâ aliquid importunitatis, & molestiæ alterius euitent. Nam etiamsi alius propter prolatam veritatem irasceretur peccaretque mortiferè, hoc veritatem dicenti vitio non vertitur nec in peccatum: neque ipse debebat peccato veniali mendacij officiosi alterius peccatum mortale impedire.

Nullum mēdacium à peccato excusatur.

Dicendum itaque cum D. Augustino & cum D. Thoma, omne mendacium peccatum esse: etiam officiosum, & quocunque maioris boni prætextu commissum: saltem peccatum veniale. Quanti momenti sit peccatum veniale, in XXIV. Capite tractatum est. In genere omne mendacij genus complectens, sic dicit Ecclesiasticus: *Noli velle mentiri omne mendacium. Assiduitas enim illius non est bona.* Hoc est: perniciosum est assuescere etiam minimo mentiendi modo: quia qui contemnit modica, paulatim ad maiora delabitur. *Neque etiam* (vt dicit Apostolus) *sunt facienda mala, vt eueniant bona.* Immò id vehementiùs

Augustin. in Enchir. D. Thom.

Eccls. 6.

Augu. Epist. 8. & 9. attollit D. Augustinus, dicens, Mentiri non licere, nec pro Dei laude. Multo igitur minùs pro rebus aliquibus homines tãtùm atq. humana concernentibus. Damnum proximi & quodcunque aliud incommodum, precertim animarum atque honoris diuini detrimentum, quibus fieri potest modis mediisque, maturè cauendum & declinandum est: non malum aliud faciendo, vel mentiendo, sed licitâ quâ dabitur ratione. Quia non indiget Deus nostris mendaciis. Neque à quoquam exigitur, vt suam conscientiam vel in minimo lædat, ad alterius conscientiæ etiam in maximo præseruationem. Qui igitur venialiter mentitur, animam suam lædit: at, qui peccat mentiendo letaliter, eam occidit.

Ex his nimirum videmus quanto sit studio deuitandum mendacium; cùm etiam dicat Philosophus, *Ethic. 4.* mendacium per se prauum, & inordinatum esse, atque ob id fugiendum: & vt verum fateamur: Mendacium improprium est homini. Sicut enim latrare, mugire, mordere, rostro atque vnguibus more volucrum ferarumque aliquem petere, homini impropria sunt; ita mentiri. Per mendacium insuper serpenti antiquo similes efficimur: qui primum omnium mendacium in mundum inuexit; *Genes. 3.* inquiens: *Nequaquam moriemini.* &, *Eritis sicut dij.* *Genes. 2.* Nam veritas ipsa contrarium fuerat protestata: *Ex omni ligno Paradisi comede: de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.*

Diabolus mendacij pater. Hic est igitur inuentor paterque mendacij Diabolus, qui primum illud in cælo finxit, magnamque Angelorum partem hac impostura in æternam extremamque pertraxit caliginem; & in mundo miserandum genus humanum in tam fœdum lapsum præcipitauit. Ab hoc insidiatore ac spiritu mendacij nobis cauentes, meritò salutarem D. Pauli admonitionem suscipimus & obseruamus; *Ephes. 4.* qua dicit: *Induimini nouum hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Propter quod, deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo: quoniam sumus inuicem membra. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed, si quis bonus, ad ædificationem fidei, vt det gratiam audientibus.*

Quid vetat, quin in mendacij etiam minimi maiorem detestationem paucula alia ex profanis adiiciam? *Aristot.* Aristoteles rogatus, quid lucrifacerent mendaces: Vt vera, inquit, loquentibus non credatur. Cùm autem ad hoc data sit loquela hominibus, iuxta Philosophum, vt mutua fiat conceptuum manifestatio; videte quomodo mendax omnem in loquendo peruertat ordinem; vt iam nec ipsi verum dicenti credatur.

Theophr. *Senex canos tingẽs.* Chius quidam senex in Lacedæmonem peruenit; quem cùm senectutis suæ puderet, canos tinctura obliterare conabatur. Progressus igitur

igitur in publicum, de rebus quarum gratiâ venerat orationem habuit: tum ſurgens Archidamus dixit: Quid ille tandem rectum diceret, qui mendacium non in anima ſolùm, ſed capite quoque circumferi? Ecce vel vmbra mendacij odibilis & ſuſpecta eſt.

Iulia, Cæſaris Auguſti filia, cùm maturè canos haberet, comtricum induſtria illos ſublegebat. Auguſtus clàm ſubintrans, canoſque ſuper veſte filiæ euulſos videns, vt mentiendi occaſionem prudens præſcinderet, rogauit, vtrum poſt aliquot annos cana eſſe mallet, an calua. Cumque reſpondiſſet, ſe canam eſſe malle: cur ergo inquit, tuo iuſſu iſtæ ante tempus te caluam faciunt? Ita periculoſiſſimæ mendacij inſidiæ omni ſtudio præcauendæ ſunt. *Suetonius.* Iulia canos euellens.

Quoniam verò tenera ætas & ad mendacia & ad furta procliuior eſt; ſi cum D. Auguſtino pueri peccant, etiam cum D. Auguſtino capeſſant meliora. Sic ipſe de ſe fatetur: Horum ego puer morum in limine iacebam miſer. Fallebam innumerabilibus mendaciis & pædagogum, & magiſtros, & parentes, amore ludendi, ſtudio ſpectandi nugatoria, & imitandi ludicram inquietudinem. Furta etiam faciebam de cellario parentum & de menſa; vel gula imperitante, vel vt haberem quod darem pueris. At qui doctrinæ eius ſinceritatem ac ſanctimoniam vitæ perpenderit, habebit, ſi volet, quod in hoc ſingulari viro imitetur: qui de tam admiranda ſua conuerſione Deo gratias agens, ſic inquit: Eruiſti linguam meam vnde iam erueras cor meum: & benedicebam tibi gaudens. *Auguſtin. Conf. lib. 1. cap. 19.* *Conf. lib. 9. cap. 4.*

Oratio contra mendacium.

O Domine Ieſu Chriſte, qui verax, & veritas ipſa es, & omnis homo mendax: pone cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labiis meis; vt neque mendacium neque dolus in eo reperiatur, ſed vt te corde & ore laudare valeam, hîc & in æternum. Amen.

CAP.

CAP. LII.

Ecquid lingua procax & amaro perlita felle? Acta Acherontæis facibus rota: Martis Enyo.

Aristot. de Oſ. Audit. Lingua optima & peſſima.

VIDQVID in vtramuis partem de lingua dici poteſt, hoc breui ſententia complectitur Ariſtoteles, dum ait: Lingua eadem optima & peſſima. Iſtud Æſopus fertur lepido facto inſinuaſſe. Dum enim ipſius herus optimum quod reperire poſſet, eum opſonare & coquere mandaſſet; linguas appoſuit, neque aliud præterea. Deinde peſſimum iuſſus apparare, iterum præter linguas nihil intulit. Rogatus cauſam, reſpondit; linguam optimum & peſſimum eſſe. Sicut enim tam malum nihil, quod lingua laudando non ita attollat, vt videatur bonum eſſe; ita nihil tam bonum, quod non valeat lingua, vt malum, exoſum efficere. Optimè hæc cum Salomonis ſententia conueniunt: *Mors & vita in manu linguæ.* (*Prou. 18.*) Nō enim ſibi ſolùm homo vitæ vel mortis animæ occaſio per linguam exiſtit, bona ſeu mala loquendo: verùm etiam aliis, in anima & corpore. Multos, credo equidem, lingua à morte dicendo eripuit; ſed certum eſt, linguam etiam quamplurimos, tum per falſa teſtimonia, tum per iniuſtas accuſationes & calumnias in mortem adegiſſe.

Linguę inſtrumentū. Mirabile verè inſtrumentum, dum benè expenditur, homini à Deo conceſſum vt mentis ſuæ conceptum & cogitatum alteri dum luberet loquendo detegeret: tum etiam vt cibum potumque inter mandendum deglutiendumque dirigeret. Quoad primarium linguæ vſum, dicit D. Bernardus (*Bernard.*): Lingua aptiſſimum inſtrumentum euacuandis cordibus. Quidquid enim voluitur animo, id lingua profunditur quando opus eſt; ſicut ſitulâ vas exhauritur, vel quocunque inſtrumento aliquid euacuatur. Iſtud in bonum fit, quando per veram peccatorum confeſſionem, quicquid in corde latebat, Sacerdoti detegitur: in malum verò, dum, vt quidam rimarum pleni conſueuerunt, linguæ volubilitate & loquacitate aliis aures obtundunt, & ipſi ſibi cerebrum & cor euacuant, & quaſi inane caput efficiunt, dum vndiquaque effluunt.

Linguæ cōſtructio: Operæpretium autem fuerit conſiderare, quàm Natura hoc inſtrumentum ad legitimum vſum aptum accommodumque reddiderit: & viciſſim, quàm variis munierit modis, ne in abuſum erumperet. Quod ad vſum, (Agilitas;) non tantùm verſatilem, & in quamuis partem celerrimè flexilem, vt conueniebat, effecit: verùm etiam ei de aſſidua humiditate ad volubilitatem in loquendo neceſſariâ prouidit; ſine qua torperet & palato præ ariditate adhæreſcens inepta proferendo ſermoni fieret. quod

Ecquid Lingua procax, et amaro perlita felle?
Acta Acherontæis facibus rota: Martis Enyo.

Seght ons het boos bestier, en des quae tonghens treken.
Het is een vat vol vier, deur Vyandts blaes ontsteken.

A quoy faire est née, La langue acharnée, Au blasmeur t'azer?
A seruir de roue, Dont Sathan se ioue, Pour tout embrazer.

quod omnes eo casu experimur: tunc enim instar currus malè iuncti non procedit eloquium. Ne tamen naturalis ista linguæ propensio atque agilitas vitio & abusui subseruiret; sed vt tardi nihilominus, hoc est benè præmeditati & circumspecti etiam in bono essemus, à malè verò dicendo, prorsus alieni & quasi elingues, admirandos posuit huic incommodo obices prouida Naturæ determinatio. Quod ad maturitatem in loquendo, dicendorumque præponderationem attinet, iuxta Apostoli monitum: *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram*: considerare oportet, non frustra binos oculos & aures binas à natura homini concessas, linguam verò vnicam. Deinde aures semper patulas esse, tanquam ad audiendum & ad obediendum paratas: os verò non solùm vt claudi queat, sed quòd communiter clausum sit, opusque sit aperire ad loquendum, spatio interim deliberandi non absurdè concesso. Quantum verò ad ineptam, turpem, vel quoquo modo culpabilem prolocutionem; vix sufficiat humanum ingenium, ad disquirenda latentia & patentia omnia media & remedia à natura huic incommodo obiecta; vt quæ præsciuerit, quantam stragem fera hæc belua edere soleat sitque editura, si fractis repagulis contingat erumpere. In primis in faucibus vt in antro profundo recondita hæret, subtilibus frequentibusque neruulis, sursum deorsum, sed præsertim ad latera porrectis, quasi retinaculis vincta coarctatur: neque illis tantùm vt frænis, equorum more, ad maxillarum latera deductis constringitur; verùm etiam vt ferociores quidam caballi os in altum nimis attollentes subligaculo quodam peculiari ab ore ad pectus tendente vinciuntur: ita adeò lingua humana subtus alligata ori adstringitur, vt interdum necesse sit, in pueris, si rectè eos loqui velimus, neruulum illum vt vinculum nimis arctum, velut hypoglottidem descindere; & quasi frenum relaxare.

Retinacula.

Iac. 1

Refrænatio linguæ à malo.

Linguæ latibulum.

Non incongruè idcirco Valla Linguam à ligando dictam testatur. Vesalius in sua arte expertissimus, hanc linguæ constitutionem attendens, dicit Linguæ cõstructionem hactenus à nemine adhuc ex æquo vt par est intellectam, nedum explicatam. Mirabile hoc vnum, neruulorum illorum copiam ac subtilitatem ad agilitatem tantam quæ in lingua necessaria erat conducere, vt & cum serpentium linguis celeritate contendat; & frænorum loco seruire, vt eam coerceat: sicut & malus in naui distentis vndique funibus constringitur; & simul ad velociùs velificandum conducit.

Valla.

Lingua à ligando.

Cetera nunc à Deo in tam periculosi membri concessa custodiam consideremus. Præter abditum illum faucium recessum vbi linguæ sedes est, præterq. iam dicta retinacula, osseã modò triginta plus minùs dentium sepem, qua cingitur, attendito. Vsum quidem suum dentes habent proprium, vt dicturi sumus; sed interim pro crate ferrea quasi

Duplex dentium ordo.

in linguæ munitionem, & ni se contineat, in comminationem seruire videmus. Dentes (inquit D. Basilius) mihi expende: vt organa sint quidem exponendæ voci accommoda: tuendæ linguæ septum opponunt sanè quàm validum. adde, quòd administri alimoniæ sunt, dum hi frustillatim illam concidunt, isti concisam & dissectam minutim deterunt: ita ipse. Castigari linguam quoque non rarò à dentibus experimur, dum inter mandendum sibi non satis cauet; vt mollicula est & versatilis: & ad quemlibet quidem vsum sermonis depromẽdi multiuaria mouendi agitatione, vt idem auctor inquit, sufficiens: sed sæpè eadẽ incitante agilitate sepem suã ac septum in loquendo, transsiliens.

Basilius Homilia, Attende tibi ipsi.

Pro extremo munimine, duobus labris quasi valuis seu pontibus ductilibus immò & vallo concluditur. Iuxta Dauidis nostro omnium nomine orantis postulationem: *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis. Non declines cor meum in verba malitiæ.* Vsum, ecce, rectum, verumque horum munimentorum fructum ratum ac certum exoptabat. Verùm, quæ nostra confusio est & miseria, quàm parùm hæc omnia prosint ad pestem linguæ reprimẽdam nouit Deus, testatur nostra nobis conscientia, & mundus videt vniuersus. Vt etiam dum quis eò felicitatis pertingit, vt se ab aliis contineat, in linguæ tamen vitium adhuc impingat. Vt audacter ob id dicat D. Iacobus: *In multis offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit: hic perfectus est vir.* Rationem addit: *Potest etiam fræno circumducere totum corpus.* Dum scilicet linguam valet refrænare, vt ex qua dependeant reliqua: quod pulchris similibus explicat; dum subdit: *Si autem equis fræna in ora mittimus, ad consentiendum nobis, etiam omne corpus illorum circumferimus. Et ecce, naues cum magnæ sint, & à ventis validis minentur, circumferuntur tamen à modico gubernaculo, vbi impetus dirigentis voluerit.* Ecce lingua in homine, teste Apostolo, est quod frænum in equo, clauus in naui, sic & cauda in piscibus & auibus; à cuius directione reliquorum omnium pendet gubernatio. Verùm, vt ait: *Omnis natura bestiarum, & volucrum, & serpentium, & ceterorum domantur, & domita sunt à natura humana: linguam autem nullus hominum domare potest.*

Labra valuarum loco. *Psal. 140.* Difficultas refrænationis linguæ. *Iac. 3.* Simile ab equis. Simile à nauibus. Simile ab omni genere animalium.

Linguæ effrænatæ nequitiam prosequens Apostolus, sic inquit: *Lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat. Ecce quantus* (hoc est quãtillus) *ignis quam magnã siluam incendit! Et lingua ignis est, vniuersitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris; quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis nostræ, inflammata à gehenna.* Rota natiuitatis est corpus istud cum quo nati sumus, quod ab ortu vsque ad mortis occasum, rotæ instar, per continuam inconstantiæ ac varietatum volubilitatem versatur. Id autem est quod Responsio dicit, linguam ipsam rotam esse, quæ infernalibus ignibus accensa, non cessat mille modis maledicta congerere, mentiri, calumniari, lites mouere, cædes struere, & quasi

Linguæ malæ nocumenta. Rota ignita.

A

B

C & quasi incendio suo inuoluere quæcunque contigerit. Ac si totam pice ac sulphure perlitam incensamque circumagas quæ ædes, horrea, villas, siluas, & oppida integra flammis voracibus absumat. Hanc
D mala suggestione Satan incendit teste Iob, qui sic habet: *Halitus eius* Iob 41.
prunas ardere facit: & flamma de ore eius egreditur. De ore eius lampades procedunt sicut tædæ ignis accensæ. De naribus eius procedit fumus, sicut ollæ succensæ atque feruentis. Quique ignitam hanc prauæ suggestionis faculam corde admittunt, etiam ilico flammiuomis buccis conceptum dissidij litiumque ignem eiaculantur, & inextinguibile, nisi frigida superfundatur, aut alter saltem prudentior se reprimat, exoritur incendium. Ita Aman totam propemodum, nisi prudens obstitisset Hester, Esther 3.
Iudæorum gentem internecioni linguæ virulentiâ tradidisset. Sicut Aman.
candelæ immò scintillæ vnius malè custoditæ occasione, domus integra, platea, immò & ciuitas tota deflagrare potest, ita linguæ incuriâ. Sic ferè illud Hannibalis dictum incendiarium erat; dum, quanto in- Hannibalis dictum.
ter se odio dissiderent Roma & Carthago, significare cuperet, pede puluerem excitando, dixit: Tunc inter eas belli finem fore, cùm illarum altera in puluerem redigeretur.

Vocat malam linguam Apostolus, præter suprà dicta: *Inquietum* Iac. 3.
malum, plenam veneno mortifero. Merito inquietudinis notatur lingua sic exstimulata, quia naturali celeritate abutens, dum ipsa à loquacitate & dicacitate mordaci non quiescit; & suum inquietat hospitem ac dominum & alios quos fatigat. Plena mortifero veneno, quia præter pestem domesticam qua laborat, tot verè inficit, quotquot venenata per aurem dicta in animum assentientes admittunt. *In ipsa*, inquit idem Sanctus, *benedicimus Deum, & Patrem: & in ipsa maledicimus homines qui ad similitudinem Dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio, & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem & amaram aquam? Quis sapiens & disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conuersatione sua.*

Meritò sibi igitur quisque attendat videatque, vt linguam suam Legitimus
compescat, neque in malum permittat erumpere: sed illa vtatur ad linguæ
hæc quorum gratia à Deo concessa est: vt Deum laudet, ei gratias agat, vsus.
oret, peccata sua humiliter confiteatur, vt eorum remissionem accipiat; denique vt cum proximo suo, & quæ ad vitæ huius commercia loqui necesse est, & præcipuè quæ ad solatium, consilium ædificationem, omnimodamque animæ salutem pertinent colloquatur. Procul absit ab ore omnium Christianorum, quod dicit Propheta Regius: *Fi-* Psal. 56.
lij hominum, dentes eorum arma & sagittæ: & lingua eorum gladius acutus. Item alibi: *Exacuerunt vt gladium linguas suas.* At illi, filij hominum, Psal 63.
prauam humanæ naturę procliuitatem spectantes, ita naturalibus pręsidiis in mutuam perniciem abutuntur: at Christiani, filij Dei, lumen

fidei, rationem ducem, ac Spiritum ſanctum Patris ſui ſequentes, ſa-
Linguæ effrenatæ punitio. niora capeſſunt; & ea quæ pacis ſunt, loquuntur ad inuicem. Ecquis enim ſanus ſit, & pro tantilli membri licentia ac voluptate, totum velit corpus, ipſamque adeò animam æternæ damnationis periculo exponere? Luc. 16. Quis non diuitis illius epulonis exhorreſcat exemplo, qui non tantùm pro totius corporis refrigeratione ſolatij quippiam nequiuit accipere, ſed ne guttam quidem aquæ, in ardentis linguæ ſolatiolum obtinuit. Vtque lingua eius pro gula, crapula, & lautitiis cruciabatur, ita & linguam ſuæ pro maledicentia manent pœnæ: quæ tantæ etiam erunt, vt reliqua totius corporis tormenta licet grauiſſima vix earum comparatione percipi videantur. Recogitent itaque quibus tanta linguæ leuitas & licentia eſt, an tanti meritò facienda ſit ea voluptas, quam vel ex mendacio, vel ex irriſione vel ſcurrilitatibus, aliiſque eiuſmodi ineptiis capiunt, vt propterea æterna gehennæ ſupplicia, ſempiternam confuſionem, acerrima improperia, mutuas execrationes, & dæmonum intolerandam aſſiduitatem ac diuexationem ſuſtinere parati ſint. Certè dicat nunc meritò quilibet qui ſapiat: Tanti non emero pœnitere. Vt in gratiam voluptatulæ tam paruæ corporis particulæ, totum me, corpore & anima, in nunquam morituros proijciam cruciatus, certè iniqua nimis foret illa conditio. Dicam igitur, quoties eam ad dicendum quod non oporteat ſenſero prurientem: Lingua, quò vadis? Nimis magno mihi conſtarent tuæ excurſiones. Te itaque intra tuos limites contine. Dicam, quod Dominus vento marique tumultuanti: Tace; obmuteſce.

4. Reg. 18. Rapſacis maledicentia. In rotæ huius ita incenſæ maiorem deteſtationem hîc ex ſacra Scriptura Rapſacis ardentes virulentæ linguæ globos adiiciam. Dux iſte militiæ Regis Aſſyriorum cum toto exercitu mœnibus ciuitatis Hieroſolymitanæ imminens, populo in muris ſedenti locutus eſt, nunc multa exprobrans, nunc promittens plurima, Regem Ezechiam calumnians & deridens, Deum & ſancta blaſphemans. Cumque à magnatibus nomine Regis rogaretur; ne Iudaicè ſed Syriacè loqueretur, vt populus eius maledicentiam non intelligeret: è contrà multo vehementiùs vociferatus eſt, omni populo audiente: *Audite verba regis magni Aſſyriorum. Hæc dicit Rex: Non vos ſeducat Ezechias: non enim poterit vos eruere de manu mea. Neque fiduciam vobis tribuat ſuper Dominum. Nolite audire Ezechiam, qui vos decipit, dicens: Dominus liberabit nos. Nunquid liberauerunt dij Gentium terram ſuam de manu regis Aſſyriorum? Tacuit itaque populus; & non reſpondit ei quicquam: ſiquidem præceptum regis acceperant, vt non reſponderent ei.* Ecce, hoc remedium deſiderabatur, vt ſilentio (velut infuſâ frigidâ) flamma illa deſæuiēs ſopiretur, & à Deo tandem tota opprimeretur; vti euenit, Iſaia Propheta ad Regis petitionem Deo pro populo ſupplicante, ac dicente: *Hæc dicit Dominus; Noli timere.*

Ecce,

Ecce, ego immittam ei ſpiritum, & audiet nuncium; & reuertetur in terram 4. Reg 19.
ſuam; & deijciam eum gladio in terra ſua. Reuerſus eſt ergo Rapſaces.

Non malè Rapſaci Eunum & Barchochabam adiunxerimus; qui, *Fulgoſus li.* dum magni quippiam præ manibus eſſet, ad quod populum etiam ſe- *7. ca. 2.* ditione commota vellent dictis efficacibus pertrahere, nucem ſulphu- Barchochabas & re & igne repletam in ore geſtabant, & inter loquendum ignita verba Eunus, profundebant ad terrorem. Quæ omnia huc ſpectant, vt ſciat Chri- ignem ore ſtianus, cuius ſit ſpiritus, Chriſti ſcilicet mitis, manſueti, ac pacifici, profundebant. cui cum Belial nihil commune eſt.

Dolendum ſanè tam indignis modis hoc vtiliſſimo alioqui inſtrumento abuti Chriſtianos. Meritò tales acribus illis verbis poſſint compellari, quibus Ioſeph fratres ſuos per diſpenſatorem aggrediebatur: *Quare reddidiſtis malum pro bono? Scyphus quem furati eſtis, ipſe eſt in quo bi-* Gen. 44. *bit Dominus meus, & in quo augurari ſolet: peſſimam rem feciſtis.* Lingua enim noſtra quaſi ſcyphus Domini eſt, quem poſuit in ore ſacculi noſtræ mortalitatis: ex quo & ipſe bibit, dum laudes ei debitas grato ore propinamus; & in quo auguratur, quando corpus eius ſacroſanctum lingua quaſi oris capedine dignè ſuſcipimus, addicitque nobis: *Qui* Ioan. 6. *manducat me, & ipſe viuet propter me: & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die: & habebit vitam æternam.*

Quapropter vtinam recudantur omnes linguæ noſtræ & loquantur rectè. Fornax eſt ardentiſſima Chriſti latus apertum, in quod forcipibus timoris & amoris apprehenſæ mittantur, igneſcant, & tractabiles fiant. Incudis loco dorſum eſt Domini per Paſſionis memoriam adhibitum: de quo ipſe ſic per Prophetam: *Supra dorſum meũ fabricaue-* Pſal. 128. *runt peccatores.* Neque ſic prolongabimus, ſed corrigemus iniquitatem noſtram. Satagente ſiquidem diabolo (vt olim Philiſtheis) faber 1. Reg. 13. ferrarius non inueniebatur in terra noſtra; donec veniret Ieſus fabri filius: erantque propterea omnia ad ſtimulum vſque corrigenda.

Oratio contra linguæ virulentiam.

OMnis lingua, Domine Ieſu, tibi debet confiteri, & ſuperbenedictum nomen tuum ſanctificare: at membrum eſt quod abſque te nullus hominum domare poteſt: Da mihi gratiæ tuæ abundantiam; vt & meam linguam cautè cuſtodire, & alterius patienter valeam tolerare. Amen.

CAP. LIII.

Quo dirimam cuneo absentes qui rodere gaudent? Nos ipsos primò, dic, concutiamus ad vnguem.

Detractio quid?

ETRACTIO est denigratio famæ, hoc est bonæ æstimationis A siue reputationis proximi per verba occulta. Illi scilicet occulta de quo dicuntur. Formale est detractoris, vt intentione denigrandi & corrumpendi vel diminuendi famam illa verba proferat: & tunc esset mortale peccatum. Sin autem tantùm materialiter detrahat, hoc est, verba eiusmodi loquatur propter aliquod bonum, vel causam necessariam, debitis circumstantiis obseruatis, vt quando fit ad emendationem, punitionem, & iustitiæ bonū, &c. tunc non est detrectatio neque peccatum. Si ex animi leuitate verba detractoria proferantur, non est peccatum mortale, nisi notabiliter famam lædat. Detractio pulchrè in veteri Testamento sub surdi typo prohibita est: *Non maledices surdo.* Sicut enim surdus non audit quod B dicis neque potest refellere, ita nec absens cui detrahis. Idem istud est cum eo quod Ecclesiastes dicit: *Si mordeat serpens in silentio; nihil eo minus habet qui occultè detrahit.* Quia quasi in silentio mordet detractor, dum absentis occultè famam imminuit, & quasi liuidos dentes infigit; quod præsenti non ausit facere. Hæc quoad latentem agendi modum.

Leuit. 19.

Eccles. 10.

Vnde dicta detractio.

Detractionis vocabulum hoc innuit quod re vera fit; dum alicui C per verba diffamatoria, bona illa existimatio & fama aufertur vel laceratur, qua tanquam honesto indumento ornabatur. Non secus id accidit, quàm si cuiquam transeunti clàm à tergo chlamydem tunicámve detrahas, aut ea vestium parte spolies, quæ illū decebat & decorabat.

Quatuor modis fit detractio.

Quatuor præcipuè modis directè detrahitur. Primò, quando quis falsum alteri imponit, tunc enim præter detractionem etiam est mendacium. Deinde, quando occultum alicuius peccatum reuelatur. Multi enim sibi licere existimant hoc referre, quia verū est. Tametsi namq. verum sit, occultum tamen est & licet peccando conscientiam coram Deo læserit, necdum tamen famam amisit coram hominibus, quam per detractionem illud propalando ei aufers vel imminuis. Et tametsi planè secretum non esset, dummodò publicum non sit neque publicum censeri possit, detrahis, dum illi saltem patefacis qui illud ignorabat: eamque existimationem & bonam reputationem, quam talis apud illum adhuc habebat, per detractionem imminuis, vel etiam omnino tollis. Tertiò fit detractio, quum quod malum est, tuis dictis auges, & coram aliis exaggeras; quod vt plurimùm fit dum alterius vitia referuntur.

Postre-

Quo dirimam cuneo, abſentes qui rodere gaudent?
Nos ipſos primo, dic, concutiamus ad vnguem.

Hoe. ſalmen aldermeeſt, den achterclap beletten?
Secht ſoo: Me vriendt, laet eerſt, elck op ſy ſeluen letten.

Quel moyen pour faire, Le mediſant taire, Quand il blaſme autruy?
Dite luy: Beau ſire, Sage eſt qui ſe mire, En ſon propre puy.

Postremò, quando quod bonum est, dicit malâ factum intentione; & ita etiam optima quæque alterius dicta vel facta virulentâ suâ linguâ denigrat: & dum opus nequit improbare, mentem & intentionem saltem agentis mordet atque conuellit vt potest. Difficilis certè res ista, si restitutionem spectes, eoque propterea magis ne committatur cauendum. Si cui rem, vestem, vel pecuniam auferas, facilis satis atque obuia reperitur occasio resarciendi; at in famæ restitutione vix vnquam certò videtur quid consulto factoque opus sit; nihilque vnquam seriùs, imperfectiùs, aut etiam periculosiùs, quàm fama læsa restituitur. Constat, ad duo teneri detractorem. Primùm, ad reparationem damni, si quod per eum diffamatus incurrit: deinde ad famæ reparationem; vt ad omnes apud quos detraxit vadat: & si falsum imposuit, dicat se falsum imposuisse. Si verò dixit diffamando, dicat se malè dixisse, & iniustè diffamasse. Nisi fortè inde maior timeatur sequutura diffamatio; & iam obliuione sepultorum peior renouatio. Cumque melius sit nomen bonum, quàm diuitiæ multæ; viderint quanti damnum faciendum sit detractores, dum præcipuum ornamentum, præcipuasque excepto virtutum thesauro diuitias proximo adimunt.

Famæ restitutio difficilis.

Prou.22.

Quàm pestilens sit ista detrahentium nequitia, sancti Bernardi sanctæ ac mutuæ dilectionis amatoris singularis sententiâ comprobari potest: quâ velut rhomphęâ, vtraque parte acutâ, ac spiritu oris Domini, venenatam hanc persequitur bestiam; dum sic ait: Nunquid non vipera est lingua detractoris ferocissima? Planè, nimirum quæ tam letaliter inficiat flatu vno. Nunquid non lancea est lingua ista? profectò acutissima, quæ tres penetrat ictu vno. Illum videlicet qui loquitur; eum qui audit; & demũ illum de quo fit sermo detractorius. Atque ideò aptissimè lingua hæc triplici lanceæ Ioab potest comparari, qua Absolonem à quercu pendentem traiecit. Hoc autem triplici illa in læsione notandum ac distinguendum est, minimùm omnium lędi illum in quem maximè tamen telum detractionis intenditur: quia ipse quidem in fama læditur; quod ceteris paribus damno rerum temporalium maius est: sed omni comparatione maior est illa læsio, quam detractor & auditor in anima sibi ipsi infligunt. Verè tamen dicitur, tres vno ictu vulnerari, dum lingua detractoris trisulcum suum spiculum expromit, & proximi lancinat existimationem.

Bernard in Serm.

Apoc.2.

2.Reg.18.

Lancea Ioab triplex, lingua detractoris.

Cùm igitur tam perniciosa res sit detractio, quæritur quo cuneo illa optimè expugnari queat, quóve modo impediri. Tenetur enim quilibet proximi malum damnum, ac nocumentum, quantum potest, auertere & impedire; veluti videmus communiter fieri in incendio, naufragio, lapsu, tempestate, bestiarum hostiúmve incursu, & similibus, in quibus quilibet naturæ instinctu & lege quam potest adfert opem.

Quomodo detractio impediatur.

opem. Ita dum in communi congressu & colloquio cuispiam incipit, (vt plerumque fieri solet) alterius famam denigrare, quocunque ex prædictis modo; sine dubio tunc obstandum est illi malo quantum in te est quantumq́ue ratio & persona permittit.

1. Remedium detractionis, Attende tibi.

Responsio monet & hortatur dicere, vt seipsum quisque primùm expendat; satius esse, sibi attendere & sua excutere, quàm aliena. Nam D si se in speculo cacabus contemplaretur, suamq́ue nigredinem attenderet, non hanc idem ollæ exprobaret; iuxta notum illum versiculum: Væ tibi, tu, nigræ dicebat cacabus ollæ. Omni enim vitio carere debet, qui in alterum paratus est dicere. Ideò rectè de recto & loripede

Iuuenal. Sat. 2.

Poeta: Loripedem rectus derideat Æthiopem albus. Hoc enim vi- E detur tolerabile, quanquam apud Christianos nec id liceat: sed minus malum neque tam absurdum est, quàm si claudum claudicans, & nigrum ater irrideat. Quocirca, sibi attendere seque ipsum considerare, optimum præsentissimumq́ue remedium est contra detractionem. Nam qui proprium suum hortulum diligenter expenderet, videretq. quid ad bonam eius expurgationem & culturam desideretur, non multum fortè temporis ei suppeteret aut otij, ad alterius hortum perlustrandum, perscrutandum, & carpendum; vbi fortè nihil, aut perparum, aut saltem non tam multa quàm in proprio, reprehensione digna inueniat. Ex propriorum defectuum animaduersione tria sequerentur vtilia: In primis hortus eius cultior euaderet: deinde suæ infirmitatis contemplatione misereretur alterius, neque per propriam suorum oculorum trabem tam acutè festucam in oculo fratris cerneret: sed eum puderet id in alio accusare quo ipse laborat, & quidem grauiùs periculosiusq́ue. Postremò, animæ suæ à noua plaga, quam per detractionem erat inflicturus, parceret; & eum qui auditu vulnerandus erat præseruaret, & famæ proximi non inferret iniuriam. Id docet nos Lex naturæ, qua non deberemus alteri facere, quod nobis fieri nolimus.

Verùm quid dicam? Cæcutimus plerumque omnes in propriorum defectuum consideratione; in aliorum verò vitiis notandis perspicacissimi: iuxta commune dictum: Lynx foris, talpa domi. Quod & Poeta eleganter & acutè:

Horat. lib. 1. Satyr. 3.

Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis;
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutùm?

Aliena vitia perspicimus, ad propria cæcutimus.

Hoc etiam ferè huic malo accedit absurdi, vt quo conniuentiores erga se ipsi sunt tales, tametsi scateant næuis, eo oculatiores sint in aliorum minutulis etiam defectibus non solùm peruidendis, verùm etiam seuerè perstringendis. Sic namque & oculus ipse, sui vultus maculas quo viciniores sunt, minùs videt; in alterius verò facie obseruat singula. Nec illud prætereundum: quanto iniquiùs illi ferunt, in se quippiam

piam animaduerti quod vitio vertendum videatur : tanto maiori est eis voluptati in alios semper lumina, linguam, denteſque defigere. Et, ſi quid in quoquam laudabile eſt , hoc prætereunt ; ac more anatum ſemper ſordidioribus roſtrum ingerunt, eſtque eis hoc volupe.

Quocirca, meritò pro detractionis præſentiſſimo cuique remedio præſcribitur; vt ſibi attendat & in propria vitia coniiciat oculos, eiſq. exſtirpandis animum applicet. Idque non tantùm ad hoc ſeruit, ne quis detractionem loquatur, ſed etiam vt in alio detractionem impediat, eo ſic commonito. Satiuſque eſt ac longè facilius initio ſtatim huic malo obſiſtere, quàm dum iam globus vel rota volubilitatis linguæ loquacis ſpatium aliquod in detractionis arena percurrerit. Sic & incendium, in primo ortu ſitula vna aquæ citiùs exſtinguatur, quàm mille dum inualuerit.

Conſilio itaque D. Iacobi id concludamus, ſic dicentis: *Nolite detrahere alterutrum, fratres mei.* Addita huic Regij Prophetæ interrogatione: *Quis eſt homo, qui vult vitam, & diligit dies videre bonos?* hoc eſt gloriæ æternæ gaudiis perfrui? *Prohibe linguam tuam à malo.* Id igitur qui non facit, cæleſti ſe præmio indignum facit. *Iac. 4.* *Pſal. 33.*

Oratio contra detractionem.

O Mitiſsime Domine Ieſu, qui in vita, paßione, & morte, tam multa in auditu perpeſſus es, ac neminem vnquam verbo offendiſti; omnem procul ab ore meo detractionem amanda; meiſq., oro, detractoribus amanter ignoſce, & nouis nos linguis loqui doceto. Amen.

CAP. LIV.

Si neque desistant isthac ratione notati?
Sermonem abrumpe; aut mediæ te subtrahe turbę.

Garrulorum hospitium.

Num. 19.

TAM effrenatæ linguæ reperiuntur plurimi, vt illi hospitio A merito adscribantur, cui vas sine operculo, aut absque ligamine sacculus pro insigni est: iuxta illud sacræ Scripturæ tales improbantis indicium: *Vas quod non habuerit operculum, nec ligaturam desuper, immundum erit.* Nam, qui os suum nequit cohibere, necesse est vt se frequenter loquendo contaminet.

Morbus linguæ nō facilè curabilis.

Aul. Gell. lib. 8.

Et quemadmodum mali pertinacesque morbi non facilè curantur, B nec vno tolluntur remedio, sed opus est varia attentare: ita etiam diffissis oribus, ac propendentibus linguis, quæ assiduo ferè loquacitatis & detractionis vitio obnoxiæ sunt, varia sunt adhibēda remedia. Huic quadrat aptè illud Auli Gellij dictum: Nunquam tacet, quem morbus loquendi tenet. Sicuti semper esuriunt ederentque semper, si daretur, qui lupum morbum gestant in pectore, quem caninum vocamus. Interrogatur propterea, quid faciendum ei, qui in detractores inciderit, velitque hanc pestem impedire, neque tamen sufficiat prius consilium datum; quo moneret, vt se priùs, & sua quisque obseruet, quàm aliena perscrutetur. Tam efficax est tamen istud herbæ genus, scilicet Attende tibi; vt si cui in nares inseratur aut molliter tantùm affricetur; ita sternutare incipiat, vt & fluant oculi, & intus ita se proprius torqueat spiritus, vt non multum ei lubeat ex alienis ampliùs hortulis herbas carpere, & suis naribus per curiosam explorationem applicare; aut detractionis dentibus, vt antea solebat, atterere, cùm propriæ ei ad cerebri expurgationem abundè sufficiant. Quia igitur detractionis vitium tam pestilens inflammatio est, per linguam & os erumpens, quæ nec facilè nec vno remedio sistatur sopiaturque; vt dixi, quæritur, quid ampliùs facto opus, quod in promptu habeatur. Duo in Responsione remedia priori adiiciuntur: Vt, si cœpta detractio non reprimatur, insinuando cuique satis esse domi quod corrigat, tametsi aliena non discutiantur; vel sermonem abrumpas, aut inde te subducas.

Efficax herba, Attende tibi.

Duo alia remedia contra detractionē.

1. Diuertere sententiam aliò.

Quantum ad hæc duo posteriora remedia attinet, prius valdè suaue C ac mite est, & tamen valdè præstans, quando dextrè & opportunè applicatur. Dum nimirum inter colloquendum captatur occasio, & ita in alium sermonem narrantis oratio transfertur, vt & ipso detractore aliisque adstantibus non percipientibus artificium, de alia prorsus re instituatur narratio, quàm cœptum erat: dum saltem apertè hoc modo dicere

Si neque deſiſtant iſtac ratione notati?
Sermonem abrumpe: aut mediæ te ſubtrahe turbæ.

Oft daermè niet en gaet; Wat doen ick voord daer naer?
Tpropooſt van monde ſlaet: oft anders, gaet van daer.

Si la folle teſte, Pourſuit et tempeſte, Que ferai-ie lors?
Coupez la parolle, Niaiſe, et friuole, Ou bien ſortes hors.

dicere non lubet: Sinamus iſta; vel, Hactenus hæc, & de aliis rebus miſceamus ſermonem. Et ita meliori, non malo ſaltem colloquio detractio locum dabit. Multa eiuſmodi ſunt, quæ in medium proferri queant, pro rei, temporis, perſonarumque conditione, & qualitate. Vt ſunt, rerum geſtarum, vel quæ geruntur, operum, ſtructurarum, profectionum, artificiorum, naturalium, auræ, aut currentis anni tempeſtatis, caritatis annonæ vel vilitatis. Sed præcipuè ſi qua ratione fieri poteſt, inconſtantiæ ac vanitatis mundi: vitæ huius caducæ miſeriarum multiplicium, certitudinis mortis & horæ incertitudinis; virtutum, & gloriæ cæleſtis, ad quam illæ ſuos cultores adducunt; miſericordiæ & longanimitatis diuinæ, potentiæ, ſapientiæ, & iuſtitiæ eius: die præſenti (ſi fortè feſtus eſt, concionis habitæ; futuri aliquando iudicij, reddendæque ſemel rationis, &c. ſicuti facile eſt, homini vtcunque ingenioſo ac timenti Deum, pro re nata aliquid excogitare, & minima occaſione arripere, quo molliter in medium adducto, filum detractionis abrumpat, ſtaménve aliud ſolerter inducat. *Exempli gratiâ.*

Ita D. Thomas Morus, primarius Angliæ Cancellarius, pro more habebat; vt in omni vita & actione ſua maximæ fuit ædificationis ac ſanctimoniæ vrbano admodum lepore conditæ. Dum quis ipſo præſente detractioni laxare linguam incipiebat, ipſe mox arrepta alicunde occaſione virulentum illum ſermonem aliò diuertebat, meliore ſubintroducto, aut ſaltem non malo. Exempli gratia, inquiebat: Dicat quiſque quod volet, ego dico domum illam pulcherrimè exſtructam; eumque qui fecit, excellentem eſſe in ſua arte magiſtrum atque architectum. Hoc modo igitur ſuauiter ei malo remedium adhiberi poteſt: ſique iterum ad detractionem redeatur, paulo apertiùs indicare licebit, non libenter illa audiri, optarique potiùs vt de aliis habeatur oratio: quod & in ſcurrilibus & ineptis colloquiis obſeruandum eſt. *Thomas Morus.*

D Alterum remedium eſt, ſi priora non profecerint; vt inde te ſubtrahas; & facto oſtendas, te tuas aures cuſtodire velle ab iſtis ſordibus, ſi quis linguam ſuam ab his nolit præſeruare. Et, ſi quis maledicus aut detractor quodcunque lubuerit effutiat, te nō teneri audire pluſquam lubuerit. Si ipſe dominus linguæ ſuæ non eſt vt eam coerceat, te tuarum aurium dominum eſſe velle, vt nihil quàm quod volueris, admittere audeant. Alioqui, vt benè D. Hieronymus: Si hilari vultu audieris detrahentem, tu illi das fomitem detrahendi: ſi verò triſti hæc audias; diſcit non libenter dicere, quod didicerit non libenter audiri. Sagitta in lapidem nunquam figitur (inquit idem auctor ad Nepotianum) interdum reſiliens percutit dirigentem: ita ſanè detractori continget, ſi obfirmatas ad ſua verba repererit aurium fores. Talem autem detractionibus obicem ponere debent, quicunque eò ſunt loci vt effugere nequeant, debeantque audire velint nolint: vt qui nec pro- *2. Inde ſe ſubducere; vel vultu ſeueriori retundere.* *Hieron. in cap. 25. Prouerb.*

hibere, nec aliò diuertere ſermonem, neque etiam loco cedere poſſunt: ſicuti fit vel in conuiuiis vel in alio conſeſſu, qui nec ſolui nec deſeri poteſt, vt frequenter accidit. Ad hoc per Sapientem animamur, dum ſic ait: *Ventus Aquilo diſſipat pluuias; & facies triſtis linguam detrahentem.* Quod & D. Hieronymus apertiùs, in detractionis deteſtationem ita commonet: Caue, ne aut linguam aut aures habeas prurientes; id eſt, ne aut ipſe aliis detrahas, aut alios audias detrahentes. Diſcat detractor, dum te videt non libenter audire, non facilè detrahere. nemo inuito auditori libenter refert. Quemadmodum enim, ſi quis imprudens in capſulam foraminoſam, puluerulento repletam nigrore, alióve puluere, calamo vel canna inflauerit; credo illum deſtiturum à cœpto, mox vt puluerem, præſertim atrum, in faciem, os, & oculos inde erumpentem perſenſerit, ſéque ipſe ſuo flatu fœdarit. Ita detractor haud dubiè ceſſaturus ſperetur, cùm in præmium & pretium operæ atque laboris ſui, talem audientium intuitum talémve reſponſionem acceperit, qualem non expectabat, multóque minùs exoptabat. Interdum enim ſolus oculus vel frons ſeuerior ſufficiat indicioque ſit, non libenter audiri improbaríque quod dicitur. Docetur autem detractor tali caſu prudentior aliàs eſſe, & non facilè neque tam temerè in proximi detractionem fræna linguæ reſoluere.

Prou. 25. *Hieron in Epiſt. ad Nepot.* In capſulam foraminoſam flare.

Quia hoc Capite quæſitum eſt præcipuè, vt & præcedenti, qua ratione detractio optimè queat impediri, hîc animi gratia ſubnectam lepidum Alcibiadis inuentum, ad linguas hominum in ſe liberiùs quàm vellet quamq́ue deceret debacchantium impediendas alióque diuertendas. Is cani mirè ſpecioſo, quem paulo antè magno pretio coëmerat, caudam penitus abſcidit, atque ita paſſim ire permiſit. Cumq́ue ex amicorum numero factum quidam reprehendiſſet, dixiſſetque illud perperam actum eſſe: reſpondit, voluiſſe ſe paruo illo errore materiam ſui criminandi Athenienſibus dare: vt, dum de eo loquerentur, de maioribus quæ pertinerent ad ipſum ſilerent. Perſpicaci enim ingenio animaduertere viſus eſt, difficulter fieri, vt qui virtute aut dignitate aliis ſupereminea, ita hominum linguas compeſcat, vt aliqua in re malè non audiat. Et propterea enitendum eſſe dicebat, vt populo tacere neſcio de leuioribus rebus loquendi materia daretur. Videte quàm varij ſint modi detractoribus occurrendi, quando attenditur.

Bapt. Fulg. l. b. 7. ca. 2. Alcibiades canis caudam reſecans.

Quidni his infame illud Zoili factum dictumq́ue adſcripſero, in omnium detractorum & calumniatorum maiorem execrationem; vt qui iſtorum meritò Princeps ſit, ipſíque eius tyrones. Hic cùm ſtylum in Homerum, Platonem, alioſque ſtrinxiſſet, adeò vt canis Rhetoricus nominaretur; eſſetque prorſus malè loquendi ſtudioſus, litibus ſerendis operam daret, & contumelioſus nemini parceret; rogante quodam

Ælianus lib. 11. Zoilus canis Rhetoricus.

erudito

erudito viro, Quamobrem de omnibus malè loqueretur? Quoniam, inquit, malè facere, si velim, non possum. ac si ideò linguam saltem in omne maledicentiæ genus laxaret: in quod non ita, atque in malefacta, ab hominibus animaduerti solet.

Solenne admodum ac celebre est factum illud Constantini Magni in Concilio Nicæno, in calumniarum detractionumque detestationem, atque abolitionem consummatam. Cùm ei siquidem varij essent à variis exhibiti libelli supplices, miras ac multas (vt ex antecedentibus constabat) derogationes & querimonias mutuas continentes; ipse humili præmissa præfatione, sui non esse muneris talibus, in causis iudicem agere, aut proferre sententiam, omnes ad concordiam pacemque adhortans, vniuersos simul libellos supplices igni tradidit concremandos. Rectè fecerint qui ad eius imitationem calumnias detractionesq. omnes veri zeli atque ardentis charitatis flamma consumi procurarint. *Gregor. li. 4. Regist. cap. 75 & Sozom. lib. 1. cap. 16.*

Oratio ad impediendam detractionem.

POsuerunt, ô Deus, homines os suum in cælo, linguâ eorum transeunte super terram; neque Diuinæ tuæ maiestati, neque proximi famæ parcentes: Da quæsumus nobis gratiam, vt pestiferam hanc flammam, quà dabitur, extinguamus, & nobis ab eadem caueamus. Amen.

CAP. LV.

Quid magnũ, ſolas mala verba admittere in aures? Momus hic eſt auidâ Momum qui combibit aure.

Audire tãtùm detractionem non licet.

VIA poſtrema Reſponſione, remedij loco, contra vitium detractionis conſultum fuit, loco cedere, aut ſaltem eiuſmodi diffamatoria colloquia nolle audire: idcirco iam rogatur, num etiam tanti momenti malum ſit, audire ſolum detrahentem. In primis in dicente diſtinctio ponenda eſt, vt & in audiente. Si quis alterius vitia referat, bona intentione, vel vt corrigantur, vel vt cuiquam benè conſulatur, alióve modo licito, tunc detractio non eſt, neque vlla ex parte peccatur; vt dictum eſt. At hîc, vt in præcedentibus duobus Capitibus, de detractione vera & mera agitur, quam qui loquitur, peccat ſemper, at, qui audit, non ſemper. Accidit enim interdum, vt tales ſint circumſtantiæ ob quas neceſſum ſit audire; vt neque prohibere, neque etiam queas effugere, vt diximus. Tunc modus quærendus eſt, quo non pecces audiendo. Hunc dat Sapiens: *Sepi aures tuas ſpinis: & linguam nequam noli audire.* Tunc id facis, dum detractioni ad aures aditum negas; vt, licet eas verba verberent, in animi tamen aſſenſum non intromittantur. Quin potiùs, quaſi vel non audiens, vel aliud cogitans, aliudq́ue agens, tuo agendi modo præ te feras, quòd vel non intelligas, vel non libenter audias. Seueritate illa morum, tali caſu, ſpinarum inſtar, detractoris linguam arcebis ab auribus, dum verbis ſuis omni ex parte vt ſepibus obſtructam viam inueniet. Huc iuuabit, ſi etiam Domini noſtri ſpineæ coronæ dolores & aculeos ita animo memori complexus fueris, ac ſi illam in caput tuum vſque ad aures impactam habeas. Ad quod & memoria quatuor nouiſſimorum conducet, vt recenti eorum, præſertim tubæ, inſonante memoria, quaſi ſurdus ad detractionem effectus ſis. Sic audies citra culpam; tamq́ue inoffensè ac ſi non audias: quando aliter nec prohibere loquentem neque euitare vales.

Eccli. 28. — Quomodo aures ſpinis ſepiantur. — A

Spinea Domini corona.

Vlyſſem hac arte imitaberis, qui Sirenum cantus malo alligatus audiuit quidem; ſed his contemtis Syrtes præteruectus euaſit: qui etiam ſuis contra vocum proſpexit illecebras, dum aures ipſorum cera impacta præcepit obturari. Perinde eſt, ac ſi idem facias, vel digitis in aures inſertis nihil audias, dum detractoris verba ſurda vt potes aure contemnis, dum nequis impedire, cogeriſque vel inuitus audire.

Imitandus Vlyſſes. *Homer. lib.* 12. *Odyſſ.* — B

Iam inculpato audiendi detractionem modo intellecto, excutiamus quàm ſit malum detractioni aurem præbere, tranquillumq́ue per beneuolas aures aditum in animum dare. Reſponſio dicit, & eum qui detra- — C

Quid magnum, ſolas mala verba admittere in aures?
Momus hic eſt, auidâ Momum qui combibit aure.

Iſt ſoo quaet, achterklap te hooren oor alleen?
Spreeckt, oft hoort, ſulcken ſnap: ſoo knaecht ghy beyd' een been.

Quel mal qu'on l'eſcoute, Dont la langue eſgoute, Son mortel venin?
L'enuieuſe oreille, Aura la pareille, Du cauſeur malin.

detractionem loquitur, & eum qui ita vt iam dixi audit, eiusdem esse culpæ reos. Meritò vtrumque Momum dici posse,& vtrumque idem os rodere. Non id in hac similitudine canum attendendo, quod alter ad alterum rodendo ringitur, sed quòd æquè feruentes vni eidemque insistant operi, in ossis consumtionem. Satis conforme est istud sententiæ illi qua dicit Apostolus: Quòd si inuicem mordetis & comeditis; videte ne ab inuicem consumamini. Primum in cibo sumendo (vt docet experientia) est illum dentibus anterioribus conscindere: ita dum leui verbo, vel etiam graui leuiter prolato proximus mordetur. Tum sequitur masticatio & glutitio, dum cibus molaribus teritur, & mansus traiicitur; in quibus comestio consistit: sic fit, dum detractione, irrisione calumnia, pertinaci contentione, mutua fama & concordia proteritur, & quasi in nihilum redigitur. Sequitur tunc postremò vt cibus sumtus concoquatur & digeratur; ita vt proximus per maledicæ linguæ virulentiam totus dissipetur, & mutuò se conscientiæ etiam consumant coram Deo & coram hominibus, & in statum damnationis æternæ perducant. Dicit accommodè de tali consumtione, quæ & in inferno conficienda est, Propheta Dauid: *Mors depascet eos.* Propterea salutariter admonet Sapiens suæ salutis studiosum: *Noli esse in conuiuiis potatorum: nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt.* Rectè id explicat D. Gregorius, sic inquiens: Carnes ad vescendum conferre, est in collocutione derogationis verba vicissim in proximorum vitam dicere. Atque ita vbi carnes comeduntur, communiter & ossa roduntur. Ideoque qui detractionem loquitur, quique eam audit, vt dictum est, coniunctim dentes carnibus proximi infigunt, & ossa eius rodunt, dum etiam curiosa disquisitione, & iudicio temerario, virtutes & præstantia facta, quæ ossium instar totius vitæ & conuersationis reliquum sustinent corpus, examinant, excutiunt, & paulatim eis detrahendo comminuunt. veluti canes ossa carnibus spoliata tandem illa quoque rodendo consumunt.

Detractor & auditor æquè peccant.

Gal. 5.

Psal 48.

Prou. 23.

Gregor.

Carnes proximi comedunt detractor & auditor.

D Iuxta hunc sensum D. Augustinus supra mensam suam in tabel-
E la ad murum hos versiculos descriptos habebat, quò hospites à detractione absterreret:

Quisquis amat dictis absentum rodere vitam:
Hanc mensam vetitam nouerit esse sibi.

D. Augustini versus mensales.

Quibus verbis illos sua mensa indignos decernebat, qui, quod primum in consessibus esse solet, absentibus detrahere præsumerent. Grauiter eâdem operâ pessimam illam iugulans consuetudinem, qua passim in conuiuiis & mensis dum carnes aliique cibi comeduntur, etiam carnes proximi absumuntur, & velut vitæ ossa roduntur. Ex quibus videre est, quàm atrox & crudele sit facinus, proximo detrahere, aliorum nomen & famam lacerare, totamq. eius conuersationem

quasi

quasi dentibus frustratim discerpere & laniare; quod ferarum cùm sit, iocus tamen & ludus tantùm reputatur apud homines; sed non apud iustum illum rerum omnium æstimatorem Dominum: qui non dolosa ipsorum statera, sed rigida sua bilance omnia trutinabit.

Bernard. in serm. Horribile dictum in detractores & audientes.

Quàm pari eant passu idemque agant detractor & auditor, (quod hoc Capite præcipuè tractatur) vel ex hoc solo D. Bernardi dicto terribili satis superque cognoscatur. Detractor, inquit, & libens auditor, vterque diabolum portat in lingua. De loquente detractionem res clara est, quia diabolo instigante & linguam detrahentem mouente, tam indignam proximo contra charitatem infert iniuriam. De audiente detractorem sic vt dictum est, licet non tam clarum primo intuitu, certum tamen est. Dum enim libenter audit, auresque detractori præbet accommodas, assentitur, & dat causam liberiùs fusiusque in alterius famam grassandi: ideoque æquali cum detractore loco statuitur. Sicut qui furi opem fert, non tantùm in actu furandi, sed etiam furtum abscondendo, emendo, participando, furemque hospitio excipiendo, pari cum fure pœna mulctatur; ita coram Deo Deique iudicibus spiritualibus detractor & auditor pari culpa ligantur. Quia sicuti si nulli essent furum fautores, nulli essent fures; ita nulli essent detractores, si nulli essent beneuoli auditores. D. Hieronymus his adstipulatur. Sed dices (inquit) Ipse non detraho; aliis loquentibus quid facere possum? Ad excusandas excusationes in peccatis ista prætendimus. Ita loquitur Sapiens (inquit) Cum detractoribus ne miscearis, quoniam repentè veniet perditio eorum: & ruinam vtriusque quis nouit? Tam scilicet eius qui loquitur, quàm illius qui audit loquentem. Ita Hieronymus. Quo ambigendi modo significat vtriusque tam æqualem esse cum omnis mali patrono & incentore diabolo propinquitatem, vt diiudicare difficile sit, vter sit vicinior, eique maius obsequium deferat, siue quoad nocumentum quod proximo infertur, siue quoad damnationem quam ipsi per detractionis ansam sibimet acquirunt.

Hieron. ad Rust. mon.

Si ita se res habet, vt habet verè, tamque perniciosum est etiam vel audire; ostia quisque & fenestras occludat ilico, dum talis turbo & turba suboritur. Hoc est, os & aures ad solum detractionis odorem confestim obstruat.

Fulgosius li. .cap. 2 Plutarch. in Apopht. Lacon.

Agesilaus Lacedæmoniorum rex dicebat, non minùs laudatoris vel vituperatoris inspiciendos esse mores, quàm eius qui laudatur vel vituperatur. Significans perrarò contingere, vt quispiam quæ moribus suis contraria sint laudare velit: & detractores suum potiùs quàm alienum morbum prodere. Sicque fit vt deprehensi contemnantur, dictaque ipsorum vilescant.

Vespasiani & Titi seueritas in detractores.

Vespasianus & Titus adeò calumniatores & detractores oderant, velut turbam in Reipublicæ perniciem natam, vt in Amphitheatro publicè

publicè virgis cædi & circumduci iuberent, in aliorum exemplum. Hîc quasi digito designare lubet, ad simplicium instructionem in quo ferè decipi soleant, qui detractioni aures præbentes, huic malo redduntur obnoxij, vt etiam credant. Quādo quis tam profligatæ est conscientiæ, tamque effrenatæ linguæ, vt malum de quoquam comminisci non dubitet; statim inuenit nescio quos qui fidem adhibeant, quantumcunque sit malum, de quocunque confictum. Quæ est latens ratio tanti erroris tamque facilis deceptionis? In eo consistit error; quòd potiùs credatur verum esse malum, quod etiā de bono narratur, quàm illum qui narrat, licet malum, mentiri. Hinc constat quod dico: quia tales creduli reprehensi vt plurimum respondent: Ille mihi dixit; & quare mentiretur? quasi verisimilius sit, virum bonum malum egisse, quàm malum fuisse mentitum. E contrà potiùs simili casu dicendum est: quare talis hoc faceret?

Quidni siquidem ita de Susanna opinari potiùs oportebat, quàm statim inueteratis illis in malo iudicibus simul & testibus fidem adhibere? Ratione illa potissimùm innocentiæ eiusdem suffragante quam Scriptura sacra suppeditat dum ait: *Nunquam dictus fuerat sermo huiusc emodi de Susanna.* Dan. 13. Et sic de omnibus quorum inconcussa hactenus fides & fama leui rumore luxatur eleuaturque.

Oratio, ne aures detractori præbeantur.

GRatias tibi ago, Domine Deus, pro linguæ atque oris circuncisione mihi per tuam gratiam collata. sed ne per alterius detractionem cordis interiora commaculentur, aures meas vt spinis sancto tuo timore communias. Amen.

CAP. LVI.

Quid faciã, stomachãs dum quisquã iurgia iactat?
Quidquid agat, tacitas tu concoque fortior iras.

QVAM facile est hominem in voces etiam absonas incitare, tam est illum sedare difficile; præsertim si per iurgia & contentionem sit prouocatus: sicut quando vno gallo canente alij ad cantum excitantur, & vno cane latrante latrant omnes, nec facilè conticescunt. Per iurgia, in Interrogatione non intelligitur iusta ac debita parentum superiorúmve correptio: nam luce meridiana clarius est, illos cum omni humilitate, modestia, ac patientia esse audiendos, etiam dum agunt seueriùs; non tantùm absque obmurmuratione sed etiam cum emendationis proposito. Idcóque eiusmodi superiorum vel seniorum correptionem, non iurgium non rixas, neque litigationem, vt pueri solent, meritò nuncupamus, sed dignam ac salutarem reprehensionem, aut commeritam obiurgationem. Per iurgia autem hoc Capite intelligimus contentionem rixam, indignam verborum asperitatem, & inuectionem: quæ potiùs ex immoderatione animi, quàm ex æqua ratione prorumpat. Vt solent inter se mordacibus & clamosis vocibus digladiari, qui neque ius aliquod neque legitimam corripiendi vel ita agendi potestatem in se mutuo habent, sed tantùm ex plenitudine cordis ac fellis amaritudine in se inuicem inflammantur ad maledicendum & contentiosiùs agendum. Quæritur igitur quid facto opus, dum quisquam stomachans talia iactat iurgia. Respondetur ex Sapientis sententia sic dicentis: *Non litiges cum homine linguato; & non strues in ignem illius ligna.* Innuentem videmus Sapientem, nos incẽsum magis magisque ignem accendere, dum verbis verba refellentes, & iurgiis iurgia miscentes, quasi ligna semper noua in ignem litigatoris inijcimus. Per quæ, tantum abest vt extinguatur sopiatúrve, vt etiam vehementiùs exardescat: vt fieri videmus dum rixosas alterius voces similibus vocibus obtundere volumus. Ideò rectè Poeta moralis:

Iurgia à correptione differũt.

Contentio rixosa.

Non est contẽdendu verbis.

Eccli. 8.

Cato. *Contra verbosos noli contendere verbis.*

2. Tim. 2. Quod & D. Paulus iisdẽ planè vocibus ad Timotheum scribens: *Noli contendere verbis.* Et verè, dum neuter alteri cedit, signum est vtrobique deesse humilitatem; iuxta Salomonis sententiam: *Inter superbos semper sunt iurgia.* Nàm sicuti quilibet maior altero esse desiderat, ita neuter alteri cedere neque alterum tolerare vult. Abrahæ propterea commendatur humilitas, qui dum perciperet iurgia inter suos nepotisque sui Loth famulos ac pastores oboriri, eò quòd ambo ita ditarentur

Prou. 13.

Abrahæ modestia in contentione.

Quid faciam, ſtomachans dum quiſquam iurgia iactat?
Quidquid agat, tacitas tu concoque fortior iras.

Als iemandt op my kyft, hoe draegh' ick my van deghen?
Wat hy seght, off bedryft, en kyfter vor niet teghen.

Lors que par furie, Quelcun m'iniurie, Doy-ie eſtre muet?
Garde en patience, Humble, le ſilence, Tu ſeras parfaict.

rentur & multiplicarentur, vt eos terra non caperet, neque ob bestiarum & substantiæ multitudinem, ampliùs simul possent habitare, dixit ad Loth: *Ne, quæso, sit iurgium inter me & te; & inter pastores meos & pastores tuos: fratres enim sumus. Ecce vniuersa terra coram te est; recede a me obsecro. Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo: si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam.* De talibus qui proximi cedunt asperitatibus, rectè Dominus noster ipse mitissimus: *Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.* Durum duro non cedit, sed molle ac mite, vt si ictus tormenti bellici in saccum lanæ plenum dirigatur. Isti firmam patriæ cælestis ac viuentium terram æterna hæreditate possessuri sunt, quòd hîc ad tempus exiguo spatio & modica in re alteri cesserint.

Genes. 13.

Matth. 5.

Quod in Responsione habetur, Quidquid agat: innuitur, toleranter alterius esse ferendam animi impotentiam, quacunque ipse eam ratione profuderit; siue manus complodat, siue altis clamoribus aëra seu terram pulsarit pedibus, seu mare cælo misceat, & non tantùm iurgia sed & brachia iactet, aut similes inconditos modos vsurpet inter rixandum. Non tunc eum irrideas, irrites, vel quoquo modo, ad maiorem adigas intemperiem: sed eius infirmitati compatiendo, modestiâ seruatâ, te contine. Atque vti rem ipsam fatear, si quo te modo vlcisci velles, eiusque retaliare maledicendi procacitatem, nescio quâ id commodiùs agas, quàm tacendo, nihil responsando, sed libera eius futilitati fræna laxando, vt quidquid volet effundat, donec ipse sua sponte fatigatus absistat. Lepidè & tamen seuerè satis D. Chrysostomus in hanc sententiam: Si vindicare vis, sile: & funestam ei dedisti plagam. Non ita tamen istud accipiendum est, vt eo quis modo obstinatus taceat, quo illi solent, qui tacita quadam agendi ratione irascentem litigantemque proximum magis exasperant & incendunt: sed sic se sub alterius procaci gerat loquacitate, vt patientem ac modestum Christianum decet, proximique imbecillitati concedentem. Si verò intereà hac declaranda modestia alter plus incendatur, maiorem ille sibi culpam acquiret, patiens verò cumulatius meritum.

Acris vindicta taciturnitas.

Chrysost. super Matt.

E Ita Tobias constanti vsus est tolerantia, quando vxor eius magnâ verborum acerbitate in eum inuecta est, spem ipsius in Deum ceterasque virtutes exprobrans: immò vt veriùs dicam, eum irridens, quasi ob benefacta in eam incidisset cæcitatem & calamitatem. *Manifestè,* inquit, *vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt:* hæc, sacra attestante Scriptura, irata ei respondit, & aliis huiuscemodi verbis eidem exprobrabat. *Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis,* seseq. totum ad Deum conuertere. Quòd autem id ei Deus euenire permiserit, vt ad eius imitationem patientiæ clypeo muniri disceremus, eædem testantur sacræ Literæ: *Hanc autem tentationem ideò permisit Dominus euenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius, sicut*

Tob. 2.

& sancti Iob. Nunc aliud mansuetudinis exemplar intueamur, contra rixosos dissidiorumque satores.

Genes. 26. Isaac tolerantia iniuriarum.

Quando Isaac puteos foderat ad greges ouium adaquandos atque armenta boum, æmuli eius eos obstruxerunt implentes humo; quod cùm semel atque iterum factitatum esset, tandem alium in torrente foderunt serui eius, *& repererunt aquam viuam. Sed & ibi iurgium fuit pastorum Geraræ aduersus pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua: quam ob rem, nomen putei ex eo quod acciderat, vocauit Calumniam. Foderunt autem & alium: & pro illo quoque rixati sunt: appellauitq; eum, Inimicitias. Profectus inde, fodit alium puteum, pro quo non contenderunt*; (iam enim & loco & iræ & calumniis cesserat præ mansuetudine & inexpugnabili tolerantia) *itaque vocauit nomen eius Latitudo, dicens: Nunc dilatauit nos Dominus, & fecit crescere super terram.* Ecce, mites possident terram, etiam hîc: quia dum dant exiguum æmulis locum, Deo disponente maiorem inueniunt. Hanc ob virtutem D. Paulus Corinthios mirè laudabat: *Sustinetis enim* (inquit) *si quis deuorat; si quis in faciem vos cædit.* Ratio tantæ præstantiæ præmittitur, qua alterius petulantia & peruicacia toleratur, dum idem sic inquit: *Libenter enim suffertis insipientes, cùm sitis ipsi sapientes.* Nam, quemadmodum verum est quod versu facilis, sensu grauissimus dicit Cato:

2. Cor. 11.

Cato Distic. lib. 1.

Proximus ille Deo, qui scit ratione tacere:

ita etiam indubitatum est, illum esse altero sapientiorem, qui dum verbis contenditur, prior tacet. Ille enim hoc facto ostendit, se meliorem suæ linguæ suarumque affectionum esse magistrum ac dominum: quod cùm magnæ fortitudinis tum summæ prudentiæ est. Huic quadrat egregiè quod dicit Sapiens: *Vir prudens tacebit*. Vtque ostendat quàm efficax sit prudentiæ signum Taciturnitas, idem alibi: *Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur: & si compresserit labia sua, intelligens.* Hinc ipse Iob amicis suis, onerosis consolatoribus stultisq. consiliariis respondebat: *Vtinam taceretis: & putaremini esse sapientes.* Hinc ille versus optimè cum istis consentiens: Dum tacet, haud quidquam differt sapientibus amens.

Prou. 11. Prou. 17. Iob 13.

Diogenes Laertius.

Solon Sapientum sapientissimus aliquando habitus, cùm in consessu quodam, vbi nulli non abundè suppeteret quod multis verbis proferret in medium, ipse solus taceret; rogatus à quodam num stultus esset, quòd nil diceret; respondit: Nemo stultus tacere potest. Indicans, silentium non stultitiæ sed sapientiæ esse argumentum; cuius etiam vsurpato pneudigmate stulti Sapientes appareant.

Lepidum remedium contra maledicentiã.

Quid obfuerit, si his lepidum medicinale consultum adiecero, quod fœminæ cuidam à prudenti quodam viro datum fuit, contra mariti eius importunas voces, quas illa antea patienter & cum silentio ferre nequibat? Is satis in confesso esse existimans, impotentem

mulieris

mulieris linguam in culpa esse, vt vir ebrius domum rediens omnia sursum deorsumque verteret, atque in mulieris taciturnitate remedium omne consistere; dedit illi aquam, dicens: Statim atque maritum percipis domum remeantem, cochleare vnum huius aquæ in os sumito, eamque ibi tantisper teneto, donec illum super lectum suum modestè posueris: & parum admodum aut etiam nihil deinceps molestiarum habebis. Fecit quod iussa fuerat, & ita accidit vt ille prædixerat. Existimabat illa in aqua vim illam constitutam esse, & non in sua sic procurata taciturnitate. Quòd si multi seu viri seu mulieres statim ex hac aqua ore sumerent, dum alter lites mouere incipit; statim etiam omnis controuersia componeretur: at dum quisque vltimum sibi verbum deferri desiderat, quod merè stultorum est, tunc nullus est contentionum finis, nullumque remedium.

Sic namque reciproca altercatione contendentes similes ei redduntur cui Echo in conuallibus vel siluis non desinit responsare. Si etenim velit illam dicacitatis suæ finem facere, debet ipse sibi prior imponere silentium. Quid alioqui etiam mirum existimet, si tibiæ foramina stridere non cessent, nisi ipse primùm inflare desierit.

Oratio contra dissidia & contentiones.

OMnium corda, Domine Deus, in manu tua sunt, nec folium sine tua prouidentia ex arbore decidit: Da mihi quæso gratiam hanc, vt dum quis in me lites mouet, rubiginem animæ meæ verborum ipsius detergat asperitas; vt tanto maiore per patientiam resplendeat claritate. Amen.

CAP. LVII.

Quantulũ id eſt, ſi verbo etiã verba aſpra retundã? Hinc venti luctentur & hinc, fax fumet amoris.

VIA durum hoc ac difficile factu videtur, audire multa & grauia, atque os ſuum continere; ideò iam interrogatur, quantulum id ſit, quídve vetet ſi verba aſperiora verbo ſaltem retundantur. Si quid iuxta Sapientis conſilium dicturus eſſes, nihil offenderes. Sic habet: *Reſponſio mollis frangit iram: ſermo durus ſuſcitat furorem.* Nihil obſtet itaque, quin alio iurgia mouente, tu molli reſponſo feruescentem eius animum temperes; ſed ne contra eum verbis contendas, ac maiora ſuſcites incendia, ſuperiùs doctum eſt. Hîc verò iiſdem inſiſtendo veſtigiis oſtenditur, quàm noxium hoc ſit futurum, ſi te quoque in reciprocam verborum contentionem ira exſtimulante velut in Euripum permiſeris abripi. Apta iſtud ventorum inter ſe concertantium, vel potiùs duarum feneſtrarum in quopiam cubili ſibi mutuò oppoſitarum ſimilitudine depingitur. Si enim in medio illarum candela conſtituatur, neceſſariò exſtinguetur, ſi feneſtram vtramque perflet ventus: ſin altera clauſa permanſerit, lumen poterit conſeruari; quod vſus ipſe commonſtrat. Ita ſi vno rixas mouente & os ſuum velut oſtium vel feneſtram pandente alter ſe continuerit, charitatis lumen in ipſo ſaltem non extinguetur: ſin ipſe quoque feneſtram ſuam pandens, verbis aſperioribus contendere cœperit & conuiciari, charitas vtrinque expugnata delebitur, & peccato vterque erit obnoxius.

A B C D E F

Prou. 15.

Quantum noceat, cōtra verboſos contendere verbis.

Similitudo à patētibus vtrinque feneſtris.

Charitatis iactura in contentione.

Optimè propterea Pſalmiſta lucernæ huic tam præſtanti parcebat, & tali exſurgente tempeſtate conſulebat; quod & nobis exemplo eſſe poteſt. *Poſui*, inquit, *ori meo cuſtodiam, cùm conſiſteret peccator aduerſum me. Obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui. Obmutui & non aperui os meum.* Magnæ id prudentiæ eſt, ſic enim qui tacet gratiæ integritaté, cóſcientiæ puritatem, & lumen charitatis illæſum ſeruat; & plurimum meretur illatæ ſibi iniuriæ & contumeliæ tolerantia: tot enim gemmas atq. vniones in capitis ſui ornatum admittit, quot verba iniurioſa ſuſtinet.

Pſal. 38.

Qui verò conuicia ac iurgia in alium congerit, totum animæ ſuæ nitorem infuſcat, & lumen charitatis in fœtidum conuertit fumum, qui oculos mentis dolenter excæcat. Audiamus D. Gregorium maledicos graphicè depingentem. Quid aliud (inquit) detrahentes faciunt, niſi quòd in puluerem ſufflant, & in oculos ſuos terram excitant: vt vnde plus detractionis perflant, inde magis nihil veritatis videant? Quod de detractoribus, de quibuſuis maledicis accipi poteſt,

Greg. in Regiſt. Epi. 45.

cùm

Quantulum id est, si verbo etiam verba aspra retundam?
Hinc venti luctentur, et hinc; fax fumet Amoris.

Is dat soo groot een quaet, dat ick wat teghen gleinster?
Het licht der Liefde uytgaet, blaest veinster teghen veinster.

Et si lon replique, A la langue inique, Quel mal en reuient?
Comme la lumiere, Par souffle contraire, L'amitie s'esteint.

cùm isti ęquè in terram ſufflent, hoc eſt, in hominem ex terra creatum; qui ob id etiã terra & puluis appellatur. *Memento homo quia puluis es, &c.* In puluerem flat qui in hominem conuicia euomit. Hoc autem patienti non nocet, ſed inferenti iniuriam, qui puluerem flatu excitatum in proprios ſubigit oculos, vt ſuapte culpa excæcetur. ſicuti in Capite L V. de ſufflante in vaſculum foraminoſum detractoris occaſione narratum eſt. Sicut igitur qui in cælum ſpuit vel lapidem proiicit blaſphemando, non Deo neque cælo nocet ſed ſibi, dum hoc ipſum in caput eius relabitur: ita qui in proximum maledicta contorquet, & quaſi in terram flat, non illi qui id tolerat, ſed ſibi magnum adfert nocumentum.

Memento homo, &c.

Quòd ſi iſtam Philoſophiam nobis familiarem redderemus, non ſolùm magno ſtudio ab omni maledicentia linguam noſtram refrænaremus, verùm etiam ad iniuriam ferendam eſſemus quàm promtiſſimi. Non tam ſoliciti eſſemus ad tuendum nos, ad incenſi in nos proximi tela retundenda, ad turpem ac diſpendioſam illam rixoſæ contentionis victoriam obtinendam. Sed Chriſti & Sanctorum exemplo confirmati gauderemus & gloriaremur in ſortis noſtræ dignitate ac felicitate; quod nimirum ſine contradictione tolerando, Dominum noſtrum imitemur, qui quaſi agnus coram tondente ſe obmutuit: & pro verbo vno patienter audito, vocem illam optatiſſimam audire mereamur: Venite benedicti Patris mei.

Iſaiæ 53.

Oratio pro patientia iniuriarum.

QVandoquidem tam difficile eſt homini, iurgiis impeti & ſe non tueri; Da mihi Domine conſtantiam, vt os ſaltem meum contineam dum alterius lingua in probra reſoluitur; ne charitas vtrimque laceßita emoriatur. Amen

CAP. LVIII.

Ecquid agũt, qui me fallunt, agitantque, notãtque?
Ad portum imprægnant flabris tua vela secundis.

Præstãtiora quæque Natura texit.

DMIRANDVM Natura secuta consilium est, quòd optima ac præstantissima quæque exteriùs non admodum pulchro gratoque velamine texerit ac quasi occultarit. Aurum, argentum, aliaque pretiosa metalla, lapides raros, & similia alia ita in terræ secreta recondidit, vt eruta etiam terræ referant exteriùs speciem. Vniones, gemmæ, & lapides pretiosi partim in conchilibus & limacibus, partim bufonibus, & id genus inamœnis bestiolis reperiuntur, & prima fronte vilia, & visu ingrata videntur. Ita omnia ferè aromatum genera, si exteriorem consideres corticem. Intus verò omnia hæc pulchra, pretiosa & efficacia sunt. Ita de tribulatione censendum, quæ in afflictione, tolerantia, & aduersitate consistit. Sub quibus quantus thesaurus occultetur, nemo facilè æstimarit; si quando rectè his vti nôrit. Vnde fit, vt maior pars hominum, quia exteriorem tribulationis adspiciunt speciem, ex veste horridiori nescio quid monstri metuentes, eam vt noxiam, detestandam summoque studio fugiendam auersentur. Periti porrò rerum æstimatores, non attendentes quid foris appareat sed quid lateat intus, eam amant & amplectuntur. Duo præsertim commoda in illa considerant. Primum, quòd Christo Domino nostro per tribulationum tolerantiam, quantum quidem fieri potest, assimilentur: quod non minimæ est dignitatis, veste scilicet eadem quam ipse specialiter elegerit amiciri. Deinde, quòd tam rarus cælestium diuitiarum thesaurus despicato hoc velamine contectus pariter acquiratur.

Tribulationis reconditum pretium.

Istud igitur quæritur, quid agant, qui nos mille modis vexant, rident, iniuriâ & probris afficiunt; in quibus omne tribulationis genus debet intelligi. Respondetur, ventum nobis illos prosperum suppeditare, quo celeriùs certiusque ad portum Regni cælestis deuehimur. Mare enim est magnum mundus iste turbulentus & vastus; per quod velis remisque ad vitæ æternæ patriam, velut vnicum salutis nostræ portum contendimus: vt felix propterea sit meritò dicendus quisquis secundo vento nauigat.

Qui vexãt vectant, & salutem nostram promouẽt. Mare est mundus.

A B C D

His non est absimile quod dicit D. Gregorius: In hoc mundo anima humana quasi more nauis est, contra ictum fluminis ascendentis: vno in loco nequaquã stare permittitur; quia ad ima relabitur, nisi ad summa conetur. Mundi huius fluxus & naturę nostrę propensio instar fluentis aquæ semper ex se deorsum fertur, & ad deteriora delabitur. E

Gregor. li. 3. Cur. Past. cn. 35.

Ita

ADVERSA SECVNDANT.

Ecquid agunt, qui me fallunt, agitántq; notántq;?
Ad portum imprægnant flabris tua vela ſecundis.

Wat doet hy, die my quelt, met lieghen, en bedrieghen?
V ſchipken hy verſnelt, en doett ter hauen vlieghen.

Fait on par le blaſme, Grand'plaiſe a mon ame, Quand i'endure a tort?
Le tort, et l'iniure, Que le iuſte endure, Le meine a bon port.

Ita quidem facilior proniorque progressio est, sed nimis dolendus est exitus, quia in profundum abyssi infernalis deducit. Hinc accidit, vt dum sursum ad virtutum altiora contenditur, viribus atque animo opus sit, sicut contra fluxum nitentibus. Dum enim contra naturæ inclinationem ad perfectionis promontorium vela panduntur, totis illa resistit viribus, & stupendas excitat difficultatum procellas, quæ non rarò inexpertos vel à cœpto desistere cogunt, vel nimium de se confidentes in mortis æternæ vortices agunt. Semper contra Naturæ vt fluminis ictū nitendum.

Quandoquidem igitur in turbulento hoc mundi pelago non licet subsistere: retrolabi autem, deficere & perire est; ideoque necessariò semper ingenti animo sursum ad perfectiora conandum; quis non videat quàm sit optabile illa nancisci præsidia, quorum ope felici nauigatione portus vitæ optatus tandem obtineatur? Et sicut tot tantisque in discriminibus constitutis nihil gratius possit obtingere, quàm vt prospero vento tumescant vela: ita maximæ est felicitatis, in spirituali nostra nauigatione, iniuriis, opprobriis, vexationibus & detractionibus impeti. Si hæc à tergo, vt præsertim detractio, nos infestent; à puppi flans ventus secundus est. Sin autem in faciem, vt apertum conuicium, exprobratio, contemtus, & qualescunque demum tribulationes quæ à parte proræ flantes contrarij potiùs venti referunt speciem; nihil refert: & venti illinc spirantes ad nauis nostræ promotionem non mediocriter adiuuant. *Omnia cooperantur in bonum, his qui secundùm propositum vocati sunt sancti*: inquit Apostolus. Ij profectò sunt Christiani in hoc vocati, vt sancti sint, & æternam benedictionem hæreditate possideant. Sic enim & gnari naucleri vento etiam quolibet vti norunt: optant hoc vnum tantùm, ne nullus sit ventus: sit quicunque etiam contrarius, ad profectum inflexo ad latus velo velificantes vtuntur. Ita D. Augustinus de se ipse testatus est, multa sibi in vita accidisse, quæ cùm acciderent, aduersa & fugienda videbantur, quæ tamen expertus est postea sibi valdè fuisse bona, vtilia, ac salutaria. Idipsum si animaduertamus, non rarò contingit etiam nobis: adeò vt cùm aduersis premimur gauisuri simus Deoq. acturi gratias, si tum præsciremus quantum inde boni simus consecuturi.

Tribulatio ventus prosper. | F | Rom. 8. | *Augustin.*

G Præter ventorum talium prosperitatē in tribulatione consistentium, etiam illud cōmodi conferunt toleratæ molestiæ, vt quanto maiores illæ sunt difficultatesq; copiosiores quæ nos exercent, tanto nos illæ Deo reddant propinquiores, & portui quem petimus: sicut quò altiores erant aquæ diluuij, eò arcam & Noe, omnesque qui in ea erant, ad cælum excelsiùs euehebant. Si tam ardua res est, vt est, cælum conscendere, & montem Domini, vt stemus in loco sancto eius; quis non se felicem reputabit, qui nouo quorundam adminiculo velut machinis diuinitus approbatis (quales sunt tribulationes) eò attollitur? Duplici

H | *Genes. 7.*

hoc compendio tanto feliciùs fruitur Christianus, quanto ipse est melior sanctiorque. Nam cùm benè viuendo non paruum in nauigando profectum faciat, vt aliquando tādem optatum contingat portum; tumentes insuper tribulationum vndas velut calcans, & ventorum insurgentium procellis in bonum vtens, tātum ad gloriæ coronam compendium facit, vt nauicula eius teli instar neruo emissi ad portum deuolet. Hæc est via & ratio, quam Sancti vt artis gnari sectati sunt; certaque animi deliberatione elegerunt: qua citius tutiusque eò pertingerent, vbi sciebant in æternum mansuros quicunque saltem semel accessum obtinerent. Hinc canit Ecclesia: Omnes Sancti quanta passi sunt tormenta, vt securi peruenirent ad palmam, & æternæ gloriæ coronam!

Marullus li. 5 ca. 2. S. Alexius. Quàm egregiè istud S. Alexij exemplo collustretur! Hic Euphemiani Consularis viri filius, spreta generis nobilitate, sicuti voluntariæ paupertatis perpetuus obseruator, ita ad tolerandas iniurias patientiæ exstitit assiduus cultor: adeoque hanc quam modò tractamus felicem infelicitatem aduersitatumque prosperitatem adamauit, vt non tantùm in Syria mendici instar eleemosynis diu vixerit; & Romam reuersus annos decem & septem in paterna domo pro inope fuerit sustentatus: verùm etiam toto eo tempore à seruis domesticis indigna passus dureque exceptus sit; non se prodens neque de quoquam conquerens. Post mortem, & genus & vitæ sanctitas innotuit.

His & muliebris sexus exemplum adiiciam, vt ex vtroque prosperum hunc tribulationis & iniuriæ ventum discamus eligere, eosque qui nobis illum subministrant diligere; sicuti recta nos ratio docet, omnia illa chara nobis esse debere quæ ad finem nostrum consequendum nos adiuuant. *Cassianus.* Nobilis matrona molestam viduam expetijt à S. Athanasio. Nobilis Alexandriæ matrona, vt tradit Cassianus, Athanasium Episcopum adiens, sibi vnam ex viduis dari petiit, quæ Ecclesiæ impensis alebantur, cui ipsa benefacere posset. Ceterùm cùm petenti optima concessa esset, queri deinde cœpit non ex animi sui sententia sibi datam. Ea igitur restituta, deterrimam omnium accepit: dumque illi benignè humaniterque deseruiret, nihil ab ea nisi contumelias maledictaque referebat, verbera quoque interdum excipiens, ne quid ad exercendam animi tolerantiam deesset. Inde læta gratias egit Athanasio, quòd eam sibi tandem delegisset contubernalem, cui pro malo bonum, pro iniuria beneficium reddere assuesceret. Nam se ab illa priore (quoniam mitis & mansueti ingenij erat) officiis fuisse superatam. Sancta ergo & prudens fœmina eam sibi adsciuerat sociam, quam non tantùm liberaliter alendo pietatis meritum consequi posset (quod hauddubiè ad portum dirigit) verùm etiam constanter perferendo patientiæ adipisci mercedem: quod instar prosperrimi venti vela fecundat & secundat.

Quidni

Quidni & nos ita faciamus, quò certiùs ad optatum portum perferamur? In culpa eſt quod initio Capitis diximus: imperiti & iniqui interdum rerum æſtimatores ſumus. Hæc omnia quæ Sancti elegerunt vt vtilia licet vilia; nos externã inamœnam ſpeciem exhorreſcentes, rem licet pretioſiſſimam illis contentam contemnimus. Alioqui ſi ſciremus quem nobiſcum habeamus in tribulatione, ſecuriùs lætiusq́. vela faceremus, quàm ille cui Cæſar metuenti dicebat: Ne time; Cæſarem & Fortunam eius tecum vehis. Aliter inſonaret in aures noſtras Chriſti vox illa: *Quid timidi eſtis? Ego ſum, nolite timere.* Vobiſcum ſum in tribulatione, eripiam & glorificabo vos, & oſtendam vobis ſalutare meum.

Appianus lib 2. Bell. Ciuil.

Pſal. 9.

Oratio pro patientia in tribulationibus, & iniuriis nominatim.

QVemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te, Deus. quando ad te veniam? Da, vt omnem tribulationem patienter ſuſtineam, & inſtar venti proſperi mihi cooperetur in bonum, vt tanto ſecuriùs ad æternæ vitæ portum perueniam, quanto certiùs promiſiſti, te nobiſcum in tribulatione futurum. Amen.

CAP. LIX.

Quid facit ille, malis qui non meliora rependit? Ipse suam ob volucres animā transuerberat auras.

Malum pro malo non est reddendū.

SVADET nobis deprauatæ nostræ naturæ procliuitas, malum pro malo reddere, vt ab ipsa adolescentia experimur. Hinc pueri & etiam adulti simpliciores, causæ suæ bene se patrocinatos existimant, si cum veritate dicere possint: ipse me percussit prior; vel prior mihi iniuriam intulit: siue id verbo siue facto acciderit. Aliud est quando se quis licitè ac legitimè defendit, dum aliquis ipsi nocumentum in corpore, in fama, vel in bonis inferre molitur, quod inculpatæ tutelæ vocatur; hoc enim cuiuis est licitum; neque de eo hîc agitur: sed de vindicta quando se vlciscendi gratia non iam contra inferendum malum tuetur, sed pro illato vindicat.
Prou.20. Hoc prohibet Sapiens, his verbis: *Ne dicas: reddam malum pro malo.*
Idem 24. Idem alibi: *Ne dicas: quomodo fecit mihi, sic faciam ei.* Istud Deus po-
Leuit.19. pulo suo inter alia quoque sic prohibebat: *Non quæras vltionem: nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.* Diuus Paulus apertis etiam verbis idem
Rom. 12. inculcat. *Nulli*, inquit, *malum pro malo reddentes.* Item ad Thessalonicenses, maiori id cauens solicitudine, sic scribit: *Videte, ne quis malum*
1.Thess.5. 1.Pet.3. *pro malo alicui reddat: sed semper quod bonum est sectamini inuicem & in omnes.* Quodque argumento est, radices egisse hoc in mortalium animis vitium nunquam non repullulascens, toties tamque crebrò iteratis verbis id vetitum legimus. Denuò ob id Apostolus: *Scimus qui dixit:*
Hebr.10. Deut.32. *Mihi vindictam, & ego retribuam. Mea est vltio, inquit Dominus.* Et verè ita habet: si offensi ab aliquo qui nobis iniuriam intulit, recordaremur Deum iustum iudicem & vindicem illum reperturum, & dignas aliquando ei pro meritis pœnas inflicturum; certè nos labore illo & molestia supersederemus; quin immò & nos eius misereret, si expenderemus quàm sit graue in manus Dei viuentis incidere. Dicit namque
Coloss.3. ex æquo & bono Apostolus: *Qui iniuriam facit, recipiet id quod iniquè gessit.* Sicuti latiùs Cap. LXI. dicetur, vbi de eodem latiùs ex professo, Deo volente, differemus. Neque tantùm vindictæ loco nos illius moueremur misericordia, quia videlicet à Deo quod meretur accipiet, sed & meritò moueret miseria, in qua ob iniuriam alteri illatam constitutus est, si omnia penitiùs excuteremus; tantum abest, vt vindictæ nos aliqua in eum cupiditas incitaret. Huc vel sola D. Ioannis

Conscientia vindex sui.

Chrysost. in Psal. 50. Chrysostomi sententia quod sufficiat conferet; qua sic ait: Conscientia impiorum magna pœna est. Conscientia peccati, formidinis ma-
Isidorus li. 2. Soliloq. ter. Cùm igitur, teste etiam D. Isidoro, nulla pœna grauior pœna

Quid porro ille, malis qui non meliora rependit?
Ipse ſuam ob volucres animam tranſuerberat auras.

Wat doet den menſch verſtoort, die quaet met quaet verghelt?
Syn ſiel hy ſelf vermoordt, om datmen hem wat quelt.

Comment ſe reuange, Qui remet le change, Au mal qu'on luy fait?
Cruel a ſoy meſme, Par le couroux bleſme, Son Ame il defait

conſcientiæ; quid eſt quòd ſic luenti amplius velimus infligere: præſertim cùm ex vindicta noſipſos potiùs læſuri ſimus? Hinc bene hoc Capite interrogatur; Quid faciat ille, qui, pro malis acceptis mala ex vindicta rependit; haud dubiè ſibi nocet. Audiamus adhuc in hanc ſententiam D. Chryſoſtomum. Vindicta, inquit, in corde poſita, nocentior viperâ. Qui vindictæ cupiditate concepta meditatur malum, viperam geſtat in pectore. Et quis iuxta ſerpentem, nedum cum ſer- *Chryſoſt. Homilia 21. ſuper Act. Apoſt.*
A pente in ſinu ſecurus dormiat? Dicitur propterea rectè in Reſponſio-
B ne, talem ob volucres auras, hoc eſt ob rem leuem (qualis eſt omnis ab alio nobis illata iniuria, animam noſtram nihil lædens, ſed moleſtia tantùm aliqua afficiens) animam ſuam tranſuerberare, hoc eſt, occidere per vindictam. Quæ à D. Chryſoſtomo rectè vipera nominata eſt: quia ſicut vipera ſuum non aliter fœtum parit, quàm propriæ vitæ diſpendio, eò quòd proles matris ventre pereſo, in lucem prodeat, ac vi pariatur, materque vi pereat; ita vindictæ cupiditas, ſerpentis inſtar, eum à quo geſtatur in anima necat.

C Quàm imprudenter & immaniter is erga ſe agat, qui vindictæ cupidus æſtuat vt malum pro malo reddat, ex eiuſmodi ſchemate queat intelligi. Statue tibi ante oculos duos viros, quorum alter alterum vulpinâ caudâ, aut ſi quid mollius eſt, circa caput atque aures leniter diuerberet, aut titillet potiùs; ille verò id indignè ferens, ac præ animi impotentia, ob eam rem velut intolerandam, vindictæ ſtudio ſe ſuomet pugione confodiat; nónne ſtultus & inſanus ab omnibus iudicabitur? Ludus tantùm erat, volucres auras circa aures demulcens, præ illa clade quam ſibi ipſe conſciuit. Ita quidquid nobis ab alio iniuriarum ſeu verbo ſeu facto infertur, animam noſtram nihil lædit, immò exercet ad bonum: quando autem propterea vindictam concipimus animo & vicem rependimus, ipſi nobis noſtræque animæ letale vulnus per peccatum inferimus. Audiamus de his dignam Lactantio ſententiam. Non minus malum eſt, inquit, referre iniuriam quàm inferre. Pro rei autem magnitudine, vel affectus animi qualitate, peccatum vel veniale tantùm, vel etiam mortiferum eſt; quod præſertim hoc tractatu notatur ac reprehenditur. *Qui malũ pro malo reddit, ſe necat ob rem ludicram.* *Lactant de Ira Dei.*

Cogitare itaque debet qui vindictæ ſtimulos in ſe ſuboriri percipit: Quid agam? Iniquè feram quòd me alius in modico videtur affligere; & quòd egomet maiori me moleſtia atque iniuria afficio non feram iniquè? Alij iraſcar quòd me lædat; & non iraſcar mihi quòd ipſe longè grauius inferam mihi nocumentum? In alium inuehar cùm verè nihil læſit (quia nemo læditur niſi à ſeipſo) & mihi, qui ſolus mihi iniquus & inimicus ſum, parcam? De proximi iniuria vel minima vel veriùs nulla conquerar; & non potiùs de meipſius in me iniuria, immanitate, & intoleranda inſania querelas omnes inſtituam? Quòd *Sibi potiùs iraſcẽdum.*

ſi mihi, qui propriam per vindictam trucido animam, ignoſco; quare non ignoſcam proximo qui leue tantùm verbum dixit, nec floccum quidem vnum ſuo conuicio de mea veſte decerpſit? Si me ipſe pro hoſte non odi cùm ſim; quare neſcio quod hoſtilitatis monſtrum ipſe mihi in proximo confingam qui verè nocuit nihil? Si quid nocere viſus eſt: qua ratione paruum damnum maiori compenſabo? Verè ita ſe habet. Quis illum à delirio liberet, qui quòd veſtis eius laceretur, corpus ſuum in vindictam vulneret? Ita agit qui quòd exteriùs in aliquo videtur lædi, animam ſuam intus vindictæ cupidine ſauciat.

Apes luũt, dum ſe vindicant. *Chryſoſt. Homil.*

Solet pœna iſta temeritatis & vindictæ in apum morte punita vindicatione conſiderari. Quemadmodum enim illæ creduntur certam ſibi necem conſciſcere, poſtquam vindictæ ſtudio cuiquam qui moleſtiæ aliquid intuliſſe videbatur, aculeum, infixerunt: ita qui illatam iniuriam noua vlciſcitur, ſibi mortem animæ accerſit. Si igitur eſt animus, hoſtes noſtros nobis nocentes & inferentes iniuriam perſequi; à nobis incipiamus. Alioqui ſi tam carè (pretio ſcilicet animæ noſtræ ac ſalutis æternæ diſpendio) tantillum iniuriæ, immò iniuriæ vmbram tantùm vlciſcimur; quod erit pretium operæ, qua tam incomparabile damnum, animæ ſcilicet noſtræ internecionem vindicemus, cuius nos auctores exſtitimus? Heu, quàm parum hæc meditatio nobis cordi eſt! Ferino impetu ferimur potiùs quàm vt vlla ducamur ratione, dum in vindictæ cupiditatem abripimur; & vel ad verba contumelioſa erumpimus, vel quod peius eſt, ad arma & verbera conuolamus. Sed quid de iis dicamus, qui tantam feram, vindictam inquam, tranquillè per annos plurimos in animo geſtant & nutriunt? Humanum non eſt. D

Pauſanias in Eliacis.

Statua hominem oppreſſit.

Quòd ſibi lethale nocumentum conciliant qui vindictæ dant operam, in euentu quodam mirabili quem ſubiiciemus, quaſi per ſpeciem quandam contemplari licebit. Theagenes Thaſius athleta nobiliſſimus ſtatuam pro laude promeruit: cumque iam è vita diſceſſiſſet; quidam ex eius obtrectatorum numero nocte qualibet accedens, eam flagris cædebat: non aliter quàm ſi in eo ære ipſum viuentem vlciſceretur. Cumque inexpletæ eſſet cupiditatis vindictæ ſumendæ, pro moleſtia quam viri illius præſtantia liuido huius animo dum viueret inflixerat: tam diu æream eius ſtatuam afflixit & cecîdit, donec illa corruens in eum cecidit, eumque oppreſſit. Cui ille (quæſo) mortem ſuam alij quàm ſibi meritò poterat imputare? Ita qui per vindictam ſibi peccati vulnus & necem inferunt.

Curtius lib 8.

Se necans ob vindictam.

De Dioxippo Athenienſi narrat Curtius, quòd violentas ſibi ipſe intulerit manus, vindictæ ſtultæ gratiâ, quia ei in conuiuio quodam obiiciebatur, quòd ſcyphum aureum ſuſtuliſſet. Probrum illud intuentiumq. oculi eò illum impotentiæ adegerunt, vt ipſe ſibi capitalis

hoſtis

hostis & carnifex fieret atrocissimus. Ecce quàm graphicè hîc expressum videmus quod Responsionis versu continetur.

Quanto prudentiores, etiam Ethnici, qui iniuriam potiùs tulerunt! *Sabellicus li. 5. cap. 7.* Socrates ictu calcis à quodam percussus patienter accepit. dumque ex assectatoribus quidam id iniquè ferens hortaretur vt hominem repercuteret: An, inquit Socrates, si meus me asinus percusserit, oporteat me continuò in quadrupedem recalcitrare? Dum aliàs insolens quidam iuuenis pugno faciem eius percussisset, nihil aliud egit: dixit *Fulgosius li. 3.* tantùm, permolestum sibi esse, quòd nesciretur quando cum galea domo esset egrediendum. Hæc profero, non quòd Christianis exemplis non abundemus, sed vt à minori ad maius argumentemur: Si ita Ethnici, quid ergo Christiani? Vnum tamen omnium loco adiiciam. Cùm apud Alexandriam senex quidam Christianus infidelium *Cassianus.* turba constipatus maledictis impulsibusque agitaretur, & ab eo quærerent quid vnquam miraculi fecisset Deus eius Christus? Respondit: Hoc ipsum; vt iis quas infertis, atque maioribus non mouear neque offendar iniuriis. Ecce, patientia miraculi loco habenda est, vindicta verò atrocissimi latrocinij. Magnum miraculum patientia iniuriarū.

Dignum planè, memorem esse Christianum exhibiti nobis à Christo exempli mansuetudinis: de quo sub ouis typo tam sublimiter Isaias: *Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum. Sicut ouis ad* *Isaiæ 53.* *occisionem ducetur; & quasi agnus coram tondente se obmutescet.* Et verè Gregorius: Victoria non minor est, hostes tolerare quàm hostes vincere. *Gregor.* Et Augustinus: Iniuriæ virum fortem probant. *Augustin.*

Oratio pro mansuetudine & tolerantia.

DOmine Iesu, speculum absolutissimæ mansuetudinis: Da mihi spiritum filiorum Dei, vt citra vindictæ cupiditatem, omnem iniuriam perferam, internamque animi quietem custodiam: quia vbi vera quies est, tu Deus deesse non poteris. Amen.

CAP. LX.

Non frangi aduersis, vbi per compendia discam?
Hoc lege descriptũ Flagris, Cruce, Sãguine Christi.

Patientia.

VÆRITVR hic optima ratio addiscendi patientiam, idque per compendium, hoc est, minimo negotio facillimoque labore. Patientia est virtus moralis, qua aliquis voluntariè mala ab extrinseco illata æquo animo (hoc est, sine animi perturbatione) tolerat, propter meliora bona quæ sperat, ne videlicet ea perdat. Materia & obiectum patientiæ sunt tristitiæ, afflictiones, & tormenta ab extrinseco prouenientia, siue illa à Deo propter peccata, siue ad probationem virtutis, siue à diabolo, mundo & carne ad tentationem immittuntur. Finis patientiæ est melius bonum, scilicet virtutis & meriti inde prouenientis. Nemo enim sponte sufferret quod cruciat, nisi pro eo quod delectat; eò quòd animus secundùm se abhorret à dolore & tristitia. Vnde nunquam eligeret ea, nisi propter aliquod bonum, quod magis desideratur, quàm horreantur & odio habeantur tristia & mala. Sic incus fert verbera vt ferrum cudatur. A

Gregor. in Dialog.

Patientes martyres sunt.

Tanta est virtutis huius laus & excellentia, vt Diuus Gregorius, vna sententia dicat quicquid ferè dici poterat. Ego, inquit, virtutem patientiæ & signis & miraculis maiorem credo. Atque adeò amplius: Sine ferro & flamma martyres esse possumus, si patientiam in animo veraciter conseruamus. Quid quæso in omni fortitudinum genere laudabilius præstantiusque esse queat, quàm palma martyrij? Hæc laus, ista gloria contingere tibi potest, si patientiæ virtutem colueris. Audiamus Christum hac de virtute testantem, cui non tantùm vt æterna Veritas, verùm etiam vt infirmitatem nostram omnimodamque expertus patientiam, de ea optimè potest statuere. Didicit enim nouo modo, quod alio antè sciebat, quid sit pati, quantique sit præmij. Ita

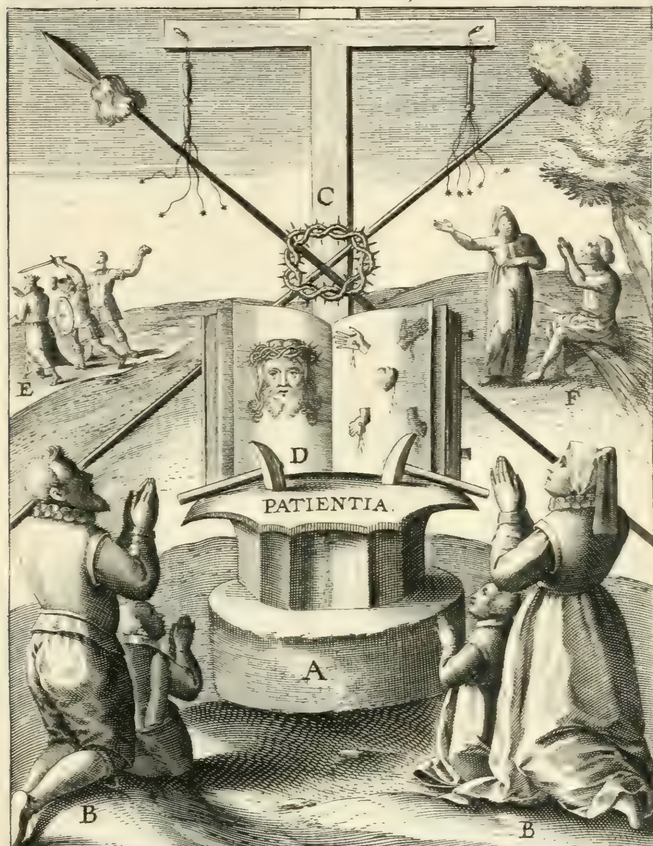
Luc. 21.

Virtus patientiæ.

is igitur: *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Nonne præstantem omnique exceptione maiorem rem eam esse oportet, per quam quod pretiosissimum est, animam inquam nostram, seruatam custodimus, perditam lucramur, & gloriosè in æterna beatitudine possidemus? Id profectò neque tota mundi sapientia, neque omnibus facultatibus, neque vniuersa potentia conficiatur. Rectè vt in hanc sen-

Prou. 16.

tentiam dixerit Salomon: *Melior est patiens viro forti.* Qui omnia scilicet in robore corporis, fortitudine bellica, & rebus præclarè coram mundo gerendis constituit. Habemus pretiosum animæ nostræ thesaurum in vase fictili corporis huius: Princeps huius mundi & inferni diabolus eam deprædari contendit. Quid consilij, vt eam ita inter

Non frangi aduerſis, Vbi per compendia diſcam?
Hoc lege deſcriptum Flagris, Cruce, Sanguine Chriſti.

Wie ſal my beſt van al, hier Patientie leeren?
De Gheeſſel, Croon, en Gal, en t'heylich Cruys ons Heeren.

Quel exemple enhorte, Que paiſible on porte, Les maux, et le tort?
L'iniure felonne, Le fouet, la couronne, Et du Chriſt la mort.

tot discrimina, tamque cruentos hostes custodiamus, itaque hic possideamus, vt eam in æterna gloria tranquillè possidere valeamus? nullis armis, nulla vel viri vel equorum fortitudine, nulla humana industria id efficias citra patientiam: quam si habeas, animam quoque in æternum, vt antè diximus, possidebis: quia inuicta est patientia: iuxta verum illud dictum: Qui patitur, vincit. *In Histor. Saxonic.*

Quare mirum sanè videri potest, cur patientiam non plures exerceant; etiam qui, alioqui ea tempore pacis & quietis pollere videntur. Illis comparandi sunt tales, qui cistas suas & scrinia omnis generis vestibus, etiam hiemalibus, refertas habent, & tamen dum sæua hiems ingruit, & horrido omnia frigore constringuntur, vestes tempori conuenientes non induunt. Patientes omnes videmur dum fauent omnia, dum nihil aduersi contingit: at quando in minimo etiam solo verbo probamur; docet vsus & experientia non tam instructam nos domi habere virtutum supellectilem quàm nobis persuasum habebamus. His ritè quadrat quod dicit Sapiens: *Vasa figuli probat fornax: & homines iustos tentatio tribulationis.* Dum soli suauique auræ tantùm exponimur, omnibus nobis arridentibus, valdè patientes videmur, & esse etiam putamus: sed quando fictile nostrum vas fornaci tentationis imponitur, tunc verè apparet quid sit in rei veritate; tunc testa nostra dissilit, & in verba impotentis animi crepitu erumpit. At, qui ignem tribulationis perfert, vt vas perfectum, vsui bono cedit. Et quoniam fornax ista probationis semper in promtu est, ideò semper etiam nobis aduigilandum, vt sic probemur, ne velut indigni reprobemur. His ita conformiter loquitur Augustinus: Quotidiana fornax nostra est humana lingua. Quia scilicet, dum nunc laudat nunc vituperat, nos vt vasa figuli probat. Quis non videat igitur, quandoquidem ita est, etiam quotidianam nostram curam & studium esse debere, hanc fornacem probationis per tribulationem quamcunque, semper ante oculos & ad manum habere & obseruare?

Quibus similes sint, qui patientiam habere se credunt, sed nunquam vtuntur.

Eccli. 27.

Fornax probationis.

August. li. 10. Conf. cap. 37.

B Postquam modò de Patientię præstantia, vtilitate, & necessitate disseruimus, nunc ad Interrogationis & Responsionis explicationem accingamur. Quærebatur, qua via & ratione, facillimè minimoque

C negotio ad huius virtutis acquisitionem perueniri queat. Dicit Responsio; Lege hoc descriptum in Flagris, Cruce, & Sanguine Christi. Hoc est, da operam Passioni Christi, & morti eius intimo cordis amore meditandæ, & facilè ac suauiter disces patientiam, quam alioqui duris asperisq. præscriptionibus obseruandis sine patientia nunquam

D addisceres. Quando enim per memoriam passionis & tormentorum, quæ Christus pro nobis sustinuit, ad tristia perferenda procedimus, tunc faciliùs sustinemus: quia patientia charitate fulcitur, omniaque ardua facit tolerabiliora. Huc figura illa spectabat, quando lignum

Patientia qua arte cõparetur.

Memoria Passionis Christi.

Exod. 15. dulcorauit aquas Marath, quæ bibi non poterant. Sic lignum Crucis, hoc est Passio Christi in carne suscepta, & deuotè considerata, dulcorat & facit potabiles amaras tribulationum aquas, quas alioqui difficile esset ebibere. *Gregor.* Vnde D. Gregorius: Si passio Christi ad memoriam reuocetur; nihil adeò amarum est quod non æquo animo toleretur. Ideò S. Paulus nos ad eius reminiscentiam hortatur, dicens: *Heb.* 12. *Recogitate eum, qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem; vt non fatigemini animis vestris deficientes: non enim vsque ad sanguinem restitistis.*

Apoc. 5. Liber crucis. Possemus quasi librum ingentem, apertum, Christi passionem, immò Christum ipsum super pulpito crucis expansum, intus & foris scriptum oculis cordis intueri: in eoque, præter immensam sapientiam, potentiam, & bonitatem; stupendam quoque legere charitatem, misericordiam infinitam, mansuetudinem inexplicabilem, incomparabilem humilitatem, & obedientiam, & quod modò vrgemus, sole splendidiorem patientiam, vt in speculo omnibus Christianis vnicè imitandam. Hic liber, hic magister, hæc lectio, hæc methodus patientiam addiscendi compendiosissima. Perlustremus omnia quæcunque homini in hac vita possint obtingere aduersa, in fama, bonis, corpore, amicis, & in omnibus corporis membris, ac sensibus, animæque facultatibus: quid est, cuius non possit in Passione Christi reperiri exemplum, quo, qui iam patitur, doceatur, excitetur & adiuuetur?

Bernard. super Cant. serm. 43. Quocirca S. Bernardus: Ego ab ineunte mea conuersione, pro aceruo meritorum quæ mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum colligare, & inter vbera mea collocare curaui, collectum ex omnibus anxietatibus & amaritudinibus Domini mei. Tu quoque, si sapis, imitaberis sponsæ prudentiam: atque hunc myrrhæ fasciculum nec ad horam à pectore tuo patieris auelli: amara illa omnia, quę pro te pertulit, semper in memoria retinens, & assidua meditatione reuoluens. Fasciculus myrrhæ. Hoc pictura illa designat, qua S. Bernardus omnia Passionis Christi instrumenta in fascem collecta inter vlnas suas complectitur, *Cant.* 1. hac sacræ Scripturæ subiecta sententia: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi: inter vbera mea commorabitur.* Quod nihil est aliud, quàm Christi pro nobis passi assiduè cum gratiarum actione recordari, animumque in afflictione constitutum, vel stantem confirmare, vel labascentem fulcire, vel etiam lapsum erigere, tam salutari atque efficaci remedio, vel naribus tantùm animæ languentis applicito. 1. *Pet.* 4. Huc spectabat D. Petrus dum sic inquit: *Christo igitur in carne passo, & vos eâdem cogitatione armamini.*

2. *Reg* 15. & 16. Rex Dauid vt singularis Christi figura ac typus, à filio ciuitate & Eregno pulsus, trans torrentem Cedron ibat flens, nudis pedibus, & oper-

& operto capite; magnæ patientiæ exemplum præbens; præsertim cùm à vilissimo homine Semei audiebat: *Egredere, egredere, vir sanguinum & vir Belial.* Cumque Abisai dux strenuus iniuriam hanc vlcisci volens diceret regi: *Quare maledicit canis hic moriturus domino meo regi? vadam, & amputabo caput eius. Ait rex: Quid mihi & vobis est filij Saruiæ? Dimittite eum vt maledicat: Dominus enim præcepit ei vt malediceret David.* David transit torrentem Cedron.

F Iob similiter raræ exemplum patientiæ de se exhibuit: quando non solùm amissis direptisque omnibus, etiam toto corpore ita afflictus erat, vt in sterquilinio sedens saniem defluentem testa raderet: verùm etiam vxor ei importuna atque extremè grauis esset, ad blasphemiam per impatientiam lacessens: *Benedic Deo*, inquiebat, *& morere.* *Iob 2.* Exemplar patientiæ.

Si illi totque alij tam patientes fuerunt priusquam liber patientiæ compactus expansusque esset, quid nos dicturi sumus in die Iudicij, quando ille liber & conscientiarum omnium libri aperientur, si neque post tot exempla, totq. præsidia gratiarum patientes inuenti fuerimus.

Pro more habebant Æthiopes, vt si rex membro quopiam esset mutilatus, amici quoque eius eodem se mutilari curarent, turpe existimantes si regi suo parte illa non essent similes. Sic S. Bernardus indecorum iudicabat, sub coronato capite membra esse delicata. Sed multi Chisophum Philippi Macedonis parasitum imitantur, qui, vt Athenæus refert, claudum se fingebat, quòd Philippus crus fractum haberet: os oculosque idem contorquebat, dominum in gestibus imitans.

Meritò ob id pudore suffundamur, quòd cùm toleranda non ferimus æquanimiter, neque ipsi etiam Christo compati conuincimur; cui tamen omnes in cruce compassæ sunt creaturæ. Sic D. Hieronymus: Omnis creatura compatitur Christo morienti: sol obscuratur, terra mouetur, petræ scinduntur, velum templi diuiditur, sepulchra aperiuntur. Solus miser homo non compatitur, pro quo solo patitur Christus. *D Hieron. sup. Matth.*

Oratio pro impetranda Patientiæ virtute.

PEr tuam nos, Domine Iesu, Paßionem liberasti & docuisti: ita, quæso, crux tua cordi meo imprimatur; vt & fructu Paßionis tuæ frui merear, & Patientiæ exemplo erudiri, vt salutem pijs promissam sine fine poßideam. Amen.

CAP. LXI.

Quid lucrer, obliquans socios liuore maligno?
Ipse tibi, ante omnes, sis carnificina doloris.

IRABILIS interrogandi modus, vt interdum etiam respondendi nouitas, absurditatem & peregrinam rei interrogatæ naturam ac conditionem subindicant. Exempli gratia, ad ostendendum quàm malè & stultè agat qui alteri inuidet, interrogatur quid lucretur eiusmodi. Ac si diceretur: Euidenti aliqua atque efficaci me ratione doceto, quàm imprudens sit, quantamque loco lucri iacturam faciat, qui laborat inuidiâ.

Inuidus sibi priùs nocet quã alteri. Responsio dicit, talem sibi priùs nocere quàm alteri; adeò & sibi carnificinam esse, maiusque inferre tormentum quàm quisquam ei inferre queat: & quidem illo illæso quem inuidiæ facibus insectatur. Simile ab eo sumi posset, qui stricto gladio alium inuadens, se, dum ictum librat, priùs in capite sauciat quàm illum tangat; iuxta illud: *Conuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipsius iniquitas eius descendet*: aut, qui alium titione ardente, vel candenti ferro impetens, se priùs in manibus adurat, quàm qui terrebatur quidquam sentiat læsionis. Sic & inuidus facit. Nam inuidia ignis est pestilens, in corde inuidi scintillans & æstuans: quo cùm alium hostiliter persequitur, se, intacto alio, priùs affligit. Ita D. Hieronymus præ rei indignitate exclamans: O inuidia, primùm mordax tui! Istud & Sapiens alia similitudine aptè describit: *Putredo ossium inuidia*. Illa enim robur spiritus ac præstantissima quæque consumit in homine, qui eam in animo fouet, quæ instar ossium virtutum compagem sustentant. Ethnici quoque sub hoc genere contagij eam sunt detestati: Sicut rubigo ferrum, ita inuidia inuidos consumit. Et alius: Inuidus hostis est sibi ipse. Huic consonat Poetæ dictum: Inuidia supplicium suum est. Et alius longè seueriùs, ad rei seueritatem quàm proximè accedens, sic inquit: Inuidiâ Siculi non inuenêre tyranni Maius tormentum. Pro ipso scilicet inuidiæ auctore & fautore: quia tametsi alterum petere videatur, suum tamen patrocinatorem primùm arripit, ibique hæret, & in eius penetralibus velut serpens aut flamma grassatur, neque vllam ei quietis vel pacis spem facit reliquam, quamdiu illic fuerit hospitata. Rectè ideò forficibus inuidi comparantur, quòd illæ vsu proprio mordeant deterantque.

Psal. 7. — Inuidiæ detestatio. — *Hieron.* — *Prou. 14.* — *Laërt. lib. 6.* — *Menand.* — *Ouid 2. Metam.* — *Horat. lib 1. Epist. 5.*

A B C

Multum quoque ad inuidiæ detestationem facit, quòd illa instar pessimi cuiusdam animalis, optima quæque, pretiosissima & pulcherrima sibi deligit quæ inficiat, conuellat ac destruat; quod si nequit, saltem

Quid lucrer, obliquans ſocios liuore maligno?
Ipse tibi, ante omnes, ſis carnificina doloris.

Wat wint den armen dwaes, die een ander benydt?
Hy quetſt hy ſelf (eylaes!) eer hy een ander ſmyt.

Que gaigne l'Enuie, Qui touſiours eſpie, La vie d'autruy?
Auant qu'elle greue, Perſone ſe creue, Son coeur gros d'ennuy.

ſaltem obſcuret & deprimat. Ideò meritò D. Baſilius ita eam depin- *Baſil.*
git: Inuidia arma diaboli. Item amplius: Inuidia diabolum facit
diabolum; alioqui enim adhuc angelus eſſet lucis. Et ſicut illa in cæ-
lum peſtem hanc optima quæque corrumpentem inuexit; ita & in
D mundum. Sic Sapiens: *Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum.* *Sap.2.*
Nam non ſolùm primos noſtros parentes cum tota ſecutura progenie
morti corporis atque animæ obnoxios reddidit, & ex Paradiſo profli-
E gauit: verùm etiam primum homicidium in terra patrauit. *Propter* *Geneſ 4.*
quid enim Cain occidit Abel? quia opera eius erant mala, fratris autem eius *1.Ioan.3.*
F *iuſta.* vt teſtatur D. Ioannes. Inuidebat fratri ſuo meliori deterior,
perſequens virtutem vitio. Ecce inuidiæ pernicioſam conditionem, Fortunatorum antagoniſta,
præſtantiora ſemper impetentem: vt Ariſtoteles eam meritò fortuna-
torum antagoniſtam appellarit; & qua ſuum ſemper in primis auto- Animæ
rem excruciat (quod modò præcipuè tractatur) Socrates animæ ſer- ſerra, inuidia.
ram eſſe dixerit. Nam tametſi etiam in iam dicto exemplo Cain fra-
trem occiderit, ſe tamen priùs in anima proprio mucrone perfodit.
Neque verè fratri nocuit, ſed eum excellentiſſima martyrij corona
donauit, ſe verò æternæ damnationis culpa obſtrinxit.

Eum ſequuntur omnes quotquot inuidiæ ſtimulis agitantur, ſicut
Apoſtolus benè deſcribit: *Væ illis qui in viam Cain abierũt.* Quia cùm per *Iudæ Epiſt.*
ſe illa ſatis damnabilis ſit, primi tamen auctoris diaboli exemplo fit
longè funeſtior. Nam ſicuti nullum dilectioni peccatum perinde at-
que inuidia contrarium eſt, ita nullum æquè contraria lege compen-
ſabitur. Charitas ſumma æternæ vitæ corona; inuidia verò profun-
diſſima gehennæ condemnatione.

Oratio contra inuidiam.

SIcut filiorum tuorum, Domine, ſignum eſt charitas, ita inuidia ſeruorum ſatanæ nota certiſſima: Da vt ita corda noſtra dilectio repleat, vt nullus ibi inuidiæ aut diabolo locus ſit reliquus. Amen.

CAP. LXII.

Qua ratione meos vlciſcar pleniùs hoſtes?
Aggere candentes inimico in vertice prunas.

Vindictæ ſanctæ cõſilium.

VINQVE aut ſex præcedentia Capita de tolerantia iniuriæ & afflictionum agunt, ſine inuidia, talione, aut vindicta: ſed non omnes capiunt verbum hoc, neque omnium animi ita moderati ſunt, vt his ſe pacari permittant, vtque inulti ſibi quiduis inferri patiantur: quocirca aptiſſimum talibus hîc conſilium datur, qui aliquo ſaltem modo vindictæ cupiditati facere volunt ſatis. Sic enim & D. Paulus gloriandi conſilium ſuggerit iis qui non poſſunt non gloriari. *Qui gloriatur*, inquit, *in Domino glorietur*. (1.Cor.1.) Ita modò nos: Si qua ratione te de tuis hoſtibus vlciſci deſideras, candentes prunas in caput illorum aggerito. A Credo equidem, animo tuo, B quantumuis vindictæ cupido, factum iri ſatis, ſi eò anguſtiarum tuum hoſtem adigas tibíque ita ſubiicias, vt vſque ad ſummum verticem in igne conſtituas, vel ignem ſaltem ſuper eius verticem ſtruas: qua enim via illum manifeſtiùs in tuam redactum conſtet poteſtatem; quàm ſi hæc tibi in ipſum liceant? quid amplius vel in hoſte requiras? Quid, inquam, amplius optet quis, quàm vt quod in hoſte damnatur id corrigatur, & ipſe euadat melior? Aliàs crudelitas eſſet, inhumanitas, ac beluina ferocia; ſe in pœna & cruciatu tantùm alterius, licet hoſtis, oblectare.

Iſtud & Gentiles non ignorabant, neque non execrabantur. Crudelitas, inquit Seneca, minimè humanum malum eſt. (Seneca.) Ferina iſta eſt rabies. Et quod amplius eſt, non ſolùm homo naturâ tantam abhorret immanitatem vt ſe alterius oblectet pœnis; verùm etiam dum neceſſe eſt de quopiam pœnas ſumere, pœna ei ſit. Sic Lucianus in hanc ſententiam appoſitè: (Lucianus in Phal.) Viro naturâ bono, neceſſitate autem ſeruo, multo durius eſt de aliis quàm de ſe ſumere ſupplicium. Immò quod vicinius ad ſcopum præfixum accedit, ſic inquit Diogenes: (Diogenes.) Humanum habetur, vltionem inimici, ſi quando per occaſionem inciderit, negligere. Verùm enimuerò, vt dixi, ita accipe: Non vis ignoſcere: neque iniuriam pati ſine vindicta eſt animus: vlciſci deſideras quà dabitur. A B Agedum igitur, accingitor, hoſtem arripe, & in ignem vltra caput conſtitue: ardentes carbonum globos ſuper verticem eius accumula. Egregiam (quis neget?) victoriam nactus es, teque vltus abundè.

Propheta regius hanc pœnam inter maximas recenſet quibus Deus de peccatoribus vindictam ſumit, dum ſic ait: (Pſal. 139.) *Cadent ſuper eos carbones, in ignem deijcies eos: in miſeriis non ſubſiſtent.* Ac ſi dicat: Impij miris

ſe mo-

Qua ratione meos vlciſcar plenius hoſtes?
Aggere candentes inimico in vertice prunas.

Hoe ſal ick my dan hier, van mynen vyandt wreken?
Ghy moet hem colen vier op ſynen cop vnſteken.

Quelle eſt la vengeance, Qui le mieux ſ'eſlance, A vanger mon tort?
Va combler de braiſe, Le teſte mauuaiſe, Qui te hait a mort

ſe modis iactitant aduerſum te tuoſque ſeruos; Cogitauerunt iniquitates in corde; tota die conſtituunt prælia: Funes extenderunt in laqueum,&c. nihil non agunt quo te ad iram prouocent. ſed dignam de eis vindictam ſumes; non euadent: quemadmodum olim in Sodomitarum vltionem è cælo ignem miſiſti, ita ſuper iſtos è cælo cadent carbones, & in ignem eos præcipitabis: tantiſque eos afficies calamitatibus, vt in eis ſubſiſtere nequeant. In miſeriis præcipuis quoque, hoc eſt in peccatis, non perſeuerabunt: victi cedent & conuertentur. Ecce quàm acris vindicta tibi in hoſtem tuum conceditur, quiſquis vindictæ es cupidus. Immò & conſulitur vt amplectaris: vt hoſtem tuum in eas anguſtias cogas, vt victum ſe fateatur, neque in miſerando hoſtilitatis ac peccatorum ſtatu diutiùs perſiſtat; ſed agnoſcens culpam ad veniam conuertatur & gratiam; & ex inimico amicus fiat; & probus ex improbo. Hoc ſiquidem longè laudabilius eſt & optabilius, quàm hoſtem in hoſtilitate internecioni dare. Apud omnes enim nationes vſitatum hoc legitur, vt eiuſmodi victoriæ plurimùm laudentur, per quas hoſtis minimo cum diſpendio, maximo autem cum lucro atque incremento virorum, diuitiarum, & ciuitatum, in victoris commodum conquiritur: nam tales victoriæ etiam victis ipſis ſunt vtiliores. Tali modo hoſtem tuum, de quo vindictam deſideras ſumere, ſubiugatum tibique ad omnia obſequentem habiturus es; & ipſi quoque erit optimè conſultum. Modus autem ſumendi vindictam, vt iam dictum eſt, in duobus ſequentibus Capitibus clariùs explicabitur.

Victoriæ nobile genus.

Laert lib. 1 cap. 5. Plutar. h. Panor de geſtis Alph. lib. 1.

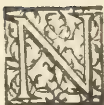
Oratio contra vindictæ cupidinem.

TV pijſſime Domine Ieſu pro tuis crucifixoribus exoraſti, vt & nos tanto alieniores à vindictæ ſtudio redderemur: Doce nos ita hoſtes noſtros tolerare atque diligere, vt eos tibi per patientiam ac charitatem lucrifaciamus, & cum ipſis pariter tecum collætemur. Amen.

CAP. LXIII.

Qui modus, vt quod ais sine ferro aut vulnere fiat?
Hunc si opus est operi: ac potu solare ciboque.

Carbones ignis super caput hostis aggerere.

NON sine ratione id modò interrogatur, quia antequam hostem tuum in ignem coniicias, aut quod difficilius est factu, carbones ardentes super caput eius congeras; sine dubio illum priùs aut vt id permittat inducere, aut si nolit, cogere oportebit. Fore autem vt inducas, parum affulget spei; vt autem inuitum cogas, qui modus vt id sine ferro aliáve armorum violentiâ conficiatur? Nam verisimile est illum reluctaturum, & hinc amaram pugnam orituram. A B

Opera charitatis exercendo.

Responsio dicit: hunc, scilicet hostem tuum si opus est operi; & cibo ac potu solare. Nouum verè vindictæ genus, illa in hostem exercendo, quibus charitas demonstrari consueuit. Mirum non est admirandam videri nobis illam vindicandi rationem; nam ex altero nobis orbe & cælesti regione prouenit, vnde omne datum optimum & omne donum perfectum descendit, de sursum scilicet à patre luminum. Qui procul in extremas mundi plagas proficiscuntur, libenter inde etiam res raras & nunquam visas referunt. Ita D. Paulus non frustrà in tertium cælum prouectus fuit, vbi inter multa arcana etiam istud insolitum didicit stratagema. Postquam siquidem Romanos commonuisset, ne se conformarent huic sæculo, nullique vnquam malum pro malo redderent, sed darent locum iræ, nouum istud vindictæ subiecit genus, dicens: *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. Hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput eius.* Hæc sine dubio mitissima & suauissima via est. Quando namque dux aliquis militiæ hostilem aliquem exercitum aut etiam ciuitatem cupit expugnare, optimam id consequendi rationem excogitat; siue per astum, siue per inediam, aliámve coarctationem, aut suauem aliquam transactionem. Hîc secretum inauditumque vincendi hostem consilium suggeritur, per famem, sitim, rerumque necessariarum penuriam, quò sine clypeo aut hasta, verbere aut vulnere, illum in tuam redigas potestatem. Audi quomodo vir quidam sanctus hanc debellandi hostis industriam extollit. Nobile, inquit, victoriæ genus, ignoscere victo. Nobile verè, suaue, ipsique victo perutile: vtilius longè quàm si ipse victor euasisset. C D E

Iac. 1.

Rom. 12. *Prou.* 25.

Hugo lib. 3. *de anima.*

4. Reg. 6.

Ita fecit Propheta Eliseus, dum misisset rex Syriæ equos, & currus, & robur exercitus, vt eum comprehenderent, ad eius orationem omnes cæcitate percussi sunt; dixitque tum eis: *Non est hæc via neque ista ciuitas:* F

Qui modus, vt quod ais, sine ferro, aut vulnere fiat?
Hunc, si opus est, operi; ac potu solare, ciboq;.

Werdt dat met synen danck? en sonder slach, oft stoot?
Verleent hem spys, en dranck; en cleedt hem, heeft hys noot.

Comment ceste cure, Pourra sans blessure, Mon mal reuanger?
Donne luy a boire, A son besoin, voire, Habits, et manger.

uitas: sequimini me, & ostendam vobis virum quem quaritis. Duxit ergo eos in Samariam; eiusque iterum petitione, hallucinatione illa remota, velut detracto glaucomate viderunt se esse in medio Samariæ. Cumque rex Israel percutere eos vellet, prohibuit Eliseus, dicens: *Non percutias, sed pone panem & aquam coram eis, vt comedant & bibant & vadant ad dominum suum.* Appositaque est eis magna ciborum præparatio: & comederunt & biberunt, & dimisit eos, abieruntque ad dominum suum. *Et vltrà non venerunt latrones Syriæ in terram Israel.* Hostilitas in eis charitate profligata fuit. Sicuti enim in naturalibus oleum calcem exstinguit, eandemque accendit aqua; ita in politicis, hominis irati animum nulla interdum vi franges, sed charitate placabis. Exercitus hostilis cibo potuq. refectus.

Vtque ostendat Apostolus te tali modo & nobiliter victorem, & abundè futurum vltorem, addit: *Noli vinci à malo: sed vince in bono malum.* Rom. 12. Ac si dicat: Victor esse quilibet naturâ malit quàm victus. Si malum pro malo rependere incipis, & irascenti irasci, tu quoque & te vindicare; iam à malo victus es turpiter. Nam illud te in suam redegit potestatem: sicut ab aqua ignis vincitur, quando eius iniectione extinguitur. Sin verò tu hostem non hostiliter sed in charitate tractaueris, eiusque malum tuo viceris bono; victoriam nactus es perinsignem; frigidam quasi per vitia eius naturam, tuæ dilectionis igne calefactam ad tui similitudinem pertraxisti: illeque à naturali sua discedens proprietate, in tuam transit conditionem. Sicuti aqua ab igne vincitur, dum eius frigus calore ignis superatur & calescit.

Rationem efficaciæ in tam generosa victoria consequenda satis ad rem nec sine laudis augmento diuus Ioannes exponit his verbis: *Hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra*: 1. Ioan. 5. in quacunque quidem ratione vincendi, sed speciatim in hoc genere: quo iuxta Fidei nostræ instinctum omnia nostra disponimus, ad recta agenda, mala toleranda, & malum in bono vincendum; illudque insuper, vt diximus, ex malo in bonum conuertendum: quod nominatim patientiæ, mansuetudinis, & charitatis virtute perficitur. Hoc nobile absolutumque victoriȩ genus, pro meritis ita depinxit Propheta: *Ipsi conuertentur ad te: & tu non conuerteris ad eos.* Ierem. 15. Ratio victoriæ & vindictæ tam salutaris absolutè sequenti Capite describitur.

Oratio ad bonum pro malo rependendum.

DVm benè, Domine Deus, considero singula, nemo verè læditur nisi à seipso; neque quisquam quàm egomet mihi nocentior est: quocirca da vt tali omnes mihi aduersantes complectar amore, vt in amicitiam conuertatur hostilitas. Amen.

CAP. LXIV.

Hísne queam infensum debellare artibus hostem? Crede, amor extinctũ tuus inflammabit amorem.

Expeditissima ratio subiugandi hostem:

VIA res mira hæc est, ideò tertia iam interrogatione mouetur: cumque duabus superioribus demonstratum sit, optimam vindicandi rationem esse, si hostilem in verticem carbones ardentes congesseris: idque tum fieri, quando cibum potumque ei vel aliud quo indiguerit subministras, opus charitatis in eum exercendo: eamque esse expeditissimam vtilissimamque viam, qua hostem tibi adeò subiicias tibique facias obsequentem, atque si pro tuo lubito illum in igne vltra verticem constituas, faciasque de eo quidquid adlibuerit: nunc ideò absolutè rogatur, quæ sit ratio consulti factique: vt talibus artibus infensus hostis debelletur, & fiat amicus. A B

Per vim amoris.

Responsio dat apertam rationem: Nempe amor tuus hoc facto amorem illius extinctum inflammabit. Ideò naturæ nostræ conditor & cognitor Deus hoc consilij nobis suggessit: *Benefacite his, qui oderunt vos.* Charitatis tam insolitæ flammantes scintillæ, ex corde sic inimicum diligentis prorumpentes, etiam cor inimici paulatim accendunt. Vis ea est siquidem veri amoris, prout in Cantico Canticorum legimus: *Lampades eius, lampades ignis, atque flammarum:* quæ videlicet proximo non solùm lucent in exemplum, sed eum quoque rapiunt in incendium. Hoc cantu illo etiam Ecclesiæ ad Tertiam quotidie inculcatur: Flammescat igne charitas: Accendat ardor proximos. Sicut enim nemo ignem in sinu gestarit quin se fumo & flamma tandem prodat; ita qui charitatis igne æstuat, oculis, ore, spiritu toto, totaq. agendi ratione se adeò manifestat, vt proximus quisq. percipiat permoueaturque. Sic in hanc sententiam dicit D. Augustinus: Nulla est maior prouocatio ad amandum, quàm præuenire amando. Nimis enim durus est animus, qui dilectionem etsi nolebat impendere, nolit rependere. Et verè mirabile est ac notatu dignum, humanum animum, tametsi bruti animalis instar aut feræ more conciliari nescius videretur, moueri tamen & flecti ad moderationem & amorem amoris efficacia: qui nulla neque malitia neque violentia eò adduci potuisset, nec morte quidem ipsa: ea vis est Charitatis.

Luc. 6. C D

Cantic. 8.

Augustin. de Catech. rudib.

1. Reg. 24. Saul Dauidis amicitiâ superatus.

Pulcherrimo id exemplo in sacræ Scripturæ historia videmus expressum in Dauide & Saule: illo huic non nisi optima quæque semper volente & procurante; isto verò illi malam mortem tam aperto Marte quàm per cuniculos assiduè moliente. Cumque tandem in speluncam E F

Hiſne queam infenſum debellare artibus hoſtem?
Crede, amor extinctum tuus inflammabit amorem.

Hoe? ſalmen door weldaet, ſynen vyandt verwinnen?
Siend' v liefd' en ghelaet, hy ſal v voor beminnen.

Celá peut il faire, Plier l'aduerſaire, Qui eſt endurcy?
L'amour de ton ame, Fera, qu'il ſ'enflamme, A t'aimer auſſy.

luncam leuandi oneris gratia seceßisset, in qua Dauid cum suis latitabat, illique eum hortarentur, vt hostem suum quasi à Deo sibi in manus traditum neci daret, pepercit ei Dauid, tantumque chlamydis oram abscidit, quò constaret postea, quàm illi commodum fuisset eum perimere, si fuisset animus. Vt & accidit, cùm egresso Saule de spelunca Dauid post tergum eius clamauit & dixit: *Domine mi Rex. Et rege post se respiciente; inclinauit se Dauid pronus super terram, adorans eum;* remque omnem ei claris & pacatis verbis explicuit. Quibus ita permotus fuit Saul (nam & patrem eum Dauid appellabat) vt vbertim lacrymans voce leuata clamaret diceretque Dauidi: *Iustior tu es quàm ego: tu enim tribuisti mihi bona; ego autem reddidi tibi mala. Et tu indicasti mihi hodie quæ feceris mihi bona: quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, & non occideris me. Quis enim cùm inuenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? Sed Dominus reddat tibi vicißitudinem hanc pro eo quod hodie operatus es in me.*

Ecce quis non existimet se ista in theatro conspicari potiùs quàm tantùm legere? Saul qui in apertum campum cum suo exercitu Dauidem deleturus aduenerat, aperta voce, fusis lacrymis, blando sermone, coram tribus militum milibus, suam fatetur culpam, victum se à dulci charitate cognoscit. Quis ad tale spectaculum non moueatur? quis veræ dilectionis vim non admiretur? Quis de hoste suo talibus artibus emolliendo desperet? Quisquis cum altero dissidia nutrit, & pacem tamen optare videtur, ne dixerit; implacabilis est & intractabilis: nulla cum ipso de concordia ineunda iniri poterit ratio: actum est; æternam & immortalem esse simultatem necesse est. Fallitur quisquis ita leuiter sentit. Nihil Saule ferocius & immanius: nihil tam extra omnem spem videbatur, Ionatha filio ipsius toties frustra attentante, quàm efferatum in Dauidem regis animum placare: cùm tamen innocens non tantùm esset Dauid, verùm etiam fidelissimus minister & amicus singularis. Si igitur potuit tam obduratum & coniuratum in Dauidis necem cor emolliri officiis charitatis; quid erit quòd quis animum despondeat in inimici reconciliatione, si his mediis fuerit vsus?

Adhortatio ad dissidentium conciliationem.

Quisquis adhuc victum te necdum agnoscis, vt tali arte ac Marte hostem vincas; per officia scilicet charitatis hostilem eius animum ita incendendo, vt igne amoris colliquatus in alium planè (amicum videlicet) transfundatur: hîc tu mihi præcipua tam generosæ victoriæ tropæa in vnum collecta contemplare, &, spero, mouebere, vt amplexeris. In primis animi atque affectus tui domitor, victor, ac rex euadis, dum ira compressa vindictæ cupiditatem in tolerantiam, & quod est amplius, in amorem conuertis. Deinde inimici tui malitiam frangis, & facis amicum. Laudem ob hæc magnam, magnamque

Lucra reconciliationis animorum.

apud Deum mercedem promereris. Animam tuam conseruas quæ periclitabatur, & hostis tui perditam lucraris. Excellentissimum Saluatoris nostri exemplum (qui vt nos ex inimicis amicos faceret, pro nobis est mortuus) ad viuum imitatus es: & præstantissimum perfectionis specimen tali facto præstitisti. Ecce quot laudes, quot commoda, & quanta mercedis accumulatio in vno eodemque actu consistunt.

Val. Max. li.5. cap 9. Pugna affectus paterni cum filio dyscolo.

Exemplum his subiiciam admirandæ eiusmodi victoriæ & conciliationis stupendum, sed non imitandum. Id narrat Valerius Maximus. Ignoti quidam nominis pater cùm à filio necti sibi insidias comperisset, nec inducere animum posset, vt verum sanguinem ad hoc sceleris progressum crederet, seductam vxorem suspicans, suppliciter rogauit ne se vlteriùs celaret, siue illum adolescentem subiecisset, siue ex alio concepisset: asseueratione deinde eius & iureiurando se nihil tale debere suspicari persuasus; in locum desertum filio perducto, gladium quem secum occultum attulerat tradidit, ac iugulum feriendum præbuit; nec veneno, nec latrone ei ad peragendum parricidium opus esse affirmans. Quo facto, non paulatim, sed magno impetu recta cogitatio pectus iuuenis occupauit; continuoque abiecto gladio: Tu verò, inquit, pater viue: & si tam obsequens es, vt hoc precari filio permittas, me quoque exsupera. Sed tantùm quæso, ne meus erga te amor eo sit vilior, quòd à pœnitentia oritur. O solitudinem sanguine meliorem, pacatioresque penatibus siluas, & alimentis blandius ferrum; ac mortis oblatæ quàm datæ vitæ felicius beneficium! Elucet quidem hîc scintilla quædam eius quod tractauimus, vincendi scilicet hostilem animum per pietatis ac charitatis officium: sed non imitandum dixi: propter periculum in occasione peccati, quæ alij datur.

Plutarchus in Reg. Apopht.

Verùm aliud subnectamus mitius, nostroq. proposito meliùs quadrans. Antiochus, cùm vrbem obsideret Hierosolymam, Iudæis ad maximum illud festum celebrandum septem dies petentibus, non solùm eos concessit, verùm etiam tauros auratis cornibus adornatos, magnamque thymiamatum & aromatum vim vsque ad portas vrbis cum pompa solenni deduci iussit: traditaque illorum sacerdotibus hostia, ipse in castra rediit. Iudæi verò regis benignitatem admirati, protinus à festo peracto, in fidem illius sese dederunt.

Marul. li. 3. cap. 3. Charitatis victoria.

Christiana nunc exempla proferãtur, multis aliis quàm ipsamet innuunt, rationibus casibusq. imitanda. Amos Ægyptius, dum in eremo manenti panem quo in diem vesci solebat, furto subtraherent homines impurissimi, duas serpentes cellæ custodiæ apposuit, quarum afflatu illi cùm furandi animo propiùs accessissent semineces cõcidêre; eos tamen superueniens Christi seruus manu quemque prehensans erexit,

erexit, & criminis blanditer arguens ad pœnitentiam inflammauit; atque ita amplexus est vt ex furibus monachos faceret. Nunquid suppilari se doluit, qui suppilatoribus suis tam se benignum præstitit? non vt vlcisceretur inimicos, custodiam serpentibus mandauerat; sed vt deprehensos à flagitiis auerteret & iungeret Christo. Hæc virtus & præstantia mansuetudinis, patientiæ, & charitatis. Frequentiores tales victoriæ cernerentur, si sanctum hoc stratagema magis esset in vsu.

De S. Christina simile quid legitur, quomodo amorem amore prouocarit, & quidem etiam serpentum occasione. adiiciam. Virgo ista & martyr pro fide ac veritate horrendos constanter perpessa est cruciatus. Cùm autem etiam serpentes in eam missæ fuissent, sed mordere omnino nollent; veneficum à quo ad mordendum irritabantur inuadentes, rabidis ictibus multaque veneni vi statim interimunt. At Christina sui ipsa carnificis vicem dolens, Christum precata & serpentes in fugam conuertit, & ab eis peremtum ad vitam reuocauit: & eundem iam credentem ad certam beatitudinis spem erexit. En quot lucraremur animas, quàm gloriosa quotidie compararemus nobis tropæa, si spiritum Christi & Sanctorum sequentes, qui vnus est, de spiritu nostro sublimi remitteremus, & charitati insudaremus. *Ibidem. Sur. tom. 4. S. Christina.*

At quia tam inhumani quidam sunt, vt humanis exemplis non moueantur, bruti animalis mitigatam officio pietatis atrocitatem proponamus. Feritate insigni inter bruta omnes pantheram putant, & tamen à Demetrio Physico traditum est, cùm in fossam pantheræ catuli cecidissent, matrem in celebrem viam profectam; cùm hominem conspicata esset, leniter vt poterat mordicus apprehensa eius veste, ad lacum in quem catuli conciderant deduxisse. Vir ille vbi causam agnouit, quæ feram vt eum illuc deduceret impulerat, ei catulos à fossa eduxit. Panthera vt officium officio rependeret, meritique tanti gratiam referret, per totum illud iter hominem prosecuta, ab aliis eum feris hostibúsque defendit. Fera itaque omni ferociorem esse oportet, qui benefici in se animi propensione ad redamandum nõ inclinatur. *Demetr. Physic.*

Oratio vt inimici amici fiant.

DA nobis Domine Iesu spiritum tuum, qui S. Iacobum, & S. Stephanum ad tui imitationem pro persecutoribus docuit exorare; ac deprecor, vt quotquot mihi molesti sunt, omnes amoris tui radio inflammati, mecum in æterna gloria collætentur. Amen.

CAP. LXV.

Ebria, dum Baccho obruitur, quid turba laborat? Vt cute curata ſidant in Tartara ouantes.

MENS non eſt, huius Interrogationis occaſione, omnem hîc ebrietatis turpitudinem, beſtialitatem omnimodamque abſurditatem producere; neque incommoda vniuerſa recenſere, quę per eam homini in temporali ſubſtantia, in corpore, & præcipuè in anima ſolent euenire. Nam etiamſi toto hoc libro nihil præter eam tractaremus, eique pro vno hoc centum capita attribueremus, non minima adhuc ex parte pro meritis deteſtandum hoc vitium exciperemus. Intendimus autem tantùm, tali modo interrogandi & reſpondendi innuere, ac quaſi extento indicare digito, quàm inſipienter & inſanè agant, qui crapulæ & ebrietati dant operam, dum tamen tam bellè rem ſibi agere videntur. A

Ebrietatis inſania.

Quæritur itaque, quid laboret tantoque ſtudio moliatur & agat ebrioſorum turba, dum Baccho obruitur. Reſpondetur; hoc agere tantis impenſis totque moleſtiis, vt ouantes, lætoque animo, benè curata cute ſidant, ſeſeque quaſi ſponte dimittant in Tartara. Quę maior dementia? Dicit rectè & ad rem Seneca: Ebrietas nihil aliud quàm inſania voluntaria. D. Chryſoſtomus verò crebris eam ſententiuncularũ quaſi iaculis conficit; dum ſic ait: Ebrietas excæcat ſenſus. Ebrietas mater ſcortationis. Ebrioſo aſinus melior. Aſinus ſiquidem aquatum ductus ne verberibus quidem adigi poterit, vt plus quàm opus ſit bibat: poſt potum ferendis oneribus perficiendoque itineri aptior eſt. Ebrioſus ſe potu prægrauat; & tunc nec rectè incedere, nec orare, nec boni quidquam facere poteſt. Ebrietas (inquit iterum) voluntarius eſt dæmon. Non tantùm quaſi dæmon quiſpiam cum ebrietate ſponte intromittatur, ſed & ipſe ebrioſus in dæmonem voluntarium tranſmutetur, ſuamet hoc operâ procurans: non tantùm quoad internam coram Deo animæ ita deformatæ conſtitutionem, ſed etiam quoad exteriorem omnem agendi rationem. Ecquid enim aliud eſſe videatur quàm malignus aliquis ſpiritus, homo ebrietate in omne vitiorum genus deſpumans? ad omnem impudicitiam atque impudentiam, ad omnem inhoneſtatem, nequitiam, rixas, cædes, execranda periuria, & mille malitias aptior, quàm vt boni quidquam aggrediatur, vel cogitet? Omnia in ſe & extra ſe domi & foris ita inuertit, turbat, & deſtruit, ac ſi dæmon verè eſſet: adeò vt dæmoniacum faciliùs compeſcas quàm ebrium. Breuiter: homo potu captus ſuus non eſt, perditus quaſi totus, neſcit vbi vel qui ſit. Senſus ſopiti, intelle-

Seneca epiſt. 84.
Chryſoſt. ſuper Geneſ. Homil. 29.
ſuper Matt. Homil. 59.

B C

Ebria, dum Baccho obruitur, quid turba laborat?
Vt cute curatâ ſidant in Tartara ouantes.

Welck is dronckaers bedryf, als ſy ſoo droncke drincken?
Haer ſelf in ſiel en lyf, met vreucht ter hellen ſincken.

Que fait vn yuroigne, Qui gourmant ne ſoigne, Qu'a wider hanaps?
Riant il va boire, De la poiſon noire, Du lac de la bas.

ctus obrutus, turbata memoria, virtutes animæ ac corporis fractæ, ipséque totus insensibilis & quasi extra se. Vbi est igitur? & quo illa omnia euaserunt? Idcirco rectè dicitur de tali, quòd absorptus sit à potu, quem ipse nimium absorpsit: demersus & sepultus est, perditus est. Sicut enim qui in aquam lapsus à fluctibus & vorticibus quantus quantus est, absorbetur, vt planè iam de eo conclamatum sit: ita de ebrio & potu obruto iudicandum est; qui ita totus gurgite ebrietatis haustus euanuit, vt nesciatur nesciátque ipse vbi sit, quid & quò euaserit. Ideoque præclarè magnus Chrysostomus: Ebrietas seipsam ignorat. Aptè congruenterque subdit rationem: Ebrietas tempestas est tam in animo quàm in corpore. Quemadmodum Iudæorum rabies & procellosa in Christum inuidia, quæ tantis intumuit fluctibus, eoque insaniæ prouecta est, vt cum è medio sublatum turpissimæ morti dederent, tempestati maris comparatur, dicente Propheta sub eius nomine: *Veni in altitudinem maris; & tempestas demersit me*: ita immoderata ac furibunda illa ebrietatis insania rectè tempestas dicitur, quam contra se ebriosi excitant, & in quam se datâ operâ læti ridentesque coniiciunt: quáque ita absorbentur, vt se totos in eá deperdant. Vnde aptè D. Augustinus: Qui eam habet, seipsum non habet: nam à fluctibus & vorticibus quibus absorptus est, habetur. Adeóque se ipse non habet neque alius quispiam, vt etiam in nihilum cum ipso peccato redactus sit, quo nihil magis nihil est. Sic idem doctor: Qui ebrietatem facit, non peccatum facit, sed ipse totus est peccatum. Peccatum verò, nihil est, & nihili fiunt homines, atque adeò nihil, dum peccant.

Chrysost. de Ieiun. Ser. 1.

Psal. 68.

Augustin.

Aug. super Ioannem.

O cæcas hominum mentes! ita sui obliuisci! ita se sponte in vitiorum pelagus iacere! sic sensus, rationem, iudicium, consilium, intellectum, totámque animam sponte deponere! sic brutis fieri magis ab omni ratione alienos! ita dæmonibus comparari, & fieri dæmones deliberatione voluntatis! Sed quæ hæc insania? vnde istæc tanta excæcatio in homine ratione prædito? Addit D. Augustinus sententiam, quæ nobis ad istud indagandum viam sternat. Ebrietas, inquit, est blandus dæmon. ac si dicat: Horribile sit dæmonem terrum sponte & cum voluptate imbibere; verùm quia blanditur, arridet, adulatur, mille lenociniis ingressum in hominem obtinet, à quo alioqui procul erat arcendus.

August.

Huc spectat quod Sapiens præcauet, ne quis talibus illecebris decipiatur. *Ne intuearis vinum*, inquit, *quando flauescit: ingreditur blande; sed in nouißimo mordebit vt coluber; & sicut regulus venena diffundet*. In hac quidem vita post voluptates multa sequuntur incommoda, mordentque amarè, & atrocia venena diffundunt, quæ blandè adrepebant: sed in extremo illo nouissimo (post mortem, dum vermis qui non moritur

Prou. 23.

ritur ſemper recrudeſcentibus morſibus miſeram animam lancinabit, premet momentum præcipuum.

Ebrioſi ſe euantes in tartara demittunt. Reſponſio his quadrat, quòd ebrioſi ouantes in tartara ſe demittant, vt & in imagine exhibetur. Nam omnia redundant iocis & riſibus inter pocula; omnes ſe mutuò ad hilaritatem & ad æquales hauſtus magna cum animorum exultatione prouocant: & interim miſerandum illud ſuæ damnationis opus ridentes procurant, & ſtrenuè promouent. Non poteſt enim non eſſe verum quod dicit Apoſtolus: D
1.Cor.6. *Ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt*: ergo ad tartara deſcendent. Et quia per ebrietatem hoc committunt; dum ſe inebriant, ſe quaſi volentes in infernum demittunt. Quàm concinnè iuxta huius tractatus rationem hoc ipſum Propheta Iob deſcribit, his verbis: *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.* Iob 21.

Act. 9. 2.Cor.11. Quando D. Paulo Damaſci inſidiæ ſtruebantur vt comprehenderetur, à Fidelibus per feneſtram in ſporta dimiſſus eſt per murum; & ſic effugit manus perſequentium, ſeruatuſque eſt. Ita de Dauide legimus: *Depoſuit eum Michol vxor eius per feneſtram. Porrò ille abijt & aufugit atque ſaluatus eſt.* At ebrioſus dum ſe inebriat, perinde facit ac ſi artem iſtam in ſui perniciem verteret: ac ſi animam ſeque totum in ſporta poſitum, & fune lento manu altera prehenſo, ſuauiter in os inferni demitteret: quot hauſtus ſumit, tot nouis ſemper trochleæ gyris ſaburra potus deprimente deſcendẽs: tanto certæ damnationis diſcrimine, quanta eſt fili vitæ huius caducæ tenuitas. Quid hoc aliud eſt, quàm inſaniæ veriſſimæ modo ouando atq. hilariter exultando æternas gehennæ amplecti miſerias? E 1.Reg 19. F

Ælianus var. Hiſt. lib.2. cap.41. Legimus de quibuſdam, qui præ nimio potu ad inſaniam redacti ſunt: quales fuere Cleomenes Lacedæmonius, Anacreon Lacydes, & ſimiles. Quibus & Darius annumerari poterit, cuius ſepulchri inſcriptio ſatis arguit quàm vinolentus fuerit; quæ talis erat: Potui & multum vinum potare, & hoc probè ferre. Verùm beluina hæc inſania nihil ad eam, quâ animæ certa & immenſa procuratur amẽtia & amiſſio.

Exempla ebrioſorũ. Operæpretium fuerit in memoriam reuocare, quomodo etiam ebrietas ſuos dominos maximoſque cultores internecioni tradat: quod ſaltem pręcipuam quam vrgemus calamitatem aliquatenus adumbrabit. Omittam modò innumeros profanæ hiſtoriæ ebrioſos enectos ob crapulam. Ex ſacra Scriptura aliquot proferamus.

3.Reg.20. Bennadab rex Syriæ temulentus in tabernaculo ſuo habebat maximam bellatorum multitudinem, & triginta duos reges ſecum, & tamen victus fugatuſque eſt per pueros principum Prouinciarum. Holofernes bibit vinum vltra modum, quantum nunquam in vita ſua biberat. Sopitus ebrietate, à Iudith ſanctiſſima fœmina in tentorio ſuo occiſus eſt, fugatuſque totus ille ebrioſorum exercitus. Nabal ſe potu Iudith 12. & 13. 1.Reg.25.
nimio

nimio & cibo obruens etiam iucundè se in barathrum sponte deuoluit. Sic legimus: *Ecce erat ei conuiuium in domo eius quasi conuiuium regis: & cor Nabal iucundum: erat enim ebrius nimis.* & post paucos dies; *Percussit eum Dominus, & mortuus est.* 1. Reg 25.

Balsasar rex Babyloniæ in pleno fluxu sacrilegi sui conuiuij *præcepit iam temulentus vt afferrentur vasa aurea & argentea, quæ asportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo, quod fuit in Hierusalem; vt biberent in eis rex & optimates eius, vxoresq; eius & concubinæ.* Cumque biberent & laudarent deos suos, in medio ebrietatis feruore, *apparuerunt regi digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ:* quæ scriptio ita eum perculit, totumque ita in horrorem & stuporem conuertit, vt morti proximus videretur: & eadem nocte interfectus est. Daniel. 5.

Sed quid coronidis loco prædictis adiiciam? Dionysij Syracusani mirabile factum, in maiorem dignioremque ebriosorum contumeliam. Is etsi tyrannus, tamen id præcipuum habuit, quòd ei semper displicuerit ebrietas. Vnde cùm reliquos sontes grauissimis plecteret suppliciis, furibus tamen vestium, qui illas clàm in cœnis & prandiis potui deditis auferrent, ignoscebat: vt Syracusani ebrietatibus quibus erant infames abstinerent. Et nos Christiani quanto magis hac in parte circumspecti ac vigiles esse deberemus, & sobrietati operam dare, cùm infernales fures non vestium sed animæ raptores semper adstent parati; vt eam cum omnibus virtutum ornamentis suffurentur. *Plutarchus in Apologia ad Traianũ.* Furti permissio ad tollendam ebrietatẽ.

Meritò saltem quod Ægyptiis in more erat exterreat: qui in epulis suis cadauer proponebant, vel, vt alij malunt, cranium in conuiuium inferebant, tradebantque de manu in manum; dicentes: Hoc simulacrum cernens, bibe, & lætare: talis enim à morte futurus es.

Si neque tali spectaculo percellantur furentes illi Bacchi cultores, vtinam vel Leonidæ Regis Spartanorum formidabile dictum considerent. Postquam ille siquidem cum duobus millibus hominum septuaginta penè Persarum millia trucidasset, facta strage suis dixisse fertũr: Prandete hîc, tanquam apud inferos cœnaturi. Quod ita accidit. Nam ex fatigatione ceciderunt super mortuos, illisque commortui pariter occubuere. Heu quàm multi repentè post crapulam ad inferos demigrant!

Oratio contra ebrietatis voraginem.

O *Pie Iesu, qui immundos spiritus è corporibus obsessorum profligasti; oro te vt me contra blandientem illum temulentiæ dæmonem munias, ac me diuini tui amoris inebries haustibus: vt Regnũ cælorum, quod ebriosi nõ poßidebunt, obtineam. Amen.*

CAP. LXVI.

Quid, qui emissitios nusquam non iactat ocellos? Hoc agit, vt pandas mors inuolet atra fenestras.

Oculorum accurata custodia.

ES quædam magna diligentia custodiendæ sunt eò quòd sint pretiosæ: quædam ob ipsarum fragilitatem, aliquæ verò quia periculosæ sunt & noxiæ, nisi magna earum ratio habeatur. Cumque omnes tres istæ rationes in oculos quadrent, & quidquid afferri queat cur alicui rei sit adhibenda cautio; sequitur, tanto diligentiùs visum esse custodiendum. Nobilissimum ac delicatissimum membrum humani corporis est oculus, quoad illa quæ sub adspectum cadunt; vt etiam periculosissimum. Et ideò fortè oculi in hominis formatione vltimi omnium vitam accipiunt, & amittunt primi, dum instante morte sensim membra emori incipiunt; vt quo maius est ipsorum periculum, eo minus sit nocendi spatium. Quantum ad singularem admirandamque eorum pulchritudinem, subtilitatem, plenamque diuino artificio compositionem, quis est qui concipiat? In hanc vsque horam disputant acutissimi Philosophi qua ratione fiat visio: an radiorum ex oculis in obiectum eiaculatione, an verò specierum rei visæ in oculos admissione. Neque vlli disceptantium parti desunt efficacia argumenta, quibus sibi suam ipsi persuasissimam habent sententiam, & propemodum etiam persuadent legentibus. Vtut est, hoc saltem constat & tenemus oculis, oculos tantæ esse excellentiæ tamque raræ structuræ, vt subtilissima fugiat ingenia iusta ipsorum comprehensio.

Oculorum artificiosa cõstructio.

Oculos quasi in arce humani corporis natura constituit, vt in summo loco velut in specula excubias agẽtes toti seruirent corpori pro custodia & directione, siue quid acturus sit homo, siue iturus aliquò, seu quacunque alia in re opus fuerit illorum officio. Sic Christus Dominus noster huius admirandi operis aliorumque omnium conditor de hac speculatione testatus est: *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus lucidus fuerit; totum corpus tuum lucidum erit.* Nam clarè perspiciens oculus ita reliquas omnes partes illuminat eisque subseruit, atque si singula membra oculis essent prædita: immò ac si toto corpore nil nisi oculus esset homo. Et ita est: nam etiamsi manus, pedes, genua, brachia, & reliqua membra oculos haberent, quomodo meliùs cernerent quid sibi facto esset opus, quàm iam vident oculis in capite constitutis? Breuiter igitur, pretium, artificium, vsum, & dignitatem oculorum, quoad eorum conditionem quis intelligat? Cæci id rectè iudicant: & tametsi nihil ceterorum videant, hoc vident tamen, dum nihili

Matth. 6.

Oculorum pretiosus thesaurus.

Quid, qui emiſſitios nuſquam non iactat ocellos?
Hoc agit, vt pandas mors inuolet atra feneſtras.

Wat doet hy, die ſyn oogh' int ſien niet en bewaert?
Hy heft die venſters hoogh', al waer de doot inwaert.

Qui laiſſe ſ'eſbatre / Sa veue folatre / Quel malheur l'attend?
La mort æternelle / Par ces trous eſchelle / L'ame, et la ſurprend.

nihili ferè faciunt quæ retinent visu amisso: dumq. libenter quiduis, vel mundum aureum si fieri posset penderent pro illo recuperando. Videturque creationis vniuersorum ordo, Deique in illis elucens Sapientia huic rationi ipsorum suffragari. Scimus siquidem Deum cælum & terram in vsum hominis condidisse; & vt tam pulchrarum rerum, quas fecerat, adspectu homo frueretur, & ad sui conditoris amorem eo magis incenderetur, fecisse insuper duo luminaria, vt lucerent in firmamento & illuminarent terram. At quid prodesset tam instructam esse tot ornamentis amplam hanc magni Patris familiam, tamque splendentes eis contemplandis adhibitas faces, nisi & oculis præditus sit homo, quibus hæc omnia contempletur? Meritò itaque magnæ æstimationis & excellentiæ censendi sunt oculi, & præcipuum principalemque inter sensus obtinent locum. Sic de hoc principatu D. Augustinus: Oculi sunt ad cognoscendum in sensibus principes. Ad oculos quidem propriè videre pertinet: vtimur nihilominus hoc quoq. verbo & in cæteris sensibus, cùm eos ad cognoscendum intendimus. Dicimus enim non solùm; Vide quid luceat, sed vide etiam quid sonet, vide quid oleat, vide quid sapiat, vide quàm durum sit: ita D. Augustinus. *August. li. 10. Conf. cap. 35.*

Nunc verò quia oculi in editiori loco collocari vt speculatores debebant; & quia tam lucidos, subtiles, & celeres esse oportebat, ad ilico eminus quoque sagaciter conspiciendum & tempestiuè præuidendum quidquid se offerret, siue bonum siue malum; ideò & teneriores ac delicatiores esse oportuit, & eam ob causam maiori insuper indigebant custodia & munitione. Huc seruiunt non supercilia tantùm oculos desuper protegentia, verùm etiam vicinioribus palpebris muniuntur, quibus quando opus est toti obteguntur & inuoluuntur. Ideoque oblongis pilis hæc inuolucra longa serie armata sunt, vt celeri suo micantique motu atomos, culices, muscas, & id genus volitantium impedimentorum ab oculis arceant velut vallo aristarum, & visum tamen tam crebris ictibus non impediant. Celeritas, flabelli structura, vsus, & imperceptibilis ferè claudendi aperiendique assiduè oculos iteratio admirationi sunt non exiguæ. Vnde & quidquid præ temporis breuitate æstimari nequit, ictui oculi comparatur. Dicit enim Apostolus: *In momento, in ictu oculi* resurgent mortui: hoc est, breuissimo temporis spatio. Naturalis oculorum munitio. *1. Cor. 15.*

Verùm arbitrari non debemus omnem hanc oculorum dispositionem, tam appositum situm, tam accuratam communitionem ad naturalem tantùm tam delicati membri pertinere custodiam; nam sicut Natura oculos tot adiumentis protexit contra omne id quod aliquo eis modo nocere poterat: ita Deus hæc eadem eis præsidia præstitit, ad illa omnia arcenda & excludenda, quæcunque per intuitus incu- Visus custodia.

 riam

riam ad animam penetrarent, eamque peccati cuspide violarent, aculeóve traiicerent. iuxta illud Prophetæ Regij: *Auerte oculos meos, ne videant vanitatem.* Vnde nobis primum vulnus ex visu inflictum sit, A per Euæ nimirum curiositatem: vnde omnes hæreditario quodam malo dolenda oculorum lippitudine laboramus, quotidiana in res caducas euagatione, suprà, XLII. nimirum Capite tractatum est, vbi de quinque sensibus agebatur.

Psal. 118.

Oculorum primæua in Eua corruptio.

Interrogatur igitur modò, quid agat ille qui emissitios & curiosè B exspatiantes in omnem partem conuertit oculos. Dicit Responsio: C Hoc agit, vt mors per fenestras oculorum quas illi aperit, inuolet: dum vitiis scilicet per illos ingressum concedit. Tota humani corpo- D ris compago (vt & caput ipsum in se) domus cuiusdam refert similitudinem: cuius os ostium, aures atque oculi imprimis fenestræ dici possunt: quod & aliis sensuum organis non incongruè tribuatur. Sicut ostia & fenestræ ad hoc sunt, vt aperiantur claudanturque prout vsus requirit: ita de sensibus, præsertim ore & oculis statuendum est. Qui enim intempestiuè ostium suum & fenestras apertas relinquit, etiam vel data opera patefacit, séque sciens exponit periculo, quis æquis auribus querelas eius excipiet, quísve ei commiserebitur, si spoliatus, immò si grauiter fuerit vulneratus, atque adeò in proprio cubili trucidatus? Sicut imprudenter talis facit, eoque facto apertum dat suæ insipientiæ testimonium; ita qui nocte intempesta insidiantium atque in tenebris perambulantium spirituum; vel clara luce, sed impetum moliente dæmonio meridiano tentationis apertæ, negligit ostium, ac fenestras domus suæ terrestris quam inhabitat anima, relinquit apertas, aut volens aperit, certum amentiæ dat argumentum. Eoque stultiùs agit, quo pretiosiora sunt animæ ornamenta quàm corporis bona, quæ euidenti direptionis periculo exponuntur. Quin qui sic agit, animam ipsam, omnésque domesticos, hoc est facultates, potentias, virtutes, gratias, merita, & quidquid ad salutem pertinet, in certum exitium coniicit: vt illa omnia scilicet ad vitam æternam fiant inualida per peccatum, quod cum morte per fenestras ingreditur.

Mors intrat per fenestras oculorum.

Quintilianus tametsi fidei lumine carens, & gentilitatis tenebris obsitus, hoc ipsum tamen quod dicimus per rimulam naturalis perspicaciæ rectè percepit & iudicauit; sic inquit: Vitiis nostris in animum per oculos via est. D. verò Augustinus, vtpote Christianus, & peculiariter à Deo illustratus, viciniùs adhuc ad nostram similitudinem accedens inquit: Oculi fenestræ sunt mentis. Quódque illac mors ascendat, dolendam animæ nostræ stragem illatura, testatur Hieremias, digna ob id procurata comploratione. Sic habet: *Audite mulieres: Docete filias vestras lamentum; & vnaquæque proximum suum planctum. Quia ascendit mors per fenestras nostras; ingressa est domos nostras.* C

Quintil. Declam. 1.

August. in Psal. 41.

Ierem. 9.

Res

Res digna profectò cui deplorandæ omnes proximi conuocentur, quando per oculos peccatum mortiferum irrepsit in animum: tunc drachma & ouis pereunt, quorum recuperatione vicini omnes ad congratulandum prouocantur; quia etiam tum gaudium est in cælis. Magnitudo autem doloris rei amissæ, optimè ex recuperatæ gaudio æstimatur.

Hanc calamitatem ac iacturam Christus ipse dignatus est nobis præcauendo indicare, dum ait: *Qui viderit mulierem ad concupiscendam eam, iam mœchatus est eam in corde suo.* Sicut Dauidi regi accidit, priùs in animo per incautum illicitúmque aspectum peccando, quàm actu committeret adulterium. Fur namque per oculos subintrans mortem inuehit per cupiditatem, delectationem, & assensum denique. Quid autem damni animæ illi miseræ per prædatoriam huiusmodi inuasionem inferatur, ex Lamentationibus prædicti Prophetæ paucis verbis intelligemus. Ita loquitur in persona omnium sic peccantium: *Oculus meus deprædatus est animam meam.* Quando etenim homo per peccatum optima quæque animæ suæ amittit, vt sunt virtutes, merita, Dei gratia, & similia: meritò animam suam amittere dicitur, quia illa sine his salua esse nequaquam potest, perítque in æternum. Præclarissima quæque tali casu deperire testatur idem hoc modo loquendi figurato: *Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia eius.* Quo pretiosiora spolia, eo hosti desiderabiliora; & damnum eo maius quando amittuntur. Et simul anima amittitur; quia sicut homo per peccatum mortale libera sua electione à Deo recedit, & iure cælestis gloriæ possessione priuatur; ita eodem iure diabolo, cui potiùs quàm Deo seruire ac placere maluit, atque æternæ damnationi (quam prætulit cælo) debetur. Itaque animam suam perdit, & detrimentum eius patitur, & bonis omnibus spoliatur. Iure dixi, quia diabolo pro temporali voluptate eam vendidit: pro qua etiamsi mundum totum acciperet, stultus tamen adhuc mercator, Christo ipso testante, iudicaretur.

Matth. 5.

E

Quomodo anima per incautum adspectum spolietur.

Thren. 3.

Thren. 1.

Meritò igitur cum Ecclesiastico exclamemus rogemúsque: *Nequius oculo quid creatum est?* Illámq. animā ita misero loco constitutam liceat his Prophetæ verbis compellare: *Tu autem vastata quid facies?* Et vt constet friuola atque inania illa esse solatia ac refugia, quibus animæ peccati mundíque illecebris irretitæ, itáque spoliatæ virtutibus, se nequidquam solent animare, sibíque adhuc in malo blandiri, & inde refocillationem quæritare vnde plagam acceperunt, meritò hęc eiusdem Prophetæ verba adiiciamus: *Cùm pinxeris stibio oculos tuos, frustrà componêris: contempserunt te amatores tui; animam tuam quærunt.* In hoc solent peccantes solatium aliquod ponere, quòd alios quibuscum peccant erga se benè affectos vident: sed affectus ille non salutis nec veri amoris indicium est, sed malitiæ damnationísque latentis velamētum:

Eccli. 31.

Ierem. 4.

Solatium peccantiū fraudulentum.

animam tuam quærunt; & credis amore tui moueri: falleris. Ac si ceruus in tam strenua venatorum prosecutione glorietur sibique complaceat; quasi ob venustatem verumque elegantiæ eius amorem, & non potiùs vt iugulent, spolient, carnes & cornua in proprios vendicent vsus, id studij & laboris impendant.

Ad animã peccatricem. Quocirca, imprudens peccatrix anima, resipisce saltem post errorem, & ad vera solidáque te solamina conuertito. Non oculos stibio ampliùs pingito; neque foris te ampliùs vanè componito; sed tota introrsum conuersa lacrymis potiùs fundendis operam da, quibus contractas per peccatum maculas abluas. Neque enim frustrà Deus idem visus organum etiam fletus instrumentum esse voluit: vt quo sordes tibi hauriuntur, eodem per lacrymas diluantur. Heu quàm multi iam in gehennæ incendio æternas luunt pœnas, oculorum tantùm culpâ non benè custoditorum! aut quòd contractas per oculos maculas fletu non deterserint!

Quis iam lamentabiles & seras ipsorum voces vel mente fingat? Vtinam cæcus natus fuissem; aut statim in lucem editus lucem hanc oculorum tàm lubricam amisissem! Vtinam saltem oculos qui ita mihi scandalo fuerunt, consilio Domini mei per veram pœnitentiam eruissem: & per veram conuersionem à me proiecissem, occasiones peccandi per visum procul fugiendo! Ah miseros serò sapientes! tempus talia cum fructu optandi, tamque salutaria remedia adhibendi præteriit: quia vos à morte abrepti, à loco gratiæ & salutaris pœnitentiæ ad statum immedicabilis mali deuenistis.

Quamobrem viuenti cuilibet hoc vnicè cordi & curæ esse debet, dum tempus est; ne oculi eum in æternæ mortis lacum inducant, qui ei à Deo concessi sunt vt ipsorum præsidio in cælestis gloriæ regna perueniat. Sequitor ad hoc, quisquis sapis, S. Euangelistæ consilium, quod cuidam præscribebat qui sibi clarè intueri videbatur, & tamen cæcutiebat; sic inquit: *Collyrio inunge oculos tuos; vt videas.* (Apoc. 3.) Ne autem in extremas tibi mundi oras proficiscendum existimes, vt hoc tibi medicamen compares; hìc ego tibi salutarem hanc Receptam ob oculos statuam; vt iuxta eius præscriptum, vnguentum hoc ipse tibi conficias: seruietque tibi tum vt spiritualem auferas cæcitatem, tum vt vitio lippitudinis oculorum cum Lia (Genes. 29.) per curiositatem semper defluentium remedium statuas. Recepta porrò, vt vocant, est istiusmodi.

Remediũ oculorum spirituale.

Recipe	Ficulnei perizomatis Euæ	folium vnum.
	Statuæ salis vxoris Loth	grana quinque.
	Plantaginis à Dina Sichimis calcatæ	manipulos duos.
	Nocturnarum lacrymarum Dauidis Regis	vncias duas.
	Fellis piscis Tobiæ	vnciam vnam.

Contundantur omnes hę species simul in marmoreo mortario cordis pistillo

pistillo crucis Christi: siqueomnia nimis arida minúsve succulenta videntur inter tundendum, sinatur liberè aliquid de sudore vultus incidere: si lacrymæ quoque ex oculis propriis influant, eo melior erit compositio. Fiat tunc fasciola ex linteo quo Iudæi oculos Christi obuelabant; oblinatúrque pasta vel vnguine ex prædictis confecto densè satis. Digito tum vno luti illius aliquid sumatur quo Christus oculos cæci nati perunxit, illóque oculos tuos perline: & tum prædictam fasciam, vt dixi, obductam circumliga. Percute tum fœdus cum oculis tuis præsente Iob velut Notario, & duobus testibus, Deo & conscientia tua; vt ne quidem cogites amplius de virgine vel alia inæquali persona, aut vlla re illicita. Fasciam illam post triduum deponito: vade tum & lauare in natatoria Siloe. Et certum est te oculos pulchros, lucidos, & rectos habiturum: oculos columbarum, sicut sponsa in Cantico Canticorum: quibus tandem præ excellenti puritate & *Cant. 1.* cordis munditia videbis Deum deorum in Sion. Vt de te cum omnibus Dei Sanctis & amicis meritò tunc dici queat: *Beati oculi qui vi- Luc. 10. dent quæ vos videtis*, Et: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Matth. 5.*

Nunc autem vt species istas aromaticas quas præscripsimus faciliùs inuenias tutiusque vtaris inuentis, regiones & loca describam vnde petendæ sint, immò petitæ iam suppetunt. Quoad primum illorum, folium scilicet ficulneum, ex Paradiso id venit, è perizoma- *Genes. 3.* tis quæ Adam & Eua sibi post curiosum in vetitam arborem intuitum & peccatum contexuerant. Grana salis è petra salis, in quam vxor Loth *Genes. 19.* conuersa fuit, non procul à Sodomis adferuntur, vbi illa præ curiositate contra Dei præceptum retrospexit incendio conflagrantes ciuitates. Plantago verò ex oppido Sichem accipitur, quò Dina filia Ia- *Genes. 34.* cob Patriarchæ vt ciuitatem mulieresque eiusdem videret ingressa, à Sichem Principe rapta & constuprata fuit. Quarta species huius confectionis ex lacrymis Prophetæ regij sumitur, quibus per singu- *Psal. 6.* las noctes lectum suum rigabat, immò lauabat, postquam oculos suos malè custodiuisset respiciendo Bethsabæam se lauantem in solario. *2. Reg. 11.* Fel piscis Tobiæ est, quo ipse consilio Angeli Raphaelis, oculos patris *Tob. 6.* inunctos pristinæ restituit claritati, amaritudine pœnitentiæ subindicata. Piscis ille ex rapido fluuio Tigri hortatu dicti Angeli in terram attractus fuerat. Pilam, pistillum, fasciam, & modum agendi suprà expressi.

Applicatio autem fieri debet ad oculos, per attentam, seriam & viuam recordationem, quantumque fieri potest, quasi per sensum realem omnium eorum, quæ Deus ad nostram instructionem nostrique morbi remedium & fieri permisit, & curauit describi: præsertim quæ ex certis sacræ Scripturæ locis prolata sunt. Tres dies quibus oculi spiritualiter lippientes vel etiam cæcutientes, vt dictum est, obligati

esse

esse debent: tres sunt Pœnitentiæ partes, Contritio, Confessio, Satisfactio. Huc etiam iuuat lutum ex Christi sputo & terra confectum: hoc est miranda illa excelsæ maiestatis diuinę cum humana humilitate coniunctio. Ablutio in Siloe (*quod est interpretatum, Missus*) Christi qui in nostram salutem missus fuit passionem significat, in qua omnes nostræ sordes & maculæ ablui debent; non tantùm semel in baptismo, sed etiam postea per Pœnitentiam, & quocunque alio modo. In Siloe abluimur, quandocunque eius merito curamur.

Ioan. 9.

Commendaui Iob in Notarium fœderis tibi cum oculis pangendi, quia fidelis est & expertus, nam ipse quoque hunc vsum habebat. In testes irrefragabiles Deum dedi & conscientiam propriam: illi namque etiam soli testes tui in horrendo illo iudicio sunt futuri. Vtere hoc medicamine, & medelam accipies: quia probatum est.

Exempla pro oculorum custodia.

Vide etiam Cap. LXXX.

Quo animo, quantaque alacritate Christiani spirituale hoc pharmacum amplexari deberent, & quàm magna cum gratiarum actione illo vti! Meritò nos in hoc studio Ethnicorum Philosophorum exempla confundant, qui nihil non aliquando excogitarunt effeceruntque, ad spontaneam vsque interdum oculorum extinctionem, quò minus molestiæ offensionisque illorum gratiâ incurrerent.

Apuleius & Hermes discipuli Platonis in templorum porticibus versantes nihil aliud quàm de virtutibus cogitabant: quin sibi etiam oculos eruisse leguntur; ne illorum vsu ab hoc studio auocarentur. Et Christiani non pauci non in porticibus sed in templis versantur, nihil aliud quàm de spectandis hominum formis cogitantes. Isæus Assyrius Sophista cùm à quodam qui formosissimam ei ostendebat mulierem interrogaretur, num formosa videretur; respondit: πέπαυμαι ὀφθαλμῶν: id est: Desij laborare ab oculis. Non adspexerat, ne amori faceret aditum. Hoc facto significabat, se à morbo illo oculorum quo curiosi laborant, liberatum. Vt etiam de omni luxu & voluptate idem ille innuebat: dicens se satis hortulum Tantali obambulasse: hoc est, satis diu dedisse operam fluxis & inanibus rerum mundanarum cupiditatibus. Pœna enim Tantali iuxta Poetas (eo quòd secreta deorum hominibus indicasset) nota est omnibus. Fingitur namque ob id apud inferos ad amœnum fluuium stare, & arborem dulcibus pomis onustam ante se videre, semper tamen esurire & sitire: vanę oblectationis mundanæ perpetuo exemplo.

Philostratus in Sophist.

Ouid.

Plutarch. in Vit. Alexand.

Incautum periculosumque adspectum nos Alexandri denique præstans factum effugere doceat. Is cùm Darij filias haberet captiuas, demissis oculis salutabat, idque rarò; sibi metuens ab insigni illarum forma. Apud familiares autem dicere solebat: Dolores oculorum sunt Persicæ puellæ.

Quare etiam acerbi dolores & amaræ vrentesque in inferno futurę

sunt

ſunt lacrymæ oculorum eorum, qui ſibi hîc non attenderint.

Ecquur igitur non potiùs oculos in cęlum attollimus, tum vt adſpectu periculoſa vitemus, tum vt cor quoq. diſcat ad ſuperna adſpirare, quò lumina libenter ferri didicerit. Sic fiat vt cum Seneca dicamus, & ſapiamus: Quàm iuuat inter ſidera ipſa vagantem diuitum pauimenta ridere: & totam cum auro ſuo terram! *Seneca, in exord. lib. nat. queſt.*

Et verè ſi mentem aduertamus, huc oculorum aciem intendere Chriſtianum oportebat, quò tandem ſalutis ſcopus attingeretur. At quia ſublimia illa debilem obtutus noſtri naturam maieſtatis ſuæ fulgore deterrent, infirmitati noſtræ conſulens animarũ noſtrarũ amator Dñs theſaurum illum cæleſtem, vt incomparabilẽ margaritam, in Eccleſiæ agro quærendũ inueniendumq́. nobis quaſi defôdit Huc ſaltem oculos cõuertamus; & ſi ſolis radios nequeũt inoffensè cõtueri, terram Euangelicam cælo æquipollentem contẽplentur. Conſiderent agrũ, & emant illum. Sed vtroq. id oculo eſt faciendum: non altero ad cæleſtia hæc erecto, altero ad terrena detorto. Nã ſi alterutro tantũ oculo ſalutifera, cęleſtia, diuina contẽplamur, aut nimis arida aut nimis humentia nobis videntur: atq. ita nunquam arrident, neque votis faciunt ſatis.

Sic Axa conqueſta eſt, quòd arentẽ & Auſtralem tantùm terrã accepiſſet à patre ſuo Caleb, ſed omnibus accuratiùs conſideratis ſupernè inferneq. irriguam impetrauit. *Iudic. 1.* Sic & Hiram de viginti ciuitatibus à rege Salomone pro lignorum laborumq́ue mercede & pretio acceptis conqueſtus eſt, dicens: *Hæcine ſunt ciuitates quas dediſti mihi frater? Et vocabat eas, Terram Chabul.* *3. Reg. 9.* D. Hieronymus dat rationem cur ei diſpli-cuerint illæ ciuitates. Quia, inquit, graminis plenæ erant. Itaque vni (Axæ) nimis arentia omnia videbuntur, quæ dedit nobis Chriſtus in Eccleſia, quæque in cælo promittit; alij neſcio cui (Hiram imitanti) nimis graminoſa & humida: vt illis qui pro nihilo habuerunt terram illam deſiderabilem, terram dico promiſſionis. Aſt Eccleſiam in terris vtroque, mentis inquam & corporis oculo conſiderãtes, ſub rebus iſtis in ſe vt apparet aridis, paruis, diffluentibus, cęleſtia atque æterna complectentem, ſimulq́ue coniungentem, dabunt illi omnia ſua, & ement agrum illum: gaudebuntq. æternùm, ſe tam conſtanter tamq. feliciter oculorum ſuorum aciem à mundi vanitatibus auertiſſe.

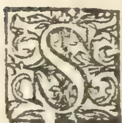
Oratio pro oculorum cuſtodia.

CAſtiſsimos tuos oculos, dulciſsime Ieſu, obligari permiſiſti, indicans quantum dolorum atque amaritudinis noſtri oculi tuis peperiſſent: Da nobis gratiam, ſic valeamus eos cuſtodire eisq́ ſic vti, vt, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, neq. in cor hominis aſcendit, contemplari in cælis mereantur. Amen.

CAP. LXVII.

Quid facit, indomito frenum qui reſpuit ore?
Vrbem aperit, cæſiſque vocat cuſtodibus hoſtem.

Oris vt oſtij duplex cuſtodia.

ENSVS huius Interrogationis eſt, quàm imprudenter & A
malè agat qui oris ſui curam non habet; quæ cura ſe non
tantùm ad ſermonem extendit qui ex ore procedit, ſed
etiam ad cibum & potum, quæ in os intromittuntur. Iuxta
hanc Sapientis ſententiam: *Qui cuſtodit os ſuum, cuſtodit animam ſuam.* (Prou. 13.)
Superiori Capite hunc in modum de oculorum cura & cuſtodia egimus; ſatiſque indicauimus, ſicuti oculi feneſtrarum partes in hoc terreſtri animæ domicilio obeunt; ita os oſtij, vt & nominis ipſius natura ac ſimilitudo non abſonat, vices atque locum ſuſtinet. Cumq. in homine non modò domus alicuius, verùm etiam ciuitatis forma conſideretur, meritò tunc os velut præcipua ciuitatis porta cenſetur, licet tum & alij ſenſus portæ poſſint nuncupari. Quemadmodum autem porta ciuitatis non attentè cuſtodita, ciuitas in periculo verſatur, immò quaſi perdita reputatur, ſi tam craſſa negligentia ſiue noctu, ſiue interdiu committatur, dum eadem ciuitas arctiſſimè ab hoſtibus obſidetur, eíque in ſingulas horas ſtruuntur inſidiæ: ita (dicit Reſpon- B
ſio) Vrbem aperit, qui os ſuum non cuſtodit, & quaſi cuſtodibus ipſis cæſis hoſtem aduocat.

Corpus humanum inſtar domus & ciuitatis.

Oris negligentia in loquendo.

Negligentiam hanc ſupinam & in loquendo incuriam tam pericu- C
loſam eſſe, tantumque adferre detrimenti, fuſè in LII. Capite oſtendimus: quocirca vnam tantùm eam ad rem producam ſententiam, ex qua prior Reſponſionis pars deſumta eſt. Ita Sapiens: *Sicut vrbs patens & abſque murorum ambitu, ita vir qui non poteſt in loquendo continere ſpiritum ſuum.* (Prou. 25.) Quid aptius euidentiuſque proferri queat quo ad oculum oſtendatur quod dicimus, eum quaſi ciuitatis portam pandere & mœnia diruere, excubias profligare, & voluntati hoſtium exponere, qui nullam habet eorum quæ loquitur rationem?

Oris negligentia in comedẽdo.

At nunc videamus, quomodo hunc eundem circa curam ſui com- D
mittat errorem, eidémque ſuam ciuitatem, ſe videlicet, exponat diſcrimini, qui in edendo & bibendo oris laxat repagula, & curam omnem ſeponit. Pandit is portas, certum eſt & manifeſtum; ſed præci- E
puè quòd cuſtodes ciuitatis ſuæ profliget, & hoſtes aſſiduè circumiacentes, inſidias ſtruentes, ingreſſum quærentes inſuper aduocet, iam conſideremus.

Fieri namque poteſt vt portæ interdum pateſcant & nullum tamen inde ſequatur incommodum: quemadmodum in finitimis ciuitatibus

interdiu

Quid facit, indomito frenum qui reſpuit ore?
Vrbem aperit, cæliſq; vocat cuſtodibus hoſtem.

Die tſwyghen niet en acht, noch op ſyn'd mondt'd toeknopen?
Die doodt ſyn eyghen wacht, en ſtelt de ſtadt wydt open.

Qui par trop debouche, Sa peu ſaige bouche, Eſt il bien muny?
Sans porte, ſans garde, Sa ville il hazarde, A tout ennemy.

interdiu patent; sed fideli adhibita custodia, quæ videat qui exeant ingrediantúrve, quid inuehatur aut euehatur, res citra periculum est, citra certum saltem nocumentum. At apertis portis etiam vigiles interimere, hoc ciuitatem perdere est. Dicit sacra Scriptura, militiam esse vitam hominis super terram: ergo tempus insidiarum, proditionis, quotidianorum discriminum, & plurima mortis imago. Debet igitur indefessa portis ciuitatis nostræ adhiberi custodia, aut alioqui deploratæ est salutis, si patentibus portis, dirutis euersisque vndique moenibus etiam excubitores trucidentur. Id fit autem non tantùm, vt dictum est, quiduis effutiendo, & ori in loquendo concessa licentia: verùm etiam & præcipuè, dum inter edendum & bibendum nulla adhibetur moderatio aut cura: sed inordinatæ cupiditati subseruiunt omnia; dum quantum quodcunque, & vbicunque malo appetitui lubuerit, ventri obeditur & gulæ. non attendendo, an hostis an amicus sit qui portam hanc ingreditur: nil curando quis quid inferat efferátve. Interim supinus ille ciuitatis suæ custos & dominus sensim insensatur, dum cibo potuque repletur & à crapula absorbetur. In peccati somnum illabitur, corde iam grauato omnibus illis quæ improuidè ingessit, & quæ tam auido oris, linguæ, & gutturis studio inuexit in vrbem. Et ita (prô dolor!) ratio, sensus, memoria, intellectus, verecundia, timor, cura, Dei cognitio, conscientia, & quidquid excubias agere cōsueuit, à blando ebrietatis dęmonio profligatur & opprimitur. Venitq. ciuitas (quæ ipse homo est, cui à supremo domino cura commissa erat in extremum discrimen extremámq. vastitatem iustæ custodiæ defectu. Illa tum ab omnibus cælestibus opibus; & gratiæ thesauris, armis, munimentisq. spiritualibus spoliatur; & inhabitantes virtutes dotesque diuinæ, vt eius ciues, perimuntur.

Iob 7.

F

Gulosus, supinus suæ ciuitatis custos.

Tunc de tali homine dicere licet illud Propheticum: *Princeps cocorum destruxit Hierusalem.* quod per Nabuzardan ducem militum Babyloniorum, in Hierosolymitanę ciuitatis deuastatione sub Sedecia rege factum est; hoc aptè D. Gregorius ventri gulæque attribuit in homine, quando ille per crapulam in certam animæ perniciem venit. Sic enim ait nostræ intentioni valdè accommodè: Venter est hic princeps; cui magna cura à cocis impenditur, vt ipse delectabiliter cibis impleatur. Hierusalem est fidelis anima, quando illic per conscientiæ tranquillitatem vera est pacis visio, & cum voluntate diuina concordia.

Ierem 5. secundum 70.
4 Reg 25.

Gregor. 1. Parte, Cura Pastor.

Curandum est igitur vnicuique & solerter aduigilandum, ne ciuitas nostra Hierusalem in nobis per ingluuiem & oris incuriã hostium patefiat libidini. Et æquali vigilantia attendatur quid foras per oris portam prodeat in loquendo, & quid intromittatur ventrem pascendo. Quocirca teneat Sobrietas in porta custodiam, & Timor Domini excubias agat in specula: iuxta illud S. Petri consilium, per gallicinium

Excubiæ tutæ.

f 2 non

1. Petr. 5. non oscitanter vigilare perdocti: *Sobrij estote & vigilate.* Qui enim sobrius non est, neque ad vigilandum est idoneus. Vtque magis excitet, ex metu addit rationem: *Quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret.* Hinc & Dominus ipse nos exhortatur ad vigilantiam: *Vigilate & orate.* Et pugnæ ratio, & hostis instantia, & propria imbecillitas nos vigilare assiduè, & auxilium fortioris implorare compellunt; hæc enim est calamitosæ huius vitæ miseria.

Matth. 26.

Quando verò transactâ militiâ partaque victoriâ triumphi tempus aduenerit; tunc qui fideles suæ ciuitatis custodes fuerint, commissamque sibi prouinciam rectè obierint, suamque Spartam pro meritis exornarint, illi cum magna laudis contestatione potestatem supra decem ciuitates à Domino vniuersorum accipient; hoc est, pro fidelitate, constantia, obsequio, compensationis ac mercedis loco, Regni cælestis hęredes ac possessores constituentur, in quo nouem chori angelorum cum omni Sāctorum exercitu velut decem efficiunt ciuitates. Eruntq. tunc cum Christo dominatores cæli & terræ, pro eo quòd tantillæ terræ corporis sui curæ suæ concreditæ benè præfuerint, & in medio tot hostium tantorumque discriminum fideliter tutati sint.

Luc. 19.

Nunc animi gratiâ instituto nostro, ad maiorem oris in loquendo custodiam, quasi auctarij loco exempla & apophthegmata paucula adiiciamus. Careo loquaculus ab Isocrate oratore erudiri volebat. Sed is, Duplicem mercedem mihi dari, inquit, posco: alteram vt loqui, alteram vt tacere discas. significans non minoris artis ac pretij esse benè tacere, quàm benè loqui.

Bruss. lib. 6. cap. 6.

Plutarchus. in regum Apopht. Archelaus rex tonsori garrulo subinde roganti: Quomodo te rado, ô rex? Silendo, inquit. subindicando, non satis consistere, & multum loqui & officio suo rectè fungi. Lacedæmoniis ad publica conuiuia ingredientibus, qui natu erat maximus, singulis ostendebat fores, dicens: Per has nullus egreditur sermo. admonens nihil effutiendum, si quid liberiùs dictum esset in conuiuio. Sed longè excellentiùs veris id Christianis, quàm Lacedęmoniis illis (quos Tertullianus naturaliter Christianos appellat) obseruandum, quoad ostium oris eiusq. custodiam tum quid per illud ingrediatur, tū quid egrediatur, vt iam dictū.

Idem.

Silentij orisque seruandi studio, Agathon Abbas lapillum ori inditum per tres annos gestabat. Nouerat enim scriptum, non tantùm quod suprà posuimus: *Qui custodit os suum, custodit animam suam*: sed etiam quod additur: *Qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.* Paulus cognomento Simplex cùm quæsisset, essétne Christus prior Prophetis; insulsam interrogatiunculam silentio diluere iussus, per triennium nemini quidquam proloqui est ausus. Pambo cùm discere priùs quàm loqui proposuisset; audito pro prima lectione illo versu: *Dixi, custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea*: Sat est, inquit;

Prou. 15.

In vitis Patrum.

Silentij exempla.

Psal. 38.

inquit; reliqua audiam cùm istud opere impleuero. In illo Tabernensi monasterio quod in eremo Scythica positum erat, Amos Abbas mille quingentis monachis præfuisse dicitur. Et cùm tot essent, horis quibus silentium indictum erat, sæpenumerò aduenæ locum adeuntes, neminem ibi adesse putauerunt, donec interiùs ingressi, illos vel orantes, vel aliud in cellulis suis agentes cernerent. Sancti periculum oris norant, hinc tantam semper silentij freno curam eius habebant. Ideò rectè dicit Apostolus: *Si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam: huius vana est Religio.* Iac. 1.

Quoad oris custodiam in victu sumendo, cuius neglectu & incuria ciuitas nostra non raro ab hoste intercipitur, quia præter hoc Capite tractata, etiam in LXV. Cap. de ea actum est: idcirco hîc tantùm nunquam obliuiscenda exempla in memoriam reducam. Primi parentes malam custodiam egerunt; & ideò cum pomo omnis etiam nostra calamitas corporis & animæ simul introiuit. Esau quoq. negligens oris custos edulium gulosiùs ingerendo, primogenituræ iure priuatus est patrisque benedictione. Israelitæ etiam ollas carnium, pepones, & similia Ægypti cupidè desiderantes, carnesque importuniùs à Deo impetrantes, simul iram diuinam portis oris hauserunt. Adhuc escę eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos; & occidit pingues eorum. Anxietas, cura, & solicitudo introitus huius (oris scilicet) in gula cauenda, nimis euidenter ex eo constat, quòd omnis ferè morbus illac intret & intus grassetur: sed quòd etiam mors simul illac ad animam penetret, hoc omnem superat calamitatis mensuram.

Exempla custodiæ oris per sobrietatem à contrario sumta.

Psal. 77.

Oratio pro diligenti oris custodia.

DEus omnium creaturarum conditor & gubernator, qui os nostrum in tui laudem, atque animæ & corporis nostri nutritionem condidisti: da vt illud sic custodiamus, vt nihil illac intret aut exeat, quàm quod tuæ diuinæ placitum est voluntati. Amen.

CAP. LXVIII.

Quis meruit summo penitissimus esse parenti?
Plurima cui virtus dedit vt sit humillimus idem.

Hebr. 11. ERTVM quidem est, impossibile esse sine fide placere Deo, teste Apostolo: sed necesse est etiam virtutibus & bonis operibus operam dare; vt sit secundùm sacri eloquij normam
Gal. 5. Fides quæ per charitatem operatur. Talis fides, & homo illam habens, Deo placet. Alioqui etiamsi tantam fidem haberet vt
1. Cor. 13. montes quoque transferre possit, charitatem autem non habeat, nihil
Fides per charitatem operans. est, neque ipsa Fides, neque ipse sic credens; atque ita Deo placere non potest; quemadmodum id & D. Paulus in se transsumta locutione grauiter asseuerat.

Rom. 8. Dicit alibi idem Apostolus: *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt.*
Ephes. 5. Sed qui per veram viuamq. fidem, corpus suum velut hostiam viuentem Deo in eius obsequium & in odorem suauitatis offerunt, illi mirificè Deo placent. Quapropter prudenter vnumquemque Sapiens admonet, vtq. omnipotēti Deo per vitæ sanctimoniam placere conentur,
Eccli. 30. instruit: *Miserere animæ tuæ placens Deo, & contine: & congrega cor tuum in sanctitate eius.* Ac si dicat: Animæ tuæ ipse, si quisquam alius, debes misereri; quæ alioqui sine te nec ab homine aliquo, nec à Deo seruari potest, quantumlibet ipse & totus mundus eius misereatur. Age igitur, tu tibi proximus esto, vt es verè, & animam tuam nudam vesti, pasce famelicam, cura quoquo modo indigentem, virtutibus excole, contine à malo in omne bonum lætus effundere, & congrega ingētem meritorum sanctorum thesaurum: Hæ sunt enim tui cordis diuitiæ & deliciæ. Iacta cogitatum tuum, cor tuum, & quidquid es, in Domino, & placebis ei, faciesq. haud vulgarem cum tua anima, alioqui misera, misericordiam; placebis enim ei, cui placere est esse beatum.

Certum est igitur, vt initio diximus, necessariam ante omnia esse Fidem veram, sine qua impossibile est placere Deo; opus esse præterea operibus bonis, tanquam fructibus ex illa radice nascentibus, sine quibus Fides mortua est; atque ita Fides per charitatem operans necessaria, vt quis placeat Deo. Nunc ad rem veniamus.

Quis maximè placeat Deo. Interrogatur non simpliciter, quis placeat Deo, vel quid in homine desideretur vt Deo placeat; sed quis maximè Deo placeat; quis inter amicos è primis, & filiorum charissimus censendus sit. Non quòd hoc quisquam in particulari queat cognoscere, nec hoc quæritur; sed quid reddat hominem Deo maximè gratum, charum, & commendatione dignum. Respondetur, illum cum primis placere Deo, cui plurima virtus:

Quis meruit ſummo penitiſſimus eſſe Parenti?
Plurima cui Virtus dedit vt ſit humillimus idem.

Wie ſtaet, met alder vreucht, meeſt in Godts goet behaghen?
Die hem in alder deucht, ootmoedelyckſt van draghen.

Qui merite d'estre, Chery du grand Maiſtre, Mignon du treshaut.
Qui le moins l'offence, Qui fait bien, et penſe, Que rien ne luy vaut.

virtus: hoc insuper additur, vt idem sit & humilis. Nam, vt dicit S. Ber- *Virtutibus*
nardus, non magnum est esse humilem in abiectione; magna prorsus *eminés, &*
& rara virtus est, humilitas honorata. Huc facit quod Sapiens sedulò *humilis,*
commonet: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus.* Quia etiamsi quis *idem.*
omnem mundi sanctitatem haberet, hoc est, quæ in mundo haberi po- *Bernard.*
test, signa & prodigia faceret & velut totius perfectionis speculum in *super Miss.*
omni virtutum genere excellentissimus ab hominibus iudicaretur; si *est, Hom. 4.*
tamen complacentiæ aut inanis gloriæ tinea se ingerit, totum illud vir- *Eccli. 3.*
tutum tantarum ornamentum corrumpit, & concidunt omnia. Non
ignorabat hoc Iudith, quæ summa humilitate superbum illum Dei
hostem aggrediebatur. Dicebat ea inter orandum: *Superbi ab initio* *Iudith 9.*
non placuerunt tibi; sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit depre-
catio. Et quid mirum? Nam sicut superbus homo, quanto magis in eo
dæmoni similis fit & propinquior, tanto etiam à Deo alienior reddi-
tur atque remotior: ita è contrario in humili, quo ille per humilitatem
magis ac magis à diaboli natura recedit, eique fit dissimilior, eo magis
ac magis appropinquat Deo. Ita vt Deus superbo tanquam suo hosti
resistat, humili verò semper, vt sibi amico, plus fauoris concedat &
gratiæ. Istud D. Petrus & D. Iacobus apertè & in eandem sententiam *1. Pet 5.*
A contestantur: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Ita *Iac. 4.*
Mardochæus post suam humiliationem euectus & sublimatus est ad *Hester 6.*
B regium decus; & è diuerso, superbus ac fastuosus Aman turpiter de- *& 7.*
pressus, & tandem proprio suspensus patibulo, quod Mardochæo cu-
rauerat erigi. Et quidem iuxta Domini sententiam, qui est futurus iu-
dex & vindex omnium: *Qui se exaltat, humiliabitur; & qui se humiliat,* *Luc. 14.*
C *exaltabitur.* Maximæ humilitatis singulare exemplar Diua virgo, hu- *Humilita-*
militatis magistri Domini nostri mater castissima, summè ita exaltata *tis magi-*
D est: & superbissimus Lucifer in ima detrusus. *ster Chri-*
stus, & ex-
Hanc humilitatis sublimitatem excellenti etiam gradu collocat *emplar*
D. Gregorius, nostræ sententiæ consentiens & fidem faciens: Humi- *Maria.*
les, inquit, dum se deiiciunt, ad Dei similitudinem ascendunt. Et *Humilita-*
Christus ipse in se suoque exemplo declarauit quod dicimus; humil- *tis sublimi-*
limum, ac magnis tamen virtutibus præditum, Deo gratissimum. Quia *tas.*
licet non rapinam arbitratus est, sed naturæ conditionem esse sciuit, *Gregor. in*
se esse æqualem Deo; dum tamen ita se exinaniuit, & formam serui ac- *past. Part. 3.*
cipiens, per summam humilitatem sic Deo Patri complacuit, vt eum *Admon. 18.*
summè exaltaret, nomenque daret quod est super omne nomen; facto *Philip. 2.*
suo testatus est, hanc excellentissimam esse ad Deum viam. Hinc Ber- *Bernard.*
nardus: Semper, inquit, solet esse gratiæ diuinæ familiaris humilitas. *Homil 4.*
Debent igitur sine dubio verè humiles Deo esse valdè grati, si etiam fa- *sup. Missus.*
miliares, quasi intimi amici. Sicut teste S. Spiritu per os sacratissimæ
Virginis Mariæ innotuit, præ omnibus virtutibus quibus illa supra
omnem

omnem comparationem eminebat, Deum respexisse humilitatem ancillæ suæ: eoque magis illi eam placuisse, eiq. fuisse propinquiorem, quo & ipse altior, & fuit illa demissior. Iuxta illud Prophetæ regij: *Quoniam excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longè cognoscit.* Magna profectò affinitas conditionum, quæ nec spatiorum intercapedine diuellitur; humilis, inquam, & Dei: immò quæ eo maiori arctioriq. nexu coniunguntur, quo & naturæ Diuinæ sublimitas, & hominis se humiliantis vilitas, longiùs à se mutuo distare videntur. E contrà superbos à longè cognoscit: quia quo se magis exaltant, eo ipse ab illis magis recedit, propter conditionum diuersitatem. Quocirca humilitati danda est opera, vt Deo placeamus, ipsique sociemur, cui soli adhærere bonum est. Vnde rectè D. Gregorius: Humiliare, & apprehendisti. Et D. Ambrosius: Quisquis cupit Diuinitatis tenere fastigia, humilitatis ima sectetur. Quibus & D. Ambrosius conformiter sic loquitur: Vis capere celsitudinem Dei? cape priùs humilitatem Christi. Magnum reuera compendium, vt ad summum montis excelsi verticem facilè perueniatur, pedem eiusdem in imo apprehendere.

Psal. 137. *Gregor.* *Ambros.*

Ex quibus omnibus clarum est, vt quis Deo placeat, non satis esse Fidem, virtutes, ac bona opera habere, sed in primis magna esse opus humilitate; quę virtutes cæteras congregat, congregatasque conseruat. Alioqui vt dicit Gregorius: Qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventum puluerem portat.

Gregor. in 3. Psal. Pœnitent.

Iuxta Responsionis igitur sententiam, ille meretur summo parenti Deo esse penitissimus, quisquis & vitæ est sanctitate clarissimus, & tamen præ humilitate sibi infimus videtur. Quod D. Hieronymi sententiâ comprobatur & concluditur in hunc modum: Nihil (inquit) est quod nos ita & hominibus & Deo gratos facit; quàm si vitæ merito magni, & humilitate infimi simus. Qui verò illi sint in particulari, nouit ipse solus, qui corda scrutatur & renes Deus: vt in sequenti Capite dicetur.

Hieron. ad Celantiam. Summa huius Capitis.

Ad præcellentem hanc profundissimæ humilitatis lectionem rectè mundo manifestandam & commendandam, ipse supremus omnium Dominus Dei filius Iesus Christus de sinu patris in terram vênit: seseque nouæ huius ac despectæ planè Philosophię præceptorem dedit: nos omnes ad se conuocans, & ad studium huius professionis excitans: *Venite ad me omnes, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.* Verùm nos stulti & tardi corde primum nostrum Alphabetum nec capimus, nec retinemus; quę supra nos semper sentientes. Vnde non importunè Heraclius Imperator à Zacharia Episcopo Hierosolymitano huius nostræ lectionis admonebatur; quum enim auro & gemmis ornatus crucem Christi ferens, vt eam in monte Caluarię honorificè collocaret, insistere in porta coactus esset, nec vlteriùs progredi valeret;

Christus ad docendam humilitatē vênit. *Matth. 11.* *Paul. Diac. lib. 18.* Exemplū humilitatis in Heraclio.

leret dixit ei Zacharias: Vide Imperator, ne isto triumphali ornatu in cruce ferenda parum Iesu Christi paupertatem & humilitatem imitere. Tum Heraclius, abiecto amplissimo vestitu, detractisq. calceis, ac plebeio amictu indutus, reliquum viæ facilè confecit. Quis non maxima animi sui voluptate eo induatur habitu, quo Christum scimus Patri fuisse gratissimum; & eius exemplo, quotquot vnquam Deo placuerunt, singulariter acceptos fuisse? Hoc insigne Christi & velut vestis est; hac quasi nota suos à vanè inflatis mundi cultoribus internoscit.

Quid mirum itaque si superbi Deo non placeant, quibus nulla est cum ipso parilitas vel similitudo: nihil sui in eis animaduertit. Neque ob id etiam eos exaudit, quia excelsi & sublimes, humiles ipsius aures (humilibus familiares & accessu faciles) nequeunt inuenire. Lepidum illud Aristippi dictum his meritò suggeratur. Cùm ille à Dionysio quidpiam postulans non audiretur, ad pedes regis se abiecit, & impetrauit. Reprehensus ab aliis quasi hoc Philosophum dedeceret: Nihil hîc culpæ, inquit: quia Dionysius aures habet in pedibus. Humilium semper Deo placuit deprecatio; superborum verò fastidit iactantiam: quod in publicano oculos atque animum demissè deprimente, & in fastuoso Pharisæo se superbè efferente ipse Christus designauit.

Oratio ad obtinendam humilitatem.

NVnquam tibi, ô Domine, ab initio superbi placuerunt, sed mansuetorum atque humilium semper tibi placuit deprecatio; Da nobis, quæsumus, virtutem humilitatis; vt super hoc fundamento tale virtutis ædificium valeamus exstruere, cuius culmen ad regnum pertingat æternum. Amen.

CAP. LXIX.

Quãtulus aut quantus iusto est examine quisque?
Tantulus aut tantus, quantus stat lance Tonantis.

Quanti quisque sit pretij.

DMIRATIONE & animaduersione digna est ista Interrogatio; nam contentiosam illam ac fanaticam terminat litem, quæ vniuersum ab ipso initio agitauit terrarum orbem; & nostro, si vnquam aliàs, seculo efferuescit. Hoc enim sibi quisq. prærogatiuæ vendicat, vt sibi summo iure persuadeat, se non solùm aliquid esse, & quantū alius quilibet sui amans, verùm etiam aliis longè antecellere. Adeò vt œstrum hoc pungens, stimulansque illa cupiditas, qua quis maior, melior, doctiorque aliis sibi videtur, neminem propè intactum prætereat. Sed vnumquemque suscitat, commouet, & incendit, etiam non rarò, vbi aut nulla, aut exigua est vanæ huius titillationis materia, qua sibi in aliquo complaceat. Nam docet experientia, neminem ita esse deiectæ conditionis, ita omni dote destitutum, siue in anima, siue in corpore, siue in huius vitæ substantia, quin sibi facilè persuasum habeat, se aliquid esse, se non esse miserrimum, abiectissimum, quique omnibus sit posthabendus. Dicit tamen Apostolus, non de talibus tantùm quibus res tam angusta domi, verùm etiam de quolibet mortali, licet omnibus instructissimo: *Si quis existimat se aliquid esse, cùm nihil sit, ipse se seducit.* Quapropter benè sanctus Iacobus inanes huiusmodi vocat: *O homo inanis!* Quia quando non solùm quid foris appareat, sed quid intus reuera sit, attenditur; deprehenditur inanis tantùm esse species sine substantia; instar simulacri pro homine viuo. A

Communis hominum contētio, Quis eorum videatur esse maior.

Gal.6.

Iac.2.

Ratio scrutandi valoris proprij.

Docet nos propterea loco prædicto D. Paulus, quo argumento cognosci queat, quanti in veritate simus; quidve loco infallibilis signi sit, quo videatur quid de re ipsa sit sentiendum. Sic inquit: *Opus suum probet vnusquisque.* Quia cùm remedium vitandi elationem sit propriorum defectuum consideratio, quando quis suum proprium opus expendit & probat, si bonum est, non gloriatur nisi in Domino, quia cogitat; *Gratia Dei sum id quod sum: & cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus.* Sin reprehensibile est opus proprium; habet quo se humiliet, non quo se aliis præferat; sicut ille stultè de se sentiens ac loquens: *Non sum sicut cæteri hominum.*

1.Cor.15.
Luc.17.

Luc.18.

Atque ita qualiscunque sit homo, seu bonus seu malus, si sui probationē ex probatione operis sumat, vt debet, quia arbor ex fructu cognoscitur, non se inani gloria efferet, sed etiamsi gloriandi materia subesset, in semetipso tantùm gloriam habebit; sibi gaudens & congratulans,

Quantulus aut quantus iusto est examine quisque?
Tantulus aut tantus, quantus stat lance Tonantis.

Hoe veel oft luttel ist, van elcken Mensch waerachtich?
Niet min oft meer (diet wist) dan soo Godt weet almachtich.

De combien est bonne, Chacune persone, En ce nostre lieu?
Elle est tousiours telle, Et point autre qu'elle, Est aux yeux de Dieu.

lans, atque in Domino glorians: & non in altero, hoc est non in laude alterius, neque in consideratione alterius, cui se præferat: sed vt dicit idem Apostolus: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Vera igitur hominis cognitio ex re ipsa, non ex inani persuasione aut externa apparentia sumenda est: iuxta id quod Dominus Samueli dicebat, cùm venisset vt Dauidem in medio fratrum suorum vngeret regem: *Homo videt ea quæ parent; Dominus autem intuetur cor.* 2.Cor.1. 1.Reg.16.

B Hæc igitur humanum genus vexat insania, vt non tantùm se quilibet quippiam esse persuasum habeat, verùm etiam aliis putet æqualem, atque adeò præferendum: iuxta illam ferè pruriginem quę Apostolos adhuc incultos & imperfectos molestabat; qua frequenter inter se quærebant, quis eorum videretur esse maior. Luc.22.

Vanitas autem ista duobus istis nititur fundamētis, ex quibus scilicet ipsa sumit originem. Primū est, quòd ipse ita de se sentiat, ex alicuius rei consideratione in qua sibi complacet: alterum, dum vana ista persuasio ex assentatorum laudibus tantùm oboritur. Ad has tibias & cannas inanes saltat omnis mundi Stultitia ac inanis Gloria: vel quòd quisquam magnus sibi & in suis oculis videatur, vel quòd ab aliis laudetur & magni fiat. Vanitas complacentię duobus nititur fulcris inanibus.

Quæritur igitur, quanti verè sit quispiam faciendus, hoc est, quàm magni vel quàm parui verè sit pretij. Num quanti se ipse vel mundus facit? Non. Neque enim ille lapis est Lydius, quo valor hominis exploretur. An fortè è contrà tam parui est homo pretij quàm vel ipse se iudicat vel à mundo æstimatur? Nec hoc quidem. Quia humiles se viles existimant; & sancti mundo sunt despectui. Quid ergo sentiendum? quanti quisque pretij est? Dicemus paulo pòst. Sed priùs incertitudinem vtriusque iam agitati iudicij fusiùs explicemus, quandoquidem omnis error, & se stultè attollentium, & alios temerè deprimentium, ex his fontibus promanat. Incertitudo æstimationis pretij ex propria complacentia hinc clara est, quòd tanto vilior semper quisque est habitus, quanto se ipse facit pluris: & tanto stultior, quanto sapientior sibi videtur. Exemplo est Nabuchodonosor, ob similem gloriæ inanitatem ex hominum consortio eiectus, & per septennium ferarum consors factus. Exemplo est & Aman (cuius ob id crebrò meminimus) qui præ eiusmodi fatuitate & sui æstimatione nesciebat quid ageret; & ligno, quod alij præparauerat, affixus interiit. Sic Theodas quidam, dicens se aliquem esse, quasi à Deo cum magna potentia & sapientia missum: sed mera erat vanitas, & ideò cum quadringentis viris, quos ea persuasione seduxerat, ad nihilum redactus est. Ita Simon Magus, dicens se aliquem magnum Prophetam scilicet vel Deum: at fumi instar, quo altiùs euectus est, adeoq. corporaliter ministrantibus angelis tenebrarum, eo turpiùs orāte S. Petro Discussio quæstionis valoris veri. Dan 4 & 5. Esther 7. Act. 5. Act. 8.

deiectus est. His adiungo omnes eos qui fallaci proprio iudicio sibi magni videntur; quorum primi sunt hæretici, sapientes in oculis suis, & magna de se sentientes, cum totius Ecclesiæ contemtu. Quoad proprium igitur cuiusquam de se iudicium, pro apostilla in margine ponendum: Nihil. quia vt iniquum & fallax repellitur.

Quoad aliorum etiam totius mundi de aliis censuram, illa quoq. incerta est. Nam mundus vt plurimùm contrarium iudicat. iuxta Prophetæ testimonium: *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.* Error iudicij huius, exemplo Christi ad oculum conuincitur & confutatur: cùm ipse omnia illa elegerit & amplexus sit, quæ mundus odit & persequitur: vt sunt paupertas, humilitas, abiectio, infirmitas, tolerantia, &c. in rebus, in personis, in modo agendi, tam quoad se, quàm quoad suos. Vnde Apostolus: *Videte vocationem vestram, fratres; quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles. Sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt,* (iudicio seculi) *vt ea quæ sunt, destrueret; vt non glorietur omnis caro in conspectu eius. Sed qui gloriatur, in Domino glorietur. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est; sed quem Deus commendat.* Non igitur vera hominis æstimatio ab ipsius pendet arbitrio; siue se iactitet, siue se deprimat: nam vt neque superbi iactantia veram pretij magnitudinem statuit, ita nec humilis propria demissio veram arguit vilitatem. Nec verò pendet iudicium ab hominum censura, laudis vel contemptus, quia bilanx & statera mundi dolosa est. A quo igitur pendet pretij cuiusque sententia? hoc quæritur.

Isaiæ 5. C
1. Cor. 1.
2. Cor. 10.

Respondetur, tantum quemque esse verè, quantus apud Deum est. D
Vt ille namque solus nouit omnia, immò & cordium secretissima; ita solus quoque iustus rerum omnium est æstimator & censor.

Hoc est quod Apostoli aliquem in locum Iudæ electuri orantes dixerunt: *Tu, Domine, qui nosti corda omnium.* Et quod D. Ioannes de Christo testatur: *Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis, eo quòd ipse nosset omnes: & quia opus ei non erat, vt quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat, quid esset in homine.* Item aliàs Apostoli Christo: *Nunc scimus, quia scis omnia: & non opus est tibi vt quis te interroget, in hoc credimus quia à Deo existi.* Et ipse de se, vt æterna veritas, veritati dat testimonium: *Ego sum scrutans renes & corda.* Et quoad cor, & quoad corpus, omnia solus perspectissima habet; & propterea solius ipsius est de homine verum iudicium, vt & iusta retributio. Vnde addit ibidem: *Dabo vnicuique secundùm opera sua.*

Act. 1.
Ioan. 2.
Ioan. 16.
Apoc. 2.
Sap. 1.
Oculus Dei secreta cordiũ rimatur & renum.

Secreta hæc & certa Dei inspectio, cognitio, & de hominis pretio censura oculo cælesti librũ sigillis clausum intuenti comparari potest, E
in

in quem oculus humanus, tametsi acutissimus, nequit penetrare. Exteriùs tantùm intuetur homo, & dum eo obtutu de interioribus, vbi pretium latet, loquitur & iudicat, hallucinatur & errat. Deus solus librum cordis nostri vel omnibus mundi atq. humanæ sapientiæ signaculis obseratum introspicit, & infallibiliter æstimat. Nam iidem hi libri in extremo ac tremendo illo iudicio aperientur, & ex ipsis sententia proferetur irrefragabilis, vt ab indubitata iudicis scientia & æquitate causæ profecta. Et tametsi tunc libri conscientiarum toti fient mundo conspicui, nunc tamen latent & clausi sunt, soli diuinæ maiestatis oculo aperti.

Extollat se igitur qui volet quantum volet: foris librum video, nescio quid scriptum sit intus: ac proinde iudicare de re ipsa non possum. Si iudico esse magnum, probum, sapientem, de exteriori tantùm specie, quodque oculis patebat, velut de exteriore corio libri iudico. Ita si ex incertis quibusdam indiciis alium quempiam reprobaro, hunc illi postposuero vel prætulero, cæcus de coloribus iudico. Quia sicut cæco colores, & quæcunque sub aspectum cadunt, incognita sunt; ita vera virtus aut vera cuiuspiam malitia, quæ sub solius Dei notitiam cadunt, nos fugiunt. Vanitas se exaltantiū.

Viderint igitur qua basi suum iudicium fulciant, qui tam leuiter & temerè de proximo loquuntur & iudicant: nunc aliquem vsque ad sidera extollentes, qui fortè coram Deo despectissimus est: nunc alium luto platearum indigniùs conculcantes, & omnium ludibrio exponentes, qui tamen apud Deum summo in pretio habetur. Ita cæcutitur in iudiciis. Viderint non minùs illi, qui præ fastu & philautia se aliis inaniter præferunt.

Quàm magnus igitur, vel quàm exilis sit quisque in virtutum æstimatione (prout cuiusque rei pretium à præstantia sumitur) hoc soli Deo cognitum est. Sicut suprà ex D. Paulo docuimus: *Ille probatus est, quem Deus commendat.* Et sicut accommodè nostro proposito dicebat 2 Cor. 10.
F olim S. Franciscus, refertque Thomas de Kempis: *Quantus vnusquisque est in oculis Dei, tantus est, & non amplius; ait humilis Franciscus.* Si quis, hæc contra, ausu temerario voluerit appellare; viderit ille, ne post diligentiorem rei inspectionem, exactioremque causæ discussionem & examen dicatur ei quod Balsasari Regi Babyloniorum tribus verbis in pariete descriptum fuit, & à Daniele in hunc modum interpretatum: MANE: *numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud.* THECEL: *appensus es in statera, & inuentus es minus habens.* PHARES: *Diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis.* Tunc tam præfractè insipiens & insolens, seriùs suoque nimio damno perdiscet, quàm fraudulenta res sit sibi complacere, sublime de se sentire, & mundi laudantis iudicio stare; & non humiliter se in conspectu Thomas de Kempis, li. 3. cap. 55 de Imit. Christ. Daniel 5.

Dei gerere: cui & omnia cognita sunt, quique iustus æstimator est omnium.

Contrariũ iudicium Dei à iudiciis hominum per exempla exhibitũ.

Atqui vt vniuersa clariùs ante oculos quasi in tabula depicta conspicemur, aliquot exempla proferamus, in quibus ex diametro repugnantia videamus iudicia, Dei veri inspectoris, & mundi hallucinantis. In primis, quid de Abel, de Iacob, aut de Ioseph mundus sentiebat? quod erat de eis hominum iudicium? Pro iis habebantur, pro quibus nunc eiusmodi habentur qui modesti, iusti, & timentes Deum sunt: ij pro simplicibus quidem & rotundis habentur; sed nihili fiunt apud mundum respectu eorum qui subtiles, audaces, & viuaces sunt, prout vitia virtutum veste palliari solent. Hoc est, non censentur eiusmodi (licet æqui & boni, cum versutis, temerariis, præsumtuosis, sciolis, & factiosis comparandi. Longè alia de Cain, de Esau, de fratribus Ioseph, industriis, solertibus, motu & actione plenis, opinio apud sæculum. Interim alia prorsus Dei censura & æstimatio, planè aliud iudicium, Abel, Iacob, & Ioseph longè fratribus eorundem anteponentis. Et ita semper stultis mundi iudiciis cum certo Dei iudicio accidit.

De diuo Gallicano mire conuerso. *Sabellicus lib. 2.*

Quis vnquam humanæ censuræ virgula filum veritatis attigisset, quando pluris fuerit faciendus diuus ille Gallicanus; an quando Romani dux exercitus, cùm post Thraces, Dacos, & Scythas bello domitos, Constantiam Constantini Principis filiam sibi matrimonio locatam ac benè conuenientem cum immensis opibus haberet, totique mundo esset admirandus; an quum his omnibus relictis, Christianæ pietatis & humilitatis cultum amplexus est; cœpitque pro Cæsaris genero miles esse Christi, cuius vel solum nomen mundo erat execrabile; & Ecclesiæ subesse militiæ, qui Romanæ præfuerat? An item illi magnificentius fuerit hostes vincere, opibus & honoribus abundare, & à mundo in sublime ferri; an in Christi familia abiectum esse, religioni se obstringere, hospitum pedes lauare, mensam sternere, & alia humilitatis officia, quæ mundus abhorret, impendere?

Surius tom. 3 in vit. Io Damasceni, Maij 6.

Sic & de Ioanne Damasceno rogari posset, quando pluris fuerit æstimandus, an cùm in sæculo nobilis, an verò cùm simplex monachus factus est? Quando maioris ponderis & pretij in mundi statera fuisse eum existimabimus? an cùm Damasci in foro omnibus venerandus, & præ vestium, opum, & generis splendore suspiciendus visus est; an cùm in eodem foro, veste sordida ac pannosa, cum corbibus à collo pendentibus, ab Abbate suo Saba missus, ridiculus mercator consedit; ac duplo pluris ex obedientia merces suas faciens, quàm iustus erat valor, ludibrio ab omnibus exceptus est, vbi notus & antea tantopere fuerat honoratus? Deinde, quis eum tunc quoque pluris fecisset, quando potiùs quàm à Religione suscepta tamque inexhaustę humilitatis philosophia dimitteretur, cellularum omnium secessus

quotidie

quotidie exhaurire & purgare maluit? Sed Deus planè aliter iudicat quàm mundus.

Ita & Simeon ille Salus dictus, elusit mundi iudicium coram hominibus. siquidem stultus reputabatur; sed erat sapiens Deo. Is teste Euagrio & Leontio, cuius & Acta Nicænæ posterioris Synodi fidem faciunt, omni inanis gloriæ cupiditate abiecta, quanquam sapientia cuiusque generis & diuina gratia refertus esset, tamen his qui eum minimè norant delirus visus est. Inter alia narrat Leontius, duos Patres monasterij cuiusdam prope Emesam (natale Simonis huius Sali solum) inter se de lapsus Origenis causa & origine dissidentes, ad Abbatem Ioannem in terra sancta commorantem pro dubij decisione profectos, ab illo ad Simeonem hunc velut ad certius oraculum fuisse remissos. Cumque accedentes eum lupinos rodentem inuenissent, alteri illorum, qui stultum illum esse in corde iudicabat, tantam impegit alapam vt per triduum senserit; dixitque ei Simeon: Cur vituperas lupinos? fuerunt madefacti quadraginta diebus. ieiunarat siquidem exemplo Christi dies noctesque quadraginta. Origenes verò ex eis non comedit, quoniam mare subiit, & non potuit egredi, & fuit suffocatus in profundo. Ista symbolicè de Origene Simeon; quòd deserens ille Christianam benè probatam simplicitatem, per lupinorum esum repræsentatam, cùm plus sapere vellet quàm oportet sapere, euanuit in cogitationibus suis: & putans se sapientem esse, verè stultus factus est. Istiusmodi igitur ludibrio Simeon Origenem cum Origenistis voluit condemnasse: dum interim ipse à mundo delirus, fatuus, & insanus iudicaretur; sed Deo tanto sublimior erat sapiens.

Surius to. 4. 1. Iulij. Simeon Salus. Euagrius. Leontius.

Ita & sancta Elizabeth vidua, S. Brigitta, S. Clara, & præ omnibus sanctissima ac gloriosissima Dei genitrix virgo Maria, tanto in Dei oculis sublimior, quãto in propriis humilior, & in seculi iudicio despectior. Caueat sibi quisque igitur, ne vel ipse sibi magnus videatur, neque mundi nitatur iudicio; sed studeat Deo placere, & ipsius se conformare sententiæ, à quo & vltimam est accepturus.

Oratio ad humiliter de se sentiendum.

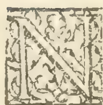
SEmper ad altiora conatur, magnique fieri desiderat humanum ingenium, sed veram celsitudinem non quærimus: elide in nobis, Domine Deus, stimulantem hunc propriæ exaltationis vermem, vt ad perfectam nostri cognitionem humilitatemque perueniamus, quandoquidem talium est Regnum cælorum. Amen.

CAP.

CAP. LXX.

Quò ferar, afflictis inopino turbine rebus?
Mentem aduerte Deo: melioraque præcipe votis.

In aduersitate consilium.

EMO facilè determinarit vtrum facilius sit, an aduersa fugere, an verò in aduersis reperire consilium, quando illud antea non præuideris, nec te contra obuentura munieris. Sic D. Augustinus: Non facilè inueniuntur in aduersitate præsidia, quæ non fuerint in pace quæsita. Quocirca opportunè nos ista Interrogatio nostri commonet officij, vt sciamus in quo præcipuè sit collocanda fiducia, & ad quod proximè fugiendum solatium ac consilium, quando afflictis rebus inopino quasi turbine corripimur: præsertim si constantis more viri, clypeo patientiæ & prouidentiæ in omnem euentum præmuniti non fuerimus. Vt sciamus, inquam, quid tum facto opus; & de cetero, quo animo esse nos oporteat ad omnia similia quæ in posterum possent accidere. Innumera siquidem incommoda caput nostrum quotidie circumuolant, tum quæ corpus, tum quæ spiritum concernunt. Neque ferè transit dies, quin vel aliquid aduersi repentè oboriatur, vel meritò debeat exspectari.

August. Epist.

Verum solatium sanumq. consilium.

Quæritur igitur quid consilij in tristi aliquo euentu, vndecunque ille prosiliat, & qualiscunque sit tandem? Dicit Responsio: Mentem aduerte Deo. hoc est, conuerte te ad Deum, & bono esto animo. Vtque præstantiam huius consilij meliùs cognoscamus, audiamus quid dicat Cicero: Ratio in consolando plurimùm valere debet. hoc est, præcipua vis, totumque solatij ac consilij fundamentum in ratione consistit: sine qua friuola & debilia sunt omnia, quæ in medium consolandi vel consulendi gratiâ proferuntur. Eiusmodi sunt Christiana & diuina solatia in ratione fundata, & ob id solida ac efficacia.

Cicero.

1. Thess. 4.

Ita diuus Paulus volens Thessalonicenses consolari, vt non contristarentur sicut & cæteri qui spem non habent, non verbis tantùm consolatoriis, sed ex Resurrectionis certitudine ratione desumta, illos solabatur: exhortans vt seinuicem verbis illis, verbis efficacibus, verbis rationem proferentibus, & verbis realibus consolarentur. Mundus, exclusa recta solatij veri ratione, verbis communiter solatoriis vtitur, casum deplorando; miseriam vel extenuando, vel etiam exaggerando; non modò nihil veri solatij afferendo, sed nec parùm subinde dolorem augendo.

Luc. 7.

Aliter Saluator ac consolator optimus Christus, viduam vnici filij mortem cum turba collacrymantem solatus est, dicens: *Noli flere.* Idque solida ratione, non mundi more, qui solùm id solandi gratia ita dicit:

Quo ferar, afflictis inopino turbine rebus?
Mentem aduerte Deo; melioraq; præcipe votis.

Wat is my best te vade, in druck en teghenspoedt?
Keert v tot Godts ghenade, en schept dan eenen moedt.

Lors que la Fortune, M'est trop importune, Quel sera mon port?
Contre son orage, Roidy ton courage, Et soit Dieu ton Nort.

dicit: sed quia filium erat resuscitaturus, eiq. restituturus. Solantur homines se inuicem inanibus tantùm verbis, dum dicunt: Ne fleueris, esto bono animo; & sicut D. Iacobus dicit de eiusmodi: *calefacimini & saturamini*; & nihil præter verba suppeditant: quibus quo fortiùs miser inniteris, eo te grauiùs lædis; vt cui baculus arundineus in manu confringitur, & segmenta manum vultumque conuulnerant. Iac. 2.

Responsio igitur solidum dat solatium ac consilium in rebus afflictis: vt se quis ex animo ad Deum conuertat, quia ipse suprema ratio,

A tio, sapientia, bonitas, & potentia est. Sic filij Israel diuino fruentes consilio ad serpentem æneum se conuerterunt, Christum crucifixum Num. 21.
in eo per fidem contemplantes, & à serpentium ignitorum morsibus
B sanati sunt. Ita Paulus in præsentissimo naufragij periculo ad Deum Act. 27.
omnes conuerti & bono esse animo hortabatur, & factum est vt om-
C nes animæ euaderent ad terram. Sic & Sara ad Deum confugit, quan- Tob. 3.
do eam ancilla septem virorum interfectricem appellabat, & solidam accepit consolationem, Tobiæ angeli ministerio in vxorem data.

Heu quàm inconsultè agunt, qui in afflictione à Deo discedentes à diabolo consilium & solatium petunt! ita agunt qui dæmoniacos, diuinos, hariolos, magos, sortilegos, & id genus inferni propolas accedunt. Quid hoc aliud est, quàm vnum malum maiori malo & multis malis velle curare? immò omnia simul perdere?

Conuertitor ad Deum miser, dum aliqua te premit aduersitas; & solidum accipies solatium ac consilium in ratione fundatum. Ipse enim est qui vel immittit vel permittit malum, quodcunque obtingit; idque paterno affectu in filiorum suorum conseruationem, non in perniciem. Nec mortibus nec plagis nostris gaudet, sed peccata nostra, Ezech. 33.
vt vulnera, talibus medelis curat. Optimum igitur consilium est, statim cum vera peccatorum pœnitudine ad ipsum conuerti, meliora concipere, & totum se eius diuinæ misericordiæ ac voluntati committere. Hoc est quod exemplo & verbo nos Propheta regius docet, dum ait: *Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt*. Dum enim virga Psal. 22.
percutit, baculo sustentat clementissimus Dominus, ne in castigatione deficiamus. Vt rectè dicebat Tobias cæcitate percussus, & refocillatus: *Tu Domine flagellas & sanas*. Et Propheta: *Castigasti me Domine, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus.* Tob. 13. Ierem. 31.

Meritò ad Deum conuersio consulitur in aduersis: quia sicut oues per deuiationem à pastore, ita homo per peccatum à Deo deflectit, & auertitur à summo bono ad bonum corruptibile & malum, certo animæ suæ discrimine. Deus verò vt pastor bonus, ouiumque suarum zelator, tribulationem & aduersitatem sicut glebas terræ in nos proiicit, morbos, bonorum aut amicorum iacturam, opprobria, confusionem, & quidquid diuinæ ipsius prouidentiæ placuerit, vt icti sa- Ad Deum conuersio, præsentissimum in rebus afflictis remedium.

h piamus,

piamus,& instar bonæ ouis ad ipsum conuertamur; saltem per correptionem, si per blandum ipsius compunctionis & commonitionis sibilum non redeamus. Hoc igitur solatium & consilium vnicum, in quacunque aduersitate constitutis; vt qui à Deo per peccatum auersi sunt, per obstaculum eorum quæ tunc sibi aduersantia sentiunt, ab illis auersi ad Deum à quo fugerant conuertantur. Sic filius virgam persentiscens, totum se ad patris matrisque conuertit sinum, & quærit per verbera, quod per peccata fugerat. Iamque totum se, si sapit, voluntati patris submittit; neque ampliùs, illa contemta, suam cupit implere. Ita peccator à Deo correptus, tribulationem à manu Dei, vt benigni patris accipiens, se ad diuinam eius misericordiam conuertit, totumq; se in eam proiicit, à qua depẽdere deinceps & dirigi desiderat.

Simile à filio & patre irato.

In Responsione adiicitur: melioraque præcipe votis. non tantùm in melius mores corrigito; quod se ad Deum conuertenti est necessarium: sed etiam concipe meliorem spem, & animo esto bono. Idque ratione: quia quemadmodum parum spei concipi potest, quando quis solatiis tantùm humanis nititur, quæ communiter cum verborum lenocinantium sonitu transeunt, & in fumum desinunt: ita qui hanc consolationem & consilium sequitur, certus est se solidam percepturum salutem. Tribulatio enim vel per eiusmodi ad Deum conuersionem ab ipso tolletur, vt quæ immissa fuerat quò eum ad saniorem mentem adduceret, aut in maius ei bonum conuertetur. Non enim tunc solùm valet aduersitas ad pristina peccata diluenda, Deiq; iram placandam, verùm etiam ad magnum præter id meritorum cumulum coaceruandum: & ita ad maiorem in cælesti patria gloriam obtinendam. Sic enim promisit Dominus, qui, vt audiuimus, & aduersa immittit, & cum præmiorum fœnore ab illis liberat. Ita inquit: *Cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum.*

Sumendus in re mala animus bonus.

Psal. 90.

Duo hîc exempla in hominum studiosorum gratiam adiiciam, in quorum priore quasi ad oculum conspicabimur, quantæ imprudentiæ sit in afflictione oborta, consilio hoc spreto, naturæ malè moratæ & moderatæ ductum sequi: in altero verò contrarium. Erat Solonis nomen tota Græcia & Asia celebre, quia leges Atheniensibus dedisset. Ceterùm cùm Miletum peregrè venisset, frequenterque cum Thalete (qui & ipse vnus ex septem fuit sapientibus) congrederetur, ac fortè ambo in publico deambularent, tum ex composito, filij mors ei nunciata est. Ad quem atrocem nuncium, vir alioqui sapientiæ fama nobilis, consternatus animo, repentè sese humo afflixit, capillum & barbam vtraque manu vellicans, fœdansque iniectu pulueris, ora palliumque cœpit laniare. Ad quod fœdum spectaculum, & indignum personâ quam gerebat, cùm ex toto foro ingens factus esset concursus, & ipse cum muliebri eiulatu ad satietatem spectatus indecorè iacuisset,

Sabellicus li. 3. *cap.* 4.
Solonis animi impotentia.

cuisset tum Thales (cuius opera fuerat is nuncius allatus) Solonem leniter tangens; Bono, inquit, sis animo; filius tuus viuit. At experiri volui, quî te tali casu esses habiturus.

Aristippus, tametsi etiam Ethnicus, nos tamen meliùs docturus est. Cùm is aliquando ad Rhodiensium littus graui naufragio eiectus esset; ibique non sine magna solicitudine cogitaret, quanto in discrimine fuisset; vidit in arena figuras quasdam Geometricas: & conuersus ad comites, mœrore posthabito, hilari vultu ita exclamauit: Benè sperandum est: nam & hîc quoque hominum vestigia cernimus. Ibi non defore solatium significans, vbi scientiæ colerentur. Multo maiori ratione Christiani in afflictione animum sumant, quia ad Deum omnium auctorem conuersi, in tribulationibus vt certis notis & figuris vident descriptam suam salutem, & post naufragium huius mundi, certissimum beatitudinis portum. *Laërt lib. 2 Vitruuius de Architecturalib 6. Aristippi fiducia.*

Diui Iob in aduersis tolerantia iam sæpiùs decantata; qui hoc singulari fundamento nitebatur: *Sicut Domino placuit, ita factum est.* D. Remigij dictum factumque, animi in aduersis tranquilli, atque in Deo fixi clarissimo argumento, his libet apponere. Dei spiritu reuelante cognoscens secuturam anno sequenti magnam annonæ caritatem, secutus sancti Ioseph prouidentiam, multos in villis Episcopij aceruos tritici (quos metas vocant) fecit: vt populo fame laboraturo inde subueniret. Impij verò homines, Dominica quadam die inebriati, cœperunt inter se dicere: Quid ille Iubilæus (sic enim appellabatur propter longæuam senectam Remigius) facere vult de illis metis quas congregauit? An ciuitatem nouam cupit exstruere? quia sicut turres per muros ciuitatis, ita per circuitum cortis, acerui illi erecti stabant. Et suadente Diabolo, se mutuò adhortati sunt, vt ignem in eos iniicerent. Quod cùm S. Remigio celeri nuncio esset relatum, ascendit equum, & accurrit, vt tantam hominum temerariorum vesaniam compesceret. At cùm eò peruenit, iam acerui omnes ardebant. Beatus autem Remigius, & ætate, & vespertino algore frigidior, de equo descendens, se eminus calefacere cœpit, tranquillo corde & ore dicens: Semper bonus est focus. Itaque ex necessitate virtutem faciebat. *Iob 1. Surius to. 1. post Hormisdæ Epist.*

Oratio in aduersitate.

QVandoquidem aduersitatem, Domine Deus, non minùs quàm prosperitatem donum tuum esse cognoscimus: in sinum tuæ misericordiæ me proiicio, vt venia peccatorum accepta, tuæ placeam voluntati. Amen.

CAP. LXXI.

Quid mihi ſpem ſiſtat, cùm res defluxerit ipſa? Æthereæ volucres; depictaque lilia campis.

Viuendi neceſſitas ſolicitudinẽ viuendi parit.

IVENDI neceſſitas parit in homine ſolicitudinem, ſolicitudo anxietatem, anxietas puſillanimitatem, puſillanimitas diffidentiam & deſperationem. Id verò totum defectu debitæ ſpei & fiduciæ in Dei miſericordia prouenit, dum aliqua neceſſitas premit. Videt enim & experitur homo, vt vitam hanc caducam ſuſtentet, victu, veſtitu & ſimilibus opus eſſe, ſine quibus non viuitur. Ex illa verò neceſſitate viuendi, vitamque ſic ſuſtentandi, incipit ſolicitè cogitare quibus modis neceſſaria illa conquirat. Cura illa angit; quia non ſtatim omnia ſuppetunt. Angor autem ille fatigat, torquet, & diſcruciat, ſi non iactet cogitatum ſuum in Dominum; ſique ſpe & confidentia illa deſtituitur, qua in Dei benignitate quieſcat; qui vt omnia condidit, ita mirabili prouidentia omnia conſeruat & adminiſtrat. Hoc Gentilis ille Orator intellexit, dum ſic loquitur: Stulta cura eſt, quæ ſpem non habet. Diuus verò Ioannes Chryſoſtomus prædictam illam vitiorum originem & genealogiam attingit, his verbis: Solicitudo deſperationis eſt filia. Hoc eſt, Defectus ſpei in Domino, parit anxiam ſolicitudinem; & iſta tum peiorem parit cognominem, vt dixi, filiam, Deſperationem; qua planè animum deſpondent, qui iam non aliquo ſpei defectu laborant, ſed omnem ſpem prorſus abiiciunt. Peſſima hæc eſt generatio, in qua ſemper filia matre deterior fit, & in miſeri hominis perniciem fœcundior. Hinc fit non rarò vt ſtirps iſta & infelix progenies in corde humano ſuccreſcat, non quidem è neceſſitate ſata, ſed in plena rerum affluentia: neque ſolùm anxietatem & curam ſuperfluam, verùm etiam inſatiatam progignat auaritiam. Vt nòn minùs diues interdum, immò ampliùs ſit ſolicitus, quomodo vitam hanc ſit tranſacturus, quàm cui egeſtas & ſoror & mater eſt. Quid igitur de talibus dicemus, quos extrema neceſſitas cogit ſolicitos eſſe, ſi & opulenti ſtimulante auaritia in medio fortunarum ſuarum atque opum anhelant?

Quintil. Declam. 6. — *Chryſoſt.* — Vnde etiã auaritia gignatur in locupletibus.

Spe animus erigendus eſt.

Quæritur propterea hac Interrogatione, quid nobis ſpem ſiſtat & A ſperare doceat; cùm res ipſa defluxerit, omniaque illa deſtituerint nos, quæ ad vitam neceſſaria ſunt: adeò vt nec res adſit, nec æs quo rem compares, neque etiam ſpes. Quid meritò ſic conſtitutis ſpem ſuppeditet, collapſámve reſtituat?

Matth. 6.

Reſponſio dicit quod Chriſtus Apoſtolis ſuis dicebat: *Reſpicite vola-* B *tilia cæli, & lilia agri.* Hæc Chriſti doctrina ex paterna in nos cura pro- C

fecta

Quid mihi Spem ſiſtat, cum Res defluxerit ipſa?
Æthereæ volucres, depictaque lilia campis.

Wat moet my doen betrouwen, vor ſonder goet, off ghelt?
Der voghelen aenſchouwen, en lelien op t'veldt.

Qui nous admoneſte, Que l'eſpoir on mette, En Dieu, a tout temps?
Le libre ramage, De l'oiſeau ſauuage, Et les lis des champs.

fecta est. Considerans siquidem in nobis superfluam hanc vitæ curam & anxiam solicitudinem, & vt omnium conditor ac pastor, sciens meliùs nobis quid ad hoc esset necessarium, ad nimiam hanc curam præscindendam dedit nobis aues & lilia magistrorum vice: illas quoad victum, ista quoad amictum. Nam vt D. Paulus dicit; *habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus.* 1. Tim. 6. Præcipua enim cura & solicitudo hominis ad alia se debet extendere, longè meliora, maiora, atq. excellentiora, quàm ad istam corporalis necessitatis procurationem. Ideò Dominus ac magister noster eadem opera hoc ipsum apertè explicabat: *Ne soliciti sitis,* inquit, *animæ vestræ quid manducetis; neque corpori vestro, quid induamini. Nonne anima plus est quam esca; & corpus plus quàm vestimentum? Respicite volatilia cæli; quoniam non serunt neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester cælestis pascit illa. Nónne vos magis pluris estis illis? Quis autem vestrûm cogitans potest adijcere ad staturam suam cubitum vnum? Et de vestimento quid soliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt; non laborant neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Si autem fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit; quanto magis vos, modicæ fidei? Nolite ergo soliciti esse, dicentes: Quid manducabimus? aut quid bibemus? aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester, quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primùm Regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Nolite ergo soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibiipsi. Sufficit diei malitia sua.* Hucusque verba sunt Christi, Domini ac Præceptoris nostri.

Matth. 6.

Volatilia cæli quoad victum nominatim.

Lilia agri quoad amictum.

D

Ex his Domini nostri salutaribus monitis summa Responsionis accepta est, ad Interrogationem, quid nos in spem erigat, quando re omni destitueremur. Neque alia opus erat super his explicatione, cùm sint per se clarissima; nisi quòd fortè aliqui nimium simplices existimare possint, hîc à Domino omnem curam & operam prohibitam esse, quinimò omnem quoque diligentiam, cùm ad aues nos remittens dicat: *neque serunt neque métunt:* cumque ad lilia: *non laborant neque nent.* Errant sine dubio eiusmodi sinistri interpretes verborum Domini. Nam non prohibet laborem, neque debitam pro cuiusque necessitate solicitudinem, sed anxiam illam & cum diffidentia coniunctam. Homo enim nascitur ad laborem, sicut auis ad volatum. Et Iob 5. hæc est communis humani generis sententia: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Gen. 3. Hoc est, victum & amictũ tibi labore tuo comparabis. Ideoq. cuilibet suus est sudor, & labor, & officiũ, in quo honestè ad Dei gloriã, & ad vitæ huius necessitatem exerceatur. Adeò & ob id otium in S. Scripturâ valdè reprehenditur; & piger ad formicam mittitur, vt ab illa & laborem discat, & diligentiam atq. insuper prouidentiam: sicuti proximè sequenti Capite ex professo tractabitur. Solicitudo autem

Nõ labor, non cura, neq. diligentia vetantur, sed anxia tantùm solicitudo.

Contra ociosos.

illa & cura, qua quisquam sua quàm vtilissimè disponit & dispensat, qui maximè frugi est; quin illa quoque qua de necessariis secundùm cuiusque statum & onus prospicitur, non solùm licita est & tolerabilis, verùm etiam laudem meretur, & in virtutum numero reponitur. Hinc Iosephi prudentia commendatur, qua in summa illa mundi egestate Ægypto & toti mundo quasi horrea condidit; itaque egit, vt *Saluator mundi* vocaretur; sine cuius prouidentia & solicitudine, mors præ inedia cuique videbatur ineuitabilis.

Genes. 41.

Anxiam igitur curam Dominus culpat & prohibet, quæ simul cum debita in Deum fiducia stare nequit, sed altera alteram excludit. Ita agunt, qui sua industria, suo labore & curâ omnia se putant acquirere, parum vel nihil Deo tribuentes. hoc Ethnicorum & barbarorum est hominum. D. Chrysostomus ait apposite & breuiter: Soliciti esse vetamur laborare iubemur. Anxiam solicitudinem vetat: sed eam quam & in auibus videmus, non reprehendit. Non ita siquidem Deus pascit volatilia, vt quæ ipsa nihil ad hoc agant. *Non serunt neque metunt*: verum id quidem: illud tamen laboris obeunt gnauiter, quod eis à Naturæ conditore est inditum & ordinatum. Volitant de ramo in ramum, de tecto in tectum, de campo in campum; solicitè indagantes, quà eis obuentura sit esca à Deo ipsis præparata. Hinc & rostro & vnguibus grana, micas, vermiculos quæritant, eruunt, prensitant. Vnde communiter in mensis, coxendix & pes galli gallinacei vel caponis, aut eiusmodi pulli conuiuialis viris traditur, cum lepido dicto: *Viris cura incumbit*: alendæ scilicet familiæ. Sicut gallus scarificando magna solicitudine terram sarrit & subigit, victum sibi gallinisque quæritando.

Chrysost.

Auium labor, industria, cura.

Hoc autem differentiæ est inter talem quæ cum Deo coniuncta est solicitudinem, & inter eam quæ sibi nititur; quòd qui priorem illam habent, quidquid sua industria & labore acquirunt, Dei benignitati acceptum ferunt. Si bonam messem habent; dicunt cum gratiarum actione: Deus mihi vberem largitus est messem: & ita qui mercatu vel alia arte proficiunt: Deum dedisse profitentur. Alij verò sibi suæque industriæ tribuunt omnia. Volucres vt priores illi quærunt, cursitant, volitant, venantur, & aliquando multo labore est opus, & tamen verè dicitur: Deus pascit illas: ideoque & ipsę in gratitudinis argumentum Deum laudant, canentes quælibet iuxta rostrum & genus suum.

Grati omnia Deo accepta ferunt:

Ingrati sibi adscribunt.

Benè propterea nos monuit eadem illa lectione Dominus: *Quærite primùm regnum Dei, & iustitiam eius,* hoc scilicet quod facto opus est, vt eò perueniatur tanquam per viam: *& reliqua adijcientur vobis.* Adiicientur non ociosis, non sine labore, sed tunc benedicet Deus labori vestro, & erit fœcundus; qui alioqui sterilis est futurus. Ita siquidem videmus multos in seculo suis curis & laboribus immersos, vt non vacet vel

Regnum Dei primò quęrēdum, vt alia quoque inueniantur.

vel ſemel caput, oculos, aut manus in altum tollere, & Dei meminiſſe: & interim omnia retrorſum labuntur, & cancrorum more procedunt. Quid mirum eos non inuenire quod quærunt, cùm nec vbi nec quomodo inueniendum eſt quærant? Dicit Dominus: *Quærite primùm Regnum Dei*; Dei honorem, animæ veſtræ ſalutem, & alia ad vitam hãc neceſſaria, illa via inuenietis. Si igitur alia quæris via aut modo, tibi imputa ſi fruſtraris. Vnumquodque enim ibi, tum, & ſic quæri debet, vbi, quando & quomodo inueniri poteſt. Non enim mare, nec quidem littus aratur ſeritúrve, nec ibi meſſis quæritur: ita neque venatu, nec inflato cornu, nec latratu canum in campis piſces captantur, quia nec ibi ſunt, nec eo modo capiuntur: ſic in rebus de quibus ſermo eſt agi debet; quærendo regnum Dei ante omnia; & illæ res ſine quibus hæc vita non agitur, adhibito debito ſtudio conquiruntur.

Non fruſtra dicebat Dominus Apoſtolis, poſtquam iam tota nocte nihil cepiſſent: *Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis.* Quia qui *Ioan. 21.* ſuopte labore nituntur, per totam laborantes noctem nihil capiunt. Ad dexteram retia in capturam laxare debent: cùm Dei nutu & ope, primùm quod vitæ æternæ eſt quærentes, & tunc inueniendo quod huic vitæ congruit, honeſtam operã dantes: ſicq; inuenirent vtrumque.

Quibus benè conſideratis certò conſtat, vitam hominis Chriſtiani, omnemque eius actionem, ita cum ſolicitudine diuini honoris, propriæ ſalutis, atque ædificationis proximi debere eſſe contemperatam & conditam; vt & prima cogitatio & poſtrema, vt & cuiuſq; actus initium & finis, guſtum illum ſalutarem, ac diuinum odorem ſpiret. Quique id ſentiunt & ſapiunt, primo diluculo cor ad Deum eleuant, gratias agentes; diem illum cum omnibus ad eum pertinentibus Deo offerentes, optantes vt cuncta ipſorum oratio & operatio ab ipſo ſemper incipiat, & per ipſum cœpta finiatur. Sacro Miſſæ officio deuotè audiendo dant operam: aut, ſi non patiantur eo die negotia, domi preces ſuas antequam prodeant, fundunt: etiam iiſdem interdiu nonnunquam repetitis, præſertim circa prandium; tanquam medio iam diei peracto curriculo reſpirantes. Illi & veſperi, priuſquam cubent, acta diei per Conſcientiæ examen ſecum reputant; & ſi quid commiſerint, veniam precantur, ſicuti latiùs in LXXIII. Capite, Deo dante, dicturi ſumus.

Pius totius diei decurſus.

Qui ita in Dei timore viuunt, verè coram Deo ambulant: cum proximo in charitate, ſinceritate, & pace conuerſantes. Opus ſuum, mercaturam, officium, cum omni æquitate & diligentia exercent; & tamen Deo omnia committunt, ab eius bonitate quidquid euenerit acceptantes. Si ex voto atque animi ſententia ſucceſſerit; Deo acceptum ferunt cum gratiarum actione: ſin aliter quàm ſperarant euenerit; æquanimiter ferunt, & in ſalutem animæ conuertunt: quam

Boni nituntur Dei prouidentia, & quod ſui officij eſt faciũt.

in

in primis commendatam habent, & quò omnia sua dirigunt; quod idem est atque Regnum cælorum quærere,&(vt viam)iustitiam eius.

Videre igitur est,quemadmodum anxia illa Deoque inuisa solicitudo omnem in homine subuertit vitæ ordinem, & finem ipsum (hoc est salutem) auertit: ita cum Dei benignitate ac prouidentia coniunctam solicitudinem omnia in hac vita tranquilla reddere, & vitæ æternæ viam reperire.

Vtinam saperent filij hominum atque intelligerent,tamque opportunum ad regnum cælorum, & ad vitæ huius commodam vsuram, compendium amplexarentur! Et certè si vel minimum veræ lucis acciperent,ex suismet actibus rem istam perspectissimam haberent. In domum ingredi cupiunt: & neglecto ostio quod ostenditur, certatim capite in parietem impingunt. In cælum ire volunt,& vitæ necessaria inuenire: viam autem per Christum ostensam negligentes, aliâ contendunt hæc assequi; & vtroque frustrantur. Cùm insuper dicat Apostolus: *Neque qui plantat est aliquid,neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus.* *1.Cor.3.*

Vtque diuinam prouidentiam erga sui cultus studiosos meliùs habeamus commendatam, vnum ex veteri Testamento de Elia & alterum ex nouo de S. Paulo exemplum proponemus. Elias in magna illa fame,cùm cælum ad eius orationem tribus annis & mensibus sex sic clausum esset,vt ne gutta quidem aquæ decideret,à coruis Dei iussu pastus fuit; *Coruis*,inquit Dominus,*præcepi,vt pascant te.* Corui tamen pastum potiùs aliis solent suffurari. Ea est Dei admiranda benignitas. *Corui autem deferebant ei panem & carnes manè; similiter panem & carnes vesperi: & bibebat de torrente.* Torrente exsiccato,mirabili iterum modo idem Propheta per viduam Sarephthanam fuit enutritus: cuius hydria farinæ non defecit; & lecythus olei non est imminutus: donec pluuia descendente terræ fœcunditas est reuersa. Corui ministerium. *3.Reg.17.*

S. Paulus primus eremitarum,sexaginta annis à coruo etiam dimidiatum panem afferente pastus fuit. Vtque certior tum in hoc,tum in sequenti facto Dei prouidẽtia eluceret;accidit vt superueniente S. Antonio nouo hospite,integrum coruus ille panem administraret; Paulo tum dicente cum gratulatione condigna: Eia! Dominus nobis prandium misit,verè pius,verè misericors. Sexaginta iam anni sunt, cùm accipio quotidie dimidij panis fragmentum, nunc ad aduentum tuum militibus suis Christus duplicauit annonam. *Hieron. in vit. S. Pauli.* Iterum, Corui ministerium.

At viciniora nostris temporibus, nostroque vsui paulo familiariora narremus. Cùm Romæ apud S. Sixtum centum fratres cum S. Dominico sub Euangelica degerent paupertate, die quodam missi sunt ab eo duo fratres,Ioannes Calaber,& Albertus Romanus, vt eleemosynam peterent. Illis à manè vsque ad tertiam frustrà laborantibus,& iam *Surius to. 4. Vita sancti Dominici li.3.cap.4.*

iam reuertentibus occurrit quædam mulier, deditq. eis vnum panem, dicens: Nolim vos prorsus vacuos redire. Eo accepto, vir quidam pauper rogauit obnixè, vt darent ipsi eleemosynam. Cùm se illi excusarent, illeque instaret dederunt ei panem. Redeuntibus factus obuius Dominicus, per reuelationem actorum gnarus, iucundo dixit vultu: Iam nihil habetis, filij? Narrant ei vt euenerant omnia. Aitque vir sanctus ad eos: Angelus Domini is fuit; & Dominus pascet seruos suos. Eamus oratum. Egressus inde ab Ecclesia, iussit fratres ad prandium adesse. Post quorundam hæsitationem, quòd deesse scirent alimoniam, tandem omnibus signo dato aggregatis, sanctus vir mensæ benedixit. Cunctis sedentibus ad mensam, legi cœptum est, & vir Dei Dominicus, iunctis manibus, orationi se dedit. Et ecce, duo formosissimi adolescentes panes candidissimos, singulis singulos, ab infimis incipientes apposuerunt: statimq. se omnium conspectui subtraxêre. Dixit autem vir Dei: Comedite panem vobis missum à Domino.

Deinde ait iis qui mensis ministrabant, vt vinum adferrent. Illis dicentibus, se nihil vini habere: vir Dei plenus Spiritu sancto; Ite, inquit, ad dolium, & de vino in illud à Domino infuso, nobis haurite. Eunt illi, & inueniunt dolium optimo vino redundans, quod haustum fratribus attulerunt. Comederunt itaque & biberunt, singulari Dei munificentia recreati.

Si adhuc cuiusque necessitati accommodatius exemplum requirimus, audiamus quid eidem alio acciderit tempore. Procurator domus indicauit aliquando sancto viro, deesse panes. Ille iucundo spiritu benedixit Deum, & exiguum illud, quod supererat, iussit frustatim mensis apponi. Erant tum in monasterio fratres plus minus quadraginta. Ingressi itaque in refectorium, post benedictionem, singuli buccellas sibi appositas cum gaudio frangunt; moxque duo iuuenes, eiusdem & formæ & habitus, multos inferunt panes, quibus tacitè beato viro oblatis, subitò recedunt. Tum vir sanctus ad omnes extendens manus, Iam nunc, inquit, fratres, comedite. O miram Dei benignitatem, talem se timentibus escam præparantis!

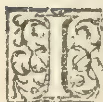
Oratio contra diffidentiam de Dei benignitate.

APeris tu manum tuam, Domine, & imples omne animal benedictione: Da mihi, quæso, benè tibi seruiendi gratiam: quia victum & amictum illis non es negaturus, quibus cælum tuum teq; ipsum largitus es. Amen.

CAP. LXXII.

Torpentem quánam excutiet piger arte veternum?
Paruula ſit magni exemplo Formica laboris.

Contra otium & pigritiam.

NTERROGATIO iſta & Reſponſio optimè quadrant cum A præcedenti Capite, contra eos qui Chriſti doctrinam, ſolicitudinem nimiam vetantis in velamen & fomentum otij ac pigritiæ arripiunt. Ita illi, etiam per ſectæ modum, ſe alioſq. in errorem mittebant, qui in arboribus deſidentes, expectabant quoad Deus eos paſceret, cibumque in os otioſis ingereret, qui nec volucres ſic paſcit. Eoque dementiæ deuenerunt, vt multi pertinaciores præ inedia ex ramis mortui corruerent. Nominatim id noſtro tempore in Benſchop Diœceſis Vltraiectenſis anno 1539. accidit: qui etiam inde Teutonicè **Boom-klimmers**, hoc eſt, arborum conſcenſores per deriſum vocabantur.

In arboribus ſupini ſedentes Deum tentantes.

Quàm deteſtandum ſit otium, commune illud dictum deſignat, quo omnium malorum mater dicitur, iuxta illam Sapientis ſententiam: *Multam malitiam docuit otioſitas.* Propheta Ezechiel inter præcipuas cauſas vaſtationis Sodomæ, etiam hoc vitium commemorat, dum ſic ait: *Ecce, hæc fuit iniquitas Sodomæ: Superbia, ſaturitas panis, & abundantia, & otium ipſius & filiarum eius.* Quid enim mali non exoritur ex ſaturitate ventris & otioſitate? Nam qui crapulæ & abdomini dant operam, & benè paſta interim membra ſinunt otio torpeſcere; aptiſſima ſunt diaboli inſtrumenta, quę in omne malum moueat, inflectat, & impellat. Rectè vt ideò diuus Hieronymus moneat: Facito aliquid operis, vt te ſemper diabolus inueniat occupatum. Nam, ſicuti aues non nidificant ſuper alis molarum, nec in illis multum deſident, niſi dum illæ à ſolito ſuo motu quieſcunt; ita diabolus neque locum neque quietem in illis reperit, qui ſemper in motu & in actione ſunt, ſe aliquo bono exercitio occupantes.

Eccli. 33.

Ezech. 16.

Hieron. ad Ruſt. Monach.

Subiit aliquando eremi tædium Antonium Abbatem, dubiuſque conſilij clamaſſe fertur; Seruari cupio, ſed cogitatio aduerſatur. Hic mirum accidit: media illa animi fluctuatione intuitus eſt hominem monaſtico habitu, nunc calathos texentem, nunc orationi intentiùs vacantem; audiditque ſupernè vocem: Et tu ſic facito. Quod oraculum ſecutus, per hæc duo tam conſtanter perſeuerauit, vt omnium monaſticæ diſciplinæ ſit obſeruantiſſimus iudicatus.

Sabellicus li. 2. ca. 9. Viſio S. Antonij ad vitandum otium & tædium.

Hinc religioſis, & etiam eremitis, aliiſque ſanctis perſonis in vſu ſemper fuit, manuum labore ſe ſtatis temporibus exercere: quod & ipſa diua virgo Maria legitur obſeruaſſe. Videmus & nobiles matronas

non

VADE AD FORMICAM, Ô PIGER! ET DISCE SAPIENTIAM. 72.

Torpentem quânam excutiet Piger arte veternum?
Paruula ſit magni exemplo Formica laboris.

Hoe ſal hem den luyaert, tot neerſtichheyt beſt keeren?
Aenſiet der mieren aerdt, die ſullent v wel leeren.

Qu'eſt ce qui prouocque, A l'oeuure, et ſe mocque, De tout laſche coeur?
La Formy inuite, Que chaſcun l'imite, Au ſoin, et labeur.

non necessitate aliqua cogente, neque lucri sed otij tantùm vitandi gratia, aliquid operis subinde actitare. Immò & Sancti aliquando, si non esset quod de nouo facerent, facta dissoluebant, reficiebantque, ne otium domi ipsorum locum vllum haberet. Sciebant cor hominis B otiosi puluinar esse diaboli, super quo commodè & tranquillè quiescens, nihil non mali excogitat. Hoc & Gentiles non latuit: vnde valdè appositè Poëta:

Quæritur Aegysthus quare sit factus adulter: Ouid. lib. 1. Remed.
In promtu causa est: desidiosus erat.

Hinc idem Poëta: *Otia si tollas, periere Cupidinis arcus.*

Dicit propterea grauiter Menander: Idem est otiosus, & malus ciuis. Menander.
Hinc & inter apes, otiosæ vt fures plectuntur. Notauit eam ob rem benè D. Augustinus, quàm noxium sit à bonis exercitiis per otium desciscere, vt dicat, otio periisse Romam, deletâ Carthagine. Quæritur igitur præsenti Capite, quânam arte piger torpentem veternum excu- Augustin. de Ciuit. li. 1. cap. 30.
C tiet, & otio vitato diligentiæ se dedet? Respondetur cum Sapiente: *Va-* Prou. 6.
D *de ad formicam ò piger; & considera vias eius, & disce sapientiam: quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.* Et iam formicæ comparatione pigrum stertentem increpat, his subdens: *Vsquequo piger dormies? quando consurges è somno tuo? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conseres manus vt dormias: & veniet tibi quasi viator egestas; & pauperies quasi vir armatus.* qui scilicet te oppressum ad nihilum rediget. Adeò vt piger di- Ad formicam piger.
E ci possit quasi cor proprium in manu sua perfodere, cuius tunc omnia
F membra fracta labascant, & patibulum eum vt sibi debitum præstoletur. Ideò ad diligentiam eum potiùs excitans Sapiens, prædictis sic adiicit: *Si verò impiger fueris; veniet vt fons messis tua: & egestas longè fugiet à te.*

G Quod ad formicæ naturam attinet, verè admiratione dignum est, quod Plinius de illa scribit, quodque iam ferè omnibus per experientiam innotuit. Non est vllum animalium formica robustius, si proportionem spectes: vt verè dici possit; formicam esse leone fortiorem. Tribuit formicis Plinius Rempublicam, rationem, memoriam, & solicitudinem. In antra sua, velut horrea subterranea, grana important, delibata primùm, & deroso germine, ne in terra repullulent & crescant. Quæ maiora sunt quàm vt commodè inuehi queant, illa ante antri ingressum secant, & frustatim ingerunt. Humida grana tempore pluuio inuecta, splendenti soli exponunt siccanda, vt messis diutiùs conseruetur. Noctu etiam plenilunij tempore operantur; at non, crescente luna, vel eadem decrescente. Interlunio cessant. Interdiu siquidem etiam tum cessant ab opere, tempore inter veterem & nouam lunam medio, dum luna non apparet. Iam verò, quàm diligentes & Plinius Natur. histor. li. 11 ca. 30. Formicæ natura.

 strenuæ

ſtrenuæ in labore! quàm alacres! quàm obedientes! quàm indefeſſæ! Et quia à variis partibus onera ſua aduectantes adueniunt quarum vnæ de aliis ignorabant; hinc ne confuſio oriatur, & indigeſta frugum moles moleſtiam pariat; ſtati dies ſunt omnia perſcrutandi luſtrandique, & ſuo quæque loco & ordine diſponendi. Tunc videas eas capita conferentes, quaſi ſe mutuò interrogantes & conferentes conſilia. Ex aſſiduitate autem euntium ac redeuntium ſulcati videntur calles: neque ſolùm per terram tritæ viæ, verùm etiam lapidibus inducta ex frequentatione ſemita notari poteſt. Vt meritò ad formicam mittatur piger, non ſolùm vt diligentiam, induſtriam & prouidentiam ab illa diſcat; ſed nominatim vt etiam vias eius conſideret. Nam licet per vias eius, non iam agendi rationem & mores intelligeremus, ſed tantùm vias illas quas commeando & remeando terræ & ſaxis ipſis imprimit; meritò ſufficiat ad faciem pigri pudore ſuffundendam, qui præ ignauia vix manum vel pedem moueat ad operis quidpiam attingendum; quique ne tantillum in toto continet corpore, quod frugi eſſe velit. Poſſent etiam tales ad apem mitti, vt prudentiam, vrbanitatem, diligentiam, & omne ferè virtutum politicarum & Chriſtianarum genus addiſcant. Nam nihil eſt quod in admirando eximioque iſto animalculo reperiatur, quo Chriſtianus tam in interiori quàm in exteriori homine non excolatur & exornetur; ſi æmulari velit: quemadmodum hac ſuper re ex profeſſo in Apiario noſtro Chriſtiano Teutonicè conſcripto tractauimus.

Viæ formicæ naturales & metaphoricæ.

Apis laus.

Qui verò talibus magiſtris & exemplis ex natura ſumtis, & à Deo H propoſitis non mouentur, neque quidquam propterea de intoleranda ſua deſidia remittunt; digni ſunt quibus D. Pauli conſilium & remedium adhibeatur: *Si quis non vult operari, nec manducet.* Quòd ſi fortè opportunum non fuerit hoc vti pharmaco, vel etiam adhibitum non ſatis efficaciter aut ex voto operetur; poſſet & alterum applicari, pro conditione perſonæ, priore fortè efficacius: & tergum eius fricari ac mulceri eo vnguine, quo aſinorum terga liniuntur; iuxta Sapientis conſilium, ſic præſcribentis: *Flagellum equo, & camus aſino, & virga in dorſo imprudentium.*

Aliud contra inertes conſilium. *2. Theſſ. 3.* *Tertium remedium pigritiæ.* *Prou. 26.*

Gymnoſophiſtæ ſapientes Indiæ otium tantoperè deteſtati ſunt, vt cùm edulia menſis apponerentur, priùs adoleſcentes interrogarent; Quid à lucis ortu didiciſſent vel feciſſent. Qui nihil reſpondebat, impranſus foras triclinio extrudebatur. Habebant odio quàm maximo deſides, quos omnes quia nihil egiſſent in hac vita, tanquam non vixiſſent, beſtiarum ſepultura ſepeliebant.

Apuleius 1. Florid. *Inertes inedia caſtigati.*

Florentiæ in Hetruria patrio inſtituto animaduertitur in eos, qui otioſè & ignauiter in ea ciuitate agunt. Ex his expoſtulatus aliquis vnde victum ſibi quærat & veſtitum, ſi expedire non poſſit, nec vitæ innocentiam

Sabellicus lib. 6. cap. 1. *Otioſorũ pœna alia.*

nocentiam prob . . . vt sceleris conuictus plectitur, aut tanquam ciuitati perniciosus, vrbe eiicitur. Si ita hodie cum otiosis ageretur, victumq. & vestitum nescio qua arte sibi comparantibus vtriusque sexus hominibus; immensa malorum seges in herba, & etiam in semine suffocaretur. Nam verum est quod scribit Hieronymus: Teneatis firmissimè, quòd omnis concupiscentiæ, & immunditiæ, atque peccati mater est otiositas. Vnde idem ad Demetriadem postquam & studij & orationis pensum præscripserat, ad opus manuum etiam adhortatur: Habeto, inquit, lanam semper in manibus, vel staminis pollice fila deducito. Hæc obseruans, & teipsam saluabis & alias; erisque magistra sanctæ conuersationis, multarumque castitatem lucrum tuum facies, Scriptura dicente: *In desideriis est omnis anima otiosi*. Nec idcirco tibi ab opere cessandum est, quia Deo propitio nulla re indiges: sed ideò cum omnibus laborandum est, vt per occasionem operis, nihil aliud cogites, nisi quod ad Domini pertinet seruitutem. Simpliciter loquar: Quamuis omnem sensum tuum in pauperes distribuas; nihil apud Christum erit pretiosius, nisi quod manibus tuis ipsa confeceris, vel in vsus proprios, vel in exemplum virginum cæterarum, vel quod auiæ matrique offeras, maiora ab eis in refectionem pauperum pretia receptura. Hucusque D. Hieronymus. Consonant ista iis quæ dicit Apostolus: *Magis autem laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti.* Neque enim de iis tantùm conqueritur Dominus, velut de ingratis, qui mala committunt, sed etiam de iis qui omittunt bona; communi vtrosque complectens sententia: *Retribuebant mihi mala pro bonis: sterilitatem animæ meæ.*

Hieron. de monachis Ægypti.

Idem ad Demetriadem.

Ephes. 4.

Psal. 34.

Oratio contra otiositatem & pigritiam.

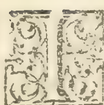
QVandoquidem dies veniet, Domine, quo non licebit operari, sed inutilium seruorum manus & pedes ligabuntur; excitet me obsecro, atque agilem faciat tuus Spiritus, ad operandum & ambulandum, dum dies est; vt cum fidelibus seruis & operariis denarium diurnum vitæ æternæ accipere merear. Amen.

CAP. LXXIII.

Veſpere quem mulcet liquida ac ſincera voluptas? Qui ſolidam virtute diem expendiſſe reuoluit.

Dies benè exactus lætum veſperum parit.

NTERROGATIONE iſta quæritur, quis ſub noctem, quando A
dic tranſacto quies petitur, tranquillo ac læto ſit animo. Tunc enim homo, remotis arbitris, ſtrepituque diei ceſſante, ſentit in ſe aliquid, quod durante negotiorum turba non percipiebat. Reſponſio ex breui Thomæ de Kempis ſententia manifeſta eſt: *Gaudebis ſemper veſpere, ſi diem expendas fructuosè.* Cumq. propterea valdè ſit conſultum, diem piis boniſque actibus tranſigere, vt præter meritum operum, etiam quis eo commodo fruatur, vt placida lætaque conſcientia fretus, ſe quieti componat: triplici diei hanc quæſtionem & reſponſionem applicemus vt illis fructuosè tranſactis, optatum animabus noſtris gaudium ſub illorum finem oboriatur.

D. Imitat. Chriſti li. 1. cap. 19.

Dies naturalis, Dies vitæ, Dies mundi.

Diem vnum naturaliter vocamus, à manè in veſperam. Spatium item vitæ cuiuſque, vt & generaliter totius mundi ab initio ad finem vſque, dies in ſacra Scriptura nuncupatur. Sicut cuiuſque natiuitas diei ortus eſt, ita mors occaſus. Et totius mundi decurſus, ſpatium diei vnius duodecim horis diſtinctum, ſub quarum vltimam, vt diei veſperam, nos in vineam vocati ſumus. Sed quoniam magni huius diei exitus ab exitu diei vitæ noſtræ dependet, huius diei decurſum & finem expendamus attentiùs.

Seneca epiſt. 62.

Dicit rectè Seneca: Inſtar totius vitæ dies eſt. Vtque dies vnus vitam totam refert, ita vita tota diem vnum. D. Auguſtinus inquit: Dies imago vitæ, nox mortis. Quæritur igitur, quis veſperi verum ſentiat in animo ſuo gaudium? Reſpondetur, quòd is, qui diem ex- B
penderit fructuosè. Sicut namque, cui id in naturali die contigerit lætatur, quando conſcientia teſte nihil commiſerit quod contriſtet, nihilque omiſerit quod ad boni viri officium pertinebat, quia lectum ſuum totumque cubile, quaſi floribus ac ſuaueolentibus herbis ſtra- C
tum videt: ita quando ſub veſperam diei vitæ totius, teſtante propria conſcientia, rememorabitur eorum quæ egerit. Gaudebit quòd Deo ſeruierit ex animo, mandatis eius obſeruādis incubuerit, in proximum charitatis opera exercuerit, virtutibus operam dederit, ſe conatus fuerit omnibus æquum & charum exhibere: & ſi in aliquo deliquerit, gaudebit nihilominus, quòd conuenienti remedio ſaluti animæ per pœnitentiam tempori conſuluerit. Vt hoc gaudium talibus quotidianum eſt, ſaltem quotieſcunque ſe ita per diem gerunt, ita & in morte accidet, & in vltimo illo veſpere, mundi inquam fine, quando in anima & corpore æqua omnibus fiet retributio.

Mors quieta ex vita bene tranſacta.

Heu

GAVDEBIS SEMPER VESPERE; SI DIĒ EXPENDERIS FRVCTVOSE.

Veſpere quem mulcet liquida ac ſincera Voluptas?
Qui ſolidam virtute diem expendiſſe reuoluit.

Wie tſauends vinden mach, ſyn hert en moedt vol vreuchden?
Die den gheheelen dach, heeft ouerbracht in deuchden.

Quand le iour ſe borne, Qui deſprit peu morne, A contentement?
Qui de la ius tice, A couru la lice, Tout le iour durant.

Heu quàm dolendum, multos instar otiosorum ac pigrorum operariorum se gerere! qui serenum optabilemq. diem totum ferè fabulis, nugis, iocis, otiis, poculis, deambulationibus, & nescio quibus deterioribus transigunt & dum nox ingruit, diligentes esse volunt; cùm alibi fenestræ atque ostia clauduntur. Et tunc multum videntur operæ præstare velle, dum mors ostium pulsat. Sicut & viatores pigri, nusquam non ob voluptatulas suas in via hærentes, & tunc primùm cogitantes de itinere conficiendo, cùm aduesperascit; maioresque cadunt altis de montibus vmbræ. Tunc currunt, tunc anheli properant, quando iam ciuitatis portæ occludendæ sunt. Cùm tamen ambulandum fuerit, dum dies esset; & properandum, dum lumen splenderet, ne tenebræ comprehendant, vt monuit Christus.

Operandum ambulandumque, dum dies est.

Notatu dignum meritò dictum Vespasiani omnibus qui tam exiguam diei præsentis, temporisque labentis habent rationem, vt vix semel recogitent, volui momenta celerrimè, & irreuocabile tempus volare; neque considerent quid pensi expleuerint, quamque inutiliter totum diem consumserint, nisi cùm iam dies exspirare videtur. Titus siquidem Vespasianus, Vespasiani filius, dum in cœna aliquando recordaretur, se illo die nemini quidquam præstitisse; memorandam illam edidit vocem: *Amici, diem perdidi.*

Vespasiani dictum memorabile.

Ad vitam itaque prudentiùs vigilantiusque instituendam, consultum est, vnumquemque diem pro vltimo vitæ die reputare: siue cùm surgitur manè siue cùm vesperi incumbitur: atque ita semper viuere, sicut mori, & à Christo iudice inueniri cupimus. iuxta illud viri sapientis dictum: Non licet præsentem diem rectè viuere, nisi quasi vltimam victurus cogitaueris. Ita & Socrates docebat, qua in re potissimùm quies illa & tranquillitas animi consistebat. Is interrogatus, quinam tranquillè viuerent? Illi, inquit, qui nullius absurditatis sibi conscij sunt. Ideò & Phocion Atheniensis dicere solebat illum longè commodiùs suauiusque dormire, etiam humi cubitantem, qui bono & securo est animo, quā qui intus conscientiæ stimulis angitur etiamsi aureo lecto decumberet. Quanti igitur nos Christiani securam hanc conscientiam facere debemus, vt tranquillè non tantùm sub noctem, sed & in morte conquiescamus, à qua pendet æternitas!

Apud Stobæum.

Anton in Melissa par. 2. ser. 7.

Oratio vespertina ante quietem.

GRatias tibi ago, Domine Deus, quòd me hoc die seruaris, & feliciter eum transigere permisisti: Da mihi gratiam tuam, vt sub tua protectione hanc noctem quietè conficiam, & cras tibi maiori cum fructu deseruiam; vt die vitæ, ac mortis vespere consummato, in æterna tecum merear quiete gaudere. Amen.

CAP.

CAP. LXXIV.

Quis, contrà, anxiferâ petit ægrâ mente quietem?
Cui lucem exactam combussit praua cupido.

Virgil. lib. 1 Georg. In noctes nocturna ob diem malè exactum.

Prou. 14.

OTVM est illud Virgilij dictum, quo veteres suorum aliorúmve effrenem cupiditatem, curæque expertem licentiam reprimere solent: Nescis quid serus vesper vehat. Quod & illis communiter dici solet, qui præsentibus tantùm intenti voluptatibus, nihil planè cogitãt quid postea sit futurum. Nam vt plurimùm, quemadmodum dicit Sapiens: *Extrema gaudij luctus occupat.* Videntur enim tristitia, luctus, & pœnitudo ex insidiis sub finem gaudiorum mundanorum assurgere; sicut grassatores & prædones, quando comitatum aliquem intercipiunt, à tergo, vbi debiliores, præpediti, impedimenta, sarcinæ, & similia esse solent; quæ plus quàm priora prædæ exposita sunt. Vtque puerorum ludus ferè in lamenta desinit, ita lætitiæ humanæ luctu terminantur. Post longa colloquia prolixa conuiuia, tripudia, risus, post vana spectacula, & præsertim post obscœna consortia, & impuræ libidinis expletionem sequitur cordis amaritudo, conscientiæ remorsus, capitis & mentis dolor, inquietudo animi, contentionis acerbitas, dissidiorum exundantia, phantasiæ terribiles, insomnia, & horrendę per noctem species, ac malorum nostrorum incentor diabolus in medio plausum præ gaudio excitans. En quantæ miseriæ & calamitates pro modico stultitię, pro guttula lætitiæ, & mica vanitatis, pro tantillo voluptatis, quo sensualitati satisfacere lubuit, & necdum licuit! Quantum damnum qualemq. iacturam sponte suscipimus pro re vana, futili, momentanea, & plena fallaciarum! sed animæ pernicies omnem superat comparationem & deplorandi modum.

A B C

Luctus lætitiam sequitur.

Eccls. 2.

Dicit propterea rectè Sapiens: *Risum reputaui errorem; & gaudio dixi: quid frustra deciperis?* Significans, risum ac mundi voluptates omnes hominem in errorem blandè aggrediendo inducere, ac nequiter decipere: perinde ac si quis nihil tale suspicantem, prætextu amicitiæ ac fauoris, in certam ducat perniciem. Vnde prudenter Aristoteles: Voluptates abeuntes considerandæ. Nam dum accedunt, pulchræ, amabiles, fructuosæ apparent: sed transactæ docent quid fuerint; cùm tot ærumnæ, tot molestiæ, & tanta incommoda inde oriri conspiciuntur. Qui venientes tantùm considerant, amplectuntur: qui abeuntes, detestantur.

Aristot.

Interrogatur igitur modò, quis cum animi anxietate & mœstus noctem operitur, dum somno est membra compositurus; cum certa quasi inquie-

Quis, contra', anxiferam petit ægra mente quietem?
Cui lucem exactam combuſſit praua cupido.

Wie gaetter teghen nacht, met twiſt en droefheyt ruſten?
Die tſdaechs heeft ombedacht, ghevolght ſyn quade luſten.

Qui porte en ſa couche, D'une viue touche, Les triſtes regrets ?
A qui la iournee, Sans fruit ſ'eſt trainee, En vice et forfaits .

D inquietudine nocturna, & mille mentis impedimentis. Respondetur, illum plenam anxietatis ac mœroris habiturum noctem, ac vesperum illi allaturum plurimum doloris, qui diem iuxta cupidinis suę voluptatisque prauæ dictamen exegerit. Et quid mirum, eum parum quietis etiam in molli strato percipere, siue in animo siue in corpore, qui malis suis affectibus seruiendo, lectum suum tribulis & spinis strauit? quin immò seipsum vepribus totum inuoluit, per diem totum sectando carnis suæ desideria sub finem pungentia. Deliciæ sunt spinæ, inquit D. Chrysostomus. Fugiendæ igitur illæ ei qui noctem quietam, lætumque diei ac vitæ finem exoptarit.

Spinis indormit, qui cum mala consciẽtia quietem petit.

D. Chrysost. super Matt.

Augustus dum intelligeret, quendam, diuitem quidem, sed ære alieno valdè grauatum, & infinitis aliis vitę huius calamitatibus afflictum obiisse; qui tamen tot malis non obstantibus tranquillè se semper gesserat; & vt dicitur, securus in vtramque aurem dormierat; inter alia è supellectilibus defuncti, quæ publicè venum exponebantur, lectum illius sibi emi curauit; quò & ipse inter tot curas dormiret quietiùs. Sciebat Imperator, ex animi hoc constitutione & conscientiæ habitu dependere, vt quis mœstus vel lætus quieti se daret, tranquillaq; nocte frueretur: sed lepidè id ita actitabat, vt ostenderet quantum beneficium sit, iustam quieti animi & quietæ noctis causam habere.

Augustus Imp.

Lectus securitatis.

Pythagoras dicere solebat, virum iniquum plus pati mali afflictum conscientia, quàm eum qui corpore castigatur & cæditur: multo enim grauiores sunt animi malesani quàm corporis morbi. Nunc cogitemus, quàm illi dormire sit volupe qui vapulat, dum feruent verbera. Quies igitur conscientiæ procuranda, vt sit noctis & mortis tranquilla requies.

Stobæus Ser. 22.

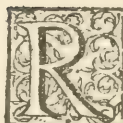
Oratio pro quiete conscientiæ.

HEi mihi, Domine Deus, quomodo dies hæc mihi transacta est! quàm me inquietum mea reddit conscientia! Iam nunc peccata confiteri, vitamq; emendare propono: Ne, quæso, hac nocte in mortem obdormiam: sed cras manè, nouus homo ad vitæ nouitatem resurgere valeam. Amen.

CAP. LXXV.

Quid typhus,tumidi ventoſaque gloria mundi? Ros,Fumus,Stipulæ,baccataq́. Vincula gemmis.

Mundi vanitas.

RES quædam ſunt quæ eminus conſideratæ admirandæ videntur,donec coram viſę cognoſcuntur,& tunc deſinit admiratio. Quàm excellens & ſtupendum quid apparet tenuis illa ac ſplendeſcens bractea,& tinnitum,ſi moueris,& fulgorem pluſquam aureum emittens! ſed nota vileſcit. Sic & mun- A
dus cum omni ſua gloria apud ignorantes & amatores eius in admiratione & pretio eſt. Illi mundum,& quæ mundi ſunt,ſuſpiciunt amãt, quærunt,& magna cum animi voluptate amplectuntur: vt ſunt diuitiæ,honores,magni nominis æſtimatio, dignitates,lætitiæ, voluptates; B
quidquid denique homo carnalis pro animi ſui deſiderio poſſit exco- C
gitare & optare. Et quid eſt hoc totum quod tanti æſtimatur, tanto- D
perè expetitur, tantis impenſis totque periculis quæritur? Ecquid eſt tandem,quo habito ita exultatur præ gaudio; eodemq́ue amiſſo, ita concidit animus,vt ſimul omnis ſpes concidiſſe videatur,nihilq́ue eſſe quo mœſtitudo mitigetur?

Quæritur igitur quid ſit totus ille mundi faſtus & gloria,qua ſe tam mirificè iactat? Quatuor in Reſponſione ponuntur, quibus vanitas mundi comparari poteſt: ros,fumus,ſtipula ſeu fœnum, & vincula ſeu laquei gemmis ornati. & ſi qua eiuſmodi,quæ præ fragilitate, inanitate, & vilitate contemtibilia ſunt. His & ſimilibus omnis mundi gloria & lætitia in ſacra Scriptura comparatur.

Sap. 11. Rori gloria mundi comparatur.

In primis quoad rorem, ita dicit Sapiens: *Orbis terrarum, tanquam* E
gutta roris antelucani,quæ deſcendit in terram. Si totus orbis terrarum,inſtar guttæ roris eſt in terram cadentis, & ſtatim vel ſole vel ſolo illum abſumente euaneſcentis,quanto magis res & vanitates orbe ipſo comprehenſæ ei poſſunt comparari? Addo,quòd antelucano tempore ros apparet, ſed orta luce non poteſt ſubſiſtere. Ita quibus tenebræ in mente principatum tenẽt, aliquid eſſe apparent mundi ſpecioſa phantaſmata & reculæ ludicræ: ſed quando noctem illam excæcatæ mentis, dies diuinæ gratiæ eliminat,& ſol ei iuſtitiæ incipit eluceſcere. tunc plena vanitatis ſunt omnia, & vt ros in tenuiſſimum vaporem reſolutus,nihili fiunt. Hoc Propheta Oſee, de Idolorum vanitate loquens, & cuiuſque ſenſualitatem, affectum, ac deſiderium quo mundo afficitur contemnens,ſic ait: *Erunt quaſi nubes matutina; & ſicut ros matutinus*

Oſee 13.

præteriens: ſicut puluis turbine raptus ex area; & ſicut fumus de fumario.

Sicq́ue eadem opera ad ſecundum adducimur, cui mundi præcel- F
lentia

Quid typhus tumidi ventosaq; gloria Mundi?
Ros, Fumus, Stipulæ, baccataq; Vincula gemmis.

Wat is toch al den pracht, en glory vander Weereld?
Dauw, Rook, Hooy ongheacht, en Stricken syn bepeereldt.

Qu'estce de la pompe, Du Monde, qui trompe, Nos sens attellez?
Ce n'est que Rosée, Que Foin, que Fumee, Que Laqs emperlez.

lentia componitur. Sicut fumus, inquit, de fumario abreptus. Qui præterquam quòd ex se res sit vilissima, oculis naribusque infestissima, etiam breuissimo tempore in nihilum redigitur, suaque sponte perit. Dicit Apostolus Iacobus: *Quæ est enim vita vestra? Vapor ad modicum parens: & deinceps exterminabitur.* Non solùm vitæ nostræ naturalis inconstantia, fragilitas, & incertitudo notatur; sed etiam quidquid in vita homini potest accidere, & quidquid humana mens possit optare: vt sunt illa quæ apud homines huius seculi maximi fiunt. Vapor sunt ad modicum parens. Quando olla succenso igne bullit, euaporat, & in guttulas condensatur instar roris, si quid opponitur: & si assurgere permittatur, aliquid videtur esse, sed ferè vbi incipit apparere, ibi incipit deficere. Quod in fumo non obscurè animaduertitur: in ascensu ludit, spatiatur, gloriaturque in aëre ac si quid esset; si vento impellente à cœpto prohibetur ascensu, aliâ viâ nihilominus procedit in altum, vt & nubibus se inferat, vnaq. inter alias nubes esse videatur. At quò altiùs se effert, eò faciliùs citiusque dissipatur, & suomet studio perit. Ita & omnis gloria mundi, gaudium, voluptates, deliciæ, magni honores, opum iactantia, & quidquid tandem mundanorum corda sui splendore allicere & afficere solet; quò illa omnia sublimiùs eleuantur, eò citiùs turpiusque deficiunt, & collabuntur. Adeò vt & ipsi homines, tam vani vt in his glorientur, meritò vt fumus cum ipso mundi fumo dissipentur. Talibus imprecandi more prædicit Propheta regius, quod & nostris temporibus quamplurimis accidisse vidimus, qui vanitatem hanc nimiùm dilexerunt, & nomen suum suis facinoribus nimis splendidum efficere conati sunt. Sic dicit Propheta: *Sicut deficit fumus, deficiant: & sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.* Non potest enim gutta roris, nec fumi vapor, nec ceræ mollities ante iustam, solidam, ardentemque zelò recti diuinam faciem consistere. Ideoque rectè alibi idem dicit: *Mox vt honorificati fuerint & exaltati, quemadmodum fumus deficient.* Non immeritò propterea Vetronius Turnus, qui vanâ, fallacia, ac mendacia aliis consilia, solatia, & promissa vendiderat, vt qui fumum vendidisset, iussus est ab Alexandro ad stipitem alligatus fumo suffocari. Ita & mundus meritò pro tali impostore plectatur per verum iustumq. contemtum. Nunc ad tertium veniamus.

Mundus fumus est.

Iac. 4.

Fumus est mundi vanitas.

Psal. 67.

Psal. 36.

Lamprid.

G Fœno vel stipulæ non iniquè omnem mundi pompam conferri, ex eodem constat Propheta, qui de talibus hominibus sic vaticinatur: *Fiant sicut fœnum tectorum; quod priùs quàm euellatur exaruit; de quo non implebit manum suam qui metit; & sinum suum qui manipulos colligit. Et non dixerunt qui præteribant; Benedictio Domini super vos; benediximus vobis in nomine Domini.* Et verè ita se habet cum mundi vanitatibus, & hominibus eas sectantibus. Quo se magis oblectant, quo ea quæ mundi sunt

Fœnum est mundus.

Psal. 128.

fortiùs

fortiùs amplectuntur, quo se in illis sublimiùs extollunt, quo se magis vt solis splendori hominum obtutibus exponunt, eò citiùs contabescunt, perdunt quæ tenebant, & sine vllo cuiusquam fructu cuncta depereunt, nec manum, nec sinum multo minùs horreum impleturi: sed & animam & corpus perdentes, nec quidem posteris suis stabilem aliquam relinquunt substantiam. Iuxta Prophetæ dictum: *Dormierunt somnum suum; & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.* Post vitæ huius vanitatem, quæ somnij instar ipsis fuit, quando ad mortis somnum veniunt, vacua se manu reperiunt, qui pleni omnibus videbantur. Neque tantùm illa transierunt, in quibus delectabantur, verùm etiam futurorum expectatione frustrantur, & planè vacuos se deprehendunt. Quoad ista, quia terrenis præpediti de cælestibus vix cogitarunt: quoad illa verò; quia mundana omnia delectabilia, instar venti vel aëris, quo strictiùs manu comprehenduntur, eò citiùs elabuntur: & quo (vt fœnum in tecto) altiùs soli exponuntur, eò celeriùs arescunt & pereunt. Vnde idem Propheta: *Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros Libani: & transiui, & ecce non erat: quæsiui eum, & non est inuentus locus eius.* Nonne id multis & magnis etiam nostri æui potentibus accidit, qui toti mundo terrori erant præ sublimitate, præ dominandi libidine, præ feliciore votorum suorum licet peruersorum successu? Nonne ita integris etiam familiis videmus accidisse? Vbinam sunt? vbi diuitiæ? vbi potentia? vbi satellitij frequentia? vbi iactantia facinorum? amicorum obsequium? studium plebium? famæ nominisque amplitudo? prosapiæ dignitas? totius mundi admiratio? quónam hæc omnia euaserunt? vbi saltem locus eorum, quibus vix terra tota sufficiebat? Transiui, & ecce non erant; quia ipsi transierunt & in nihilum redacti sunt, transiitque memoria eorum cum sonitu inanis gloriæ, ventosi fastus, & laudis humanæ, plusquam vanæ. Magnus mundus videtur cominus eum intuentibus; sed si è cælo videatur, puncti instar appareret: talem iudicant, qui è summo cælestium amore eum contemplantur: vt ea vtitur similitudine D. Chrysostomus.

Psal. 75. Somni instar est mundi iactantia.

Psal 36. Multę magnæ familiæ quò euanuerunt?

Chrysost. Homil. 15. ad populum Antioch.

Si hæc & huiuscemodi cogitarent, cordique infixa gererent, qui sæcularibus insaniis dementati nesciunt quid actitent, non tanti fumum & fœnum facerent; neque seipsos ita secundùm arescentem hanc externam carnis speciem exornarent; cùm, testantibus Apostolis Petro & Iacobo, atque Propheta Isaia, *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos fœni: exaruit fœnum, & flos eius decidit.* Morte hominem etiam florentissimum corripiente seu carpente, exarescit fœnum carnis, & omnis decor corporis naturalis, omnis etiam externus ornatus, & quidquid illum in mundo oblectabat, decidit; sicut flos vngue decerptus, vel stirpe eius arescente.

Isaiæ 40. Iac. 1. 1. Pet. 1.

Neque

Neq. tum tantùm arescit & decidit flos & venustas carnis, quando eam mors sua demetit falce, sed etiam aliquãdo diu antequã mors eam adoriatur. Longa siquidem interdum homines tabe consumuntur, & præ ærumnis milleque incommodis viua fiunt quodammodo cadauera; lurida exesaque facie, pallidis oculis in imas depressis cauernas, monstro similes, amicis ipsis graues & inuisi, & telluris inutile pondus. Tunc apparet quàm verè sit omnis caro fœnum, & flos eius decidat, etiam interdum ante mortem; vt floridi splendentesque antea, iam sint adspectu horridi, & toti mundo despicabiles: vt & ipsi ferè nesciant quid sibi primùm deplorandum sit; an quòd præteritam vitam in tot tantisque vanitatibus consumserint? an quòd non liceat mori, quando iam eos tædet viuere? heu quàm ridiculum facinus, immò lacrymis dignissimum, si benè attendamus! Quis vnquam crederet, eò aliquem dementiæ venire, vt fascem vel manipulum fœni bysso & serico vestiat, auro & gemmis ornet, & in eo se ita oblectet, vt toti mundo se ob id spectabilem existimet? Sicut olim Xerxes ridendo modo platanum vt amasiam torquibus armillisque appensis ornauit. Id faciunt, qui carnem hanc sic ornant, delicatè tractant eiusq; commoditatibus sectandis totos se deuouent, carnis amatores. Verum quidem est, fœnum alicuius est pretij: sed tamen fœnum fœnum est.

Senij incommoda.

Fœnum auro ornare.

Ælianus lib. 2.

H Quartum cui gloria mundi comparabatur, etiam suum locum meretur, vt eius vanitas ac fraudulenta oblectatio meliùs dignoscatur. Ponebantur igitur quarto loco vincula gemmata, seu laquei vnionibus lapidibusque pretiosis adornati. Dat huic comparationi ansam non incongruam Sapiens, dum sic ait: *In medio laqueorum ingredieris.* Ac si dicat: Agnosce pericula in quorum medio versaberis, dum per mundi voluptates viam vitæ huius carpere voles. Non sine causa D. Antonius sibi videre visus est mũdum laqueis respersum, vt vix pes poni posset citra periculum. Cumq. rogaret, quis illos euadere posset, audiuit quòd humilis, qui præ sui despectu atque submissione, quasi per terram serpendo, sub extensis laqueis tutus perreperet: aut qui mundi voluptates quasi pedibus præ contemtu calcaret.

Gemmati laquei, mundanæ voluptates.

Eccli. 9.

Athanas. in vita S. Antonij.

Qui enim laqueos calcat, non facilè capitur, ita qui mundi illecebras contemnit: at qui illas magnifaciendo quasi laqueos ne pede conculcet cauet, incidit & capitur. Ita qui omnia ista inferiora oblectamenta sectatur, vt sunt gaudia, honores epulæ, tripudia, voluptates & id genus stultitiæ: quibus se homines oblectant, felicesq existimant, dum illis frui contingit. Quocirca etiam magna pars hominum hoc studij strenuè obeunt, vt eiusmodi laqueos seminent; tales inescationes semper in promtu habent, vt hunc in laqueos illum in pedicas, alium in foueam pelliceant. Sicut enim aues in decipulam, mures soricesque in muscipulam, & pisces in nassam vel rete inducuntur,

Fraudulentia mundi.

I

K

Decipulæ variæ.

ſub prætextu nutrimenti, quod illis non in eſcam, ſed in capturam proponitur: ita omnia mundi blandimenta & plauſus, ad deceptionem & interitum ſeruiunt. Vtque ſine metu, ſine reluctatione, immò cum voluptate laqueus in collum admittatur; mille leporibus, mille delectaminibus, mille fictis fucatiſque iucunditatibus, vt gemmis & vnionibus adornatur. Alioqui ſicut equus iugo imponendo obluctatur, ita homo iſtis mundi captioſis laqueis, niſi amabiles, melliti, & omnibus modis exoptandi viderentur. Huius pretioſæ ac pernicioſæ venationis, gemmatæque illaqueationis clariſſimum exemplum habemus in muliere illa impudica, quam deſcribit Sapiens: in eaque aptiſſimè mundi lenocinia depingit; ſic habet: *Conſidero vecordem iuuenem, &c. Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, præparata ad decipiendas animas,* (nota muſcipulam) *garrula & vaga, quietis impatiens, nec valens in domo conſiſtere pedibus ſuis: nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos inſidians. Apprehenſumq́ deoſculatur iuuenem, ac procaci vultu blanditur.* (ecce mundi blandicias ac fraudulenta oſcula quò tendant, ad capiendas ſcilicet animas.) Et poſtquam multis blanditiis ineſcauit, ſequitur: *Irretiuit eum multis ſermonibus, & blanditiis labiorum protraxit illum. Statim eam ſequitur, quaſi bos ductus ad victimam; & quaſi agnus laſciuiens, & ignorans quod ad vincula ſtultus trahatur; donec transfigat ſagitta iecur eius. Velut ſi auis feſtinet ad laqueum. Et neſcit quod de periculo animæ eius agatur.* Tam clara ſunt hæc, vt explicatione non egeant, ſed tantùm fuga. Vt Sapiens ibidem admonet: *Nunc ergo fili mi, audi me, & attende verbis oris mei. Ne abſtrahatur in viis illius mens tua, neque decipiaris ſemitis eius. Multos enim vulneratos deiecit; & fortiſſimi quique interfecti ſunt ab ea. Viæ inferi domus eius, penetrantes interiora mortis.*

Prou. 7. Deſcriptio venationis animæ pernicioſæ.

Ecce exemplar infatuati hominis, mundi vanitates, tametſi ad interitum ducentes, amplectentis tamen; quia blanditiis, vt quibuſdam gemmis ornatæ videntur. Anne iucundum & honorificum aut vlla ratione expetendum ſuſpendium, eo quòd laqueus auro vel lapide pretioſo ſit decoratus? An felix olim Darius, quòd aureis compedibus cateniſque, & quidem ab amicis, vinctus teneretur? An felix Baiazetes, eodem modo à Tamberlano honoratus, oneratus inquam? Nónne inſaniæ ſpecies eſt, gloriæ mundi, vt aureæ catenæ collum inſerere, & ſtrangulari? Voluptates & honores mundi torques ſunt aureæ camelorum Madianiticorum, quas Gedeon inter ſpolia accepit. Quibus qui conſtrictus manet, per anguſtam cæli portam tranſire non poteſt; vt neq. camelus ipſe cum ſuo gibbo & ſarcinis per foramen acus.

Compedibus aureis ſtringi. *Iuſtinus lib. 11.* *Iudic. 8.* *Math. 19.*

1. Mach. 2. Pro concluſione ac perfecta talium vanitatum deteſtatione, dicamus quod Mathatias filiis ſuis dicebat: *Gloria eius ſtercus & vermis.* hominis ſcilicet ſuperbi, peccatoris, & mũdani. *Hodie extollitur, & cras non inuenietur.* At qui gloriam Dei & cæli quærit, illam reperiet, & in illa

in

in æternum inuenietur. At videamus nunc gloriæ huius insolentem exstimulationem, per vnum atque alterum exemplum valdè exoticum & absurdum. Inuentus est qui Dianæ Ephesiæ templum incendere vellet: vt opere pulcherrimo consumto, nomen eius per totum terrarum orbem diffunderetur (ecce laqueum gemmatum.) At benè consuluerant Ephesij, decreto memoriam teterrimi hominis abolentes, immò vetantes ne quis cuiquam suorum filiorum nomen illud inderet: nisi Theopompus in historiis eum suis comprehendisset. Ecce quò insaniæ abripit gloriæ cupiditas ac mundi inescatio. *Valerius Max. lib. 8. ca. 15. Strab. li. 14.* Herostratus.

Rhodope, Græcum in Ægypto scortum, parto turpi quæstu ingenti thesauro, quanquam humili ipsa fortuna orta esset; (serua enim fuerat) tamen famæ desiderio incensa, minorem quæ cernitur pyramidem exstruxit: quæ quanto molis magnitudine vincitur, tanto alias ipsa operis excellentiâ superauit. En, meretrix ac liberta cum tantis regibus magno operis impendio contendere ausa fuit: nec minùs se in lupanari, quàm illi in palatiis, famæ cupida, nomini ac gloriæ dare operam velle ostendit. Quid hoc aliud est, quàm, vt inquit Apostolus, gloriam in confusione præ insania quærere: & se iucundè, exultanter, & vltrò perdere. is Mundus hoc Mundi consilium. Eum sequitor, & ne animam perdito, si in certa pernicie salus est. *Fulgosius lib. 8.* *Philip. 3.*

Sic egit Empedocles, qui cùm Panthiam Agrigentinam à graui morbo curasset, atque ob id se penè pro numine coli animaduerteret, immortalitatis atque famæ studio incensus, in Ætnam insiluit, atque medios ipsius in ignes se coniecit. Ita mundi amatores œstro vesanię eius perciti philtroque insani amoris ipsius ebrij, se læti gratantesque in gehennam præcipites dant. Sic scribit Munsterus araneas quasdam in Albania reperiri, quæ homines ridendo mori cogant. *Fulgosius li. 8. cap. 15.*

Oratio contra Mundi vanitatem.

Postquam à te, æterne Deus, per peccatum absceßimus, vanitati huius Mundi subditi fuimus: Da nobis gratiam, quæsumus, ita omnem terrestris huius exilij gloriam contemnendi, vt ad æternam in cælis gloriam peruenire mereamur. Amen.

CAP.

CAP. LXXVI.

Quis tam fluxarum capitur dulcedine rerum? Cui tellus insulsa sapit: cui nautea cælum est.

Bernard. in serm.

DIVVS Bernardus sententiam vnam habet, quæ Quæstioni huic ac Responsioni multum luminis est allatura; sic inquit: Cui Christus incipit dulcescere, necesse est ei amarescere mundum. Quocirca, quando quis talibus mundi illecebris delectatur, illique insulsa sapit tellus, quæ gustui cælestium deliciarum planè repugnat, signum est euidentissimum, nihil illum saporis in cælestibus reperire; sicuti qui acidis amarisque gaudet, ille dulcia auersatur. Hic igitur tam fluxarum rerum (quales mundanæ omnes) dulcedine capitur, cui cælestia non sapiunt, neque cordi sunt. Hinc & Esau nota talium figura fuit, qui auiditati gulæ satisfacere studens, pro edulij vnius iusculo ius primogenituræ deseruit; dicens fratri suo Iacob: *Da mihi de coctione hac rufa; en morior: quid mihi proderunt primogenita? Et accepto pane & lentis edulio, comedit, & bibit, & abijt; paruipendens quòd primogenita vendidisset.* Ita faciunt omnes qui rebus terrenis tantoperè afficiuntur, & ad illa ita inardescunt, vt morituri videantur si voti compotes non fiant, illisque carendum sit: ac propterea cæli potiùs se iure ac hæreditate abdicant, quàm genio suo in crapulis, voluptatibus, & cupiditatibus, ad quas se ferri sentiunt, non consentiant indulgeantque. Non expendunt misellli delectationem, quam ex his venantur, esse momentaneam, æternum verò mœrorem ac pœnam. A

Cui terra sapit, huic desipit cælum.

Genes. 25. Esau insulso gustatu.

Fatuitas filiorum Israel. *Exod. 16.* *Num. 11.* *Homerus in Odyss.*

Inordinatus etiam gustus iste & sapor, quem homines mundani & vani in rebus istis insipidis & amaris imaginantur sibique fingunt, figuratus fuit in fatuo illo atque insulso appetitu filiorum Israel, qui Manna cælestem panem fastidientes, nescio quarum rerum desiderio flagrabant, dicentes: *In mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porriq; , & cepe, & allia. Anima nostra arida est: nihil aliud respiciunt oculi nostri, nisi Man.* Legimus, illos qui ab Vlysse in Africam missi fuerant, postquam dulces suaueolentesque fructus ex loto gustassent, oblitos redire in patriam. Vnde & prouerbium: Lotum gustauit. Reperit quod optauit, resque ei successit ex voto, voluptate retentus est, inescatus est. Lotophagi quidem loci illius incolæ vocantur; possent tamen sic etiam illi vocari, quotquot mundi huius dulcedine capti, ita eadem distinentur, vt obliuiscantur patriæ cælestis, & viæ quæ ad eam ducit, atque à viis suis malis reuerti nesciant. B

Psal. 105.

De talibus iure optimo dici posset illud, quod de filiis Israel ita stupidè inescatis dicit Propheta Regius: *Pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.*

Quis tam fluxarum capitur dulcedine rerum?
Cui tellus insulsa sapit; cui nautea cælum est.

Wie isser soo verwoet, die hier ghenoechte in maeckt?
Die de blyschap, en tgoet des hemels niet en smaeckt.

Qui se donne peine, Pour chose si vaine, Qui se perd en l'air?
Tel qui se desgoute, Du ciel et ne gouste, Que la fade chair.

ſiderabilem. Spreuerunt terram optatiſſimam ſibi promiſſam; optantes potiùs in ſolitudine mori, aut in Ægyptum redire, quàm terram à Domino promiſſam, lacte & melle manantem ingredi; & pro ea obeunda aliquid periculi aut laboris ſubire. Immò detraxerunt terræ eidem etiam qui eam inſpexerant, dicentes: *Terra quam luſtrauimus deuorat habitatores ſuos.* Ita voluptuarij huius mundi cæleſti patriæ detrahunt, quia ſordibus ſuis delectantur, vt illi Ægypti quiſquiliis; vbi tamen tam amara & tam grauia onera ſuſtinuerant, & extrema paſſi fuerant; ſicut mundus ſuos tractat. *Num. 13.*

Quæ ratio huius inſipientiæ? Fortè ſicut piſces marini ſalſis aquis delectantur & enecantur dulcibus; ita homines mundi, tanquam piſces maris huius amari, gaudent iſtis amaritudinibus, videnturq. emorituri, ſi illis priuati, melioribus lactentur. Ah quàm prauum peruerſumq. habent amatores ſæculi palatum! Dulciſſima eloquij diuini fluenta, mellitique fontis vitæ æternæ limpidiſſimæ lymphæ eis non ſapiunt; & ſapit nautea ſentinæ craſſa, turbida; amara ac lutulenta aqua ciſternarum diſſipatarum, paludum, & lacuum fœtentium vallis huius lacrymarum. Oſtendunt ſanè tales, ſe prorſus terreſtres ac carnales eſſe, de quibus dicit Apoſtolus: *Qui ſecundùm carnem ſunt, quæ carnis ſunt ſapiunt.* Iterum: *Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei.* ſed ei tantùm in intellectum & in affectum cadunt, quæ ſenſum eius carnalem, terreſtrem, & animalem afficiunt oblectantque. Non ſecus quàm ſus in volutabro luti ſe longè magis oblectat, quàm ſi in roſis voluatur. Et tunc in talibus ſequitur tandem, quod dicit Apoſtolus: *Quorum finis interitus: quorum Deus venter eſt: & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt.*

Palati corruptio in mundi amatoribus. *Rom. 8.* *1. Cor. 2.* C *Philip. 3.*

Quid mirum igitur, dum os, guttur, ſtomachus, & venter talium, talibus tantiſque corruptionibus plena ſunt; eis dulcia, ſana, ac cæleſtia non ſapere; eos talia faſtidire & nihili facere? Guſtus & guſtandi facultas omnis vitiata eſt, & contrariis præoccupata; febricitantium, vel potiùs phreneticorum more, omnia nociua appetentium, & reiicientium quæcunque eſſent ſalutaria. Niſi enim hæc eſſet palati mentiſque inuerſa potentia, quomodo tam deſiderabilibus cum indignatione contemtis, tam noxia concupiſcerent? Ideoque tanquam de re incredibili, quæ neque fieri poſſe putetur, cum admiratione rogat Iob: *Poterit comedi inſulſum, quod non eſt ſale conditum? Aut poteſt aliquis guſtare, quod guſtatum affert mortem?* Sicut filij Prophetarum amaritudinem pulmenti guſtantes, metuenteſq. ne mortem ſibi tali paſtu conſciſcerent, clamauerunt dicentes: *Mors in olla, vir Dei;* & non potuerunt comedere: neque etiam lubuit ampliùs periculum facere, donec farinam in ollam miſiſſet Eliſeus, & amaritudinem illam ſuſtuliſſet.

Iob 6. D *4. Reg. 4.* *Mors in olla.*

Quid igitur aliud dicemus, dum mundani homines, non obſtante

amaritudine mortis æternæ, quam ſimul cum mundi voluptatibus auidè abliguriunt, in his gaudent delectanturque citra vllam formidinem; quàm quòd inebriati malum ſuum non ſentiunt quod fugiant? Sic enim conſueuit mundus ſui amantes ineſcare & inebriare quibuſdam primùm adhibitis oblectamentis, & in ſpeciem benè ſapientibus; & tum, cùm ratio, ſenſus, & iudicium ſepulta fuerint, amaris & inſipidis infarcit ſine diſcrimine: iuxta illud Architriclini dictum in
Ioan.2. nuptiis Canæ Galilææ: *Omnis homo primùm bonum vinum ponit: & cùm*
Gregor. *inebriati fuerint; tunc id quod deterius eſt.* Hoc ipſum D. Gregorius hac ſententia confirmat, dum ait: Mali, dum pro mundo tolerant, leue putant; abſinthio ebrij ſunt. Et propterea expectanda illis venit ſeuera illa ſententia; qua Chriſtus de omnibus qui ſe ob amorem mundanarum voluptatum cæleſtibus epulis & gaudiis indignos reddunt,
Luc.14. ſic dicit: *Dico autem vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati ſunt, guſtabit cœnam meam.* Tunc intolerabilem illam patientur inediam, de qua
Pſal.58. Propheta: *Famem patientur, vt canes*: qui præ fame nimia quaſi rabidi, circumeunt ciuitatem, per plateas omnes diſcurrentes, & quærentes quo ſuam rabiem expleant: & non inuenient miſeri, quo ſe ſolentur, quia ſolatiis tranſitoriis dediti, ſolatia futura & æterna non quæſierint.

3.Reg.3. Salomonis infatuatus guſtus. Quid Salomoni optimum illum diuinarum rerum guſtum eripuit, per quem velut ebrius Sponſæ Chriſti amator, aptiſſimus à Deo habitus fuit, qui excellentem illam Chriſti animæ noſtræ ſponſi dilectionis ſuauitatem, & iucundum amoris exceſſum, non ſolùm Cantico Canticorum vt digniſſimo modo deſcriberet, verùm etiam perſona ſua vt ſingulari figura repræſentaret: quid, inquam, ei tam diuinum exemit guſtum, niſi contrarius guſtus rerum mundanarum & carnalium, qui ſanctum ſaporem infatuauit?

Luc.16. Quid diuiti epuloni cauſæ fuit, vt tantum deliciarum, tantumque voluptatis in epulis carnalibus & menſæ corporalis apparatu poneret; vt eam ob rem, æternum in lingua ſingulariter & palato cruciatum, abſque vel gutta ſolatij ſuſtinere cogatur, niſi quia tam parum guſtus inueniebat, vel etiam quærebat in diuinis cæleſtibusque deliciis? Ita deſinunt omnibus illis ſalutaria ſapere, qui ſe vanitatibus mundi ſinunt ineſcari; vt quotidianus, (prô dolor!) vſus docet.

Ad maiorem fallacis huius ſaporis & voluptatum mundi deteſtationem, exemplum vnum ex profanis auctoribus adiiciam non igno-
Fulgoſius li.9.cap.1. Sardanapali proiectus animus. tum neque ignobile in ſuo genere. Omnium quos eneruauit mollities, & deliciæ corruperunt, principem locum, maioremque apud poſteros ignominiam meruit Aſſyriorum rex Sardanapalus: qui ob id meritò etiam princeps eorum omnium habetur, qui quòd carnales ſuas ſectantur cupiditates, inter viros recenſeri indigni ſunt. Hic eò ſe ille-

lecebrarum demisit, vt relicta maiestate (qua Princeps tanto debet excellere quanto sublimior est ceteris) positis masculi sexus indumentis mentitus sit fœminam, interque puellas & eunuchos delituerit, inter scortorum greges purpuram colo neuerit, pensa puellis partitus fuerit: totus absorptus mundi carnisque illecebris. At quem finem res illa habuit? Præfectus eius Arbaces his indignatus, bellum illi intulit: quo ille audito, non vt vir regnum defensurus, sed vt mortis metu mulieres solent, primò latebras circumspexit; mox tantisper animum reuocans, cum pauculis restitans, tandem victus domum suam regiam festinanter adit, vbi statim exstructa pyra, se suasque diuitias in incendium mittit. Suoque sepulchro insculpi iussit:

Ede, lude, bibe, charum præsentibus exple
Deliciis animum: post mortem nulla voluptas.

Vitiosum carmen, vitiosæ rei argumento conueniens.

Ita ecce ad æternum feruntur incendium, qui postpositis cælestibus epulis verbi diuini, sanctorum Sacramentorum, meditationum cælestium, piorum exercitiorum, & similium gustu repudiato, insanis mundi voluptatibus se recreant; æternam inediam cum ceteris gehennæ suppliciis perpessuri: &, quod grauissimum omnium est, cælesti illo epulo & gaudio carituri.

En quomodo natura Corallij horũ arguit insipiẽtiam. id ex D. Ambrosio referamus. Sed iam, inquit, assurgamus ipsi de profundo maris, & aliquantulum sermo noster emergat, atque ad superiora se subrigat. Spectemus ea quæ vsitata multis, & plena sint gratiæ. Quomodo nõ indecorus lapis corallium in mari herba sit; si verò in aërem transferatur, lapidis firmitate solidetur. Quis non videat hîc quasi virgula designari modum, quo insipidi sapiẽtes mundi (si naturam velint imitari) à tam fœda ac fatua salsi maris huius vilitate & oblectatione, ad iucundissimam pulcherrimamque humanæ dignitatis præstantiam possint emergere. Si nimirum corallij instar caput semel cœnoso hoc fæculentæ voluptatis gurgite efferentes, puriori aëri, adeoque æthereæ auræ conentur inserere: è vili alga futuri corallium, hominum oculis, atque ipsi omnium creatori gratissimum.

Ambros. Hexæm. cap. 11. li. 5.

Oratio contra gustum mundanarum rerum.

CAlix mundi amarus, dulcissime Iesu, foris melle litus est, & cum iucunditate mortem imbibimus animarum. Reple corda nostra cælesti dulcedine, vt mundi delectationem contemnentes, suauissimis animæ deliciis in hac peregrinatione nutriamur, & iisdem in patria cælesti, cùm apparuerit gloria tua, satiemur. Amen.

CAP. LXXVII.

Crebriùs auratos Mundi quis glutiit hamos? Eius seruitio studium qui mancipat omne.

Maximè à mundo decipiuntur, qui ei seruiunt maximè.

ALDE ad rem facit istæc Interrogatio: verùm quia duobus præcedentibus Capitibus de mundi vanitatibus & illecebris actum est, iam tantùm præcipuè fraus illa & fallacia explicanda erit, qua illi potissimùm à mundo decipiuntur, qui ei fidelissimè & studiosissimè placere & obsequi conantur. Quæritur itaque, quis crebriùs, & vt plurimùm turpiùs, à mundo decipiatur, auratos eius hamos & blandas inescationes deglutiendo? Responsio clara est: Qui maximè ei seruit. Hoc enim in omnibus videre est, quorum quosdam quasi digito indicabo, loco omnium mundi cultorum.

Esther 7. Aman speculum singulare mundi amatorum; qui pro omni suo in A mundi gratiam seruitio & studio, proprio patibulo affixus, toti mundo Luc. 15. risui & ludibrio expositus est. Huic filium prodigum annectamus, B qui omnem suam substantiam consumsit in mundi obsequium, eius illecebris inescatus; & tandem omnibus exutus, fœdè à mundo explosus est; pro mercede tot impendiorum, exsibilationem cum extrema calamitate recipiens. Et verè hoc certissimum omnibus mundi cultoribus ius & stipendium expectandum est, iuxta illud Sa- Prou. 31. pientis iudicium: *Fallax gratia, & vana est pulchritudo.* Blandè quidem arridet, & oculis grata est mundi species; sed finis spectandus, qui semper tristis est, nisi quis prudens tempestiuè elabatur, seseque eius tricis eripiat. Fallax iste ac malè ominatus mundi cum suis cultoribus lu- C sus, non incongruè lusui illi comparetur, quo felis ludificat murem, quando post miras cum illo ioculationes, eum tandem strangulat & Impostores. absumit. Ita etiam cui cum mendace, fallaci, & impostore negotium D est; quales sunt isti circumforanei, nugiuenduli, empirici, qui mira E hominibus obtrudunt, vt pecuniam ex marsupio emungant. Quis maximè à talibus decipitur? certum est, eum qui maximè eis fidit, & F plurimum tribuit; quique præ ceteris consilium ipsorum sequitur, Mundus, in ludificando excellit. plus ceteris risui omnium exponi. Ita eis accidit, qui mundo plus detulerunt, plus fidei adhibuerunt, plus in eius obsequium & laboris, & temporis, & pecuniæ impenderunt. Illi etiam ampliùs de eius impostura participant; & pro tam studioso obsequio dignissimum fiunt ipsi mundo ludibrium.

August. 8. li. Conf. cap. 6. Hinc ex D. Augustino tam fatuos clientes, amentesque vanitatum asseclas sic meritò alloquamur: O amatores mundi, cuius rei gratiâ mili-

Crebrius auratos Mundi quis glutijt hamos?
Eius ſeruitio ſtudium qui mancipat omne.

Wie werden daer, met recht, van Weerelt meeſt bedroghen?
Die haer, als ſlaue, en knecht, ghetrouwſt te dienen poghen.

Qui plus ſot ſe laiſſe, Mener a la leſſe, Du monde pipeur?
Qui par veu d'hommage, Seruiable engage, A luy tout ſon coeur.

militatis? Maiórne esse poterit spes vestra in mundo, quàm vt amici mundi sitis? Verba duorum aulicorum Imperatoris sunt, qui in casam eremitæ & in S. Antonij vitam incidentes, conuersi sunt, in has voces erumpentes: Quid quærimus? cuius rei causa militamus? Maiórne esse poterit spes nostra in palatio, quàm vt amici Imperatoris simus? Et ibi, quid non fragile plenumque periculis. Et per quot pericula peruenitur ad grandius periculum?

Dionysius Syracusanus iunior, ludibrium mundi factus, à fortuna ad summam felicitatem euectus, cùm nimiùm felicitati suæ fideret, ab eadem ipse deceptus est. Nam non solùm vt Iustinus refert, Corinthii propter inopiam eum puerulos litteras in triuio docuisse asserunt: sed & ob extremam mendicitatem, cùm stipem petere cogeretur, tympana pulsando extremam ætatem exegisse. *Ælianus lib.9.* *Iustinus lib.21.*

Domitius Nero ab immensis deliciis, quibus antè vtebatur, in omni re sua immodicus, omnium odio eum premente, in serui sui domum profugit; atque illic vrgente siti, qui aureis vasis assueuerat, veluti nouus Diogenes (quia aliter non poterat) è caua manu poculum sibi fecit. Et cùm calcei deessent, atque ipsi nudis pedibus per cannetum nuperrimè desectum, transeundum esset, vt occultè locum peteret, in quo latêre posset, magna ex parte pronus per terram in quadrupedis speciem perrexit; atque, ne acuti cannarum stipites læderent, vestem subdidit. Ad hanc necessitatem redactus est, qui olim vrbes, prouincias, ac regna dare consueuerat, vt calceos in pedes non haberet, manuque pro pedibus vteretur: & deficiente vase, manum pro poculo adhiberet. Hæc mundi merces & fraus in omnes qui ipsi maximè fidunt. *Fulgosius lib.7. cap 6.*

G Neq mirum: quia sicut dicit Apostolus, *Mundus transit, & concupiscentia eius.* Tãto igitur necessum est eum frustrari ampliùs, quanto ampliùs ei confisus, & vt arundini innixus fuerit. Sicuti etiam quãdo quis in ripa stans naui præterlabẽti pedem imponit, vel ex ea manum ripæ iniicit, quò firmiùs incubuerit vt eam remoretur, eique innitatur, eò certiùs vehementiusq. sua spe & opera frustrabitur, rapidiusq. in profundum demergetur. Periculum autem hoc indicat & euadentium raritas & pereuntium multitudo. Nam, vt dicit D. Bernardus: In mari Massiliæ de quatuor nauibus non perit vna; in mari verò huius mundi de quatuor animabus vix euadit vna. *1. Ioan. 2.* H *Bernard.*

Oratio contra mundi fraudulentiam.

DEus, qui fallaciam huius mundi nobis tam clarè detexisti, & prædixisti; accende in nobis desiderium tibi fideliter seruiendi; ne inani mundi huius fidentes arundini decipiamur, sed in solida tua promißione securè conseruari mereamur. Amen.

CAP. LXXVIII.

Ergo, quid est Mũdus, mundũ licet induat omnẽ? Vanius hoc nihil est: Nihilo quin vanior ipso.

Quid sit Mundus? Nihil.

POSTQVAM de gloria, fastu & fraudulenta mundi deceptione tractatum est; iam absolutè quæritur, quid sit mundus, hoc est, quàm parum; etiamsi omnem mundum, hoc est, ornatum muliebrem induat, seque summè exornet. Respondetur, nihil eo vanius, immò vaniorem ipso nihilo esse. Probrosa sanè & mordax responsio, illi qui tam excelsè & sublimiter se gerit & de se sentit. Intolerabilis videbatur Amano illa vilipensio, qua non ita vt optabat à Mardochæo excipiebatur. Quin immò, plus illa eum torquebat, quàm omnes eius diuitiæ, omnis gloria & sublimitas eum oblectabant. Ita & inexplicabilis contemtus erat, & ignominia maxima fastuoso illi Goliæ, quando Dauid cum baculo tanquam ad canem ad eum accedebat: præsertim cùm ei etiam intrepidè pusillus ille in os diceret: *Percutiam te, & auferam caput tuum à te: & dabo cadauera castrorum Philisthijm hodie volatilibus cæli & bestiis terræ.* Ita intolerabilis est ista mundo superbissimo fastuosissimoque ignominia, qua de ipso dicitur quòd sit vanitas vanitatum, & minus vaniusque nihilo; cùm tamen in omnibus suis tanta vtatur supercilij celsitudine, vt nihil, nec in cælo quidem esse videatur, cui eius splendor & magnificentia conferri possit.

Hester 5.

1. Reg. 17.

Sortilegiũ splendida promittẽs, & nihil rei tribuens, mundus.

Verè tamen, licet ringatur, & præ indignatione findatur medius, sortilegio celebri comparari potest, cuius præmia & donaria mirè fulgida quidem ac pretiosa apparent; sed postquam sortes & sortium pretia in vrnam iniecta, iamque extrahenda sunt; pro magna spe atque exspectatione rutilantium illorum præmiorum, quæ nemo sibi non certò pollicebatur, nihil nisi vacuæ chartulæ producuntur; clamaturque assiduè ab adstante pręcone: Nihil; Nihil; Nihil. A

Et ita se res habet. Mundum mihi, quæso, parumper attendito, quando ita fastu plusquam gigantæo tumet, vt se vix capiat, suusq; sibi locus angustior videatur, quàm vt eo ampliùs queat contineri: immò ac si vterum gestet, nouumque hic mundus mundum pariturus videatur: vt olim de monte veteres fabulati sunt, qui quòd plus solito videretur intumescere, montem ex illo alium progignendum rustici arbitrabantur: dumque diu satis essent partum præstolati, prodiit musculus. Vnde de omnibus qui magna pollicentur, vel præstituri magna videntur, & nihil aut parum re ipsa perficiunt, communi prouerbio dici solet illud Horatij: *Parturiunt montes: nascetur ridiculus mus.* B C D

Mons parturiens, mundus.

Horatius Art. Poët.

Ita

MVNDI IACTANTIA, MINVS EST NIHILO.

NIET NIET

Ergo, quid eſt Mundus, mundum licet induat omnem?
Vanius hoc nihil eſt: Nihilo quin vanior ipſo eſt.

Wat iſt van ſwerelts toch, en wonderbaer bediet?
Al ydelheyts bedroch, met eenen grooten **Niet**.

Qu'eſt donc l'apparance, Et la grand'boubance, Du mondain attueil?
La Vanité vaine, Moins que rien, qui meine, L'homme a treſgrand dueil.

Ita nihil mundus, post tot tantasque magnarum rerum falsas species producit solidi; immò totus inanis, ridiculus, & nihil est. Talia sunt quædam, quibus proprium est multum præ se ferre, & nihil esse.

E Quidni vilitatem, & vt ita dicam, nihilitatem mundi fastuosi bullis illis comparem, nō iam communibus sponte in aqua surgentibus, sed illis quas pueri ex concha, smegmate aquæ immixto, straminea fistula, magno, licet puerili, studio exsuscitant? Hinc enim pueri vt stulti insensatique sæculares ex suo orbe non parum accipiunt oblectamenti. In hoc namque flatili orbiculo ædificia cernunt, turres, palatia, vrbes, cælum denique & terram, ac si paruus mundus esset, qui pusillari pugillo in concha continetur: præsertim quando in aera volitare permittitur, vel etiam super palma manus resultare. At, quanto magis propiusque eo lusu delectat tanto faciliùs in nihilum, vnde prouenerat, redigitur; & (heu luctum!) oculos intuentium mordaci sua aspergine mœstificat. Et ita, mundanæ more lætitiæ, extrema gaudij luctus occupat. Bulla in concha, mundus.

Neque Sapiens tantùm id bis térve iisdem planè verbis inculcat: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*: sed etiam vox & testimonium ipsorum damnatorum id confirmat; ita teste sacra Scriptura clamantium: *Nos insensati, &c. Quid nobis profuit superbia? aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam nuncius præcurrens: & tanquam nauis quæ pertransit fluctuantem aquam; cuius, cum præterierit, non est vestigium inuenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus: aut auis, quæ transuolat in aëre, cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, sed tantùm sonitus alarum verberans leuem ventum, & post hoc, nullum signum inuenitur itineris illius: aut tanquam sagitta emissa in locum destinatum, diuisus aër continuò in se reclusus est; vt ignoretur transitus illius. Sic & nos nati, continuò desiuimus esse, & virtutis quidem nullum signum valuimus ostēdere; in malignitate autem nostra consumpti sumus.* Sequitur ibidem: *Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt, quoniam spes impij tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur: & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur: & tanquam fumus, qui à vento diffusus est.* Eccli. 1. & 12. Sap. 5. Testimonium damnatorum de mundi vanitate.

Ecce, tametsi plenis immodicisque mundi voluptatibus, honoribus, & diuitiis affluxerint, & tota vita durante toti in illis fuerint gloriantes, luxuriantes, exultantes, & tanquam beatitudinem summam nacti iactantes; tamen quando eò venerunt vbi verè videre est, quid sit mundus cum omnibus suis tumoribus & moribus, vident fatenturque nihil esse, seque natos statim esse desiisse, & omnia tanta celeritate transiisse, atque euanuisse, sicut omnia illa quæ in qualemqualem comparationem adduxerunt, vt iam antè audiuimus: vt ob id se insensatos meritò ipsi protestentur, & doleant. Vnde & Propheta regius eodem prorsus spiritu loquens, sic deplorandam horum stultitiam depingit:

Psal. 72. pingit: *Abundantes in sæculo obtinuerunt diuitias. Veruntamen, deiecisti eos dum alleuarentur. Quomodo facti sunt in desolationem! Subitò defecerunt: perierunt propter iniquitatem suam. Velut somnium surgentium, Domine, in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.* Vanitas mundanorum sic in suis voluptatibus somniantium etiam à Propheta Isaia expresse describitur, his verbis: *Sicut somniat esuriens & comedit; postquam expergefactus fuerit, vacua est anima eius: & sicut somniat sitiens & bibit; & postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit; sic erit multitudo gentium.* Sic cum mundi cultoribus & amatoribus agitur, quando omnia transierunt, somnium videtur fuisse: quo quid vanius, respectu rei ipsius de qua somniatur? Et vbi est ingenij subtilitas, rationis vigor, acumen industriæ, de quibus interdum gloriamur; & interim vmbram pro re, & somnium pro veritate complectimur: canem illum Æsopicum imitantes, qui carnem ore gestans, vmbram eius in aquis luna splendente apparentem auido morsu prensitans, veram carnem amisit. Ita nos aerem retibus, fumum manu, vmbram totis vlnis, & somnium toto animi studio, expanso velut sinu, captamus, vera æternaque beatitudine dimissa. Quis non hîc cum viro secundùm cor Dei exclamet quasi miseros à tanta insania reuocans: *Filij hominum, vsquequo graui corde? Vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Nonne satis miser est, cui inuito mendacium obtruditur, nisi id etiam ipse studiosè conquirat? An non satis deplorandus, qui inscius & nolens in vanitatem inciderit; nisi & non habitam ambiat, & diligat inuentam? quis domum quærens, vacuam malit quàm plenam? quis bursam vacuam, scyphum, horreum, armarium, armamentarium, caput, corpus, & similia (quæ continendis rebus seruiant) vacua malit quàm plena? Ita qui quæ in mundo sunt diligunt, non modò vana diligunt, sed ipsam adeò diligunt vanitatem.

Somnij instar mundi vanitas.

Isaiæ 29.

Canis Aesopicus.

Psal. 4.

In signum, vacua illa & vana esse omnia, quæ mundani homines tanto cum affectu & tanta cum animi voluptate concupiscunt & amplectuntur; vacua etiam sunt omnia illa instrumenta, vt suprà attigi, quibus maxima talibus hominibus lætitia & exultatio exhibetur. Vt sunt tympana, fistulæ, sambucæ, lyra, cythara & id genus alia. Videte stultitiam: inflatur saccus coriaceus, inflatur tibia, pulsantur tympana, sonumq. edunt; & incipiunt saltitare homines, & instar vitulorum pinguium gestire, lasciuire, & mille leuitates exercere: quid id aliud est, quàm vanitatem hominis per instrumentorum vanitatem excitare, & facto ostendere, vana esse omnia? Dumque transiit sonitus, cessat saltus; & iterum in nihilum euanuit. Iterum dicere lubeat: Filij hominum, vt quid diligitis vanitatem? errorem? perniciem?

Instrumenta lætitiæ mundanæ vacua vanitatem mundi testantia.

Rectè D. Augustinus: O infelicitas generis humani! Amarus est mundus, & diligitur: putas si dulcis esset, qualiter amaretur? Formoso quomodo

Augustin. serm. 111. de temp.

quomodo hæreres, qui sic amplecteris fœdum? Flores eius quomodo colligeres, qui à spinis non reuocas manum? Idcirco prudentes nos esse oportet & iustos rerum æstimatores. Transit mundus, transeat, neque vanitati eius innitamur, vmbras, mendacia, fumos, & inanes species fugientes, Christo, qui veritas & æterna Patris Sapientia est, adhæreamus. Illi adhærere bonum est. Sortilegium mundi pompaticum contemnite, vbi omnia in sortem conferuntur, & nihil præter nihil accipitur. Sors tua tibi, ô Christiane, cecidit in præclaris. Hæres cæli, Deique cum Christo cohæres factus es. *Dixi*, inquit nostro etiam nomine, Propheta: *Tu es spes mea, Domine, & portio mea in terra viuentium.* Hac contenti simus. Ceterùm, mundus mihi crucifixus sit, & ego mundo. Ecqua voluptas sit, cum reo cruci vel patibulo affixo epulari, sedere, iacere, illius frui amplexibus & osculis? omnia horroris plenissima sunt. Phy igitur mundo, & omnibus eius vanitatibus; Christo confixus sum cruci.

Sors Christiani Deus.

Psal. 141.

Gal. 6.

Veræ vanitatis mundi specimen atque exemplum ex Philone breuiter narremus. Cùm Agrippa à Caio Augusto rex ordinatus, Roma recedens & in Iudæam rediens, Cæsaris hortatu per Alexandriam iter institueret: intolerandam in illa ciuitate sustinuit ignominiam. Erat quippe quidam insanus, nomine Carabbas, non ex illo conspicuo furiosorum genere, sed leuiore correptus insania. Is interdiu noctuque nudus oberrabat per compita, nec æstum nec frigus deuitans, puerorum & adolescentum ludibrium. Hunc miserum propulsum ad gymnasium in superiori loco statuunt, vt spectari posset ab omnibus; moxque capiti diadema imposuerunt papyraceum, pro paludamento corpori stoream induunt, pro sceptro frustum arundinis humo sublatum quidam ei dedit in manum. Sic ornatum regiis insigniis, & in regem transformatum, more histrionico, adolescentes perticas in humeris gestantes stipabant pro satellitio: tum alij salutatum accedebant: alij sibi reddi iura petebant: alij consulebant eum de Republica: post hæc acclamatum est à circumstantibus, magna voce, *Marim*, appellantibus, quod nomen Syris significabat Dominum. Ecce tibi mundi typum in fatuo ludicrè sublimato, & in Agrippa nouo rege deriso luculenter expressum.

Philo in Flac.

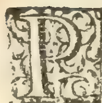
Oratio contra mundi vanitatem.

M*Vndus transit, Domine Deus, & omnis concupiscentia eius, & veritas tua manet in æternum: abstrahe corda nostra ab omni vanitate, & tibi glutino tuæ dilectionis affigito: ne, quando dormierimus somnum nostrum, vacuis inueniamur manibus, dum cuncti resurgētes mercedē pro labore sunt percepturi. Amen.*

CAP. LXXIX.

Qua capitur ſpecie, qui ſidera lumine veſtit? Virtutum: Argenti hæc radios præſtinguit & auri.

Veſtium & ornatus origo & progreſſus. *Geneſ. 3.*

OSTQVAM homo primam ſuam in Paradiſo veſtem innocentiæ & iuſtitiæ originalis amiſit, cœpit in veſtium ornatu & pretio, & in iis quæ eò ſpectant, voluptatem capere. Primùm quidem neceſſitate tantùm impellente, in quam ſe per peccatum coniecerat, vt veſtium vſu indigeret; ſed poſtea etiam vanam delectationem & honorem in veſtitu quærendo & collocando. A Primum ſiquidem indumentum, ſeu potiùs tegumentum, quo pudori ex nuditate ſurgenti conſuleretur, erant perizomata, quæ ipſi primi parentes conſutis ficus foliis ſibi confecerant. Tunc fecit eis Dominus Deus tunicas pelliceas, ad tegendam quidem nuditatem, ſed etiam ad frigus cælique iniuriam arcendam. Inde ad lanam & linum ventum eſt; effinxitque ſibi humana induſtria veſtes laneas & lineas. Inde vlteriùs ad vermium ſerica excrementa & byſſum: tandem ad aurum B & argentum, conchas, murices, vniones, gemmas, & lapides pretioſos. Adeò vt nihil vltrà videatur expectandum, quàm vel vt ad primum iterum veſtimenti genus redeatur, vel vt mundus finem accipiat: cùm inſuper omnia illa ſupradicta ita inter ſe contexta, commiſta, & mille modis variata & variegata ſint, vt nihil ſupereſſe videatur, quod in eo genere amplius queat excogitari: & tamen in vno diu conquieſcere nequit mundus.

Gentilium in ornatu ſtudium.

Ethnici, qui non plus ſapiunt quàm capiunt, quamq. ſe humanum protendit ingenium, magnum momentum in externo hoc ornatu conſtituunt; quia ſummam ſuam felicitatem in talibus poſitam exiſtimant: hinc etiam eiuſmodi ſtudiis maximam nauant operam. De his ſic loquitur Propheta: *Filiæ eorum compoſitæ: circumornatæ vt ſimilitudo templi.* & forma corporis aptiſſimè comparatæ, & veſtium ornamentorumque corporalium ſplendore ita excultæ, ita armillis, dextrariolis, inauribus, torquibus, lunulis, frontalibus, & ſimilibus circumornatæ, vt templi alicuius etiam aulæis & coronis aliiſque donariis circumquaque dependentibus ornatiſſimi ſpeciem referre videantur. *Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt*, inquit Propheta: & ſibi beati videntur. *Pſal. 143.*

Chriſtiani ſciũt, quid de corporali ornatu ſit ſentiendum.

Idque inquam de Ethnicis, qui lumine Fidei deſtituti videre nequeunt neque diiudicare, quis ſit ornatus ille quæue ſpecies qua Deus capitur & delectatur. Deus, inquam, qui ſidera decoro illo veſtit lumine. At nos Chriſtiani à Deo circa huiuſmodi illuſtrati, quando perſpicilia recti viſus ac iudicij, naſo noſtro imponere volumus; hoc eſt, quando

Quâ capitur ſpecie, qui ſidera lumine veſtit?
Virtutum: Argenti hæc radios præſtinguit, et Auri.

Welck is dan het cieraet, daer Godt voor al afhoudt?
Dat is der deughden daet: bouen gheſteente en goudt.

De quelle parure / L'autheur de Nature / Se delecte plus?
De la Vertu belle / Au pris de la quelle / Rien n'eſt le ſurplus.

quando humanum nostrum intellectum captiuum tenemus, & fidei, obedientiæ, atque obsequio subiugamus, facilè videmus quid de cor-
C porali ornatu censendum sit, quantumque in eo gloriandum. Fide namque cognoscimus, non alia nobis quàm peccatorum occasione concessa corporis indumenta; sicut cataplasmata, & fasciarum obligationes, vulnerum vlcerumque occasione traduntur. Vt pudere nos potiùs debeat, quàm gloriari delectet in vestibus, cùm illæ nobis seruiant magis ad ignominiam inobedientiæque nostræ memoriam refricandam, quàm ad laudem aliquam vel honorem. Sic enim nec cauterium, scapulis cuiusquam furis inustum, occasionem aliquam præbet se iactitandi, vel sibi complacendi, sed potiùs se humiliandi, quia recẽtem semper commissi vel furti vel criminis gignit recordationem. *Vestes cataplasmata.* *Vestes cauterij instar.*

Iam verò non eò tantùm ventum est, vt in tegumentis corporis nostri gloriemur, æquè ac vulneratus vel luxatus quispiam in suis cataplasmatis & colligaturis: sed etiam illa nos eadem argento & auro & lapidibus pretiosis ornamus: nobis persuadentes pulchrum hoc esse & honorificum. Quod sine dubio clarissimum est vel stultitiæ argumentum, vel nos Fidei nostræ non vti lumine, quo hæc omnia discernamus. De sic se ornantibus dicit Apostolus: *Non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa; sed quod decet mulieres promittentes pietatem per opera bona.* Cui & D. Petrus consentit: *Non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus; qui est in conspectu Dei locuples.* *Insania circa cultũ corporis.* *1. Tim. 2.* *1. Pet. 3.*

Docuerunt nos Sancti suo exemplo ita de corporis indumentis, vt dixi, sentiendum: data esse scilicet quibus tegamur (quod ex peccato originem sumsit) & in signum pœnitentiæ peccati illa nos circumgestare; sicuti sceleratus aliquis torquem ferream, vel catenam, vel aliud signum gestaret: Sancti vestibus ad pœnitentiam etiam vsi sunt. Sic Apostolus: *Fide, alij circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus.* *Hebr. 11.*

Vnde ista (putamus) inter homines iudiciorum & rationum agendi diuersitas, nisi quòd aliis alij animam pluris quàm corpus faciant, atque ita etiam ornatum animæ corporis cultui præferunt; virtutes, gratiarum varietates, & eiusmodi spiritualia ornamenta, gemmis & auro. Alij verò, quibus vel cerebrum, vel cor, vel spiritus deficit, corpus animæ præponentes, etiam longè studiosiùs exteriorem cultum inte-
D riori præferunt. De quibus rectè D. Augustinus: Ecce, omnia pulchra sunt cum iniquis, & ipsi turpes, secundùm animam scilicet. Non enim cogitant, neque animaduertunt, animam principalem esse hominis portionem; eamque ob id à Deo, vt rem pretiosam, corpori vt loculo conuenienti esse inclusam. At ipsi capsam exteriorem contemplantur *Augustin.* *Anima corpori præponenda.*

cum admiratione, nihili facientes thesaurum intus conseruatum. Propterea exteriùs ornant, intus negligunt. Quod dum stultuli faciunt, ita sapiunt, ac si fur qui ad suspendium ducitur maiorem haberet curam ornandi corporis, quàm animæ conseruandæ.

Virtutum ornatus optimus.

Dicit itaque optimè Responsio, virtutum ornatum Deo maximè placere, illumque radios argenti & auri præstinguere. Hic est enim ornatus Reginæ, Christi Regis sponsæ, animæ Fidelis; quam ob id sponsus tanto dignatur honore, vt ad dexteram suam collocet: *Adstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato; circumdata varietate*. Tanti est operimentum illud fulgentis charitatis, vt eius comparatione vilescat aurum: tanta est omnium aliarum virtutum varietas, vt nulla vestium variegatio cum ea conferri possit. Qui hunc virtutum ornatum habet, alium non magnopere quærit, neque pro illo manum mouerit; cùm sciat se per istum summo Regi Christo placere. Talis animæ pulcherrima fuit figura, Hester illa pulcherrima. quæ tanta gratia & pulchritudine naturali pollebat, vt non quæreret muliebrem cultum; neque ei vt ceteris opus erat studiosè se adscititiis ornamentis comere & polire; quia, teste Scriptura, *erat formosa valdè, & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa & amabilis videbatur*: & propterea præ ceteris Regi Assuero placuit: quæ tamen sex mensibus oleo vngebantur myrtino & aliis sex quibusdam pigmentis & aromatibus vtebantur: & quidquid postulassent ad ornatum pertinens, accipiebant, & vt eis placuerat componebantur, dum ad regem suo ordine essent ingressuræ. Posuit autem Assuerus rex diadema regni in capite Esther, fecitque eam regnare. Quicunque igitur summo Regi Christo placere desiderat, & ipso tandem iubente ac donante in cęlis regnare, mundi corporisque ornatum contemnat, qui animam solet dehonestare, fœdioremque coram Deo reddere: & assumat virtutum decus; humilitatis, pudicitiæ, mansuetudinis, sobrietatis, patientiæ, charitatis, misericordiæ, pietatis, & cæterarum. Hæc optima fuere Christi, amicorumque eius, & gloriosorum Principum terræ Apostolorum vestimenta: his ornamentis resplenduerunt tot Sanctorum & Sanctarum millia. Et virgines nominatim, etiam corporis pulchritudine frequenter speciosissimæ, & in sæculo præstantes. hoc tamen virtutum ornatu eminenter fulserunt: quales fuerunt S. Catharina, S. Agnes, S. Cæcilia &c. at præ omnibus, Virgo virginum, Domini nostri mater sacrosancta, Domina angelorum, in qua Deo complacuit.

Psal. 44. Anima virtutibus prædita, Regina est. *Hester* 2. Qui animam ornatam habet, de corporis ornatu nō est solicitus. Virginum sanctarum laus.

E F G H

Hic virtutum ornatus non teritur vsu, sed augetur, redditurque venustior. Qui his indumentis caruerit, gehennæ flammis æternùm vestietur. *Induet maledictionem sicut vestimentum*, inquit Propheta. Meminerint tantæ dignitatis huius virtuosi ornatus, qua regni maiestas obtinetur; & è contrà vilitatis ornatus corporalis, quo gehennæ incendia

Psal. 108.

cendia

cendia hereditantur, quicunque ita cultui corporis vacant, vt animæ cultum postponant. Meminerint exempli sororis S. Bernardi.

Sed rem ipsam, vt in vita S. Bernardi describitur, audiamus. Cùm igitur illa venisset, quasi visura fratrem suum, & adesset cum comitatu superbo & apparatu, ille detestans & execrans eam tanquam rete diaboli ad capiendas animas, nullatenus acquieuit exire ad videndam eam. Quod audiens illa, confusa & cōpuncta vehemēter, cùm ei nullus fratrum suorum occurrere dignaretur, cumq́ à fratre suo Andrea quem ad portam inuenerat monasterij, ob vestium apparatum stercus inuolutum argueretur, tota in lacrymas resoluta; Etsi peccatrix sum, inquit, pro talibus Christus mortuus est. Quia enim peccatrix sum, idcirco consilium & colloquium bonorum requiro. Et si despicit frater meus carnem meam, ne despiciat seruus Dei animam meam. Veniat, præcipiat; quidquid præceperit, facere parata sum. Hanc ergo promissionem tenens, exiit ad eam cum fratribus suis frater eius: & primo verbo omnem ei mundi gloriam in cultu vestium, & in omnibus sæculi pompis & curiositatibus interdixit; ac formam vitæ matris suæ in qua multo tempore vixit cum viro, ei indixit, & sic eam à se dimisit. Illa verò obedientissimè parens præcepto, repentè secundùm omnipotentiam dexteræ Excelsi mutata est. Stupebant omnes, adolescentulam nobilem, delicatam, subita mutatione in habitu & victu, in medio seculi vitā ducere eremiticam. Hucusque ex vita S. Bernardi.

Soror sancti Bernardi cultum externum deposuit.

In vita S. Bernard. li. 1 ca. 6.

In virtutum porrò commendationem adiiciam quod Antisthenes dixisse fertur. Ensis & clypeus excutiuntur: sapiens autem ac virtute præditus, nunquam non armatus est, eoq́ue vinci non potest. Ecce quantum præsidium in virtutum ornatu, quæ & armaturæ loco sint in militia nostra quotidiana; vt illis muniti vinci nequeamus; cùm alioqui corporis ornamenta parum ad telorum iactum conducere soleant. Idem virtutes ei mercium generi comparabat, quæ in naufragio vnà cum possessore enatant. Et quid verius, quàm quòd virtutes in morte solæ auctori suo ex hoc mari enatanti adhæreant, eumq́ue in extrema necessitate solentur? Omne igitur studium isti ornatui Deo tam grato impendendum.

Laërt. lib. 6.

Oratio ad ornatum animæ acquirendum.

Domine Deus omnipotens, qui cælum sideribus, & floribus tellurem, pulchriùs quàm regali gloria exornasti; Da mihi gratiam, vt corporis ornatu contemto, animam exornem virtutibus, vt gratiam in oculis tuis, qui cor intuentur, obtineam. Amen.

CAP. LXXX.

Quæ de florenti tibi stat sententia formâ?
Flos iste ambrosiam modò, cras spirabit auernum.

Risu dignū formæ studium etiā apud deformes.

VERE admiratione & animaduersione dignum, homines communiter tantam ex pulchritudine & forma voluptatem capere, vt etiam videri formosus quis desideret, tametsi verè non esset. Si tantum quilibet studij poneret, vt probus fieret, quantum vt pulcher appareat, quàm boni & sancti essent homines! Nam non frustra labor ille impenderetur, cùm meliorem se quisque reddere queat, non autem pulchriorem, aliáve specie, quàm qua eum Deus creauit. Quocirca sicut superuacaneum est, vel ad staturam aliquid vel ad formam adiicere, vel quærere quod nequeat inueniri; ita è contrà, valdè vtile ac fructuosum est, vitæ emendatiori & sanctiori operam dare: quia ibi proficitur, neque oleum neq. opera perditur.

Pulchritudo, flos caducus.

Quæritur itaque modò, quid de florenti forma & corporali pulchritudine sit sentiendum: cùm tam multi tanti eam faciant; vt licet non sint, videri saltem speciosi contendant. Respondetur, eam instar floris modò suaue redolentis esse, qui cras, vel paulo pòst, fœdissimè fœteat. Ex Sapiente iam antea audiuimus: Vanam eam esse corporis pulchritudinem, fallacemque eiusmodi omnem gratiam. Nam præterquam quòd frequenter verè non subsit, quantumque id appareat, etiam cùm verè, valdè caducum & incertum est. Quia, sicuti ex Apostolo Petro aliàs diximus: *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius, tanquam flos fœni; exaruit fœnum, & flos eius decidit.* Quod & D. Iacobus simili modo loquendi confirmat: *Flos eius decidit: & decor vultus eius deperijt.* Ita enim in formosissimis breui temporis spatio videmus accidere. Vt verè dicat Theophrastus: Forma est tacita deceptio. Non enim solùm multos decipit, silenterque in laqueum inducit, solo intuitu ac secreto oculorum spiculo; verùm etiam pulcherrima venustas ac forma, quæ omnium in se oculos præ admiratione rapit, plurimaque videtur de se polliceri, illa eadem paulo pòst tacitè & præter omnē expectationem, minimo casu, morbi, vel metus, vel mœroris, aut alterius occasione, leuissima nonnunquam, ita sui possessorem, & omnes qui eam cum stupore suspexerant, decipit; vt vix credant eandem esse ita iam deformatam formam. A

Prou. 31. — *1. Pet. 1.* — *Iac. 1.* — *Theophrastus.*

Euripides.

Ita etiam rectè de pulchritudine sensit Euripides: Pulchritudo res infelix est. non iam tantùm ob illam deceptionem, licet multiplicem: sed etiam, quia eius occasione multi in deplorandas veniunt infelicitates & miserias, tum corporis, honoris, & substantiæ, tum potissimùm

in

Quæ de florenti tibi ſtat ſententia Formâ?
Flos iſte, ambroſiam modo, cras ſpirabit Auernum.

Seght my, nae menſchens roem, Wat v van ſchoonheyt dynckt.
Een rieckende ſchoon bloem, die morghen leelyck ſtinckt.

Du gentil corſage, Et du beau viſage, Qu'en doibt-on ſcauoir?
Que ceſt vne roſe, Au matin d'eſcloſe, Qui fleſtrit au ſoir.

in iacturam animæ incomparabilem. Dicat vt ideò idem auctor sententiam, dignam quę ex Christiani alicuius ore credi possit promanasse: *Deformis sim potius, quàm pulcher & malus.* Nam Mopso quodam, Thersite, atque Aesopo ipso deformior est, quisquis malis moribus præditus est, etiamsi Adonide, Narcisso, vel Helena ipsa formosior vultu appareret. Sententia Christiano digna.

Heu quàm multi (timendum est) in inferno æternis cruciantur ignibus, sola pulchritudinis occasione tam viri quàm fœminæ! His formæ venustas, lapsus & peccati & damnationis causa fuit, à qua fuissent immunes, si turpes fuissent, aut saltem non excellenter formosi, eámve cautiùs custodissent. Forma eis velut hamus fuit, quo plurimos secum in ardentis laci voraginem pertraxerunt. Dixit propterea rectè Poëta: Lis est cum forma magna pudicitiæ. ac si dicat: Pudor & castitas valdè periclitantur, vbi adest pulchritudo: ac si non benè queant consistere nisi cum maximo certamine & discrimine, in quo plerumque superat pulchritudo cum pudicitiæ detrimento. Istud quotidianis (prô dolor!) exemplis constat in stultulis illis, quę tanti faciunt formosæ videri, vt parum ob id curent, si castę non maneant. Damnum pulchritudinis. *Ouid. Epist. 9.*

Ex his facile videre est, quàm vana, fallax, infelix, & noxia sit sæpè pulchritudo: sed bonum esse, ac Deo ex conscientiæ pulchritudine placere, magnificum esse; parum referre de facie. Quocirca consilium Demetrij mihi summoperè placet: Si pulcher es, benè fac: si deformis; naturæ defectum bonis actibus instaura. Vt & Socrates eam ob causam discipulos suos in speculo se contemplari iubebat, dicens: Si tibi pulcher videris; vide vt probè viuas: quia nimiùm dedeceret, pulchrum esse & malum. E contrà, si tibi deformis esse videris, eò rectiùs te gerito; & corporis defectum morum probitate compensa. Superat namque facilè morum virtutúmque ornatus (qui est animæ) formam ac ornatum faciei & corporis, præsertim cùm hæc in malum caderent. Dicit namque appositè Sapiens: *Circulus aureus in naribus suis; mulier pulchra & fatua.* hoc est mala, quæ imprudenter se gerit: de qua fatuitate in III. & IV. disseruimus. *Demetrius.* Speculi bonus vsus. *Socrates.* *Prou. 11.*

B

C

D Pulchritudo ista corporalis quid aliud quàm exterior forma sepulchri dealbati, pictæque vel etiam capsulæ inauratæ plenę ossibus mortuorum, vel rebus aliis turpiùs fœtentibus? Quocirca, rectè D. Ambrosius: Pictus es, ô homo! & pictus à Domino Deo tuo. Bonum habes artificem atque pictorem. Noli bonam delere picturam, non fuco sed veritate fulgentem; non cerâ expressam, sed gratiâ. Deles picturam Dei, mulier, si vultum tuum materiali colore oblinas: si acquisititio rubore perfundas. Illa pictura vitij, non decoris est: illa pictura fraudis, non simplicitatis est. Illa pictura temporalis est; aut pluuia aut sudore tergitur. Illa pictura fallit, & decipit; vt neque illi *Matth. 23.* *Ambros. Hexæm. lib. 6.*

placeas,

placeas, cui placere desideras, qui intelligit non tuum sed alienum esse quòd placeas; & tuo displiceas auctori, qui videt opus suum esse deletum. Dic mihi, si supra artificem aliquem inducas alterum, qui opus illius superioris nouis operibus obducat; nónne indignatur ille, qui opus suum adulteratum esse cognouerit? hucusque Ambrosius.

4. Reg 9. Iezabel præcipitata, stibio depicta.

Tales adulterinæ pictrices Iezabelem illam imitantur, quæ introitu Iehu audito, depinxit oculos suos stibio, & ornauit caput suum, & respexit per fenestram. Et sicut illa per eam præcipitata à canibus deuorata fuit; ita illæ quæ stibio & purpurisso, aliisq. sexcentis artibus, summi artificis Dei opus in se peruertūt, formā sibi datam reformātes, in infernum deturbatæ, à canibus auernalibus in æternū depascentur. E

Dolendus animæ neglectus.

Id considerent & recogitent omnes, quotquot huic curiosæ transformationi, & refictioni vultus sui tam sedulam nauant operam; & animam toto ferè anni tempore illotam, impexam, incultam, fœdam fætentemque relinquunt, olla quauis aut carbone Aegyptio atriorem. Horum, inquam, meminerint, expendantque quo tunc futuri sint animo, quando die illo nouissimo, vt amentes, quasi homines exusti secundùm corpus, & quasi dæmones secundùm animam, discurrent, & quò se vertant, nescient. Ita Propheta de talibus: *Vnusquisque ad proximum suum stupebit: facies combustæ vultus eorum.* Quibus verbis indicat, quemadmodum nunc se mutuò occasione formæ, ornatus, & curiosæ nouitatis quotidie valde attentè obseruant, cum admiratione & stupore considerant; ita tunc è contrà se inuicem præ stupore, horrore, & fœditate respecturos esse, ac si in se mutuò hominis combusti viderent effigiem, ambustumque cadauer. Idque tanto maiori cum terrore & turbatione, quanto horribilius est talem hominem videre ambulantem, discurrentem, loquentem, vociferantem, brachia iactantem, velut mente captum; quàm simpliciter videre exustum, mortuum, palo affixum, vel humi iacentem. Vbi & horrorem augebit occasio tantę infelicitatis & miseriæ non ignota; quòd nimirum tam soliciti fuerint pro pulchritudine faciei excolenda, & faciem animæ secundùm imaginem Dei creatæ ita neglexerint. Ita, inquam, neglexerint, vt vix semel seriò perpenderint, se animam habere; animæ verò isti suam esse faciem, suam esse pulchritudinem, ornatum & splendorem: neque vnquam cogitarint quomodo illa maculetur, deformis fiat; quáve ratione mundetur.

Isaiæ 13. Horribile visu.

Formæ venustas, ad malum comparata, grauissima.

Hæc autem omnia eò grauiora futura sunt, quo maiori cum affectu se totos eis suaq. impenderint: idq. nō iam solùm ex innata aliqua curiositate, vel studio complacendi sibi, vel etiam oculis hominum, vana quadā oblectatione: sed etiam, quod longè deterius est, ex praua intentione, cum deliberata volūtate ac desiderio alios ad malum formæ venustate trahendi, pelliciendiq. ad carnalia desideria. Sicuti ex Sapiente audi-

audiuimus: *Mulier ornatu meretricio, præparata ad capiendas animas.* De talibus animarum venatricibus & venatoribus, seuerè & verè diuus Hieronymus: Si vir vel mulier se ornauerit, & vultus hominum ad se prouocauerit; etsi nullum inde sequatur damnum, iudicium tamen patietur æternum. Quia venenum attulit, si fuisset qui biberet. *Prou. 7.* *Hieron. in Epist.*

Quócirca, qui sapit, consilium exemplumque Romanæ illius nobilis matronæ Paulæ sequatur, de qua ita idem commemorat: Cùm à nobis crebriùs admoneretur vt oculis parceret, & eos reseruaret Euangelicæ lectioni, aiebat: Turpanda est facies, quam contra Dei præceptum, purpurisso & cerussa & stibio sæpè depinxi. Affligendum est corpus, quod multis vacauit deliciis. Longus risus perpeti compensandus est fletu. Mollia linteamina & serica pretiosissima, asperitate cilicij commutanda. Quæ viro & sæculo placui, nunc placere Christo desidero. Ita illa dicebat & faciebat: vtque paucæ illam in tali vitæ commutatione imitantur, sic etiam paucæ ad eam gloriam in altera vita venturæ sunt. Nam quæ ita facies suas diabolica quadam metamorphosi quasi in laruas & spectra conuertunt; certæ sunt, nisi deposita larua pœnitentiam agant, se à Christo iudice, quando cum fatuis virginibus clausa ianua venientes dicent: Domine, Domine, aperi nobis, audituras horrendum illud responsum: Amen dico vobis: Nescio vos. Egon' has formaui facies? ego horum vultuum plasmator? hóccine opus manuum mearum? Ego vos ad imaginem meam creaui? & quæ est hæc imago, quæ superscriptio, quam video? Ite, alium quærite saluatorem, si alium quæsistis creatorem. Non noui vos. Quò nisi ad æternam damnationem ituræ sunt, quos ipsa repellet salus? Heu luctuosam repulsam! fœdum pulchritudinis exitum! *Hieron in vita S. Paulæ.* *Matth. 25.* Deformãtes se, à Deo non agnoscentur.

Tunc optabunt formosulæ illæ se turpissimas inter natas mulierum exstitisse, vel aliquo modo se deformasse, & truncatis naribus & auribus horribiles adspectu fuisse, potiùs quàm per fluxam istam pulchritudinem, ad horrenda æternorum suppliciorum loca deuenire Credo, si cum Demosthene Laidis amores ob pretij magnitudinem fastidiente, tam futilis rei tam immensum pretium tempori expenderent, cum ipso etiam meritò dicerent: Tanti non emo pœnitere. Nunc exempla aliquot subiiciamus tam ex sacris, quàm profanis, quæ tum ad maiorem formæ neglectum faciant, in se & in aliis; tum ad omnimodam studij illius detestationem, quo per formam & ornatum insidiæ aliis struuntur, ad perniciem animæ. Demosthenis dictum.

Quidam, Pior nomine, Ægyptius genere, ætate iuuenis, cùm mundo renunciasset, exiit è domo paterna; & propter insignem amorem spiritalem Deo est professus se nullũ ex suis visurum ampliùs. Quinquaginta ergo pòst annis, soror eius, quæ consenuerat, & ab aliquo resciuerat fratrem suum viuere, veniebat in mentis emotæ periculum, *Pallad. hist. vit. 87.* Pior abb.

nisi ipsum videret. Cùm autem non posset venire in vastum desertum, rogauit illius loci Episcopum, vt scriberet ad sanctos patres qui erant in solitudine, vt ipsum mitterent, & eum videret. Cùm ergo ei vis magna adferretur, patribus obediens, statuit vno alio adsumto abire: & significauit domui sororis fratrem suum Pior aduenire, & foris stare. Cùm autem sensisset strepitum ostij, & quòd eius soror ei veniret obuiam, Pior clausis oculis, clamauit ad ipsam: O soror, ego sum Pior frater tuus, ego sum: ecce, vide, adspice quantum velis. Illa ergo facta certior, Deum glorificauit; & cùm multa fecisset, nō potuit ei persuadere vt domum ingrederetur: sed oratione facta in limine, reuersus est in solitudinem, propriam patriam illic sibi virtute comparans. Si ita multi suos oculos, & qui speciosi videntur, suam pulchritudinem custodirent, multa peccatorum millia vitarentur, & animæ innumeræ seruarentur.

In comtulos. *Laërt. lib. 6.*

Nunc vt illi adolescentuli comtuli habeant quo se corripiant & corrigant, dum ita se comunt ac poliunt, ac si fœminini sexus forent: audiant quid Diogenes cuidam ipsorum simili dixerit. Conspecto siquidem adolescentulo, cultu gestuque parum virili: Non te pudet, inquit, qui tibi peius velis quàm ipsa natura voluit? Illa siquidem te virum fecit; tu teipsum refingis in fœminam.

Valerius Max lib 4. cap. 5. Spurina adolescens se defœdás.

Memorabile refertur exemplum, pro illis omnibus, qui formæ suæ pulchritudine in aliorum scandalum & ruinam abutuntur. Ethnicum id quidem, sed omnibus Christianis meritò admirandum. Excellentis in Etruria pulchritudinis adolescens, nomine Spurina, cùm mira specie complurium fœminarum etiam illustrium sollicitaret oculos, ideoque viris ac parentibus earum se suspectum esse sentiret, citra tamen suam culpam: oris decorem vulneribus confudit, deformitatemque sanctitatis suæ fidem, quàm formam irritamentum alienæ libidinis esse maluit. Huius & D. Ambrosius facit mentionem, libro 3. de Virginitate.

Surius to. 1. S. Brigida.

Non desunt & Christianis eiusmodi exempla; sed pauci reperiuntur qui desiderio illa imitandi teneantur. S. Brigida virgo inter Scotiæ puellas pulcherrima, cùm à potentibus, & quidem Christianis viris in matrimonium peteretur, & illa virginitatem Deo vouisset, eundem orauit vt aliquo corporis vitio ipsam deuenustaret, quo porcorum, procorum inquam, inquietudo facilè sedari posset. Itaq. cùm oculorum decore maximè placuisset, alterum subito vlcere percussum amisit. Cui ergo charior oculis fuit virginitas, nónne tanto pulchrior fuit in conspectu sponsi cælestis, quanto istis terrenis (qui iam illam quam paulo antè tam ardenter appetierant, desponderi sibi dedignabantur) visa est deformatior?

Ibidem.

Angadrisina virgo in Gallia Lothario regnante fuit, quæ cùm à parentibus

rentibus Auiberto Principi viro (qui postea Rethomagensem Ecclesiam erexit, inuita desponsaretur; multis cum lacrymis Dominum obsecrauit, ne suam pollui virginitatem pateretur. Moxque lepræ morbo totum corpus occupante, ob fœditatem intacta dimittitur: & ne in incerto esset, cur id mali ei accidisset, vbi cœnobium virginum ingressa sanctum velamen accepit, continuò sana euasit. Puto, quæ tam enixè orauerat, lepram etiam ipsam, quoad vixit, pati maluisset, quàm virginitatem amittere. Atque ita quam terrenus sponsus fastidiuit, cælestis amplexus est. Ex his omnibus & vanitas formæ corporalis agnoscitur, quantumque illa mali importet malè custodita: ac propterea animæ pulchritudinem vnicè esse excolendam: illiusque in nos charitatem vnicè memorandam, qui (vt generosa Christi Agnes loquebatur) collum ac dexteram nostram fulgentibus ac sempiternis gemmis ornauit, qui & sanguine suo tinxit genas nostras: cuius pulchritudinem Sol & Luna mirantur. *Surius to. 1. in vita S. Ansberti. S. Angadrisma.*

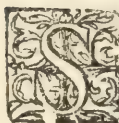
Pulcherrimum huiusce pulchritudinis nunquam satis admirandæ exemplar in historia, tametsi sæculari, adumbratum habemus, quo discamus Christo animarum nostrarum sponso grati esse, eiusque vultum cordi nostro infixum gestare. Refert Xenophon, Cyrum, cùm bello regem Armeniæ superasset, filium quoque eius cum vxore cepisse, erat autem filio nomen Tigranes. Interrogauit itaque Cyrus Tigranem, quo pretio redimeret vxorem, quæ adstabat: respondit ille: Dabo libenter vitam pro illa. Cyrus tanto amore delectatus, vtrumque liberum dimisit. Interrogauit postea Tigranes vxorem, quid illi visum fuerat de Cyri forma & magnanimitate. Respondit illa: Non ego in Cyrum oculos conieci, sed in illum qui dixit, *Se vita sua me redemturum.* Ita nos meritò rapiat Christi in nos immensus amor, qui quòd animam suam pro nobis posuit (qua maiorem nemo charitatem inueniat) dignus est vt cordibus nostris impressus inhæreat. Sicque in eo omnis nostra pulchritudo consistat, vt ex iugi tantorum beneficiorum memoria, *semper mortificationem Iesu in corpore nostro circumferendo, vita quoque Iesu manifestetur in carne nostra mortali.* *Xenophon.* *2. Cor. 4.*

Oratio vt animæ pulchritudo acquiratur.

O Domine Iesu, speciose forma præ filiis hominum, in cuius faciem desiderant angeli prospicere, cuius pulchritudinem & Sol, & Luna, & stellæ mirantur: Da mihi formæ caducæ contemtum, & sinceram puritatis animæ delectationem, quam ad tuam imaginem condidisti; vt eam illibatam tibi in die mortis merear exhibere. Amen.

CAP. LXXXI.

Stoica quo valeam capere hæc paradoxa magiſtro?
Eia, Sepulchreti ferales aſpice campos.

Math. 19.

SALVATOR noſter Chriſtus de ſublimi illo caſtitatis ſtatu Apoſtolis ſuis verba faciens, tandem addebat: *Non omnes capiunt verbum iſtud.* Ac ſi dicat: Non omnes hanc doctrinam, hoc conſilium intelligunt: multoque minùs in ipſorum voluntatem cadit, vt amplectantur & faciant. Ita quoque de contemtu, vel neglectu ſaltem, formæ exterioris & pulchritudinis dici poſſit; non omnes id capere: quia communi hominum iudicio tanti fit, vt nihil magis. Ideò non omnes intelligunt, rem tantæ æſtimationis in mundo, quæ interdum etiam maximis opibus præfertur, ita eſſe vilipendendam, vt & cetera quæ mundus attollit & magni facit.

Difficilis captu mũdanis mũdi & formæ contemtus.

Interrogatur igitur, quo magiſtro tam Stoica paradoxa, qualia iam ſuperioribus aliquot Capitibus in contemtum mundi tradita ſunt, & poſtremò de neglectu formæ, addiſcere valeamus: nominatim pulchritudinem inſtar floris excellentis & benè redolentis, mox in fœtorem teterrimum conuerti. Scio etenim, iſtud ſomnij ſpeciem referre, iis qui tantoperè erga corporis pulchritudinem afficiuntur; eique curandæ ita incumbunt, vt amentiæ etiam periculo ſe nõ rarò exponant: vt eos omittam, qui ſolo formæ aſpectu eò ſe diſcriminis quoque coniiciunt. Poſſent tales, neglectum rei tanti apud ſe pretij non capientes, ſed inſtar ſomnij habentes, dicere cum Pharaone: *Vidi ſomnia, nec eſt qui ediſſerat.* Prudenter idcirco illi faciunt, qui non ſtatim (vt quidam aſſolent) bona conſilia reiiciunt, eò quòd non capiant, vel maximè quia iudicio ipſorum erroneo contraria ſunt: ſed ad Apoſtolorum potiùs imitationem faciunt, qui quando lectiones, documenta, parabolas Chriſti Domini non intelligebant, dicebant: *Domine, ediſſere nobis parabolam hanc.* A

Geneſ. 41.

Matth. 13.

Qui nihil ſcit, nihil interrogat.

Non exiguum eſt initium ſapientiæ, ignorantiam ſuam agnoſcere, & prudenter humiliterque interrogare, ac doceri velle. Nam vt communiter dicitur; dedecus non eſt multa neſcire, ſed turpe eſt nolle diſcere. Idcirco quemadmodum qui multa interrogat, magnum de ſe ſpecimen præbet multæ eruditionis, ſaltem acquirendæ: ita qui nihil interrogat, nihil ſcit. Rectè igitur hîc rogatur, quis hanc lectionem communi hominum opinioni planè repugnantem nos ſit optimè docturus.

Reſpondetur, opus tantùm eſſe, vt alacri attentoque animo ferales ſepulchreti campos accedamus aſpiciamuſque. Ad cœmeterium mittimur, B

Stoica quo valeam capere hæc paradoxa Magiſtro?
Eia, Sepulchreti ferales adſpice campos.

Wie ſal my deſe leer, ten beſten doen verſtaen?
Oh'en moet maer eenen keer, met ſin op tkerckhof gaen.

Faites moy entendre, Ce point a comprendre, Sy treſdifficil.
Va au cemitiere, Ou ceſte matiere, S'apprend au docil.

mittimur, velut ad ſcholam. Necdum abſoluta eſt ad interrogata reſponſio; ſed præambulum quoddam ad eam: quo ſaltem locus conſignatur, vbi quæſita diſci queant.

C Ita Dominus Deus volens populum ſuum nouo efficaciq́ue modo docere, quòd potens eſſet eos adiuuare, collapſos erigere, & quaſi contritos reſtaurare, dummodo ſaniora conſilia ſequerentur: dicebat Hieremiæ Prophetæ: *Surge, & deſcende in domum figuli; & ibi audies verba mea. Et deſcendi* (inquit Propheta) *in domum figuli, & ecce, ipſe faciebat opus ſuper rotam. Et diſſipatum eſt vas, &c.* Per vaſis confractionem, eiuſ- *Hierem. 18.* Ad domũ figuli: ad cœmeterium.

D demq́ue ſtatim reparationem, didicit Propheta, audiuitq́ue nomine totius populi Dominum dicentem: *Nunquid ſicut figulus iſte, non potero vobis facere, domus Iſrael? ait Dominus: ecce, ſicut lutum in manu figuli, ſic vos in manu mea.* Ita remittit nos Reſponſio ad cæmeterium, vbi diſcamus quod ſcitu eſt opus, quoad pulchritudinem, robur, & corporis ornatum; quoad elegantiam, eloquentiam, & ſimilia eò ſpectantia; temporanea, fragilia, momentanea, vana, periculorum pleniſſima, in quibus mundani homines tantum momenti ponunt. Ibi ſiquidem videre eſt, quid de his omnibus ſit ſentiendum. Nam, quid omnes aliud ſumus, quàm quod etiam Iſaias Propheta dicit: *Teſta de Samiis terræ?* *Iſaiæ 45.* *Nunquid dicet lutum figulo ſuo: Quid facis?* Quod & Apoſtolus in hæc verba: *O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei* *Rom. 9.* *qui ſe finxit: Quid me feciſti ſic?* Ecce hoc in cœmeterio diſcimus, quod in domo figuli: nos lutum & limum terræ eſſe, formam autem teſteam & figlinam eſſe, neque in ea gloriandum. Non ineptè hîc ſubiiciam *Alexander* Agathoclis exemplum: qui cùm eſſet Syracuſarum rex, nunquam ſine *ab Alexãd.* fictilibus (memor paternæ obſcuritatis, quòd figulo patre genitus fue- *lib. 5. ca. 21.* rat) cœnauit: adeò quidem, vt inter vaſa aurea, figlina ſemper admiſerit. Tametſi is alioqui non eſſet ex optimis, in eo tamen multorum Chriſtianorum confudit ſuperbiam, quòd tenuis viliſq. fortunæ parentes nõ modò non erubuit, ſed etiã aſſidua recordatione honorauit.

Quis nobis det, vt terreſtris huius figmenti conſideratione, ad ſublimem illam ſcientiæ claritatis Dei illuminationem veniamus, qua theſauri cæleſtis eximiam præſtantiam cognoſcamus, de quo Apoſtolus: *Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus*; terreſtris huius corpuſculi vi- *2. Cor. 4.* litatem intelligens.

Oratio pro contemtu carnis corruptibilis.

CAro iſta corruptibilis, Domine Deus, magni ſemper fieri deſiderat, & dominari ſpiritu concupiſcit: ita, quæſo, mihi memoriam mortis imprimito, vt omnis mundi voluptas tædio mihi ſit, & in te ſolo gloriari ſufficiat. Amen.

CAP. LXXXII.

Quis docet hîc Mundi fastus calcare superbos?
Putria humatorum graueolentibus ossa sepulchris.

Cœmeterium, schola publica.

QVEMADMODVM eum communiter locum scholam nuncupamus, in quo ex professo aliquid docetur, & discitur: ita communi etiam vocabulo lectio id omne vocari potest, quod traditur discendum. Cùm igitur ad cœmeteriũ præ- A cedentis Capitis indicio mittamur, vt raram hãc, vtilem, ac sublimẽ lectionem & Philosophiam neglectus formæ ac mundani ornatus addiscamus, potest meritò cœmeteriũ schola appellari, vnde & consequens est, quempiam ibi ludum aperire; qui doceat superbos mundi fastus calcare. Quæritur itaque, quis ille sit? Respondetur, Ossa putria B mortuorum, & sepulchra patentia ac fœtentia. Quàm est schola mirabilis, tam est mirabilis ludimagister, tam & lectio admiranda. Contrarium planè quàm mundus docet, docet hæc schola cœmeterij. Quidquid enim magni facere, laudare, & amare solet mundus; hîc illud vile, & vanum, & nihil prorsus esse, ad oculum videmus.

Ossa, & sepulchra, præceptores nostri.

In silentio discẽdum.

Eamus igitur ad scholam hanc communem, & inprimis modum discendi discamus. Iam antea, Cap. XLVI. audiuimus quinquenna- C le Pythagoricorum silentium, cùm primùm inciperent, vt silentio meliùs loqui tandem discerent. In hac etiam mortalium schola, primùm silentio opus est, & tacita inspectione: non solùm ad postea prudentiùs loquendum, sed etiam ad attentiùs expendendum, & de his omnibus rectiùs iudicandum, meliusque viuendum. Legimus, amicos Iob ve- D nisse ex condicto, vt visitarent eum, & consolarentur. *Cumq́ eleuassent procul oculos suos, non cognouerunt eum, & exclamantes plorauerunt; scissisq́ vestibus, sparserunt puluerem super caput suum, in cœlum. Et sederunt cum eo in terra, septem diebus, & septem noctibus; & nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorem esse vehementem.* Quid videtur? nónne maiori ra- E tione, nos hæc & plura facere conueniat, in hoc publico gymnasio, secus sepulchra & ossa mortuorum desidentes, pręsertim vbi illa in aceruum, circum Christi crucifixi effigiem, certo ordine congesta sunt?

Iob 2.

Amici Iob septem diebus silentes iuxta eum sederunt.

Horror ex cadauerũ adspectu.

Ibi namque rem maiori admiratione dignam videre est; maior ibi doloris occasio, maior horroris & silentij causa. Maior enim cogitandi, obstupescendi, flendi, ingemiscendique ratio apud mortuum, quàm apud ægrotum, adhuc tamen viuentem. multo adhuc maior causa talium affectuum prodendorum, sentiendique internam animi commotionem, iuxta ossa arida, horroris plena, semesumq. cadauer. Quis, si aliter liceat, præsentiam tam inaspectabilis rei patiatur? Videmus in vsu

Quis docet hîc Mundi faſtus calcare ſuperbos?
Putria humatorum graueolentibus oſſa ſepulchris.

Wel toch! Wat ſchole is daer, tot ſwerelds groot verkleenen?
Der grauen ſtanck, en daer; en de dorre dootſbeenen.

Qui en ceſte eſcole, Monſtre le friuole, Du Monde evanté?
La relante foſſe, Pleine d'os ſe goſſe, De ſa Vanité.

vſu eſſe apud mortales, vt defunctorum etiam amiciſſimorum cadauera non diu domi retineantur, ſed primo quoque tempore congruo mandari terræ curentur. Immò, quò moræ impatientia honeſtiùs pallietur, dicitur communiter ab amicis: Defunctus humum poſtulat: hoc eſt, tempus eſt vt ſepulturæ tradatur. Sed in rei veritate, viuentes tædet præſentiæ funeris.

At quid hoc ſpectaculi eſſe dicemus, meritò cum ſilentio attendendum, quando ex arroſo iam cadauere, non communes modò vermes ex ipſius carnis corruptione prorepunt, qui & reliqua corporis parte paſcuntur; verùm etiam cùm inſuper ex cerebro bufo, & ex medulla ſpinæ coluber vel ſerpens, vt creditur, enaſcatur? Quem tunc iuberet tale cadauer vel amplecti, vel exoſculari? Horrori ferè eſt, vel ſolum cranium, aridum, & expurgatum, ſi quando inopinatò conſpicitur; vel aliud mortui membrum: quid dicemus de attactu? Sine dubio, res magni motus & affectus eſt, ſeriò, & debita cum animaduerſione ad cœmeterium accedere, vitæ mortiſque memoriam recolere: oſſa defunctorum in ſpeculum ritè comparata expoſitaque contemplari, & cogitare, quid modò ſimus, quidque paulo pòſt futuri. Putredo & vermes.

At conſuetudine & aſſiduitate tam patheticum vileſcit ſpectaculum. Eſt tamen tremenda ſchola hæc, magiſtri admirabiles, multa docentes, licet ſilentes. Hæc eſt lectio quam viuis ingeminant mortui: *Memento homo, quia puluis es; & in puluerem reuerteris.* Quid amplius? *Memor eſto iudicij mei: ſic enim erit & tuum. Mihi heri, & tibi hodie.* Quemadmodum etiam interdum iuxta mortuorum oſſa ſcriptum legitur: Hodie mihi: cras tibi. Audiamus & aliam huius ſcholæ lectionem: *Gloria hominis, ſtercus & vermis eſt. Hodie extollitur, & cras non inuenietur.* F *Geneſ. 3.* *Eccli. 38.* *1. Mach. 2.*

Hunc ludum frequentate, his ſtudiis operam nauate, hos libros euoluite & reuoluite. Hîc illud in mentem manumque veniat, quod diuo Auguſtino ſub conuerſionem cælitus inſonabat, eiq. cauſa mutandæ in melius vitæ fuit: Tolle, lege: tolle, lege. Statimque (inquit ipſe) mutato vultu, intentiſſimus cogitare cœpi, vtrùmnam ſolerent pueri in aliquo genere ludendi cantare tale quid; nec occurrebat omnino, audiuiſſe me vſpiam. Dei ſiquidem vox erat. Et quiſnam ludus hic nobis videtur? quę illa vox, quam oſſa arida proloquuntur? Certè attentiſſima cogitatione diſquirenda eſt. Hæc eſt verè ſumma Philoſophia, mortis meditatio, artem tradens quæ omnes artes ſuperat, benè ſcilicet viuendi, & moriendi benè. Immò quæ & eam tradit artem de qua communiter dicitur: Artis eſt viuere, dum mors irruit. Nam per frequentem mortis meditationem, harumque lectionum obſeruationem, venitur per mortem ad vitam æternam: adeò vt tum primùm vera vita inchoetur, quando iſta per mortem finitur. *Auguſt. Confeſ. li. 8. cap. 12.* Tolle, lege. Mortis meditatio ſumma Philoſophia.

Agedum igitur, lectioni noſtræ inuigilemus, librum patentem,

Ex ossium aridorum consideratione, meditatio vanitatis.

ipsumque præceptorem intentis oculis animisque contemplemur, vt doctiores tandem melioresque euadamus. Nunc mihi parumper in illum congestum ossium aceruum conicito lumina, euolue folia singula, scrutare, percurre omnia, nihil non excussum ad vnguem prætergrediare. Dicito itaque: quis ibi omnium fuit pulcherrimus, nobilissimus, maximè redolens, ornatissimus, & iucundissimus? Vbi nũc mellitum os, labra rosea, genæ rubentes, salaces oculi, crispantes capilli? vbi nunc gemmæ, vniones, inaures, monilia, catenæ, coronæ? Quò abiit linguæ facundia, vox sonora, subtilia supercilia, totiusque corporis venustas? Quò euanuit vanitas illa omnis, quæ in tanto erat pretio, quæ tam chara multis illorum erat dum viuerent, ac si mortales non fuissent. Dic iam, quæso, si potis es, quænam ex omnibus hîc congestis cadaueribus illæ fuere, quæ tanti suæ formæ cultum fecerunt, ac si Veneres, Iunones, & similes deæ diabolicæ fuissent? Quænam illæ inter ista cadauera, quæ tam pompaticè vel basilicè incesserunt, vt platearum laxitas angusta eis esset præ fastu? Volue, euolue, reuolue singula: vnúmne ex omnibus nosti ossibus? Immò & ipsa, si lubet, cadauera alloquitor, & interroga: Quid modò omnia? Nihil. Quid prosunt somnia omnia? Nihil. Quid remansit ex omnibus vanitatibus? Nihil. Quantum differt diues à paupere? Nihil. Superbus ab humili? Nihil. Nisi quòd amatores vanitatum grauiùs sint in anima & corpore luituri. Ita apud D. Ioannem vocem de cælo clamantem audimus: *Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit: tantum date ei tormentum & luctum.*

Apoc. 18.

Lectio scholæ cœmeterij: moriendũ.

Lectio igitur nostra in schola cœmeterij est, cogitare, esse moriendum; sicque viuendum, vt detur benè mori. Non esse etiam tanti faciendam corporis huius mortalis curam; nimis carè compensandam operam, stultumque illum laborem, quem quis in pulchritudinis ac formæ cultum impenderit. Non tam cogitandum quid modò lubeat, arrideat, afficiatque, vt propterea sensualitati inseruiatur: sed expendendum quid in morte, & post eam sit, quoad corpus & quoad animam futurum.

Fructus huius speculationis.

Ergo, scholæ tam raræ compendio doctior factus, eam Deo adiuuante corporis curam suscipiam, eamque rationem seruabo, vt tale mihi corpus placeat, quale mihi à Deo omnium conditore concessum est, siue pulchrum, siue deforme: eique id quo opus habuerit, prudenter ac moderatè impertiar. Eritq. maior mihi cura ornandæ virtutibus animæ, quàm corporis excolendi: vt imago Dei illi impressa, pura sit semper & lucida: vt ab ipso in die illa treméda non reiiciar, sed agnitus cũ Sãctis intromittar in gloriã. Hic mihi esto huius lectionis fructus.

Quando attendimus quid quantumque aliquando laboris impendatur, ad temporaneas & vanas scientias acquirendas, quid nõ facturi

sumus

ſumus ad hoc addiſcendum, cui totum vitæ tempus conceſſum eſt? Marcus Imperator in platea à Lucio obuio rogatus, quò iret, & cuius rei gratiâ? Reſpondit: Honeſtum eſt ſeni diſcere: Eo, inquit, ad Sextum Philoſophum, vt diſcam quæ non ſcio. O Iupiter! (inquit Lucius) iam ſenex tabellam geſtans puerorum more commeat in ludum; quum noſter rex Alexander, triginta duos annos natus, vita defunctus ſit. Ita meritò Chriſtiani omnes, ſed in primis qui (vt dicitur) ſepulchro imminent, ſibi perſuadere deberent, ſe ad ludum ſeu ſcholam ire, quandocunque ad templum ſeu cœmeterium vadunt: quia honeſtum non ſolùm, ſed neceſſum eſt omnibus diſcere rectè mori; & priùs benè viuere.

Philoſtratus.

Semper diſcendũ.

Dictum celebre Saluij Iuliani, tum eximia iuris cognitione, tum multorum Principum amicitiâ clari: Etſi alterum pedem in ſepulchro haberem, adhuc addiſcere vellem. Socrates, qui Delphico Oraculo omnium ſapientiſſimus iudicatus eſt, quum iam grandior natu eſſet, non tamen erubuit, inter pueros ſedens, fidibus canere. Cumque ob id derideretur; dixit, abſurdum non eſſe, quæ quis neſciret, ea diſcere velle. Ita nec pudori eſſe deberet parentibus, aliiſve adultioribus, à pueris Catechiſmum addiſcere, quem ipſi ſua ætate non didicerunt. Vt neque Pſalterium decachordum pulſare, hoc eſt Decalogi præcepta viuendo ritè decurrere: ſicut D. Auguſtinus loquitur.

In Pandect. L. 4 tit. de Fidei commiſſ L. apud Iul.

Vtinam ad mortis certitudinem ſeriò cogitandam S. Helij Epiſcopi Lugdunenſis hiſtoria nos permoueat! qui defunctus, cùm ſepultus eſſet à Fidelibus; nocte ſequenti veniens quidam paganus, lapidem qui ſarcophagum tegebat reuoluit, erectumque contra ſe corpus Sancti conatur ſpoliare. At ille extenſis lacertis conſtrictum ad ſe hominem fortiter amplexatur, & vſque manè populis expectantibus tanquam conſtipatum loris, ita miſerum brachiis detinebat. Igitur iudex loci, violatorem ſepulchri iubet abſtrahi, ac legali pœnę ſententia condemnari: ſed non laxabatur à Sancto, niſi cùm iudex de vita reo danda promiſſionem feciſſet. Ita doceant mortui viuos, ſi quæ mortis ſunt, benè expendantur.

Gregor. Turonenſis De glor. Confeſſ ca. 62.

Oratio ad benè diſcendum mori.

IEſu Præceptor, qui vt nos manſuetudinem cordiſq; humilitatem doceres, in hunc mundum veniſti: Doce nos, quæſumus, ita viuendo mori, vt cùm mors venerit, verè viuere incipiamus: quia niſi quis mortalem hanc vitam ſalutari mortis meditatione conſummârit, immortalis vitæ præmia non conſequetur. in nobis igitur tẽporaliter moriamur, vt in te viuamus æternùm. Amen.

CAP. LXXXIII.

Quid pretio despecta sui premit aurea sceptra?
Mens cognata polo, Diuinæ mentis imago.

Error in æstimandis rebus.

NATVRA homo eius rei cupidus est, quæ ipsi optima & pulcherrima videtur, sed in ea diiudicanda & eligenda omnis consistit difficultas & error. Hinc fit, vt vnus hoc, alius aliud eligat & præferat; pro sua quisque prudentia, vel potiùs insipientia & sensuum propensione. Similes ferè sunt homines cæco, qui baculo suo ouum ferire conatur, sed tantum abest vt rem acu tangat, vt nec baculo crasso queat attingere. Ita in rectè iudicandis æstimandisque rebus, procul à scopo absunt plerique, vt cum Diogene qui tangi à talibus iaculatoribus nolit, ad scopum potiùs quàm vsquam alibi stare debeat; eò quòd nullus à telis illorum sit locus liberior, quàm ille ad quem tamen tela diriguntur. Tam sinistros rerum æstimatores limacibus, bufonibus, & conchis illis comparare liceat, quæ sordidis limosisque locis gaudent, & interim ignorant quàm pretiosum intra se gestent vnionem vel lapidem, eumque quodammodo præ luto contemnunt. Audi de his D. Ambrosium: Ostreis pretiosissimam margaritam natura infixit. Quæ difficilè apud reges inueniuntur, ea in littoribus quasi vilis iacent alga: & in saxis asperis, & cautibus colliguntur.

Laërtius lib. 6.

Res pretiosæ in vilibus latẽtes rebus.

Ambrosius Hexem. li. 5. ca. 11.

Ita homines sæculi amantes, quando ad diuitias, honores, aut eiusmodi aliquam mundi vanitatem perueniunt, sibi persuadent, se rem eximiam consecutos; iam demum se factos honorabiles. Et interim, etiamsi ad regiam fuissent dignitatem sublimati, rem tamen vnam penes se habent, quæ longè maioris pretij est & maiestatis. Quantę simplicitatis & hebetudinis est, hoc ipsum de se ignorare? & (quod indignius est) nosse & nihili facere? Quídnam hoc est tanti pretij, tantæ dignitatis? Hoc modò interrogatur; quid sui pretio premat deprimatque etiam aurea sceptra, hoc est quæuis mundi Regna? Respondetur, animam ad Dei imaginem creatam, esse regnis omnibus pretiosiorem, plurisque æstimandam. Vis scire quanti pretij post Deum, qui summum bonum est, sit anima? Attende diaboli ad Christum verba, qui in tentatione ei proposita, omnia Regna mundi cum ipsorum gloria nihili faciebat, præ vna anima: si in eius esset facultate, iuxta præsumtuosum ipsius mendacium, omnia illa dare, & illis animam mercari. Istud tutiùs tamen Christi ipsius quàm diaboli calculo supputemus, & æstimemus, sic dicentis: *Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ verò sua detrimentum patiatur? aut quam dabit homo con mutationem*

A (margin, at "Ita homines"); Anima omniũ pretiosissima. B (margin, at "Respondetur"); *Matth. 4.* C (margin, at "qui"); D (margin, at "suppute-"); *Matth. 16.*

Quid pretio despecta sui premit aurea sceptra?
Mens cognata polo: Diuinæ Mentis imago.

Welck is den weerdtsten pandt; vorck bouen alle Rycken?
De siele: van Godts handt ghemaert naer syns ghelycken.

La voute azurée / Qu'a elle enserrée / De plus precieux?
L'ame, dont l'engeance / Tire a la semblance / Du grand Roy des cieux.

tationem pro anima sua? Ac si dicat: Siue animam venum quis exponat, & pro ea totum accipiat mundum; siue eam redemturus, pro illa totum mundum in lytrum expendat, inæquale indignumque commercium faciet, eò quòd nihil sit in toto mundo, quod animæ pretio conferatur. *Si dederit homo omnem substantiam domus suæ pro ea, quasi nihil despiciet eam,* inquit Sapiens. Deus solus, qui eam condidit & redemit, iustum eius nouit pondus & pretium: in eius manu æqua tantæ mercis est bilanx. Hinc diabolus ad Iob, nec ineptè: *Pellem pro pelle; & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua.* Et appositè iterùm Sapiens: *Redemtio animæ viri, diuitiæ suæ.* Si totum mundum possideret, diuitiæ eius adhuc non essent tantæ, vt maiores esse non possint, sed animæ redemtio & possessio omnes superat gazas & thesauros. Quia Dei capax est, fontis omnium bonorum. Hinc D. Bernardus: Ad imaginem Dei facta anima rationalis, ceteris omnibus occupari potest, repleri omnino non potest: capacem enim Dei, quidquid Deo minus est, non implebit. Pretium verò redemtionis animæ, eius quoque pretium adauget. Vnde idem Sanctus: Magna res est anima, quæ Christi sanguine redemta est. D. Augustinus vno ferè verbo de animæ excellentia dicit, quidquid dici poterat: Nihil inter omnia quæ Deus creauit, ipsi est animâ propinquius.

Cant. 8. *Iob 2.* *Prou. 13.* *Bernard. super Ecce nos reliqu. omnia.* *Bernardus Epist. 54.* *August. de quant. animæ.*

Norunt experiunturque modò quanti sit valoris anima, qui pro eius contemtu æternas nunc luunt pœnas. Quanti nunc illas facerent, si tempus & ratio suppeterent! Sed distinguenda erant tempora, dum tempus erat. Neque enim frustrà à Deo ordinata sunt, vt tempus merendi, & mœrendi tempus; siue gratiæ & iustitiæ, laboris & præmij, sibi inuicem succederent: quique priùs illud negligerent, in posteriori seriùs saperent, & æternùm frustrà lamentarentur.

Dicit idcirco rectè D. Chrysostomus: Animæ nobilitas quanta sit, nobis seriò cogitandum: ne quid ea indignum operemur: ne coinquinemus eam illicitis operibus: ne sub carnis seruitutem eam subiugemus: ne tam nobilem, tantaque dignitate sublimem, sic crudeliter & immisericorditer tractemus. At cura, amor, & æstimatio corporis, omnia ad se rapiunt, vt animæ solicitudini nihil sit reliquum. Portio animalis in homine prædominatur, facitque vt assiduò deorsum versus terram propendeat, resque terrenas expendat: cùm tamen ipsa Natura creationis modo nos contrarium doceat:

Chrysost. Homil. 12. super Genes.

Pronáque cùm spectent animantia cetera terram:
Os homini sublime dedit; cælumq; videre
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.

Ouid. 1. Metam.

Meritò cum alio Poëta, licet etiam profano, exclamemus:

O curuæ in terras animæ, & cælestium inanes!

Persius Sat. 2.

Indignum re vera, hominem, viliorem quàm Deus dederit naturam

sibi adsciscere. Longè aliter profectò rem suam instituunt, qui quanti pendenda sit anima, ex rectæ rationis, vt iustæ trutinæ indicio cognouerunt. Atque ideò omnem erga eam & curam & laborem impendunt, immò & nullam corporis curam admittunt, nisi ad animæ salutem quoque conducat. Dicunt corpori, cum D. Bernardo: Noli, ô corpus, noli præripere tempora: potes enim impedire animæ tuæ salutem, tuam ipsius operari non potes. Omnia tempus habent. Patere vt nunc anima pro se laboret; magis etiam collabora: quoniam si compateris, & corregnabis. Quantum impedis, ô corpus, eius reparationem; tantum impedis tuam. Quòd nimirum antè reparari non poteris, donec suam in ea Deus videat imaginem reformatam. Nobilem hospitem habes, ô caro, nobilem valdè. Et tota salus tua pendet de eius salute. Da honorem, ô caro, hospiti tanto. Tu quidem habitas in regione tua: anima verò peregrina & exul, apud te est hospitata. Hactenus ex D. Bernardo.

Bernardus Serm. 6. Aduent. Ad corpus Apostrophe.

Quanti verò sit hospitium animæ, hoc est corpus, ob dignitatem animæ, quæ illo continetur, subiecto exemplo clarius euadet. Alexander Magnus, post Darium prælio victum, adeptus scrinium in regia præda, ex auro & gemmis fabrefactum, sciscitans ab iis qui Persicæ erant luxuriæ nō ignari, Ecquísnam esset tam pretiosi vasculi vsus? Vbi regia audiuit in eo vnguenta seruari solita: Quin, inquit, rei magis pretiosæ sit posthac custos: sitque non amplius μυροθήκιον, sed mihi deinceps Ὁμηροθήκιον. atque ita Iliadem Homeri ipsi loculo inclusit. Quanto magis Christianus animæ scrinium virtutibus ornatum, vsibus debitis, tanto pignori conseruando semper aptum atque idoneum reddere deberet? Non corpus voluptatibus suis permittendo, sed ratione dignitatis thesauri pretiosi, quem, teste Paulo, continet (animę videlicet luce fidei & gratiis adornatæ) etiam honestè possidendo, eiusque magnam curam ad salutem habendo. Si animæ verò ipsius nobilitatem, atque indolis à Deo datæ pręstantiam aliquanto penitiùs obseruaremus, quàm interdum & saluti propriæ, & Reipublicæ eximia emolumenta compararentur!

Plinius li. 7 ca. 29. Sabellicus li. 2. ca. 7.

2. Cor. 4. 1. Tim. 4.

Protagoras Abderites puer adhuc, & baiulando victum quæritans, Democrito conciui suo occurrit, fascem caudicum aliorumque lignorum incompositorum compositum & miro artificio colligatum gestans; Democritus iuncturam, posituram scitè peritéque factam, expeditumque pueri incessum atque ratione quadam geometrica omnia librari considerans; rogauit quis illa omnia ita colligasset. Cumque se ligasse Protagoras diceret: desiderauit vti dissolueret & iterum colligaret: quod vbi fecit puer: Mi adolescens, inquit Democritus, cùm ingenium benè faciendi habeas, sunt maiora melioraque quæ mecum facere possis. Abduxitque eum, & esse eum fecit, quantus postea fuit.

Gellius li. 5. cap. 3. Indolis eximiæ indicium.

Quàm

Quàm præclari viri ita è triuiis colligerentur, si animæ prǽstantia indicio aliquo se interdum per externam corporis speciem prodens attentiùs consideraretur!

Non absimile huic est, quod Xenophonti Grylli filio legitur accidisse. Hunc aliquando in angiportu quodam Socrates habuit obuium: quumque videret adolescentem rara indole, porrecto baculo vetuit ne præteriret. Vbi constiterat, rogauit vbi fierent venderenturque variæ merces, quibus vulgò vtuntur homines? ad id quum promtè respondisset Xenophon, percontatus est, vbi homines fierent boni? cùm adolescens respondisset, se id nescire: Me igitur sequere, inquit, vt hoc discas. Ex eo Xenophon cœpit esse Socratis auditor. Absurdum est, scire vbi parare queas honestam vestem, aut poculum; & ignorare vnde tibi comparare possis animum cultum. Aliud exemplum indolis. *Plutarchus in Xenophonte.*

Ex his omnibus videmus, quàm sint variæ rationes, ob quas animæ pretium nobis magni est faciendum. Vt verè dixerit Seneca: Bona mens nec commodatur, nec emitur: & puto si venalis esset, non haberet emtorem. Ita ille. Et crederem ego quoque, quia non suppeteret pretium condignum. An meritò nobis debeat carissima esse anima, incendium ipsum doceat, ex quo præ omnibus illam erutam desideraremus, in eo discrimine constituti. Sic enim olim Praxiteles, quódnam ex operibus quæ fecerat, esset ei charissimum, prodidit, quòd alioqui Phrynem celabat, cui pulcherrimum omnium quæ in officina habebat, promiserat. Illa enim vt veritatem eliceret, seruum subornauit, qui Praxiteli in foro sua vendenti diceret, domum suam maximo flagrare incendio, & pleraque iam incendio consumta esse. Praxiteles igitur statim interrogat, an Satyrus & Cupido superesset. Inde constitit quid omnium esset præstantissimum. Ita haud dubiè constat, animam esse pretiosissimam omnium, quia si nihil aliud, illam saltem cum Biante ex incendio seruaremus. Omnia dabit homo pro anima sua; ergo pluris omnibus æstimanda. *Seneca epist. 27.* *Lycosthen. Apophth.* Artificium ad pretium rei eliciendum.

Oratio pro lucro & salute animarum.

QVanti sit pretij anima, nosti tu optimè, Domine Iesu, qui te pro animabus nostris impendisti: Da vt semper magis ac magis illud ipsum & ego cognoscam, tum vt ne illam vel cum totius mundi lucro deperdam, tum vt illius salutem etiam cum mundi totius detrimento procurem. Amen.

CAP. LXXXIV.

Dic, homini quâ non clades damnosior vlla est?
Peccatum, excussis in quo sibi plaudit habenis.

Cùm nociua omnia naturaliter fugiantur: peccatum, omnium nocentissimum non vitatur.

QVANDO QVIDEM non solùm homines, verùm etiam genus bestiarum vnumquodque, naturaliter fugiunt quæ sibi nocere cognoscunt; mirum meritò videri debet, non meliùs nosci, neque aliter ab homine vitari, quod pessimum, eique maximè est noxium, peccatum scilicet; quæ certa ipsius pernicies. A Contra morbos, incendium, iacturam bonorum, iniuriam, nominis ac B famæ læsionem, & contra similes aduersitates & incommoda, studio- C sissimè semper aduigilatur. Sique ingruant, totis viribus ingenij & D corporis obsistitur: & si quem his non obstantibus occuparint; valdè ille ab amicis deploratur. Contra id verò quod animæ incommodat E maximè, nihil vigilatur, nihil adhibetur vt euitetur. Sique acciderit, parui etiam illud damni penditur; facilis iactura salutis. Hoc est quod D. Bernardus notauit & conquestus est: Cadit asinus, & est qui subleuet: perit anima, & non est qui recogitet.

Bernardus sup. Cantic.

Argumento est haud dubiè euidentissimo hęc tam crassa hominum oscitantia; oculos mentis nostræ per fœdam illam in Adamo ruinam miserando modo inuersos, & planè præposteros factos esse; vt nigrum album, & malum bonum dicamus. Facti adeò sumus pueri, non malitia, sed sensibus & intellectu; vt carbonem candentem vel flammam candelæ, æquè facilè atque cerasa, rosas, aut poma arripiamus: æquè iucundè quod certam adferat mortem amplexemur, quàm quod vitæ fouendæ sit oportunum. Adeò in peccatum etiam cum voluptate proruitur; vt perire sit volupe. Huc spectat, quod cæcutiens quidam animo, acutè satis attigit, inquiens: Facilis ad infernum via est; clausis enim oculis illuc itur. Immò nemo aliter, quàm clausis per peccatum animæ oculis, eò pertingit.

Bion apud Diog lib. 4.

Rem sanè pessimam peccatum esse necesse est; per quod homo, ad æternam beatitudinem conditus, & Christi morte ad eandem consequendam redemtus, à tanta felicitate excluditur. Rectè ideò dicit Sapiens: *Quid nequius, quàm quod excogitauit caro & sanguis?* Hoc est peccatum: quo homo vna eademque vice omne bonum quod habebat, habet, & erat habiturus, amittit cùm scilicet peccatum mortiferũ est.

Eccli. 17.

Hoc & Sapiens breuiter innuit, dum ait: *Qui in vno peccat, multa bona perdet.* Multum procul dubio perdit, qui totum perdit. Tribus Dan, hoc est, de cognatione Dan armati sexcenti ad capiendam quandam ciuitatem accincti, domum quandam in via ingressi sunt; ex qua idolum

Eccls. 9.

Iudic. 18.

Dic: homini quâ non clades damnoſior vlla eſt?
Peccatum; excuſſis in quo ſibi plaudit habenis.

Welck is het quaetſte quaet; en dat meer ſchade inheeft?
Der ſonde booſe daet; daer-gh'onghedurcht in leeft.

Dis moy, quelle peſte / Soit la plus funeſte / Et de plus d'effroy?
Du peché la tache / Au quel on ſe lache / Sans bride, et ſans loy.

lum argenteum abstulerunt; Michas herus domus eos insequens, querens, & plorans, clamauit post eos: rogatusque: *Quid tibi vis? cur clamas?* respondit: *Deos meos quos mihi feci, tulistis, & sacerdotem, & omnia quæ habeo; & dicitis: quid tibi est?* Quid igitur faciet Christianus; sciens quotiescunque mortaliter peccauerit, se amittere non Deum quem ipse fecit; sed qui ipsum, & omnia fecit? Videte an non habeat iustam lamentandi occasionem, qui tantum bonum perdidit: quique ex summa quadam gloria in abyssum miseriarum delapsus est. Audiamus sancti cuiusdam viri iustum lamentum. Peccati dan.num.

Aperi, aperi, anima miserabilis, oculos tuos, & vide quid eras, & quod es: vbi eras, & vbi nunc es. Vxor eras & sponsa Altissimi, templum Dei viuentis, vas electionis, lectus æterni Dei, thronus veri Salomonis, sedes Sapientiæ, soror angelorum, & heres cælorum. Fuisti hęc omnia; & quoties dico, fuisti, necesse est te toties flere. Quæ est igitur tanta hæc mutatio? Sponsa Dei, facta est adultera satanæ. Templum Spiritus sancti, versum est in speluncam latronum. Vas electionis, in vas corruptionis. Lectus Christi, in cubile porcorum. Sedes Dei, in cathedram pestilentiæ. Soror angelorum, in sociam diabolorum. Et quæ vt columba volabas in cælum; nunc vt tortuosus serpens per terram graderis. Plora igitur, plora, ô anima miseranda & infelix; quandoquidem cæli, angeli & omnes te deflent Sancti. Lacrymæ S. Pauli te deflent; quia peccasti, nec fecisti pœnitentiam. Lacrymæ sancti Petri te deflent; quia negasti Dominum Deum tuum, & amarè non flesti. Lacrymæ Prophetarum deplorant tuam calamitatem; quia iam deinceps vident in te declinantem iram & iustitiam Dei. Et amplius deflent te ruinosi muri Hierusalem: & lacrymæ Hieremiæ videntis de cælo cecidisse Israel, & filiam Sion perdidisse omnem suam pulchritudinem. Deplorant te lacrymæ Christi, sponsi quondam tui; eò quòd non cognouisti tempus visitationis tuæ, neque modò miseriam tuæ desolationis. Apostrophe ad animam peccatricem.

Ex his & similibus, quæ quilibet iuxta hanc formam apud se commentari potest, facilè æstimetur, quod peccato nulla sit homini clades damnosior. Dum enim per illud à Deo recedit, ab ipso omne bonum decedit: & è contrà, vnus cum diabolo efficitur. Sic dicit Apostolus Ioannes: *Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat.* 1. Ioan. 3. Et illa est diaboli deformitas; peccatum scilicet; adeò vt ob id pictores nunquam satis tetrum queant effingere. Hic fomes est & nutrimentum incendij Auernalis. Peccatum infernum construxit & sustinet. Adeò vt nihil magis sit homini fugiendum peccato: vt cui nihil quoque sit perniciosius.

Notatu verè dignum, quàm Cicero, per infidelitatis suæ leuidensam, peccati execrationem clarè perspexerit, dum ait: Præter culpam Cicero

& pec-

Peccati malitia.

& peccatum, homini nihil poteſt accidere quod ſit horribile atq. pertimeſcendum. Quid dixiſſet, ſi Fidei lumine fuiſſet colluſtratus? Hac ſiquidem certò cognoſcimus, tantum malum eſſe peccatum; vt, quemadmodum nemini, etiam in cælo, benè eſſet peccato vni obnoxio; ita homini à peccatis immuni, nec quidem inferni tormenta nocere queant, neque in medio ignis damnatorum eius cæleſtis gloriæ lætitiam imminuere. Quinimmò in terris adhuc conſtitutus, & à decem dæmonum millibus citra ſuam culpam poſſeſſus, non tam eſt deplorandus, quàm ſi in vnum peccatum mortale fuiſſet prolapſus. Præſertim verò quando in eo volens permaneret; &, quod additur in Reſponſione, quando in peccato, excuſſis habenis, ſibi plauderet. F

Deſcriptio peccatoris intrepidi.

Hîc tibi ante oculos peccatorem ſtatue, in peccatis citra vllum Dei timorem proruentem; quaſi curru triumphali vectum, cuius auriga diabolus ſit; & ſeptem peccata mortalia, vt ſeptem animalia rhedam trahentia: quo apparatu, magna cum animi voluptate & alacritate in tartari ſpecum præcipitat. Hæc ars & fraus diaboli, fœditatem peccati ac perniciem blandè palliantis: hoc initium ſtatus damnatorum, quorum deſperata correctio eſt. Hæc noſtra nequitia, infirmitate primùm ad peccatum viam faciens, & tunc etiam obdurans animum data opera, & praua voluntate. Hæc noſtra miſeria. Hæc peſſima plaga noſtra, iactura maxima, maxima idcirco ſolicitudine prꝗcauenda. Qui peccatum fugit, omne ſimul fugit malum. G H

Cæſar Baronius, ex Sophronio. Pratum Spirit. ca. 207.

Puella viri ſuſpẽdium impediens ex charitate.

Quàm malè conſultum eſt igitur illis, qui volentes ſcienteſque in tam damnabili permanent ſtatu, & in eodem ad mortem vadunt! Et quàm laudabiles illi, qui quoquo modo pretioſam animam, & ſuam & alterius, vt poſſunt ex hoc laqueo eruunt! Hîc referam mirabile exemplum, quod ex Sophronio ſic refert Ill. Card. Baronius. Alexandriæ ſub Paulo Patriarcha Alexandrino, puella quꝗdam relicta fuerat pupilla à parentibus magna facultate locupletibus. Erat autem adhuc ſine baptiſmo. Die quadam ingreſſa pomarium, vidit quendam parantem ſibi laqueum. Cucurrit igitur, & dixit ei: Quid facis homo? Dimitte me, mulier, inquit ille, quoniam in multa tribulatione ſum. Quæ ait: Dic mihi cauſam, & fortè adiuuare te potero. Dixit illi: Graui ære alieno premor, & valdè ſuffocor à creditoribus; elegiq. potiùs ſemel vitam finire, quàm quotidie mori. Quæ dixit illi: Quæſo te, accipe omnia quæ habeo, & redde: tantùm, ne perdas teipſum. Sumens verò ille, reddidit omnia. Puella autem anguſtiari cœpit, non habens qui ſui curam gereret. Itaque fornicari inſtituit, & inde ſibi victum quærere. Poſt aliquantum verò temporis infirmata eſt puella: baptiſmum poſtulauit: at quia meretrix erat, deerat qui eam ſuſciperet, & pro ea ſponderet. Cumque in his eſſet anguſtiis, adſtitit ei angelus, in ſpecie hominis illius, cum quo ipſa miſericordiam fecerat. Ille eam

conſo-

consolatus est, adduxitque duos alios angelos, duxeruntq. illam ad Ecclesiam. Seq. transformantes in personas quasdam illustres & notas in ordine Augustalium, vocant clericos. Rogantur à presbytero: Vellént-ne pro illa polliceri: dixerunt; Etiam: nos pro illa pollicemur. Baptizata est, & albis induta, rursus ab eis subuecta est: quam cùm suo loco restituissent euanuerunt. Vicini admirantes præ rei nouitate, Episcopo nunciarunt: Episcopus Clericos rogauit: accersiti nobiles Prætoriani, qui eam visi erant in baptismo suscipere, rogatique dixerunt, se facti eius non esse conscios. Cogitans itaque Episcopus, Dei hoc opus esse: Puellam examinauit. Opus illud misericordiæ in virum desperabundum olim impensum cum tota vita, intellexit ex illa: iisque dictis puella continuò obdormiuit in Domino. Tunc Episcopus glorificans Deum, dixit: *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Tanti refert, peccatum fugisse, & in aliis impediuisse.

Deformitas animæ quam contrahit ex peccato, nunquã satis possit explicari, vt neque eiusdem pulchritudo, quando à peccati labe eam contigerit expurgari. Quod quia sub adspectũ minimè cadit, quantum licet, mirabili quodã exemplo elucidemus. Anno 1298. Rex Tartarorũ Cassanus cum ducẽtis equitum millibus Syriam cepit, & finitimas regiones. omnibus itaq. formidandus petiit sibi vxorem filiam Regis Armeniæ, quòd audisset esse pulcherrimam. Rex Christianus tanti regis viribus exterritus dedit. Illa pòst aliquod tempus è viro suo Cassano edidit in lucem partum tantæ deformitatis, vt rex maritus nullo modo illum veluti suum voluerit agnoscere; quòd monstrum videretur. Vocat ad consilium Primarios; de ipsorum sententia vxorem veluti adulteram, partum veluti ex adulterio susceptum vltimo supplicio adiudicat. Innocens mulier infelicitatem suam deplorans, ad preces confugit; ignara consilij petiit, vt sibi liceret baptizare quem peperisset. Data illi facultas: ita tamen, vt adessent baptismo aliqui fidei spectatæ viri vnà cum rege, ne qua fraus fieret. Mira res; vbi baptizatus est puer, adeò venustus ac formosus apparuit, vt rex tanta re permotus, cum plurimis nomen Deo dederit, & maximum rei Christianæ factum fuerit incrementum.

Ioannes Villaneus lib. 8. cap. 35.

Oratio contra peccati perniciem & damnum.

PEccati damnum, Domine, inæstimabile est, quia nos anima priuat & corpore; & hereditate cælesti destitutos, æternæ damnationi reddit obnoxios: Illumina igitur oculos mentis nostræ, vt tam pestiferam luem valeamus dignoscere, & morte ac inferno peiùs studeamus euitare. Amen.

CAP. LXXXV.

Quid fixum firmumq́. semel mortalibus hæret?
Stat sua cuique dies, & ineluctabile fatum.

Euentuum incertitudo affligit.

NCERTITVDO rerum euenturarum, anxietatem & inquietudinem in animo hominis generat; propter dubiam illam expectationem, tum rei inuisæ quæ timetur, tum amatæ quæ optatur. Quando boni quidpiam speratur; certum est, gratius esse homini, si nihil sit quod dubitet de euentu. Quando verò aliquid aduersi timetur, etiam meliùs se habet homo, si certò idipsum præsciat. Potest enim se in illum euentum præmunire, & paratior aduentans malum excipere. Iuxta illud: Iacula præuisa minùs feriunt.

Gregor. Homil 25.

Inter omnia quæ homini expectanda sunt, certissimum est, semel mori oportere; secundùm summi Domini decretum: *Statutum est hominibus, semel mori.* Mox vt Adam peccauerat; lex in illum illiusque posteros lata est, velut sententia mortis, qua necessariò vnicuique mortali semel incumbit mori. Adeò vt ex illo tempore, quàm certus est aliquis se natum esse, tam certus sit etiam se aliquando moriturum. Hoc est quod Psalmista dicit: *Quis est homo, qui viuit, & non videbit mortem?* ac si dicat: Omnis homo viuens est mortalis. Cumq́ue certus est se viuere; certus est etiam, morte sibi occumbendum. Istud docemur ipso quotidiano morientium vsu. Iuxta illud Regum: *Omnes morimur, & quasi aqua dilabimur in terram.* Ita præcedunt hi, sequuntur alij: nascuntur quotidie homines, & moriuntur. Neque quemquam mors excipit: quia vna est omnium sententia. Vnde benè Poëta: Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas Regumq́ue turres. Vna, vt ita dicam, falce omnes demetit. Dicit propterea benè Responsio: ineluctabilem esse mortem. Neque contra eam valet Salomonis sapientia & gloria, neque Samsonis fortitudo, neque omnium Sanctorum sanctimonia eos à mortis aculeo reddit immunes: neq. subtilitas Philosophorum, nec Tyrannorum sæuitia aut violentia, neque omnis mundi amicitia aut opulentia. Horum nihil moratur mors: quia iure in omnes accepto, erga singulos vtitur ex ęquo.

A (margin)

Hebr 9. Mortis certitudo. *Psal. 88.* B (margin) *2 Reg. 14.* C (margin) *Horat lib. 1. Carm.* D (margin) E (margin)

Mirũ, mortales mortem meditari tam parum.

Cùm morte igitur nihil sit certius, meliusq́ue se soleat etiam contra præuisa mala munire mortalis, nunquid mirum est, homines tam parum hoc clypeo recordationis & præuisionis vti? Videmus interdum quosdam morientes cum magna animi conflictatione & angustia: ad tempus mouemur turbamurq́ue: sed vix tantillum durat, quantum circa funus & sepulturam occupamur. Et statim indulgetur genio super defuncto; gaudetur, ridetur, & conceptus ille ad momentũ dolor ac mo-

Quid fixum firmumq; ſemel mortalibus heret?
Stat ſua cuique dies: et ineluctabile fatum.

Wat ſtaet elck menſch ter noodt, ſeckerlyck te gheſchieden?
Dat hy die bitter doodt, gheenſins en mach ontblieden.

Quel eſt l'axiome, Si certain, que l'homme, N'en puiſſe douter?
La mort a ſon heure, C'eſt choſe treſſeure, Te viendra donter.

ac motus hausto liberaliùs mero detergitur, & frons exporrigitur. Ast vnde hæc tam admiranda stupiditas? Ratio est ista. Nouit inimicus noster diabolus præstantiam efficaciamque viuæ mortis memoriæ; quæ etiam sola ad conuertendas peccatorum animas sufficiat, si menti infigatur. Ideoque ita corda sensusque nostros inuoluit & implicat vt in morte alterius vix semel cogitemus nostras quoque aliquando futuras vices: & fortè cras vel ipsa etiam hora. Quis enim sibi crastinum polliceatur? Hæc praxis diaboli, memoriam mortis semper ab oculis mentis nostræ amolientis.

Optimo idcirco consilio Ecclesia in capite Ieiunij, hoc est, prima Quadragesimæ die, vnumquemque Fidelem suæ conditionis memorem facit; & per mortis recordationem ad veram conatur humilitatem peccatorumque pœnitentiam adducere. Ea de causa, non solùm hæc cuique verba salutaria commemorat: Memento homo, quia puluis es, & in puluerem reuerteris: quæ Deus ipse primo nostro parenti, lata mortis sententia, inculcabat: verùm etiam cineres in frontem cuiusque per crucis figuram imprimit, vnde & dies ille Dies cinerum nuncupatur. Superbo siquidem homini nihil salubrius, ad tumorem illum animi deprimendum, quàm vt ei in faciem coram multitudine impingatur, quòd terra sit & lutum; & quòd in puluerem sit iterum reuersurus. Iuxta Sapientis dictum: *Omnia quæ de terra sunt, in terram conuertentur.* Ideò, tametsi quis robore sit robustior, vel turri sublimior, mortalis est, caducus, & fragilis, nec cum vitro conferendus. Rectè ob id D. Augustinus: Nónne fragiliores sumus, quàm si vitrei essemus. vitrum enim, etsi fragile est, tamen seruatum diu durat. Homo autem non potest se, & quidē omni cura seruando, contra mortē tueri.

Cinerum vsus in principio Quadragesimæ, quid innuat? *Genes. 3.*

Eccli. 40.

Augustin. in Serm.

Meritò cum Gorgia illo Epirota mortalem nostram natiuitatem, veluti certissimā mortis tesserā, semper animo voluamus. Is siquidem in funere matris suæ vtero elapsus, inopinato vagitu lectum ferentes consistere coegit: sicq. nō tantùm ex ipso mortuæ genetricis rogo lucē, sed etiam cunas assecutus est. Ita quid aliud æquè certū ex ortus nostri primordiis habemus, quàm certo certiùs nobis etiam esse moriēdum?

Valerius Max. lib. 1. cap. 8.

Oratio pro felici mortis hora.

QVandoquidem, Domine Deus, ita à tua diuina maiestate statutum est, vt omnibus semel certò sit moriendum: Da nobis gratiam ita actus nostros totámque vitam disponendi; vt paratos mors semper inueniat; eademq; nobis & vitæ sit huius nouißimum, & æternæ gloriæ efficiatur introitus, & principium. Amen.

CAP. LXXXVI.

Quæ bona, dum viuam, potiora capeſcere ſuades?
Quorum vota tibi extremâ mors exprimet horâ.

Ad debitũ finem benè collimandum, non intermediis inhærendũ.

i iaculator, dum arcu intenſo telum eſt emiſſurus, telum A tantùm vel arcum ipſum inſpiceret; aut, quod abſurdius eſt, ſi annulos digitorum ſuorum, bombycinas manicas, vel ſimilia fixis oculis contemplaretur, quò eum voluptas traheret; neque aciem in ſcopum dirigeret, vel in auem, vel quodcunque decreuiſſet tangere; diu iacularetur, priùs quàm ſcopum, vel auem, rémve aliam deſtinatam feriret. Ita, quando oculi in res caducas huius mundi ſemper defixi ſunt; neque collimatur ad finem creationis tum noſtræ, tum rerum omnium; neque eò omnia diriguntur, quò tamen peruenire optamus; fallimur fruſtramurque noſtra expectatione, quando eò venitur. Perinde quoque faciunt negligentes actuum B ſuorum ad præſtitutum finem deſtinatores, atque ſi viator aliquò profecturus prodeat, portâ ciuitatis exeat, iter conficiat, neque ſemel terminum, quò tendit, mente recogitet, vt ſua omnia ſecundùm rei neceſſitatem diſponat: ſed tunc tantùm perpendat, quò eundum ſibi erat, quando iam magnam partem viæ in incertum confecit. Vel perinde, ac ſi cogitarit quidem de termino ad quem properandum eſt; ſed in itinere ſe quacunque oblata occaſione ſinat retineri. Adeò vt hîc eum pocula, illic tripudia, ibi pugnæ, alibi nugæ à profectu remorentur: dumque cadentibus vmbris nox videtur ingruere; tum ſe videat procul abeſſe à loco quò pergebat, & tempus deficere; ſeque aliter debuiſſe optatæ metę, etiam in via, eſſe memorem, neque ita pro voluptate ſua vbiuis locorum tergiuerſari.

Id nunc agendum, quod in morte actũ optabimus.

Vita, via ad patriã.

Si iam igitur, durante vitæ huius curſu & via; præſertim in iuuentu- C te (quæ inſtar floris breui fortè decerpenda eſt) ſeriò expenderemus quò tendamus; an iter rectum eò teneamus; quid tum maximè ſimus optaturi nos feciſſe, quando iam ſerius erit, quàm vt quidquam facere liceat: credo maiorem fore omnium rerum moderationem; maiorem timorem Dei: vitamque meliùs cum præceptis Dei congruentem; & cæleſtem prorſus in terris conuerſationem. Omnes enim cogitatus, ſermones, & actus cum fine, hoc eſt, cum ęternæ beatitudinis expectatione conuenirent; tanquam cum ſcopo vel termino ad quem omnia diriguntur. Id ita extrema vitæ hora feciſſe nos exoptabimus: cur igitur non ea modò capeſſamus?

Reſpice finem.

At (quod deplorandum eſt) nunc vita multorum cum porcorum vita communis eſt. Ita editur, bibitur, dormitur, & in ſordibus grunnitur,

Quæ bona, dum viuam, potiora capeſſere ſuades?
Quorum vota tibi extremâ mors exprimet horâ.

Wat moeſtmen, om wel doen, nu meeſt ſien te verwerven?
Daermen meeſt, onverhoen, om wenſcht alſt comt te ſterven.

Que doy-ie en ma vie, De plus grand' enuie, Soigner d'acquerir?
Aime la conqueſte, Que plus lon ſouhaite, Au point de mourir.

nitur, gaudeturque adeò etiam in malis, vt ne semel de morte, morientisque hominis statu cogitetur. Sic nec porci de morte recogitant, nisi dum ferro iugulus petitur. Tunc tanto turbulentiùs reluctantur, clamantque miserabiliùs, quanto priùs vixere securiùs. De talibus apud Iob apposite: *Tenent tympanum & cytharam, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos; & in puncto ad inferna descendunt.* Iob. 21.

D

E Quocirca, vt aduigilaremus, semperque finem nostrum quasi præsentem ante oculos haberemus; quàm certò nobis à Deo statutum est semel mori, tam incertum esse voluit, quomodo, vbi, vel quando simus morituri. Hinc D. Bernardus: Quid in rebus humanis certius est morte? quid incertius hora mortis reperitur? Rationem quam antè attigimus reddit diuus Augustinus, huius diuini consilij tam secreti: Latet, inquit, vltimus dies, vt obseruentur omnes dies. Sic enim & ipse Dominus nos docuit, non solùm per parabolam fidelium seruorum, *quos, cùm venerit Dominus, inuenerit vigilantes, siue in secunda vigilia, siue in tertia venerit; beati sunt,* inquit, *serui illi*: verùm etiam per parabolam prudentis patrisfamilias, qui *si sciret qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non sineret perfodi domum suam.* Quo significat, certò quidem scire illum patremfamilias venturum furem (ecce mortis certitudinem) sed incertum qua hora venturus sit (ecce incertum mortis tempus) ideoque tota nocte vigilare: (ecce totius vitæ nostræ vt noctis peruigilium, & insomnem curam.) Ita & Dominus has parabolas tali commonitione concludit: *Et vos estote parati: quia qua hora non putatis filius hominis veniet.* Vt & Apostolus Paulus dicit: *Sicut fur in nocte, ita veniet.* Adeò vt propriũ Christianorum dictũ meritò esse possit: *Vigilate.*

Bernard in Serm. *August. in Epist.* *Luc. 12.* F G *1. Thess. 5.*

Peruigil porrò cogitatio mortis, rectè beateque viuendi curam ingenerat, paritque tranquillam mortis expectationem. Idcirco nec S. Hilarionem latrones cum armis circumsistentes terrere potuerunt. Cumque intrepidum permanere mirarentur, nunquid necem non timeret, interrogant: Necem non timet, inquit, qui paratus est mori. *D. Hieron. in vita S. Hilar.*

Oratio ad prouidè viuendum.

Tota vita tua, misericordissime Iesu, vsque ad mortis tuæ stratum (Crucem inquam) omnium nostrûm sitiuisti salutem; quò sciamus, & nobis eam maximè cordi esse debere: Ita nos, quæso, in tuo timore & amore fac esse constantes; vt nunquam aliter viuere lubeat, quàm mori velimus. Amen.

CAP. LXXXVII.

Qualiter hîc cassis onerabimus æthera votis? O pietas mihi culta foret! scelus omne perosum!

Omnes ad optandum proni sumus.

ATVRA procliuis est homo ad optandum nunc hoc, nunc illud, prout cuiusque fert animus: sicuti in nobis quotidie experimur. Verùm, quemadmodum parum admodum optando proficitur, etiam in rebus quę obtineri possunt; ita planè superuacaneum est optare, & votis velle cõsequi quod vel præterit, vel assequi nequeas. Hoc est cum stultis sapere: qui nunquam tempori, sed cum Phrygibus serò semper sapere solent; vnde Adagium in eiusmodi omnes retorquetur: Serò sapiunt Phryges. Id lepidè & acutè Barlaam cum Iosaphat differens, sub philomelæ parabola docebat: sicut Ioannes Damascenus describit. Illa siquidem splendidis promissis è manibus dimissa suum hominem carpebat, quòd data tria consilia non seruaret: quorum vnum erat; ne vnquam doleret de re perdita, quam recuperare non posset: & iam philomelam dimissam dolebat.

Io. Damasc. Hist. Barlaã & Iosaphat, cap. 10.

Quandoquidem verò maximæ est sapientiæ, vt secundo Capite dictum est, Rectè agere, siue sectari quod bonum est: intolerabilem oportet esse negligentiam & incuriam, istud suo tempore & maturè non expendisse. Rogatur eam ob rem, qualiter in morte cassis votis A æther oneretur: hoc est, quid tum potissimùm serò sapientes moribundi optent velintque sese fecisse, dum adhuc incolumes essent.

Inania, quia sera, morientiũ vota in plurimis.

Respondetur ex persona mortem irruentem sentientis: O si mihi B culta foret pietas! O si mihi scelus omne fuisset perosum! Vtinam vixissem meliùs! Vtinam nunquam peccatis me sic coinquinassem! Vtinam pristina liceret modò errata corrigere! O mihi præteritos referat Deus optimus annos! Multa & varia cogitat & optat ægrotus morti proximus; sed quæcunque in bonorum votorum parte reponi possunt, illa omnia circa optionem vitæ melioris vt plurimùm versantur. Quia vident vitam morte terminandam, optant fuisse aliam quàm fuerit: & quando hoc cogitandum erat, neglexerunt.

Qui verò sperat tunc discere mori, quando moriendum est; is fallitur: quia si, vt fieri solet, discendo errarit, quando errorem hunc correcturus est? Semel tantùm morimur: & prima vice seriò agendum est. Si enim in bello non datur bis errare, multo minùs in morte: nam primus error irreparabilis est.

Priùs igitur discendum est, quod tunc simul, & semel, & seriò erit peragendum. Verè admirandum est, hominem illud nunc minimè expendere, quod tunc, in morte, videlicet, optaturus est maximè. Tunc vellet

Qualiter hîc caſſis onerabimus æthera Votis?
O pietas mihi culta foret! ſcelus omne peroſum!

Wat wenſcht me' in noot d' beſtaen, met kleynder troost en baten?
Och, hadd' ick tgoet ghedaen! Och hadd' ick tquaet ghelaten!

Queſt-ce que plus l'Ame, Las, en vain! reclame, Au dernier deſtroit?
O bon Dieu! que n'ay-ie, Fuy le mal, et pleige, D'auoir allé droit.

vellet quilibet mente ſanus ſe fuiſſe ſanctiſſimæ, ſtrictiſſimæ, perfectiſſimæque vitæ, qualis nec in arctiſſimo monaſterio reperiatur, neque vllo in libro legatur. Tunc cum Lazaro optemus fuiſſe toti mundo deſpicabiles; vt cum ipſo ſecuri in ſinum Abrahæ transferri ab angelis mereamur. At quamdiu viuitur, & nullum neque indicium neque veſtigium mortis apparet; multo magis cum diuite epulone & filio prodigo luxus amatur, & vita voluptate diffluens.

C Dum Balaam exercitum filiorum Dei ex alto circumſpiceret, cui rogatu regis Balac erat maledicturus; è contrà optauit ſibi eãdem cum ipſis non in vita, ſed in morte ſortem; ſic ait: *Moriatur anima mea morte iuſtorum: & fiant nouiſsima mea horum ſimilia.* Num. 23. Ita & mali ac peſſimi, cum filiis Dei non viuere, ſed mori optant. Vtinam, inquiunt, anima mea ſit vt anima talis vel talis; quando quiſpiam vitam ſancta morte concluſit. Et non cogitant, quòd qualis vita, talis communiter mors. Sicut D. Auguſtinus ait: Non poteſt malè mori, qui benè vixerit: & *Auguſt. de Doctrina Chriſt.* vix benè moritur, qui malè vixit. Dicitur, vix benè moritur; quia quemadmodum certum eſt, in quocunque momento peccator conuerſus fuerit veniam addici, iuxta illud: Dum ſpiro, ſpero: ita valdè incertum eſt, an finis futurus ſit bonus, an malus; qui tam temerè & periculosè, tamq. malis mediis expectatus fuerit. Latro in cruce conuerſus, *Luc. 23.* exemplo eſt omnibus, non vt in finem vitæ differatur pœnitentia; ſed ne quis etiam in extremis deſperet: & ad hoc vnicum ſufficiebat. At ne quis illo niteretur, præſumtuoſiùs peccans, vnum ſolum datum eſt.

Denique tametſi de diuina miſericordia certi ſimus, ſi verè conuerſi fuerimus; de nobis tamen certi non ſumus, an etiam in articulo mortis verè nos factorum pœnitebit. Iuxta quod dicit D. Auguſtinus *Auguſtin.* ſeuerè & verè: Percutitur hac animaduerſione peccator; vt moriendo obliuiſcatur ſui, qui viuendo oblitus eſt Dei. Tunc quidem optatur, vitam fuiſſe meliorem, noſque maiorem temporis gratiæ & veniæ habuiſſe rationem, & ne quidem eo temporis puncto ratio habetur vt oportet. Et ita miſera efflatur anima, itura quò poteſt.

Oratio pro bona ad mortem præparatione.

Optamus nos omnes benè vixiſſe, dum moriendum eſt; & vt plurimùm cum fatuis virginibus ſerò ſapimus: quocirca, da nobis, Domine Deus, gratiam ſic nos modò in vita gerendi, qualiter nos egiſſe in morte ſumus optaturi. Amen.

CAP.

CAP. LXXXVIII.

Quis pauidus mortis recipit ſub pectore ferrum? Conſcia mens ſcelerũ merito quem deuouet Orco.

Ariſtot. 3. Ethic. *Marci 14.* Mors horrori eſt ipſi Naturæ.

ORS maximè omnium eſt terribilis, vt inquit Ariſtoteles; & A propterea naturâ nemo libenter moritur. Vnde & Saluator noſter mortem exhorruit: orabat vt, ſi fieri poſſet, tranſiret ab eo hora: transferretur calix Paſſionis. quod omni viuenti creaturæ commune eſt, dum contrarius ei mortis acceſſus imminet. Contra mortem, velut contra maximum nouiſſimumq. ſuum hoſtem, reluctatur quantum poteſt natura. At non quæritur hîc de tali pauore mortis, vel reluctamine moribundorum, quę naturaliter etiam ſanctiſſimè & maximè voluntariè morientibus obueniunt, vt iam in ipſo Domino noſtro oſtendimus, qui oblatus & mortuus eſt, quia ipſe voluit, & tamen mori horruit, alia eſt enim voluntatis determinatio, alia naturæ propenſio. Sed quæritur, quis non ſolùm naturâ, ſed volunta- B te & iudicio deliberato inuitus moriatur: quique ob id omnimodam C intolerantiam, repugnantiam, & mœſtitudinem animi ad mortem malè comparati demonſtrat: quando ſcilicet iam videt ſeriò agi; nec vllam vitæ ſpem ſupereſſe. Huiuſmodi maleferiatum tumultuantemque mortalem, ſic increpat Seneca: O te dementem, & oblitum fragilitatis tuæ; ſi tunc times mortem, quum tonat!

Timent mori, qui malè vixerunt.

Seneca, Nat. quæſt. lib. 2 cap. 58.

Quis igitur ſic pauidus & turbidus tumultuatur, quando iam moriturum ſe arbitratur? Reſpondetur, quòd ille quem mens ſcelerum conſcia merito orco deuouet. Quod ferè ita dicit D. Ioannes: *Si reprehenderit nos cor noſtrum.* Conſcientia, eſt inſitum homini iudicium, an aliquid ſit faciendum, vel non; an benè egerimus, vel malè. Vnde Sapiens: *Scit conſcientia tua, quòd tu crebrò maledixiſti aliis.* Et licet Conſcientia propriè ſit actus ille intellectus, quo applicatur ſcientia ſeu cognitio ad aliquid particulare, an agendum ſit vel non: tamen largè ſumendo, pro ſindereſi accipitur: ſicut S. Hieronymus ſuper Ezechielem ſcribens, Sindereſim conſcientiam nominat. Et D. Baſilius, Naturale iudicatorium. Et, licet homo propriè loquendo, etiam vigilans poteſt eſſe ſine conſcientia, hoc eſt, ſine actu illo intellectus, quando ſcilicet non iudicat, aliquid faciendum quando tenetur facere: habet tamen homo ſemper radicem conſcientiæ, quæ eſt ſindereſis; & ſic ſemper habet conſcientiam; ſaltem radicaliter. Eſt enim ſemper in homine tribunal illud ac Iudicatorium naturale; quod probet vel improbet factum vel faciendum.

1. Ioan 3.

Eccl. 7. Conſcientia, quid.

Hunc irrefragabilem teſtem ſimul & iudicem domeſticum, &, vt ita

Quis pauidus Mortis recipit ſub pectore ferrum?
Conſcia mens ſcelerum merito quem deuouet Orco.

Seght eens: Wie ſterfter noo, als nu de doodt aenkoemt?
Wiens Conſcientie ſnoo, hem ſelf met recht verdoemt.

Qui le plus s'effroye, Venant pour ſa proye, Le dard de la Mort?
Duquel la malice, Le damne au ſupplice, Au dernier resſort.

ita dicam, intestinum indidit homini Deus. Vt in vno Cain omnibus testatus est ipso mundi primordio. Quando siquidem oblatis sacrificiis, cœpit vultus sui mœstitudine, & immoderato exteriùs habitu, interiorem animi turbam, atque ita malè sibi consciæ mentis inquietudinem prodere; dixit ei Deus: *Quare iratus es? & cur concidit facies tua? Nonne, si benè egeris, recipies? sin autem malè, statim in foribus peccatum tuum aderit? Sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius.* Genes. 4.

Declarat istud & Sapiens valdè accommodè, assumta ad id aquæ & ignis similitudine. *Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris porrige manum tuam.* Deinde: *Ante hominem, vita & mors: bonum & malum; quod placuerit ei, dabitur illi.* Quibus loquendi modis significatur interior illa conscientiæ cognitio, per quam homo bonum à malo potest discernere; atque si ante oculos aquam & ignem, mortem & vitam, immò infernum & cælum constituta videret. Liberum arbitrium eadem opera declaratur; cuius ductu homo, libera voluntatis suę electione, vnum aut alterum suscipiat. Qui igitur malum in vita sua elegerit, quod pro arbitrij facultate cum Dei gratia relinquere poterat, & eligere bonum; illum intus conscientia redarguit, malè secum agi; resque ipsius non ad amussim cum diuina lege conuenire; & ideò inuitus moritur. Appositè id D. Chrysostomus: Mori timet, qui non sperat viuere post mortē. Non secus quàm fur sibi conscius factis suis deberi patibulū, iamq. latam mortis sententiam, inuitus è carcere procedit; certus, se ad laqueum tendere. Ita è vita inuitus migrat, qui teste conscientia videt quò vadat. Sic Sapiēs ait: *Sēper enim præsumit sæua, perturbata conscientia.* Eccli. 15. Chrysost. Sap. 17.

D Ita Agag rex Amalec contra mortem exhorrescebat; quem Samuel diuino præcepto iussit occidi, & in frusta cōcīdi. sic legimus: *Oblatus est ei Agag pinguissimus tremēs,* (tremebat collecta securo animo pinguedine, & simul cōceptâ instantis mortis formidine) *Et dixit Agag: Siccine separat amara mors?* Ita cedit illis tandem, qui cum hoc pinguissimo Agag aqualiculum suum in hac vita saginarunt; & animas suas interim inedia & siti diuini verbi, gratiæ, & consolationis perire siuerunt, nihil de futuris præcogitantes, sed in diem & horam viuentes: tunc illi trementes & perculsi: *Siccine separat amara mors?* 1. Reg. 15. Agag.

E Iste sic in morte trepidantium modus, in gallinis & porcis manife-
F stè notari potest; quando arripiuntur vt iugulentur, mirè misereque tumultuantur, & dirè eiulant; ita peccatores nihil de morte, nisi dum adest, cogitant. Tunc tanto sunt turbatiores, quanto antea magis incu-
G rij & supini vixerunt. Huc spectat illud Sapientis: *O mors, quam amara* Eccli. 1.
H *est memoria tua, homini pacem habenti in substantiis suis!* Hoc est; qui tranquillè, pro animi sui voluptate, in substantiis, & in omnibus quibus afficitur, viuit; nihil minùs quàm de fine vel exitu vitæ, atque vltima linea rerum cogitans.

Nulli, dum viuit, desperādum.

Nunc quærat fortè aliquis, quî sit intelligendum quod in Responsione dicitur: quem conscia mens scelerum deuouet inferno commerito: siue quem propria damnat conscientia. An fortè quis in tam malo statu esse queat, vt adhuc viuens debeat vel possit animum despondere, & desperare de salute? Nequaquam. Nam certiùs quàm de temporali vita dicitur: Dum spiro, spero; de spirituali vita ac salute animæ intelligi & accipi potest. Quamdiu siquidem anima in corpore est, spes est salutis, neque licet desperare: quanquam, vt diximus, periculosum, temerarium, & stultum est, animam suam è pilo suspendere super fauces inferni; quod faciunt, conuersionem vitæ ac pœnitudinem vsque ad finem vitæ differentes. At, tunc dicitur Conscientia propria aliquem damnare; quando eum certò peccati mortiferi, licet vnius tantùm, redarguit; cuius eum non pœnitet, neque confiteri proponit. Is enim in statu damnationis est, quod non ignorat conscientia: & propterea iudicat, qui talis est, regnum Dei non posse nancisci.

Beda lib. 5. ca. 14. Hist. Anglic. Exemplū horrendæ mortis.

Narrat venerabilis Beda exemplum sic morientis notatu dignum. I Vir quidam officio militari regi Anglorum Coënredo charus, sed salutis suæ negligens, à rege sedulò admonebatur, vt peccata confiteretur & emendaret, priusquam inopinata morte præoccuparetur. Verùm ille monita salutis spernebat, seque aliquando pœnitentiam acturum promittebat. Interim in ægritudinem incidit. Rex iterum vt vel tunc confiteretur, hortabatur: respondit, se iam nolle, ne metu mortis id fecisse diceretur: se, vbi sanitati foret restitutus, confessurum promisit. Morte instante, iterum à rege monitus, clamauit miserabili voce: Quid vis modò? Quid huc venisti? non enim mihi aliquid vtilitatis aut salutis potes vltrà conferre. At ille: Noli, inquit, ita loqui; vide vt sanum sapias. Non, inquit, insanio; sed pessimam mihi conscientiam certus ante oculos habeo. Narrataque angelorum & dæmonum visione; sentiensque quasi duos dæmones in viscera irrepentes, desperans efflauit animam.

Gregor. in septem Psal. Pœnit. *Cicero, pro Milone.* Caligula caput intra lectū abscondebat præ metu, dum audiret tonitru.

Quis non videat quid sit, quod hominem moribundum ita anxium & turbulentum reddit? Conscientiæ malæ remorsus est: quis enim vermem intus rodentem quietè confoueat? Nulla est maior afflictio, quàm conscientia delictorum; inquit D. Gregorius. Et Cicero ipse hîc non hallucinatur, dum sic ait: Magna est conscientiæ vis in vtramque partem; vt nec timeant, qui nihil commiserunt: & pœnam semper ante oculos versari putent, qui peccauerint. Quid existimabimus alioqui tyrannum illum immanissimum Caligulam, in tantas angustias, atque animi perturbationem tam anxiam adegisse; vt crebrò, puerorum instar, præ metu caput intra lectum vel sub ceruical reconderet, dum micarent fulmina, vel tonitrua mugirent: nisi conscientiam vitæ tam impiæ, & tam infamis? Omnes eius diuitiæ, voluptates, truculentia,

lentia, armatorum excubiæ, omnisque eius maiestas, & gloria, eum hoc motu liberare nequiuerunt. Hoc est quod communiter dicitur, eos qui intus pleni sunt inquietudine & motu, etiam foris esse turbulentos & trepidatione plenos. Videtur mors tales agere & insectari: adeò nusquam tuti, nusquam securi & quieti sunt. Sic Cain, postquam occidisset fratrem suum, factus vt vir vagus & profugus in terra: in quo & tremorem continuum Deus in signum posuit; qui etiam trepidantis conscientiæ euidentissimum esset toti mundo postea argumentum. *Genes 4.*

Cauendum autem, ne ex iam dictis temeraria fiat ratiocinatio; qua omnes illi qui in mortis articulo vel certo morbi genere turbationis extraordinariæ aliquid patiuntur, malæ esse conscientiæ, maléve mori iudicentur. Certum namque est, vt exemplis etiam scriptorum claret, nonnullos interdum sanctos & intus benè constitutos, exteriùs tamen sub mortem valdè agitatos fuisse, & tranquillè tandem conquieuisse. Exhibet se etenim non rarò malignus spiritus, horribili specie comminans, mira iactitans, licet nihil ibi iuris habeat; vt quos nequit abripere, perterreat saltem, & tantisper diuexet: vt in sancto Martino. Ex insolito mortis modo de morientis statu non est iudicandū. *Vide huius exemplum infra, sub finē Cap. XC.*

Consilium itaque optimum est, causam iustæ inquietudinis eximere; peccatum, inquam, bona confessione dimouere: quod alioqui hominem non sinit vlla quiete frui, sed efferatis stimulis exagitat. Nam vt solent subinde vermiculi illi, in cariosorum dentium cauernulis orti, homines quasi in rabiem redigere, nisi fumo quodam acri, vel alia amaritudine cogantur excedere: ita & peccatum dirè hominem excruciat, nisi per pœnitentiæ acerbitatem exterminetur.

Oratio contra vanum mortis metum.

QVandoquidem certum est, non mori conscientiam, & mihi necessariò esse moriendum: Da Deus, vt sic me modò ad Conscientiæ nutum geram; vt in tremendo illo mortis & iudicij die contra me non consurgat, sed tranquillè lætari permittat. Amen.

CAP. LXXXIX.

Quem neque concutient inopina pericula lethi? Conſcia cui virtus mentem dulcedine complet.

Libenter moritur, qui benè vixit.

VOD præcedenti Capite tractatum eſt, de morte inuoluntariè & inuitè ſuſcipienda, præſentem etiam quæſtionem elucidare iuuabit. Nam, vt diximus, Natura à morte abhorret; & naturaliter, quod viuit, non libenter moritur. Sed dum hîc quæritur, quis libenter moriatur, quem neque inopina lethi pericula concutiant: non tantùm de illis intelligitur, qui cum Apoſtolo cupiunt diſſolui,& eſſe cum Christo; verùm etiam de omnibus his qui mori parati ſunt, quando ita diuinæ bonitati videretur: parati etiam adhuc in viuis manere, quamdiu eidem maieſtati ita placeret. Iuxta liberum illud S. Martini dictum & votum: Libera me, quæſo Domine, ex mortali iſto carcere. Veruntamen, ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborem. A B

S. Seuerus de S. Martino.

Inueniuntur autem interdum mortales, mortis, vt apparet, vehementer cupidi: at, dum mors vel vocata etiam adeſt, dilationem quærunt, cupiuntque adhuc traham hanc vitæ caducæ, repéndo etiam, ſi opus eſt, producere, quàm diu dabitur. Apta admodum fabella inter alias recenſetur, quæ in tales rectè quadrat: de viatore vel ſarcinam geſtante, vel plauſtrum ducente: qui lapſus, lutoque infixus, præ vitæ moleſtiarumque tædio mortem inclamauit: at, dum illa repentè vocata aſſiſteret, En adſum, inquit; vocaſti enim me: Obſecro, inquit ille, adiuua me hæc onera & ſarcinas attollere, vt quam cœpi viam conficere pergam. Alij verò nimis meticuloſi & anxij mortem præſtolantur; deque ea cogitant deiectiùs, quàm bonum Christianum decet. Idcirco frequenter ſatius conſultiuſque eſſet, neque nimiùm eam expetere, neque etiam tantopere perhorreſcere. Quale conſilium Ethnicus & profanus Poeta præſcribere potuit, dum ſic ait: C

Fabella, de viatore mortem inuocante.

Aequabilitas ad mortis expectationem.

Summum nec metuas diem, nec optes.

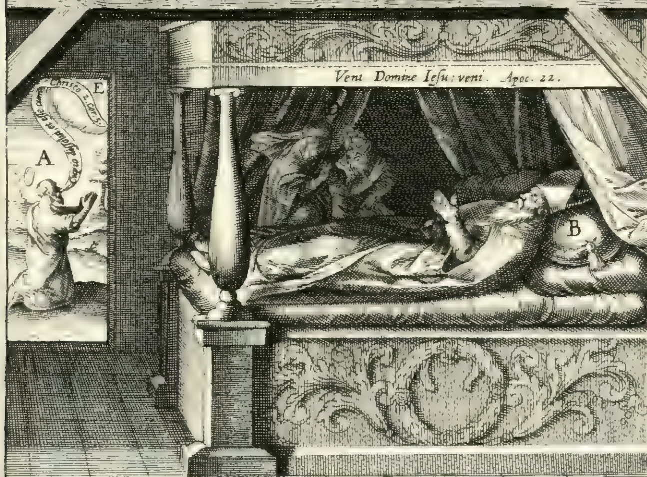
Martialis lib. 10. Epigramm. 42.

Summus quidem ſeu mortis ſeu iudicij dies metuendus eſt meritò: ſed ita vt metu illo velut mortis duce, diſcat quis mori, priuſquam cogatur mori. Atque ita contingit vt plurimùm, vt qui tali modo mortem timuerint & horruerint, dum incolumes eminus venientem, vt præſentem coràm attenderunt; etiam cùm iam adeſt, nihil terreantur neque turbentur: ſed libenter & læti, quia ſecuri in conſcientia, moriantur. Didicerunt namq. viuentes mori; & verè antequam mors adeſſet mortui ſunt: iuxta illud: *Diſce mori moritura caro, moriare priuſquã.*

Hoc eſt quod dicit Reſponſio: ille libenter moritur, cui conſcien- D

tia

Quem neq; concutient inopina pericula leti?
Conſcia cui Virtus mentem dulcedinis explet.

Wie ſterft met blyden moedt, tot allen plaetſ en tyden?
Wiens Conſcientie goet, hem doet in Godt verblyden.

Quelle ame eſt ſi ſeure, Que la derniere heure, Luy eſt de ſouhait?
Qui par l'innocence, De ſa conſcience, Peut viure dehait.

tia virtutum, mentem explet dulcedine & pace. Quod & Seneca Christianè loquens, accommodè huic nostræ sententiæ suffragatur. Venientem (inquit) nemo hilaris mortem excipit, nisi qui ad illam se diu composuerit. Dat idcirco aptissimum alibi idem consilium, ad trepidationem illam mortis inanem tempori excludendam, & inserendam bonam animis hominum fiduciam atque constantem prudentiam; sic inquit: Incertum est, quo te loco mors expectet. Itaque tu illam omni loco expecta. Ac si more Christiano dicamus: Non est momentum temporis quo mori non possis; atque adeò mors quasi in insidiis collocata, te quouis tempore & loco expectat: idcirco esto vigilans, & nunquam non paratus inueniaris ad mortem obeundam, si ita Deo visum fuerit. Ita constitutus est is, in quem Responsio quadrat: quem nihil remordet conscientia facti alicuius meritò pœnitendi, iuxta illud Dauidis solatium: *Tunc non confundar, cùm perspexero in omnibus mandatis tuis.* Est sine dubio magna cordis consolatio, quando aliquis in mandata Dei, vt in speculum sine macula, oculos mentis coniiciens, & conscientiæ suæ faciem in eo cõtemplans, nihil inuenit quod illam maculet, Deoque displiceat. Talis conscientia verè est spiritualis quædam Hierusalem; quod idem est atque *Visio pacis.*

Seneca Epist. 30.

Seneca Epist. 26.

Psal 118.

Hæc est pax, quam mundus dare non potest; sed Christus eam dat nobis & relinquit; sicut Apostolis & nobis promisit. Pax Christi, pax Dei est, quæ exsuperat omnem sensum; habitatque in cordibus tranquilla conscientia gaudentibus. De hac Sapiens tali modo loquendi: *Secura mens, quasi iuge conuiuium.* Sicut & istud confirmat Apostolus: *Gloria nostra hæc est; testimonium conscientiæ nostræ.* Quod qui habet, habet iustam causam libenter ex hac vita & mundo migrandi. Videt siquidem cum Stephano cælos apertos; & Iesum stantem, paratum vt eum in suum regnum recipiat. Adeò vt talis homo mortem velut cæli portam consideret, per quam in sanctam ac beatam illam ciuitatem cælestem, dum paratus est mori, paratus est ingredi; ad quam toto vitæ suæ curriculo contendit; quamque summis votis ac conatibus vnicè semper expetiuit. iuxta illud: *Vnam petij à Domino, hanc requiram: vt inhabitem in domo Domini, omnibus diebus vitæ meæ*; hoc est, in æternum. Vbi cũ Christo, omnibusq. eius amicis, cęlesti est gaudio perfruiturus.

Ioan. 14.

Prou 15.

2. Cor 1.

Act. 7.

Psal. 26.

Quinimmò, vt veriùs dicam, qui ita est animo comparatus, non solùm libenter & cum voluptate expectat mortem, sed patientia vti debet, si diutiùs in hac vita manẽdũ sit. Sic inquit de tali D. Augustinus: Qui desiderat dissolui, & esse cum Christo; non patienter moritur, sed patienter viuit, & delectabiliter moritur. Et meritò; nam, sicut Cassianus: Quis mortem temporalem metuat, cui vita æterna promittitur? Huic rectè ideò à Sapiente dicitur: *Noli metuere iudicium mortis.* quasi dicat: Quid tibi mors nocere poterit? Tollet te de mundo,

August. super Epist. Ioann.

Cassianus.

Eccli. 41.

& inſeret cælo; quò alioqui nunquam pertingere poteras; niſi illa quaſi opitulante, & manus tantæ moli adhibente.

Hieronym. in vita Hilarionis.

Hinc D. Hilarion morti proximus, lætus benéque animatus, Naturæ imbecillitati ſuccurrens; cùm adhuc (inquit D. Hieronymus) modicus calor tepebat in corpore, nec præter ſenſum quidquam viui hominis ſupererat, tamen apertis oculis loquebatur: Egredere, quid times? egredere anima mea; quid dubitas? Septuaginta propè annis ſeruiiſti Chriſto; & mortem times? In hæc verba exhalauit ſpiritum.

Hic igitur ſtatus, mortem alacri voluntate & ſecura conſcientia oppetentium. In quibus, quod Chriſtus ipſe de ſe & ſuis teſtabatur, ſpiritus quidem promtus eſt, caro autem infirma, naturaliter à morte abhorrens. Sed mentis ſibi benè conſciæ ſecuritas, illam dat morientibus promtitudinem & hilaritatem, vt acerbum mortis aculeum nec timeant, nec etiam ſentire videantur; ſed illum accipiant velut clauem qua ſibi cæleſtis aulæ portas aperiant.

Heu quàm longè diuerſus eſt ab his malè morientium ſtatus! quanto cum metu, quanta cum trepidatione, inuiſum illum mortis acceſſum exſpectant! Iſtud præcedenti Capite dictum eſt, ſed vt contraria iuxta ſe mutuò poſita magis eluceſcant, hîc vnum adhuc exemplum horrendæ mortis adiiciam, ex D. Gregorio deſumtum.

Gregor. Dialog. lib. 4. cap. 38.
Exemplũ horribilis mortis.

Chryſorium Romanum, opulentum quidem, ſed ſceleſtum hominem fuiſſe conſtat, ita vt an diuitiis, an vitiis magis abundarit, incertum ſit. Cùm autem graui valetudine quateretur, & iam exſpirans anxiaretur, apparuere illi teterrimi dæmones, ipſum certatim prehenſantes, trahereq́; ad inferna nitentes. Qui conterritus ac tremens, Maximi filij ſui opem flebiliter implorare, ſéque ſuper lectum in quo iacebat huc atque illuc vertere miſeris cœpit modis. Nemo ſpiritus videbat, & tamen nemo ibi conueniſſe dubitabat, cùm illius geſtus lamentaq́; conſideraſſet. Poſtremò ipſe, cùm iam amicorum auxilium deſperaſſet, ad hoſtes conuerſus: Inducias oro, inquit, inducias, vel tantùm vſque manè. Dum hoc poſcendo ingeminat, animam exhalauit. Hucuſque ex D. Gregorio. F

Non differenda ad extremum vitæ pœnitentia.

Quis igitur prudens, & ſalutis ſuæ amans, in extremum vitæ tempus differet conuerſionem & pœnitentiam? Quis ſecurus hoc plumbi (peccati inquam) talento in corde grauatus incedet, quod in mortis puncto tam miſerandam pariat animæ fluctuanti tempeſtatem? Quis non potiùs omnia iam attentet; omneḿque, quod dicitur, moueat lapidem, ne, ſub quo minimè credebat, lateat calcaneo eius, hoc eſt vitæ fini, inſidians ſcorpius? Quis non potiùs quiduis agat, vt ſecuritate conſcientiæ fruatur viuus, & morti hoſtia factus exultet? Lætus namque eiuſmodi cum Chriſto montem Caluariæ, & cum Moyſe montem Abarim magnæ Dei miſericordiæ conſcendit, vt ibi moriatur ſecurus.

Sicut

Sicut Moysi dicebat Dominus: *Ascende in montem Abarim* (hoc est transitum) *& morere ibi*. Ita Sancti & amici Dei mortui sunt. Alij Deo gratias agentes, alij laudantes Dominum, alij alio modo orantes, quidam positis genibus, extensisque manibus; vt S. Paulus eremita: alij loquendo, vt Vrsinus Nursiæ Episcopus: Venio, venio: videbat S. Petrum & S. Paulum. Vt Musa virgo, Venio, Domina: videbat D. Virginem Mariam multis virginibus comitatam. S. Hieronymus humi suo rogatu depositus, sacco opertus, vt quieti se sponte componens. S. Augustinus legendo septem Psalmos Pœnitentiales, cum lacrymis gaudij, ad Dominum properans. S. Ambrosius extensis brachiis, corpus Domini sumens in viaticum: quod nec priores illi neglexerunt. S. Franciscus super pauimento depositus, vt ex ima humilitate spiritum Deo redderet, & in summa cælorum transmitteret. Quæ maior optetur ad moriendum alacritas, quàm vt quis quasi cum D. Ioanne proprium viuus ingrediatur sepulchrum? Hæc & eiusmodi conscientiæ sanctæ tranquillitas & promtitudo.

Deut. 32. Exempla lætè & viuis discedentium.

Hæc est sors, agendiq. ratio illorum, qui, quod Musonius dicto rogatus respondebat opere exsequuntur. Interrogatus ille quis optimè extremum diem claudere posset: Qui semper, inquit, postremū diem sibi instare, immò iam venisse, proposuerit. Ita prudenter vir quidam sanctissimus, iam senex, cùm ab amico in crastinum vocaretur conuiuium: Cur me vocas in crastinum? inquit, qui à multis annis crastinum non habui, sed mortis aduentum in singulos dies expectaui: quæ nobis nunquam non insidiatur, donec nos incautos interdum etiam opprimat.

Musonius.

Oratio ad securè ex hac vita discedendum.

Voluntariè te, pie Domine, pro nobis in mortem tradidisti, eamq; victus vicisti, ne ab ea nimiùm terreremur: illam da nobis quæsumus prouidentiam, non qua mortem horrescamus, sed qua nos ad eam, dum ventura est, præparemus. Amen.

CAP.

CAP. XC.

Parte sui meliore heres quis adibit Olympum?
Qui purè Superis hinc conciliatus abibit.

Qui cœlũ sortiuntur.

VIDQVID hactenus de morte dictum est, potiùs de moribundis, morte exclusa est intelligendum; quorum quidam benè ad eam comparato sunt animo; quidam verò valdè incomposito, & turbulento; idq. pro status animæ & conscientiæ diuersitate. Nunc de eo quod à morte mox sequitur; æquè etiam dispari conditione.

Duo tantùm sunt loca, ad quæ finaliter omnes animæ deueniunt: ita vt qui vnum sortiuntur, ad alterum nunquam sint ituri: quia vt Abraham Diuiti Epuloni dicebat: nimis magnum Chaos interiacet. (*Luc. 16.*) Sunt autem hęc duo extrema hominum hinc discedentium receptacula seu mansiones; Cælum, & Infernus. Dixi autem, vbi finaliter sint mansuri: quia tertius quidam certus locus est, purgandis à Deo animabus destinatus: quò qui perueniunt, non in æternum sunt hæsuri: sed expurgatione, quantum quisque opus habuerit, peracta, certò ad cælestem sunt gloriam deducendi. (*Purgatorium.*) Vocatur hic locus noto Fidelibus Purgatorij vocabulo: quia qui in statu quidem gratiæ defunguntur, sed vel maculæ alicui venialis peccati obnoxij adhuc sunt, vel pœnitentiam debitam non expleuerunt; meliores quidem sunt, quàm vt ad infernum cum maledictis detrudantur; sed necdum satis mundi, sancti, & perfecti, vt lucidum illud cælum, in quod nihil coinquinatum admittitur, ingrediantur. Certi sunt tamen de sua beatitudine tandem consequenda; quia per Christi mortem, in qua baptizati filij Dei facti sunt, sunt & heredes regni cælestis effecti: iusque acquisitum non amiserunt. Si verò per peccatum illo se aliquando abdicarunt, iterum per pœnitentiam in pristinum statum restituti sunt. Illi igitur omnes, iuxta Interrogationem, meliore sui parte, hoc est, secundùm animam, heredes Olympum à morte adeunt; aut statim, aut exacto purgationis tempore: qui purè Superis hinc conciliati abibunt. A
Hoc est, qui in statu gratiæ è viuis excedunt. (*Status gratiæ.*) Status gratiæ seu charitatis is vocatur, quando quis non est peccato vlli mortali obnoxius. B
In hoc statu omnes piè mori præsumuntur, quicunque peccatorum suorum cõfessionem ante mortem instituunt: vel eã saltem in voto habẽt, vbi copia Sacerdotis deesset, & pœnitudinem signo aliquo profitẽtur.

Ignotus incertusque nobis morientium status communiter.

Certum verò iudicium, aut indubitata determinatio morientium in statu gratiæ vel secus, non ab hominum pendet arbitrio aut scientia; sed solius Dei est certò dignoscere. Coram quo sicut haud dubiè multi

Parte ſui meliore heres quis adibit Olympum?
Qui purè Superis hinc conciliatus abibit.

Wiens siel te Godde gaet, en t'Ryck des hemels erft?
Die hier in goeden ſtaet, en in Godts gratye ſterft.

Qui laiſſant la vie, Va prendre l'hoirie, De l'eternité?
Celuy qui treſpaſſe, En eſtat de grace, Et grand' pureté.

multi in malo statu discedunt in ignem æternum; qui, quoad nostrum iudicium ab externis sumtum indiciis, rectè & salutariter mori visi sunt: ita è contrà non pauci deo teste & iudice in statu gratiæ moriuntur qui tamen ob certa quædam immò incerta potiùs argumenta, videntur putanturque ab hominibus in malo statu vitam terminasse. Ratio diuersitatis iudiciorum est; quòd in priori illo genere, Deus occultum videt salutis obstaculum, quod homines latet; qui tantùm exteriorem illum placidè & deuotè moriendi modum considerant. In altero verò genere, Deus cor mundum, puramque intuetur morientis conscientiam; homines verò turbidiorem aliquem vel subitum, aut alia ex causa mirabilem excedendi è vita modum perpendunt; qui eis de sinistra morte metum & suspicionem ingenerat. Sed rei veritas in vtrisque soli Deo cognita est.

Quis namque mortalium non hæsitaret anxius, quid de Eusebij Cremonensis exitu esset iudicandum, nisi sub finem fuisset amœnior? Is namque D. Hieronymi discipulus & sectator, qua hora migraturus erat, repentè caput erigens, oculis pauitantibus circumspicere, & quasi in furorem versus clamitare: Non faciam; non faciam: Mentiris; mentiris. Deinde ad terram procliuus, faciem abscondere, intremiscere, ac quantum poterat vociferari: Adiuuate me fratres; adiuuate me; ne peream. An, inquit, non videtis dæmonum cateruam hìc in meam perniciem congregatam? Ille præ cæteris horrendus compellit me ad blasphemiam: & tam dirus est, vt contrà tueri non ausim. Tunc fratrum supplicationibus dæmones in fugam versi sunt. Et beato Hieronymo apparente, eumque animante, obdormiuit in Domino. *Marulus li. 5. cap. 10.*

C Quidquid igitur humanis oculis appareat, vel non appareat, verum est quod dicit D. Ioannes: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur.* Sunt autem illi qui in bono statu moriuntur: qui vel statim ad cælum peruolant, vt qui baptizati in statu innocentię moriuntur: martyres etiam: *Apoc. 14.*
D & qui hìc suum purgatorium sustinuerunt: vel saltem expleto expiationis debito, loco ad id à Deo ordinato.

Oratio ad regnum cælorum obtinendum.

QVandoquidem nos ipse docere dignatus es, pijssime Iesu; Adueniat regnum tuum; quid est aliud, quàm quòd nos eius compotes fieri desideres? Nos tua semper gratia confirma; vt per bonam vitam & mortem salutarem, cælestem hæreditatem impetremus. Amen.

CAP. XCI.

Quísnã animã exhalat mox in Barathrũ cõdendã? Cui scelerũ ad summã hæserunt contagia mortem.

Nemo volens infernum petit: sed qui peccant, volentes viam inferni tenent.

CERTVM est, nemini vnquam posse persuaderi, vt sponte, A
sciens, volensque in infernum ingrediatur; sed qui eò commigrant, violenter, obtortoque, vt dicitur, collo illuc rapiuntur, sicut videmus oues aut vitulos in lanienam intrudi, B
vel quò nolunt sponte sua introire. Et tamen via, quæ ad infernum ducit, sponte & cum iucunditate ambulatur. Via hæc, vita est peccatis obnoxia: quæ si non deseratur, priusquam ad portam mortis veniatur; certus est ille, quisquis tali via portam illam ingreditur, se etiam inferni ianuam ingressurum, & æternæ damnationi mancipandum. C

Neque tamen id expenditur, sed ridendo peragitur, quo luctus ille implacabilis comparatur, & intoleranda tormenta proueniunt. Hanc amentiam admirans, rogat Propheta eiusmodi insensatos: *Quis poterit* D
habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis? Vbi præter horribiles ignis gehennæ flammas, etiam spiritus ipse hominis & conscientia, tanquam intestinum incendium cruciabit: quod idem Propheta testatur, dum ait: *Spiritus vester, vt ignis vorabit.* Non tantùm ignita ardensque respiratio, vltrò citroque commeando viscera faucesque comburens; verùm etiam anima ipsa mali sui sibi conscia. Hoc idem clariùs alibi prædicens, sic inquit: *Vermis eorum non morietur; & ignis eorum non exstinguetur.*

Isaiæ 33.

Isaiæ 66.

Vtinam millesimam saltem illius sapientiæ portionem habeamus, quę communiter serò habetur, dum vexatio intellectum dat! Sicut exempli gratia, in diuite epulone videre & audire est: qui adeò sapuit in tormentis, vt non solùm sibi bona prospicere videretur & exoptare; verùm etiam ad quinque fratres, qui adhuc inter viuos ad eius instar vitam ducebant, eius sera prudentia extenderetur; dicebat enim Abrahamo: *Rogo te pater, vt mittas Lazarum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres: vt testetur illis; ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.*

Luc. 16.

Admiranda verè consilij mutatio: tam seriò & solicitè quæ ad rem faciant in pœnis ipsis etiam quoad alios expendere; & tamen dum tempus est, ne minimùm moueri, nec vel micam salis ac sapientiæ in cor admittere, etiamsi mortuus quispiam è terra consurgens, hæc nobis horrendis sermonibus & contestationibus inculcaret: Idque est quod propterea Abraham diuiti illi nequidquam expostulãti dicebat: *Habent Moysen & Prophetas: audiant illos. At ille dixit: Non, pater Abraham:*

sed

Quiſnam animã exhalat mox in Barathrũ condendã?
Cui ſcelerum ad ſummam hæſerunt contagia mortem.

Wiens ſiel, ſonder reſpyt, waerlyckx ter hellen gaet?
Soo wie, naer deſen ſtrydt, van hier ſcheydt in quae ſtaet.

Qui vomit ſon ame, Tout droit a la flame, Du profond Manoir?
Tel qui porte eſcrite, Sa vie maudite, Au Fin, d'encre noir.

ſed, ſi quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. Ait autem illi: Si Moyſen & Prophetas non audiunt; neque, ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.

Quàm rigida huius negligentiæ exigetur aliquando ratio, qua hîc nec tempus gratiæ, nec admonitiones, neque exempla, neque correctiones, neque quidquam quod ad ſalutem conducere poterat, cordi habitum fuit! Quis ſecurus hoc ſtatu è viuis diſcedat? Ille animam exhalat mox in Barathrum condendam, vt verſus habet: Cui ſcelerum contagia ad ſummam mortem adhæſerunt. hoc eſt, qui in ſtatu mortifero defungitur: qui nec exteriùs coram hominibus, nec E coram Deo interiùs, pœnitentiæ ſignum vllum ediderit. Eiuſmodi ſunt, qui obſtinati in hæreſi vel alio peccatò moriuntur: quod euidentiſſimum eſt in Spiritum ſanctum peccatum irremiſſibile, in quo quis impœnitens exſpirat: quod finalis impœnitentia vocari ſolet. Tales etiam qui in duello, vel in bello iniuſto notoriè, quale eſt quod hæretici contra Religionem Catholicam gerunt, & alia id genus apertè il- F licita, vitam finiunt. Sic qui in ipſa ſcortatione, in crapula, in pugna iniqua è viuis abripiuntur. Quicunque in ſtatu damnationis moriuntur, certò & rectà ad infernum deſcendunt. Quò dum perueniunt, tam horrendè præ ſubita inſperataque damnatione mirantur, quàm ſupinè dũ viuerent eiuſmodi omnia cogitarunt, & prorſus neglexerũt.

Qui in malo ſtatu moritur, rectà ad infernum vadit.

Dignum relatu videtur, quod Cyrillus de Rufo nepote ſuo narrat. Dum enim mœſtus oraret, indicari ſibi petens, qualiter ſe haberet nepotis ſui Rufi nuper defuncti anima, ſe fœtorem primò ſenſiſſe ſupra modum grauem refert; mox deinde ipſe Rufum conſpexiſſe catenis candentis ferri præcinctum, flammas fumo miſtas ore vomentem, & toto prorſus corpore ex ardoribus, quos intra ſe habere videbatur, ſcintillantem. Horribilis illa ſub adſpectum cadens damnati calamitas, miſerandum animæ ſtatum declarabat; qui tunc eſt ineuitabilis.

Marulus li.6.ca.14.

Oratio contra inferni terrorem.

Voluntatis tuæ non eſt, Domine Deus, vt moriatur peccator & pereat; ſed vt conuertatur & viuat: ita nos, quæſo, tuo ſemper timore circunda; vt ne morte peccatorum moriamur, nec nos rapidæ inferni fauces abſorbeant: ſed per veram peccatorum contritionem, ad mortem quietam & finem perfectum veniamus. Amen.

CAP. XCII.

Quæ tria per penitas ibunt Dicta aspra medullas? Da rationem: Itote: & quod superest Æternum.

Verba aspera, tria.

SPERVM admodum & graue esse oportet quod ferri nequit: A
ita hîc aspera ac grauia dicta nominantur; quæ cor hominis non facilè ferat, etiam dum nequit effugere. Quando Sara suspectam Ismahelis indolem cum Isaac nequiter ludentis

Genes. 21. aduertit, dixit Abrahæ: *Eijce ancillam hanc & filium eius: non enim erit heres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Durè accepit hoc Abraham pro filio suo. Cui dixit Deus: Non tibi videatur asperum, super puero & super ancilla tua.*

Act. 5. Durum verbum erat, quod D. Petrus Ananiæ dicebat: *Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit & exspirauit:* quod & Sapphiræ vxori eius confestim accidit. Hæc occasione eius, quòd in Interrogatione tria præcipua aspera dicta rogentur: quæ & in Responsione recensentur, ex futuro sub finem mundi, & etiam in morte cuiusque iudicio desumta. Hæc quidem modò in genere, vt aspera, dura, & grauia simul tractantur: sed postea ex ordine singula explicabuntur.

Verba Dei nūc suauia sunt. Verba Dei mellis instar suauia sunt; si illa ad salutem animæ nostræ audire & obseruare est animus, sicut eum ob finem nobis proferuntur. Hinc Propheta regius quasi dulcedine hac delibutus, in prouoca-

Psal. 118. tionem admirationis exclamat: *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua! Super mel ori meo.* Et quid mirum, quandò penitiùs introspicimus? Nam eandem ob causam, ob quam Christus Dei filius in mundum venit, ob eam etiam Verbum Dei nobis nunciatum & promulgatum est. Hoc est: Propter nos homines; & propter nostram salutem. Adeò vt Christus, qui Verbum Patris vocatur, & est; etiam suauissimus, mitissimus,

Psal. 44. & dulcissimus mortalium exstiterit. *Speciosus formâ præ filiis hominum:* (inquit Dauid) *Diffusa est gratia in labiis tuis.* Ecquid tam amœnus fons aliud, quàm dulcem mellitorum verborum scaturiginem, & aquam salientem in vitam æternam profundat?

Futura dura, si neglexerimus. Verùm enimuerò, quòd si nunc verba ista mellita & dilecta audire B refugimus, si iis in corde nostro non dederimus locum: certò nobis aspera, inamœna, & acerba verba erunt audienda; de quibus præ intoleranda seueritate illud dici potest, quod Deus olim Samueli ad-

1. Reg. 3. huc puero dicebat: *Ecce, ego facio verbum in Israel, quod quicunque audierit,* C *tinnient ambæ aures eius.* Eiusmodi sunt tria illa, quæ versu Responsio- D nis comprehenduntur, pro damnandorum parte tantùm intellecta E & accepta.

Rex

Quæ tria per penitas ibunt Dicta asprâ medullas?
Da rationem: Itote: et quod superest Æternum.

Noempt de dry woorden dry, van d'alderscherpste snede.
Gheeft reden: Gaet van my: en d'eeuwighe eeuwighede.

Quels trois mots terribles, Seront plus horribles, Aux pauures damnez?
Rend conte a la maille, Va au feu canaille, Puis, ce grand Iamais.

Rex Propheticus Dauid, vir secundùm cor Dei, tametsi grauium suorum peccatorum non immemor, de magna tamen Dei misericordia & misericordiarum eius multitudine fortiter sperans & confidens, cui spiritum contribulatum in sacrificium obtulerat, & quem sciebat cor contritum & humiliatum non despicere, non sine magna animi congratulatione, aliorumque omnium peccatorum ad prouidam pœnitentiam exstimulatione dicebat: *Ipse liberabit me de laqueo venantium; & à Verbo aspero.* Venatores isti sunt hostes animarum nostrarum diaboli; qui nunc silenter, subtiliter, & insidiosè animas nostras in peccatorum laqueos agere conantur. qui capta præda cornu inflant & horrendè tunc vociferantur, vt miseram peccatricem animam magis percellant; vt extricare se nequeat, vel effugium sperare non audeat. Si istos venatores modò, Dei adiuuante gratia vitare queamus: tunc & horribiles ipsorum clamores & fremitus quos in seductos edere solēt; & asperum etiam illud verbum tremendæ sententiæ euademus: Liberabimur de laqueo stridoreque venantium, & à verbo aspero.

Psal. 90. Venatores animarum diaboli.

Hîc igitur potiùs audiamus, non solùm suauia Dei monentis & vocantis verba, sed etiam duras eius increpationes æquis auribus animisque excipiamus: immò & omnia proximi nostri obloquia patienter toleremus, & in partem lucri reponamus: certi, quòd felici commercio aspera illa extrema verba cum istis commutabimus & redimemus: quæ alioqui nec ferri poterunt, & ferri debebunt tamen.

Quàm durum eis futurum existimamus verbum illud Domini nouissimum, qui hîc in fabulam verterint verba eius salutaria! de quibus sic per Prophetam Dominus: *Noluerunt audire. Et erit eis verbum Domini, Manda remanda, manda remanda; expecta reexpecta: modicum ibi, modicum ibi: vt vadant, & cadant retrorsum, & conterantur, & illaqueentur, & capiantur. Propter hoc audite viri illusores; Ponam in pondere iudicium. Flagellum inundans cùm transierit, eritis ei in conculcationem: sola vexatio intellectum dabit auditui.* Sed eheu! serò sapient.

Isaiæ 28.

Oratio ad Verbum vocationemque Dei audiendam.

Omnia nunc ad te vocas, mitißime Domine, nec quemquam repellis qui voci tuæ aures præbuerit; iterum venturus, aliterque vocaturus es, & maiorem hominum partem à te repulsurus: Influat nunc vox tua suauis in corda nostra; vt te pastorem nostrum per præsentia pascua ad ouile cæleste prosequamur. Amen.

CAP. XCIII.

Duriùs vnde Deus repetet cum fœnore sortem? Abs illo, cui sunt concredita plura talenta.

1. Tim. 6. Omnes Dei dispensatores sumus.

EVS omnipotens, Rex regum est & Dominus dominantium. Quot homines, tot eius villici, receptores, dispensatores. Multa illis bona largitus est, vni plus, alij minus; pro cuiusque captu & conditione; ad rem vtilitatemque ex eis faciendam. Bona quædam, seu vt ipse Dominus vocat, talenta sunt omnibus communia: qualia sunt; anima, corpus, quodque ad illa pertinet, vt etiam omnes creaturæ vsui hominis in communi concessæ: ad vtendum illis, vel etiam carendum, ad maiorem conditoris gloriam, & ad finem, hoc est beatitudinem æternam, meliùs consequendum. Quibusdam plura, maioraque aliis dona partitus est misericors & iustus Dominus; tum in anima & corpore, tum in bonis externis; & pręcipuè in abundantiori gratia, qua ad perfectiorem eius notitiam, amorem, & mortis meritorumque eius ampliorem participationem perueniant, excellentioriq. postmodum gloria aliis longè præfulgeant. Neminem tamen ita sua gratia donisque destituit, quin ei sufficientia ad salutem media concedat; dummodò quodcunque eis lumen prætulerit, sequantur, & concessa arripiant, donec ad necessaria ad salutem media pertingant: vnicuique sua dona communicans, iuxta incomprehensibilem diuinæ suæ Maiestatis sapientiam & voluntatem: *diuidens singulis prout vult*. Denique nemo est, qui iure de diuina bonitate & munificentia conqueri possit; quin non solùm sufficientia ad salutem acceperit, verùm etiam plura quàm meritus est, quamque eorum bonam rationem reddere valeat, si ad libellæ rigorem exigenda sit.

Omnibus sufficientia ad salutem media dedit Deus.
1. Cor. 12.

Iudicium particulare.
Heb. 9.

Horum omnium & singulorum ratio postulatur & datur in iudicio cuiusque particulari, quod fit statim atque anima è corpore migrarit; secundùm Dei ordinationem etiam superiùs adductam: *Statutum est hominibus semel mori: post hoc autem iudicium*. Secundùm hoc iudicium (quod ad distinctionem generalis iudicij in die nouissimo futuri particulare vocatur) in sententia proferenda procedetur. Vt dicit Augustinus: Vnusquisque in eo iudicabitur, in quo moriens inuentus fuerit. Illi sententiæ in vtroque iudicio stabitur.

August. de salut. docum.

1. Verbum asperum; Redde rationem.

Interrogatio autem erat; à quo Deus in iudicio duriùs exacturus sit rationem. Idque ad explicationem primi dicti asperi, ex tribus præcedenti Capite simul expositis. Respondetur: ab illo plura exigenda cui plura talenta concredita fuerint. Ita in omni œconomia accidit; quanta est apud Receptores accepti ratio, tanta & dati esse debet; aut necesse

Durius vnde Deus repetet cum foenore ſortem?
Abs illo, cui ſunt concredita plura talenta.

Wie ſal voor Godt die leeft, meeſt rekeninghe gheuen?
Die meeſt talenten heeft ontfanghen in ſyn leuen.

Qui eſt plus contable, A ce redoutable, Bureau qu'attendons?
Celuy-la ſans doute, Qui fait banqueroute, De ces plus grands dons.

necesse est rationem reddere: vt iustitia & æquitas dispensationis constet, vel quæstor conuincatur iniquitatis. Si ratio Deo reddenda nihil aliud contineret, quàm acceptorum calculum subducere; neque esset necesse vicissim ostendere, quomodo in illis sis negociatus, qualiter in Domini vtilitate illis vsus fueris; quomodo expenderis; non esset quod tantoperè diem illum rationis exhorrescereS. At exactam omnium reddere rationem tam dati quàm accepti; quanti hoc sit momenti, norunt meliùs qui experti sunt, quàm nos imaginari queamus.

Ita non raiò temporalibus receptoribus & œconomis accidit: sicut enim illi Receptores non datores appellantur, ita multo diligentiores sunt ad recipiendum, quàm ad elargiendum: ac si prior illa pars tantùm, & non ita etiam altera, ad officium ipsorum pertineret. Hinc, dum computandum est cum dominis, facilè quid acceperint constare potest; at non ita quomodo expenderint facilè demonstratur: quod viduæ talium Receptorum magno suo malo & aliquãdo totius substantię iacturâ experiuntur. Nam ipsarum mariti Receptores dum viuunt, ita interdũ agere norunt, & omnia implicare & conuoluere, vt vix vnquam rectus rerum status perspectus habeatur. Dum verò mors textam hoc modo telam inopinata præscindit; nouit Deus, & in quos illud onus deuoluitur, quàm intricatus, quàm dubius, quamque miserandus sit ille defuncti computus. Vnde communiter & verè dicitur: Reddendæ rationis obligatio.

B Bonum est esse Receptoris vxorem: sed malum est esse Receptoris viduam. Ita dolenda est res, quando anima quasi viduata, sola omnium transactorum rationem reddere tenetur: quæ quamdiu corpori coniuncta erat, vnà cum corpore donis Dei abutebatur, illa dissipando, illisque carnis voluptatibus mundo & dæmoni seruiendo.

Prudens idcirco est, quisquis frequenter apud se, & coram Deo cum gratiarum actione & cum solicitudine computat; à se per verum conscientiæ examen rationem exigit: & præsertim circa particularia dona præ cæteris à Deo accepta; & etiam circa peccata quædam peculiaria. Nam vt dicit D. Gregorius, quod idem est cum Responsione huius Capitis: Cùm augentur dona, rationes etiam crescũt donorum. Et cui multum datum est, multum petetur ab illo. *Gregorius Homil. 9. super Matt.*

C Vt autem reddendæ rationis meliùs sit menti infixa necessitas: exi- Paradigma Iudicij.
D stima te stare coram iudice; & angelum tui custodem, libellum paruulum proferre, in quo quæcunque vnquam bona fecisti contineantur: illoque præ defectu solatij, consilij, & auxilij discedente; aduentare cacodæmonem, ingentem librum producentem, in quo omnia peccata descripta legantur. Illoque instanter vrgente proferri sententiam, cogita quo sis futurus animo. Simile quid namque illi nobili desperabundo per visum apparebat; de quo suprà ex Beda egi, Cap. LXXXVIII. Itaque ad bonam rationem reddendam, moueat te parabola à Christo

futuro

Matth. 18. Seruus nequam. futuro iudice ad hoc proposita, De rege qui voluit rationem ponere E cum seruis suis: quique decem millia talenta suppliciter veniam ro- F ganti remisit. Verùm animaduertendum est, vt proximo quod in nos G peccauit ignoscamus, ne nostra immisericordia Dei in nos iram & in-

Matth. 25. Seruus ignauus. dignationem iustè prouocet. Ita nos etiam docet tempori solicitos esse ad bonam rationem reddendam, Parabola hominis peregrè proficiscentis, seruis suis bona distribuentis, & benè functos officio amplè remunerantis: corripientis verò acriter eum, qui pecuniam domini sui in sudario terræ mandarat. Si qui pecuniam integram seruarat, dominoque suo saluam restituebat, ita exceptus fuit: quid de nobis sentiendum erit, qui cum mille talentis, non tantùm nihil fœnerati Domino sumus, sed nec vnum saluum fortè valeamus ostendere? Similiter nos ad rationem nostram probè disponendam adiuuat anxietas & solicitudo villici illius, qui apud dominum suum fuerat diffamatus, quasi dissipasset omnia bona ipsius. Cui durum illud & penetrabile ver-

Luc. 16. Villicus iniquitatis. bum, vt inexpectatum telum, intortum est: *Redde rationem villicationis tuæ.* Iam enim non poteris ampliùs villicare. Hac siquidem parabola instituere nos voluit benignissimus Dominus, vt tempestiuè, dum adhuc viuimus & sani sumus, frequenter rationes nostras dati & accepti reuoluamus, excutiamus & ritè disponamus; ne cùm ad rem ventum erit, confundamur, & in carcerem detrudamur, vnde nunquam

Luc. 15. Filius prodigus. liberemur. Adiuuat nos etiam ad hæc historia, hoc est narratio filij prodigi; vnicuique satis cognita si satis applicata.

Qui igitur extremo illo die claram, iustam, & exactam rationem reddere desiderat, quotidie, vesperi præcipuè, conscientiam examinet, quomodo diem illum, & totam eousque vitam transegerit: quo statu sit anima, si fortè nocte illa ex huius corporis ergastulo esset euocanda, iudici sistenda, rationem roganda. Sic enim & sæculares mercatores, & prudentes receptores ac œconomi faciunt; quotidie sub vesperam statum rerum suarum explorantes. Et hæc omnia meritò; quia, vt canit Ecclesia in persona cuiusque Fidelis de se demissè

Dies iræ, &c. sentientis, & pro se soliciti: *Quid sum miser tunc dicturus? Quem patronum rogaturus, Dum vix iustus sit securus?* Nam vana non est, licet in vita stultus esset, cuiusdam apparitio & responsio; cùm enim à domino rogaretur post mortem apparens eius stultus, respondit: Rigidè computatur, & nihil remittitur. Ideò benè oratur ab Ecclesia: *Donum fac remissionis, Ante diem Rationis.*

Cum sacerdote Christi vicario hic computandum. Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, quòd facultatem nobis fecerit, toties quoties volumus hîc cum ipsius vicario computandi, & debitorum nostrorum remissionem per Pœnitentiæ Sacramentum recipiendi. Quique nos certos reddidit, verbo suo vt sigillo consignans,

fore

fore vt in cælis remissam sit & solutum, quidquid hîc sacerdotes remiserint & soluerint super terram. Quàm multæ animarum myriades citra hoc remedium interirent: immò quàm paucæ saluarentur! quia quis post Baptismi plenariam ablutionem, albam suam vestem immaculatam cõseruat, vbi ad annos discretionis peruenerit? Et quandoquidem post Baptisma peccantibus non est ad illud de nouo recursus, quò confugeremus peccatores, si hoc tam salutare Pœnitentiæ Sacramentum à Christo institutum non esset? *Matth. 18.* Beneficiũ Sacramẽti Pœnitẽtię.

Viderint nunc quàm prudenter agant, qui hanc gratiam hîc rationes cum Christi vicario subducendi contemnunt: quique hoc graue causantur, quod maximo nobis est leuamini. Etiamsi semel tantùm, vel ter, aut septies ad summum à Christo concessum esset eo modo per absolutionem sacerdotalem in gratiam redire, quis vnquam sufficientes agat gratias? Nunc autem nullo posito numero; quoties opus habemus, licet accedere, culpam fateri, meliora promittere, & veniam obtinere. Qui immensam hanc gratiam negligit, videat quo modo rationem cum ipsomet Domino ponet, quando ea non iam ad remissionem, sed ad retributionem condignam erit reddenda. Siq. de verbo otioso, vt ipse prædixit, quid de aliis fiet? *Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere vnum pro mille.* Tunc volent eiusmodi, se quotidie & Confessionem, & sacram Communionem frequentasse; quotidie conscientiam examinasse, & vitam suam excussisse ad vnguem; qui iam magnæ pœnæ loco habent, semel in anno hæc obire. *Iob 9.*

Cùm itaque sciamus, iustissimum illum omnium iudicem Christum oculis capreæ perspicacissimis corda & renes inspecturum, ipsas quoque iustitias & virtutes iudicaturum, & scrutaturum Hierusalem (quietas inquam tranquillasque conscientias) in lucernis; hoc est, exactissimè; quis non videat consultissimum esse, vt tempestiuè bona omnium fiat discussio; ac rationes dati & accepti benè concinnentur? *Sophon. 1.*

Oratio ad reddendam Deo bonam rationem.

SI ad vltimum vsque quadrantem satisfieri tibi voles, Domine, quis sustinebit? at rigidissimum illum calculum in extremum reseruas diem: Da igitur vt ita modò cum tuo vicario rationem reddam, veniámque obtineam, vt me extrema illa reddenda ratio non percellat. Amen.

CAP. XCIV.

Quàm durè hoc pauidas vibrabitur, Ite, per aures?
Quantus ab æthereo nunquam fragor ingruit axe.

Genes. 3.

3. Verbum asperum: Ite.

VVM Adam sonitum tantùm, hoc est minimum indicium Domini deambulantis in Paradiso perciperet; fugit cum vxore sua, & abscondit se à facie Domini. Cumque à Deo vocaretur, rogareturque vbi esset, respondit: *Vocem tuam Domine audiui in Paradiso, & timui.* Quid, obsecro, futurum est de voce illa, quæ fiet non in Paradiso, non à quærente & vocante ex misericordia ad solatium, auxilium, & salutem, qualis illa erat vox Dei ad primum parentem: sed quæ ab illo procedet, cui à Patre data est omnis potestas, in cælo & in terra, ad expostulandum, corripiendum, vindicandum, iudicandum & condemnandum? A

Matth. 28. Ioan 5. Luc. 12.

Quando efferati illi Iudæi Saluatorem nostrum in horto quærebant ad ligandum & capiendum eum, vi atque efficacia dulcissimæ illius vocis agni mitissimi Iesu: *Ego sum*; omnes in terram retrorsum ceciderunt, perinde ac si fulmine icti profligatique fuissent. Quid igitur expectandum ab illa tremenda atque horribili voce, qua dicet iis qui à sinistris stabunt: *Ite, recedite à me*? Si suauis vox agni, parati ad victimam pro salute etiam suorum raptorum, ita eos perculit; quid futurum existimabimus, quando ille idem ex agno in leonem rugientem conuersus, omnem suum furorem atque iram accenderit; suosq. angelos missurus est, qui inimicorum ipsius manus & pedes ligent, & mittant in tenebras exteriores? quid tunc talibus animi, quando pugnabit pro eo vniuersus orbis terrarum? B C

Ioan. 18.

Quàm durum tonitru, Ite?

Interrogatur itaque modò, quàm durè illud [Ite] per pauidas aures vibrabitur? Dicit Responsio, quod & verum est; quantus nunquam fragor ab æthere ingruit. Sic sanctus Iob loquitur huic Responsioni conuenienter: *Cum vix paruam stillam sermonis eius audierimus; quis poterit tonitruum magnitudinis eius intueri?* Propheta regius consonat, aut contonat potiùs, viciniùs ad rem adhuc accedens: *A voce tonitrui tui formidabunt.* Ac si dicat: Aquæ, hoc est inconstantes, qui fluxum huius mundi velut flumina Babylonis amauerint, iisque confisi fuerint, illi à voce tonitrui tui, vel potiùs à tonitru vocis tuæ formidabunt: quia hîc suauem sibilum auræ tenuis Spiritus sancti audire contempserunt. D

Iob. 26.

Psal. 103.

Exod. 20.

Quando filij Israel videbant voces, & lampades, & sonitum buccinæ, montemque fumantem, cùm Deus legem suam per Moysem daret; perterriti, ac pauore concussi steterunt procul, dicentes Moysi: E

Loquere

Quam duré hoc pauidas vibrabitur Ite per aures?
Quantus ab æthereo nunquam fragor ingruit axe.

Hoe hardt werdet om draghen, dat scherp woordt: Gaet vã my?
Die hardtste donderslaghen en hebben al niet by.

Quel triste merueille, Sera-ce a l'oreille, Ce, VATEN DE MOY?
Il ny a tonnerre, Escabulant la terre, De si grand effroy.

Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur.
F Quid erit igitur, quando idem iudex venturus est, de quo dicit Amos: *Leo rugiet: quis non timebit?* Quid futurum, inquam, quando Christus legislator, etiam cum sono tubæ *(canet enim tuba)* rationem Legis obseruatæ vel neglectæ exacturus est? Et sicut omnia Dei opera perfecta sunt; ita perfectissima absolutissimaque iustitia futura est, quando ad illam exercendam se accinget: tunc omnes creaturæ eius iudicio opitulabuntur, ad maiestatis, iræ, vltionis, & districtionis augmentum, contra insensatos peccatores. *Amos 3.* *Sap. 5.*

Quisquis igitur tunc tonitru illius vocis [Ite] volet euadere; audiat nunc cum D. Ioanne libenter bonoque animo, vocem tonitrui illius quam in sua Apocalypsi vocantem audiebat, quæque adhuc, quamdiu viuimus, vocat: *Veni & vide.* Quæ vox est Christi nos ad se vocantis, quo illuminemur, videamusque quid facto aut non facto sit opus: vtque tandem videamus quæ Deus in cælo præparauit diligentibus se: interim ad eum accedamus, vestigia eius sequamur, & vultum eius requiramus. *Apoc. 6.*

Quo animo existimamus Petrum illum Telonarium fuisse, quando in ægritudine visus sibi est ante huius iudicis stare tribunal, vt sententiam acciperet: & præsertim, quando bona sua facta exigua, contra ingens illud horrendumque pondus suorum criminum æqua bilance trutinari videret, hoste diabolo pro sinistra parte rem exaggerante: nihilque angeli reperirent, quod dextræ lanci in meritorum partem apponerent, præter vnicum illum panem, quem aliquando iratus (lapidis loco) in pauperem coniecerat; qui cum suis consodalibus certarat, se vel importunè à dicto Petro omnibus pro tenace satis noto, aliquid extorsurum? At res meliùs cessit quàm cœperat: nam loco eius asperi dicti ac tonitru, Vade, vel recede à me: dictum ei est pacificè: Vade, & adiice huic pani aliquid, vt oppositam partem superet: iam enim aliquantulum eam panis solus eleuarat. Iuit, sua dedit pauperibus, se Christi nomine vendidit; & abundè ingentem pani cumulum meritorum adiecit: vt in Iudicij die non ampliùs vocem illam [Ite] timere debeat. Ita nos quoque, si sapimus. *Surius to. 1, in vita S. Ioannis Eleemos.* Petrus Telonarius in Iudicio.

Oratio vt mitem in Iudicio sententiam audiamus.

SI iam ne verbulum patienter inaudimus, quomodo in extremo iudicio asperum illud verbum, Recedite à me, *audire possemus? Quocirca pijssime Domine Iesu, fac ita nunc insonet vox illa in aures nostras, vt in die illa tremenda, iucundam illam beatorum sententiam audiamus:* Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum ab origine mundi. *Amen.*

CAP. XCV.

Quàm lõgùm Æternũ durat? fors mille per annos? Millia myriadum triſmyriadumq́. nihil ſunt.

Aeternitas incomprehenſibilis.

AMETSI Æternitas tam beatorum quàm damnatorum eſt; quia tamen hìc pro duro atque aſpero verbo accipitur; horribilis, pœnoſa, & quæ damnatorum Æternitas, intelligenda eſt: iuxta ferendam in tales ſententiam: *Ite maledicti in ignem æternum: ibuntq́; hi in combuſtionem æternam*. Erit profectò aſ- A

2. Verbum aſperum.

perum hoc verbum, cor impiorum tranſuerberaturum, & ita oppreſſurum, vt neſciant quò ſe vertant.

Quando Æternitatis immenſitas conſideratur, verum hoc eſſe deprehenditur quod dicitur: Longum non eſt quod finem habet. Quo innuitur, hoc ſolum longum debere dici, quod fine caret: quodq́. ſemper æquè prolixum eſt, quantumcunque ex eo decurſum fuerit. Sic

Gregor.

D. Gregorius ait: Pro magno haberi non debet, quod fine complectitur. Æternum, longum igitur & magnum admirandumque eſt meritò; cuius longitudo & diuturnitas nullis verbis aptè exprimi poteſt: neque mente concipi, neque vlli alij rei comparari, quæ etiam non ſit

Auguſtin. quæſt. ſuper Geneſ. lib. 1.

æterna. Breuiter ita D. Auguſtinus: Æternum eſt, cuius finis non conſtituitur. Habet propterea iſta Interrogatio: Quàm longùm Æternum durat? an fortè per mille annos? Hoc enim longum tempus cenſeri ſolet, de quo meritò præ diuturnitate dicatur, quod dicimus communiter quando longum temporis ſpatium volumus ſignificare; in omnem æternitatem; æternum eſt antequam redeat. Sed ex vſu aſſumtus tantùm iſte loquendi modus eſt, neque vllo pacto propriè acceptus; ſicuti hìc de Æterno propriè ſumto rogatur. Dicit idcirco benè Reſponſio: Millia myriadum triſmyriadumq́. nihil ſunt. Ratio eſt: quia vbi finis non eſt, nihil eſt quod numeretur menſuretúrve ad hoc, vt numerus vel magnitudo ſciatur eius quod immenſum eſt.

Quàm admirabile verè verbum eſt: Æternitas! immò quàm res admirabilis potiùs eſt cogitanti & æſtimanti, ſed præcipuè percipienti & probanti! Etiamſi quis in tormentis eſſe cogeretur, donec totum mare guttatim exhauriretur; ſingulis mille annis guttam vnam eximendo, ſpes eſſet, fore vt tandem tanta moles aquarum aliquando euacuaretur, poſito quòd nihil interim influeret: at mille annorum millia reſpectu Æternitatis, non ſunt guttæ vnius inſtar reſpectu maris, etiamſi mare decies millies maius eſſet quàm eſt.

Quomodo tunc, cùm ſerò erit, eos pudebit, & pigebit, tædebitque, qui

Quam longum ÆTERNVM durat? Fors mille per annos?
Millia, myriades, triſmyriadeſque, nihil ſunt.

Hoe lanck is Eeuwicheyt? Ist oock wel duyſent iaer?
Naer duyſent duyſt ghebeyt, iſt altyts euen naer.

Combien d'ans enfile, L'Æternité? Mille, Ou mille enuiron?
Tu n'y peus attaindre, Quand tu voudrois feindre, Ia maint million.

qui neglexerint; dum videbunt, se momento vno salutari opportunè, tempore gratiæ impenso, potuisse in vita sua acerbam illam, horribilem, & lamentabilem æternitatem redimere, & euadere! Hoc tam est efficax, benè expensum, & cordi impressum, vt ne ictum quidem oculi, neque breuissimum temporis spatium velit quis infructuosè præterire vel perdere. Maximi propterea momenti sententia est illa, menti mortalium penitus infigenda: *Magnum momentum, à quo pendet æternitas.* Momentum est breuissimum temporis spatium: vt Apostolus dicit, *In momento, in ictu oculi.* Nónne res pretiosa valdè, momentum in tempore gratiæ saluti curandæ concessum, cùm eius pretio & merito non solùm luctuosam illam gehennæ æternitatem euadere valeas, verùm etiam æternam illam beatitudinem & beatam ęternitatem possis promereri? E contrà si neglexeris, erit tibi felix illud, sed neglectum momentum in singultum, & acerbum conscientiæ remorsum, cum maledictæ æternitatis accessu, si ita moriaris. O beatum, inquam, momentum, quo timendam pœnarum in beatam gloriæ æternitatem fas est mortali commutare! Meritò igitur Æternitas animo infigatur, cuius memoria quanti momenti momenta sint singula faciat æstimare; & non data opera tempus fallere, tempusque terere: sed potiùs aduigilare ne elabatur. *O Aeternitas, Aeternitas!* ne discedas à meo cogitatu. Vigilem me conserua in omnibus actibus meis; vt iuxta tuæ normæ æquitatem omnia mea disponam. Iuxta seriam admonitionem, quam mihi dat spiritus Dei per Prophetam suum in exemplum: *Annos æternos in mente habui.* Vnde etiam opportunè desumtum est, quod Episcopo, iam consecratione eius completa dicitur: *Annos æternos in mente habe.* Vt, qui ingens pondus in humeros suos susceperit, cuius in extremo iudicio exactam redditurus est rationem, cum æternæ damnationis interminatione, si non fecerit satis: vbi quisque plus satis habiturus est negotij, quo se suamque causam tueatur, & pro se solo respondeat.

1. Cor. 15.

Felix & pretiosum momentū tempore gratiæ.

Tempus fallentes, se fallunt.

Psal. 76.

Pontificale Rom.

Veniet sine dubio tum satis in mentem Æternitas, eiusque condignus horror & æstimatio, quando iam, qui neglexerint, sentire eius vim incipient. At si modò, quod satius est, eius præambulum aliquod experimento cupis accipere: Imaginare tacitus tecum, etiam si rectiùs vis, clausis oculis, te tuam animam videre ad littus maris stātem, & paruo cochleari aquam maris haustam in profluentem iuxta fluuium effundere, qui fluuius à tergo gyrum aliquem faciens, iterum in mare refluat, cum omnibus aliis fluminibus in idem mare confluentibus: & interim misera tua anima tam diu à malignis spiritibus acerrimis flagris & tormentis afficiatur, donec totum mare ad dictum iam modum exhausisset; quid videtur? quando illa quæso liberaretur? nunquam, in æternum: quia res illa sic posita finem nunquam acciperet.

Salutaris imaginatio.

Alia eodē spectans meditatio.

Imaginare similiter, si alius suam videat animam, iuxta ingentem C montem, quæ illum vnico tantùm puluisculo sigillatim accepto, tollat, & in alium locum transferat: vento interim omnia iterum post eius tergum ad montem ipsum reflante; & secum arenosa quæque alia rapiente: quæ spes consummandi aliquando cœpti laboris; quæque spes solatij miserandæ illi animæ, si interim à tortore tartareo intolerabilibus cruciatibus torqueretur? Res haud dubiè æterni temporis existeret. Quàm iniqua igitur vanorum mortalium sors, dum potiùs momentaneum eligunt quod delectat, cum æterno quod cruciat; quàm momentaneum quod cruciat, cum æterno quod delectat.

Aequitas diuinæ iustitiæ in damnationē peccatorum.

Conqueri certè nemo spe sua frustratus poterit meritò de Dei iustitia, quam tanta præcesserit misericordia; quæ est super omnia opera eius: nam discussis omnibus, quouis modo peccator in peccatis suis à morte comprehensus, cadit causa. Si peccauerat; quare non se ad thronum misericordiæ Dei conuertit, cuius infinitus est ad miserendum thesaurus? Quare non egit pœnitentiam? cur veniam non rogauit? cur misericordiæ opera non exercuit, vt in die vindictæ misericordiam inueniret? quare non ingemuit? Sique æternùm damnatur, æquum est. Licet enim peccatum, actus sit temporaneus & finitus, in se transiens non transit tamen, sed permanet in æternum eius indignitas & culpa, quia contra infinitam & immensam Dei maiestatem commissum est: debetque propterea æternùm puniri. Quin etiam, qui peccat quàm diu viuit, si æternùm viueret, æternùm quoque peccaturus ęstimatur. in voluntate namque æternaliter peccare censetur vnde etiam æternaliter torqueri meretur. Cùm igitur peccator, quoad voluntatem in æternum peccasse censeatur & contra infinitum & immensum Deum peccauerit; immensam pœnam meretur; & cùm in anima & corpore finitus sit, & ita immensæ pœnę incapax, æquum est, vt æternam & infinitam, quoad durationem, sustineat pœnam. Quinimmò ea gratiæ potiùs & misericordiæ est, quàm summum ius, summusq. iustitiæ rigor, vt quod in immensitate meruerat, & ferre non poterat propter incapacitatem: hoc in æternitate compenset.

Peccator censetur æternaliter peccare: quoad voluntatem.

Electio vitæ vel mortis datur.

Insuper, quid excusationis adferre poterunt, qui horribile illud æternum sortientur, cùm illud ipsi elegisse censendi sint? Nónne posuit ante nos Dominus ignem & aquam: vt ad quod voluerimus extendamus manum nostram? hoc est, ad deflagrationem gehennalem per peccatum; vel ad cæleste refrigerium per virtutem? Denique nunquid optionem dedit, dum temporum spatia, & rerum discrepantiam ita prudenter & misericorditer temperauit, vt laborem in breui huius vitæ curriculo statuerit, præmium verò in altera vita quæ ęterna futura est? Quis conqueri queat, si aliter ei quàm tunc velit euenerit, cùm iam ita elegerit? Ita siquidem se res habet atque si detur optio, vt hinc

in forum ſacco indutus, & in plateis dicteriis, opprobriis, cœno & ſordibus, immò & verberibus impetitus incedas; & acutis ſaxis, immò ſpinis inambules: at vbi ad terminum perueneris, ſacco exutus, regalibus veſtibus circumdatus, ſceptro & corona decoratus, totius mundi rex conſtituaris. Aut è contrà: vt eandem viam conficias regalibus amictus ornamentis, per plateas laudibus, encomiis, & præmiis exceptus, per flores incedas, omniſque lætitia & triumphus in tuam oblectationem exerceatur, rex mundi conclameris, Deus quiſpiam (ſi voles) fingaris: at quando viam illam conſummaſſes, veſtibus pretioſis ſpoliatus, ſacco indueremini, vel nudus flagris tantùm & opprobriis onuſtus eiicereris, & deinceps in æternum cruciareris. Si optio daretur, eligereſque hîc potiùs ac tantillo ſpatio voluptati obſequi, & in æternum poſtea luere, quàm vice verſa paruo patientiæ compendio æternam gloriam mercari; nónne inexcuſabilis eſſes, ſi te facti ac conſilij tui ſerò poſtea pœniteret? Meritò talis conqueri non poſſet, ſed eſſet omnibus querelis & lamentis mundi meritò deploranda eius fatuitas & inſania. Maneat itaque Aeternum hoc alta mente repoſtum, vt temporaneum ſecundùm illius iuſtam optionem prudenter ac prouidè diſponatur: quia tunc irreuocabile eſt futurum. Neque D enim temerè æternus cruciatus per ſerpentem, annuli in modum caudam ſuam mordicus tenentem, figuratur.

Tempus laboris, breue: mercedis, æternum.

Bona conſideratio.

His pro coronide ſubiiciam, quod Ioſaphat Auenir Indorum regis filio, æternorum in ſomnis adumbratione, Ioannes Damaſcenus acciſſe commemorat. Is Barlaam eremitæ induſtria & diſciplinis ad Chriſtianitatem conuerſus, meretriculæ cuiuſdam forma blanditiiſque & procacitate fuiſſet captus, niſi diuina miſeratione contigiſſet, vt parumper obdormiſcens, & Sanctorum gloriam, & damnatorum pœnas videret. Si ergo iſta per ſpeculum, & in ænigmate, & per quandam ſoporis vmbram viſa tantam vim habuere; quid virium, quantúmque efficaciæ haberent, ita vt ſunt conſpecta, & quadam quaſi mentis lingua delibata?

Io. Damaſc. in vita Barlaam.

Oratio pro ſalutari Æternitatis memoria.

O *Pretioſum momentum, à quo pendet æterna* Æuiternitas! *Da, Deus omnipotens, vt Aeternitatis memoria ita cordi noſtro infixa reſideat, quatenus omnia noſtra ſic diſponamus, vt æterna damnatione vitata, ad gloriam æternam mereamur peruenire. Amen.*

CAP.

CAP. XCVI.

Omnia quid rerum ſupra eſt portenta fidemq́ue? Quòd ſcelerum ſub mole gemit neq. terra dehiſcit.

Admirãda innumera.

VM tam admiranda ab ipſo mundi principio in hunc vſque diem fecerit omnipotens Deus, tam in omnium rerum creatione ac conſeruatione, quàm in abditis noſtrę redemtionis myſteriis: tum quoque in prodigiis ſtupendis olim in populi Iſraelitici gratiam patratis; tum in tam præſtantibus miraculis in humana carne per ſe & per ſuos factis; qualia & adhuc interdum ſpeciali Sanctorum ipſius fauore, mundo exhiberi audimus & videmus: non eſt quòd exiſtimet aliquis hac Interrogatione requiri, quod ſit omnium mirabilium illorum maximè admirandum. Hoc enim ſoli Deo cognitũ eſt: neq. ad nos pertinet vllo id modo inueſtigare aut cognoſcere. Sed Interrogationis Reſponſioniſq. ea eſt intentio: indicare, vnum eſſe ex admiratione dignis, quodq́. meritò ſit animaduertẽdum, pluſquam cõmuniter ab hominibus animaduerti videmus: id autem eſt, Dei longanimitas & miſericordia, non obſtante peccatorum multitudine ac grauitate. Adeò vt huc referri poſſit quod dixit Philoſophus: Propter admirari, cœperunt homines primùm philoſophari. hoc eſt, cœperunt primùm diligenti ſtudio intellectum, veritatem, & rerum cauſas inueſtigare. Qua agendi ratione, velut quadam diſtillandi arte, Philoſophi ex cauſis nobiles & diuinos aliquando conceptus vt virtutum ſuccos, elicuerunt: quorum efficacia quaſi terrenis deſpectis derelictiſque, ſublimiora petentes, ad excellentiorem aliquam Creatoris ac Domini omnium, æterniq́ue ac omnipotentis Dei notitiam (quantum illa ætas permittebat) veniebant. Quemadmodum nos quoq. frequenter ad penitiorem rerum plurimarum cognitionem penetraremus, ſi paulo plus ſuper creaturis, & rerũ cauſis atque euentibus philoſopharemur; ſicuti D. Chryſoſtomus familiarem eiuſmodi philoſophiam Chriſtianis eſſe peroptabat. Quid namque bonorum conceptuum, cogitatuum, & motuum animi ad quaſcunque etiam virtutes non eliceremus, ſi vſitatior nobis eſſet mirabilium operum Dei & miſericordiarum eius conſideratio! Hinc fieret, vt per viſibilium cognitionem in inuiſibilium altiorem notitiam veniremus; ſicut per ea quæ facta ſunt, ad eum qui fecit omnia pertingitur: & per corruptibilium inſpectionem, ad incorruptibilis tandem naturæ ſpeculationem peruenitur: quemadmodum etiam in viliſſimis rebus, quando animus applicatur, licet philoſophari.

Vnum, inter reliqua, non infimum, Dei longanimitas.

Ariſtoteles 1. Metaph.

Philoſophari vtile eſt.

Chryſoſt.

Verùm, ſicut idem Chryſoſtomus inquit, miracula aſſiduitate vileſcunt.

Omnia quid rerum ſupra eſt portenta fidemque?
Quod ſcelerum ſub mole gemit neq; terra dehiſcit.

Noemt een wonder van deghen, dat al te bouen gaet.
Dat de ſonden ſoo weghen, en de Werelt noch ſtaet.

Quel grand cas ſurpaſſe, Et eſtrange efface, Tous eſtonnemens?
Que le pecheur Monde, Au grand faix ne fonde, En ſes elemens.

lescunt. Quis miratur solem ita suum cursum tenere, & diem ac noctem vices suas ita obseruare? iuxta illud Psalmistæ: *Ordinatione tua persseuerat dies, quoniam omnia seruiunt tibi.* Quis fluxum & refluxum maris admiratur; quem æstum vocamus? quis continuum fluminum cursum? quis pluuiam, niuem, grandinem, ventum, segetem, flores, gramina, & id genus infinita alia tum animata, tum inanimata miratur: quorum ne minimam quidem partem dignè omni nostra philosophia consequamur? immò etiamsi toto vitæ nostræ tempore super minimo aliquo pũcto desudaremus, latens Naturæ secretum nequiremus eruere. Ostendat mihi magnus quispiam rerum æstimator cerebrum & membra acari, seu chironis; excutiat industriam apis, & formicæ solertiam; oculi fabricam & vsum, seu aliquid eiusmodi pro meritis expendat. Et tamen hæc nemo admiratur; quia quotidie videntur, familiaria sunt. Ita ferè in miraculis, signis, fideiq́ue nostræ mysteriis accidit. Interim nos insipidi sapientes, vaniq́ue admiratores rerum, tanti facimus, ita admirabundi suspicimus hominis in agendo dexteritatem, artem, structuram, vocem, pulchritudinem, robur, eloquentiam, peregrinum amictum, ornatum, opulentiam, ingenium, solertiam, agilitatem, varietatem plusquam histrionicam, & similia vana, caduca, fallacia, & vt plurimùm noxia, Deoq́ue displicentia: nobisq́ue ipsi admirandi videmur præ iudicij acumine dum hæc admiramur: miramurq́ue, si non totus mundus nobiscum illa eadem admiretur. Et interim ignoramus, admirandam esse nostram insipientiam, qui talia tanti facimus, & Dei miranda negligimus. Parum verè cogitamus, quod dicit Chrysostomus: Qui humana admiratur, nulli erit admirationi. Ratio ex D. Augustini sententia proferri potest, quâ sic ait: Non erit magnus, magnum putans, quòd cadunt ligna & lapides; & quòd mortales moriuntur.

Psal. 118.

Admirãda vsu vilescunt.

Vanè vana admiramur.

Chrysost.

Augustin.

Tali sententiâ cuiusdam sapientis se consolabatur ipse Augustinus in magna & acerba illa vastatione & persecutione VVandalica, qua Africa diuexabatur. Et verè ita est: vsque adeò aliquando in re futili admiramur siue in bono, siue in malo, ac si omni admiratione dignum esset; & interim ad mirabilia Dei, omnem captum, industriam, philosophiamq́ue nostram superantia non attendimus. Tale est vnum è multis quod modò quæritur, & in Responsione proponitur; scilicet, quòd terra sub scelerum mole gemit, neque tamen dehiscit. Quòd scilicet mundus præ peccatorum grauitate ruinam minatur, & tamen adhuc immensa Dei benignitate sustentetur; vt interim peccatores conuertantur. Diuus Hieronymus ad Gaudentium scribens hoc etiam notabat: Proh nefas! (inquit) Orbis terrarum ruit: & in nobis peccata non ruunt.

Terram, sub mole peccatorũ non ruere, admirabile.

Hieronym. ad Gaudent.

Inter omnia mundi miranda hoc ex infimis non est, quòd tota terræ

t moles

Terræ miranda moles, & conditio. moles se ipsa sustentet; nullo neque fundamento, neque alio fulcro quàm sua mole nitens; in medio aere librata ac pendula: suopte pondere partibus omnibus æqualiter vndique ad centrum contendentibus stabilita, mirabili Dei prouidentia. Sic dicit Propheta: *Fundasti terram, & permanet.* Super quo fundauit eam? nam extra eam nihil est quod loco fundamenti esse possit. Aër enim circumiacet, qui totum terræ globum, & aquas omnes, certis terræ alueis vt finibus contentas, ambit: nec versus aerem nititur terra vt res fundata versus suum fundamentum solet, sed ab eo recedit: aëre sursum, terra naturaliter deorsum tendente.

Psal. 118.

Super quo igitur fundauit terram Deus, vt ita permaneat mansuraque sit in perpetuum? Dicit alibi: *Fundasti terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in seculum seculi.* Cælum quidem & terra transibunt in die nouissimo, secundùm qualitates, sed non secundùm substantiam. Ignis enim conflagrationis, exustis omnibus quæ super terram sunt, eius etiam speciem reformabit. Inter omnia itaque admiranda hoc vnum est, quòd terra, quæ tam firmiter super se ipsa fundata est, propria sua mole, quasi senio confecta, paulatim videatur deficere & labascere; vt quæ potis non sit se ampliùs sustentare; grauata tamen insuper pondere peccatorum importabili, non labatur, neque fatiscat; sed adhuc perduret, & sibi constet. Quemadmodum mirum B videretur, si decrepitus, vix se scipione sustentans, etiam sarcinam grandem incuruo & senili dorso sustineat, neque succumbat.

Psal. 103.

Terra, senio confecta.

Quis dubitet, mundum ad deuexam senectam peruenisse? Nam hinc dicitur Christus venisse sub mundi vesperam; *Vergente mundi vespere:* hinc dicitur nouissima hora esse, & finis seculorum; nouissimi dies, quibus seculi consummatio imminet. Attamen in extrema senectute planè decrepitus, cùm se iam vix ipse sustentat, ingentem insuper cogitur ferre criminum sarcinam. Mirúmne igitur, cùm singulis passibus & momentis suapte mole minetur ruinam; stare tamen adhuc, nec sub tanto scelerum fasce corruere? Quantum sit onus peccatorum, Prophetæ Hieremiæ visio demonstrat: in qua *talentum plumbi*, & *massa plumbea* nuncupatur. Hinc quoque grauitatem peccatorum C expende. Cùm Cæli ingentia illa corpora, solem, lunam, & stellas, præter suammet vastitatem, non solùm ferant, sed etiam circumferant absq. ruinæ periculo, vnicum tamen peccatum ferre nequiuerunt: sed D statim per solidas illas machinas peccatum cum suo auctore Lucifero delapsum, etiam terram penetrans, ad fundum abyssi infernalis descendit.

1 Cor 10. Gal. 4.

Onus peccatorum. Zach. 5.

Terra etiam, quæ castella, vrbes, montes regiones, & quidquid sup- E ponitur, sustinet; aliás adhuc peccato cedens, præ pondere fatiscens F peccatores absorbuit, Core, Dathan, & Abiron, cum asseclis, totaque

Num. 16.

eorum.

eorum ſubſtantia. Quo argumento terra teſtata eſt, ſe grandem hanc peccatorum ſarcinam non ſponte ſua ferre, dum ſuſtinet: ſed ſingularem admirandamque eſſe Dei miſericordiam, benigna ſua manu eam ſuſtinentis. Quemadmodum viſa eſt hoc ipſum minari, & conteſtari, quando ob ſcelus omnium infandiſſimum in Dominum ipſum commiſſum, petrarum ſciſſione, & montis Caluariæ trepidatione, terræque motu oſtendit, ſe omnia cum ſceleribus illis abſorpturam fuiſſe, & in profundum tartari tranſmiſſuram, ſi ſibi permiſſa fuiſſet. Et niſi iam Chriſtus, velut verus agnus Dei, omnia peccata mundi ſuper ſe tuliſſet; non ad vindicandum, ſed ad morti illa tradendum. Alioqui, terram ferre peccata, & non ſuccumbere, tam admirandum eſt, quàm ſi arcem vel ciuitatem ſcaphæ chartaceæ impoſitam Oceanum traiicere videas, quę ipſa per ſe ſine pondere ſtatim minimo vento agitata, aut vndula aquæ conſperſa ſubſideret. *Matth. 27.* *Iſaiæ 18.* G

H Hanc igitur admirandam Dei miſericordiam perpende; qua ſicut olim aquam ſub ſuis ſuique Apoſtoli Petri & aliorum interdum ſolidauit veſtigiis vt inambulantes præter naturam ferret; ita terram quaſi ſuæ Paſſionis inſtrumentis ſuffulciens ne labatur, ſub pondere peccatorum tuorum durabilem efficit: vt tēpus habeas pœnitendi, & gratiam tāta tibi longanimitate indultam tandem aliquando conſequare. *Matth. 14.*

Audiant meritò tergiuerſatores & vitæ melioris procraſtinatores iuſtiſſimam clementiſſimi Domini querelam, qua ſic nobiſcum per Prophetam expoſtulat: *Miluus in cælo cognouit tempus ſuum, turtur, & hirundo, & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui: Populus autem meus non cognouit iudicium Domini. Quomodo dicitis, Sapientes nos ſumus, & lex Domini nobiſcum eſt? verè mendacium operatus eſt ſtylus mendax Scribarum. Confuſi ſunt ſapientes, & capti ſunt: verbum enim Domini proiecerunt, & ſapientia nulla eſt in eis.* *Ierem. 8.*

Hinc non ſine cauſa fleuit amariſſimè Saluator noſter ſuper ciuitatem Hieruſalem, dicens: *Quia, ſi cognouiſſes, & tu: & quidem in hac die tua: quæ ad pacem tibi. Sed, non cognouiſti tempus viſitationis tuæ.* *Luc. 19.*

Oratio ad peccati horrorem & deteſtationem.

IMportabile pondus ſuper humeros noſtros attollimus, Domine Deus, quando peccata committimus; vt mirum ſit nos ferre, quod nec cælum, nec terra tulerunt: aperi, quæſumus, oculos noſtros, vt fœditate peccati perſpecta, horrorem concipiamus, & illud in æternum auerſemur. Amen.

CAP. XCVII.

Cur pauci emergunt vitiorum fluctibus hausti? Non adhibere manus, tantùm bona discere curant.

Cur tam pauci à peccatis conuertantur.

QVOD si post cibum potumque sumtum, æquè semper fames sitisque vexarent; post sementem, nunquam seges sequeretur; post sumtus molestiasque remediorum nil morbus remitteret; post opus & laborem, res æquè infecta maneret atque si nunquam manus admota fuisset; quanta admiratione caperentur, qui ita frustrà in omnibus laborassent, oleum perdentes & operam? Et hæc quidem omnia quotidie accidunt in sensu spirituali, quoad animæ nutrimentum, spiritualem sationem, curationem, & opus, per verbum Dei in Ecclesia Christi; & pauci admirantur sinistrum hunc successum, & tot rerum frustrationem. Frequentet puer quispiam, licet tardioris ingenij, scholas; discat alius opificium; nihilque vel parum toto anno proficiant, præsertim si plures ita anni frustrà consumti fuerint: quæ spes patientiæ? quis non erit particeps querimoniarum? quid non de talibus præceptoribus in medium proferetur? de temporis iactura, de pecuniis incassum expensis, de ineptia & rei indignitate? Et interim scholam Christi, Ecclesiam inquam, toto vitæ spatio frequentamus; & æquè insipientes manemus, & æquè indocti; vix ipsum vitæ Christianæ Alphabetum tenentes; iuxta illud Apostoli: *Cùm deberetis magistri esse propter tempus; rursum indigetis, vt vos doceamini quæ sint elementa exordij sermonum Dei. Et facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.*

Hebr. 5.

Nónne pudor est, nos non rarò ad eam annorum ætatisque perfectionem, officiorum statuumq. functionem peruenisse, vt nihil amplius desiderari videatur; & interim nec ipsum nominis nostri Christiani primum titulum vel apicem cognoscere? Vniuersæ concionatorum voces, omnes cælitus immissæ castigationes, cuncta Dei in nos collata beneficia nobis intonant, & quotidie ingeminant: Conuertimini, conuertimini, & Venite: Recedite à viis vestris malis, & redite ad cor: & nihil inde consequitur; frustrà laboratur. Immò ita in peccatis pergitur, & proficitur magis ac magis; ac si omnia iam dicta media ad peccatum incitarent. A

Isaie 21.

Scire volũt omnes, sed rectè viuere pauci.

Interrogatur itaque modo, quî fiat, vt post tot voces concionatorum, post tot flagella, minas, obsecrationes, tam pauci ad meliorem vitam conuertantur? Responsio dicit: Curant duntaxat discere vel scire bona; non autem manus adhibere operi. Quo significatur, quemadmodum B

Cur pauci emergunt, vitiorum fluctibus hausti?
Non adhibere manus, tantum bona discere curant.

Hoe coemtt dat naer t'Sermoen, su luttel hun bekeeren?
Men slaet gheen handt aent doen, Maer men wilt al maer leeren.

D'ou vient qu'entre mille, Nul, n'est tant habile, Que de faire mieux?
L'on ne veut qu'apprendre, Et non pas se rendre, De fait vertueux.

admodum quis dudum ſcholam vel officinam frequentabit, nihilque, vel parum admodum proficiet, ſi ſolùm videat audiátve, nihil autem
C ipſe faciat, manumque operi adhibeat; & diu medicum audiet de morbi natura, de remedio, ceteriſque diſſerentem, priuſquam ſanetur ægrotus; ſi nihil eorum, quæ dixerit ordinaritque, ſeruarit: ita hominem Chriſtianum diu frequentaturum conciones; ſi ſolùm audire, & diſcere auditu velit, nunquam autem operi manum adhibere, vel vitæ emendandæ, vel mediis ad conuerſionem præſcriptis obſeruandis. Is eſt enim ferè hodie agẽdi modus vt poſt concionem loco fructus & obſeruationis dictorũ, dicendi modus eloquentia laudetur, vel etiã improbetur oratio; & cõcionator iudicium ſubeat auditorum. Quid à concionibus ſequatur communiter.
D Quod tam ſtultum eſt, atque ſi æger poſt medici diſceſſum cum adſtantibus incipiat admirari doctoris expertiſſimi prudentiam, dexteritatem, facundiam: quòd omnia ſcilicet tam benè dixerit, morbíque vim ita attigerit, atque ſi in ipſis penetralibus ægroti habitaret: & interim de iis quæ ad remedium ordinaſſet; ne verbum quidem. An talis conualeſcet? Nequaquam: etiamſi omnes mundi medicos ita audiat. Sic tamen quotidie audiuntur ferè conciones, & ideò tam parum proficitur. Hinc etiam libentiùs audiuntur conciones diſputatiuæ & altiuolæ, quæ neminem tangant, quàm quæ vitia perſtringant. Sicut D. Paulus inquit: *Semper diſcentes: & nunquam ad ſcientiam veritatis peruenientes.* Quia ſcilicet in executione ſita eſt; iuxta illud: *Intellectus bonus, omnibus facientibus eum.* Ab ægroto, Simile. 2. Tim. 3. Pſal. 110.

E Rectè de talibus auditoribus, quibus concio per vnam aurem influit, & per alteram effluit, dici ſolet, quòd inſtar infundibuli vel dolij pertuſi ſint: cui quidquid infunditur, perfluit. Et ita ſemper diſcunt, & poſt multos aliquando annos craſſæ ſuæ ignorantiæ & vitæ indiſciplinatæ immoriuntur; vitam non inuenientes, quia viam non tenuerunt, quam ignorarunt: ignorarunt autem, non quòd non audierint, viderintque demonſtrari; ſed quia non ambularunt, neque
F pedem in ea ponere voluerunt. Poſſent etiam omnes illi *auditores verbi, & non factores*, quos reprehendit Apoſtolus, comparari hominibus, quibus vel manus ligatæ, vel etiam deſectæ ſunt; vt audita ac iuſſa capeſſere nequeant: ſiquando auditum Dei verbum non ſequitur opus. Iac. 1.

Rectè ideò idem Apoſtolus hoc vitij alia ſimilitudine depingit, vt meliùs caueatur; ſic inquit: *Eſtote factores verbi, & non auditores tantùm: fallentes voſmetipſos. Quia ſi quis auditor eſt verbi, & non factor; hic comparabitur viro conſideranti vultum natiuitatis ſuæ in ſpeculo. Conſiderauit enim ſe, & abijt; & ſtatim oblitus eſt qualis fuerit. Qui autem perſpexerit in lege perfectæ libertatis, & permanſerit in ea, non auditor obliuioſus factus, ſed factor operis: hic beatus in facto ſuo erit.* Auditor verbi, non factor, cui ſimilis.

Apertum argumentum eſt, eos qui tam multa audiunt & nihil præ-

Luc. 8. Aures audiendi.

ſtant; non habere aures audiendi, vt Chriſtus dicebat. Nam eius, qui tales aures habet, ſtatim manus interno quodam inſtinctu percipiunt quod auribus hauritur, vt illud opere adimpleant: ita illæ ſiquidem cum auribus interiùs conueniunt, veluti campanulæ horologij foris patentes, cum rotulis quę intus latent. Secundùm namque internum motum & progreſſum rotularum, præludij & horarum pulſus ſe prodit exteriùs; fitque ita, vt index & ſonitus horarum ritè per omnia concordent. Qui multum quidem audiunt & loquuntur, & nihil faciunt, oſtendunt, ſe non habere aures audiendi, neq. manus operandi.

Laërtius lib. 7.

De talibus dici poſſet quod Zeno olim cuidam adoleſcenti dicebat, qui multæ in menſa garrulitatis erat. Aures, inquit, tibi in linguam confluxere. Subindicans, ſicut Natura homini duas aures dedit, & vnam tantùm linguam; duas etiam manus; ad multum audiendum, & parum loquendum, multum verò opere exſequendum: ita eos qui parum præſtant, & multum loquacitatis habent, auribus priuatos videri; quòd aures in linguam eis defluxiſſe, & transfuſæ videantur.

In auditores otioſos. *Plutarch. in Laconic. Apophth.*

Quid igitur conuenientius de Concionatore & auditoribus dici poſſit, quando poſt longos multoſque ſermones, nihil aliud ſequitur; quàm quod Agis Lacedæmoniorum rex Oratori Abderitarum dicebat; poſtquam ille multa locutus, tandem dicendi finem feciſſet; rogaretque quid ciuibus ſuis eſſet renunciaturus: Agis rex, illud (inquit) renuncia; quantum temporis tibi fuit opus ad dicendum, tantum me ſilentem audiſſe. Et verè ita res habet, cum plurimis oſcitabundis auditoribus. Quando concionator finem facit, quid fructus ſequitur? quæ morum mutatio? quid omnium auditorum in opus deducitur? Quid iam? hoc ſaltem verum videtur: tamdiu illos concionatorem audiuiſſe, quamdiu locutus eſt, niſi tamen dormierint interim, vel caſtris in Hiſpania ſtruendis occupati, ne audiuerint quidem.

Iudicium de concione & concionatore, totum ferè eſt quod colligi ſolet.

Si quid amplius à concione ſequatur quàm iam dictum eſt, totum id ferè (vt dicere cœperamus) in iudicando Concionatore & concione conſiſtit. Si quis id non credit; communem agendi modum atque vſum conſulat: videbitque, hoc ferè eſſe primum, quod proximo proximus dicit: Hem, quàm benè concionatus eſt! quàm doctè! quàm piè! quàm feruenter! quanto cum ſpiritu! quàm facundè! quanta cum gratia! quàm præclarâ pollet memoriâ! quantæ lectionis eſt! & ſexcenta eiuſmodi. Hæc ferè quæ laudis ſunt. Sin diſplicet prædicator: in variis accuſatur, iudicatur, condemnatur. Ecce fructum ferè concionum apud quamplurimos; iudicare, inquam, de concione, non autem quidquam facere quod in concione auditum fuerit. Cumq. ſtultiſſimum ſit, non concionatores velle de concionatoribus iudicare; (cæcos, inquam, de coloribus) nemo tamen eſt, vel elinguis, qui non auſit de quolibet ſuam ferre ſententiam.

Inepti iudices concionum.

Itaque

Itaque meritò quærebat domina quædam ab omnibus domesticis, num concio esset facta? omnibusq. iterum atque iterum factam affirmantibus, se eam audiuisse, indeque rediisse, atq. ita certò esse factam: Dicta est (inquit illa) sed necdum facta concio. Iam restat vt eam faciatis, opere adimplentes quod audistis.

Lepidum dictum.

Necessum etiam ferè foret modò, ad peccatores permouẽdos, illo vti consilio, quo S. Patritius in Hybernia vsus fertur. Vbi cũ se prędicationibus nihil proficere videret; Deum precatus est, vt ostento aliquo hominum illorum duritiem commolliret, quò ab erroribus iam tandem resipiscerent: & ad veram religionem conuerterentur. Diuinitus admonitus, humi circulum designauit: atque inibi terra penitus subsidente, hiatus ingens apparuit, magnumque omnibus incussit terrorem, ne in profundum acti, pœnas iam incredulitatis darent. Vt ita dicam, infernum quasi illis patentem ostendit: quo absorbendi essent, nisi se emẽdarent. vestigia huius hiatus adhuc demõstrari perhibẽtur.

Marulus li. 3. ca. 4. S. Patritij specus.

Ita opus esset hodie quosdam ad gehennæ fauces perducere, immò etiam extrema pedum parte igni admouere; adeò verbis & prædicationibus nihil commouendi videntur. In illos quadrat quod dicit adagium: Surdis canere. Fortè illis accidit, quod de se D. Augustinus tandem confessus est, postquã suam illam agnouit miseriam. Inualuerat, inquit super me ira tua, & nesciebam. Obsurdueram stridore catenæ mortalitatis meæ, pœna superbię animæ meę, & ibam lõgiùs à te.

Augustin. Conf. li. 2. cap. 2.

Scribit Cicero vbi Nilus ad illa loca (quæ Catadupa nominantur) præcipitat ex altissimis montibus, eam gentem quæ locum illum accolit, propter magnitudinem sonitus, sensu audiendi carere. Ita strepitus rerum mundanarum, per aures animumq. cum ingenti tumultu ruentium & fluentium, facit vt insitum verbum non suscipiant, quod possit saluare animas eorum. Facti sunt instar *aspidis surdæ, obturantis aures suas: quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.* Aspis siquidem dicitur vnam aurem terræ affigere, alteram verò caudæ extremitate obturare: quando præsentit eos adesse qui suaui modulamine illam cogant venenum deponere. Ita seculo addicti homines, terrestrium studio impliciti, & longioris vitæ spe nixi, salutis monita non admittunt, ne pestilentem illam animi tabem cogantur euomere.

Cic. in somn. Scip. *Psal.* 57.

Oratio pro peccatorum conuersione.

VErbum tuum, Domine, mihi velut speculum est, in quo omnes conscientiæ meæ maculas, & animæ meæ vulnera contẽplor; Da, sic illud audiam, vt etiam opere adimpleam: vt in me & Aethiops pellẽ mutet, & leopardus deponat maculas; & camelus per foramen acus in cælestem Hierusalem valeat introire. Amen.

CAP. XCVIII.

Quando opportunum est peccati absistere calle? Mox, hodie, iamnũc. Puncto mors imminet omni.

Mox est conuertendum.

ON ita ista Interrogatio proponitur, atque si meritò quis possit dubitare; præcipuè in re tam manifesta, qua notum & certum est, primo quoque momento à peccatis esse resiliendum; sed ideò interrogatur, quia multi quod facto opus norunt, non faciunt; vel quòd memores non sint, vel quòd vitio tarditatis laborent, in iis quæ ad animæ salutem pertinent.

Similia varia.

Notum & certum id esse, ex eo constat, quòd necessum non sit interrogare, quando opportunius satiúsve sit, ex cœno, puteo, igne vel aqua se eripere, si quando aliquis inciderit: aut quando sit consultius, asinum ex fossa extrahere? Quis enim nesciat, quin hæc statim & absque mora sint agenda? Non solùm, quòd bonum non sit, diu talibus inhærere; verùm etiam quòd periculum sit manifestum, fore vt profundior semper fiat immersio, & spes exigua emergendi supersit, cùm malum per moram inualuerit. Quia enim non semper facultas euadendi conceditur, quando voluntas adest: ideò occasio & temporis opportunitas arripienda est: atque velle oportet, dum posse suppetit. A B

Hannibalis dictum.

Hannibal quum Romam oppugnare vellet, bis imbre densissimo coactus fuit retrocedere; ferturque dixisse: Cùm potui (scilicet post pugnam statim Cannensem) non habui voluntatem: & quando volui, non habui potestatem capiendi Romam.

Multa sunt eiusmodi, quorum quamprimùm habenda est ratio; quibusque prima opportunitate absque mora adhibendę sunt manus. Vtpote, quis dubitet, quando consultum sit, incendio occurrere: vocare medicum, dum quis in morbum incidit? quandoquidem id statim factum oportuit; iuxta illos versus:

Ouid. Remed. 1.

Principiis obsta: serò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuere moras.

Verùm, quod dolendum est, quàm celeres & promti sumus ad ea procuranda, quæ ad corporis valetudinem conducunt; tam solemus esse tardi & negligentes, in iis quæ ad miseræ animæ sanitatem ac necessitatem pertinent: ne quidem de remedio vllo cogitantes, etiamsi vulnerata in sanguine peccatorum suorum moribunda volutetur.

Eccli. 21.

Quocirca prudenter nos admonet Sapiens, dum ait: *Fili, peccasti? non adiicias iterum: sed & de pristinis deprecare, vt tibi dimittantur.* Ecce, hoc primum est ad conuersionem à peccatis, vt quis desistat à malo; & peccatum peccato non adiiciat. Et, quò intelligamus, statim esse à

peccato

Quando opportunum eſt, peccati abſiſtere calle?
Mox, hodie, iamnunc: puncto mors imminet omni.

Wanneer iſt meeſt ghevaen, hem te keeren van ſonden?
Hoe eer, hoe bet ghedaen: Want wie heeft ſeker ſtonden.

Dites moy quelle heure, Me ſoit la meilleure, Pour me conuertir?
Ia, ſans plus d'eſpace, La mort te pourchaſſe, Touſiours ſans dormir.

C peccato resiliendum, neque differendam pœnitudinem; subdit ilico: *Quasi a facie colubri, fuge peccatum. Dentes leonis dentes eius, interficientes animas hominum. Quasi rhomphæa bis acuta omnis iniquitas*: (animam enim & corpus transuerberat reatu damnationis æternæ) *plagæ illius non est sanitas.* Quis non statim fugeret, cui aliquid horum occurreret, seu coluber, seu leo, seu gladius? Non ibi consilio, mora, vel deliberatione est opus: res ipsa festinationem suadet & postulat.

D *Cùm congregasset Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, & imposuisset super ignem; vipera à calore cùm processisset, inuasit manum eius. Ille mox excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est.* Ita planè consultum est, quàm primùm prauos ac pestilētes cogitatus, quasi irrepentes viperas ac serpentes excutere, & in ignē diuini amoris nostræque salutis iniicere. *Act. 28.* Vipera excussa.

Peccatum, virusque illud conscientiæ, si excludi nequit; moram saltem sub tecto nostro trahere permitti non debet, sed mox eliminari: quia, si de aliqua re meritò dici potest; Periculum est in mora: maxima id ratione de peccati mora, & conuersionis dilatione dici debet. Neque in naufragij, incendij, morbi, alteriúsve damni periculo tantum mora timenda est, quantum in resipiscentiæ protelatione. Periculum in mora.

Appositè propterea alibi adhuc incitat Sapiens torpentem, his verborum stimulis: *Ne dixeris: peccaui: & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. Ne tardes conuerti ad Dominum: & ne differas de die in diem. Subitò enim veniet ira illius: & in tempore vindictæ disperdet te.* *Eccli. 5.*

E Quàm igitur est clarum, iuxta Responsionem, mox, hodie, iamnunc à calle peccati absistendum; tam etiam re ipsa esset præstandum, & statim à peccatis resiliendum. Oporteret subitò cum Magdalena, corde intrinsecus tacto, ad pedes Christi concidere, & veniam precari; quod fit dum ad Sacerdotis pedes prostratus peccator confitetur.

F Sed, heu! quàm multi reperiuntur, qui semper corui cantilenam cantitant: *Cras, Cras*! & illud cras, nunquam venit: & ita pœnitentiam de die in diem, & ex anno in annum protrahunt, vt tandem cum teterrimo inferorum coruo, cuius canticum cecinerunt, in torrentem tormentorum demergantur. Vox corui.

G Quanto feliciùs, consultiusque columbæ vocem, vel turturis gemitum fuissent imitati; illudque: *Citò, Citò*; meliùs ipsorum auribus insonuisset! Turpem tristemque hanc tergiuersationem in se D. Augustinus postquam agnouit, mirè & dignè detestatus est, sic Domino confitens: Non erat quod tibi responderem, dicenti mihi: Surge qui dormis, & exsurge à mortuis, & illuminabit te Christus: & vndique ostendenti vera te dicere, non erat omnino quid responderem veritate conuictus, nisi tantùm verba lenta & somnolenta: modò, ecce modò; sine paululùm: sed modò & modò non habebat modum: &, sine paululùm, in longum ibat. Ita nobiscum agitur, dum è peccatorum cœno & somno esset surgendum. Vox turturis. *Augustin. Confess. lib. 8. cap. 5.* Procrastinationis confessio.

Quocirca optimum est consilium, statim se ex tam miserando statu eruere; sicuti quamprimùm surgitur, quando in platea labi contigit; præcipuè in cœnoso & putido aliquo loco. Exemplum vtriusque lapsus & resurrectionis, tam corporalis quàm spiritualis, in vno quasi ad oculum contemplari licebit. Petrus Consaluus, dum quadam die equo superbè vectus per totam vrbem cum coæqualibus spatiaretur, totus vanitati mundi expositus, hîc illic lasciuiens, in profundum lutum cecidit; ex quo cœnosus extractus, cùm à puerorum grege circumstante totoque mundo sannis & risibus exciperetur procaciter; rubore perfusus, sibique iratus, ita secum locutus est: Quandoquidem, ô munde, sic à te, cui tam gnauiter seruiui, tractor; ego quoque vicissim te, vt mereris, tractabo. Itaque eodem momento constituit se Deo famulaturum; quod paulò pòst, cum magna ciuium admiratione aggressus est, in familia Dominicanorum. Et verè iumenta nos idipsum docent. Si generosum equum contigerit in via cespitare, aut etiam labi, ocyùs se in pedes erigit, & factum per lapsum dispendium maiori mox acceleratione compensat; ex ipso lapsu plus promouens. Sic scimus Sanctos à conuersione fecisse. Vnde siquidem mulier in ciuitate peccatrix & ei cognominis Ægyptiaca, tantos post lapsum egissent in virtutibus progressus, nisi ex lapsus ipsius fœditate maiores sumsissent proficiendi spiritus? Sicut & plures eiusmodi.

Petri Consalui conuersio. *Platus de bono Relig. li 3. ca 38. ex Dominicanorum historiis.* *Simile ab equo labente.* *Exempla conuersionis.*

D. Pauli conuersio, & in melius mutatæ vitæ præstantia, dilucidè H hæc omnia demonstrant. Quum iam ad summum eius malitia in Christianorum persecutione peruenerat; sibique totus in sua impietate placeret, putans se etiam obsequium præstare Deo; ab omnipotenti & misericordi manu Dei prostratus, statim paratus fuit errata corrigere, & voluntatem Dei agnitam sequi, dicens: *Domine, quid me vis facere?* Ita oporteret peccatorem dicere & facere, statim atque digito Dei interiùs se tangi perceperit: & statim surgendo, & alacriùs tum in bono proficiendo.

Act. 9.

Iacobus martyr, à præfectis membrorum nodis Denodatus dictus, cùm esset Fidelis, Fidelibusq. ortus parentibus, atque inter Isdegerdis regis Persarum aulicos primo loco haberetur, Gentili domino gratificari cupiens, eò prolapsus est, vt idolum adoraret. Deinde, à matre per litteras increpitus, culpam agnouit, animo resipuit, pœnitentiam egit; honores quibus fruebatur contemsit. Ecce, statim resiluit à lapsu; nunc quomodo etiam ex lapsu profecerit, audiamus. Regem nihil veritus, idola eius detestatus, & se palàm Christianum esse professus est; tam constanter, vt articulatim dilaniatus, non formidare supplicia, sed appetere videretur. En, vt martyrij coronam ei ruinæ occasio contexuerit. Ita donis augentur cælestibus, qui lapsi, monentis Dei vocem, & manum attollere volentis mox arripiunt: secus, qui auersantur

Nicephor. li. 14. ca. 20. *Iacobus intercisus* *Aliud exemplum.*

ſantur auxilium, vel à Deo intus, vel foris à proximo oblatum.

Tres ſunt præcipuæ rationes, ob quas mox ſit à peccatis reſurgendum. Primùm, quia incertum eſt, an Deus ſit aliàs adhuc ita cor eius tacturus intrinſecus, timendumque ne non. Secundum, incertitudo vitę; quia vt in Reſpõſione additur: pũcto mors imminet omni. Si autem certus eſſes, te hac hora moriturum; certum eſt, peccata deteſtareris. Atqui ſi certum non eſt te moriturum certum etiam nõ eſt te non moriturum. Tertium eſt, magnitudo periculi ex omni parte. Nocuit differre paratis. Semper enim malum ingraueſcit per morã, in hoc genere; licet in aliis aliquando mora mitiget ſopiatque calamitates. Tres cauſæ accelerandæ pœnitentiæ:

Exemplo ſit tam noxiæ moræ, & tam ſupini neglectus in re tanta, quod de incendio Conſtantinopolitano in vita Danielis Stylitæ legimus. Is magnam quidem certè vrbem magnas adorturas eſſe minas, cùm à Superis accepiſſet reuelationem, eam Epiſcopo ſignificat Gennadio, iubens contentiore vti precatione. Quinetiam Imperatori Leoni prædicit ſimilia, & bis in hebdomada iubet communes fieri ſupplicationes: ſic enim eis pollicetur iram Dei futuram mitiorem. Atque ij quidem præceptis illius contemtui habitis, erant ipſâ intellecturi experientiâ, ea quæ multitudo peccatorum effecit, vt ad effectum deducerentur. Tempore itaque euoluto quod Daniel prædixerat, repentè in maxima & regiâ ciuitate incipit incendium, quod vſque adeò exarſit, adeoque inualuit, vt ferè vniuerſam peruaſerit ciuitatem. Vix tandem in tanto malo eis venit in mentem ſancti Danielis prædictio. Hucuſq. ex Metaphraſte. Quis dubitet, ſiue in hoc, ſiue in Sodomitico, alióve quocunque incendio, quando conſultius ſit occurrere? Nónne ſtatim? Ideoque cogebant Angeli ſummo diluculo Lot, *dicentes: Surge, tolle vxorem tuam, & duas filias, quas habes; ne & tu pariter pereas in ſcelere ciuitatis. Diſsimulante illo, apprehenderunt manum eius, & manum vxoris, & duarum filiarum eius; eduxeruntq́; eum, & poſuerunt extra ciuitatem*. Reliqui verò futuri eius generi, aliique ad eum pertinentes, præſens periculum non vitarunt, quia cùm iuſſu Angelorum Lot eos præmoneret, contemſerunt: *Viſus eſt eis quaſi ludens loqui*. Sic qui tardant conuerti ad Dominum, etiam terrefacti diuinitus. *Simeon Metaphraſt. Surius 14. Decemb.* *Geneſ. 19.*

Oratio contra dilationem conuerſionis.

AD lapſum peccatorum faciles, Domine, & tardi ad erectionem ſumus: coruinum illum ſemper procraſtinantem cantum elonga à me; ſed alacrem effice ac ſolicitum: vt vel non cadam, vel lapſus ilico in pedes erigar; & ad te per veram pænitentiam conuertar, ne vnquam in mortem obdormiam. Amen.

CAP. XCIX.

Quo datur antidoto ſcelerum diſpellere virus?
Quattuor accincto Memorare Nouiſſima corde.

Quatuor Nouiſſima.

PARTIM timore, partim amore naturaliter homo à peccatis abſtrahitur, & ad id quod rectum eſt permouetur. Sunt idcirco quatuor Nouiſſima valdè accommoda, vt humanum animum à vitiis abſterreant, & ad bona pelliceant. Ei ſiquidem veluti in ſpeculo & æternæ gloriæ præmia ob oculos ſtatuunt; & mortis, iudicij, damnationiſque æternæ terrore percellunt. Vis & efficacia memorię horum, etiam exemplo teſtimonioque eius quod Moyſes dixit & egit, comprobata eſt. Quum enim ille effrenem populi Iſraelitici viuendi licentiam, & parum cordatam timoriſque omnis expertem agendi rationem animaduerteret; pro præſentiſſimo tanti mali remedio, quo ſtatim à peruerſitate ad vitæ rectitudinem conuerterentur, ſingulari optabat voto, vt Nouiſſimorum recordarentur. Sic habet: *Peccauerunt ei, & non filij eius in ſordibus: generatio praua atque peruerſa; populus ſtultus & inſipiens. Gens abſque conſilio eſt, & ſine prudentia. Vtinam ſaperent, & intelligerent; ac Nouiſsima prouiderent!* Ac ſi dicat: Dubium non eſt, quin vitam ſuam emendarent; neque vllo pacto tot criminibus ſe implicarent. Quî enim fieri poteſt, vt quis benè vitæ ſuę rationem inſtituat, qui nec præteritorum vlla cum attentione recordatur, neque præſentia vllo cum intellectu complectitur, neque illis ſecundùm rectæ rationis iudicium vtitur; neque quæ ventura ſunt præuidet, vt ſecundùm illa omnes ſuos actus dirigat? Neque enim is præteritorum errorum damno fit prudentior; neque præſentia mala deuitat, vt quæ non intelligit; neque futura ob id venientiaque aduerſa formidat, vt quæ non præuidet: atque ita viuit, itaque habet, prout ſors tulerit. Neque in lætis ac proſperis modum ſeruat; neque cùm ventus ei contrarius eſt, nouit mediocritatem tueri. Sed ſicut in illis citra modum eleuabatur; ita in iſtis immoderatè deiicitur. Atque ita viuendo, ſine lege, ſine rege, ſine Deo & conſcientia, poſt laxam diſcinctamque vitam, per lamentabilem mortem, venit ad locum horroris & miſeriarum.

Deut. 32.

Memoria horum deſtitutus, exlex eſt, & effrenis.

Pſal 76.

Prouidus prudenſque Chriſtianus, ob id, ſequitur Regij Prophetæ exemplum, dicentis: *Cogitaui dies antiquos; & annos æternos in mente habui. Et meditatus ſum nocte cum corde meo: & exercitabar, & ſcopebam ſpiritum meum.* Talium namque rememoratione, ſpiritus alioqui grauis & obdormiſcens excitatur, fitque alacer; vt exploret agenda, eaque ſtrenuus exequatur. Sicut omnia animalia videmus apprehenſione diſcriminum,

Quo datur antidoto ſcelerum diſpellere virus?
Quattuor accincto Memorare Nouiſſima corde.

Hoe ſal ick my, voor beſt, van alle ſonden wachten?
Hebt d'uyterſte, oft Vier leſt, altyd in v ghedachten.

D'ou vient la Sageſſe, Qui touſiours addreſſe, L'homme aux droits ſentiers?
D'une ſouuenance, De l'incertain chanſe, Des Termes derniers.

criminum, præcipuè mortis, extrema attentantia. Idem nos monet Sapiens: *Memento Nouißimorum: & desine inimicari.* Inimicitias enim per peccatum in Deum in proximum, & in nosipsos exercemus: quæ tali memoria facilè consopiűtur. Sicut enim equus caudæ suæ diuerberatione muscas, vespas, & œstra à corpore abigit: ita homo memoria æternæ damnationis, vt longissimæ caudæ præsidio, tentationes peccatorum, & stimulos carnis discutit & à se abigit. Sicut etiam nauis in aqua clauo regitur, & piscis atque auis cauda rectè se dirigunt, & in quamcunque volunt partem inflectunt, vt noxia vitent, & quò tendunt inoffensè perueniant: ita potest homo Nouissimorum recordatione, velut caudæ motu, rectum vitæ sanctæ cursum tenere; & euitatis noxiis, ad æternæ felicitatis portum incolumis pertingere: vt & telum ad scopum dirigitur.

Eccli. 18.

C

Equi cauda.

D

Nauis clauus.

Auis cauda, & piscis.

Sententiam aliam profert Sapiens, ex qua Responsio desumta est: *Memorare Nouißima tua, & in æternum non peccabis.* Putat Origenes hanc commonitionem per tintinnabula in extremitate vestis sacerdotalis pendentia & sonantia significatam fuisse. Hoc consilium & remedium saluti animarum tam præsens, tamque necessarium, à tot Sanctorum Sanctarumque millibus probatum & comprobatum est. Qui quatuor Nouissima sibi vt præsentia ante oculos statuentes, ita se in posterum toto vitæ suæ tempore gesserunt, qualiter certum est quemque optaturum se fecisse, quando ab illis circumuentus, videbit nullum esse ampliùs effugij vel consilij capiendi locum.

Eccli. 7.

Orig. Hom. 9. in Exod.

Claude igitur oculos corporis, & apertis mentis oculis, abstractus ab omni præsentium rerum recordatione, quantum fieri potest, te quasi in lecto ægritudinis tuæ stratum considera: iustissimi iudicis tribunali adesse pensa; tuamque causam æqua bilance trutinari; teque ancipitem exspectare, in quam sit partem propensura, quamque sortem tibi adscriptura, cui æternùm manciperis. Vt enim spes gloriæ cælestis consoletur afflictum, terret tamen æternæ damnationis angustia. Hæc nunc cogita, & secundùm illa de tuis disponito præmaturè.

Lectus ægritudinis.

Oratio ad vitanda peccata.

QVandoquidem me, Domine, amor ad bonum non incitat, & miserum sit, cum fatuis virginibus serò sapere, ac pati repulsam; timorem Nouißimorum cordi meo infigito; vt ita me modò geram, sicut tunc me gesßisse desiderem. Amen.

CAP. C.

Ipsa refer, quò iuge animis incisa reuoluam? Lethum, Iudicium, Infernus, Cælestia regna.

Quatuor Nouissima, omnia complectuntur.

PER quatuor terræ angulos siue regiones, Orientem, Meridiem, Occidentem, & Septentrionem, vniuersum semper Orbem terrarum intelligimus: ita etiam dici possit, his quatuor Nouissimis totum genus humanum comprehēdi. Sicuti namque, vbicunque est homo, quatuor mundi plagas in conspectu habet; ita quisquis viuit, hæc quatuor extrema ante oculos habere debet, quibus se quasi circumseptum conspicit. Ideoque, non male hæc quatuor illis rotis assimilet, quas Propheta Ezechiel vidit, quæ sibi inuicem implicitæ, vnam quasi rotam constituebant, erantq. plenæ oculis. Quò intelligamus omnium & singulorum oculatam ac quasi præsentem debere esse memoriam homini Christiano iuxta quatuor Euangelistarum testimonium vitam suam instituenti. Vnde & dicitur, quòd *Spiritus vitæ erat in rotis*: quia ita est Spiritus quidam vitalis & efficax, in assidua quatuor Nouissimorum recordatione; qui homini animum & vitam suppeditat ad rectè viuendum, vitamq. æternam consequendum.

A

B

Ezech. 10. Rotæ quatuor.

Horum quatuor Nouissimorum etiam superioribus aliquot Capitibus mentio facta est: vt, de Morte, Cap. LXXXV. LXXXVIII. & LXXXIX. De Iudicio; in XCIII. Cap. Inferni meminimus Cap. XCI. & Cælestis gloriæ, XC. Capite. Itaq. quatuor ista nunc nobis consideranda sunt, velut extrema & nouissima, quæ sui memoria & consideratione, hominem in officio contineant, quò sic viuat, sicut mori optat, & prout postea iudicari, & demum tractari desiderat.

Hieronym. super Matt.

D. Hieronymus bonum nobis hac in praxi documentum & exemplum reliquit; dum sic de se ipse, quoad horum memoriam, loquitur: Siue comedo, siue bibo, siue aliquid aliud facio; semper videtur illa tuba terribilis sonare in auribus meis: Surgite mortui; venite ad iudicium. Indicansque quàm efficax in ipso hæc esset recordatio, addebat: Quoties diem illum considero, toto corpore contremisco. Si ita tali tantoque viro infixa fuerit Nouissimorum memoria, vt nunquam eum destituisse videatur; quantum nos diligentiæ adhibere debemus, ne eorum nos vnquam capiat obliuio?

Deinde, si horum memoria & consideratio ita illum toto fecit corpore contremiscere, qui præ vitæ austeritate & abstinētia sic confectus erat, vt arentia ossa vix aliud quàm cutis rugosa contegeret; quæque ad se inuicem (dum corpusculum quieti vbi sors ferebat traderet) collidebantur;

Ipsa refer: quo iuge animis incisa reuoluam.
Letum: Iudicium: Infernus: Cælestia regna.

Welck synse, op dat ick myn, daer toe mach gaen begheuen?
Doodt: Oordeel: Helsche pyn: ende dat eeuwich leuen.

Dites moy ces Termes / Que ie puisse fermes / Au coeur les grauer.
La Mort: la Seance / Du Iuge, a sentence / Le Ciel, et l'Enfer.

debantur; quid de nobis dicturi sumus? quanto nos terrore & horrore mortis iudiciique recordatio afficere deberet? Nos, inquam, quorum & grauior culpa, & minor est pœnitentia: qui nec minimum habemus, quod cum eius sanctimonia, vitæque austeritate conferatur: qui, eheu! vt plurimum equo malæ nostræ naturæ & cupiditatis frena laxamus & concedimus; vt pro sua libertate & arbitrio, quocunque volet, euagetur & proruat.

C Certum est tamen, mortis diem taliter viuentes tam inopinatò comprehensurum, ac si iudicis aut tortoris manus quempiam mox suspendendum arripiat, qui nihil minùs cogitans, plenis velis per suas voluptates ferebatur, affluens gaudiis. Quemadmodum etiam bos ad mactandum ductus, nihil minùs quàm ictum mallei imminentem exspectat, interim dum blanda voce & mollibus manibus demulcetur; immò & sertis floreis coronatus honoratur, vt victima nil miserantis Orci: ita & illis inopinata frons mortis malleo ferienda est, & mens improuida iudicij fulmine consternanda, quicunque antea horum meminisse noluerunt. Hoc ipsum nobis Christus ipse seriò inculcat: *Attendite, ne superueniat in vos repentè dies illa; tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ.* Sedent autem super faciem terræ; qui super terram, & in rebus voluptatibusque terrenis quietem suam, solatium, & delectationem statuunt; cum ocio, securitate, sine metu sine Nouissimorum memoria viuentes, nihilque cogitantes quid postea futurum sit; quorsúmve anima ipsorum deueniet. Aut si fortè aliquando per acrem conscientiæ remorsum talium paruula eos tangit cogitatio; statim conantur expellere, data opera obliuisci student, & quæsita etiam aliunde occasione, detergere satagunt; & mox ad consuetas redeunt oblectationes, in quibus toti effusi sedent super faciem terræ, in conspectu hominum, à quorum laudibus, fauoribus, & consortio dependent.

Dies mortis sicut fur.

Bos ad victimam.

Luc. 21.

Super faciem terræ sedent qui?

Notatu dignum, quàm euidenter hoc in Martino Luthero demonstratum fuerit. Is, præterquam quòd hæreticæ prauitatis labe conspersus esset, & hæresium nostri temporis architectus; omni etiam vitiorum cœno erat perfusus. Itaque dum semel cum suis combibonibus egregiè genio indulgeret, (quod ei erat familiare) cogereturque saburræ leuandæ gratiâ è turba discedere; auditus est solus sub dio stans secum colloqui; & conscientia intus stimulante, sic se ipse compellare, ventriculum molli pulsitâs manu: Martine, Martine: hîc quidem sat benè sic agitur: sed quid post hæc futurum est. ita ille. sed quid? ad socios rediens antiquum obtinuit; & immemorem futurorum vitam viuens, condigna etiam, at horribili morte extinctus est, vel à seipso, vel à dæmone noctu in lecto præfocatus. Ita, inquam, agitur cum talibus, qui vel Nouissimorum memoriam non habent, vel si

Martini Lutheri remorsus consciẽtiæ.

quando

quando in mentem præter spem venerit, ilico explodunt; vt quæ insanas illorum in hac vita voluptates impediat.

Ratio nominis Nouissimorũ. Quatuor hæc, Nouissima hominis appellantur, quia homini sub extremum vitæ, & finis loco contingunt. Si ita Nouissimum accipias, vt post illud nihil sequatur amplius; vnicum cuique tale tantùm potest accidere: probis & electis videlicet æterna gloria, reprobis è contrà damnatio. Et tum mors atque iudicium, extrema seu nouissima certo tantùm respectu (quòd vitæ terminum concludant) erunt dicenda. Sed rectè, vt dixi, omnia quatuor Nouissima vocantur.

Mors, 1. Horat lib. 1. Epist. Mors quidem, quia vltima linea rerum est. Siue à lineis ordine ductis accepta similitudine, quarum postremam mors occupet reliquasque conterminet: siue à lineis quas pictor penicillo in tabula ducit, quarum vltima totum opus absoluit. Morte enim & omnes actus nostri vt lineæ variæ terminantur, & picta totius vitæ tabula vltimo mortis tractu perficitur, atque extrema adhibetur manus; vt hîc nihil amplius restet faciendum patiendúmve.

Iudiciũ, 2. Heb. 9. Sequitur deinde Iudicium, sicuti in XCIII. Capite audiuimus: *Statutum est hominibus semel mori: Post hoc autem iudicium.* Statim scilicet atque anima ex hoc fragili hospitiolo corporis emigrarit. Iudicium hoc particulare vocatur; quia de vnoquoque fit in particulari, in hora mortis: & iuxta huius iudicij sententiam definitiuam seu finalem, æternæ vel beatitudinis vel damnationis acquirendæ sententia, etiam in generali illo totius mundi iudicio ferenda est. D

Iudicium itaque tum hoc, tum alterum, vnum è quatuor Nouissimis appellatur; non quasi nihil aliud post illud sequatur; sed quia finis quoque aliquis & terminus est, præcedentia quasi certo limite concludens. Sic namque sententiæ prolatio nouissimum processus est, litem terminans; post illam tamen sequuntur adhuc quædam alia: pro illo nempe qui litem lucratus est, præter honorem, tranquilla insuper fruitio iuris & rerum, pro quibus disceptabatur: pro illo verò, qui causa cecidit, præter ignominiam, amissio præterea eorum in quæ ius prætendebat, & luctus, & gemitus.

Duo priora omnibus communia. Duo ista Nouissima priora, Mors & Iudicium, omnibus sunt tum bonis, tum malis communia. Moriendum est omnibus, & omnes coram Iudice manifestari oportet & iudicari; nemine, quantumuis sancto, quantumuis malo, excepto. Sed post hæc duo, magna sequitur sequestratio, & distinctio bonorum à malis admiranda: quò & duo alia Nouissima spectāt. Poterunt hæc similitudine prolata clariùs animaduerti, & menti profundiùs infigi.

Simile ab incarceratis, ad iudicium ductis. Omnes quotquot sumus, boni & mali in hoc mundo, immò in hoc corpore, veluti in carcere, ob crimen rebellionis ac læsæ Maiestatis Diuinæ, per peccati reatum morti obnoxij, vincti constrictique tenemur. Interim filius Dei, vt Regis filius,

filius, pacem nobis composuit, nosque Regi reconciliauit; ea lege, vt qui se secundùm media ab ipso in Ecclesia ordinata gratanter atque humiliter gereret; ei pax inita ad salutem vitamque proficeret. qui verò negligeret; irrita ei omnia & infecta fierent, & indignitatem suam morte & æternis suppliciis esset luiturus. Hic status est captiuorum; id est omnium nostrûm super terram viuentium, nemine secluso. Iam quatuor Nouissima ex ordine, similitudini cœptæ insistentes, ad rem applicemus. Per mortem, tanquam per portam carceris, omnibus est transeundum, vt iudicis imperio educti, ipsi sistantur examinandi & iudicandi. Mors igitur transitus est ex hoc mundo vel corpore, vt carcere, bonis & malis communis: sicuti è carcere per eandem portam educuntur vita donandi honorandique, & morte quoque afficiendi. Iam è carcere ad tribunal venitur, vbi sententia feretur. Hoc secundum Nouissimorum; Iudicium videlicet.

Mors, porta.

Hucusque simul pari quasi passu gradiuntur & boni & mali: per ianuam carceris ambo; ambo ad Iudicium. At deinceps, pro sententiarum diuersitate, vnus suspenditur, vel ad aliud mortis genus abducitur; alter innocens declaratus absoluitur; & insuper honore & præmiis afficitur. Atque ita, iuxta sententiæ cuiusque tenorem, boni à malis separantur per Iudicium; & quique ad suum Nouissimum, extremumque Nouissimorum dimittuntur: boni ad beatitudinem sempiternam; mali, ad combustionem inexstinguibilem. Quemadmodum in vita diuersas ambularunt vias, hi vitiorum, illi virtutum; ita tunc etiam contrarias planè in partes diuellentur; boni ad dextram Iudicis cum Angelis & Sanctis Dei; mali ad sinistram cum dæmonibus & damnatis collocandi.

E F

Beatitudo æterna. 3.
Damnatio æterna 4.

Vnusquisque igitur tria è quatuor Nouissimis habiturus est: neque plura, neque pauciora. Mortem & Iudicium boni æquè ac mali: & tum pro tertio, Infernum vel Cælum: neque alia datur ratio statuendi computandique. Quartum non est quod quis exspectet: quia quisquis post Iudicium pro tertio Nouissimorum Infernum adeptus fuerit; nil est quod ille vnquam Cæli nanciscendi spem sibi polliceatur. Sic qui pro tertio è quatuor cælestem fuerit gloriam consecutus; non est quod is metuat, se illo priuatum iri, & ad tartara vnquam amandandum. Sed tum ibi incipit, quod cuique in æternum est immutabiliter permansurum.

Partitio Nouissimorum.

Heu, quàm longè tunc alij erunt cordis nostri cogitatus, quàm sunt modò! Diuersi magis, quàm quæ per somnium ab his quæ in rei veritate contingunt, siue bona, siue tristia. Erunt propterea tunc valdè in vsu hæ & huiusmodi exclamationes & lamenta: Hei mihi! vbi fui? quid egi? vbi fuere sensus cordis mei? Quomodo ita excæcatus fui? Quî fieri potest, vt hæc non aliter præuiderim? me miserum, insensa-

Vtilis meditatio.

tum, malesanum! quò me ipse demens perduxi! Iam satis recordor, mihi non semel prædictum fuisse, fore tam deploratæ vitæ tam deplorandum exitum. Angelum mei custodem me sat sæpè præmonuisse, meliora suggessisse. Conscientiam meam frequenter mihi scrupulum iniecisse & in faciem restitisse; sed contemsi omnia; surda omnia aure pertransiui. Væ mihi væ mihi, qui serò sapio! antea hæc omnia aliter expendisse oportebat; dum lamentis & precibus locus fuit.

Quòd hæc & similia damnandi vociferaturi sint, & talibus vanis clamoribus contestationibusq. aëra repleturi, satis clarè ex sacra Scriptura colligitur, quæ sic ipsorum lamenta describit: *Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis; dicentes intra se, pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes: hi sunt, &c. Nos insensati! Ergo errauimus à via veritatis; & iustitiæ lumen non luxit nobis; & sol intelligentiæ non est ortus nobis. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis: & ambulauimus vias difficiles; viam autem Domini ignorauimus. Quid nobis profuit superbia? In malignitate nostra consumti sumus. Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt.* (Sap. 5.)

Non est itaque infimæ sapientiæ, inter omnes orbis vniuersi scientias, quatuor Nouissimorum habere memoriam, & in illis philosophari. Vt propterea benè de his proferri possit illa Salomonis sententia: *Quatuor sunt minima terræ: & ipsa sunt sapientiora sapientibus.* Licet enim magna & maxima sint in se considerata, tamen si exiguam horum apud homines mundanos existimationem attendimus, minima quasi reputantur. Raro enim ista versantur in cordibus hominum: & rebus etiam minimis postponuntur. Sapientiora tamen sunt sapientibus, omnemque excellunt mundanæ sapientiæ sublimitatem. Hinc non sine debita ratione antiqui olim Sapientiam in quadrato statuebant, quando illam in nymphæ modum effingebant: per quadratam sapientiæ basim, firmam & inconcussam eius sedem indicantes. Et sacri Ecclesiæ Doctores, quorum sapientia inclusi intus populi conseruantur, & ab incursantibus hæreticorum procellis muniuntur, per quadrata ligna quę ad Arcæ Noës fabricam parari Diuinum iussit Numen, significari dicuntur. Sapientia itaque summa est in quadrato hoc consistere: & sicut quadrum vtcunque ceciderit, semper sibi simile est, ita horum assidua meditatione in moderata vitæ æquabilitate permanere: sicut de Anna matre Samuelis legimus: *Vultusq; illius non sunt amplius in diuersa mutati.* Et vt ait Apostolus: *Tantum vt qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.* (Vtilissima Philosophia hæc in animũ inducere. Prou 30. 1. Reg. 1. 2. Thess. 2.)

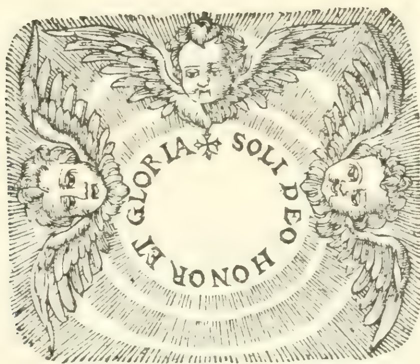
Quia certo certius est; quisquis omnem suum cogitatum, sermones omnes & actus, & se pariter super curru Memoriæ collocat (qui quatuor Nouissimorum rotis super vitæ huius viam voluitur, & rectà ad vitam æternam fertur, equis duobus, bona inquam voluntate & bono

conatu

conatu tractus) illum ſub viæ huius finem vitæque exitum , ſe poſt tranquillam ac ſuauem eiuſmodi vectationem ante ingreſſum cæleſtis patriæ reperturum : vbi cum ingenti gaudio de curru depoſitus,ad immenſam gloriæ coronam admittetur ; tanquam ad locum & honorem ſibi debitum,& iam dudum præparatum : vbi creatorem & redemtorem ſuum , tantæq. gratiæ largitorem Deum laudabit in ſæcula ſæculorum. Amen.

Oratio ad benè viuendum & moriendum.

PArum eſt admodum,incepiſſe ; ſed benè conſummaſſe, meretur præmium: Quocirca,Domine Ieſu Chriſte, qui principium & finis es, da,quæſo, ſic omnium rerum finem ſemper recogitem; vt toto vitæ meæ curriculo ita me geram , ſicut in nouiſsima hora à te reperiri deſidero. Vt facto per tui timorem ſapientiæ principio, & per amorem progreſſu ; in tui dilectione conſummer ; & tandem in cæleſti gloria cum omnibus Sanctis tuis nomen ſanctum tuum in æternum glorificem. Amen.

Epilogus.

Chrysost. VM veritas, iuxta D. Chrysostomum, mater sit sanctitatis; quid restat, quando iam ex VERIDICO CHRISTIANO veritatem audiuimus, nisi vt illa cor nostrum possideat, foueatque, & vitæ sanctimoniam in nobis gignat? Ista autem

Augustin. sunt, inquit D. Augustinus, quæ sanctitatis causa seruanda sunt: Pudicitia corporis, Castitas animæ, & Veritas doctrinæ. Quis verò nesciat, hæc in fidei sinceritate & vitæ morumque probitate consistere? Cùm igitur illa, quæ fidei sunt Christianæ, primùm hoc libro tractata sint; & deinde quæ ad rectam vitæ normam pertinent; reliquum est, vt fidei puritas ac constantia; vitæque rectitudo & sanctitas, magno studio conseruentur. Sic etenim per timorem Domini, vt veræ sapientiæ principium, ad amoris tandem perfectionem tendetur; quò & vitia vitentur, virtutesque exerceantur. Vt per carnis depressionem assurgat spiritus: per mundi contemtum cælum petatur; & spreto deuictoque animarum nostrarum hoste diabolo, soli Deo seruiamus: cui hîc adhæreamus per gratiam; & in altera vita per gloriam.

Quia verò hæc omnia ab initio sapientiæ producta quatuor Nouissimorum limite terminauimus; ob id breui eorundem inculcatione opus vniuersum concludemus. Quocirca, vt principium cum fine feliciter connectamus, sicque vitam nostram instituamus, vt per communem omnium terminum ad æternam vitam commigremus: imaginemur, quæso, ac si in conspectu Dei totiusque cælestis exercitus constituti, quatuor nobis Nouissima proponi videremus, darique nobis optionem eligendi ex his quæcunque nobis aliquando optemus euenire. Cogita igitur & expende tecum seriò; quænam horum eligeres? quæ verò reiiceres? Quantum ad mortem attinet; nemo mortalium (vti modò fusè docuimus) illam potest euadere, vt nec Iudicium. In hæc enim non cadit electio. Perrumpenda illa sunt, & transeunda, velimus, nolimus. Duo itaque alia supersunt; Infernus, & Cælestis gloria. Cui Paradisus obtigerit; nihil optabit aliud. Cui verò (prô dolor!) Gehenna pro sorte accidet; mutare non poterit. Quare, perpende quasi in Dei præsentia vtrum horum duorum esses electurus, adhuc integra re. Manifestum est; Cælestem eligeres beatitudinem. Ita nos ergo modò geramus; sicut tales decet qui id elegerint, eamque felicitatem sibi obtingere peroptant. Sic enim nobiscum inibitur ratio coram summo tribunali, ac si partem detestandam æternæ damnationis libera elegissemus voluntate, si (quod auertat Deus) nobis ea contigerit. Et tum, etiamsi omnes Sancti pro nobis supplices intercederent, respondebitur nobis, quod modò per Prophetam à

Psal. 108. Spiritu sancto præmonemur: *Dilexit maledictionem, & veniet ei.* Et, *Noluit*

luit benedictionem, & elongabitur ab eo. Tantum (eheu!) elongabitur, tantúmque chaos inter talem & beatorum sortem constitutum erit; vt nullum vnquam neque consilium, neque remedium futurum sperandúmve sit, neque in cælo neque in terra, guttam minimam solatij vel refrigerij obtinendi; quemadmodum Abraham diuiti epuloni miserandis modis æstuanti flagranti & flagitanti respondebat. At verò qui meliorem adeóque optimam elegerit partem, electus is etiam & præelectus erit à Domino; & sors Sanctorum non auferetur ab eo in æternum.

Oratio.

O Benignißime & clementißime Domine Iesu Christe, qui temetipsum tam amanter in perditorum hominum manus tradidisti, vt pro nobis iudicareris, condemnareris, & morti turpißimæ Crucis tradereris: te per illibatam animæ tuæ puritatem & innocentiam; perq́; immensum & immeritum sanctißimi tui corporis cruciatum & mortem humillimè deprecamur; vt gratiam nobis donare digneris; quo tempestiuè videamus, quæ nobis deuitanda, quæq́; facienda sint, vt Diuinæ tuæ Maiestati placeamus; & pariter voluntatem ac robur, vt eadem rectè & constanter opere compleamus: vt post bonam, sanctam, ac laudabilem vitam, per Mortem & Iudicium transeuntes, ab ingressu Gehennæ protecti, per gratiam tuam ad æternam Vitam peruenire mereamur. Amen.

TOLLE, LEGE:
TOLLE, LEGE.

ARRIPVI, APERVI, LEGI
IN SILENTIO CAPITVLVM,
QVO PRIMVM CONIECTI
SVNT
OCVLI MEI.

D. AVGVSTINVS,
Confeſſ. lib. VIII. Cap. XII.

ORBITA PROBITATIS
AD CHRISTI IMITATIONEM VERIDICO CHRISTIANO SVBSERVIENS.

ASPICIENTES IN AVCTOREM FIDEI. HEB. XII.

Chriſtiani nomen ille fruſtra ſortitur, qui Chriſtum minime imitatur. D. Auguſt. de ver. Chriſt.

QVOCVNQVE IBAT SPIRITVS,
ILLVC, EVNTE SPIRITV,
ET ROTÆ PARITER ELEVABANTVR,
SEQVENTES EVM.
SPIRITVS ENIM VITÆ ERAT IN ROTIS.

CVM EVNTIBVS IBANT,
ET CVM STANTIBVS STABANT,
ET CVM ELEVATIS A TERRA,
PARITER ELEVABANTVR ET ROTÆ,
SEQVENTES EA.
QVIA,
SPIRITVS VITÆ ERAT IN ROTIS.

Ezech. Cap. I.

ORBITA PROBITATIS,

AD CHRISTI IMITATIONEM VERIDICO CHRISTIANO SVBSERVIENS.

Cum refutatione superstitiosi cuiusque atque inepti oblectamenti.

Procemium.

QVEMADMODVM præcellens aliquis pictor, omni sua industria ad viuum conatur exprimere, quod sibi ex arte imitandum præsumserit; ita illa homini Christiano incumbit cura, vt Christum Saluatorem nostrum in vita sanctaq. conuersatione imitetur, & in se ad viuum quasi delineatum exhibeat: iuxta nominis sui susceptique operis exigentiam. Hoc enim est adniti, donec in ipso formetur Christus; vt loquitur Apostolus: & veluti in expositione decimæquintæ Interrogationis Responsionisque VERIDICI nostri hucusque depinximus. Gal. 4.

Ad hanc autem Christi imitationem concinniùs peragendam, iuuat quidquid homini Christiano ad benè beateque viuendum adminiculo est, & calcaris loco seruit: quò ita tandem in omni virtutum genere proficiat, vt Christum veluti prototypon suum in se ipse velut in tabula repræsentet. Et, quemadmodum iam dictus VERIDICVS, cum iconibus, earumque interpretationibus, eum in finem Lectori Christiano proponitur; ita eodem collimat, & quasi PROBITATIS quædam ORBITA, rectà ducit sequentis Rotulæ vsus ac praxis, cum hac eiusdem elucidatione.

Cap. I.

Quæ sit primaria huius Tractatus intentio.

SCOPVS huius excogitati conceptus est, vt qui vel seriæ lectionis, vel grauiorum occupationum pertæsi, delicium potiùs aliquod, quàm solidiorem cibum, orexi prostrata desiderant; iucundo modo certoq; oblectamento ad lectionem huius illiúsve Capitis, prout sors feret, alliciantur: ipsisque certa in manùs ratio detur, qua per modum recreationis, vtilisque atque honestæ voluptatis, ansam in melius proficiendi habeant. Sic enim fiet, vt suaui quasi funiculo, ad veram debitamque Christi imitationem adducantur: qua in se suisque moribus, absolutissimum illud omnium virtutum summæque perfectionis exemplar, quantum humanæ fragilitati concessum est, ad viuum effingant exprimantque. Turpe enim est, & artificis nomine indignum, si nihil quod artis suę sit, calleat: pictorque pro Christi Seruatoris effigie, nescio quid monstri potiùs in tabula sua, & Christianus in vita sua, conficiat referatque.

Cap. II.

Confutatur Liber Fortunæ superstitiosus.

VERVM enimuerò, quis satis deploret detestandum quorundam studium, qui præterquam quòd humana imbecillitas sua sponte in omne malum procliuis est, oleum camino addentes, nescio quas effingunt artes, vt pronæ propensioni fomenta subiiciant? Quid enim hoc aliud est, quàm nutantes labantesque ad præcipitium certamque perniciem impellere? & ad infernum proruentibus calcar subdere?

Eiusmodi farinæ & farraginis est, inter mille, infelix ille infortunatusque *Fortunæ Liber*; quem Teutonicè, T'huys der Fortuynen, hoc est, *Fortunæ domum*, appellant. Qui lepido quodam quærendi, inuestigandi, legendique studio quod præscribit, partim manifesta notaque facere videtur,

quæ

quæ cuiquam acciderint, vel eidem fortè sunt futura: partim etiam ex incertis fallacibusque quibusdam ortus nataliumq; indiciis ac signis, vnicuiq. suam, vt aiunt, fortunam infortuniúmve præsagire & prænunciare videtur: ad talia se præsumtuosè efferendo, quæ soli diuinæ prouidentiæ manifesta esse cognoscuntur.

Et, quantumlibet tam fastuosi vanique libri auctor, sub initium profiteri videtur, excogitatam traditamque tantùm esse hanc agendi rationem, ad melancholiæ humores dissipandos, arcendumque tædium; & ad otiosas ineptasque confabulationes impediendas: Et tametsi, vt inquit, res ita interdum eueniat, prout in tali ludicro vaticinio sortilegioq. præsagitur; certo scilicet Planetarum influxu (qui homini inclinationem quidem aliquam, nullam verò necessitatem ingenerat) secretò id operante: non tamen propterea illud omnino ita credendum, neque tali euentui firmam fidem adhibendam: quantumlibet, inquam, ita ipse auctor sincerè præcauere, prudenterque præfari videtur, Lectoremque religiosè præmonere: non solùm tamen eidem apertè concedit, aliqualem talibus fidem tribui posse, (modò non indubitatam ac firmam) verùm etiam manifestè, suæ protestationis oblitus, subinde serìo sic augurata propinat; & ad apertam superstitionem, vana vaticinia, & profana eiusmodi infandaque facinora viam sternit, ostiumque patefacit euidentissimum.

Hinc fit, vt quotidianâ experientiâ (quod deplorandum est) discamus, non solùm quamplurimos ignaræ sortis homines, per imprudentiam in istiusmodi errrores prolabi, vt vel præterita, vel præsentia, futuráve abstrusa scrutari præsumant; verùm etiam multos diabolicis his fascinis obstrictos, iam dicto Fortunæ, nataliúmve, seu genethliaco libro audere vti, vt curiosis, fantasticis, fanaticisque hominibus ventura ipsis certò prænuncient: quod scelus honesto palliantes velamine, vocant, Suam alicui legere genealogiam, vel Natalitia profiteri.

Cap. III.

Per illicita oblectamenta non tollitur, sed crescit potiùs animorum ærumna.

HIC est, ecce, lepidus ille liber, melancholiæ arcendæ peridoneus; quò potiùs incauti ac miseri homines (quando res sinistro illis auspicio cadit; aliaque quàm optent, eis ex pestilentis illius libri dictantur oraculo) planè emotæ mentis fiant, & spei prorsus desperatæ: vt iam deinceps scientes volentesque id quæritent & sectentur, quod infortunatus ille Fortunæ liber, seu genialium dictatura temerè admurmurauit: quod aliàs nunquam toto suæ vitæ curriculo, vel per somnium cogitassent. Vnde fit, vt iste laqueo sibi infelix præcludat guttura, ille se aquis præfocet, alius se in ignem coniiciat; alius verò, iuxta illam naturæ suæ sibi iam recèns sic incantatam pronitatem, talia, seu furti, seu cædium, ceu stuprorum, & id genus facinora insanus perpetret; quæ illum ad infamem & quasi vaticinatam ipsi mortem adigant. Aliqui verò (quibus sors vtcunque benignior cecidit) vel longa tabe se conficientes, vel graui melancholia pressi, vel aliàs desperabundi, vitam trahunt mille mortibus miseriorem.

Hæc est, inquam, iucunda illa animorum oblectatio, quam specioso velo prætendebat auctor. Hæc illa, vt aiebat, inuenta dexteritas, & percommoda ratio, ad fabulas futilesque collocutiones impediendas: & interim efficit, vt quis vulgi fiat fabula, & miserandum toti mundo spectaculum. Vt omittam, me ignorare, an vsquam vnquam, toto terrarum orbe, tam ineptæ, tam indecentes, tamque perniciosæ haberi queant confabulationes, quæ his tam insulsis, infamibus, pestilentibusque dictis, effictisque dicteriis meritò debeant impediri: nisi fortè, quemadmodum vnum malum, alio simili, & vt plurimùm maiori malo malè corrigitur; quod malesani hominis, immò maligni spiritus consilium est; sub specie mali alicuius prohibendi, perniciosius aliud malum intrudere.

Quæ

Quæ vnquam queant fœdiora, perniciosiora, magisque infamia proferri colloquia, quæ & castas aures magis offendant, & pura pectora grauiùs saucient, quàm quæ singulis fermè vicibus, singulis quibusque sortitionibus, pagellis, & responsis, in libro illo Fortunæ obtruduntur? Omnia lurconum, lenonum, meretricularum, & impurissimorum quorumlibet parasitorum turpiloquia, & fæculenta dicta auribus ingerit. Adstantium atque audientium facies, & eius præsertim, cui sua (sic enim loquuntur) Fortuna prælegitur, ita rubore suffundit, vt non solùm inde confusus abscedat, sed etiam aliquando toto vitæ suæ tempore quasi infamis & notatus habeatur.

Quis pudoris honestatisque iacturam expendat, (vt animæ labem taceam, quæ inde contrahitur) quando in probos iuuenes, castasque virgines, infortunata eiusmodi pronunciantur auspicia? Ludus enim iste nunquam satis deplorandus, tædij vt aiunt fallendi gratiâ, vtplurimùm inter adolescentiores exercetur: dum ille qualem vxorem, qualémve sit in sæculo Fortunam habiturus; illa qualem maritum, quótve sit proles habitura, quidve ceterum ipsi sit sors latura, tali indagine perscrutatur.

Hæc est, iterum dico, illa tam solerter, vt ipsis apparet, excogitata fallendi tædij temporisque ratio: quasi verò Christiani non sit hominis, solicitè attendere, ne vel momentum tam pretiosi temporis absque fructu depereat, potiùs, quàm vt quæsitis mille fallendi negligendique modis, illud ita dilapidetur perdaturque. Veruntamen, si concedere id opus est, vt interdum quis tædij fastidiique tollendi gratiâ se oblectet recreétve; an ergo non est inuenire modum, quo se honestè, licitè, quin & vtiliter reficiat aliquis tollátve tædium, aut à seriis (vt remisso neruo arcum) animum relaxet; nisi obscœna, infanda, & in Deum blasphema ex Auerni cœno media hauriat, seseq; deplorandis illis modis oblectet, quibus & Angelos contristet, & exhilaret dæmonas?

Cap. IV.

Exploditur alius libellus, Ludus Fortunæ nuncupatus; cum omni noxiæ lectionis oblectamento.

IVXTA hanc tam infauſtam malè fortunatæ Fortunæ domum, velut omnium obſcœnitatum infamem officinam, iure optimo veluti condignum vicinum, libellum illum paruulum facetum collocabimus, qui Teutonum lingua, Het ſpel van auonturen inſcribitur: hoc eſt, *Ludus fortuitorum euentuum:* æquè *Ludum Fortunæ* dixeris. Qui tametſi nihil (vt priores illi) ſuperſtitioſum continet, nullúmve hîc videatur eius generis ſubeſſe periculum;tot tamen tamque turpis notæ, verſis ſingulis ferè pagellis, continet impura dicteria, ſalesque tam ſalaces; vt mirum ſit, tam puſillum codicillum, vt qui pugillo concludi queat, tantam rerum fœdarum farraginem poſſe complecti: adeò, vt fœdus hic lenociniorum fœtus, tam fœcundo fœculentoque geſtatus vtero, ſuo toto,ac matre ipſa, maior appareat.

Ea autem eſt huius à diabolo mille-artifice inuenta ludi oblectatio, vt ferè ſemper ſortientis audientisque pudore ſuffundat faciem, exiſtimationi eius inurat notam, atque animam vulneret: & ita quaſi triplici Ioab lancea conficiat infelicem: dum præter plena turpitudinum plauſtra, vel de amplexibus, vel de geſtando vtero,vel de prole habenda, aut etiam ſecretò habita, voculas accinit.

Eiuſmodi habendi ſunt omnes illi ad laſciuiam libidinemque concitandam, ad turpis amoris ignes ſubiiciendos & obſcœna quæque capeſſenda conſcripti confictique libri: qui vt noctuq. diuq; iuniorum manibus teruntur,ita incredibile eſt, quantam tenerioribus illis animis prætextu iucundæ oblectationis ingerant ſtragem. Ito itaque, & te perde prudens volensque, cum talibus oblectamentis:quæ omnia Vulcano potiùs ſint immolanda, quàm in manus vnquam veniant hominum.

CAP. V.

ORBITAE PROBITATIS *commendatur vtilitas.*

QVOCIRCA, vt indecentes, impudicos, perniciosos⁊ illos Sortium, Natalium, Casuumque euenturorum ludos, & fœda nociuaque omnia eiusmodi oblectamenta, meliori honestiorique exercitio excludamus, & (quod quidem in nobis est) exterminemus; vel saltem, cui sua salus cordi erit, oblatis ei salubrioribus, occasionem demus istiusmodi vanitatem, superstitionem, & noxiam oblectationem repudiandi; visum fuit, sub finem VERIDICI nostri CHRISTIANI, honestum alium, iucundum, atque vtilem oblectamenti modum adiicere: per quem, omnem decentiam, probitatem, ac pietatem, cum quadam animi voluptate, &, vt dicitur, ludendo addiscere liceat.

Non id quidem, vt quis per propositam inuestigationem, inuentionem, lectionémve eorũ quæ obtigerint, præteriti alicuius, præsentis, vel futuri secreti nodum sibi solui, vel præsagiri quidpiam arbitretur: sed tantùm, vt occasione eiusmodi scrutinij & lectionis, ansam aliquam per interiorẽ animi motionẽ arripiat, ad meliùs quod sui nominis & officij ratio postulat peragendum: vocationemq. veri Christiani perfectiùs exequendam. Quò sic, & vitia vehementiùs detestetur, & in ardentiorem virtutum amorem rapiatur. Sicque exactior Christi imitator, & tabulæ in anima Christiana depingendæ Apelles existat: quemadmodum etiam ad hoc meritò ansam captamus ex omnibus, quæ audimus, videmus, cogitamus, agimus, & patimur. Sic enim omnia cooperantur in bonum, ei qui omnium, ad salutis suæ scopum collineando, habet rationem.

Quis, quæso, improbet, immò quis non summoperè collaudet; si quis ita in concionibus audienda vel audita ad se rapiat, (dum præcipuè cor sibi tangi sentiscit) ac si speciatim sibi à Deo dicta forent, ac cælitus denunciata? Ita egit sanctus Franciscus, dum ex Euangelio hæc verba in templo pro-

Matth. 10. nunciari audiuit: *Nolite possidere aurum neque argentum, neque pecuniam in Zonis vestris: non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta,* &c. sibi eam regulam seruandam proposuit; tanquam à Deo taliter promulgatam.

Sic & de sancto Antonio legimus; qui cùm ingressus Ecclesiam, ex Euangelio audiuisset: *Si vis perfectus esse; vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus:* tanquam ea sibi dicta essent (inquit D. Athanasius) sic Christo Domino obtemperandum existimauit.

Matth. 19.

Athanas. in vita S. Anton.

Cap. VI.

Quid Clodouæo expeditionem in hæreticos paranti diuinitus euenerit.

Evm ferè in modum Clodouæus, primus Galliarum rex Christianus, signum sibi in bonum, quasi à Deo datum & optatum accepit, illudque secutus est confidenter. Cùm enim Arrianos ex Gallia profligaturus exercitum comparasset; nuncios ad beati Martini basilicam direxit, dicens: Ite, & forsitan aliquod Victoriæ auspicium ab æde sancta suscipietis. Tunc datis muneribus, quæ loco sancto exhiberent, ait: Si tu, Domine, adiutor mihi es; & gentem hanc incredulam, semperque æmulam tibi, meis manibus tradere decreuisti, in ingressu basilicæ S. Martini dignare propitius reuelare: vt cognoscam, quia propitius dignaberis esse famulo tuo.

Greg. Turonens. lib. 2. cap. 37. Hist. Franc.

Maturantibus autem pueris, & ad locum accedentibus, iuxta imperium Regis, dum sanctam ingrederentur basilicam, hanc antiphonam, ex improuiso, primicerius qui erat incepit: *Præcinxisti me, Domine, virtute ad bellum: supplantasti insurgentes in me subtus me; & inimicos meos dedisti mihi dorsum: & odientes me disperdidisti.* Quod satellites audientes, & Domino gratias agentes, & vota beato Confessori promittentes, læti nunciauerunt Regi. Hoc signo gauisus fretusque Clodouæus, victoriâ, Deo cælitus admirabiliter adiuuante, potitus est.

Psal. 17.

CAP. VII.

Quid matri sanctæ Luciæ ex Euangelij verbis salutari prouenerit omine.

LEGIMVS quoque quomodo S. Lucia ad sepulcrum sanctæ Agathæ cum sua matre orans, vt eidem fluxu sanguinis laboranti, beatæ Agathæ intercessione sanitatem impetraret; cùm ex Euangelio recitari audiret, quo pacto mulier illa simili laborans morbo, tactu fimbriæ vestimenti Christi sanata fuisset; matrem suam, verborum illorum occasione, adhortata est, vt sepulcrum S. Agathæ, loco fimbriæ Christi, contingeret, firmiterque confideret, se meritis & interuentu sanctæ martyris sponsæq; Christi, optatam sanitatem consecuturam; quemadmodum fides illius hæmorrhoissæ eam testante Domino saluam fecerat: quod vbi fecit; mali omnis molestiam à se fugauit, & curata est.

CAP. VIII.

De consilio vel consolatione, ex pij libri apertione & inspectione piè requirendis.

QVIS etiam iustè vitio verterit, si quis, vel in pusillanimitate spiritus & tempestate, vel in mœsti, aridi, desolatique animi grauedine, aut graui tentatione, siue etiam boni alicuius motus interioris excitandi studio librum aliquem (pium tamen) arripiat, aperiensque attendat, quid sibi primùm ante oculos obiectum fuerit: idque legens, occasionem inde vel solatij, vel consilij, vel melioris propositi instinctum eliciat? Scio istud à plurimis ita piè vtiliterque aliquando fuisse vsurpatum, & etiamnum vsurpari. Non quidem ei rei ita inhærendo, perinde ac si necessariò ita fieri oporteat; sitque certum cælitus datum oraculum; sed solùm, in quantum, Deo ita benè disponente, atque omnia & omina dirigente, vtile atque commodum esse percipitur, ad turbidiorem animum tranquillandum, ad nutantem confirmandum,

tristem consolandum; tenebrasq; rei fortè propositæ offusas discutiendum: & ad omnium conditorem Deum puriùs alacriúsque accedendum, serióque ad cor conuertendum.

Cap. IX.

Admiranda D. Augustini conuersio, per libri sacri apertionem.

NON multùm dissimili modo placuit diuinæ prouidentiæ lucidam illam gemmam, sanctum, inquam, Augustinum, ex hæreseos tenebris, cœnosoque vitiorum lacu eripere, & Ecclesiæ sponsæ suæ micanti coronæ inserere. Nam, cùm iam quasi inops omnis esset consilij, nesciretque quò se verteret, tali tandem ratione conuersus est. Sed ipsum id narrantem audiamus. Quamdiu (inquit) quamdiu cras & cras? Quare non modò? quare non hac hora finis turpitudinis meæ? Dicebam hæc; & flebam amarissima contritione cordis mei. Et ecce; audio vocem de vicina domo, cum cantu dicentis, & crebrò repetentis, quasi pueri an puellæ nescio: TOLLE, LEGE: TOLLE, LEGE. Statimque mutato vultu intentissimus cogitare cœpi, vtrúmnam solerent pueri, in aliquo genere ludendi, cantare tale aliquid: nec occurrebat omnino, audiuisse me vspiam. Repressoq. impetu lacrymarum, surrexi, nihil aliud interpretans diuinitus mihi iuberi, nisi vt aperirem codicem & legerem, quod primum Capitulum inuenissem. Audieram enim de Antonio, quòd ex Euangelica lectione, cui fortè superuenerat, admonitus fuerit, tanquam sibi diceretur quod legebatur: *Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus; & habebis thesaurum in cœlis: & veni sequere me:* & tali oraculo confestim ad te, Domine, esse conuersum. Itaque concitus redij ad eum locum, vbi sedebat Alipius: ibi enim posueram codicem Apostolicum, quando surrexeram. ARRIPVI, APERVI, ET LEGI in silentio Capitulum, quò primùm coniecti sunt oculi mei: *Non in comessationibus & ebrietatibus; non in cubilibus & impudicitiis; non in contentione & æmulatione:*

Augustin. lib. Confess. 8. cap. 12.

Matt. 19.

Rom. 13.

latione: sed induimini Iesum Christum: & carnis prouidentiam non feceritis in concupiscentiis.

Nec vltrà volui legere: nec opus erat. Statim quippe, cum fine huiusce sententiæ, quasi luce sinceritatis infusa cordi meo, omnes dubitationis tenebræ diffugerunt. Tum, interiecto aut digito, aut nescio quo alio signo, codicem clausi: & tranquillo iam vultu indicaui Alipio. At ille, quid in se ageretur, quod ego nesciebam, sic indicauit: Petit videre quid legissem. Ostendi, & attendit etiam vltrà quàm ego legeram, & ignorabam quid sequeretur. Sequebatur verò: *Infirmum autem in fide assumite.* Quod ille ad se retulit, mihiq; aperuit: & tali admonitione firmatus est. Hactenus ipse Augustinus. Ecce admirandam tanti viri conuersionem, & Alipij in bono proposito confirmationem tali profectam oraculo, & modo legendi primum quod se aperto libro vultui inspectantis obiiceret.

Cap. X.

Conuersio duorum Curialium stupenda, libro vitæ S. Antonij inspecto.

QVIDNI his stupendam Curialium illorum conuersionem annectamus, quæ occasione libri vitæ S. Antonij (in casa quadam, quam quidam monachi incolebant) inspecti & delibati feliciter accidit? Quia igitur tam conformis est iste euentus, ei quem hoc nostro studio intendimus, omnibusque ista lecturis optamus; etiam eiusdem D. Augustini verbis eum proponemus. Sic enim ipse infert, de Potitiano sibi & Alipio quod recèns acciderat, narrante. Pertendebat, inquit, ille & loquebatur adhuc; & nos intenti tacebamus. Vnde incidit, vt diceret; nescio quando, se & tres alios contubernales suos, nimirum apud Treuiros, cùm Imperator pomeridiano Circensium spectaculo teneretur, exisse deambulatum in hortos muris contiguos. Atque illic, vt fortè combinati spatiabantur, vnum secum seorsum, & alios duos itidem seorsum, pariterq; digressos. Sed illos vagabun-

August. Conf. lib. 8. cap. 6.

dos irruisse in quandam casam, vbi habitabant quidam serui tui, Deus, spiritu pauperes; qualium est Regnum cælorum. Et inuenisse ibi codicem in quo scripta erat vita Antonij; quam legere cœpit vnus eorum: *Et mirari, & accendi; & inter legendum meditari arripere talem vitam*: & relicta militia sæculari seruire tibi: erat autem ex eis quos dicunt Agentes in rebus. Tunc subitò repletus amore sancto & sobrio pudore, iratus ita sibi, coniecit oculos in amicum, & ait illi: Dic, quæso te, omnibus istis laboribus nostris quò ambimus peruenire? Quid quærimus? cuius rei causa militamus? maiórne esse poterit spes nostra in palatio, quàm vt amici Imperatoris simus? Et ibi quid non fragile, plenumque periculis? Et per quot pericula peruenitur ad grandius periculum? Et quamdiu istud erit? Amicus autem Dei, si voluero, Ecce nunc fio.

Dixit hoc, & turbidus *parturitione nouæ vitæ*, reddidit oculos paginis. *Et legebat, & mutabatur intus*, vbi tu Domine videbas. Et exuebatur mundo mens eius; vt mox apparuit. Namque dum legit, & voluit fluctus cordis sui, infremuit aliquando, & discreuit decreuitque meliora: iam iámque tuus, ait amico suo: Ego iam abrupi me ab illa spe nostra: & Deo seruire statui: & hoc ex hac hora, in hoc loco aggredior. Te si piget imitari, noli aduersari. Respondit ille, adhærere se socio tantæ mercedis tantæque militiæ. Et ambo iam tui ædificabant turrim, sumtu idoneo relinquendi omnia, & sequendi te.

Tum Potitianus, & qui cum eo per alias horti partes deambulabant, quærentes eos, deuenerunt in eundem locum; & inuenientes, admonuerunt vt redirent, quoniam declinasset dies. At illi, narrato placito & proposito suo, quóque modo in eis talis voluntas orta esset atque firmata, petiuerunt, ne sibi molesti essent, si adiungi recusarent. Isti autem nihilo mutati à pristinis, fleuerunt se tamen, vt dicebat, atque illis piè congratulati sunt, & commendauerunt se orationibus eorum: & trahentes cor in terram, abierunt in palatium: illi autem affigentes cor cælo, manserunt in casa. Et ambo habebāt sponsas. Quæ posteaquam hoc audiuerunt, dicauerunt etiam

ipsæ

ipsæ virginitatem tibi. Hucusque D. Augustinus, de horum conuersione, quæ & eius conuersionis pars magna fuit.

CAP. XI.

Inopinata Aethiopis inalbatio, lectionis occasione.

SIC ferè & Æthiops, Eunuchus Candacis reginæ, fidelis effectus est, occasione scilicet Scripturæ sacræ quam fortè legebat: & cui Philippus diaconus, à Deo missus, opportunus interpres superuenit. Sic narratur in Actis Apostolorum: *Ecce, vir Aethiops, eunuchus potens Candacis Reginæ Aethiopum, qui erat super omnes gazas eius, venerat adorare in Hierusalem: & reuertebatur sedens super currum suum; legénsque Esaiam Prophetam. Dixit autem Spiritus Philippo: Accede, & adiunge te ad currum istum. Accurrens autem Philippus, audiuit eum legentem Esaiam Prophetam, & dixit: Putásne intelligis, quæ legis? Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogauítque Philippum, vt ascenderet, & sederet secum. Locus autem Scripturæ quam legebat, erat hic: Tanquam ouis ad occisionem ductus est,* &c. *Aperiens autem Philippus os suum, & incipiens à Scriptura ista, euangelizauit illi Iesum. Et dum irent per viam, venerunt ad quandam aquam: & ait Eunuchus; Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo filium Dei esse Iesum Christum. Et iussit stare currum: & descenderunt vterque in aquam, Philippus & Eunuchus, & baptizauit eum. Ibat autem per viam suam gaudens.* Ecce, occasione fortuitæ & incertæ lectionis, Deo ita tamen dirigente, illuminatus, conuersus, & baptizatus est; & Æthiops mutauit pellem suam.

Act. 8.

Isaiæ 53.

CAP. XII.

Mirabilis circa S. Ephræm euentus, iuxta præceptum animo votum.

VALDE congruum iam dictis exemplum est & illud, quod de sancto Ephræm refertur. Cùm enim aliquando, sin-

 gulari

Ex Metaphrast. Surius tom. I Febr. 1.

gulari quodam instinctu, ad pietatem maiorem, sublimioremque vitæ sanctæ Philosophiam complectendam moueretur; eoque studio Edessam tenderet; sic secum dixit, Deumque precatus est in hunc modum: Iesu Christe, omnium Domine, concede vt ego Edessam ciuitatem ingrediens, in talem virum statim incidam, qui sit idoneus ad differendum mecum de iis quæ ad animæ ædificationem pertineant & vtilitatem. Cùm sic orasset, atque ad portam ciuitatis peruenisset, cœpit cogitabundus secum attento solicitoque animo expendere, quomodo virum illum optatum accederet; & quænam ex illo ad maiorem vtilitatem vitæq; perfectionem esset interrogaturus. Dumque sic cogitabundus incederet; ecce tibi mulier quædam leuicula & meretrix, in ipso portæ introitu, sancto Ephræm facta est obuiam. Cumque defixis in eam oculis, quasi emotæ mentis, subsisteret; & tristis perturbatóque animo torqueretur, quòd non vt precatus fuerat, sed contrarium potiùs votis ipsius accidisset; cœpit & illa cum sic stantem acerrimo obtutu contemplari. Postquam verò sic diu se inuicem adspexissent, volens eam pudore afficere, & ad verecundiam, quæ mulieribus conuenit, adducere magnus Ephræm: Quid verò (inquit) non erubescis mulier, tam fixis oculis nos intuens? Illa autem: Mihi, inquit, conuenit te sic adspicere: ex te enim sumta sum, & tuo latere. Te verò, non nos, sed terram potiùs oportet adspicere, ex qua ipse sumtus es; & in quam rursus reuertêris. Hæc cùm audiisset Ephræm, præter omnem expectationem, & mulieri fassus est, magnas se habere gratias, propter eam quam ab ipsa acceperat vtilitatem. Et Deo acri emisit studio gratiarum actiones; qui per ea, quæ præter spem accidunt, ea sæpè potest facere, quæ ipsam spem superant.

Cap. XIII.

Exemplo serui Abrahæ idem ostenditur.

Non absimilis est iste euentus illi à Deo exoptato & prosperè directo, quem sibi Abrahæ seruus præfigebat, dum Isaac filio Domini sui vxorem esset quæsiturus: sic inquiens secum,

secum, & Deum deprecans: *Domine, Deus domini mei Abraham, occurre, obsecro, mihi hodie: & fac misericordiam cum domino meo Abraham. Ecce, ego sto prope fontem aquæ, & filiæ habitatorum huius ciuitatis egredientur ad hauriendam aquam. Igitur, puella cui ego dixero; Inclina hydriam tuam, & bibam: & illa responderit: Bibe, quin & camelis tuis dabo potum: ipsa est, quam præparasti seruo tuo Isaac; & per hoc intelligam, quòd feceris misericordiam cum domino meo. Necdum intra se verba compleuerat, & ecce Rebecca egrediebatur, habens hydriam in scapula sua: puella decora nimis, virgoq́; pulcherrima, & incognita viro: descenderat autem ad fontem, & impleuerat hydriam, ac reuertebatur. Occurritq́; ei seruus, & ait: Paxillum aquæ mihi ad bibendum præbe de hydria tua. Quæ respondit: Bibe domine mi. Celeriterq́; deposuit hydriam super vlnam suam, & dedit ei potum. Cúmque ille bibisset; adiecit: Quin & camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant. Effundénsque hydriam in canalibus, recurrit ad puteum, vt hauriret aquam: & haustam omnibus camelis dedit. Ipse autem contemplabatur eam tacitus, scire volens, vtrum prosperum iter suum fecisset Deus, an non.* Genes 24.

En, quemadmodum admirabili Dei prouidentia, & votum ipsius Abrahæ adimpletum sit, & quam sibi seruus eius præstituerat rata conditio. Dixerat ei siquidem Abraham: *Dominus in cuius conspectu ambulo, mittet angelum suum tecum, & diriget viam tuam.* Serui verò præsumtam eligendæ & à Deo dandæ vxoris conditionem audiuimus adimpletam.

CAP. XIV.

Exemplum Christi, librum repentè aperientis & legentis.

AFFINE etiam satis est vsui modoque nobis proposito, illud quod de ipsomet Domino nostro legimus, de quo sic D. Lucas: *Venit Iesus Nazareth, vbi erat nutritus: & intrauit secundùm consuetudinem suam die Sabbathi in Synagogam: & surrexit legere. Et traditus est illi liber Esaiæ Prophetæ.* Luc. 4.

Isaiæ 62. *phetæ. Et* VT REVOLVIT LIBRVM, ET INVENIT LOCVM, *vbi scriptum erat: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me: Euangelizare pauperibus misit me. Et cùm plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Et omnium in Synagoga oculi erant intendentes in eum. Cœpit autem dicere ad illos: Quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris.* De ipsomet namque Christo agebat illa Prophetæ sententia, in quam aperto primùm codice, tam opportunè inciderat, ipso tacite id ita disponente, & ad præstitutum scopum dirigente.

CAP. XV.

Benè ominata S. Martini electio, per fortuitam Psalmi octaui lectionem.

QVIS dubitet, quin ipse idem Dominus noster diuinæ suæ prouidentiæ ductu, tam appositè, in diui Martini Turonensis Episcopi fausta inauguratione, versum illum legi quasi casu curauerit, quo testante omni populo, & electus à Deo Martinus confirmaretur, & vice versa repudiaretur eius æmulus; qui nullum non mouerat lapidem, vt sancti viri ordinationem impediret, séque ipse eius loco subtruderet? Sed verba ipsa audiamus, quibus vt res gesta est describit Seuerus Sulpitius. Sic habet: Vna omnium voluntas, eadem vota, eadémque sententia, Martinum Episcopatu esse dignissimum: felicem fore tali Ecclesiam Sacerdote. Pauci tamen, qui ad constituendum Antistitem fuerant euocati, impiè repugnabant, dicentes scilicet, contemtibilem esse personam, indignum esse Episcopatu hominem despicabilem, veste sordidum, crine deformem. Ita à populo sententiæ sanioris hæc illorum irrisa dementia est, qui illustrem virum, dum vituperare cupiunt, prædicabant. Inter Episcopos tamen, qui adfuerant, præcipuè Defensor quidam nomine, dicitur restitisse. Vnde animaduersum est, grauiter illum Lectione Prophetica tunc notatum. Nam cùm fortuitò Lector, cui legendi eo die officium erat, interclusus à populo defuisset, turbatis ministris, dum expectatur qui non aderat, vnus è cir-

Seu Sulp. in vita S. Martini. Sur. tom 6. Nouẽb. 11.

è circumstantibus, sumto Psalterio, *quem primum versum inuenit, arripuit.* Psalmus autem hic erat: *Ex ore infantium* Psal. 8.
& lactentium perfecisti laudem, propter inimicos tuos: vt destruas inimicum, & DEFENSOREM. Quo lecto, clamor populi tollitur, pars aduersa confunditur. Atque ita habitum est, *diuino nutu* Psalmum hunc lectum fuisse, vt testimonium operis sui DEFENSOR audiret; quia ex ore infantium atq. lactentium in Martino Domini laude perfecta, & ostensus pariter, & destructus est inimicus.

CAP. XVI.

Heraclij exemplo diuinus probatur nutus in re ambigua.

PROPIVS adhuc ad nostram, quam ORBITA nostra prætendimus, formulam aptatum exemplum legimus in Cedreno, quod ex eodem recenset Ill[mus] Card. Cæsar Baronius, vbi de Heraclio agit, his verbis:

Heraclius Imperator iussit populum (exercitum scilicet) Baron. tomo 8 de Heraclio: anno 622.
tribus diebus *Diuinum oraculum* præstolantem, castè ac purè conuersari: sicque *responso accepto*, in Albania decreuit hieme commorari. Quomodo autem id acciderit, de Diuino responso, ita apud Cedrenum reperies: Triduo exercitum Cedrenus.
lustrat; *apertisque* postea inuiolatis Dei Euangeliis, inuenit sibi mandari vt in Albania hiemet. Frequentem fuisse eiusmodi *consultationem diuini Numinis*, per Euangelij, siue totius sacræ Scripturæ *codicis apertionem*, quæ superiori tomo dicta sunt, satis ostendunt. Hactenus Baronius. Fortè Heraclius consulendi diuini beneplaciti gratia noui Testamenti volumen aperiens, in illum 1. Corinthior. 16 locum incidit, vbi inquit Apostolus: *Veniam autem ad vos, cùm Macedoniam* 1. Cor. 16.
pertransiero, nam Macedoniam pertransibo. Apud vos autem forsitan manebo, VEL ETIAM HIEMABO. Aut in illum ad Titum 3. vbi ait: *Festina ad me venire Nicopolim:* IBI ENIM Tit. 3.
STATVI HIEMARE.

Cap. XVII.

Tria alia exempla Consultationis Diuini Numinis, per libri apertionem.

I. Opportune tria alia his subseruientia ex Gregorio Turonensi exempla recensebimus, quæ sic se habent: Quadam die ad conuiuium à Moroueo, Chilperici regis Francorum filio, accitus ipse Gregorius; cùm pariter, inquit, sederemus, suppliciter expetiit Morouεus aliqua ad instructionem animæ legi. Ego verò, reserato Salomonis libro, versiculum, *qui primus occurrit*, arripui; qui hæc continebat: *Oculum qui aduersus respexerit patrem, effodiant eum corui de conuallibus.* Illo quoque non intelligente, consideraui, hunc versiculum *à Domino præparatum.* Hucusque Gregorius Turonensis. Tenebatur siquidem vrebaturque iste Moroueus ambitione regnandi: ideoque Chilperico patri suo adhuc viuenti calumnias & insidias varias ac graues struebat.

Gregor. Turon. li. 5. ca. 14 Hist. Franc.

Prou. 30.

II. Vnde, postquam ipse Moroueus Pythonissam temerè ac nequidquam consuluisset, à D. Gregorio correptus, & à sacrilega illa sciscitatione elusus, tres libros super Martini sepulchrum posuit, Psalterij, Regum, & Euangeliorum. Et vigilans tota nocte, petiit vt sibi beatus Confessor *quid eueniret,* ostenderet. Et vtrum Regnum adepturus esset, an non, *Domino indicante* cognosceret. Continuato triduo in ieiuniis, vigiliis, & orationibus; ad beati tumulum accedens, reuoluit vicissim prædicta volumina. Versus autem primus paginæ, quam reserauit in libris Regum, hic erat: *Pro eo quòd reliquistis Dominum Deum vestrum, &c. Ideò tradidit vos Dominus Deus vester in manibus inimicorum vestrorum.* Psalterij autem versus hic est inuentus: *Veruntamen propter dolos posuisti eis mala: deiecisti eos dum alleuarentur. Quomodo facti sunt in desolationem! Subitò defecerunt; perierunt propter iniquitates suas.* In Euangeliis autem, hoc repertum: *Scitis quia post biduum Pascha fiet: & filius hominis tradetur, vt crucifigatur, &c.* Sic dignum suis meritis ac moribus Moroueus accepit

Ibid. apud Greg. Tur.

2. Paral. 7. Ierem. 2.

Psal. 72.

Matth. 26.

pit oraculum: quo veluti trisulco spiculo cor eius scelestum confossum est.

Tertium exemplum refert ipse de se Gregorius, quomodo hac consulendi Dominum ratione, in afflictione sit vsus; sic ait: In crastina autem die, (id est, Sabbathi in ipso Pascha) venit Leudastes, calumniator potens & impudens, in vrbem Turonicam: adsimulansque aliud negotium agere, apprehensos Platonem Archidiaconum, & Gallienum, in vincula connectit; catenatosque & exutos veste iubet ad Reginam deduci. Hæc ego audiens, dum in domo Ecclesiæ residerem mœstus turbatusque, ingressus oratorium, Dauidici carminis sumo librum: *Vt scilicet apertus aliquem consolationis versiculum daret*. In quo ita repertum est: *Eduxit eos in spe, & non timuerunt: & inimicos eorum operuit mare*. Interea ingressi in fluuium, super pontem, qui duabus lintribus tenebatur; nauis illa quæ Leudastem vehebat demergitur. Et, nisi nandi fuisset adminiculo liberatus, cum sociis forsitan interiisset. Nauis verò alia quæ huic innexa erat, quæ & vinctos habebat, super aquas Dei auxilio vehebatur. Ita D. Gregorius. III. Greg. Turonens. Hist. Frāc. lib 5. cap. 49. Psal. 77.

CAP. XVIII.

Rotæ volubilis attentio regis superbissimi animum inflexit.

VT aliquid in ORBITAE nostræ gratiam, quam voluendam exhibemus, de salutari rotæ volutione proferamus; quomodo Sesostris Ægyptiorum rex superbissimus ad saniorem mentem orbitę gyratione redierit, audiamus.

Is siquidem illustris admodum & felix, plurimas & maximas sibi subiecit nationes: atque ex eo successu in proteruam arrogantiam sublatus, currum sibi aureum pellucidis pretiosisque lapillis ornatum fieri fecit: in quo considens, quatuor ex deuictis regibus currui, qui eum traherent, iugo illis imposito iunxit. Hoc verò cùm sæpiùs fieret; & celebri quodam festoque die, ex quatuor istis regibus vnus oculis conuersis continuè retrospiceret, & ROTAE VOLVBILITATEM intueretur: Nicephor. li. 18. ca. 29.

tueretur: Sesostrisque eum, cuius rei gratia tam frequenter oculos in ROTAM coniiceret, percontaretur; respondisse fertur: Cum stupore admiror rotam, cùm eam instabili modo ferri, atque aliàs aliter volui, & nunc quidem sublimia demittentem, rursus autem demissa sublimantem conspicio.

Sesostris porrò, vbi dictum id intellexit, statuit, ne illi posthac currum traherent. Sicque vicissitudine & inconstantia mundanarum rerum perspecta, suspecta illi eadem & despecta esse cœpit. Vtinam omnes illi fastuosæ vanitatis mundi sectatores, turgentesque inani hac gloria miseri, miseriam suam, rerumque fluxarum vicissitudinem agnoscerent! Vtinam & ORBITAE huius nostræ vsu, fiat in nostris animis dextræ Excelsi mutatio!

EPILOGVS,

Vsum ORBITAE, *nominis rationem, optatamq́; eius vtilitatem declarans.*

HIS igitur hunc in modum hucusque deductis, clarior gratiorque futurus est Tractatuli huius subiectæq; rotulæ vsus & exercitatio; euadetque manifestior nominis ipsius ratio, qua ORBITAM PROBITATIS eam appellamus.

Vsus enim, quem salutaris vtilisque oblectamenti loco commendare intendimus, est iste: Vt quis, cui lubuerit, inter rotulæ chartaceæ fenestellas quatuor, Euangelistarum nominibus distinctas, vnam quam voluerit, animi gratiâ deligat, sibique designet. Tum rotulam mobilem aliquantulum circumagat, parúmve vertat; videatque quem numerum præsumta priùs fenestella suppeditet; & illum in subiuncto sententiarum Indiculo requirat, in margine interiori. Lectâ autem ibidem numeri illius sententia, folium, ad quod nouo ibi numero remittitur, in ipso VERIDICI libro inuestiget. Quo inuento, habebit quo oculos in obiecta pascat imagine; & quo iuxta litteras illic dispositas, in subsequente imaginis versuumque explicatione animum oblectet. Fieri autem poterit, vt inter adspiciendum emblemata, symbolicasque

easque illas figuras, interque legendum, Deus tacitè suauiterque intus operetur.

Nam, si variegatæ, detractis hinc inde corticibus, virgæ, in canalibus ante ouium oculos positæ, ex earum contemplatione, fœtus in matrum vteris versicolores, & planè albæ albos efficere potuerunt, ipso Iacob id ea ratione factitante; quare non etiam obiectæ hominum obtutibus imagines, & variæ ad pietatem morumque informationem excogitatæ rationes, id Deo operante conficiant, vt meliora concipiant animis, & tandem vt fœtæ matres fœtum bonum producant operibus? Sic enim in Curiali illo superiùs memorato conspeximus: Et mirari, & accendi, & inter legendum meditari cœpit arripere talem vitam; qualem scilicet legebat, S. Antonij. Iterum: Et legebat, & mutabatur, vbi tu Domine videbas. Et exuebatur mundo mens eius; vt mox apparuit. *Genes. 30. & 31.* *Tractatus huius cap X.*

Quare non hoc modo Deus cor hominis pulset, & ad sui amorem inuitet? Scimus enim quid dixerit ipse: *Ecce, sto ad ostium, & pulso. Si quis audierit vocem meam, & aperuerit ianuam; intrabo ad illum; & cœnabo cum illo, & ipse mecum.* Quis scit, si voculæ vnius atque alterius adminiculo, velut igniculo in medullas cordis iniecto, ignem illum in animum sic legentis accensurus sit ipse qui eum in terram mittere venit, vniceque desiderat vt ardeat; omnemque vitiorum siluam depopuletur, ad verum amorem inflammet, & decoctâ ad purum scoriâ, aurum animæ, charitatis, ac veræ sapientiæ reddatur illustrius? *Apoc. 3.*

Scimus quamplurimos hac suaui piaq. praxi adiutos, & ad Dei obsequium relicta mundi vanitate attractos, quos & nouimus nominatim. Scimus id illum, etiam minori interdum occasione efficere, qui ex nihilo fecit omnia: vt neque frustra idcirco nos ad volucres cæli, miluos, passeres, hirundines, ciconias; ad lilia agri, fœnum, stipulam, festucam, & spinas; ad apes, formicas, culices, & vilissimos terræ vermiculos doctrinæ salubrioris virtutisque maioris acquirendæ gratia non semel remiserit.

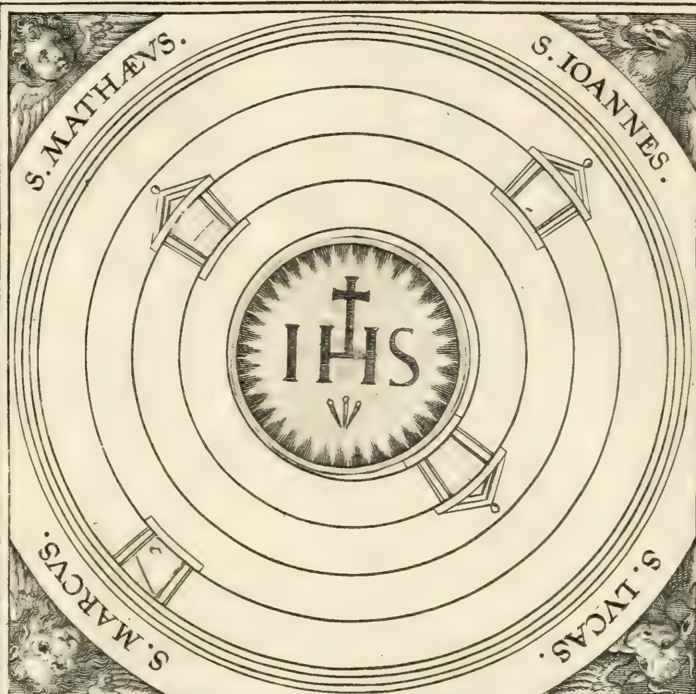
Hic igitur est scopus meus: vt ex re parua per occasionem,

Deo intus operante, cum aliquo etiam animi oblectamento, præcipua vtilitas, quæ in salutis augmento consistit, acquiratur. Eamq; ob rem, tractatulum istum praximque salutarem ORBITAM PROBITATIS nuncupaui. Iuxta enim votum meum, ac spem de Dei bonitate conceptam, sincerumque præscripti modi vsum, meritò liceat expectare, vt qui rectum Virtutum tramitem tenuerit, magis ac magis ad iisdem insistendum vestigiis confirmetur: qui verò exorbitarit, ad rectum probitatis callem hanc secutus ORBITAM reducatur. Et postquam dimissis vitiis in omni virtutum genere ad veram Christi prototypi nostri imitationem se probè exercuerit, ad illam tandem beatorum pertingat patriam, quò tam probata tot tantorumque passibus ORBITA perducere consueuit.

FINIS.

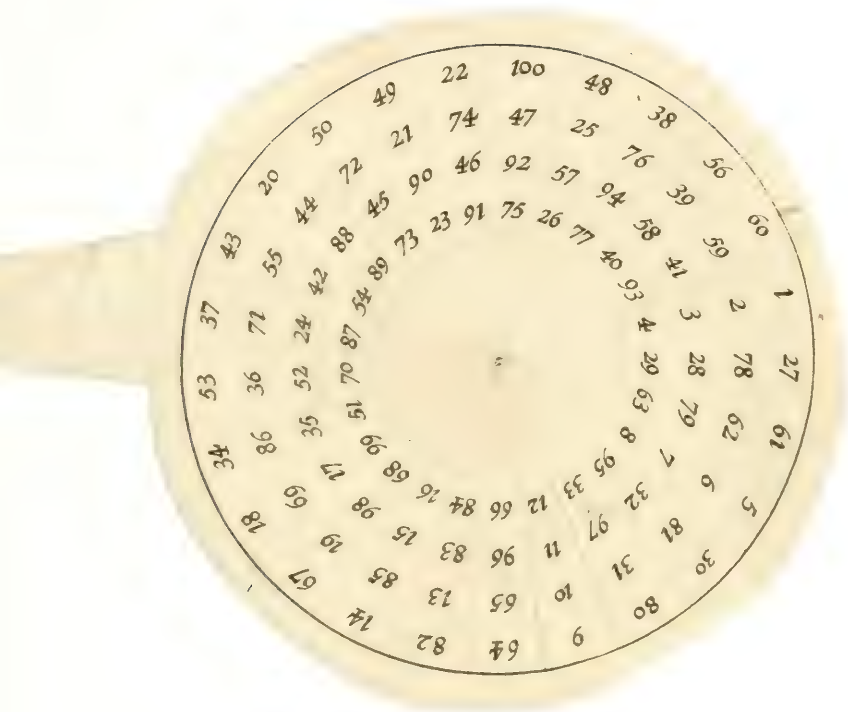

QVÆRITE ET INVENIETIS.

1. *Delige, quamcunque voles, ex quatuor fenestellis vnam.*
2. *Tum, verso parumper chartaceo orbiculo, siste.*
3. *Vide, quem delecta tibi fenestella suppeditet numerum.*
4. *Illum eundem in subiecto Indiculo require: ac Sententiam legito.*
5. *Quere tunc in Veridico folium, quò te Sententia remittit.*
6. *Illic, et imaginem contemplare; et eius explicationem considera.*

Reuela oculos meos: Et considerabo mirabilia de Lege tua. Ps. 118.

100 48 38 56 60 1 27 61 5 30 80 9 64 82 14 67 18 34 53 37 43 20 50 49 22
74 47 25 76 39 59 2 78 62 6 81 31 10 65 13 85 19 69 86 36 71 55 44 72 21
46 92 57 94 58 41 3 28 79 7 32 97 11 96 83 15 98 17 35 52 24 42 88 45 90
91 75 26 77 40 93 4 29 63 8 95 33 12 99 84 16 68 66 51 70 87 54 89 73 23

MAR

69. Nil

AVCTORES, E QVIBVS VERSVS INDICVLI ORBITAE DESVMPTI SVNT,

ſuo ordine notati; quos hîc ſeparatim ponendos iudicauimus, quia illic ratione numerorum ſingulis ſubiectorum futuri erant impedimento.

1.Virg.
2.Iuuen.
3.Horat.
4.Virg.
5.Virg.
6.Mantuan.
7.Iuuen.
8.Iuuen.
9.Virg.
10.Elegiograph.
11.Sil.
12.Ouid.
13.Ouid.
14.Quintian.
15.Iuuen.
16.Pont.
17.Ouid.
18.Horat.
19.Ouid.
20.Propert.
21.Ouid.
22.Tibull.
23.Horat.
24.Ouid.
25.Fauſt.
26.Mant.
27.Virg.
28.Mant.
29.Ouid.
30.Periand.
31.Sil.
32.Ouid.
33.Ouid.
34.Ouid.
35.Ouid.
36.Sil.
37.Ouid.
38.Virg.
39.Virg.
40.Lucan.
41.Ouid.
42.Marull.
43.Virg.
44.Horat.
45.Horat.
46.Pet.
47.Remacl.
48Mant.
49.Plaut.
50.Lucan.
51.Virg.
52.Ouid.
53.Polit.
54.Mant.
55.Fauſt.
56.Ouid.
57.Stat.
58.Ouid.
59.Virg.
60.Virg.
61.Ouid.
62.Claudian.
63.Ouid.
64.Ouid.
65.Horat.
66.Mant.
67.Claud.
68.Virg.
69.Ouid.
70.Flac.
71.Tibull.
72.Lud.
73.Auſ.
74.Horat.
75.Manil.
76.Boëth.
77.Calent.
78.Lucan.
79.Propert.
80.Ouid.
81.Iuuen.
82.Iuuen.
83.Stroz.
84.Ouid.
85.Ouid.
86.Mart.
87.Mart.
88.Virg.
89.Horat.
90.Sil.
91.Stat.
92.Virg.
93.Senec.
94.Mant.
95.Ouid.
96.Mant.
97.Mant.
98.Lucan.
99.Horat.
100.Mart.

INDEX RERVM VERIDICI CHRISTIANI.

A.

B.

Lingua

quod

T.

V.

Z.

INDEX EXEMPLORVM VERIDICI.

rimus

Oculo-

P.

Q.

R.

S.

INDEX SIMILIVM VERIDICI.

SOLI DEO HONOR ET GLORIA

CENTVM ORATIONES VERIDICI.

37. Pro

ERRATA.

Tametſi quilibet legendo per ſe facilè illa reſtituat, ſic tamen corrigito:

In Præfat. pag. 2. *lin.* 6. *à fine, pro* ſeu, *lege* ceu.
Pag. 51. *in margine*, Nicephor. lib. 8. cap. 15.
Pag. 64. *lin.* 5 *à fine, pro* incederant, *lege* incederent.
Pag. 77. *in Oratione, pro* geatiam. *lege* gratiam.
Pag. 79. *lin.* 3. *in margine interiori ponendum* E.
Pag. 100. *lin.* 13 *à fine, in margine interiori ponendum* E.
Pag. 144. *in verſu priori, pro* ſeu *lege* ceu.
Pag 153. *lin.* 13. *pro* ſubitus, *lege* ſubtus.
Pag. 180. *lin.* 3 *in margine* E. & *lin.* 9. F.
Pag. 250. *lin.* 6. *à fine, pro* audiditque. *lege* audiuitque.
Pag 253. *lin.* 16. *pro* ſenſum, *lege* cenſum.
Pag. 280 *lin.* 6 *in margine interiore ponendum* E.
Pag. 285. *in Oratione, pro* ſpiritu, *lege* ſpiritui.
Pag. 293. *lin.* 18. *in margine interiori ponendum* E.
Pag. 300. *verſu priori, pro* capeſcere, *lege* capeſſere.
Pag. 310. *lin.* 24 *in marg.* G.
Pag. 319. *lin.* 5. *pro* vtilitate, *lege* vtilitatem.
Pag. 330. *lin.* 2. *pro* medium, *lege* medio. *Pag.* 368. *lin.* 1. *delendum* ET.

APPROBATIO.

CVM VERIDICVS iſte CHRISTIANVS nihil contineat quod Orthodoxæ fidei repugnet, quódve pias aures offendat; quin potiùs, & quæ Religionis ſunt noſtræ adſtruat, & mores Chriſtianos inſtituat, mundiq́ue contemtum edocendo cælum aſſerat: meritò illum, vnà cum ſubiuncta PROBITATIS ORBITA, in lucem emittendum, magnoq́ue cum fructu omnium manibus terendum cenſeo. Quod atteſtor hac 22. Septembris anni M. DC.

Ioannes van Dale, ſacr. Theol. Licentiatus, Archipresbyter Gandauenſis; in Epiſcopatu Gandauenſi librorum Cenſor.

SVMMA PRIVILEGII.

ALBERTI & ISABELLAE CLARAE EVGENIAE *Infantis Hiſpaniæ, Archiducum Auſtriæ, Ducum Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Priuilegio cautum eſt, nequis librum, cui titulus eſt*, VERIDICVS CHRISTIANVS, auctore P. Ioanne Dauid Sacerdote Societatis IESV, *præter voluntatem Ioannis Moreti, Typographi Antuerpienſis, intra ſexennium imprimat, aut alibi impreſſum in Inferioris Germaniæ ditiones importet, venalémve habeat. Qui ſecus faxit, confiſcatione librorum & alia graui pœna mulctabitur: vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ* VI. *Nouembris*, M. DC.

Signat.

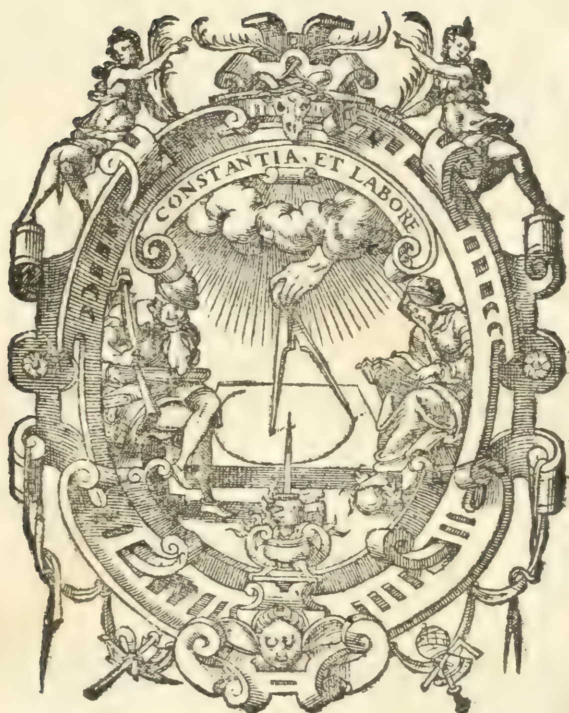
N. Lombaerts.

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA,

APVD IOANNEM MORETVM,

M. DC I.

CONSTANTIA, ET LABORE

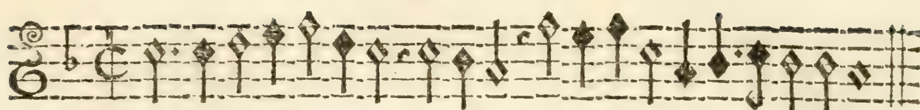
Concentus Musicus

VERSIBVS

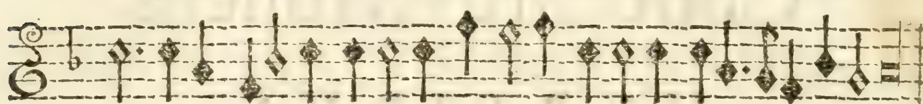
VERIDICI CHRISTIANI

coaptatus

SVPERIOR.

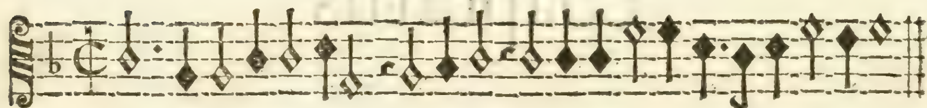
Quod ſi bi principi um po ſu it po ſu it ſa pi en ti a ve ra?

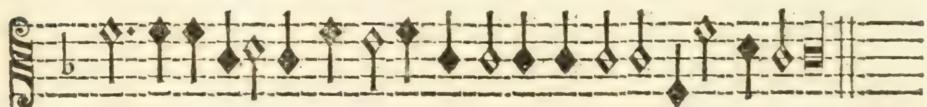
Nu minis infixum ſummiſſo ſummiſſo ſummiſſo corde timorem.

TENOR.

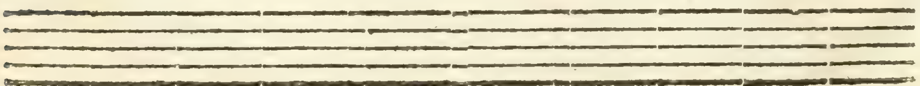

Quod ſi bi principium po ſu it po ſu it ſa pi en ti a ve ra?

Nu mi nis infixum ſummiſſo ſummiſſo ſummiſſo corde timorem.

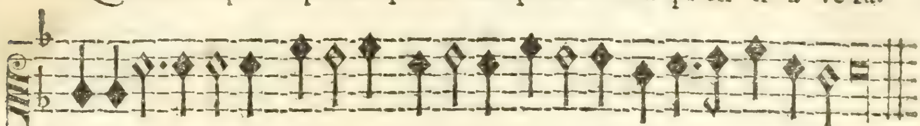

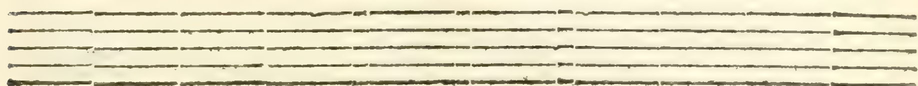
CONTRATENOR.

Quod si·bi princi pi um po su it po su it sa pi en ti a ve ra?
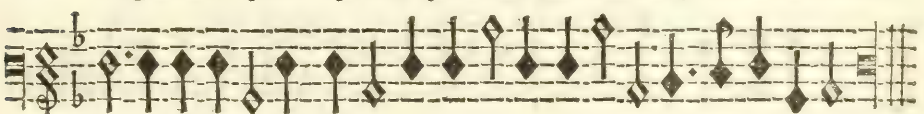

Numinis in fixum summisso summisso summisso corde timorem.

B A S S V S.

Quod si bi prin ci pi um po su it po su it sa pi en ti a ve ra?

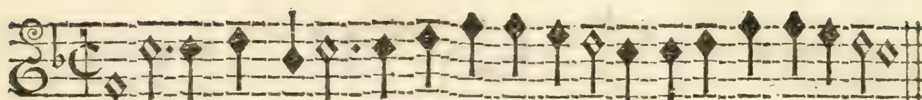

Nu mi nis in fix um summisso summisso ij. cor de timorem.

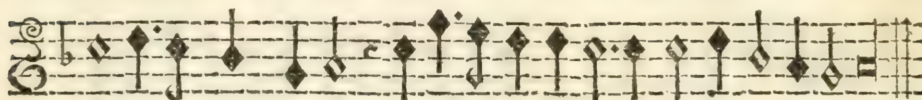

SVPERIOR.

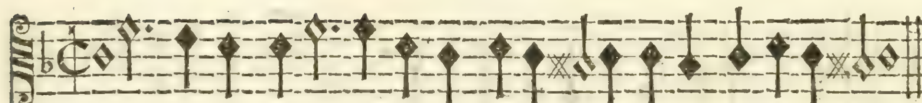
Welck is d'oprecht beghin/ om tot wijshept te coemẽ/ om tot wijshept te coemẽ?

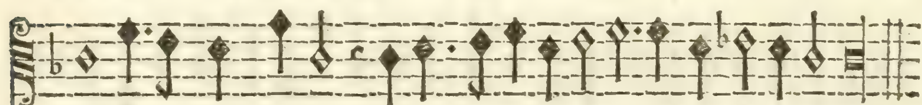
De vreeſe Godts met ſin/ ij. ſonder dies te beroemen.

TENOR.

Welck is d'oprecht beghin/om tot wijshept te coemẽ/om tot wijshept te coemen?

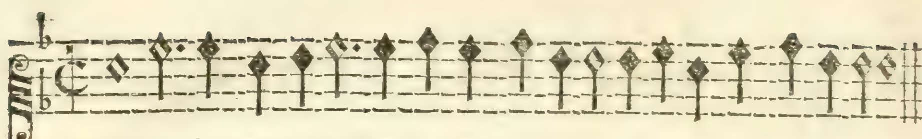

De vreeſe Godts met ſin/ ij. ſonder dies te be roemen.
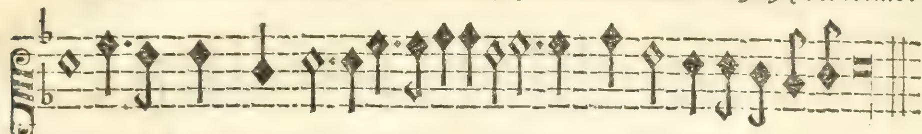

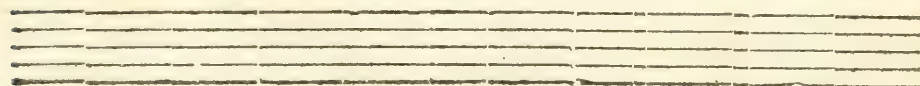
CONTRATENOR.

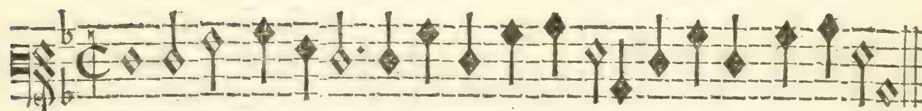
Welck is d'oprecht beghin/om tot wijshept te coemẽ/om tot wijshept te coemẽ?

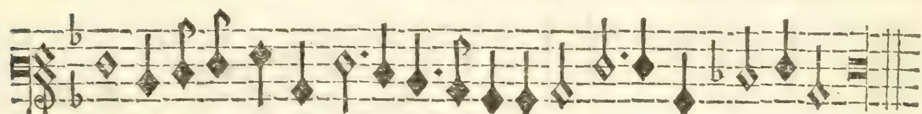
De vreese Godts met sin/ ij. son der dies te be roe men.

B A S S V S.

Welck is d'oprecht beghin/om tot wijshept te coemẽ/om tot wijshept te coemẽ?

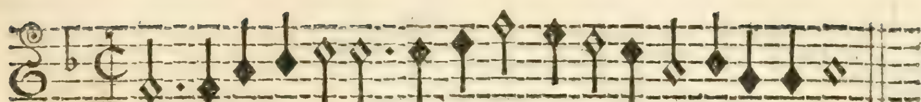

De vree se Godts met sin/ ij. sonder dies te beroemen.

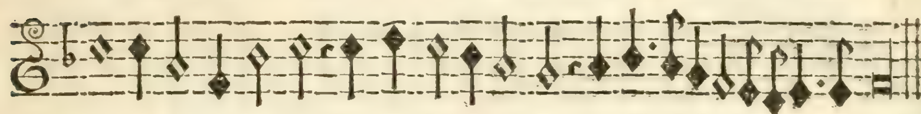

SVPERIOR.

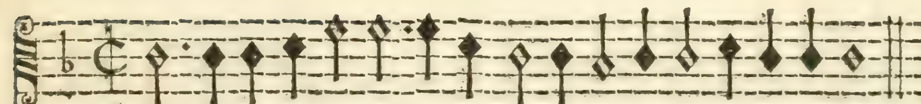

Di ui ne ſa geſ ſe, don ne moy ad dreſ ſe pour al ler à vous.

Commenc'a refrain dre ton cœur, & à craindre de Dieu le courroux.

TENOR.

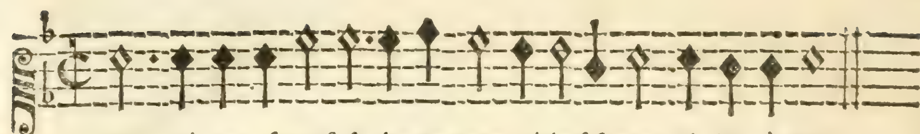

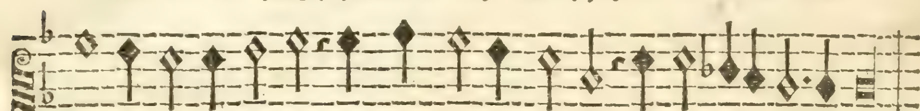
Di ui ne ſa geſ ſe, don ne moy ad dreſ ſe pour al ler à vous.

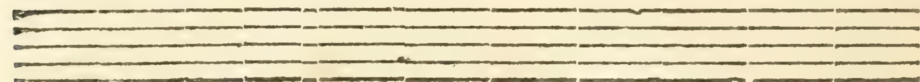

Commenc'a re frain dre ton cœur, & à craindre de Dieu le courroux.

CONTRATENOR.

BASSVS.

